ACADEMIA ROMÂNĂ
STUDII ȘI CERCETĂRI
XVI

[S]TUDII ISTROROMÂNE

ÎN COLABORARE CU
M. BARTOLI, A. BELULOVICI ȘI A. BYHAN

III

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ — LISTELE LUI BARTOLI — TEXTE INEDITE — NOTE — GLOSARE

DE

SEXTIL PUȘCARIU
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

CVLTVRA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI
1929

ACADEMIA ROMÂNĂ
STUDII ŞI CERCETĂRI
XVI

STUDII ISTROROMÂNE

ÎN COLABORARE CU
M. BARTOLI, A. BELULOVICI ŞI A. BYHAN

III

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ — LISTELE LUI BARTOLI —
TEXTE INEDITE — NOTE — GLOSARE

DE
SEXTIL PUŞCARIU
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

CVLTVRA NAŢIONALĂ
BUCUREŞTI
1929

PREFAȚĂ

Dialectul istroromân e pe cale de a se stinge. Aceasta justifică îndeajuns întinderea acestei Bibliografii critice, în care am încercat să arăt ce s'a scris până acum despre graiul fraților noștri îndepărtați. Examinând cu atenție scrierile înaintașilor am crezut necesar să arăt contribuția pe care fiecare a adus-o pentru o mai bună cunoaștere a dialectului și să îndrept unele interpretări greșite sau unele erori strecurate în textele publicate de ei. Când aceste texte s'au publicat în cărți greu de procurat astăzi, le-am reprodus, cu note, în acest volum. De-asemenea am publicat câteva culegeri inedite.

Aproape toată partea bibliografică e scrisă — precum am arătat în Prefața volumului II — de acum zece ani. In timpul acesta ne-au părăsit patru din autorii ale căror scrieri au fost examinate, T. Burada, Th. Gartner, A. Glavina și I. Popovici. Trebuia oare să modific redacția analizelor mele critice din momentul când autorii lor nu mai erau în viață și nu mai puteau răspunde la cele ce scrisesem despre operele lor? După matură chibzuință m'am hotărît să nu modific nimic, căci dacă despre morți se cuvine să spunem numai binele, despre operele lor trebue spus adevărul. Ele dăinuesc și după moartea celor ce le-au scris, cu părțile lor bune și rele, pe care trebue să le cunoască deopotrivă cei ce vor să clădească pe ele vecinicul adevăr.

N'au fost relevate în această Bibliografie — decât doar în note — studiile istorice și etnografice despre Istroromâni, dintre care cele mai importante se găsesc citate în Introducerea la volumul II. De-asemenea au rămas neamintite lucrările filologice care tratează, mai mult incidental, câte o chestiune în legătură cu graiul istroromân, menționate în parte în Gramatică.

Partea cea mai importantă din acest volum rămân «Listele» lui Bartoli, care ne dau o imagine amplă asupra răspândirii celor mai multe cuvinte vechi în satele cu graiu românesc din Istria. Chiar și «notele» la textele publicate în volumul I al acestor «Studii» n'ar fi atât de bogate fără contribuțiile prețioase ale învățatului linguist italian, care și-a luat și sarcina să revadă corecturile acestui volum, propunându-mi unele modificări și completări importante.

Volumul IV — și cel din urmă — va cuprinde un Vocabular istroromân, în care va intrà și Indicele pentru volumele II și III.

Amintesc la acest loc că la noi s'au publicat două «Bibliografii» relative la Istria și Dalmația, una de V. A. URECHIĂ, *Bibliographia Istriei, Dalmației și Friul*, București, 1878 (apărută mai întâiu în Analele Societății Academice) și a doua de T. GEORGE DJUVARA, *Istria, Dalmația și Friul*, Bibliografie, apărută în «Suplement la Bibliographia Română» No. 3, Martie 1880, Editor: Degemann, București.

Țin să exprim la acest loc mulțumitele mele D-lui Sever Pop, care a binevoit să mă ajute la corectura probelor de tipar, controlându-le cu manuscrisul.

SEXTIL PUȘCARIU

1698

Ireneo.

Cele dintâiu probe de graiu istroromân le dă, împreună cu câteva știri despre Istroromâni (cf. vol. II, 26) istoricul venețian G. Maria Manarutta (1627—1713), care supt numele F. IRENEO DELLA CROCE publică la Veneția, în 1698, cartea: *Historia antica e moderna, sacra e profana, della città di Trieste*, pag. 334—335. Cele mai multe cuvinte sânt greșit transcrise sau latinizate; totuși ele ne permit să facem unele deducții interesante (§§ vol. II, 2, 13, 15, 18, 20, 21, 36, 49, 55, 72, 82, 98 b β). Lista acestor 23 de cuvinte și construcții a fost reprodusă adesea. Pentru vechimea lor le reproduc și la acest loc, după Popovici II, pag. IX—X, care (tipărind numele greșit: Crace) le-a publicat după copia trimeasă de d-l Dr. Pietro Sticotti, bibliotecar la Muzeul din Trieste:

Anbla cu Domno	ambula cum Domino
Anbla cur Uraco	ambula cum Dracone
Bou	bos
Berbaz	huomo
Basilica	basilica
Cargna	carne
Cassa	casa
Cass	caseus
Compana	campana
Copra	capra
Domicilio	domicilium
Filie mà	mie figlie
Forzin	forceps
Fizori mà	miei figliuoli
Fratogli mà	miei fratelli
Lapte	latte
Matre mà	mater mea
Mugliara mà	mia moglie
Padre mà	mio padre
Puine	pane
Sorore mà	mea soror
Vino	vino
Urra ova	una ovis.

1819

Feretic'.

In «Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena» vol. IX (Zagreb, 1904), pag. 12—20, publică Ivan Milčetić o notiță întitulată *Vlaški i stari romanski jezik na Krku* (Limba valahă și veche romană din Veglia), relevând un articol publicat în No. 11 din anul 1903 al gazetei populare «Pučki Priatelj» (Prietenul poporului), întitulat: *Latinski, talijanski, ćuski i vlaški jezik na Krku godine 1819* (Limba latină, italiană, vegliotă și valahă din Veglia în anul 1819), scris de preotul IVAN FERETIĆ (1769—1839), un om învățat, care a lăsat în manuscris o lucrare mai mare, întitulată *Fragmen Historiae Civitatis et insulae Veglae*.

Părerea lui Feretić erà că în vremile de demult, când stăpâneau Romanii, în Veglia se vorbeà limba latină. De când Venețienii au pus mâna pe insulă, au introdus limbă italiană. Dar cu toate că această limbă e cea de căpetenie, totuși se vorbește și limba slovenească, pe care o înțeleg cu toții. Dar pe lângă aceste limbi, în Veglia mai este o limbă, cea românească (vlaschi) care deobiceiu se chiamă «Chiuschi». E o limbă italiană stricată și amestecată; un Italian nu știe ce să creadă despre ea.

Mostrele de limbă «chiuschi» pe care le citează Feretić sânt însă vegliote și nu românești, cf. Bartoli, *Dalm.* I 228.

Dar Feretić mai constată că și în Poljica sânt «Vlasi», pe care îi crede o amestecătură de Celți și de Iliri. Ne spune că cel ce merge la Poljica zice că merge la *Vlaško*.

Oamenii se numesc *Vlasi*. Ca probă de limba lor se citează Tatăl nostru și Născătoarea, culese în anul 1809 din graiul viu din Poljica (Poglizza). «In limba aceasta sunetul *s* îl pronunță totdeauna dulce, ca Nemții, iar *c* ascuțit ca Slovenii pe *ç* în *çerv*».

Feretić compară apoi Tatăl Nostru acesta cu cel românesc, spus de niște Bulgari ori Țigani din Banat și constată o asemănare foarte mare, încât Vlasii, după părerea sa, sânt originari din România. Reproducând aceste rugăciuni, Feretić spune că în amândouă «textele a îndreptat (sam okrenul) două trei cuvinte», după cum a auzit în românește.

Dăm în cele următoare în reproducere cele două rugăciuni (după *Zbornik*).

In aparat se dau variantele: A = varianta Algarotti (1824); — C = varianta Cubić (1874); — B = varianta din Brevi Cenni (1861); — Ba = varianta Bajčić; — Bu = varianta Burada; — S = varianta Sajovec (1856).

Tatăl nostru

1. Caçe nostru kirle jesti in çer
2. Neka se sveta nomelu tev

---

1 Caçe] Çaçe AC Ciacia B Čaču Ba Ciacia Bu Čače S kirle] karle Ba carile Bu kar le S jesti] esti C iesti B šti Ba cştĭ Bu šti S in] în B en BaS

3. Neka venire kragliestvo to
4. Neka fiè voglia ta, kassi jaste in çer, assasi prepemint
5. Pire nostre dessa kazi da ne astecz
6. Si lasne delgule nostre, kassisi noj lessam al delsniç a nostri
7. Si nun lessaj in ne nappasta
8. Nego ne osloboda de rev. Assasifi.

Născătoarea

1. Sora Maria pliena de millosti Domnu kutire
2. Blagoslovitest tu intre mulierle, si blagoslovituj ploda della Utrobba ta Isus
3. Sore Maria Majula Domnu roghè Domnu za noj akmoçe si in vrajme de morte a nostru. Assasifi.

în Bu çer] çel A çèr C cer B Bu čer BaS. — 2 Neka se] Nekase AB sveta] spuné BaS sfete Bu nomelu] numelu C numele BBu *om.* BaS tev] *om.* BaS teŭ Bu. — 3 Neka] *om.* BaBuS venire] *om.* BaBuS kragliestvo] kraliestvo B *om.* Ba BuS to] *om.* Ba BuS. — 4 Neka] *om.* BaBuS fiè] fie B Bu *om.*BaS voglia] volja BaS volia Bu ta] a te BaS kassi] kum Ba BuS jaste] este B *om.* BaS e Bu in] în BBu en BaS çer] çel A cer BBu čer BaS assasi] assa siC aşa şi B Bu ašá ši BaS prepemint] pre pemint CBaS pre pământ BBu.—5 Pire] pire B Pera BaS Părea Bu nostre] nostra B dessa kazi] de ssaka zi C de saka zi B sakazi BaS de saca zi Bu da ne] de nam BaS da ne Bu astecz] ostecz A astez C BaS astăz B astăzĭ Bu. — 6 Si] Şi BBu *om.* BaS lasne] lasene A las ne CB Odprosté nam BaS las Bu delgule nostre] delgule C dužan BaS nostre pecata Bu kassisi] kassisì A kassi sı C ka şi şi B ka ši BaS ca şi Bu noj] noĭ B noi C Ba BuS lessam] Lesăm B odprostim BaS lesam Bu al] a lu BaS a Bu delsniç a nostri] delsniça nostri C delsnica nostri B nostri dužnič BaS nostora dujnicĭ Bu. — 7 Si] Şi BBu Neka BaS nun] nu C nu na BaS nu ne Bu lessaj] lesaj B tu vezi BaS duce Bu in ne] în ne B en BaS în B nappasta] nepasta C napasta B napastovanje BaS napastă Bu. — 8 Nego] neka BaS Şi Bu ne] na BaS osloboda] sloboda B zbavešt BaS zbaveşt Bu de] di Bu rev] zvaka slabé BaS Assasifi] Assasifì A Assa si ff C Aşa si fi B Amen BaS Aşa sĕ fi Bu.

1 Sora Maria pliena de millosti] S. M. p. d. milosti ACB S. M. pliră de milosti B Jo pozdravlesk tire, Maria, kare šti pljire de milost Ba Domnu] domnu C Domnul Bu kutire] ku tire CBFu ču tire BaS. — 2 Blagoslovitest tu] blagoslovit est tu CBBu tu šti srične BaS intre] intra C entru BaS întru Bu mulierle] mulier BaS mulierli Bu si] şi BBu ši BaS blagoslovituj] blagoslovitui C blagoslovitu'i B tu šti blagoslovite BaS blagoslovitu-ĭ Bu ploda] i plod BaS della] de la BBu dila BaS Utrobba ta] utróbba ta A utroba ta CBBu te utrobe BaS. — 3 Sore] sora C Sora BBu Posvetite BaS Majula] maju lo C Maiula B maja lu BaS Maia Bu Domnu] domnu C Isukerst BaS roghè] roghé C roga BBu rogé BaS Domnu] domnu C *om.* BaS noj] noĭ BBu noi grešnič Ba noi grišníč S akmoçe] ak' moçe A akmoce B akmo BaS acmóce Bu Si] Şi B i BaS şi Bu in vrajme de] in vraime de C în vreme de BBu kend čaiste ure BaS morte a nostru] mortea nostru CBBu vrurmo morí BaS Assasifi] Assasifì A Assa si ff C Aşa se fi BBu Amen BaS.

Din comparaţia acestor şapte variante rezultă în mod evident că avem a face cu două tipuri:

1. tipul vegliotoromân
2. tipul istroromân.

Tipul vegliotoromân este cel cules de *Feretić*. Varianta *Algarotti* e o simplă copie a acestuia, reproducând întocmai greşelile şi modul de scriere (litere mari, cuvinte nedespărţite etc.) ale originalului. Deosebirile se reduc la inevitabile divergenţe ortografice sau neexactităţi de transcriere (Caçe: Çaçe, Neka se: Nekase, kassisi: kassisì, Assasifi: Assasifì, millosti: milosti, Utrobba: utróbba, akmoçe: ak'moçe); în înlocuirea lui ç e r prin c e l, de două ori, avem să vedem o italienizare a cuvântului; numai în l a s e n e (în loc de l a s n e) şi mai ales în o s t e c z (în loc de a s t e c z), care ar puteà redà pe å (å s t e z) se pare că avem a face cu o deosebire reală de rostire («lasă-ne» în loc de «las'ne»).

Varianta lui *Cubić* se deosebeşte ceva mai mult de a lui Feretić. Dar şi aceste deosebiri sânt de natură grafică, întrucât Cubić desparte cuvintele mai bine şi le ortografiază altfel (Caçe: Çaçe, jesti: esti, çer: çèr, assasi: assa si, prepemint: pre pemint, astecz: astez, lasne: las ne, nostre *omis*, kassisi: kassi si, noj: noi, delsniç a nostri: delsniça nostri, nun: nu, millosti: milosti, Domnu: domnu, kutire: ku tire, Blagoslovitest: blagoslovit est, blagoslovitui: blagoslovitui, Utrobba: utroba, sore: sora, Majula: maju lo, vrajme: vraime, morte a: mortea); îndeosebi instructiv e cazul lui d e s s a k a z i pe care Cubić îl desparte exact în d e s s a k a z i, dar, scriind doi *s*, dovedeşte că a copiat cu pricepere, nu că a transcris după auz, ceea ce de altfel rezultă şi din reproducerea tuturor formelor greşite sau neexacte ale lui Feretić. O deosebire de rostire am puteà vedeà la rigoare numai în n u m e l u (în loc de n o m e l u), n e p a s t a (în loc de n a p p a s t a) şi i n t r a (în loc de i n t r e).

Acelaşi tip e desigur cel al lui *Antonio Marco A. Impastari* din «Brevi cenni», care de asemenea reproduce greşelile lui Feretić, la care se mai adaugă ale lui Burada. Cum originalul nu l-am putut vedeà, nu vom intrà în amănunte, căci transcrierea lui Burada este evident românizată şi neexactă.

Al doilea tip e cel istroromân. El se deosebeşte de al lui Feretić şi este identic — afară de foarte mici deosebiri grafice (čaču: čače, grešnič: grišníč) — cu varianta Bajčić şi Sajovec, având exact aceleaşi lipsuri («numele tău, vie împărăţia ta, fie...») şi greşeli de transcriere (ču în loc de ku).

Proba dată de Burada pare a fi o alcătuire a acestuia din amândouă tipurile, cu românizări evidente (p ă m â n t), uneori cu apropieri de limba latină sau italiană (p e c a t a). De tipul vegliotoromân, pe care-l cunoşteà din «Brevi cenni», amintesc cuvinte ca s f e t e, l a s, l e s a m, n a p a s t ă, r e v, a ş a s ĕ f i etc., de tipul istroromân cuvinte ca d u j n i c ĭ, z b a v e ş t etc. şi mai ales lipsa lui «vie împărăţia ta».

In sfârşit avem un fragment de «Tatăl nostru» vegliot dat de *Ive*, care e însă atât de stâlcit, încât nu putem alege mult din el. Iată-l: ćaće nóstru kále jáste... prepemínt... svétit númele tev, se dáne hlíbu de svaka zi... dóna vedé (?).

Cu privire la limba rugăciunilor vegliotoromâne observăm următoarele:

Tatăl nostru

1. kirle va fi una din «îndreptările» lui Feretić, în loc de cârle;
2. sveta] svetę. — nomelu] în loc de numele sau lumele, iarăşi o «îndreptare», apropiat fiind de nome italienesc;
3—4. neka venire e o construcţie de neînţeles; am aşteptà neka vire. — to, poate fi o formă veche contrasă din tău, ca do<*doo<două; no, vo<*noo, *voo <nouă, vouă (II § 99); ar puteà fi însă şi forma «neutrală», acordată cu kraglięstvo, deci tev, tę, to, ca gros, grosę, groso. Dacă întâlnim la feminin forma ta, aceasta probabil trebuie cetită tę, căci tot cu *a* e transcris ę accentuat final în toate celelalte cazuri: sveta, da, osloboda (II § 35);
5. Pire] am aşteptà păra;
6. delgule trebuie cetit delgurle, plurarul articulat dela delg «greşală». Acesta, ca şi delsniç «greşitori», corespunde — precum a arătat Bartoli P. 11 — pronunţării serbo-croate locale din Veglia, raportându-se la serbo-croatul literar dug, ca peln, velna la pun, vuna. La Românii din Istria avem dug, dužnik (astfel la Bajčić şi Sajovec), ca la Croaţii istrieni. Delg este deci o probă sigură că rugăciunile lui Feretić sânt vegliotoromâne.
7. Citeşte: si nu ne lasȧ ăn napȧstę;
8. osloboda] oslobodę́.

Născătoarea

2. ploda] citeşte plodu, precum reiese din genul masc. la blagoslovitu-i̯;
3. Majula] transcriere greşită în loc de mȧi̯a lu. — vrajme] *aj* pare a fi o transcriere stângace pentru ę.

In sfârşit dăm în acest loc, spre completare, «Tatăl nostru» istroromân în celelalte variante ce ni s'au mai păstrat:

Tatăl nostru

Varianta *Micetici*, culeasă în 1860 şi publicată de Ascoli 75—76 n. şi retipărită de *Ive* 2:
1. Ćaće nostru carle šti en ćer;
2. svetija-se te lume (sau: lumele tev);

3. verija tä krailiestvo (sau: krailiestvo tä);
4. fia volja tä, cáši ən ćer aša ši ən (sau: pre) pemint.
5. Pəra nostra de saca zi dä a noi ástez (sau: ásteze),
6. ši perdunäna (sau: perdună a noi, sau: lass a noi) nostri dug (sau: nostre dugure), caši noi lassam lu nostri duznić;
7. ši nu na (sau: noi) zepeljei ən napast,
8. ma zbave noi de rev.

Varianta *Ive* (1881), pag. 2, reprodusă de Gaster, *Crestomatie română*, II, pag. 284:
1. Ćaće nostru, karle ješti (sau: šti) ėn ćer,
2. neka se posveta lúmele tev;
3. neka vire taĕ kraljestvo;
4. fia taĕ volja ka ši ėn ćer aša ši pre pemint.
5. Pâra nostra de saka zi daĕ a noi ásteze;
6. ši las a noi nostre dúgurle, ka ši noi lasam lu nostri duznić;
7. ši nu na traže ėn tentaciun,
8. ma liberaĕ noi de rev. Aša fia.

Variantele *Glavina*:
a) Din « Unirea» din Blaj XIV (1904), pag. 79, în transcriere fonetică:
1. Țåțe nostru câre[1]) įești ăn[2]) țer;
2. neca se posveté numele[3]) tev[4]);
4. cum ăį ăn țer asă neca fiįe pe[5]) pamínt[6]);
5. păra nostrę ța de tote zilele dę ne o[7])
6. si ne oprosté pecâtele nostre cum și noį oprostim câri[8]) ne uredésc,
7. si nu duțe pre[9]) noi ăn[10]) nâpast,
8. scâpę[11]) ne pe[9]) noi de țel reav. Amen.

b) Din «Calindaru», pag. 18 (cu ortografia de acolo):
1. Ciące nostru carle şti în cer,
2. posveti-sa numele tev;
3. neca vire cesaria tea,
4. fie volĭa tea, cum e în cer șa și pre pemint;
5. Pîra nostrea cea de tote zilele dea-ne-v-o astez

---

[1]) Am aşteptà: *cârle.*
[2]) Scris: *in*
[3]) Am aşteptà: *lumele.*
[4]) Lipseşte «vie împărăţia ta, fie voia ta».
[5—6]) Recte: *pre pemint.*
[7]) Am aşteptà *vo*; lipseşte «astăzi».
[8]) Am aşteptà: *cârl'i.*
[9]) Dacoromânsm II § 210.
[10]) Scris: *in.*
[11]) Dacoromânism II § 197.

6. și ne scuzeà pecatele nostre cum şi noĭ scuzeain lu celiĭ carliĭ ne ofendesc;
7. Şi nu duce pre noĭ în napast
8. Şi scạpea de cela reav. Amin.

c) Comunicat lui A. Viciu pe o cartă poștală din 26 Aprilie 1905 (cu ortografia lui Glavina):
1. Csạcse nostru, karle ști în cser,
2. posveti-sa numele tev,
4. fie volĭa té, kum ie în cser șa și pre pamint,
5. pâra nostré csa de tote zilele (sau: saka zi) dé ne vo ạstez
6. și ne scuzea (sau: oprostea) pekatele nostre, kum și noĭ skuzeain lu cselji karlji ne ofendesk (sau: uredesc)
7. și nu duce pre noĭ în napast
8. și ne scạpé de csela rev. Amen.

1825

Algarotti.

V. Jagić a publicat în «Archiv für slavische Philologie», XXII (1900), pag. 621—622, subt titlul *Rumänisch-kroatischer Vaterunser und Ave-maria aus Poljica auf der Insel Veglia vor dem Jahre 1825*, două rugăciuni vegliotoromâne («Tatăl-nostru» și «Născătoarea»), pe care le-a găsit pe fețele din năuntru ale unei scrisori. Ca titlu e însemnat *Pater noster et Ave Maria in lingua Poglizana*; la dreapta traducerea latină; de-desubt, scris cu altă mână «N. Algarottius I. Supano p. S. d.». ALGAROTTI — numele său întreg erà Nicolò Udina degli Algarotti (cf. Bartoli, *Dalm.* I 68 notă) — a trimis deci aceste rugăciuni Doctorului Jacob Supan, profesor în Lubliana. De-asupra adresei e însemnat de altă mână — probabil a lui Supan — «5 Ianuarie 1825».

Jagić conchide: Supan, călătorind în insula Veglia, a auzit de limba românească din Poglizza, s'a interesat de ea și cineva i-a trimis aceste mostre, scrise pe la sfârșitul anului 1824, prin Algarotti.

După cele arătate la pag. 8 ș. u., Algarotti a copiat pur și simplu rugăciunile date de Feretić.

Despre mențiunea lui Jagić găsim, supt titlul *«Tatăl nostru» și «Ave-maria» în limba istroromână scrise la* 1824, o notiță de I. Bogdan în «Convorbiri literare» XXXIV (1900) pag. 1125, unde se reproduce și textul rugăciunilor.

1840

Löwenthal.

Pe la mijlocul secolului trecut se pare că localnicii din Istria își dădeau seama că graiul vorbit în Valdarsa e limbă românească. Aceasta reiese

bunăoară din cartea lui I. LÖWENTHAL, *Der Istrianer Kreis oder die Halbinsel Istrien und die Inseln des Quarnero* (Wien, 1840), care la pag. 19 scrie: «An der Küste wird ein venezianischer Dialekt, im Innern slavisch, kroatisch illyrisch und am Cepichersee wallachisch gesprochen. In den Sitten zeigt sich das Gepräge je der slavischen oder italienischen Abstammung».

Şi în *Allgemeine Enzyklopädie* de Ersch şi Gruber (Leipzig, 1846) se vorbeşte, precum am arătat în vol. II, 41, despre Istroromâni.

1846

Covaz.

Dar meritul cel mare de a fi demonstrat cel dintâiu cu probe românitatea locuitorilor din Valdarsa şi de a fi atras asupra lor atenţia oamenilor de ştiinţă, rămâne a lui A. COVAZ, care publică în No. 1—2 al gazetei «L'Istria» din 1846 (ca Appendice dell'Osservatore Triestino) studiul său *Dei Rimgliani o Vlahi d'Istria.*

Istoricii italieni ai acestei provincii, Dr. Pietro Kandler şi Carlo de Franceschi (tatăl) [1]) se ocupă în repeţite rânduri de aci înainte de ei, iar filologi ca Ascoli şi Miklosich încep să studieze graiul lor. In «Zora Dalmatiska» (No. 19 şi 20 din 1846) apare o traducere croată a acestui articol (cf. Ascoli, pag. 60 n. şi Maiorescu, pag. 8). El atrage şi atenţia scriitorilor noştri. Asachi scrie imediat lui Covaz, rugându-l să-i trimită tot ce va mai scrie despre Istroromâni şi anunţându-i că fiul său, venind din Roma, va trece prin Istria să-i cunoască (scrisoarea a fost reprodusă de Burada pag. 129—130). In «Arhiva Albinei» se dă, cu o introducere şi note, în traducere, studiul lui Covaz, iar Braşovenii îl reproduc în «Foaia pentru minte, inimă şi literatură» (No. 18, din 29 Aprilie şi 19, din 6 Maiu 1846), după care îl reproduce Ar. Pumnul, în *Lepturariul* său (Tom II, Partea 2, pag. 183—191), cu o notă lungă asupra răspândirii Românilor (pag. 190—191). S. Bărnutiu, T. Cipariu (despre corespondenţa cărora v. I. Popovici, I, 139) şi mai ales I. Maiorescu — care este cel ce reprodusese articolul lui Covaz în «Foaie» — se interesează de aproape de connaţionalii din Istria; cel din urmă se ho-

---

[1]) PIETRO KANDLER publică: *Della geografia genetica dell'Istria* în «L'Istria», 1846, pag. 45—46; — *Sulla lingua romanica*, în aceeaşi gazetă, anul 1848, pag. 246 şi urm.; — *Dei popoli che abitarono l'Istria* în aceeaşi gazetă, anul 1851, pag. 79; — *Dei Morlacchi che abitano la parte montana della Vena fra il Risano e Pinguente*, tot în «L'Istria», VI (1851), pag. 125 şi urm.; — Maiorescu citează un articol de CARLO de FRANCESCHI: *Sulle varie popolazioni dell'Istria* în aceeaşi gazetă, anul 1852, No. 50 şi 51. — Dintre alţi autori care vorbesc incidental în timpul acesta despre Istroromâni, Morlaci şi Cici mai amintim: GUGLIELMO MENIS, *Il mare adriatico*, Zara, 1848, pag. 184; — I. G. KOHL, *Reise nach Istrien, Dalmatien und Montenegro*, Dresden, 1851, vol. II, pag. 445—447; — I. F. NEIGEBAUR, *Die Südslaven*, Leipzig, 1851, pag. 193.

tărăște să întreprindă o călătorie la ei. Mai târziu studiul lui Covaz a fost tradus din nou de V. A. Urechiă și publicat în *Columna lui Traian IV* (1873), pp. 89—90. Intr'o notă traducătorul ne spune că pe când erà ministru de culte «începuse lucrări pentru a deschide o școală în Istria». O reproducere în traducere românească dă și Burada (pp. 113—119). Cele două mostre de limbă «Securea aflată» și «Greierul și furnica», pe care Covaz le aveà dela Micetici (cf. Maiorescu, pag. 8), au fost reproduse mai întâiu de Miklosich (Sl. El. pag. 58 și 7—8), apoi, împreună cu notițele asupra limbei, de Papanti (pag. 689—690), cea dintâiu cu traducere latină, după Miklosich, de Gaster (*Chrestomatie* II, 282—283), iar cea de a doua și de Vassilich (*Sui Rumeni*, pag. 233), cu traducere italiană.

A. Covaz arată în studiul său că limba vorbită de acești Români — pe care îi numește «Rimgliani» (cf. II pag. 44), îi socotește vreo 6.000 și îi crede autohtoni, urmași ai Latinilor cuceritori ai Istriei — s'a păstrat numai în uzul familiar și e pe cale de a fi cotropită de Slavi. Aceștia au desnaționalizat și pe alți Istroromâni — precum dovedește tipul și obiceurile păstrate în unele părți ale Istriei, unde nu se mai vorbește românește — și pe Cicii ce se întindeau odinioară, după mărturiile lui Tommasini și Ireneo della Croce, până în districtele Trieste și Castelnovo. Numai în Mune și Sejane ei și-au mai păstrat graiul. Numele de Cici el crede că li s-a dat din cauza întrebuințării dese a sunetului *č*. Cuvintele, flexiunea și construcțiile sânt identice la Românii din Valdarsa cu cele din Dacia, numai că în Istria există o puternică tendință de a schimbà pe *n* și *l* în *r*. Terminația latină în *-us* apare ca *u*, iar la feminine *a* rămâne, iar *x* apare ca *-ece*. Articolul e *ru* (*lu*), *ra* (*la*), *ur* (*un*), genitivul se formează cu *de*; pronumele personale sânt *io*, *tu*, *je*, *noi*, *voi*, *jegl*, demonstrativele sânt *cesta*, *cellu*, *ceschi*, *cegli*, *çasta*, *çaste*, *ça*, *çelle*; verbele sânt în *-à* (*-are*), *-è* (*-ēre* și *-ĕre*) și în *-ì* (*-ire*); auxiliarele sânt *avè* și *fi*; viitorul se compune cu *volè* (*volere*); există optativul și verbe neregulate, — au, cu un cuvânt, gramatica «dacoromana», deși au adoptat și câteva «voci» slave. Declinarea e: *çace*, *de çace*, *lu çace*, *di lu çace* — *çaci*, *de çaci*, *di lu çaci*, *lu çaci*; — *carle*, *de cire*, *lu cui*, *lu carle*, *di lu carle* «dal quale»; — *je*, *de je*, *a lui*, *gla* (sic), *cu je*; — *a lui* «suo», *de a lui*, *a lui*, *lu a lui*, *de a lui*. Conjugă: *jo am* «io ho», *tu ari*, *je are*, *noi aremo*, *voi arez*, *jegl aru*; — *jam avut* «ho avuto», *jo voi avä* «avrò», *jo ras avä* «avrei», *jo ras fost avä* «avrei avuto», *are* «abbi», *avè* «avere»; — *io lucru*, *tu lucri*, *je lucra*, *noi lucramo*, *voi lucraz*, *jegl lucra*, — *jam lucrat*, *jo voi lucrà*, *jo res fost lucrà*.

După ce dă două probe de limbă, face unele considerații generale asupra nașterii limbilor romanice, din care reținem constatarea că Covaz știà că românește se vorbeà, afară de Dacia, și «în Epir, în insulele dalmate și în alte mai multe țări». Termină cu un îndemn de a studià acest dialect mai important pentru cunoașterea trecutului decât codicii scriși.

Probele acestea fiind cele dintâi texte istroromâne, le reproduc întocmai,

— după copia trimisă de Fr. Bleyber — împreună cu paralela latină și traducerea italiană dată de Covaz, adăogând o transcriere fonetică, traducerea românească și câteva note explicative.

Securea aflată

Doi omir (n) ämnata en ra
(la) se calle; ur (un) de jegl
afflata o secura, e cglăma:
Oh veri ça am jo afflat.
N'am afflat moresti sice,
sice cella ato; ma aremo
afflat. Salac pocle verita
cegli cargli secura pglierdut,
e vesuta secura en mera lu
cellu carle vo afflat, poç
nita maltrateil sa tata. O
morzesmo cglamata jeigl
tunce. Compagnu a lui. Nu
smo, moresti sice, ma jessam.
Saz c'ai tu secura af-
lat cglämat-ai, jon vo e
no noi amo vo afflat.

Duo homines ambulant in
illa sua calle; unus de illis
... unam securim, et
clamat: oh vide quid ego
habeo... Non habeo
... dicere dixit ille alter;
magis habemus... pauculum
post venerunt illi, qui
securim perdiderant, et visa
securi in manu illius qui
habebat...
O morti sumus clamavit ille
tunc. Compaganus illi. Non
sumus... dicere, magis
ego sum... quando habes,
tu securim... clamasti ego
habeo eam,non nos habemus eam...

Due passeggieri se ne andavano insieme alla lor via: l'un d'essi adocchia una scure e grida: Oh vedi quel che ho trovato! Non «ho trovato», dovresti dire, rispose l'altro; ma «abbiamo trovato». Sopragiungono poco dopo coloro che avevano perduta la scure, e adocchiatala in mano al viandante, cominciarono a maltrattarlo per ladro. — Oh siamo morti! Gridò quegli allora. — E il compagno a lui: Non «siamo» devi dire, ma «sono»; giacchè poco fa, quando tu avevi ritrovata la scure, tu gridavi, l'«ho», non l'«abbiamo trovata».

Transcriere fonetică și traducere românească

doi̯ omir ămnât-a ănr a
sę câle. ur de i̯el'
aflât-a o securę e cl'ęmę:
«oh, vezi, ță am i̯o [a]flât».
«*n(u) am aflăt* moresti ziče»,
ziče čela âto, «ma *arem-o*
(s. *aremo*) *aflât*». zâlec pocle verít-a

Doi oameni au umblat în
calea lor. Unul din ei
a aflat o secure și strigă:
«vezi, (pe) asta am aflat-o eu».
«Nu trebuie să zici (că) am aflat-o *eu*»
zice celălalt, ci am
aflat-o *noi*». Puțin după aceea au venit

čel'i cårl'i secura pl'erdút, e vezút-a secura ăn măra lu čelu cårle vo aflåt. poţnít-a maltratéi̯-l za tåta. «O, morţ ăsmo», cl'emåt-a i̯el' tunče. Compåńu alui̯: «nu *smo* moresti ziče, ma *i̯esam*, zåţ c'ai̯ tu secura [a]flåt, cl'emåt-ai̯: «i̯o-n· vo», e no: «noi̯ (a)m(o) vo [a]flåt».

cei care pierduseră securea și văzură securea în mâna celui care o aflase. Incepură să-l bată ca pe un hoţ. «Aoleu sântem morţi», strigară ei atunci. Tovarășul lui [îi zise]: «nu trebuie să zici (că) *sântem*, ci *sânt* [mort], căci aflând securea ai strigat: «*eu* am [găsit-o], iar nu *noi* am găsit-o».

Note

Dând — în bucata precedentă și cea următoare — transcrierea fonetică nu e nevoie să explicăm în amănunte sistemul de transcriere al lui Covaz. Consonantele duble (afflata, cella, cellu) n'au, bine înţeles, nici o îndreptăţire fonetică, ci sânt întrebuinţate numai din consideraţii etimologice și după analogia corespondentelor italiene: *ss* (cassa, siss a) redă, ca în italienește, spiranta dentală afonică; pentru *z* Covaz întrebuinţează pe *s* (salec, saz, se bodit, sa, siss a, vesut), care are, firește, și valoarea unui *s* (secura etc.). Semnul *z* corespunde unui *ţ* (morz etc.). Greutate îi face sunetul *ă*, pe care-l redă prin *e* (en, mera, esmo, egl, cercecu), dar și prin *ä* (ämnat), care *ä* de obiceiu are însă valoare de *ę* (cgläma), dar și de *e* (cglämat), precum semnul *e* are și el când valoare de *e* (calle, jegl etc.), când valoare de *ę* (se, vera); într'un singur caz (rä sä casa), prin asimilare grafică faţă de *ä* următor, *ä* are valoare de *a*. E greu de știut care e valoarea sonică a semnului *ç*. Judecând după s a ç, pe care-l scrie și s a z, ar trebui să-l redăm prin *ţ*. Am aveà deci a face cu pronunţarea *ţ* în loc de *č* (zåţ = za če), cunoscută de altfel îndeajuns și din texte care fac deosebire între aceste două sunete și care merge paralel cu rostirea *s* pentru *ș*, pe care o întâlnim în exemplul m o r e s t i. Pe *ce*, *ci* l-am transcris prin *če*, *či*, căci Covaz s'a orientat după ortografia italiană. Avem deci: ţ a, z å ţ, p o ţ n i, ţ u d a faţă de č e l a, t u n č e, z i č e. Dimpotrivă, pentru *ž* avem totdeauna semnul *x*: x i v i, x i v g l e n g e, x o c a.

In paralela latină nu trebuie să cerem dela Covaz cunoștinţele etimologice pe care le avem astăzi și, deși el știe că p a m i n t e lat. p a v i m e n t u m, nu ne miră că pentru a f l å el nu găsește corespondentul latin, iar p o c l e, c o m p å ń u, h r å n a, ž i v í, a v m o č e îi amintește pe «pauculum», «compaganus», «grana», «vivere» (ca Maiorescu) și «mox».

1—2. o m i r (n) . . . r a (l a)] Variantele date în parenteze (*omin, *la) nu există în istroromânește, ci Covaz face simple apropieri etimologice — ca și la formele pronominale citate mai sus — știind că *r* istroromân corespunde adesea unui *n* sau *l* latin. — 1. e n r a] despre

ănr «în» cf. II § 72. — 2. se calle] Despre pronumele *său* raportat la un plural cf. II § 228. — 3. secura = securę] Pentru -ę redat prin *a* cf. II § 21; pentru metaplasmă cf. II § 112^{a}. — clemå apare cu vechiul înțeles al lat. CLAMARE, pe care îl întâlnim și în vechiul românesc *chema*, cf. *Dicționarul Academiei*. — 4. veri trebuie să fie o lectură greșită a manuscrisului, în loc de vezi, tradus exact în italienește prin «vedi». — 6. ato nu l-am transcris åtu, cum se rostește de obiceiu, precum n'am transcris nici pe no 17 prin nu, căci se poate de fapt ca rostirea cu *o* în loc de *u* să existe incidental, deși nu este exclus ca pe Covaz să-l fi influențat formele sale italienești cu *o* final, cf. și II § 48. — aremo ar puteà fi o variantă, atestată și de alții, a lui arem; tot astfel amo 17. Sensul propoziției ne face să preferim interpretarea arem-o, am-o. Forma arem în loc de am ca verb ajutător e cu totul neobicinuită. Ea se explică însă în modul următor: persoana 1 din singular fiind identică cu pers. 1 din plur. (căci *-m* nu apare ca *-n* în graiul lui Micetici), povestitorul nu puteà exprimà prin forma verbală deosebirea între «*eu am* găsit» și «*noi am* găsit», pe care ținea s'o accentueze, și a ales de aceea forma verbului pregnant. — 7. salac pare a fi o greșală de copist în loc de salec, precum e scris în textul următor 8 și precum se găsește reprodus și la Papanti și Miklosich, adecă zålec (Maiorescu), rostit de obiceiu zålic. — 8. secura pglierdut = secura a p. II § 98. — 11. satata] Pentru construcția za tâta cf. I $^{16}/_{3}$, II § 127. — 12. jeigl] Am așteptà i̯e (singular), căci e vorba numai de cel bătut de hoți. — 14. jessam ar puteà fi și i̯esăm (cu *ă* cf. II § 5), căci Covaz redă uneori și pe *ă* prin *a*. — 16. jon vo] Am așteptà *m* (i̯o-m = i̯o am), dar asemenea forme (*m* + labială > *n*) sânt atestate și la alții cf. II § 62 a.

Greierul și furnica.

Jarna fosta e cruto race	Vernus fuerat et cruda glacies.
Fruniga cara avut neberito	Fornica quae habuit...
en vera çuda hrana, stata	in vere multa grana, stabat
smirom en ră să cassa.	...in illa sua casa.
Cercecu sebodit su pemint,	Cicada sedebat subtus pavi-
patita de home e de race.	mentum, patita de fame et
Rogata donche fruniga ne-	glacie. Rogavit dehinc for-
caegl duje salec muncà sa	micam ut ei det solum man-
xivi. E fruniga sice, juva	ducare ut vivat. Et formica
ai tu fost en jirima (inima)	dixit, ubi fuisti tu in anima
de vera. Saç che n'ai tu	de vere. Sed ad quid non
tunce a te xivglenge pre-	habes tu tunc praeparata vic-
pravit. — En vera sissa	tuaria. — In vere dixit cicada
cercecu cantatam mi diver-	cantabam et...
titam cargli trecut. E fru-	Illos qui... et formica... si

niga ersuch: S'ai tu en vera cantat, avmoce chei jarna e tu xoca.

habes tu in vere cantatum, mox quod est vernus, et tu joca.

Era d'inverno, e gran freddo. La formica che aveva già raccolte molte provigioni nella state, se ne stava tranquilla in sua casa. La cicala, ficcatasi sotterra, languiva di fame, di freddo. Pregò dunque la formica che le desse un po' da nutrirsi, tanto da vivere. E la formica a lei: Dov'eri tu nel cuor della state? Perchè dunque allora non ti preparasti al tuo vitto? — Nella state, rispose la cicala, cantavo e divertivo i passeggieri. E la formica sorridendo: Se tu di state cantavi, ora che è il verno, e tu balla.

Transcriere fonetică şi traducere românească.

i̯arna fost-a, e cruto råče. fruniga, carę a vut neberito ăn vęrę țuda hråno, ståt-a smirom ănr a sę cåsę. čărčăcu, zebodít su pemínt, patit-a de home et de råče. rogåt-a doηke fruniga neca ăl' dåi̯e zålec muηcă za živí. e fruniga ziče: «i̯uvę ai̯ tu fost ăn i̯írimę de vęrę? zăč ke n-ai̯ tu tunče a ta živl'eńe prepravít?» — «ăn vęrę», zis-a čărčăcu, «cantåt-am si divertít-am cårl'i trecut». e fruniga a ărs: «Oh, s'ai̯ tu ăn vęrę cantåt, avmoče ke-i̯ i̯årna, e, tu žokę!»

Erà iarnă, şi foarte frig. Furnica, care strânsese în cursul verii multă hrană, stăteà în pace în casa sa. Greierul, vârît supt pământ, sufereà de foame şi de frig. A rugat deci pe furnică să-i dea puţină mâncare ca să trăiască. Iar furnica zise: «Unde ai fost tu în inima (= toiul) verii? De ce nu (ți-) ai pregătit tu proviziile tale?» — «Vara», răspunse greierul, «am cântat şi am amuzat pe trecători». Iar furnica râse: «Dacă vara ai cântat, acum că-i iarna, (ei bine), joacă!

Note.

2. c a r a a v u t] Pentru c a r a = c a r ę cf. II § 21. — 3. h r å n o e, poate, greşit în loc de h r a n a (= hrånę); în acest caz n e b e r i t o ar fi forma neutrală (II § 219), acordându-se cu ț u d a. — 5. s e b o d i t = z e b o d í t, dela z e b o d ì < cr. zabosti, zabodem «a vârî», cf. Byhan p. 388, Miklosich, St. El. 67. — 6. Pentru h o m e cf. II § 60. — 8. d u j e] Greşală evidentă în loc de daie (d å i̯ e). Miklosich Sl. El. 61 îl interpretà în mod eronat ca d e, imperativul lui d å. —12.

p r e p r a v i t] De obiceiu p r i p r a v í t. — 14. m i d i v e r t i t - a m va fi greșit pentru s i sau i d i v e r t i t - a m, căci forma pronominală cu acuzativul următor e o construcție neînțeleasă. Probabil că traducătorul istrian al textului italian a voit să spună întâiu «am cântat și m'am amuzat» și numai mai târziu a tradus și pe «i passeggieri», fără să schimbe construcția. — 16. e r s u c h îl explică Miklosich Sl. El. ca «ridens. — рѣд mit einem slavischen Partizipialsuffix» și explicarea aceasta pare a o admite și Byhan pag. 301, deși o asemenea formațiune hibridă e neobicinuită chiar la Istroromâni. Cred că - u c h e interjecția o h, pe care o găsim și în bucata primă, rândul 4, și că aparține la cele următoare. Rămâne deci f r u n i g a e r s, care ar puteà fi f r u n i g a a ă r s, după cum am transcris noi. Neobicinuită rămâne construcția fără pronume reflexiv a verbului ă r d e (II § 231). — 17. e] redă întocmai pe «e» din textul italian.

1847

Asachi.

In *Calendarul pentru poporul român* pe anul 1847, tipărit la Institutul Albinei în Iași, la pag. 24, s'a tipărit un articolaș, probabil al lui GH. ASACHI, despre Românii din Istria, inspirat de studiile lui Covaz și Kandler. «Un june călător moldo-român» — e vorba desigur de fiul lui Asachi (cf. pag. 12) — vizitând în 1846 Istria, susține că a auzit din gura unui păstor istroromân un cântec în care se vorbește de «anticul Roman», de «Tebro» și «Troian». E o vădită falsificare de felul celor ce erau la modă atunci, tocmai în cercul literar din jurul lui Asachi. Tot astfel e «alcătuit» și dialogul între Călător și Păstor. [Articolul și stampa care reprezintă pe păstorul istroromân sânt reproduse de Burada p. 87—91].

1851—1852

L'Istria IV—V.

Burada (p. 120—121) reproduce un extras din gazeta italiană *L'Istria*, anul IV (1851) No. 59, pag. 236, în care se dau *Mostre de limba română, cum se vorbește de Românii din Istria.* Mai întâiu avem un dialog scurt *Carolus et Fredericus*, tradus dintr'o gramatică germano-latină, în uz pe atuncea în cei doi ani de gimnaziu, apoi traducerea fabulei despre *Cânele lacom* care, văzându-și chipul în apă, scapă carnea din gură. Cele două texte redau bine dialectul istroromân, deși transcrierea lui Burada nu este exactă. Neclară e numai propoziția: v r e m e e v e ! j e z a s c u l à, care cred că trebuie pricepută: v r ę m e i̯ e v e ć z a s c u l å, apoi: a s s e a m e l e s o r e r s c u l a t trebue despărțit: a s e a m ę l e s o r ă' r s c u l å t, iar f u l l e s t i «te înșeli»

îndreptat în falesti; a cătă vreme «de câtă vreme» îmi pare suspect; de asemenea cuibu în loc de cul'bu.

De remarcat: lucri cu înțelesul de «faci», și pur în loc de ital. e pur', ăntru «înainte» temporal: entru do ure «cu două ceasuri mai nainte». Pe *-ă* îl redă prin *-a*, iar nu prin *ę* (cf. II § 21): iuva, cara.

1856

Sajovec.

In gazeta sloveană *Novice gospodarske, obertnijske i narodske*, No. 87 din 29 Octomvre 1856, publică preotul din Beršec JACOB SAJOVEC, subt titlul *Nekdanii namestnik fare Susnjevske Istrii*, trei rugăciuni istro-române, și anume Tatăl-nostru, Născătoarea și Crezul, după cum i-au fost comunicate de Toma Scrobe, primar în Susnievița, pe care Maiorescu (pag. 14) nu-l mai aflä în vieață în Iunie 1857. După asigurările lui Maiorescu (pag. 62), Sajevici — așa-i scrià el numele — pe care l-a vizitat, nu știà istroromânește. Cu toate acestea, probele sale de limbă sânt bine notate. Ele au fost retipărite de *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, No. 4 pag. 15 din anul 1857 subt titlul *Limba română istriană în rugăciuni* (după ce, cu câteva luni înainte, *Gazeta Transilvaniei*, No. 3 din 12 Ianuarie 1857 relevase apariția rugăciunilor în *Novice*), cf. Popovici I 140—141, unde sânt reproduse, cu câteva mici erori și neexactități. După *Novice* reproduce cele trei rugăciuni Miklosich în Sl. El. 58; după textul dat de Miklosich am făcut comparația dela pag. 6—7, și reproducem aici textul *Crezului*:

Io kred en Domnu čače, kar le pote tot, kar le fakut čeru ši pemintu. Ši en Isukerst, | filju a lui ensnaskut, Domnu a nostru, kar le fost zečnit de sveti Duh, nascut de Maria fete, | kar le fost munčit su Poncie Pilatu, rastezejt, mort, zekopejt, mes av en čer, sede na desne | čače, kar le pote tot, dende are verí za sendí čeli vii ši čeli morci. Io kred en sveti Duh, | svete maja baserike kerstjanske, svete kompanije. Odprosté nam a nostru pekat. Živitu | uživí. Življenje za vavek. Amen.

1856

Biondelli.

BIONDELLI, în scrierea sa *Studii linguistici. Prospetto topogr.-statist. delle colonie straniere d'Italia*, Milano 1856, pag. 57 și urm., pomenește pe Istroromâni, deși, după mărturia lui Ascoli, filologul lombard «nu aveà la îndemână decât notițe imperfecte despre acești Români».

Biondelli crede că Turcii au fugărit pe Români. In Istria cunoaște numai pe locuitorii micului sat Cepich, compus din 320 păstori, în districtul Bellay; aceștia conservă încă obiceiurile și limba părinților lor.

Dialectul lor se aseamănă cu cel românesc din Timişoara în Banat. Și cei 4080 locuitori din Dignano îi par «reliquie d'una colonia valacca», precum și cei 1130 de locuitori din Valle, numiți «Latini» de Slavii încunjurători. Ei se deosebesc prin port și dialect de ceilalți Italieni.

Altă urmă se găsește în Poglizza, în insula Veglia, ai cărei 800 de locuitori, având azi graiul «iliric» (= serbo-croat), conservă tradiția că strămoșii lor vorbeau o limbă latină. Păstorii inculți mai cunosc Rugăciunea dominicală și Salutațiunea angelică, a căror limbă se aseamănă cu cea din Timișoara. In aceste păreri recunoaștem cu ușurință ideile lui Cubich, dela care Biondelli își va fi luat informațiile. Bartoli, *Dalmat.* I 8 ș. u., 49 ș. u.

Ante 1861

Paropat.

In tipografia Lloyd-ului Austriac s'a tipărit o foaie volantă de patru pagini cu titlul ADRIANO PAROPAT *dà saggio della lingua parlata in Sejane*, fără indicația anului. Conține, pe două coloane, 354 de cuvinte sau construcții românești, împreună cu traducerea italiană. Un exemplar din această tipăritură mi-a fost trimis de Bartoli. Reproduc din el cele dintâiu douăzeci de cuvinte:

Dios, Joi — *Giove*
Afrodites — *Venere*
Inchinarea de Idoli — *Idolatria*
Dumnedeu — *Signor Iddio*
Atotputernicu — *Omnipotente*
Mantuitoriu — *Redentore*
O Domnedeul ajuta — *Dio assisti*
Me inchinu — *Adorare*
Locul Fericirei — *Luogo di felicità. Paradiso*
Gheena — *Inferno*
Angerie — *Angelo*
Dracu — *Diavolo*
Imperatia Cerului — *Regno dei Cieli*
Biscup — *Vescovo*
Archimandritu — *Preposito*
Ecclesiastul — *Predicatore*
Preotu — *Prete*
Cantareçu — *Cantore*
Cantecu — *Salmo*
Dumineca Florilor — *Domenica dell'Olivo.*

Aceste «probe de graiu» jeiănean fac impresia unei glume proaste. Sânt desigur o mistificație din partea vreunui Român, care aflând de connaționalii din Istria, voiă să facă pe streini să creadă că ei au păstrat o limbă apropiată de cea latină. Ascoli și Miklosich, în mâna cărora

ajunse mai întâiu această tipăritură, au recunoscut imediat stângăcia falsificării.

Că Asachi sau împrejurimea sa n'au fost streini de această mistificare devine probabil după mostrele de graiu istroromân publicate în Calendarul din 1847. Interesant este că și în cealaltă falsificare, în Cronica lui Huru, întâlnim cuvintele *sac* (fem. *sacă*) cu sensul de «fiecare» (113) și *mestesc* (101), care sânt istroromânisme.

1861

Ascoli.

G. I. ASCOLI, în ale sale *Studj critici*, Gorizia 1861, pag. 49—79, se ocupă cu dialectul istroromân, dând întâiul studiu linguistic despre el. El nu cunoșteà decât mostrele date de Biondelli, articolul lui Covaz din L'Istria 1846 și rugăciunile publicate de Sajovec, precum și foaia volantă a lui Paropat, pe care o numește «uno scherzo, una mistificazione»; în cursul tipăririi îi ajunge în mână «Slavische Elemente» ale lui Miklosich. Materialul cu care lucrează Ascoli e cules în zilele de 25 și 27 August din gura lui Antonio Micetici, pe atunci paroh în Matterada, lângă Umago, și care nu cunoștea alt graiu românesc. Și dela Covaz a primit o listă de cuvinte.

După unele date și excursii istorice (pag. 49—53), Ascoli constată românitatea dialectului istroromân (pag. 53 și urm.), vorbește de articol și declinare (pag. 53—61), relevă fenomenul labialelor schimbate în c l j e p t u și c i a p t i r u (pag. 61—62), rotacizarea lui *n* intervocalic, pe care-l aduce în legătură cu același fenomen din dialectul tosc al Albanezilor (pag. 61—62), vorbește despre pasiv (pag. 63) și trece apoi la verb (pag. 64 și urm). Cu ocazia aceasta se explică *r* din formele indicativului verbului «aveà» (t u a r i, n o i a r e n, v o i a r e t z) după pers. 3 (pag. 64), se dă întâia oară explicarea justă a celor trei forme ale «conjunctivului» (= restrictivului) (pag. 66—67).[1] Inainte de a da o listă de elemente latine din vocabularul istroromân (pag. 74—77) arată înrudirea mai strânsă cu celelalte dialecte române, ceea ce îi dă prilej să tragă o serie de concluziuni remarcabile. In general, studiul lui Ascoli, deși limba română erà pe atunci aproape nestudiată filologicește, nu numai că relevă părțile cele mai caracteristice ale graiului istroromân, ci atinge și problemele mari ale originei lui, căutând și găsind adesea calea pe care se poate ajunge la soluționarea lor. Cf. II pag. 345—346.

Ca text nu se dă decât «Tatăl-nostru», pe care l-am publicat la p. 9-10[2]).

---

[1]) Cf. Bartoli P. 94-96 și Th. Capidan, *Dacoromania* IV 1411 ş. u.

[2]) Importanta notă a lui Ascoli din «Archivio glottologico italiano» I (1873), 435—440, în care se dă întâia caracterizare ştiinţifică a limbei «vegliote» (cf. M. Bartoli, *Das Dalmatische* I 90 ş. u.), nu se ocupă de dialectul istroromân decât incidental

1861

Impastari.

M. A. IMPASTARI, *Brevi cenni storici etnografici sull'isola di Veglia*, Veglia 1861, ed. 2. (Cenni stor. sull'is. di V., Trieste, 1862, fără probele de limbă vegliotă) este cartea pe care a văzut-o Burada. Cf. Bartoli, *Das Dalmatische* I 46. Reproducerea rugăciunilor, după Burada, s'a dat la pag. 6—7 (varianta B).

1862

Miklosich, Sl. El.

In lucrarea sa *Die slavischen Elemente in Rumunischen* («Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften». Phil.-hist. Classe, XII. Band), Wien, 1862, în care marele slavist FR. MIKLOSICH se ocupă cu împrumuturile slave din limba română și în mod introductiv vorbește despre originea Românilor, cuprinde un Suplement (pag. 55—69) despre Românii istrieni, care dela început atraseră atenția lui Miklosich și cu limba cărora s'a ocupat în anii următori în repețite rânduri, îndemnând pe cunoscuți să culeagă material linguistic și elucidând multe din problemele acestui dialect. Mai întâiu se vorbește despre «locuințele și originea lor» (pag. 55—57), apoi se dau ca «probe de limbă» (pag. 58—59), după Covaz, «Securea găsită» și «Greierul și Furnica» (pe care le-am reprodus, la pag. 16—17), trei rugăciuni (Tatăl nostru, Io pozdravlesc tire, Maria, și Crezul) după Sajovec (reproduse de noi la pag. 6 și urm., varianta S și 19) și (la pag. 59) și Proverbele culese de Lavro Rakovec, pe care le reproducem mai jos. La sfârșit Miklosich dă un Glosar (pag. 60—69), în care se cuprind toate cuvintele din textele acestea, precum și alte câteva din articolele lui Covaz și din Novice, apoi o culegere de cuvinte comunicate lui Miklosich de Lavro Rakovec, în mare parte din Jeiăni, mai puține din Susnievița.

In acest Glosar s'au strecurat unele greșeli, din care îndreptăm câteva:

pag. 61 č a i s t e e pronumele combinat č e l + i s t a (II § 142) și deci n'are nimic a face cu dacorom. *ceas*. — d e e construit greșit din d u j e, care trebuie cetit d ă i̯ e cf. pag. 17.

pag. 63 i z b u «fornax», în loc de i z b ę, precum e atestat cuvântul aiurea (cf. Byhan pag. 234), se explică probabil astfel că Rakovec l-a auzit în propoziții în care erà precedat de prepoziții (d. ex. ă n i z b u, ca ă n p o l o v i ț u II § 127) și acest caz prepozițional (cu terminațiune slavă) l-a considerat de nominativ. — Formele r a și r ä (e

---

și spre a stabilì că elementul român pe care Ascoli îl admiteà la baza limbei vegliete nu trebue confundat cu dialectul istroromân din Peninsula Istria și din insula Veglia (p. 435 și 436).

vorba de en rasa calle și en rä sä casse) date subt cuvântul je «ille», trebuie șterse, căci n'au nimic a face cu pronumele personal, precum credeà Covaz, care le redă latinește prin *illa*, știind că unui *l* latin îi corespunde la Istroromâni adesea un *r*. — jira «iret», trebuie despărțit în ji ra (= i̯i rę = ar merge).

pag. 64 maltrate trebuie îndreptat în maltratej (= maltratẹ́i̯) cf. pag. 15. — meri «vadis» e persoana a doua a indicativului prez. a verbului mę̣re, deci nu are nimic a face cu dacorom. *mân* (care la Istroromâni are forma mir). — mes e exact și nu trebuie îndreptat în mers, cf. II § 172.

pag. 65 subt noi «nos» se citează și n'am afflat din «Securea găsită», care însă trebuie analizat nu am aflat, deci n'are a face nimica cu pronumele noi. — pas «i» n'are nici o înrudire ca dacorom. *a-i păsà cuivà de cevà*, ci e acelaşi cuvânt ca v.-rom. *păsà* «a merge».

pag. 68 viver «dies veneris» e, precum dovedește și ordinea alfabetică, o eroare tipografică, în loc de virer.

1862

Rakovec.

Cele treizeci de proverbe, traduse și latinește, pe care LAVRO RAKOVEC, cooperator în Mune, i le-a comunicat lui Miklosich (ele au fost reproduse și de Vassilich, *Sui Rum.* 234, cu o traducere în italienește) au o deosebită importanță, fiind întâiul text cules din Jeiăni, de un om care cunoșteà bine acest dialect și care, deși diletant, le-a dat într'o transcriere exactă și destul de consecventă. Ele cuprind câteva forme interesante, necunoscute sau foarte rare aiurea, precum urme de genitiv și dativ cu articolul enclitic, adverbe întrebuințate ca adjective și ca prepoziții, sau, invers, prepoziții în funcțiune adverbială. Lucrarea lui Miklosich fiind astăzi rară, reproducem aici — cu câteva note subliniare — textul întocmai; o transcriere fonetică nu e necesară (*c* trebuie cetit *ț*).

1. Vezut a žaba, juvæ se kalu fareka, paka [1]) ši ja pičóru dvignit.—Vidit rana, ubi equo soleae ferreae induuntur, et etiam illa pedem sustulit.

2. Zgulæ pičóru kómarulu, budile le [2]) ji [3]) se vedæ.—Evelle pedem culici, viscera eius sub aspectum veniunt.

3. Čæ breku latra, vintu porta. — Quod canis latrat, ventus aufert.

4. Do sto let ni karne, ni osæ. — Post centum annos neque caro, neque ossa.

---

[1]) pac a... dvignít.
[2]) cómarului̯ (cf. II § 125), budílele.
[3]) cf. II § 89.

5. Kú mrakú[1]) saka vaka negra[2]). — In tenebris quælibet vacca nigra.
6. I negra[2]) vaka ab lapte are. — Etiam nigra vacca album lac habet.
7. Kuma verít a, ašá mez[3]). — Sicuti venit, sic abiit.
8. Kuma življenje, ašava morte. — Qualis vita, talis mors.
9. Kuma služba, ašáva plače. — Qualis opera, talis merces.
10. Ženska (muliára) are lunž pêr, skurta paminte. — Femina habet longam comam, curtam mentem.
11. Pъr la[4]) roga, zlatne ustni porta; kъnde[5]) torna, spate le[6]) obrnæ. — Donec rogat, aurea labia habet, quando reddit, tergum obvertit.
12. Prende sóre le[7]) meže, pre tot sъ pъræ koče. — Qua sol it, ubique panis coquitur.
13. Kum maja torče, aša filja cose. — Sicuti mater net, ita filia texit.
14. Ii ra[8]) baba ъn Rim, ma n'áre ku čæ. — Iret anus Romam, sed non habet quicum (pecuniam).
15. Nu j sriče far di nesriče. — Non est fortuna secunda sine fortuna adversa.
16. Silu Domnu nu roga, silu kola lomæ. — Necessitas Deum non precatur, necessitas currum frangit. Slav. Sila Boga ne moli, sila kola lomi.
17. Oja abe negru mlje zlezæ. — Ovis alba nigrum agnum parit.
18. Juvæ doj fara duše, a trej le[9]) fara kap. — Ubi duo sine anima, tertius sine capite.
19. Prende osta træče, jarba nu kræšte. — Qua exercitus transit, herba non crescit.
20. Tiha apa brigu ća porta. — Tranquilla aqua ripam aufert.
21. Nu potu fi lupi satúl[10]) ši jezi na broj. — Non possunt esse lupi satiati et haedi integri.
22. Čire nu oltaru vede[11]), kuptoru luj[12]) se klanje. — Qui altare non videt, furnum adorat.

1874

Cubich.

GIAMBATTISTA CUBICH publică în scrierea sa *Notizie naturali e storiche sull'Isola di Veglia*, Trieste, 1874, pag. 118, rugăciunile

---

[1]) Accentuat greşit în loc de mrăcu.
[2]) Am aştepta næegra (=nęgra), cf, nota 14.
[3]) Am aşteptà meže ca în proverbul 12. Dacă mez corespunde dacoromânescului «mergi», atunci ar trebui să avem veritaj în propoziţia precedentă.
[4]) cf. II § 180.
[5]) cf. II § 32 d.
[6]) spătele.
[7]) sórele.
[8]) ii rę «ar merge, s'ar duce».
[9]) treile.
[10]) satul'.
[11]) Am aştepta væde (= vęde), cf. nota 5.
[12]) cuptóruluj, cf. II § 125.

«Tatăl-nostru» și «Născătoarea», care i-au fost comunicate de *Pietro Vollarich*, «dotto cultore delle cose illiriche» și care ar fi singurele urme de limbă românească din insula Veglia. Rugăciunile au fost reproduse de Miklosich WdR. 8—9, de unde le-am utilizat spre a arătà la pag. 8 că ele sânt copiate după Feretić. Cubich arătându-i lui Maiorescu aceste rugăciuni, la 1857, îi spuneà că le-ar fi cules el «cu vreo 23 de ani» mai înainte, deci pe la 1834.

1874

Maiorescu.

Studiile lui Covaz atrag atenția lui ION MAIORESCU, care întreprinde, ca cel dintâiu Dacoromân, o călătorie de studii în Istria.Rezultatele acestei călătorii, făcută în a. 1857, nu a ajuns însă să le prelucreze deplin.

După manuscrisul rămas dela Ion Maiorescu, publică Titu Maiorescu în «Convorbiri literare», a. II (1868, p. 1 ș. u.) începutul «*Itinerarului în Istria*», cu gândul să tipărească încă în acelaș an lucrarea întreagă. Dar planul acesta nu se putù realizà. In a. VI (1872—73), p. 117,139, 183 *Convorbirile literare* continuă publicarea care se sfârșește cu «Vocabularul istriano-român» (VI 249, 284, 393, VII 402, 431, VIII 33, 209, 294, 335, 376). In a. 1874 apare apoi lucrarea la H. Goldner, în Iași, în formă de carte, subt titlul: *Ioan Maiorescu, Itinerar în Istria și Vocabular Istriano-roman*. (Din manuscriptele postume). Ediția a doua, din 1900, e o retipărire a celei dintâiu. Și în «Columna lui Traian», III (1872) se publică o parte din vocabularul istrian al lui Maiorescu, iar foaia italiană *La Provincia* din Capodistria (nr. 5, p. 934—935) tipărește o scrisoare în limba italiană, în care Ion Maiorescu comunică pe scurt rezultatele călătoriei sale. Face câteva excursii istorice și crede că locuitorii croați ai Istriei ar fi Români slavizați. Scrisoarea a fost reprodusă de Burada (p. 92—100).

Călătoria și-o începe I. Maiorescu la 22 Iunie 1857, plecând cu diligența din Triest spre Pisino, unde ajunse seara. In satul Zareci se întâlnește cu preotul sloven Cegnar; imediat se încinge între ei o discuție vie asupra originii Românilor istrieni. După părerea lui Maiorescu Istroromânii ar fi urmașii acèlor Romani din Panonia și Dalmația care aveau contact pe de o parte cu Romanii din Dacia lui Traian, pe de alta cu cei din Dacia lui Aurelian, precum ar dovedì particularități linguistice, identice când cu o grupă, când cu alta. După ce au fost subjugați, ei au fost însă rupți de restul Românilor și trăesc izolați de mai bine de o mie de ani (cf. p. 28 și 35—36).

In 24 Iunie face cunoștința lui Antonio Covaz, podestà în Pisino, care e fericit că se întâlnește cu un Român venind să studieze limba fraților săi din Istria. Pe când Maiorescu se interesà unde ar puteà întâlnì un Istroromân, noul său prieten, aruncând

ochii pe fereastră strigă: Eccolo! și deschizând ușa, chemă pe unul în casă. E mișcătoare descrierea acestei întâlniri a lui Maiorescu cu întâiul Român istrian și dialogul lor neajutorat din 24 Iunie 1857! In aceeași zi mai avù ocazia să se întâlnească și cu alți Români din Istria.

Inainte de a plecà din Pisino (25 VI), Covaz îi dă niște manuscrise cu o încercare de a schițà morfologia dialectului istroromân.

In Susnievița, unde sosește în 25 Iunie, pătrunsese de mai nainte vestea că un Român dintr'un «paesu» îndepărtat cutreieră satele; connaționalii săi îl primesc cu dragoste, dându-i răspuns la toate întrebările.

In 26 Iunie Maiorescu face planul să călătorească din sat în sat și din casă în casă spre a culege obiceiurile și numirile obiectelor din casă și de câmp. Călătoria și-o începe în Letai. In casa lui Ioan Brancela, însurat cu o Croată, face studii asupra graiului din Gradigne. Pe drum se întâlnește și cu Români din Berdo.

In 28 Iunie, fiind Duminecă, Maiorescu merge la Villanova, unde erau strânși la biserică și Susnievițani și Senovicani. Intre graiul acestora și al celor din Lettai nu descopere deosebiri (p. 52).

Dela 29 Iunie până la 1 Iulie și apoi în 3 Iulie stă în Berdo, iar în 4 Iulie părăsește grupul Românilor istrieni din sudul lui Monte Maggiore și stând în cele două zile următoare în Albona — locul natal al lui M. Bartoli — a întâlnit bărbați luminați și patrioți înflăcărați ca Tommaso Luciani, Antonio Scampicchio, Giovanni Lucas ș. a.

In 6 Iulie Maiorescu pleacă la Românii din Schitazza. Materialul cules de el e singurul pe care-l avem dela acești Români desnaționalizați astăzi cu desăvârșire.

In 7 Iulie e la Castua, după ce pe drum s'a oprit în Bersezio, ca să-l caute pe preotul Sajevici, cel care, fără să știe deloc românește, publicase probele istroromâne în «Novice». In Castua se oprește la preotul Micetici. Tot acolo se întâlnește mai întâiu cu niște Jeiăneni, care se întorceau din Fiume, după ce-și vânduseră cărbunii. In 12 Iulie pleacă pe jos, peste Monte Maggiore, la Jeiăni, ca să studieze la fața locului limba și obiceiurile. Găsește că acești Istroromâni — dintre care unul știà și dacoromânește, căci umblase prin România — se deosebesc în îmbrăcăminte și în tip de cei din sudul lui Monte Maggiore; în limba lor au conservat încă multe cuvinte vechi, pierdute de cei din Valdarsa; ei au și oi și se ocupă cu cășăria, pe lângă cărbunărie, care le e ocupația principală.

Auzind că ar fi urme de Români și pe insula Veglia, Maiorescu pleacă în 18 Iulie într'acolo, dar nu mai află Români.

Și la Moravci, o comună la jumătatea drumului între Fiume și Karlovac, voià să meargă, aflând că acolo Croații ar mai fi vorbind românește, dar părăsi acest plan când se convinse că fusese informat greșit.

In 22 Iulie Maiorescu pleacă la Triest, încheind aici călătoria sa în Istria de o lună împlinită. Cu data aceasta se încheie în manuscri-

sele sale și «Itinerarul» lucrat până la 4 Iulie, iar dela data aceasta încolo rămas în parte fragmentar.

Partea a doua a lucrării (p. 81—123) o alcătuește «Vocabularul istriano-român», alcătuit de fiul său din fișele rămase și dintr'un caiet de notițe. Multe din cuvintele istoromâne citate în «Itinerar» n'au fost utilizate în «Vocabular» (ele se găsesc însă aproape toate în adausele ce le face Bartoli la Glosarul lui Byhan).

In «Vocabular» se dă un material lexical bogat cu notițe interesante lexicografice (precizări de sensuri, variante, indicarea locului de unde au fost culese) și morfologice. Editorul a adăugat la urmă și traducerea germană.

Lucrarea lui Maiorescu are, mai ales din punct de vedere istoric, o valoare incontestabilă, întrucât e întâiul studiu dialectal mai mare făcut de un Român. Descrierile portului, obiceiurilor și locuințelor Istro-românilor sânt valoroase și tot astfel sânt utile și datele despre limba lor. In unele privințe, precum e bunăoară materialul dela Schitazza, scrierea lui rămâne singurul nostru izvor. Dar și în celelalte regiuni, desnaționalizarea Istroromânilor făcând progrese mari în cursul deceniilor din urmă, Maiorescu a mai putut strânge acum 70 de ani unele cuvinte vechi pe care Istroromânii le-au uitat de atunci încoace. Şi datele lui bogate despre graiul din Jeiăni sânt prețioase, căci în comuna aceasta, ascunsă după Monte Maggiore, au pătruns de atunci încoace mai puțini cercetători decât în comunele de lângă lacul d'Arsa, la care duc căi de comunicație mai bune. Nanu, controlând cuvintele culese de Maiorescu din Jeiăni, le confirmă mai totdeauna.

Dar această lucrare, meritoasă pentru timpul său, nu poate fi utilizată fără critică de cei ce vreau să aibă informații științificește exacte despre limba Istroromânilor.

Nu trebuie să uităm înainte de toate că lucrarea, așà cum s'a publicat, nu e revăzută de autor, ci tipărită după niște notițe în parte fragmentare. La transcrierea ortografiei etimologice din 1857 a lui I. Maiorescu cu cea uzitată de T. Maiorescu la 1874 s'au strecurat câteva greșeli [1]), la care se adaugă multele erori de tipar, adesea foarte supărătoare [2]).

De asemenea trebuie să ținem seama că Maiorescu erà un filolog-diletant, care pe de o parte aveà prea puțină școală științifică, ca să pătrundă cu adevărat filologicește în dialectul pe care îl studià, pe de altă parte se ocupase prea mult cu chestiuni filologice pentru ca să nu fi fost influențat de școala și tendințele cărturarilor ardeleni contimporani.

---

[1]) Cf. «*ser* — *s* se pronunță ca *z* — = zăr», p. 114; dacă Maiorescu scrie *plănge*, p. 111, *sănge*, p. 113 etc. probabil trebuie să le cetim *plânže*, *sânže*, precum le pronunța el și românește, fiind din Ardeal.

[2]) Astfel de greșeli sânt, *căcaț* (sing.) în loc de *căcat*, p. 88; *ierdesc* în loc de *iezdesc* p. 100 (*r* și *z* putându-se, în scris, confundà ușor); *senință* în loc de *semință*, p. 114 (precum arată ordinea alfabetică și forma dată de alți cercetători), etc. Unele erori tipografice au fost îndreptate în «Prefața» editorului.

Vom arătà, cu câteva exemple caracteristice, greșelile cele mai dese. Astfel întâlnim în vocabular cuvintele:

«j i r ă, plur. j i r e, art. j i r e l e, vână. Se mai zice însă în Schitazza și ĭ i n ă și foarte rar v i r ă și v i n ă (Ader)», p. 101.

«v i r ă, plur. v i r e, în Schitazza, în loc de j i r ă, vână, însă rar (Ader)», p. 121.

«v i v e s c, i i v e s c și j i v e s c, a v i v ì etc. v i v i t etc. în Schitazza, a trăì (leben)», p. 121.

După toate câte le știm astăzi despre limba Istroromânilor, pentru «a trăì» se zice ž i v í (z i v í), din cr. živiti, păstrându-se, pe cât se pare, și un verb v í e sau v i i̯ à < VIVERE (II § 147, 203), precum s'a păstrat și adjectivul v i i̯ u < VIVUS.

Spre a explicà celelalte forme date de Maiorescu, trebuie să ținem seama mai întâiu de un obiceiu care erà foarte răspândit la filologii de pe atunci. Anume ei «presupuneau» existența unor forme intermediare între forma unui cuvânt (astfel cum cuvântul de fapt se întrebuințează în limbă) și etimologia sa. După analogia altor cuvinte similare filologul reconstruià formele prin care credeà că un cuvânt a trecut până a ajuns la starea lui actuală, și, fără să întrebuințeze asteriscul, cu care indicăm noi că aceste forme intermediare sânt numai imaginare, le dădeà ca existente. Astfel cetim la Maiorescu (p. 95) «a 3. pers. sing. indicat. a verbului *sum* se pronunță *ie*, contopindu-se pronum. pers. cu verbul, așà încât în loc de e l e zic l i e și mai constrâns i e». De fapt nici un Istroromân nu zice l i e, ci numai i̯ e, care e verbul substantiv de pers. 3, fără pronume personal. Maiorescu crezând că *l* se poate muià (p. 31—32) și preface în *i*, a presupus că acest i e derivă din l i e, care, la rândul său, a fost contras din e l + i e, uitând că pronumele pers. 3. istroromân nu e e l, ci i̯ e. Forma aceasta imaginară el o dă ca existentă, susținând că Istroromânii «zic l i e».

Așà și cu verbul j i v ì (= živi), atestat de toți cercetătorii dialectului istroromân. Presupun că și Maiorescu l-a auzit tot subt forma aceasta. In mintea sa se va fi născut însă următorul raționament: cuvântul trebuie să derive din lat. VIVERE, să fie deci în legătură etimologică cu v i i̯ u < VIVUS. Urmarea acestei convingeri a fost că mai întâiu el construește forma v i v ì (ca variantă a lui j i v ì) și apoi forma j i u (ca variantă a lui v i i̯ u, p. 121). Din dialecte ardelene, pe care le cunoșteà bine, el știà că «și în o mare parte a Ardealului variază pronunțarea între *viu*, *iiu* și *jiu*» (p. 121). Pentru un filolog de la mijlocul veacului trecut urmà în mod logic, că aceleași evoluțiuni, dovedite pentru dialectul dacoromânesc, trebuie să se fi întâmplat și la Istroromâni. Astfel construește el, de dragul etimologiei latine, variantele i i v ì și i i u (p. 121), uitând că însuși spusese la p. 33 că la Istroromâni labialele rămân nealterate înainte de *i*.

Tot astfel se explică și forma *jiră* alături de v i r ă și ĭ i n ă, ca variantă a formei v i n ă. Decât, în cazul acesta, probabil nici una din cele patru forme nu-i exactă. Adevărat că v i r ă (v i r ę) ar corespunde

lui *vână* al nostru și latinescului VENA. Cum însă cuvântul acesta nu e atestat decât de Maiorescu, care însuși zice că e «foarte rar», presupun că avem și aici a face cu o formă imaginară. Istroromânii adică au pentru «vână» cuvântul ž i l a (z i l a), care derivă din cr. žila «vână». Maiorescu va fi auzit și el acest cuvânt, pe care l-a crezut că derivă din lat. VENA, raționând astfel: VENA ar fi trebuit să dea v i r ă sau v i n ă și cu același schimb ca în j i v ì — v i v ì, a devenit j i r ă; adevărat că Istroromânii pronunță ž i l ę, dar Maiorescu știe și aceea că între vocale, în elementele latine, *l* se pronunță și ca *r* (cf. p. 29 nota, unde se citează ca exemplu m o r a < MOLA). Astfel forma «corectă» nu poate fi, ž i l ę, ci cel mult ž i r ă, sau și mai bine, «v i r ă sau v i n ă».

Căci Maiorescu, călătorind prin Istria, nu s'a mărginit la notarea dialectului, cum o face omul științei rece, ci aderentul ideilor latiniste din Ardeal caută să și «îndrepte» limba Istrienilor: «se înțelege de sine că eu făceam propagandă în contra slavismului limbei lor și nu-i suferеam a zice vorbe slavice, unde știam că au și alt cuvânt bun» (p. 24).

Astfel de mici concesiuni pe care omul de știință le făceà naționalistului și care erau la ordinea zilei pe vremea sa, întâlnim adesea, d. ex. s u m (p. 101) în loc de s ă m, etc. El pune în gura Istroromânilor cuvântul «bravo», care-i romanic, deși observase însuși că «cei mai mulți» zic p r a v o, care însă e vorbă slavă (p. 23). Tot așà, deși observă însuși (p. 94—110), că superlativul se formează cu adăugarea cuvântului c r u t, c r u t o (din cr. krut, kruto), el dă mai adesea forma c r u d, c r u d o (p. 87 — 94), crezând că derivă din lat. CRUDUS, -A, -UM. Deasemenea avem a face cu o apropiere de ital. *suono*, când, alături de s v o n «clopot» (= z v o n < cr. zvon), se dă și forma s u o n (p. 92). Caracteristică e propoziția t o r n a f r a t e pe care o citează, ca istromână, subt cuvântul t o r n (p. 118). Sau, auzind cuvântul istroromân p a r i ć ę i̯, care-i cr. parićati < ven. parechiàr și însemnează «a preparà, a (pre)gătì [bucatele]», el îl confundă cu dacoromânul «a (îm)părechià» (uitând că acesta ar aveà la Istroromâni *cl'* în loc de *chi*), îl dă subt forma a p ă r e c h i à (cu *a* înaintea infinitivului!) și construește prezentul p ă r e c h e z (deși verbele în *-ez* lipsesc la Istroromâni).

Aceste «îndreptări» le făceà cu ajutorul cunoștințelor sale filologice, care nu erau puține. Ne surprinde chiar, din cele ce le cetim la p. 16 și în alte locuri ale lucrării sale, cât de bine erà informat el nu numai despre trecerile fonologice mai importante ale limbei române, ci și despre deosebirile dialectale între limba Dacoromânilor și a «Macedo- și Tesalo-Românilor», precum și despre deosebirile între subdialectele dacoromâne. Și evoluțiunile fonologice mai importante ale dialectului istroromân le cunoaște, și cu multă satisfacție ne arată (p. 29—30) cum ajunse să analizeze pe enigmaticul o t e r (= åter) ca *alt* + *ieri*.

Dar ceea ce-i lipsește lui Maiorescu—și nu numai lui, ci și celorlalți filologi contemporani — erà ideea clară despre regularitatea schimbărilor fonologice și despre condițiile care le determină. Maiorescu, care

știe și de rotacismul Moților (p. 16), observă îndată că prefacerea lui *n* intervocalic în *r* este o particularitate a dialectului istroromân. Văzând însă că în multe cuvinte (de origine străină) *n* rămâne neschimbat între vocale și că el se păstrează chiar și în unele cuvinte vechi (cu NN latin), precum a n u, c o n o s c, j a n ă, iar în altele (unde existau condiții de disimilare și asimilare) există chiar forme duble, precum c a r-b u n e și c a r b u r e, s e m i n ă și s e m i r ă, s â r ț i n ę și s â r-ț i r ę, — în judecata lui erà firesc să se nască părerea că rotacizarea lui *n* e oarecum facultativă și că dela cele mai multe cuvinte există forme cu *n* s a u cu *r*. Astfel se explică v i r ă sau v i n ă citat mai sus și o mulțime de altele, precum b u n și b u r (p. 87), m â n i u și m â r i u (p. 103), s p l i n ă și s p l i r ă (p. 115), etc. Cel ce din materialul lui Maiorescu voește să studieze rotacismul istroromân, riscă, ca O. Densușianu în articolul său din *Revista critică literară* (1897), să nu ajungă la nici un rezultat. In general, materialul lui Maiorescu trebuie utilizat cu mare rezervă; prețioase sânt datele lui mai cu seamă când au fost confirmate și de alți cercetători.

Dimpotrivă, când Maiorescu ne dă forme care nu sânt confirmate de cercetătorii următori sau sânt chiar în contrazicere cu ele, putem bănui că sânt neexacte, de câte ori ele sânt identice cu formele dacoromâne corespunzătoare. Asemenea «dacoromânisme» întâlnim și la cercetători ulteriori, ca Nanu și Popovici, la care sânt chiar mai numeroase ca la Maoirescu.

Ele sânt de două feluri:

a) Maiorescu scapă neobservate unele particularități ale dialectului istroromân, precum e pronunțarea lui *ă* ca *a* (de altminteri uneori foarte greu de deosebit, cf. II § 15), existența infinitivelor în *-ęi̯* (deși cunoaște participiul în *-ẹit*); de asemenea nu face totdeauna distincția între *e* și *ea*, etc.

b) Mult mai des se întâmplă însă că Maiorescu observă exact particularitățile dialectului istroromân și le notează, dar, subt influența limbei sale materne, dacoromânizează formele auzite.

Astfel, afară de cazurile *ă—a*, *n—r* și *vi*, *ji*, *ii* citate mai sus, vedem din fonologie, că Maiorescu deși ne spune precis că *oa* se pronunță *o* (p. 29, unde se citează: m o r e, m o r t e, m o r a, p. 31, apoi m o l e, f o l e, o l a, p. 106, etc.) și de multe ori dă, în Vocabular, formele exacte, aflăm totuși: c o a d ă (p. 93), c o a c e (p. 93), d e m b o a c e (p. 95), m o a r t ă, m o a r t e (p. 105, dar m o r t e p. 31), c u n o a ș t e (p. 123); — deși el ne spune că: «Istrienii mai des decât noi fug de *î*, mutând pe *e* în *i*» (p. 123) și de cele mai multe ori ne dă forme exacte cu *e*, *ea* și *i* după labiale, aflăm totuși: s p ă l (p. 115) în loc de s p e l, p ă-d u c h i u (p. 108), v a t r ă cu pluralul v e t r e (cuvântul acesta se găsește numai la Maiorescu) și apoi «variantele» f e t sau f ă t (p. 96), u m ă r și u m e r (p. 119), v a r g ă și v e a r g ă (p. 120), c u v â n t și c u v i n t (p. 123), cu «*î* și *i* promiscue» (p. 60), m e r rar m ă r (p. 104), n e v a s t ă și n e v e a s t ă (p. 106), p ă m ï n t uneori p ă-

mânt (p. 107), păcat ca la noi; se zice și pecoat (p. 108) sau contraziceri ca (în)văț (p. 100, 101), dar învet, svet (p. 121), ori distincții artificiale ca: per (*e* curat) = părul capului, per și păr = pară, per = pomul păr (p. 108—109). Unele din formele cu *ă* și *â* pot fi însă și exacte, cf. II § 19. El observă că *l* final nu se pronunță în cuvinte ca sătú («rar sătul», p. 113), dar scrie cal (p. 89), gol (p. 98), porcel (p. 110), vesel (p. 121), vițel (p. 121). Și în privința lui *-l* păstrat avem însă exemple și la alți cercetători, cf. II § 79. Deși la p. 31 ne spune hotărît că latinescul *cl* s'a păstrat la Istroromâni ca *cl'* (citându-se cliaru, clamu) totuși îi scapă dacoromânismele chiar, -ă (p. 91), chid, chem (p. 92), ochiu (p. 106), păduchiu (p. 108), reschid (p. 112), precum și chiept (p. 92) față de cliept (p. 33), ghiață, ghem, ghindă, ghindar (p. 98), veghià (p. 120) și ghierm (p. 98). Tot astfel el știe că *l'* s'a păstrat (cf. p. 31, unde se citează galĭină, pulĭu) și observă pe acest *l'* chiar în forme ca al'ț («ailț și alți», p. 84) și pl'ir (p. 109); cu toate astea scrie: ai și aiure (p. 84), cali și cai, ca la noi (p. 89), coi, coie (p. 93), ei (p. 94), galiră și gaira, găină, Schitazza gălină (p. 98), grei (p. 98), haina (p. 99), mei (p. 104), mliez (Jeiăni) și mej (p. 104), miară, mliară (p. 104), porceli și porcei (p. 110), sei (p. 115), tăià (p. 117), văli și văi (p. 120), viței (p. 121).

In privința lui *l'* el face deosebiri subtile între un *l'* care se distinge bine (în «eli ... *l* muiat se aude bine», p. 102) și între un «*l* muiat» atât de tare, încât ți se pare a auzì un *i*: «acuz. li, adeseori muiat în *i*» (p. 96), în filiă, filiu «*l* muiat de tot, încât sună mai numai *i* întărit», «ca la noi» (p. 97). Deosebirea aceasta poate că există de fapt la Istroromâni și ea ar explicà cazurile în care unii cercetători dau *i* în loc de *l'* (cf. II, § 89). Dar Maiorescu de sigur face o speculație greșită, când din dativul pronumelui pers. feminin l'ei reconstruește un nominativ sing. l'a («lea cu *l* foarte muiat, mai numai ia») și plur. liele liale (cu «*l* foarte muiat») (p. 102), dând aceste forme reconstruite, drept forme existente. Din acelaș raționament au izvorît și formele pluralelor masculine articulate: perili (perii) p. 86, junili (*l* muiat) p. 107, șorecili («*l* muiat; zic și șorecii») p. 113, «boili, unde în plural articlul în boi e muiat chiar și *l* ca la noi» (p. 28), care trebuie considerate deci numai ca o scriere etimologică, cu atât mai mult, cu cât Maiorescu însuși observă foarte just (p. 32) că «ne surprinde că, în îmmulțit, Românii istrianii» au «ca la noi: omirii» cu prefacerea lui *l'* în *i*.

Și mai multe sânt «dacoromânismele» lui Maiorescu cu privire la formele morfologice. El se plânge însuși de greutățile ce avù să le întâmpine voind să afle formele declinării și conjugării istroromâne, căci între țăranii cu care s'a întâlnit în Istria lipseà cu desăvârșire un om cu carte, capabil de o gândire abstractă (p. 24). Nici pe copiii de școală nu putù să-i facă să conjuge un verb istroromân, și fără rezultat rămase încercarea aceasta și când îi puse să traducă în limba lor para-

digmele unei gramatici croate. Convingându-se că nici însemnările din manuscriptul lui Covaz, după comunicările lui Micetici, nu sânt exacte, caută să compună singur paradigmele, din frazele auzite în cursul conversației. De sigur că metoda aceasta erà cea mai bună și mai sigură. Decât ea pare a fi rămas la Maiorescu mai mult o intenție bună; greșeala celor mai mulți cercetători, tendința de a fi compleți, pe contul exactității, o întâlnim și la el. Din frazele prinse din gura poporului, el puteà culege unele forme morfologice, altele lipsindu-i însă, paradigmele sale ar fi rămas necomplete. Spre a umpleà lacunele lor, Maiorescu construì însuși formele care îi lipseau, după cum credeà el că trebuie să fie. Oricât de bine să învețe cineva o limbă sau un dialect strein, el riscă să «construiască» forme greșite, căci nu se conduce de simțul limbei, pe care nu-l are, și care e singurul criteriu sigur, ci de analogia celorlalte forme flexionare, care *poate* fi justă, dar în cele mai multe cazuri nu e, de-oare-ce limba nu urmează căi strict logice. Maiorescu nu pătrunsese destul de bine în spiritul dialectului istroromân, precum dovedesc frazele istroromâne construite de el sau pe care le pune, din memorie, în gura Istroromânilor, de ex.: preste măne, p. 29 (recte măre p. 103); bur (masculin!) coale p. 48; macar de are(!) intra Țigarii (cf. Țigan p. 118) în casă p. 85; vale a ascultà, nu a se rugà p. 120 (deși la p. 112 el observà că verbul rog «în formă reciprocă nu e uzitat»). Omul (recte: omu) e mai mare decât(?) dracul (recte: dracu), că dacă(?) faci crije, de dracu scapi (în acest înțeles neuzitat cf. II § 197); de om nu scapi, p. 94. Dacoromânismele sânt multe mai ales în această parte a lucrării sale, și nu numai ele, ci găsim și «aromânisme», căci Maiorescu erà un bun cunoscător al dialectului aromân (cf. observările sale juste dela p. 110, 111, 113, etc.) și cunoștințele acestea le întrebuințează spre a alcătuì forme istroromâne, așà cum credeà el că ar trebuì să fie. Iată bunăoară paradigma verbului męre la prez. ind. la p. 11, și alături, cea dela p. 104

mergu (!)	meg
meri	meri și mei
mere	mere și meie
mergemu (!) și meremu (!)	merem (!)
mereți (!)	mereți (!)
mergu	meg (!)

Aceste paradigme pentru orice cunoscător al dialectului istroromân apar limpede ca forme «construite».

La pag. 32 Maiorescu ne spune că articolul *-ul* la masculine apare subt forma *-u*, deci om-omu. Cu toate acestea întâlnim formele: dracul p. 95, preutul, apostolul p. 120, ficatlu p. 97, liepurlu p. 102, omul p. 107, foclu și focul p. 111, cuptorlu p. 123, piciorlu p. 109. Formele acestea în *-lu*

sânt aromânisme curate. Presupun că Maiorescu le-a construit, ademenit de pluralele p i c i o r l e, etc. Formele articulate s t e a u a (chiar s t e l l a !) p. 116, sânt și ele dacoromânisme.

Formele pluralului de asemenea sânt uneori evident «construite». Astfel numai la el întâlnim plurale feminine în *i-* și *-uri* cu prefacerea lui *a* accentuat al tulpinei în *ă* (§ 113 a), precum: b ă ț i = bălți p. 86, p ă r t i (sic!) și p ă r ț i în Jeiăni p. 107, v ă l i și v ă i p. 120, c e t ă ț i p. 91, c o l ă r i (articulat c o l a r l e, c o l a r i l e) «mărgele» p. 93, (dela sing. *colare*, despre care cuvânt, cf. acum *Dacoromania* IV, 681) l ă p t u r i p. 102. Tot numai el ne dă, alături de forma *-ure* și *-uri* (care-i dacoromânism) sau *-ur* (care e reconstruit din forma articulată și chiar *-ură* d. ex. c ă m p u r ă p. 91, c h e p t u r ă și c h e p t u r i p. 92, f o c u r ă p. 97, g a r d u r, g a r d u r i, uneori g a r d u r ă p. 98, g u t u r ă p. 99, l o c u r și l o c u r i p. 102, p a t u r i, p a t u r, p a t u r ă p. 108, v e n t u r i și v e n t u r ă p. 120. De-oare-ce el dă și plurale ca l u c r ă p. 103, f l i e r ă p. 97, f u s ă și f u s e p. 98, presupun că Maiorescu cunoșteà formele dialectale dacoromâne *fiară*, *fusă*, pe care le derivà direct din pluralele latine FERRA, FUSA; acestea parându-i-se cele «corecte» el a schimbat și pe *-ure* istroromân în *-ură*, ca să-l apropie mai mult de lat. -ORA. Alte plurale greșite sau cel puțin suspecte mai sânt: b e t e (plur. lui b ă t, construit după dacorom. *băț*, *bețe*) p. 86, b r ă n e p. 88, g r ă n e «mai rar» p. 98, s i r i m a c i (dela sing. s i r i m a c, în loc de *-mâh*, plur. *-mâș*) p. 115, apoi pluralele a b i (recte å l'b) p. 83, c a z i (recte c å l' z) p. 88. Singulare reconstruite greșit din plurale sânt: b u t i c p. 88, în loc de b u t i ć (din plur. b u t i ć, cf. Byhan s. v.) și s t r i t «unchiu» p. 116, în loc de s t r i ț < cr. stric (din plur. s t r i ț).

Necunoscând formațiunea adjectivelor croate, el construește greșit, dela masc. p o r e d â n, feminismul p o r e d â n ă p. 110 (recte p o r e d n ę).

Formele declinării sânt deasemenea «construite» greșit. La pag. 32 se dau—probabil după paradigmele lui Covaz—pentru gen.-dat. formele:
d i o m u (o m i r i), l u o m u (o m i r i), d i l u o m u (o m i r i)
d e c â r e l e, l u și l u i c â r e l e, d i l u (d e l a) c â r e l e
d i c a r l e, l u c a r l e, d i l u c a r l e;
iar la p. 89 chiar:
a c ă r u i (rar), d e c a r e, c ă r u i și l u c a r e, l u i c a r e
iar la p. 92:
a c u i «zic rar, dar înțeleg».

La p. 32 susține că la Cici (Jeiăni) s'ar declinà, ca la Macedo-români: a m u l i e r l e i, m u l i e r l e i, la p. 102 cetim: dativul l u i și l u P e t r u «se zice mai des decât l u i P e t r u, ca în Ardeal. Femininul... dativ l e i și l u i, l u, ca la masculin».

Tot astfel de greșeli întâlnim la declinarea pronumelor d. ex. genitivul a l o r p. 96 și 99, a l u i, a l e i p. 102 apoi s e u, s a (!), s e i (!) s a l e (!) p. 115, etc. Formele a i s t a a i s t «ca în Moldova» p. 84

sânt rău înțelese; de fapt Istroromânii cunosc numai i s t a, care se leagă totdeauna de pronumele ţ e s t a sau ţ e l a (II § 142). Din ţ e l a - i s t a, ţ a - i s t a (cf. p. 91) Maiorescu a despărțit greșit pe a i s t a.

Cu privire la verbe, întâlnim de asemenea greșeli, uneori foarte instructive.

Astfel Maiorescu observă foarte just — ceea ce bunăoară Popovici nu bagă de seamă — că conjuctivul istroromân are aceeași formă ca indicativul: «r o g D o m n u s ă v ă a j u t ă (nu a j u t e, prin urmare ca la Tracoromâni)» p. 84. La p. 100 întâlnim însă «s ă s e î n s o a r ă sau î n s o a r e», deci iară variante influențate de graiul său dacoromân.

Că verbele în *-esc* au în pers. 3 a singularului - *ę'* a observat și Maiorescu (p. 35) și dă bunăoară conjugarea exactă a verbului *pati*: p ă t e s c p ă t e ș c i, p ă t è, p ă t i m, p ă t i ț i, p ă t e s c (p. 108). La p. 11 însă cetim: «t e n d e s c, t e n d e s c i, în a 3-a pers. singular și plural nu zic t e n d e s c u or t e n d u, ci t e n d è», deci cu o generalizare greșită și pentru plural.

La verbul l u c r â ne spune precis că se zice în pers. 1 sing. ind. prez. l u c r u, adăugându-se «l u c r e z nu au» (p. 103). Deci Maiorescu a observat just că verbe în *-ez* nu există la Istroromâni. Cu toate acestea, în Vocabular, când reconstruește pers. 1 sing. dela verbe pe care le-a auzit în altă formă a conjugării, el dă prezentul în *-ez*, d. ex. m e r i t e z p. 104, p ă r e c h e z p. 107, m o v e z (și m o v e s c) p. 105, s d r o b e s c și s d r o b e z p. 114, s t ă m p e s c și s t ă m p e z p. 116, s p e r și s p e r e z p. 115. Cuvântul din urmă îl îndreaptă Tercovici chestionat de Bartoli (p. 78) în s p e r é s. Această formă ne indică drumul spre a înțelege greșeala lui Maiorescu. El va fi auzit, ca și Bartoli, *-es* în loc de *-esc* (cf. II § 95 a). Cum însă uneori confundă pe *-s* și *z* final (cf. «v o s și v o z» p. 122, «c u s și c u z» p. 123, acesta din urmă, poate, refăcut din «ur cuz de păre»), el va fi confundat pe s p e r é s (= *speresc*) cu s p e r e z dacoromân. Astfel înțelegem de ce formele în *-ez* le dă Maoirescu tocmai pentru verbe de conj. IV.

In general Maiorescu n'a izbutit să câștige o idee clară despre sistemul de conjugare istroromân. Necunoscând infinivele în *-ęi̯*, el construește adesea tipuri verbale neexistente, amestecând formele diferitelor conjugări. Exemple: c ă r g h ì p. 89 (recte c a r g h é i̯); c ă ș t i g, c ă ș t i g à, c ă ș t i g a t = a pedepsì p. 89 (recte c a ș t i g é i̯ din cr. kaštigati, deci nu e identic cu *câștigà* al nostru, cu care-l confundă Maiorescu); g ă n i p. 98 (recte g a n ẹ́ i̯); p l o u à p. 99 (recte p l o i̯ i) p. 109; p e s c u e s c, -u ì, -u i t (acestea sânt dacoromânisme!), alături de a p e s c h ì (recte p e s k ẹ́ i̯, din ven. pescàr) p. 109; p i s e s c, a p i s è și a p i s ì, p i s e a t, p i s e i t și p i s i t p. 109 (recte: p i s ẹ́ i̯, p i s ẹ́ i̯ t, p i s é s c); p o ș i e d, a p o ș i e d è, p o ș e z u t p o ș i e z u t p. 110 (nu există); p r e ș e d, a p r e ș e d è, p r e-

ș e z u t p. 110 (nu există, deși susține că l-a auzit în Jeiăni); s d r o b e s c și s d r o b e z, a s d r o b ì și a s d r o b è, s d r o b i t și s d r o b e i t p. 114; s f â r, a s f i r à, s f i r a t = a cântà din fluier p. 115 (după cr. svirati, presupun că se zice s f i r ẹ́ i̯, -ẹ́ i̯ t, -é s c); s p u t e s c, s p u t i, s p u t i t = a-și bate joc p. 116 (eu am auzit: s p o t ę́, i̯ - ę́ i̯ t, - é s c); s t ă m p e s c și s t ă m p e z, a s t ă m p ì și a s t ă m p è, s t ă m p e i t și s t ă m p ă i t = a tipărì p. 116 (recte: s t ă m p ę́ i̯, - ẹ́ i̯ t, - é s c din cr. štampati, ven. stampàr); s t r i j e s c, uneori s t r i g, a s t r i j ì și a s t r â g e, s t r i j i t = a tunde p. 116 (recte: s t r i ž í, -í t, -é s c Gartner 831); t a c, a t ă c è, t ă c u t și t ă c i u t p. 117 (contaminare între dacoromânismul *tăcut* și între t a č ă t, care e forma exactă); t â m p e s c, a t â m p ì, t â m p e i t și t â m p â t p. 118 (participiul acestui verb neatestat de alții trebuie să fie t â m p i t), etc.

Maiorescu observând că în poziție neaccentuată, Istroromânii pronunță când *o* când *u* (II § 44 a) și auzind amândouă formele: s c o b o r ì și s c o b u r ì, construește greșit și un prez. ind. s c o b ú r alături de s c o b ó r p. 114; tot astfel dela p o t è și p u t è un p u t alături de p o t (3 plur. ind. prez.) p. 109, iar din participiul v e z u t construiește la prez. ind., alături de v e d, și dacoromanismul v e z p. 120.

Une-ori, ca în cazul verbului ș t i, Maiorescu confundă două cuvinte deosebite scriind: ș t i u, a ș t i, ș t i u t = a ști și a cetì p. 116. De fapt, omonimitatea e numai la infinitiv, căci verbul care însemnează «a cetì» are la prez. ind. forma ș t e s c (Gartner 233, sau ș t e s Bartoli, P. 79) și la part. ș t i t, derivând din cr. štiti. Cum el nu cunoșteà limbile slave, i s'a întâmplat une-ori să amestece astfel de împrumuturi din limbă croată cu cuvinte de origine latină, d. ex. la p. 120 cetim: «v a l e și v a l ĭ e = *a)* vale, *b)* vine și ca adverb și atunci însemnează repede, iute». De fapt una e substantivul v å l e = vale < VALLIS și alta adverbul v å l ' e «îndată» < cr. valje.

Cazuri de acestea ne fac să ne întrebăm dacă cuvinte ca s a p ă p. 114, neatestate de alții la Istroromâni, au fost bine înțelese de Maiorescu? Românii din Istria au cuvântul s å p ę, dar acesta e slav și însemnează «suflet». Se poate ca Maiorescu să-l fi auzit, și înfluențat de cuvântul său dacoromânesc, să-l fi însemnat cu înțelesul «sapă», fără să mai verifice adevăratul lui sens. Popovici contestă bunăoară existența lui c u ń = cuiu p. 123 dat numai de Maiorescu. Șì alte cuvinte, pe care alți cercetători nu le-au putut aflà în Istria și care corespund unor cuvinte dacoromâne (precum v e r = adevărat, v o r b ă. etc.) pot fi inventate de Maiorescu, deși, cum am spus, se poate ca ele în cursul unei jumătăți de veac să fi pierit din graiu. In tendința sa de a învățà pe Istroromâni să întrebuințeze cuvinte «bune», de origine latină, se poate ca Maiorescu să fi strecurat și câteva neexistente. El adică neauzind în Istria unele cuvinte întrebuințate de Dacoromâni, le chestionà, dându-le o formă istroromână. Câteodată, precum la cuvântul

jug — de obiceiu Istroromânii zic i a r ă m, din cr. jaram — el observă că «n'au uitat însă nici jugul, pentrucă în cătunul Bacovina, în calea dela Gradigne la Grobnic, zicând cu *jug*, îmi răspunse un Român *iè*, *stesso*, adică: «da, așà e» (p. 99). La p. 99 se dă cuvântul h r a s t = stejar cu observarea: «înțeleg și g h i n d a r», iar la p. 98 se dă g h i n d a r = stejar» ca și când acest cuvânt ar existà la Istroromâni. Presupun că Maiorescu, gândindu-se la lat. GLANDARIUS «purtător de ghindă» a construit cuvântul g l' i n d å r și întrebând pe Istroromânii care-i daseră pentru «stejar» cuvântul h r a s t, dacă n'au și g l' i n d å r, aceștia aducându-l în legătură cu g l'i n d ę, vor fi dat din cap în semn afirmativ. Ceea ce nu e o dovadă că acest cuvânt există de fapt la Istroromâni, precum ar puteà crede cel ce-l citește în Vocabularul lui Maiorescu.

Tot dacoromânisme vor fi și derivate ca l e g ă t u r ă p. 102, s u r p ă t u r ă p. 117, infinitive substantivate precum c u c a r e = culcare p. 123 și abstracte postverbale ca r u g ă = rugăciuni p. 112, dat fiind că astfel de formațiuni nu sânt atestate de nici un alt cercetător la Istroromâni (cf. II § 184,193). Sceptici trebuie să fim după toate ce le știm despre conjuncțiile istroromâne (II § 249 ș. u.) și față de conjuncții ca: c ă t - c e = cât-ce, î n d a t ă - c e, p. 90, d a c ă p. 94, d a r («mai ales in Jeiăni») p. 94, d e c â t («ca la noi; e mai uzitat însă c a») p. 94, d u p ă - c e («după Micetici, rar, de regulă c â n d») p. 95, m ă c a r c ă = cu-toate-că p. 103, m a d u n c ă (ital.) «cu toate acestea» p. 103.

1875

Papanti.

In faimoasa *I parlari italiani in Certaldo alla festa del V centenario di Messer Giovanni Boccacci*, omaggio di GIOVANNI PAPANTI, Livorno, Fr. Vigo, 1875, p. 687 — 690, un anonim care semnează X și despre care Bartoli P. 8 crede că e Slav, poate preotul satului, dă o mostră de graiu istroromân din satul Briani (Berdo), cu o transcriere pe jumătate slavă și pe jumătate italiană, cu despărțiri de cuvinte greșite, dar care înțelegeà dialectul român destul de bine. La sfârșit se reproduc pasagiile referitoare la graiul istroromân din articolul lui Covaz și cele două mostre de limbă «Securea aflată» și «Greierul și furnica».

Reproducem, textul din «Raccolta» lui Papanti, care e traducerea novelei IX a zilei întâiu din Decameronul lui Boccaccio. Cele câteva greșeli se găsesc îndreptate la Bartoli, P. 8—9.

Dunque sik, che en vräme de prvi Kralj de Cipri, pocle av (avut) dobandit svetu locu (Jerusalem) di la Gottfrid de Buglion, nascut-a, che o nobile muliera di Guascogna, än sveta cale mes-a la Grobu, denda turnat, verit-a 'n Cipru, da nuscargli zločesti omir fost-a grumbo osramotita: de ce ja far de ničura utišegne zalostilča, penseit-a di obernise

lu Kralju; ma lja (glia) fost sišo de nusčarle, che fatica se ra pljarde, din ča ka je fost di grumba živlenje e di assa zalik bire, che ne che ra fost je ate nepravice apparà; ma sì, si assale grumbo sopportat-a, akäta che saki car le avut un jad ku je, ca cu facelj rusire sfugheit. Ausindo muliera cästa, dispereit-a della osveta, far de ničura utišenje de aljei stvara proponit-a mučkà la miseria de cästa Kralj, si verindo äntru je, si ša: «Domnu meu, jo nu vinj antru tire äntreba osveta de ča če mi s-a facut, ma din ča te rogo che tu mi je sići cum tu poci căle crivigne sopportà ces ku (ce jes-ku) ci je facute, che jo pok cu patientia mäle sopportà; cara domnu, sti je, se ras putä, rada ras ci je darui, che jesti bur portator».

Kralju pir akmoce kassan si len, ca si din sommu sbudit, počnit-a della crivica lu cästa muliera facut-a, cara s'-a (se-au) kruto vindikeit, verit-a ostru persicutor de tots car lje la fost dakmoce face ce va cuntro la lui cruna.

1878

Urechiă.

V. A. URECHIĂ, *Raport* cetit în Academia Română în 1878, extras din *Analele Societății academice*, inserat și în *Opere complecte*, București 1878, seria B, tom. II, p. 149 ș. u. Acest raport a fost rostit și în Palatul Trocadéro din Paris în 1878 Iulie 17 și s'a tipărit în *Congrès international des Sciences éthnographiques*, p. 259 ș. u. Reprodus și la Burada, p. 100—113.

Nu conține decât generalități și câteva citațiuni din scrierile lui A. Covaz, C. Franceschi și P. Kandler.

1880

Miklosich WdR.

DR. FRANZ MIKLOSICH revine asupra Istroromânilor în studiul său *Über die Wanderungen der Rumunen in den Dalmatischen Alpen und in den Karpathen* (Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Classe, Bd. XXX) Wien, 1880, p. 1—66, dedicat în cea mai mare parte cercetării urmelor de Români în Carpații nordici. Mai întâiu se ocupă cu originea Istroromânilor, formulând părerea citată de noi în vol. II, p. 346.

Bajčić.

La Mikiosich WdR. p. 8—10 se vorbește despre Românii din Veglia, tipărindu-se cele două rugăciuni după Cubich și dându-se și variantele lui BAJČIĆ (cf. p. 6—7, variantele C și Ba). Despre acestea Miklosich ne

spune că le primise dela Dr. I. Črnčić, care le aveà dela Parčić, care, la rândul său, susțineà că le-a cules din gura unui Român din Poljica, în Veglia, cu numele Mate Bajčić (mort în a. 1875 sau 1876), ai cărui părinți vorbeau încă «po vlašku». Din comparația făcută la p. 8 ș. u. cu tipul Sajovec rezultă mai presus de orice îndoială că unul din cei doi venerabili canonici, Črnčić sau Parčić, s'a făcut vinovat de o mistificare grosolană, copiind din cuvânt în cuvânt rugăciunile publicate de Sajovec și trimițându-i-le lui Miklosich ca probă de limbă româno-vegliotă.

Mičetic'-Ive.

In sfârșit, la p. 9—10, Miklosich tipărește două texte istroromâne, «Legenda Maicii sfântului Petru» și «Dialogul între doi prieteni» (reproduse și de Burada, p. 122, iar cele dintâiu și de Gaster, Chrestomatie II, 283 — 284), cu următoarea notiță: «Aceste probe de limbă... le am dela d-l ANTONIO IVE, la îndemnul căruia le-a însemnat d-l ANTON MIČETIC', preot în Rozzo, în Istria. Le tipăresc exact după originalul care e obscur în multe locuri». Observarea din urmă, din nenorocire, e adevărată. Despre Mičetić (cf. II, p. 47—48) știm că uitase graiul părintesc, iar despre Ive vom vedeà că nu aveà pregătirea necesară pentru studii dialectale. De aceea o reproducere a textelor cu transcrierea exactă alături, cu traducere și note critice se impune. Bucata dintâiu a fost îndreptată de Weigand cu ajutorul Istroromânului Scrobe și tradusă franțuzește; vom reproduce deci textul Mičetić-Ive alături cu al lui Weigand și cu traducerea franceză a acestuia, adăugând la rândul nostru numai notele ce ni se par necesare.

Legenda Maicii sfântului Petru.

Mičetić-Ive (p. 9)

(1) De la maje lu sveti Petru, che vire fara din pkè toc anj opt zile.|

(2) Sveti Petru avut a (*auch* vut a) ura (o) maje, kar a fost kativa muljĕre, fost avara, grumbo | (3) kuvintaja, ėnvidiosa (nenavidna), aveja toc šapte mar pekac (pekaci de morte), nav fakavejt | (4) nicur bire (ničur bur lucru *keine gute Tat*); nu lj a fost ža de ničur, ši n a davejt niš lu | (5) ničur.

En tot sae življenje (pir a vijut *so lange sie lebte*) n a fakut ata

Weigand I (p. 252).

(2) Dela mo̯aĭa lu sveti Petru, tše vire foa | (3) re̯a din păkȁ tots o̯anĭ de osăn zile. |

(4) Sveti Petru vut-aw o mo̯aĭe, ko̯are̯a | (5) fošt-aw poredna muli̯e̯are; [kănd] fošt- | (6) aw fo̯are̯a, kuvinto̯'at-aw grumbo; fošt- | (7) aw nenavidna, vut-aw tots šo̯apte mo̯arĭ | (8) păko̯'ats. N-a fakút niš de bire, nu lĭ-a | (9) fošt milo de nitšur ši n-a do̯at nis lu | (10) nitšur;

ăn tota sa teline̯a n-a fakút o̯atea | (11) limózine̯a, se n-a do̯at

lemozina, se nu o | (6) (ura) šbula dat a lu un pekljar. Si ja murit a.

Morta kèn (kn) a fost, gospodinu (šijoru) vo | (7) pus en pkè. Si čestu ljej filju, kar le fost en čer, avut a mare pašion, zač (perke) luj maje | (8) fost a ėn pkè, si vavik rugat a gospodinu (šijoru), si prirugat a, neka lj fače ča bire, se raevo levei | (9) din pkè, si pure vo en ur kantun de čer, ali serae vo provej, čire stije, se nu saera si rivedej | (10) ėn sire veri (*in sich kommen*).

Sijoru (gospodinu) zis a: ma kum ver tu ke vo bavu fara | (11) kėn nigdar n a fakut bur lukru, ke nav (n a) nigdar fakut lemozina, ši niš de bire ėn lume. | (12) zis a sveti Petru: ma pur avut a de fače karle bur lucru?

N a fakut nanka ur, jo kmoce voj | (13) turna kavta ėn melj libri.

Si kolae (kolo) kavtat a pre ur mare libru, si vaede, ka častata | (14) maja lu sv. Petru ėn tota vraema (pir a vije fost *so lange sie lebte*) n a ato fakut de bire, | (15) si ke n a ničura lemozina fakut, far de kav (ke av) o šbula lu ur (un) bizè nu dat (pove | (16) retu).

zis a gospodinu sijoru: ben din casta šbula elj voj akordej, ke potè verī sus netezendo | (17) se pre časta šbula; ma ver vedaè, ke ši anč va avae sae invidia. Ši gospod. (sij.) kalejt a | (18) casta šbula, si ja se rempigae (potezae). Atornu de ja sa kacat kita (*so viele*) ate suflete | (19) (*Seelen*) e ja trupae ku... tica ur, cela atu, (ura ča ata *weiblich*) si treile (*den dritten*) | (20) si toc (*und alle*)

o žbulẹa lu ur | (12) peklīar; ši yọa murít-aw.

(13) Kănd a fošt mortẹa, Domnu wo pus- | (14) aw ăn păkă', ši tšăšta se filī, tš-a fošt ăn | (15) tšer [raī], lī-a fošt mọare [čọaro] źoalī, | (16) ke luī mọaīa fošt-aw ăn păkă' ši vọ'a|(17) vika rugo'at-aw Dòmnu ši priru-goat- | (18) aw, neka līi fọatše tšẹa bire, se rẹa wo | (19) levẹaī din păkă' ši pure wo la ur kăntún | (20) de raī; se rẹa wo provẹaī, tšire štie se | (21) nu se rẹa rividẹaī ši verí ăn sire? |

(22) Domnu zis-aw: «Ma kum ver tu ke | (23) wo dọawu fọarẹa, kănd n-a nigdar fakút | (24) bur lukru, kănd n-a nigdar fakut limó | (25) zinẹa ši niš de bire ăn lume? Zis-aw | (26) sveti Petru: «Ma možebit fakút-aw | (27) vrun bur lukru.» |

(28) «N-a fakút n-ank ur, yo kmo voī | (29) turnọ'a za kawtọ'a ăn amelī libri [amẹale| (30) kọarte]|.

(31) Și kolẹa kawtọat-aw la un mọare | (32) libru ši vẹade ke tšăšta mọaīe lu sveti | (33) Petru ăn totẹa sa telinẹa n-a ọatu fakút | (34) de bire, se n-a dọat o žbulẹa lu ur peklīar. |

(35) Zis-aw Domnu: «Bire. Din tšăšta | (36) źbulẹa līeī voī akordẹaī ke pote verí sus, | (37) netezẹaīndẹa-se pre tšẹa žbulẹa; ma ver | (38) vedẹa ke va fi inkẹa nenavidnẹa». «Și || (253, 1) Domnu kalẹaīt-aw tšăšta žbulẹa žos, ši | (2) yọa s-a katsọ'at de yọa. Okoli de yọa s-a | (3) katsọ'at kăta ọate sufle-te, ma yọa trupìt- | (4) aw ur, tšelu ọatu ši treile ši tots de la sire | (5) zitšendo: | (6) «Voī amnọats čọa dela

zičendo: emnac tja ke voj alje nu klaema.

Zis a gosp. (sijor) lu sv. Petru: | (21) vezut aj tu, aj tu vezut, ke am jo pravo račun, ke j semprovavik isteša, e ke ara isteša kativeria. |

(22) Si tunce gosp. (sijor) mulejt a sbula ku ja, si mes a ėn fundu de pkè. Pre kavtatu pak (ri | (23) guardu) de svet Petru lj a lasat ke untrat de saki anj kėnje zija lu sveti Petru, neka vire fara | (24) e ke steje opt (osėm) zile oč si kolo (*da und dort*), si se remena pre lume.

Infati vire fara | (25) tot anj, si ėn ceste opt zile, ke staje fara, face de tote sortile, si ne face akėta si akėta pati.

mire, ke voĭ | (7) o̧alts Domnu nu klie̯'ame̯a !» | (8) Zis-aw Domnu lu sveti Petru: «Vezút- | (9) aĭ tu ke yo am pro̧aw ratšún, ke-i vo̧a |(10) vika tot ure̯a ši o̧are stessa kativeria». | (11) Ši tuntse̯a Dòmnu mule̯aĭt-aw žbula | (12) ku yo̧a ši mes-aw ăn fund de păkắ. Pre | (13) rogo̧atu lu sveti Petru l-a lăso̧'at o vote̯a | (14) la saki o̧an, kănd eĭ zia lu sveti Petru, | (15) neka vire fo̧are̯a ši ke što̧aĭe osăn zile ăns | (16) ši kole̯a pri lume. |

(17) Infati vire fo̧are̯a tots o̧anĭ ši ăn | (18) tšăšte osăn zile, kăt što̧aĭe fo̧are̯a, fo̧atše | (19) de tote sortile ši ne fo̧atše kăta ši kăta | (20) patì.

Traducerea franceză

De la mère de saint Pierre, qui sort de l'enfer tous les ans, pendant huit jours.

Saint Pierre avait une mère qui était une méchante femme; quand elle était dehors, elle médisait; elle était envieuse, elle avait les sept péchés capitaux. Elle ne faisait rien de bon, elle n'avait pitié de personne et elle ne donnait rien à personne.

Dans toute sa vie elle n'avait pas fait autre aumône que d'avoir donné un oignon à un mendiant; et elle mourut.

Quand elle fut morte, Dieu la mit en enfer, et son fils[-là], qui était au ciel, était bien fâché de ce que sa mère était en enfer, et il priait toujours Dieu et le suppliait qu'il lui fît la grâce de vouloir bien faire sortir sa mère de l'enfer et de la mettre dans un coin du paradis; s'il voulait essayer, qui sait si elle ne se repentirait pas et si elle ne rentrerait pas en elle-même?

Dieu dit: «Mais comment veux tu que je la fasse sortir, puisqu'elle n'a jamais fait une bonne action, ni une aumône, ni rien de bon au monde?» Saint Pierre dit: «Mais peut-être elle a fait quelque bien!»

«Elle n'en a fait aucun, maintenant j'irai chercher dans mes livres».

Et là il chercha dans un grand livre et il voit que cette mère de Saint Pierre, dans toute sa vie, n'a fait d'autre bien que d'avoir donné un oignon à un mendiant.

Dieu dit: «Bien. À cause de cet oignon je veux lui accorder de pouvoir venir en haut, en se cramponnant à cet oignon; mais tu verras qu'elle sera toujours envieuse». Et Dieu baissa l'oignon, et elle s'accrocha à lui. Autour d'elle s'accrochèrent bien d'autres âmes; mais elle repousa d'elle l'une, l'autre et la troisième et toutes, disant: «Éloignez-vous de moi, car vous autres, Dieu ne vous appelle pas»,

Dieu dit à Saint Pierre: «As-tu vu que j'ai parfaitement raison, qu'elle est toujours la même et qu'elle a toujours la même méchanceté»?

Alors Dieu lâcha l'oignon et elle alla au fond de l'enfer. Sur la prière de saint Pierre il a permis une fois dans chaque année, au jour de Saint Pierre, qu'elle sorte et qu'elle séjourne huit jours çà et là dans le monde.

En effet elle sort tous les ans et dans ces huit jours qu'elle est dehors, elle fait toutes sortes (de méchanceté) et elle nous fait souffrir tant et tant.

(26) Dialog între doi prietenii

(27) T o n e: Bura saera, Frane!

(28) F r a n e: Domnu daja sakae sacra, e sa kum je mev, Tone?

(29) T o n e: E aša aša, si smo toc samo maja arae vrovota febra ši foku.

(30) F r a n e: E kum pote cace?

(31) T o n e: E betr je, ma li bira porta anji, lukra, če pote, roga Domnu a kasa, ėn dume | (32) reka maere ėn basaerika la sveta misa, dupa po de zi la večernja, vire kasa, marė ...ka si | (33) baeje čače are, maere ėn pat durmi-,dorme pira patru dupa po de nopte, se skola, prinde | (34) foku, roga zalik, kljaema noj alje, si morem skula, lu boji si lu ojlor, lu porči si lu kalu dae | (35) mukà si maere ėn saki sev lukru.

(Pag. 10, 1) T o n e: E kum atelj a kasa?

(2) F r a n e: Nu j rev (*ist nicht schlecht*), Domnu na žuta si ėn renće aša-ša Domnu ku | (3) tire, Tone, meg a kasa, pozdravae toc (salutae).

(4) T o n e: Ši ku tire, Frane, fac ši tu aša kasa atovotu, rem(o) maj mun kuvinta (grajej) - | (5) bura saera!

Note

Cât privește transcrierea lui Ive, sânt de făcut următoarele observări:

Pentru sunetul *ả* nu aflăm un semn deosebit, ci avem *a*: m a j e $^9/_1$, f a r a $^9/_1$, a n j $^9/_1$, k u v i n t a j a $^9/_3$, š a p t e $^9/_3$, m a r $^9/_3$, etc.

Pentru sunetul *ă* avem semnul *ė*, însă nu consecvent: ė n v i d i o s a $^{9}/_{3}$, k ė n $^{9}/_{11}$, ė n $^{9}/_{8}$ $^{9}/_{9}$ $^{9}/_{11}$ etc.; avem însă și *e* (II § 20): e l j $^{9}/_{16}$, e m n a c $^{9}/_{20}$ și e n $^{9}/_{5}$ $^{9}/_{7}$ $^{9}/_{9}$ $^{9}/_{31}$ etc., accentuat: p k è $^{9}/_{1}$ și k è n $^{9}/_{6}$; într'un caz avem chiar *i*: k i t a «so viele» $^{9}/_{18}$ Bartoli, P. 17 (dar: a k ė t a $^{9}/_{25}$).

Pentru sunetul *ę* avem semnul *ae* care e întrebuințat aproape consecvent în cazurile de *ę* metafonic: v a e d e $^{9}/_{13}$, v r a e m a $^{9}/_{14}$, k l a e m a $^{9}/_{20}$, s a e r a $^{9}/_{27}$, m a e r e $^{9}/_{32}$, b a s a e r i k a $^{9}/_{32}$, b a e j e $^{9}/_{33}$ (într'un singur caz avem ě: m u l j ě r e $^{9}/_{2}$); tot astfel în oxitoane: v e d a è $^{9}/_{17}$, a v a e $^{9}/_{17}$, s a e $^{9}/_{5}$ $^{9}/_{17}$, r a e v o (= rę vo) $^{9}/_{8}$ $^{9}/_{9}$, r e m p i g a e $^{9}/_{18}$, p o t e z a e $^{9}/_{18}$, t r u p a e $^{9}/_{19}$, p o z d r a v a e $^{10}/_{3}$, s a l u t a e $^{10}/_{3}$. Greșite: a r a e $^{9}/_{29}$ în loc de å r e. Incolo însă avem *e* în alte forme verbale ale verbelor în *-ęi̯*: l e v e i $^{9}/_{8}$, f a k a v e j t $^{9}/_{3}$, d a v e j t $^{9}/_{4}$, tot astfel a v e j a $^{9}/_{2}$ și *-a* (II § 21) în loc de *-ę* din *-ă*: k a t i v a $^{9}/_{2}$, a v a r a $^{9}/_{2}$, ė n b a s e r i k a $^{9}/_{32}$, (a)k a s a $^{10}/_{1}$ $^{9}/_{32}$; p o r t a $^{9}/_{31}$, r o g a $^{9}/_{31}$, s e s k o l a $^{9}/_{31}$, k l j a e m a $^{9}/_{31}$, ž u t a $^{10}/_{2}$, etc.

Pe *i̯* îl transcrie prin *j*: d a v e j t $^{9}/_{4}$, j a $^{9}/_{6}$, l u j $^{9}/_{7}$, s t i j e $^{9}/_{9}$, j o $^{9}/_{12}$, v o j $^{9}/_{12}$, a j $^{9}/_{21}$ etc., dar: l e v e i $^{9}/_{8}$, t r e i l e $^{9}/_{19}$.

Transcrierea consonantelor nu e totdeauna clară:

Un singur fel de *k* (k a t i v a $^{9}/_{2}$, p e r k e $^{9}/_{7}$ etc.) și de *v* (n a v $^{9}/_{3}$, v o $^{9}/_{8}$, v e d a è $^{9}/_{17}$, etc.).

Pentru l' și ń are *lj* (m u l j ě r e $^{9}/_{2}$, ž i v l j e n j e $^{9}/_{5}$, p e k l j a r $^{9}/_{6}$, k l j a e m a $^{9}/_{31}$, dar: k l a e m a $^{9}/_{20}$) și *nj* (a n j $^{9}/_{1}$, ž i v l j e n j e $^{9}/_{5}$) etc.

Ca în limbile slave avem: *c*=ț (t o c $^{9}/_{1}$, p e k a c $^{9}/_{3}$, k a c a t $^{9}/_{18}$), *z* (z a č $^{9}/_{7}$ etc.), *ž* (ž i v l j e n j e $^{9}/_{5}$, etc.), *š* (š a p t e $^{9}/_{3}$, n i š $^{9}/_{4}$, p a š i o n $^{9}/_{7}$, š i $^{9}/_{4}$ $^{9}/_{6}$, š b u l a $^{9}/_{6}$, š i j o r u $^{9}/_{6}$, dar: s i $^{9}/_{24}$, s b u l a $^{9}/_{22}$, s i j o r $^{9}/_{22}$, s t i j e $^{9}/_{9}$, etc. cf. II § 81) și *č* (n i č u r $^{9}/_{4}$ $^{9}/_{5}$ $^{9}/_{15}$, č e s t u $^{9}/_{6}$, č e r $^{9}/_{7}$, z a č $^{9}/_{7}$, f a č e $^{9}/_{8}$, č a $^{9}/_{8}$ $^{9}/_{19}$, č e $^{9}/_{31}$, č i r e $^{9}/_{9}$, p o r č i $^{9}/_{31}$, o č $^{9}/_{24}$, a n č $^{9}/_{17}$, dar: c a s t a $^{9}/_{16}$, n i c u r $^{9}/_{4}$, c e l a $^{9}/_{19}$, f a c e $^{9}/_{25}$, t u n c e $^{9}/_{22}$, c e s t e $^{9}/_{25}$, etc.).

Sunetul redat de noi prin *ć* e transcris prin *ć* în: ė n r e n ć e $^{10}/_{2}$, iar prin *tj* în t j a $^{9}/_{20}$.

Accentul se dă rar și uneori greșit (d. ex. p o t è $^{19}/_{16}$). Tot astfel n'are rost lungimea în: v e r ī $^{9}/_{16}$.

In text se găsesc greșeli care dovedesc cât de puțin a înțeles Ive graiul istroromân. Pentru bucata dintâiu avem posibilitatea controlului, până la un grad oarecare, comparând-o cu redacția comunicată de Weigand, I 252—253.

$^{9}/_{1}$ și $^{9}/_{15}$ t o c a n j] După II § 209 b am așteptà după *toţ* forma articulată ä ń i.

$^{9}/_{2}$ f o s t a v a r a = f o s t - a [a]v å r ę «erà zgârcită», se potrivește mai bine decât interpretarea lui Weigand: f o š t - a w! f o̧ a r ę̧ a la care mai trebuie să adăugăm un k ă n d pentru ca propoziția să aibă un sens. Confundarea consonantelor fonice cu cele afonice (v—f), obișnuită la Nemți, nu e admisibilă la Istroromâni, cf. Bartoli, P. 17.

$^9/_3$ p e k a c = p e c å ț e de sigur exact, pe când p ă k o̧' a t s — cu *ă!* — la Weigand e dacoromânism.

$^9/_5$ t o t s a e ž i v l j e n j e] Forma masculină t o t s'ar explicà dacă ar urmà a s ę prin contracția celor doi *a* din t o t a a s ę. Greșit e și s a t e l i n ẹ a la Weigand, în loc de s ę t e l i n ę. — Despre v i j u t = v i i̯ ú t «trăit» cf. II § 147.

$^9/_8$ p r i r u g a t a cf. II § 183; compoziția lui r u g å cu prefixul p r i- n'a fost înțeleasă de Weigand, care scrie p r i r u - g o a t - aw. Bartoli, P. 23, n. 2.

$^9/_{8-10}$ s e r a e v o l e v e j . . . s e r a e v o p r o v e j . . . s a e r a s i r i v e d e j] Exact: s e r ę v o l., etc.

$^9/_9$ s i r i v e d e j, recte: r i v e d e j s i.

$^9/_{10}$ b a v u] Greșeală de tipar în loc de d a v u (= d å v u), sau, după Bartoli, P. 17, în loc de k a v u (=kåvu) din ven. *kavàr (fora)* = it. cavar fuori.

$^9/_{12}$ a v u t a d e f a č e «a avut să facă», cf. II § 235 d = trebuie să fi făcut. — k a r l e pare a fi pronume nehotărît (cf. n u s c å r l e) cu sensul de «vreun». — l u c r u «faptă» II § 197. Sensul propoziției este deci: «dar totuși trebuie să fi făcut vreo faptă bună».

$^9/_{13}$ k a č a s t a t a] Greșeală în loc de k - a č a s t a . . . f a k u t «că a făcut această . . .».

$^9/_{15}$ l u u r b i z è n u d a t = l u u r b r i z e n u d å t. B r i z e n e sinonim cu p o v e r e t u, pe care-l adaugă în parenteză și însemnează «sărac», cf. Bartoli, P. 17.

$^9/_{16}$ s i j o r u trebuie pus în parenteze, fiind o variantă a lui g o s- p o d i n u, cf. $^9/_8$, $^9/_{10}$, $^9/_{17}$, etc.

$^9/_{20}$ v o j a l j e] Greșală de tipar în loc de v o j a l j c (= å l' ț), cf. Bartoli, P. 16—17.

$^9/_{21}$ a j t u v e z u t trebuie pus în parenteze. — s e m p r o v a v i k ar puteà fi un exemplu interesant de contaminare a unui cuvânt italian cu sinonimul său slav; probabil însă că această formațiune hibridă nu există, ci că trebuie cetit: s e m p r o (v a v i k). — a r a trebuie îndreptat în a r e (= å r e).

$^9/_{22}$ (r i g u a r d u) trebuie să urmeze după k a v t a t u, fiind o variantă a acestuia: «din considerație față de sfântul Petru» . . . — s v e t] Am așteptà s v e t i, ca $^9/_2$, $^9/_{12}$, etc. — k é n j e = c ă n (= c ă n d) i̯ e.

$^9/_{24}$ s t e j e este, probabil, greșeală în loc de s t a j e (= s t å i̯ e), ca $^9/_{25}$. — r e m e n a, în loc de r å m a r ę (cf. II § 148), prezintă și un caz de nerotacizare a lui *n* intervocalic din cauza vecinătății unui *r* sau *m* (cf. II § 72).

$^9/_{28}$ d a j a trebuie îndreptat în d a j e (= d å i̯ e). — j e m e v, T o n e] Punctuația bună e: j e, m e v T o n e.

$^9/_{29}$ Pune virgulă după t o c. — a r a e = a r e (å r e). — f o k u = călduri (temperatură urcată).

$^9/_{30}$ p o t e «poate» are înțelesul de «o duce cu sănătatea», cf. arom. *niputut* «bolnav».

$^{9}/_{31}$ Pune virgulă după interjecția e. — li e neclar; bira trebuie îndreptat în bire; șterge virgula după lukra.

$^{9}/_{32}$ marė...ka si baeje čače are = mărăηkę si bęįe čå če åre «mănâncă și bea ceea ce are».

$^{9}/_{34}$ noj alje îndreaptă în noj aljc (= å l'ț) ca $^{9}/_{20}$. — lu boji si lu ojlor] Un caz interesant de contaminare între dativul mai vechiu oįlor (II § 125) și dativul mai nou lu oįle.

$^{9}/_{35}$ maere ėn saki sev... trebuie îndreptat în męre sâki ăn sev...

$^{10}/_{2}$ Pentru na = ne, cf. II §§ 137—138 (p. 159).

$^{10}/_{4}$ fac] Greșală pentru fac = fę «fă». — După kasa trebuie punct. — atovotu] De obiceiu åtę votę. — grajej, sinonimul lui kuvinta, deși corespunde formal croatului grajati, nu are sensul de «a strigà» (germ. «johlen») al acestuia, ci a lui *grăi* dacoromân.

Hasdeu.

In *Cuvente den bătrâni,* II 490 — 496 B. P. HASDEU vorbește despre bucata «De la maje lui Sveti Petru», pe care o reproduce după Miklosich, dând și o traducere liberă. Cu această ocazie relevă asemănările între rotacismul istroromân și cel dacoromân și crede că formele «aoristice» ca facaveĭt, daveĭt, care se aseamănă cu frecventativele slave de tipul lui давалъ alături de далъ, ar aveà același element — *v* — ca verbele albaneze de tipul lui *kerko-v-a*, *pago-v-a* la aorist.

1880—1881

Ive R.

In «Romania» X (a. 1880), p. 320—329, A. IVE face o recensie lungă la Miklosich WdR., retipărind mostrele de limbă date de Ireneo și citând câteva cuvinte românești auzite de el în limba slavă vorbită azi în Poglizza, în Veglia, precum și câteva din graiul Italienilor. Aceste din urmă nu pot fi românești, cf. Bartoli, *Dalm.* I 68 și 69.

Ive Vegl.

Pe cele dintâiu A. IVE le reproduce, cu câteva adausuri, în anul următor, la sfârșitul studiului său *L'antico dialetto di Veglia*, publicat în «Archivio glottologico italiano», IX, p. 115—187, subt titlul de «rarità romanesche e diverse voci del territorio di Poglizza e Dobasnizza, nell'isola di Veglia».

Se pare că cei dela care le-a cules nu mai știau românește. Abià un fragment de rugăciune, vreo două numerale și câteva cuvinte auzite în tinerețe, le-au mai rămas în minte, pe care le amestecau cu forme

slave și, poate, vegliote. Dintre numirile de localități nici unul nu pare a fi românesc. Materialul acesta al lui Ive trebuie primit cu multă precauție (Bartoli P. 14—17) și, probabil, că și traducerile sânt greșite, fie că cei dela care Ive și-a strâns materialul nu mai cunoșteau înțelesul împărecherilor de cuvinte ce și le reaminteau, fie că Ive le-a interpretat greșit.

Totuși, documentele de limbă română din Veglia, fiind atât de puține, trebuie să fim bucuroși și de puținul ce-l putem extrage ca material util din această colecție. El confirmă părerea că Românii din insula Veglia vorbeau același dialect ca Istroromânii.

Voiu reproduce aici cuvintele din capitolul *Singole parole* care ni se par sigure sau pot fi privite ca românești:

á r e «are» — b e j u t «băut» — b o u «bou» (remarcabilă păstrarea lui *u* final, cf. II § 55) — [c i n c «cinci» e suspect] — c o p t ó r u «cuptor» — d é v e t și n o p t «nouă» (forma din urmă atestată și la Istroromâni, II § 104) — m n i é l u «mielul» (trebuie cetit, probabil, m ń e l u, al cărui *ń* nu reprezintă pe lat. N din AGNELLUS, ci s'a desvoltat din *l'*, II § 90) — (ó i l a «pecora», trebuie îndreptat în o i̯ l e, pluralul articulat dela o i̯ e) — o p t «opt» — p á t r u «patru», — s a p t e «șapte» — s á s e «șase» (remarcabilă e redarea lui *ș* prin *s*, ca și în rugăciunile vegliote și în opoziție cu păstrarea lui *ž* pentru *z* în ž u t á, ž á c e etc., cf. II § 81) — t r e i «trei» — u r «un» — v á c a «vaca» — v i ç é l «vițel» (remarcabilă menținerea lui *l* final, care pare a fi în legătură cu păstrarea lui *l* proconsonantic, II § 79; varianta v i t é l e suspectă) — ž á c e «zece» (remarcabilă redarea lui *z* prin *ž*, II § 81) — ž á c i u r, d ó i, t r e i «unsprezece, doisprezece, treisprezece», cf. II § 132.

In partea a doua se dau «singole frasi». Acestea sânt aproape toate obscure. C á c o ž u t á? e tradus prin «come va a casa?» și d ó g n o o ž u t á prin «ancora non [sei] a casa?». Cuvântul din urmă este, probabil, ž u t å «ajută», iar d o g n o trebuie, probabil, cetit d o m n u, deci sensul pare a fi «Dumnezeu va ajutà». — ć é f á ć e? însemnează de sigur «ce face?» iar nu «che cosa f a i?» — d a c á l a f ú r e «da quella [cosa] fuori»; al doilea cuvânt pare a fi c å l ę «cale», iar f u r e va fi f å r ę, deci sensul va fi «din cale afară». — d r á c u t e v l a «il diavolo ti porta» e interesant pentru forma metatezată v l a în loc de l v a «luà», atestată și la Nanu și Maiorescu, II § 99. — j u v ó j m a r u n c á? tradus prin «volete mangiare?» tot astfel p a k c a c á t s m a r u n k á «va [a] mangiar c . . . !» Verbul trebuie mai degrabă cetit m ă r ă n k ę decât m ă r ă η k å (în loc de m u η k å), care formă analogică e însă atestată și la Istroromâni, cf. II § 171. — j u v ó j c u d ó m n o «volete [venire] col Signore?» Vom cetì c u d ó m n u (cf. II § 79). — m e r s a c a ž a «va a casa» îl vom interpretà m e r s - a c å s ę « a mers acasă»; nu cred (ca Bartoli, P. 15) ca acest m e r s să fie «internaționalul m[e]rš». — s o r - b á i t e l á p t e, s p a r i n j á t e p i r a «sorbite il latte, risparmiate la pecora»; cuvinte românești sunt l a p t e și p i r a «pânea» (cf. Bartoli, P. 16, nota).

Fragmentul de «Tatăl-nostru» l-am reprodus la p. 9. Dintre numele de localități ce se dau la urmă, românesc pare a fi numai V a l l a «valea».

1882

Miklosich R. U.

MIKLOSICH DR. FRANZ, *Rumunische Untersuchungen, I. Istro- und macedorumunische Sprechdenkmäler* (în «Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften». Phil.-hist. Classe. 32. Bd.), Wien, 1882, p. 1—92.

Partea cea mai mare a acestei lucrări cuprinde materialul lui Ive și Gartner, despre care vorbim mai jos. Dela Miklosich avem reproducerea datelor statistice din «Ethnographische Karte» (p. 1), un «Index», cu indicații etimologice, care cuprinde, pe lângă cuvintele scoase din materialul lui Ive și al lui Maiorescu, și cele din publicațiile anterioare ale lui Miklosich însuși (p. 17—52), fără să fie însă complet (cf. Byhan, p. 176). Se dau câteva note critice (p. 16—17) și îndreptări (p. 52) și în sfârșit niște «adause» la cuvintele de origine neromanică din materialul lui Gartner (p. 53—84), cu un mic «suplement» (p. 90), în care se stabilesc pentru întâia oară, în trăsături mari, etimologiile de origine slavă din vocabularul istroromân, atrăgându-se atenția asupra celor două straturi de împrumuturi, diferite cronologicește. Și cu ocazia aceasta Miklosich își menține părerea exprimată mai înainte, că «Istroromânii nu sânt veniți în Istria din est, ci din sud, dintr'o regiune locuită de Bulgari» și anume relativ «foarte târziu, probabil abià în sec. XIV» (p. 84).

O recensie conștiincioasă, îndreptând greșeli și arătând lacune și inconsecvențe în materialul dat de Miklosich după Maiorescu și Ive, s'a publicat în «Literaturblatt für germanische und romanische Philologie» a. 1882, col. 146—152.

Ive.

Materialul cules de IVE s'a publicat la p. 2—16 sub titlul «Aufzeichnungen des Herrn Dr. Antonio Ive». Acesta constă din Tatăl-nostru, reprodus după Ascoli și în redacția culeasă de autor, reprodusă de noi la p. 9—10, apoi Născătoarea, Cele zece porunci (reproduse la Gaster, *Chr.* II 285), Crezul și «Salve regina»; urmează apoi diverse «fraze» și un număr mare de «proverbe» (din care câteva au fost reproduse de Gaster, *Chr.* II 285—286). Atât frazele cât și proverbele sânt întovărășite de traducerea italiană. Toate sânt culese din Berdo (o singură frază e din Jeiăni, p. 6). Bartoli, P. 100, remarcă că multe din proverbele date ca istroromâne nu pot fi considerate ca proverbe originale, căci au fost traduse din dialectul istrian (de Rovigno) sau venet.

Ca toate lucrările lui Ive, și aceasta e lipsită de o reală valoare științifică. Se pare chiar că textele n'au fost culese de el însuși, ci de un om și mai puțin deprins cu transcrierea fonetică și «îndreptate» numai de Ive. Azi, când avem alte texte, culese bine, le vom utiliză deci rareori și ar fi de prisos să arătăm la acest loc toate greșelile și neexactitățile lor. Numai asupra câtorva vom insistà, spre a preveni pe cei ce vor lucrà cu acest material.

a) Transcrierea lui Ive are multe neclarități, neconsecvențe și greșeli. Astfel, pentru ę întâlnim un semn special numai în poziție accentuată, și adică aé (în îndreptările dela p. 52 întrebuințează totuși semnul *ä*,) dar adesea el scrie *e*: k a d e r a 6, b e s e d a 7, (é) n t r e b a 8, z e m a 8, p l j e̯ r d e 8; la pers. 3 sing. ind. prez. a verbelor de conj. IV avem u s a é, p o i d a é, h v a l a é 10 alături de h v a l e, d u r e 8, etc. Greșit e k r e d a é 14 în loc de k r a é d e; dimpotrivă, am așteptà s p e r a é în loc de s p a é r e 11, 12 (cf. și k a é m a é š a, cu două accente). Pentru *i̯* Ive întrebuințează *j* (j e r 4, o j a 6, etc.), *i* (i e 4 l u i 11, etc.) și *ĭ*, chiar și în cazuri unde *i* e plenison (s l i p t z ĭ). Un *u̯* (sau *w*) nu există la Ive, care scrie d a u, a u d, dar t e v, r e v, p r e v t. Pe *ș* îl transcrie când cu *ș*, când cu *š*, pe *dž* când cu *ǵ* (l i n ǵ e 10) când cu *g* (p l â n g e 10 alături de p l â n ž e 14). Dintre consonantele muiate, *l'* e redat prin *lj* (g a l j i r a 8, etc.), *n'* prin *nj* (a n j i 6), de obiceiu însă prin *gn* (m u g n i t 11, s k r i g n e 9, r u m u g n e s k o 6, etc.), ceea ce nu împiedecă însă ca aceste două litere să aibă și valoare de *gn* (d i g n a é 9). Cea mai mare zăpăceală o întâlnim însă cu privire la sunetele *ț*, *s* și *z*. Pentru românescul *ț* avem *tz* (a l t z ĭ 3, t z i r e 7 etc.), *c* (d a m a r a c a 4, q u a t e r n i c a 6), *z* (z a p u n u 6) și chiar și *s* (f a s o l u 5, s t r a m a s u 5, în care exemple avem a face, probabil, cu influența dialectului natal a lui Ive, căci în Rovigno se pronunță italienescul *faccia* și *stramazzo* de fapt cu *s*, cf. Bartoli, P. 18 n.); pentru românescul *z* și pentru istrorom. *ž* avem *z* (z l a t o, z u p a 11) și *s*, nu numai între vocale (t e s a k u 12, p e s a 13, k r i s u 4, s p e s i l e 8, u s a é 10, m u s i k a 11) ci și la începutul cuvintelor (s e p o v i d a é 8, s a i f a 11); iar pentru românescul *s* avem *s* nu numai la începutul cuvintelor și în vecinătatea consonantelor, ci și între vocale (k a s a 11, b a s a é r i k a 3, I s u s u 3, ć e r u s a̯ 4 < č e r u š a), alături de *ss* (k i s s e 3, ć e s s í 9) și chiar *z* (m a é z - a 3, care pare a fi greșit).

b) Traducerea lui Ive e adesea inexactă d. ex. s k r i g n e este bine tradus cu «cassa» 9, rău cu «borsa» 14. — t e s k o 10 însemnează «cu greu», iar nu «tardi», pentru care Istroromânii au a m e n á t 3, tradus greșit prin «di buon'ora». — g u r a 12 nu-i «inganno», ci «gură», adică «vorbă». — l u m e l e 12 e «numele», iar nu «il mondo». — m a n ć a v o t a 13 e «data dinainte», iar nu «per una volta». — m u š a t a 13 e «frumoasa» (fem.), iar nu «il bello» (masc.). — p r e n j e v a 14 e «de-asupra zăpezii», iar nu «sotto la neve». — m é d i k u m a j b u n f a ć e r a n a m a i m a r e 13 e «cel mai bun doctor (e cel ce face) rana mai mare», iar nu «il medico valente fa presto guarire». etc.

c) Autorul nu a pătruns spiritul graiului istroromân. Aceasta se vede cu deosebire din «îndreptările» — unele foarte curioase! — pe care Ive le face în cursul tiparului (cf. p. 52). Astfel la p. 10 cetim: karle niš lukra, elji draku linže mârle «a chi nulla fa, il diavolo lecca le mani»; elji este dativ (ăl' «îi»), deci n'ar fi fost nevoie să-l îndrepte în de je draku laénğe (!) môrle (!). — La p. 16 cetim Pomaiču kaćmaćša baé vía, tradus prin proverbul triestin «Giugno buta zo el cudegugno»; ce e acest baćvía nu știu, căci el nu poate fi bę «beà» și nici — cum conjecturează Byhan (p. 193) — o formă venețiană care ar corespunde italienescului «batte», cf. Bartoli, P. 19; probabil cuvintele acestea au fost rău copiate de Ive, care la p. 52 le îndreaptă în i a, uitând că Istroromânii zic lę. Miklosich (42) a relevat greșeala de a scrie răškoprí 5 și raszačá 5 în loc de ręșcoprí, ręș začà.

d) Ive, ca Italian, are uneori forme «italienizate» care nu sânt întrebuințate de Istroromâni, astfel pers. 1 din prez. ind. în *-o*: dormo, audo, vedo 5 sau gerundiile în *-ndo* (cf. II § 152): (e)rdendo, plângendo 11 (alături de plângându 2, mâncându 7 etc.) sau (é)trebandu 8 după ital. «domandando», etc. Nefiind obișnuită prepoziția da înaintea infinitivului (ci numai za sau de, rar a) presupun că în: se dau da baé 13 avem a face cu un simplu reflex inconștient al ital. «se dà da bever» și forma kárele 5 încă va fi numai pe jumătate istroromână (cărele), iar pe jumătate italienească (il cane); incalte kanta 8 în loc de căntęe pe deantregul italienesc. Tot italienisme par a fi și se pesa 13 «si pesa» (am așteptà: se pezẹ́), se spaéra 13 «si spera» (am așteptà: se sperẹ́).

Văzând cum materialul lui Ive cuprinde atâtea neexactități, cu greu vom admite că sânt exacte cuvinte și forme surprinzătoare ca cele următoare: tajá 4 (recte: tal'à, cf. însă II § 89), saém 5 (recte: săm), pluga 6 (recte: plugu, probabil prin cetirea lui *a* ca *u* în manuscris) și tot astfel računa 9 (în loc de računu, precum dovedește și el [= ăl] faće următor) și ćetatu 9 (recte: ćetata), pluralele nepoti și nepotzile 6 «nepoții și nepoatele» (recte: nepoți și nepotele sau nepotile cf. II § 30), žuka 11 (recte žokę) etc.; neînțeleasă e forma plateju 15 pentru pers. 3 plur., ca și kesegniu 15, apoi zaposto 8 «schiop» (probabil šćpast cf. Byhan. 387 și Bartoli, P. 89), zienu 16 «Februarie» (probabil: síčenu Bartoli, P. 90), etc.

Gartner.

La pp. 53—84 Miklosich dă, sub titlul *a)* «Materialien zum Studium des Rumänischen in Istrien; *b)* Italienischer Index zum vorstehenden Vocabular», materialul cules de Dr. THEODOR GARTNER, care a

călătorit la începutul anului 1880 la Românii din Istria, petrecând două zile (3 și 4 Ianuarie) în comunele Bellai, Brdo și Cepici. Colecțiile le-a făcut în curs de șase zile (5—10 Ianuarie) în Albona dela Mateiu Glavina, Istroromân din Susnievița, pe atunci de 41 de ani, care afară de limba croată vorbeà și italienește (dialectul venet). După cum ne asigură Weigand (I 243) și Nanu, care l-au cunoscut personal pe Mateiu Glavina, acesta nu erà tocmai omul potrivit pentru chestionat, căci «pronunțarea lui se deosebește de a celorlalți Istroromâni» (Byhan, p. 218 și 178). Mărturisesc că impresia aceasta nu rezultă din studiul materialului lui Gartner-Glavina. Afară de întrebuințarea șovăitoare a sunetelor *s* — *š* (*z* — *ž*), care se găsește însă la cei mai mulți cercetători ai dialectului istroromân (cf. II § 81), de *ts* > *s*, de *l* în loc de *l'* (II § 77) și de *ę* în loc de *e* neaccentuat (II § 29), graiul lui M. Glavina nu se deosebește aproape deloc de al lui Belulovici. In cât privește deosebirile arătate, e probabil că cele mai multe din ele nu provin din felul deosebit cum sunetele acestea au fost rostite, ci din felul deosebit cum au fost percepute de Gartner la M. Glavina și de mine la A. Belulovici. Granițele între două sunete învecinate nefiind precise și pronunțarea aceluiași sunet diferind în deosebite împrejurări, cu greu se vor află vreodată doi cercetători care să le noteze în același fel, chiar auzindu-le deodată dela același individ. Greșeli de scriere sau cetire a manuscrisului sânt: t o l a l á t s 529 (în loc de t o b o l á t s, cf. Byhan, p. 360) sau p o s i n í 576 (în loc de p o r i n í, cf. nota lui Miklosich la p. 87), b o l e p. 15 (în loc de k o l ę), apoi v a r d e, p. 78 (în loc de f a r d e = făr d e), p l j a š e r a ĕ 14 (în loc de p l j a ž -), p i n e š i 6 și 14 (în loc de p í n e ž i), care se explică prin faptul că urechea unui German chiar cu școală fonetică, nu distinge totdeauna exact consonantele fonice de cele afonice (cf. și Bartoli, P. 17 n. 1 și observația similară ce se va face la studiile lui Weigand).

Deci Mateiu Glavina pare a fi dat un subiect bun de anchetat, iar Gartner erà în deobște cunoscut ca unul dintre cei mai conștiincioși dialectologi, cu o pregătire științifică și cu o pricepere pentru astfel de studii ca puțini alții. Dacă totuși nu putem aveà încredere desăvârșită în tot materialul ce ni-l dă, cauza e alta. Precum ne spune însuși, Gartner a terminat, lucrând întețit, cu Mateiu Glavina chestionarul său vast într'un timp foarte scurt: în 9 Ianuarie a lucrat într'o singură zi 10 ore! (pag. 53). E evident că o astfel de muncă forțată obosește pe cercetător, dar obosește mai ales pe chestionat. Dacă Gartner ar fi cules texte, lucrul n'ar fi fost așà greu, căci un povestitor bun poate la rigoare povestì 10 ore neîntrerupt, iar un fonetist experimentat poate reproduce cele auzite. Dar în colecția lui Gartner avem un singur text, o anecdotă de câteva rânduri («Trei frats», p. 78 reprodusă și la Burada, p. 120 și la Gaster, *Chr.* II 286—287); restul e un vocabular de peste 1300 de cuvinte (pp. 54—74) și forme gramaticale (pp. 74—78). Spre a află cuvântul istroromân, Gartner numeà corespondentul italian, pe care Glavina — care vorbeà numai dialectul venet — trebuià mai întâiu să-l înțe-

leagă, apoi să caute în memoria sa corespondentul istroromân. In astfel de împrejurări nu trebuie să ne mire dacă s'au strecurat greșeli; ne surprinde chiar că ele sânt atât de puține, de ex. faimosul d é y e l y «figliuoli» 666, pe care Miklosich îl derivà din alb. *djelj* «copil», plur. *djällję* (p. 88), etimologie acceptată și de Weigand, Byhan, Bartoli P. 111 n. și Densusianu, deși acest *déyely*, precum a arătat Popovici, nu-i altceva decât d e i̯ e l' «inși» (II § 144). Tot astfel ę r y a ŭ 388 a cărui traducere «acuto» trebuie să se bazeze pe o neînțelegere, precum dovedește și etimologia (cr. rjav «brun», cf. Miklosich p. 86, Byhan, p. 301), apoi t s a f ę 750 tradus greșit cu «cranio» (Marotti îndreptează: č o a f a «Hinterkopf», ap. Bartoli P. 85).

Și mai greu erà când Gartner, în tendința de a fi complet, voia să afle dela Glavina formele flexionare ale cuvintelor istroromâne. Dela un om fără cultură gramaticală e foarte greu să afli astfel de forme; Maiorescu bunăoară — care firește, nu aveà experiența lui Gartner — se plângeà adesea asupra dificultăților de neînvins ce le-a întâmpinat voind să afle formele declinării și conjugării istroromâne. Cum omul nu e obișnuit să lucreze cu cuvinte izolate, ci numai cu propozițiuni, el își pierde ușor siguranța absolută a limbii îndată ce e pus în situația de a-și da seamă despre formele unui cuvânt rupt din împrejurimea sa. Aceasta cu atât mai mult, cu cât o limbă e mai puțin gramaticalizată, cu cât există adică mai multe forme posibile pentru exprimarea aceleiaș nuanțe gramaticale. Dacă ne dăm acum seamă că Glavina a avut să facă într'o singură zi în curs de zece ore exercițiul acesta greu, ne putem închipuì că răspunsurile sale nu puteau fi totdeauna exacte și sigure; e deci probabil că în curând atât la el, cât și la Gartner, se va fi format un fel de gândire mecanică, care nu mai erà supusă controlului sever al uzului limbii, ci va fi repetat în mod aproape schematic aceleași forme pentru toate cuvintele asemănătoare.

De fapt, dacă cercetăm materialul lui Gartner, dăm de forme flexionare cu totul neașteptate. Ele nu se potrivesc nici cu legile fonologice și flexionare ale limbii române, nici cu materialul cules de alți cercetători din dialectul istroromân. Și deoarece acest material al celorlalți cercetători constă mai ales din texte, în care cuvintele au fost rostite în mod firesc, așà cum s'au format în frază, îl vom socotì de cel bun și ne vom îndoì de exactitatea datelor lui Glavina-Gartner. Neputând aveà deci încredere în aceste date, nici nu le-am utilizat în partea gramaticală, ci voiu arătà la acest loc ceea ce mi se pare greșit.

Cu privire la conjugarea verbelor am observat, în vocabular, următoarele greșeli: k u t ę z e 201 (recte: k u t ę z ę), l ę g e 567, (recte: l ę g ę), k a z e 951, (recte: c ắ d e) z u b a t ę́ 613 (recte: z u b a t í, cf. Bartoli P. 91); greșite sânt și formele r a d u, r a d i (!), r a d ę dela un verb r a d ę́ i 1007.

In notele gramaticale dela pp. 75—77 e de sigur greșit conjunctivul, pentru care Gartner dă următoarea paradigmă cu totul neobișnuită:

		conj. I	conj. II	conj. III	conj. IVa	conj. IVb	conj. IVc
Sing.	1.	pórtę	sẹ́de	kręde	mínte	finẹ́	provẹ́
»	2.	pórtę	sẹ́de	kręde	mínte	finẹ́	provẹ́
»	3.	pórtsi	sézi	kręde = kred	mínți	físni	próvi
Plur.	1.	portén	sedán	kredán	míntsán	finán	prován
»	2.	portéts	sedáts	kredáts	mintsáts	fináts	prováts
»	3.	pórtę	sęde	kręde	minte	finẹ́	provẹ́

Gartner însuși recunoaște că între aceste forme unele vor fi greșite, deoarece conjuctivul la Istroromâni «nu e obligatoriu» (exact ar fi fost: conjuctivul are aceeași formă ca indicativul) și că el (Gartner) a avut mai mari dificultăți să le «scoată» din al său γραμματεὺς ἀγράμματος, sugerându-i-le în parte (p. 77).

Greșit e imperativul 2 sing. s ę d e, m i n t e, f a t s e, t a t s e și suspect imperativul 1 plur.: p o r t á t s m e, s e d é t s m e, k r e d é t s m e, m i n t s í t s m e, f i n í t s m e, p r o v ę i t s m e, tot astfel: f i y é t s m e, a r é t s m e. Presupun că la formele acestea curioase Gartner a ajuns în următorul mod: In textul publicat la p. 78, iepurele al treilea zice către vânători: «tăiați-mă, mâncați-mă, beți-mă!» în istroromânește: t a l y á t s m e, m u η k á t s m e, b e y é t s m e. Deoarece întreaga bucată e o glumă (al cărei haz stă tocmai în nonsens-ul că trei vânători, dintre cari doi sânt orbi și unul nu vede, împușcă cu trei puști, dintre cari două sânt sparte și una fără țeavă, trei iepuri, dintre cari doi scapă și pe al treilea nu l-au putut vânà), Gartner a interpretat greșit cuvintele citate, traducându-le prin: «lasst uns schneiden, essen und trinken» (p. 78). Se pare deci că din textul acesta el a făcut deducția greșită că pers. 1 plur. dela imperativul verbului *talyá* e *talyátsme* și după el a construit astfel greșit și pe *portátsme*, etc. din paradigmă. Întrebând pe Glavina dacă se zice cumva *portátsme*, el va fi dat un răspuns afirmativ, căci de fapt forma aceasta există, deși nu însemnează «să purtăm», ci «purtați-mă» (cf. Weigand I 247, care adauge: «lorsque je dis à mon hôte Scrobe *munkatsme* pour l'inviter au diner, il me rit au nez».).

Pentru imperfect dă Gartner următoarea paradigmă:

	conj. I	conj. II	conj. III	conj. IVa	conj. IVb	conj. IVc	«aveà»	«fi»
S. 1.	portá[v]u	sedé[v]u	kredé[v]u	mintsí[v]u	finí[v]u	provẹi[v]u	vé[v]u	yéru
2.	—	—	—	—	—	—	vévi	yeri
3.	portávę	sedẹ́vę	kredẹ́vę	mintsívę	finívę	provęivę	vẹ́vę	yẹ́rę
P. 1.	portaván	sedeván	kredeván	mintsiván	finiván	provęiván	veván	yerán
2.	—	—	—	—	—	—	veváts	yeráts
3.	—	—	—	—	—	—	ve[v]u	yéru

Deși unele din aceste forme s'ar puteà explicà istoricește și nu sânt a priori suspecte, existența lor e de-adreptul negată de Weigand I 247—248

și de Popovici I 78. In nici unul din textele publicate până acum nu se găsește nici una din formele acestea.

Același lucru se poate spune despre plusquamperfectul v e[v]u v u t și v é[v]u f o š t (p. 75).

Suspecte mi se par în marea lor majoritate și pluralele substantivelor:

a) Pluralele în *-ure* lipsesc cu desăvârșire, chiar la cuvintele pentru care se dă *-urle* în forma articulată.

b) Afară de š t v a r 349 (pluralul lui š t v a r), s o r 682 (alături de s o r e, pluralul lui s o r) și m a y 665 (alături de m a y e, pluralul lui m a y e) nu există nici un feminin cu pluralul în -(*i*). Și aceasta nu numai la cuvinte în -*ę*, care, pe cât se pare, la Istroromâni n'au o extensiune atât de mare ca la noi, ci și la cele în -*e*. Iată câteva exemple (în paranteze dăm formele atestate în textele noastre): ę r p e 1168 (r p i $^{5}/_{28}$), b a s é r i k e 1302 «biserici», b ę t s v e 443 (b ă ț v i $^{20}/_{11}$), k a s e 21 (c â s $^{6}/_{12}$) «case-cășî», k ę m ę s e 415 «cămeși», k ó ž e 746 «coji (=piei)», f u r n i g e 919 «furnici», g a l y i r e 902 (g a l'i r $^{39}/_{6}$) «găini», l i m b e 229 «l i m b i», l i η g u r e 84 «linguri», m e s u r e 728 «măsuri», m ę' r e k e 411 «mâneci», m u š k e 916 «muști», n u k e 1038 «nuci», v a k e 829 (v â ț $^{24}/_{7}$) «vaci»; — b a n d e l e 795 (b å n z i l e $^{4}/_{16}$), b u t i l y e 77 «butelii», k a l e 1183 «căi», k o v a t s í e 146 «covăcii», f o l y e 1018 (f o l' $^{4}/_{77}$) «foi», l u s i y e 427 «leșii», m o r t e 710 «morți», m u l y ę r e 653 (m u l'é r $^{26}/_{25}$) «muieri», n o p t e 1267 «nopți» (îndreptat în n o p ț de Marotti, ap. Bartoli P. 62), o y e 830 (o į $^{15}/_{18}$) «oi», o š t a r i e 46 «birturi», p l o y e 1098 «ploi», s e c u r e 111 «securi», t s e t a t e 1198 «cetăți», u r ę k l y e 758 «urechi» etc. Tot astfel m ă r e 791 «mâni». Cât pentru formele articulate ale acestor plurale, aflăm exemple curioase ca: o š t a r i e 46 «birturile» și z í y e l e 1258 «zilele».

c) Mai neobișnuite sânt însă pluralele masculinelor, în majoritatea cazurilor identice cu singularul, și anume nu numai când tulpina se termină cu labiale și *r*, *n* (simplu), *l* (în împrumuturi streine), *l'* și *s* (*s* < *š*), care rămân nealterate și în textele noastre (de ex. l u p 871 «lupi», g o l u b 904 «porumbi», k o r b 905 «corbi», l y e r m 925 «viermi»; f e t s ó r 670 «feciori», k u r 818 «cururi», a s i r 855 «asini», a r t i z á n 19, s k a r t s í n 110 «șoarece», y e l e n 875 «cerbi», k a š t é l 43 «casteluri», s p i t á l 45 «spitaluri», m u l 857 «catâri», p u l y 885 «pui=păsări», v a s 438 «vase», o s 737 «oase»), ci și când tulpina se termină cu sunete care se schimbă înaintea terminațiunii -*i* a pluralului (II § 113), de ex.:

-t: a r t 18 «arte», p e m í n t 41 «pământuri», k o r t 63 «curți», p a t 122 «paturi», k u t s í t 169 «cuțite», t a t (alături de t a t s) 306 «hoți», f e t (alături de f e t s) 676 «feți», f r a t e (alături de f r a s < f r a t s, p. 78) 681 «frați», k u n y á t (alături de k u n y a t s) 695 «cumnați», z e t 699 «gineri», g u t (alături de g u t s) 785 «gâturi», k u v a t (alături de k u v a t s) 790 «coate», a r é t (alături de a r é t s)

833 «areți», k o k ó t 901 «cocoși», f u r m i n á n t 1133 «chibrituri», p r e v t 1327 «preoți», etc.

-d: f u n d 62 «funduri», z i d 66 «ziduri», s k a n d 116 «mese», d i d 686 «moși» , s u s é d 702 «vecini», m e d v í d 873 «urși».

-k: d í m n y a k 65 «hornuri», a k 385 « ace», a m í k (alături de a m í t s) 701 «amici», b u r í k 817 «burice», b ĕ k 842 «tauri», p o r k 856 «porci», b r e k 869 «câni», r a k 879 «raci», p a v u k 909 «păiangeni», n u k 1037 «nuci» , o b l a k 1116 «nouri».

-g: š t r u g 127 «rindele», m e d ę g 308 «m e d i c i».

-χ: t r b u χ 815 «burte», g r a χ 1045 «măzări».

-n (din lat. NN): a n 1230 «ani».

-[l]: f a t s ó (alături de f a t s ó l) 416 «cârpe», apoi: k a l 852 «cai», m a š t é l 447, m l y e l 835 «miei» (alături de v i t s é l y 844, p o r t s é l y 860).

-o[ŭ]: o t r ó ŭ 323 «otrăvuri», p o k r o ŭ 439 «coperișuri», b o 843 «boi», o ŭ 891 «ouă»; cf. și n ę u 1099 «zăpezi».

-u: s o k r u (alături de s o k r i) 657 «socri».

—: substantive cu ă caduc (II § 114 e): z l í b ę t s — plur. z l í b ę s (alături de z l i p t s i) 85 «țigle», b a n a k — plur. b a n a k (alături de b a η k i) 121 «bănci», s ĕ m ĕ n y — plur. s ĕ m ĕ n y 347 «târguri» (s ĕ m n y i = târgurile), k ę s é l y — plur. k ę s é l y 317 «atacuri de tuse» (k ę s l y i = atacurile de tuse), d v o y e k — plur. d v o y e k 683 «gemeni» (d v o i t s i = gemenii), u d o v ę t s — plur. u d o v ę s 706 «văduvi», p u m ę n — plur. p u m ę n (alături de p u m n i) 796 «pumni», s k o p ę t s — plur. s k o p ę s 834 «berbeci scopiți», r e b ę t s — plur. r e b ę s 908 «vrăbii» (r e p t s i = vrăbiile).

Pentru aceste forme curioase, se poate totuși găsì o explicare. Gartner voià să știe bunăoară care e termenul istroromân pentru italienescul «soldo». Glavina răspunse: s o l d (158). Voind să știe pluralul acestui cuvânt, va fi întrebat: cum zici când nu ai un sold, ci doi? Glavina va fi răspuns: d o i̯ s o l d, întocmai precum în textele noastre aflăm t r e i̯ s o l d $^{23}/_{3}$, căci, precum am văzut în II § 217, după numerale, Istroromânul poate întrebuință singularul în loc de plural. Deci formele acestea pe care le dă Gartner drept plurale sânt de fapt singulare. Dacă apoi în forma hotărîtă întâlnim plurale ca b r e k i (alături de b r e t s i) 869 etc., iar, la adjective, plurale nearticulate ca s u r d 988 «surzi», k u r á t (alături de k u r á t s) 1174 «curați», b ę t (alături de b ę t s) 500 «beți» (cf. și exemplele de sub d), formele acestea sânt numai o urmare inevitabilă a întâiei greșeli, fie că ele sânt formate în mod mecanic de Gartner și, poate sugerate și lui Glavina, fie că Glavina însuși le-a format în mod mecanic, pierzându-și siguranța limbei materne prin întrebările continue și obositoare. In unele cazuri, precum în f u r m i n a n t i 1133 (în textele noastre: f ă r m i n â n t i $^{11}/_{2}$), formele cu *t*, *d*, *k*, *g* sânt exacte (II § 113). Faptul că dela cele mai multe substantive ambigene avem și forme în *-i*, deci câte două, trei și chiar patru variante pentru forma pluralului articulat (d. ex. k u t s i t i, k u t s i t s i, k u-

t s í t u r l e, k u t s í t e l e 169) e o dovadă indirectă despre nesiguranța lui Glavina.

d) Greșite sânt și pluralele nearticulate în *i* după consonantă simplă (precum probabil e și pluralul articulat în *-ĭ*: a r t i z a n ĭ 19) d. ex.: b u t i g a r i (alături de b u t i g á r) 345, p é k l y a r i (alături de p e k l y a r) 659 «cerșitori». Și greșeala aceasta e explicabilă din sintaxa istoromână. In II § 209e am văzut că Istroromânii pot întrebuința, după numerale, forma hotărîtă a substantivelor. Gartner citează însuși la p. 78 exemplul n ó i s m o d ó i p o š t o l á r sau: d ó i p o š t o l á r i; numai cât el greșește când din astfel de exemple face deducția că pluralul nearticulat dela p o š t o l á r e p o š t o l a r i. Greșeala se continuă apoi, când el dă astfel de forme și dela adjective, d. ex.: d r e t i (alături de d r e t s) 128 «drepți=netezi», r e s k i n i t i 398 «zdrențuroși», l a r g i 412 «largi», š t r i n t i (alături de š t r i n t s) 413 «strimți», s i r o m a χ i 658 «sărmani» (în textele noastre s i r o m å s $^4/_{35}$), s l a b i (alături de s l a b) 722 «slabi», p r o f u n d ę i t i 1163 «afunzi», s k a s i 1164 «piezișí, repezi».

e) Și de la adjectivele în *-e* se dau forme neprobabile, fie că femininul singular se formează în *-ę*: v ę r d e, fem. v ę r d ę 103, fie că femininul plural se formează în *-e* (ca la substantivele citate sub *b*): v ę r d e 103 «verzi», t a r e (alături de t a r) 723 «tari». Dimpotrivă, dela adjectivele cu două terminațiuni pentru cele două genuri, se dau forme neobișnuite ca: b e t ę r (alături de b e t ę r e) 679 «bătrâne», m i k e 716 «mici» (fem., în textele noastre: m i ț $^6/_{13}$).

Vedem deci că în formele flexionare date de Gartner s'au strecurat greșeli, în parte explicabile, mai ales dacă ținem seama că lucrarea lui e, precum însuși mărturisește cu modestia care-i face onoare (p. 84), un studiu «greu, pripit, fără pregătirea necesară și necomplet». Dacă facem însă abstracție de aceste forme false, materialul adunat de Gartner are o valoare științifică mare, ca de altcum toate lucrările dialectale ale acestui savant.

Transcrierea sa fonetică e exactă și consecventă și face uneori distincții pe care alții mai târziu le-au trecut cu vederea. Astfel la Gartner se însemnează și scurtimea vocalelor (mai ales *ă*[1]) și *e*), pe care nici Weigand nici eu n'am putut-o remarcà; el distinge afară de *ę* (e deschis) un sunet, între *a* curat și *e* deschis, transcris prin *a* cu două puncte dedesupt. O lipsă de preciziune e la el notarea sunetului *ă* prin *a* simplu, căci acesta numai când e accentuat, nu și în poziție neaccentuată e identic cu «ungurescul *a*, deci nu departe de *o* deschis» (p. 53). Pe *h* el îl transcrie prin *χ*, considerându-l ca o spirantă velară («Ach-Laut»); cred mai degrabă că *h* istroromân în majoritatea cazurilor e «spiritus asper». Cu *y* însemnează el un «iot dental, puțin deo-

---

[1]) Din cauza lipsei de caractere tipografice, în citațiunile noastre nu s'a putut face această distincție între *ă* (transcris prin e) și *ă* scurt (transcris de Gartner prin acelaşi e cu semnul scurtimei de-asupra).

sebit de voc. *i*, ca germanul *j*». Cred că «iot» istroromân e mai puțin consonantic decât cel german (i̯ a istroromân e deosebit de germanul *ja*), cu toate acestea se deosebește precis de vocala *i*. Deci, în loc de a scrie, ca Gartner: v i a i (dar: m a y 655!), articulat v i a y u 1185, mai exact e a scrie v i a i̯, v i a i̯ u; tot astfel p r o f u n d ẹ́ i̯ t, iar nu p r o f u n-d ẹ i t 1163, o s t a r i i̯ e, iar nu o š t a r i e 46, v i i̯ u «viu» și nu v i u 954 (îndreptat și de Marotti în v i y u, ap. Bartoli P. 88), iar pluralul nearticulat k r a i̯ se deosebește de cel articulat k r a i̯ i (la Gartner pentru amândouă k r a i 8). Lucrul se complică prin faptul că uneori Gartner întrebuințează și semnul *ĭ* (d. ex. o ĭ 891 «ouă», a r t i z a n ĭ 19 plural articulat!) și că la el *l'*, *n'*, *d'* (*l*, *n*, *d* muiate) se redau prin *ly* (z m u l y 76 etc.), *ny* (d i m n y a k 65 etc.) și *dy* (á n d y e l 1332). Dar pe v ý s o k 1159 «înalt» cum trebuie să-l cetim? — Celelalte semne sânt clare: ẹ = *ă* (scurt, când are de-asupra și semnul scurtimei), ę = ę (*e* deschis), *η* = *η* (*n* velar), *ć* = *ć* (ca la Serbocroați), *k* = *k*, *ts* = *ţ*, *š* = *ş*, *ž* = *j* (românesc, franțuzesc) și, prin urmare *tš* = *č*; *r'* însemnează *r* silabic accentuat; semnul ~ deasupra vocalelor arată că sânt nazalizate. — Accentul acut (′) se pune totdeauna când cuvintele au mai multe silabe.

Cifrele care urmează după un cuvânt citat din Gartner însemnează numărul cuvântului (însemnat din 5 în 5 cuvinte) în vocabular. Când citäm pagina, punem un «p.» înaintea cifrei.

1883

Archivio storico.

Bartoli P. 9 reproduce cele trei propoziții istroromâne comunicate de un 'giovane filologo istriano' în aricolul *I Rumeni dell'Istria*, publicat în «Archivio storico per Trieste, l'Istria e il Trent.», vol. II, Roma 1883, p. 95 ș. u., în care cetim b u s é r i k a în loc de b a s ẹ r i k a, r e m și n - á r e m (cu *m* final păstrat), s i = ș i, p e r d u t s i = p l' e r d u ț[1]).

[1]) Știri despre Istroromâni, Cici, Uscoci și Morlaci, fără probe de graiu însă, utilizate de noi în parte în vol. II, se găsesc în următoarele scrieri apărute între anii 1883—1891; I. BIDERMANN, *Serben-Ansiedlungen in Steiermark und Warasdiner Grenzgeneralate* în «Mitteilungen des historischen Vereins für Steiermark» 31. Heft, Graz, 1883, pp. 45—47; — Dr. KARL LECHNER, *Die Rumänen in Istrien*, în «Petermanns Mitteilungen», vol. XXIX (1883), pp. 294—299; — FRANZ SCHUHI, în «Archiv für Heimatkunde», Leibach, 1884 și 1887; — O. BENNDORF și E. BORMANN «Archaeologisch-Epigraphische Mitteilungen aus Oesterreich-Ungarn», Wien, X. Jahrgang (1886), pp. 51—52; — ERMANNO NACINOVICH, *Un tantino di Rumeno*, în revista «La Penna» din Rovigno, 1887, No. 6—9, 13, 15, 18 și 20 (citat de Burada 8) și în anul 1889 (citat de Bartoli, P. 10); — Burada 124—129 reproduce în traducere română un articol al lui A. COVAZ, publicat în anul 1887 subt titlul *Dei Romanici d'Istria* în «La Penna» din Rovigno, No. 10—11, pp. 120—121. (In acest articol se cuprind observații despre felul cum trebuie făcute studiile dialectale arătându-se câteva erori ale unor cercetători și vorbindu-se cu căldură despre studiile toponomastice); — VICENȚIU NICOARĂ publică în «Tribuna» din Sibiiu anul 1888, No. 236—238, o dare de seamă — cu traduceri după gazetele italienești din Istria — despre mișcarea Istroromânilor pentru obținerea unei

1887

Marotti.

Parohul G. MAROTTI a trimis d-rului Giacomo Lius, notar în Albona, împreună cu o scrisoare datată 28. II. 1887, nişte mostre de graiu istroromân și adică (după Bartoli, P. p. 32 n. 2): I. 42 de propoziţiuni (numerotate), parte italienești, parte germane, traduse în istroromânește; II. 75 propoziţiuni istroromânești (nenumerotate), în parte traduse în slavă și în italiană, în parte netraduse; III. câteva adause și corectări la materialul lui Gartner (în parte trimis acestuia de Marotti însuși), făcute într'un exemplar din «Rumunische Untersuchungen» de Miklosich. Grafia e când italiană, când slavă (semnele de-asupra literilor *c* și *s* sânt adesea greu de recunoscut), când românească (deoarece Marotti posedà Gramatica română de I. Massimu, pe care i-o trimisese lui Lius), când fonetică.

Bartoli, P. 92 ș. u. a dat câteva mostre.

In cele următoare reproduc mai întâiu cele 42 de propoziţiuni numerotate și apoi, continuând cu numerotarea, celelalte, precum au fost transcrise de Bartoli (în parte utilizate în adausele făcute de acesta la Glosarul lui Byhan).

In privința felului lui Marotti de a transcrie cuvintele istroromâne sânt de făcut următoarele observări:

å e redat de obiceiu prin *a*: amnatam 2, mukat 2, ća 3, intrebat 7, tačac 10, tača 10, la 13, ruga 13, tagliata 15, daje 17, čače 18, da 19, kljemac 20, etc.;

mai des aflăm *au* și *aù*: auvde 20, auv 23, 35, nauv 23, aùljc (= ål'ţ) 25;

odată aflăm și *ē*: ēv 35;

că Mar. își dădeà seama de calitatea sunetului *å*, deosebit de *a*, rezultă din îndreptările ce le face lui Gartner la p. 66 și 69: froatele meŭ, cŏal, Pferd, oam, oai, a, am, oats, a.

ă e redat mai adesea prin *è* (scris uneori *ē*): sèm 1, mēnat 11, ēns 12, èns 16, ēmna 14, škèrb 17, mēre 27, gèrson 41, etc.;

mai rar prin *e* (cf. II § 20): obernit 5, ketra 5 (cf. kètra 41), posendì 7, ens 14, 23;

uneori prin à (scris și *ā*): pàre 2, 19, pāre, 15, 19 (cf. II § 15);

la începutul cuvântului chiar și prin *a*: an 52, 69, deși în această poziţie scrierea mai obișnuită e *i*: intreba 5, in 20, istiji (= ăstiį) 54.

şcoli. Acelaşi dă în «Transilvania» XXI (anul 1890), No. 1, din 15 Ianuarie, date statistice despre numărul Istroromânilor (cf. II, p. 40 ş. u.);—In vol. X al marei publicaţii «Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild», Wien, 1891 nu găsim despre Istroromâni decât câteva date în articolul lui ALOIS SPINČIC' despre, «Vieaţa poporului slav din Istria» (p. 211—212).

ę e redat de obiceiu prin *e*: m e 2, i n t r e b a 5, t r e m e t e 8, 14, s e 12, m o r e 13, f e t e 18, d e 19, z v o n e 21, m e r e 69, etc.;
dar și prin *è:* k u t è z a 13, f a l è 13;
mai rar prin ĕ: t r e m ĕ t e 58, v r ĕ m e 69;
odată prin *ie*: t r e m i e t e 56;
chiar și prin *a*: c e r a j (= țe ręi) 40, r a f i (rę fi) 66;
nu putem ști dacă *a* în exemple ca j u v a 3, i n t r e b a 5, k u t è z a 13, ē m n a 14, etc. trebuie cetit *a* sau ę (II § 21).
k e redat deobiceiu prin *k*: m u k a t 2, k e t r a 5, k u t è z a 13, etc.
dar și prin *c* (care are și valoarea ț) c o l e 1, c u v i n t u 5, c u m - p a r a 24, etc.;
odată chiar prin *ck*: l o c k 40.
l' e redat sau, după model slav, prin *lj*: p l j e r d u t a 18, č e l j a d 19, k l j e m a c 20, k a l j i d o p e l j e j t 27, etc.;
sau, după model italian, prin *gl*: t a g l i a t a 15;
odată chiar și prin *l*: v e s e l (plural) 32.
n' e redat prin *nj*: m n j a 72, etc.
ș apare scris *š*, *ŝ*, *ś* și *s* (II § 81): š k è r b 17, n o š t r i 29, š e l i š ć e 50, n i š 55, c e š t e 72, etc.; ŝ i 10, n i ŝ 22, m o r e ŝ t i 31, p o t e ŝ t a-t u 40, - ŝ i - t r e i 42, etc.; ś i 5, 8, ś t e p t a n 34, etc.; s i 5, 66 l a s i 16, d v a i s e t - s i - u r 42, s t i («ești») 50, i s t i j i 54, m o-r e s t i 57, p l e t e s t i 72 (cf. și în textul slav: t i m o r e s ... p o-s l j u s a t 57).
ț e redat de obiceiu, după model slav, prin *c* (care are și valoare de *k*): t o c 6, k l j e m a c 20, c i j e 24, n - m e c a 25, a ù l j c 25, n m e s t i c 26, f r a c 28, a r e c p a c e n c i j e 39 (tot astfel în cazurile când *ț* derivă din *č*): c e r a j (= țe ręi) 40, f a c e 67, c e 70, c e š t e 72, c e j e 73, etc.;
mai rar e redat, după model italian, prin *z* (care de obiceiu are valoare de *z*): z v a (= ț v a) 48, t o z 66.
z e redat de obiceiu prin *z* (care are și valoare de *ț*): k u t è z a 13, a z e 49, etc.;
mai rar prin *s*: g è r s o n 41, k a p u s u 75.

Mostre de graiu istroromân

Torzjet am pre lume si nasta verit am.

1. Chi è la? son io — 1. ćirej colè? sèm jo.

2. Camminando io mangiai il mio pane — 2. amnatam si *mukat* am me pàre.

3. Ella se ne andò riangendo [sic] — 3. mesa ća, čire ŝtije juva.

4. I fanciulli imparano giuocando e ridendo — 4. fečori se n-mecu igrenda si ardēnda.

5. Si voltò a me domandandomi perchè non parlo — 5. obernit se ketra mire si intreba me zaĉ nu cuvintu.

6. Gli scacciò tutti dicendo: via! — 6. am zdrenìt toc covintēnda: de ĉia.
7. Non avendo del danaro, ne ho preso in prestito — 7. nam vut pinez, intrebat am za posendì.
8. Essendo ammalato, io mandai pel medico — 8. sèm bolen, śi nam vrut din medigu tremete.
9. L'appetito viene mangiando — 9. apetitu vire mukenda.
10. Tacete, ho taciuto anch' io — 10. taĉac, voi taĉa ŝi jo.
11. Es ist spät, gehen wir! — 11. mēnat, mežen!
12. Ist er mit seiner Frau gekommen? Nein, er ist allein gekommen — 12. verita ku se gospa (domna)? ne je ēns verita.
13. Ein Kind darf sich nicht nehmen was es braucht, es muss darum bitten — 13. ur feĉor nu kutèza la ĉelj falè, more za ĉa ruga.
14. Schicke Niemandem (sic!), gehe selbst hin! — 14. nu tremete niĉur, ēmna ens cole.
15. Er hat sich ein Stück Brod abgeschnitten — 15. je tagliata un cus de påre.
16. Warum lässest (sic!) du mich allein? — 16. zaĉ me lasi èns?
17. Diese Frau giebt sich viel Mühe — 17. ĉesta domna ś-daje ĉuda škèrb.
18. Die Schwestern haben ihren Vater verloren. — 18. ĉeste fete pljerduta sev ĉaĉe.
19. Gieb uns Brod, Vater! — Meine Kinder, ich kann Euch keines geben — 19. De na ćaćo påre! — me čeljad nuva pok pāre da.
20. Ihr ruft dem (sic!), aber er hört euch nicht — 20. voi kljemac ĉesta, ali je nuve auvde.
21. Die Glocke läutet, eilen wir zur Kirche! — 21. klopotu zvone, tèrlin in baserika.
22. Es war schon Mittag und wir hatten noch nichts gegessen. — 22. fosta veće podne noi nam niŝ mukat.
23. Er hat sich geärgert, nicht mich — 23. je auv ens sire jadit, mire nauv.
24. Warum kauft er Dir Kleider und nicht sich selbst? — 24. zač je cije roba cumpara, e-ns sije ne.
25. Er soll sich belehren, nicht andere — 25. je neka e-ns sire n-meca, ma ne aùljc.
26. Kinder, hier gebe ich Euch die Kleider, ziehet sie an! — 26. Fečor anĉa ve davu roba, nmestic va.
27. Heute hat der Vater uns Pferde gebracht, morgen wird er euch welche bringen — 27. A-steze na čače kalji dopeljejt mēre vava vruri dopeljelj.
28. Essen wir schnell, denn wir müssen nach Hause fahren — 28. munkan vreda, che morejmna casa traže.
29. Unsere Brüder sind gut — 29. noštri frac sku bur.
30. Ich war bereits vom Bette aufgestanden, als der Arzt eintrat — 30. jo n-fost diboto din pat skulat, kèna medigu nuntru verit.

31. Es ist gut, du kannst gehen — 31. je bire, tu moreŝti mere.

32. Hier habt ihr zwanzig Gulden. Kinder seid heiter — 31. anĉa arec dvajset fjoririni fečor fijec vesel.

33. Ich sagte ihm, er sollte zu Hause bleiben, wenn die Mutter kommen würde — 33. jo-ljam zis neka casa ramara, se maja verire.

34. Er befahl uns, dass wir ruhig seien, und ihn erwarteten— 34. je-na zepovide, che neka fijen na miru, šije śteptan.

35. Er ist am dritten Tage abgereist; am vierten ist er wieder zurückgekehrt — 35. je treja zi ēv partit ća; patra zi auv verit nazda.

36. Die Thür ist verschlossen, brechen wir sie auf! — 36. ĉesta uŝe-j zakljisa, resbinvo.

37. Ich fand ihn einen Brief schreibend — 37. jo lam flat un list pisenda.

38. Ich habe ihn nie arbeiten gesehen — 38. jo nulan vezut nigdar lukra.

39. Habet Geduld, es wird bald besser werden — 39. arec pacencije, va fi vreda mai-bire.

40. Als er mich beschinfte (sic!), schlug ich ihn. — Du hast Unrecht gethan. — So? was würdest Du an meiner Stelle gethan haben? — Ich würde ihn beim Podestà verklagt haben — 40. kēn ma pokarejt, l-am stuĉit. — tuj falit — aša? Ceraj fost tu n-me lock faĉe? jor-laŝ fost lu poteŝtatu tnżì.

41. Ich erlaubte dem Lehrling zu mir zu kommen, wenn der Meister ihn fortjagen würde.— 41. jo-lj dopustesk ĉesta gèrson kètra mire veri, sel mestru ća z'drenire.

42. Wie heissen auf walachisch die Zahlen: 21, 30, 33, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 110, 2000? — 42. kum se kljemu po vlaŝki češći lumer — Dvajset-si-ur, trideset, trideset-ŝi-trej, kvarnar, pedeset, ŝesdeset, sedamdeset, osamdeset, devedeset, sto-ŝi-zèče, doj-miljar.

43. pipè — 43. fuma.

44. fumescu. — 44. la fumi.

45. skolte — 45. alzati.

46. amna ća. — 46. e va via.

47. amna dormì — 47. va dormiṙe.

48. no fumei čuda ke zva slabo face — 48. non fumare troppo perchè ti farà male.

49. mai bire aze, nego mere — 49. meglio oggi che domani.

50. din kara šelišće sti tu — 50. da che villaggio sei tu.

51. kum se kljama te čače — 51. come si chiama tuo padre.

52. kez de elj an casa — 52. koliko vas je va kući.

53. je anka brun sused — 53. je još kakov tvoj sused.

54. istiji tu domnu rugo po hervacki — 54. sai tu pregare per krvato.

55. tu nu stii niš — ti ne znaš niš.

56. cire mušat ča svice, se nu čoj da triska.

57. tu moresti mire skuta, se ver fi meu prijatelj, se nu vojte tremiete

ku draku — 57. ti mores mene posljusat, ako ćes bit moj prijatelj, ako ne ću te poslat s' vragom.

58. ielj nam mire ku draku tremĕte, kijo noj skuta se nu mije fu sere volja — 58. oni nimaju mene s vragom pošiljat, da ja neću pošlušat nego kada bude mene volja.

59. tu ai kapu de vice-tu — 59. hai la testa di vitello.

60. se nuri skuta vate domnu — 60. ako ne budeš poslusalj će te Bog.—

61. se skutari nute va domnu. Skuta te domnu, pak nuta va draku.—

62. gledaj se da te kačka ne uji — 62. kauta te se nute kačka mučka.

63. sarpele — 63. gad.

64. jo te pozdraveš Domnu ku tire.

65. zatuči čavliću an zid — 65. zabji čaval va zid.

66. hvala Domnu si lu Majke Bozje kam bejut anča toz skupa ur mizol de vir — Domna na da duais i kletu, rafi senja ke smo vi.

67. tač, tać, ve maj bire face se meri dormi — 67. muči, muči ćes bolje storit ako greš spat.

68. muč e tače — sada muči.

69. sera Domnu da mere tiha vrĕme, rem noj doj mere an lug — 69. ako Bog da tiho vrime jutro, ćemu mi dva poć na lov va lug.

70. ce tu lukri — 70. ča delaš.

71. pletešu facolu ku ako — 71. ja pletem facol s'iglom.

72. nu istina ke tu pletesti facolo, ma i pletesk, ce šte zile mja (îndreptat în mnja) fost rače premer — 72. nije istina da pleteš fazol ma ja pleten Te dni mije bilo zima na ruke.

73. čoj vajo spura | ceje novoga.

74. čuda fume pre lume — 74. čuda glada po svitu.

75. tantu me kapusu verita Pira ur de ce la kapus noj mori de fame — 75. dokle imam tega kapuza neću imrit od glada.

Note

Torzjet am din ven. *torziàr* «andar vagando» nasta] pare a fi o variantă a lui nåzat «înapoi, iară»; cf. nazda 35.

2. amnatam] amnåt-am; perfectul compus e adesea scris împreună: mesa 3, verita 12, tagliata 15, fosta 22. Peste amnatam e scris m-nanda = mnănda «mergând». mukat] Tot astfel mukenda 9, mukat 22 alături de munkan 28. Şi la Mičetić-Ive: mukà 9/35 (cf. Bartoli, P. 61); se vede deci că nu e greşeală de scris, ci o rostire exactă, pricinuită de disimilarea completă a lui *n* faţă de nazala precedentă, ca în arom. *măc* «mânc».

3. riangendo ar puteà fi o greşeală de scris în loc de *piangendo* «plângând», dar atunci nu se potriveşte traducerea istroromână.

4. n-mecu trebuie cetit nmeţu, cf. n-meca 25 igrenda cred că trebuie cetit igreịnda sau igręịnda; tot astfel

pisenda 37; Mar. redând pe ę prin *e* (cf. nota 1) nu putem ști dacă verbele de conjugarea IV-a au terminațiunea *-ei̯* sau *ęi̯* (II § 149) la infinitiv și deci -ei̯nda sau -ęi̯nda la gerundiu ardēnda cred că trebuie cetit ărdănda (cf. nota 1); tot *-ănda* în: covintēnda 6, mukenda 9, m-nanda 2.

5. se] Am aștepta s-a.

13. la ĉelj] lå če-l' «să ia ce îi».

17. škèrb] šc(ă)rb < cr. skrb «supărare» (cf. moldovenescul «scârbă»).

27. vava] «vă va» dopeljelj] Din dopeljej cu asimilarea lui *i̯* față de *l'* precedent.

28. morejmna casa] Trebuie despărțit morejmn acasa; cât pentru finalul *mn*, cred că Mar. a scris mai întâiu morejm, apoi a îndreptat pe *m* final în *n* uitând să-l șteargă, cf. nota 37.

30. jon-fost] i̯o-m fost; pentru *m > n* cf. II § 62 a. kèna] căn a «când a».

32. fjorinini] Greșit în loc de fjorini vesel] Am aștepta veselj.

34. šije] ši i̯e «și pe el».

36. resbinvo] rezbín vo «s'o spargem!»

37. lam] e îndreptat în lan = l-an «îl am», cf. II § 62 a.

38. nulan] nu l-an «nu l-am».

40. tuj] «tu ai» jor-laš] cf. II § 99 tnžì] Bartoli nu e sigur dacă nu trebuie cetit cumva tužì (care ar corespunde croatului tužiti); cum însă verbul e atestat ca tănžì, cu acelaș sens, și de Weigand (cf. Byhan 362), lectura tnžì va fi cea bună.

41. gèrson trebuie cetit, probabil, gărzón, cf. Bartoli, P. 48.

44. lafumi] Va fi forma de politeță ital. «Ella».

46. Unele din frazele lui Mar. le-a controlat Bartoli cu Francesco Pezzolich din Brdo; le vom da cu scurtarea Pezz.: amna ćâ Pezz.

51. te] fusese scris me, iar deasupra lui *m* s'a scris un *t*, fără ca *m* să se șteargă.

52. căţ de el' ăscu ăn cåsa Pezz.

53. brun] Greșeală de scris în loc de vrun: je ănca vrun suséd Pezz.

54. istiji] Cetește ăstii̯, cf. II § 173 rugo] rugâ.

55. «Ţine bine («frumos») lumânarea ceea, căci dacă nu, am să-ți dau o palmă»: ţire mušât ča sviče, s'nu ţ-oi da o trisca Pezz.

57. tu morešti mire scută s'er fi me príatel'... voi te tremęte cu dracu Pezz.

58. ielj nam mire...] iel' e pluralul politeței (II § 240) nam] Scris greșit în loc de n-âru kijo] Asimilat din ke jo fu sere] fusere: «Dumneata n'ai să mă trimiți la dracu, căci eu nu voiu ascultà dacă nu voiu aveà poftă»: jel' n-a ru mire cu dracu

t r e m ę t e, kí j o n-o j š c u t å, s ă (sic!) n u m i e f u s e s e v o l'a Pezz.

59. a i e îndreptat în u i, poate subt influența lui *u* precedent sau poate că Mar. a vrut să scrie *uai* pentru rostirea *ăi* v i c e - t u] v i ț e l u.

60. n u r i] pare a fi o formă contrasă în vorbirea repede din n u v r u r i; Pezz. dă: s e n u v r u r i s c u t å, adăugând «altramente mai mi no go inteso» v a t e d o m n u] v a t e d o m n u, subînțeles t u č í sau c a s t i g ę' i; Pezz. de asemenea nu simte nevoia de a mai exprimà infinitivul, subînțeles în acest caz (cf. II § 267) și traduce pe «se no ti sara ubidente Iddio te farà male» prin: s e n u f u s é r i p o s l u š ă n, v a t e D o m n u.

61. s e s c u t å r i, n u t e v a D o m n u Pezz. «dacă vei ascultà, nu te va bate Domnu» n u t a v a] Va fi greșeală de scris (pricinuită de *a* următor) în loc de n u t e v a (cf. n u t e 62) s c u t a t e (= il tuo) d o m n u, p a c n u v a t e d r å c u l å Pezz.

62. c å v t a s e n u t e c å č c a m u č c a Pezz.

64. p o z d r a v e š] Dacă nu e o greșeală de scris (Pezz. dă i o t e p o ź d r a v l e s c), ar puteà fi p o z d r a v e s, cu amuțirea finalului *c* în sufixul *-esc* (II § 95 a) și *š* în loc de *s*, cf. și p l e t e š u 71 (alături de p l e t e s k 72). Fraza întreagă pare a fi începutul trunchiat al rugăciunii «Ave Maria», care în varianta Bajčić este: J o p o z d r a v l e s k t i r e, M a r i a, k a r e š t i p l j i r e d e m i l o s t, D o m n u č u t i r e.

65. ź e b ę' č å v e l u ă n ź i d Pezz. (care observă că ź a t ú č i 'śe in slavo').

66. m i z o l] cf. Bartoli, P. 59 d u a i s i k l e t u] Bartoli, P. 74—75, cetește š i k-l e t u, care ar corespunde croatului *i k letu;* Pezz. propune: d o m n [u] a d å t å ń š i k-l e t u r a f i s e n j a] r ę f i s e ń å «ar fi semn» v i] cu acest cuvânt trunchiat se termină pagina, fără să se continue fraza pe cea următoare.

67. v e] greșeală de scriere în loc de v e r: v e r m a i b i r e f å č e Pezz.

68. m u č e t a č e] Va fi m o č e t å č e «acum tace»; scrierea m u č e influențată de m u č i (croat) din aceeași propoziție și din cea precedentă.

69. s e r a D o m n u d a m e r e] s e r ę D o m n u d å m ă r e «dacă va da Dumnezeu mâne» m e r e] m ę r e «merge».

71. p l e t e s c f a ț o l u c u å c u Pezz.

72. m j a îndreptat în m n j a. Dau fraza întreagă în transcriere, astfel, ca să fie ușor de înțeles: n u-i j i s t i n a k e t u p l e t e s t i f a c o l u. — m a i o p l e t é s c. — ț ę s t e z i l e m ń - a f o s t r å č e p r e m ă r.

73. Pentru v a j o cf. II § 160.

74. f u m e în loc de f o m e, greșeală grafică din pricina lui l u m e următor: č u d a f o m e p r e l u m e Pezz. (e o frază foarte obișnuită, ca un proverb).

75. pira ur de ce la] pira vur de čela «până vom aveà din aceà (varză)». Construcția obișnuită este, după Pezz., tantu me capuś verit-a, pira-l fusere, n-oi murí de fome   fame] în loc de fome poate fi un italianism, dar și o scriere inversă, căci pe *ă* îl scrie uneori cu *o*.

1890

Tomasin.

Intre diferitele studii ale lui Dr. P. TOMASIN despre populația Istriei și a provinciilor învecinate, de origine românească, cel publicat subt titlul *Die Volksstämme im Gebiete von Triest und in Istrien*, Triest 1890, II. Rumänen (pp. 42—44), dă, după o scurtă descriere a Istroromânilor, și următoarele probe de limbă: io, tu, lui, noi, jegl (ich, du, er, wir, ihr, sie); cesta, cella, ceschi, cegli, çasta, ça, celli (dieser, diese, derjenige, irgendeiner, dieser da, jener dort); fi (sein), avè (haben). Conjugarea: io lucro, tu lucri, je lucra, noi lucramo, voi lucraz, jegl lucrà, jam lucrat, jo vi lucràt, jo res fost lucrat (ich verdiene, du verdienst, er verdient, wir verdienen, ihr verdienet, sie verdienen, ich verdiente, ich habe verdient, ich werde verdient haben). Cuvinte de origină latină: amblà (ambulare — gehen), basalca (basilica — Kirche), bou (bos — Stier), call (callis — Strasse), cargna (carro — Fleisch), cassa (casa — domus — Haus), cass (caseus — Käse), domno (dominus — Herr), clama (clamare — rufen), compana (campana — Glocke), copra (capra — Ziege), filie (filia -- Tochter), fratogli (fratres — Brüder), jualba (alba — weisse), lapte (lac — Milch), lucru (lucrum — Gewinn), ma (meus — mein), matre (mater — Mutter), mulièr (mulier — Weib), muliara (mulier mea — mein Weib), ochiu (oculus — Auge), ova (ovis — Schaf), patre (pater — Vater), rogà (rogare — bitten), secura (securis — Hacke), sorèr (soror — Schwester), urra (una — eine), vetruona (vetera — alte), vinu (vinum—Wein).

Am reprodus întocmai aceste probe, între care sânt, alături de forme și cuvinte istroromâne veritabile, altele evident greșite sau rău traduse, unele italiene, altele vegliote, iar altele reproduse fără control din diferiți autori, începând cu Ireneo della Croce.

1891

Gaster Chr.

«Crestomația» lui P. GASTER nu cuprinde nici o contribuție noul cu privire la Istroromâni, ci textele date pe pp. 282—287 ale volumului

al doilea sânt reproduse din Miklosich și adică: anecdota «Securea găsită» și fabula «Greierul și furnica» după Covaz, «Tatăl nostru» și «Crezul» după Sajovec, «Legenda sfântului Petru» după Mičetić-Ive, «Tatăl nostru», «Decalogul», «Frazele» și câteva «Proverbe», după Ive, iar după Gartner «Trei frați».

In partea gramaticală din Introducere se dau, la Pronume și la Verb, și forme istroromâne, reproducându-se și toate erorile lui Gartner.

1892

Weigand I.

După călătoriile sale în Peninsula Balcanică, G. WEIGAND cercetă și pe Românii din Istria și o parte din rezultatul studiilor sale le comunică în studiul *Nouvelles recherches sur le roumain de l'Istrie*, publicat în «Romania», XXI, pp. 240—256, Paris, 1892. Inainte de a ajunge în Istria, Weigand petrecù mai întâiu câteva săptămâni în Fiume (p. 241), unde cunoscù pe V. Nicoară, Român din Ardeal, profesor la liceul de acolo, care s'a ocupat mult cu Românii din Istria și care îi dădù informații bogate despre Istroromâni și limba lor. In Fiume întâlnì ocazional și femei din Jeiăni. Plecă mai apoi la Susnevița, unde se oprì o zi, apoi la Brdo și la Noselo, unde rămase opt zile (din 25 Iunie până în 2 Iulie), la negustorul Scrobe. Acesta, fiiul său Nestor și bătrânul Franz Ștroligo i-au fost învățătorii (p. 241).

După ce ne dă câteva date interesante despre Românii din Istria Weigand vorbește despre limba lor, îndreptând unele greșeli ale lui Gartner și completând unele lacune din studiul înaintașului său, pe care îl luă de bază a scrierii sale. Se ocupă mai întâiu de «sunetele» istroromâne (p. 242—244), dând pentru unele din ele precizări fonetice, care nu sânt totdeauna identice cu observările mele și ale altora. Amintește apoi câteva din trecerile fonologice caracteristice dialectului istroromân, care de asemenea nu sânt totdeauna la fel cu constatările noastre sau nu sânt precizate exact, d. ex. «*n* între vocale devine *r*» (p. 244) sau formularea lor nu e tocmai fericită, d. ex. «*l* e intercalat între consonante și *ĭa*, *ĭe*» (de fapt: *l'* se intercalează între labiale și *i̯* următor). Urmează un capitol despre «pronume» (p. 245—246), în care se citează și forme îndoielnice, precum masc. l o și fem. l a ca acuzativ singular și l ĭ i = l o r ca dativ plural al pronumelui personal conjunct, apoi forma k ǫ a r l e t š e ca pronume relativ indecl., t š ă š t a ca formă pentru masculinul singular al pronumelui demonstrativ al apropierii și t š e l ĭ a pentru masculinul plural al pronumelui demonstrativ al depărtării. Că lipsesc unele forme și variante nu e de mirare într'un articol scurt ca acesta; totuși cred că în paradigma pronumelui personal de pers. 2 se potriveà mai degrabă *ț* pentru dativul conjunct singular decât *tĭi* (*ć* al nostru), care apare

numai în anumite condiții. Mai bogat e capitolul următor (p. 246—249), care tratează despre verbul istroromân. Și aici întâlnim unele forme care se deosebesc de cele date de noi, d. ex. pluralul verbului *męre* (p. 246) și formele pentru pers. 1 și 2 a singularului imperfect (p. 247). In paradigma verbului *vę* nu se dau, la plural, formele verbului ajutător. Unele din formele date de Weigand și o parte din aserțiunile și explicările sale sânt de sigur greșite, astfel fraza: *šteptu, pirȩa fiĭe finit* (p. 246), căci un conjunctiv fără *neka* sau *se*, după *pirȩa* nu-i uzitat; greșite sânt și formele pentru gerundiu (p. 248), explicarea imperfectului (p. 247) și a «plusquamperfectului» (p. 248), precum și aserțiunea că imperfectul se poate formà dela toate verbele (p. 247) și că dela verbele în *-ẹ̯i* nu se pot derivà forme în *-vẹ̯i* (p. 249).

In capitolul următor (p. 249—250), despre substantive, aflăm câteva forme de plurale care se deosebesc de cele notate de mine. Aceeași observare despre unele prepozițiuni (p. 250—251) și unele adverbe (p. 251).

Partea cea mai importantă a acestui articol sânt cele trei texte care urmează, dintre care cel dintâiu e Legenda Maicii sfântului Petru, publicată și de Miklosich WdR. după Mičetić-Ive și îndreptată de Weigand cu ajutorul lui Scrobe (reprodusă de noi la p. 38 ș. u.) apoi o traducere făcută de tânărul Scrobe după o istorioară italienească și în sfârșit o autobiografie povestită de Franț Stroligo. In cele următoare vom căutà să îndreptăm câteva greșeli în afară de cele arătate la p. 41): $^{243}/_{26}$ *Glaviga*] *Glavina* — $^{244}/_{6}$ *kǫ'azęa*] *kǫ'asęa* — $^{244}/_{23}$ *kǫali*] *kǫalĭ* — $^{246}/_{25}$ *tatš*] *tǫatš* — $^{248}/_{28}$ *n-afakavęaĭt*] *n-a fakavęaĭt* — $^{251}/_{2}$ *rósitse*] *roz-* sau *rož-* cf. Bartoli, P. 17 n. — $^{251}/_{4}$ *skandu*] *skǫand* — $^{253}/_{31}$ și $^{253}/_{35}$ *kǫalea* e dacoromânism în loc de *kǫala* — $^{253}/_{32}$ *ăntręabęa* trebuie tradus aici prin «prier» (nu «demander») — $^{254}/_{15}$ *kand*] *kănd* — $^{254}/_{34}$ *tšitata*] *tšitǫ'ata* (cf. $^{255}/_{4-5}$) — $^{255}/_{18}$ *prohu* pare a fi greșit în loc de *prǫahu* (cf. Gartner 1093) — $^{255}/_{17}$ *yene rǫalu*] *yenerǫalu* — $^{255}/_{35}$ *dende* nu-i «où», ci «d'où» — $^{255}/_{37}$ *Verít-am* va fi dacoromânism în loc de *Verít-an* — $^{255}/_{39-40}$ *katsǫ'ato aw ku ur telada* «on avait frappé ... avec un couteau» îndreaptă în *katsǫat-aw kultelada* «a primit o lovitură de cuțit» (cf. Byhan, p. 259, Bartoli, P. 18) — $^{256}/_{4}$ și $^{257}/_{10}$ *kǫasa* «à la maison» (citat și la p. $^{251}/_{31}$, între adverbe). Am așteptà: *kǫasęa* — *dupęa ku* va fi o greșeală; Istroromânii zic: *ănsurà dupa*, Dacoromânii: *a însurà cu* (sau *a da după*); se pare că avem a face aici cu o contaminare a celor două construcții — $^{256}/_{11}$ *motšiha*] Auzit sau transcris greșit în loc de *mǫatšiha* — $^{256}/_{13}$ *poklęa* recte: *poklȩa*.

Transcrierea fonetică a acestor texte nu e cea obicinuită în studiile dialectale ale lui Weigand. Sunetele *å* și *ę* (transcrise de el mai târziu prin *ǫ* și *ę*) sânt redate prin *ǫa* și *ęa*; sunetul *ď* (transcris dealtfel prin *ǫ*) are semnul *ď*; palatalele sânt: *š* (dar și *ș*: d. ex. *și*), *ts*, *tš*, *ž* și *č* (și pentru *ć*: *čǫaro*); un singur *k*; dentalele muiate el le redă printr'un *ĭ* următor:

lĭ = *l'*, *nĭ* = *ń* (însă m o̞ a r ĭ, care nu trebuie cetit cu *r* muiat, ci cu *r*+*i* scurt); neconsecvent e în întrebuințarea lui *i̯*, pe care-l transcrie când prin *i*, când prin *ĭ* (care e și semn grafic spre a arătà muiarea unui *l* și *n* precedent și uneori e întrebuințat pentru *i* șoptit) și când prin *y*, cf. II § 42. Tot neconsecvent e și în întrebuințarea accentului, care nu e însemnat în cele mai multe cuvinte, scriind bunăoară: p o r t o̞' a, v e r í, dar š e d e̯ a, p o v e̯ a ĭ, 246, p o r t o̞' a n, dar p o r t o̞ a t s 246, v i d e̯ ' a ĭ a dar d a v e̯ a ĭ a 247, etc.

1894

Weigand II.

In 1894 a publicat G. WEIGAND un articol despre Istroromâni în «Beilage zur allgemeinen Zeitung» din München No. 252 (Beilage No. 210), din 12 Sept., care a apărut și românește în «Enciclopedia română».

In acelaș an, subt titlul *Istrisches*, apar în «Jahresbericht für rumänische Sprache», vol. I, Leipzig, Barth, 1894, pp. 122—155, douăsprezece bucăți — dintre care unele se aseamănă cu cele publicate de mine, d. ex. I cu 4 II cu 26, III cu 13 — culese în vara anului 1893. Dintre acestea cele două dintâiu sânt comunicate de Nestor Scrobe din Susnievița, iar celelalte zece de bătrânul Fr. Stroligo din Villanova (Noselo). Felul de transcriere nu mai e cel de mai nainte, ci cel obișnuit în studiile dialectice de mai târziu: *å* = *o̞*, *ă̊* = *o̞*, *ę* = *e̯*; deosebește între *i̯* (semivocală) și *y* (consonantă); tot astfel între *ŝ* și *š*, *ẑ* și *ž*, *tŝ* și *tš*; apoi între *v* și *w* (bilabial); introduce semnul *ć* și deosebește și un *u̯*. Accentul e notat (ca în textele noastre) când nu este pe silaba penultimă; uneori însă s'a uitat a se notà, mai ales la verbele în *-e̯'i̯* sau în cazuri ca: f i o r í n 6/9, g r ú n e t u 7/17, k o l é̯ 8/3, etc.

Limba textelor e aproape aceeași ca a lui Belulovici, afară de câteva deosebiri de amănunt, d. ex. l o̞ r g u 1/5 = l â r g o; m e r o̞ ñ k u, k o̞ m e r e̯, h l a p e t s u, e l', k o d e r II § 20; m u r e̯ i̯, p o r t o̞', k u n o s k ú t, s u r o̞' r, p o t ú t, š k a p o l e̯ i̯ t, u, m o r i r e II § 48; d r o̞ c u II § 2; t š u d a 2/5 = t s u d e̯ (și Nanu 38: t ŝ ú d e̯); s r i d n e̯, o̞' n y e l u II § 74; m b o r e b í t 2/9 = b o r b í t; (a m i n) d ó u̯ II § 98; b e ú t II § 170; o̞ n n o̞ z a t, o̞ m b a t í II § 182; p o s k a p e̯ i̯ II § 149; m o̞ ñ k o̞', II § 23; h r a s t, k r a i̯ t s a r II § 3; m á i̯ m u n II §§ 67c și 109; l u g o s p o d o̞ r II § 207; k a š i p o r k II § 208; ă r, u r II §§ 72 și 49; p r í a t e l u II §§ 76 și 109; p o̞' r o̞ t u II §§ 14 și 112 a; p o š t e ń, p o š n í t II § 74; z o̞ l i k u 4/18 = z á l i c(a); p r e s t e, d e l a II § 30; z m i l ú i t II § 149; z e k l' i s s e a w II § 98; p l i v i n d o̞' II § 152; t š é l' a d a, n i g d o̞' r II § 109; u r e II § 134; t ŕ d o 7/3 = t ă r d o; p o k l e̯ ½ = p o c l e; t š u d a 7/12 = ț u d e̯; v e n d ú t, z m e s l í t I § 38.

Iată câteva forme care ni se par greșite și câteva îndreptări în traducere [1]):

$^1/_3$ k e s e r ę m a r i t ǫ; am așteptà k e s e s e r ę m., sau, mai probabil, k e s e r ę m a r i t ǫ - s e, primul *se* fiind conjuncția «dacă» iar al doilea pronumele la acuzativ.

$^1/_5$ Schimbă punctuația: d o i̯ š e r p, e f e t š o r i p u s l' a w.

$^1/_7$ n o f i z a k o r í s t «sei nicht hart» e greșit. Byhan p. 387, propune: n ǫ, f i z a k o r í s t, «nun, es möge zum Nutzen sein» (croat. slov. koríst «Nutzen»); interpretarea lui Byhan cu privire la z a k o r í s t e de sigur cea adevărată, dar n o nu trebuie schimbat în nǫ, căci nu e interjecție, ci dativul pron. pers. absolut (II § 225) deci «să ne fii de folos»; am aștepta, adevărat, mai degrabă f i i̯ e sau v a f i.

$^1/_8$ p i r ę v e r í r (sic!) k ǫ s ę «bis er nach Hause kommen würde»; în traducere verbală ar fi: «bis ich . . . kommen würde», căci v e r í r este de sigur pers. 1 din singular, nu a treia, precum pare a-l interpretà Weigand, judecând după «sic!». Avem a face cu un fenomen destul de des la Istroromâni (îl avem de ex. la Weigand II $^2/_3$, $^4/_7$): trecerea dela vorbirea indirectă la cea directă. O construcție identică la Popovici I $^{28}/_{10}$.

$^1/_9$ p e d n a i̯ s t d ǫ n] La noi o s n d ă n (cf. II § 5).

$^1/_{10}$ v o d e ń ǫ t s i] Tercovici, ap. Bartoli, P. 88: v o d e ñ å k u sau «maj mušåt»: v o d e ñ å č a = biscia d'acqua (v. ståje ęntre åpa dulče, kåza ríbele ši žåbele).

$^1/_{12}$ l e i̯] l e i̯ «le e».

$^1/_7$ «Was scheint dir [von dem] der dich»] «Was meinst du, wer wird dich . . .».

$^1/_{18}$ Schimbă punctuația în: r ę m e r i t ę i̯ o b i s i t ę f i și traducerea în: «dass s i e verdienen würde . . .».

$^1/_{19}$ «Weil sie ...» îndreaptă în: «da er» (precum dovedește masculinul adjectivului predicativ). Propoziția k a f o š t ć ǫ r o s r a m o t í t este cauzală și depinde de: e t s e s ǫ r u z i s a ($^1/_{18}$), ar trebui deci trecută în alineatul precedent, iar punctul după k a s ú n schimbat în virgulă.

$^2/_2$ «sie haben sich zusammengenommen und haben sich verheiratet»]: «und sie haben einander genommen (=geheiratet) und haben s. v.».

$^2/_8$ s t ę p t ę o y ǫ b ę m ǫ ñ ć e «warte ein Weilchen vorher», trebue îndreptat în: s t ę p t ę, o i̯ i̯ o b ę m. «warte, ich werde vorher trinken» (cf. Byhan, p. 234, care propune: i̯ o v] o i̯ b ę — ceea ce nu corespunde cu topica istroromână, și Popovici, II, p. XV, care propune o i̯ å b ę «o ea be (sic!)» — ceea ce n'are nici un sens). Despre un alt caz de ǫ în loc de *o* cf. mai departe nota $^4/_{8,9}$.

$^2/_{13}$ t š e nu e pronume relativ dependent de i̯ u v ę, deci nu trebuie tradus prin «wo» sau «was», ci e pronumele interogativ (întrebare oratorică) cu înțelesul lui «cât (de mult)».

[1]) Fracțiunile arată în numărător, ca în textele noastre, numărul bucății, și în numitor alineatul în care se găsește cuvântul citat.

$^3/_3$ i̯ u v ę t ǫ l′ ę l ę m n e = tăind lemne. Remarcabil e singularul t ǫ l′ ę deşi subiectul e i̯ e l′. Sau avem o formă veche în -ę şi la pers. 3 din plur.? — t š e t š e r t u «was willst du» cred că e greşit, mai întâiu pentrucă t š ę r e nu are înţelesul de «a vrea» ci de «a căută», apoi fiindcă în pers. 2 sing. ar trebuì să avem forma t š e r i (II § 41). Presupun că avem a face cu: t š - e r t u? = ce vrei tu? pe care Weigand îl va fi «îndreptat» în t š e t š e r t u.

$^3/_{12}$ a š ǫ́ v ę a b e l e t s a] trebuie cetit a š ǫ v ę b. «aşà frumuseţe», deci traducerea «hatte niemals eine so schöne Pracht» e greşită. De asemenea e greşită forma v ę «aveà», ca imperfect al verbului «aveà», reconstruită de Weigand din acest exemplu şi din alt exemplu rău înţeles (m a s i v ę $^5/_7$).

$^4/_1$ t š i r ǫ́ t a w b e ú t s i m ǫ ñ k ǫ t «verlangten Trank und Speise»; îndreaptă traducerea în: «sie speisten zum Nachtmal, tranken und assen». E evident că t š i r ǫ t a w e perfectul verbului t š i r ǫ́ «a cinà» şi n'are a face nimic cu t š ę r e (care la Istroromâni nu însemnează «a cere», ci «a căutà»); tot astfel b e ú t şi m ǫ ñ k ǫ t nu-s participii-substantive, ci tot perfecte fără verb ajutător ca în cazurile arătate în II § 267 a.

$^4/_4$ s e y e z d ę′ pe care Byhan (s. v.) propune să-l cetim s e i̯ i̯ e z d ę′ trebuie îndreptat în z e y e z d ę′ (cf. z e i̯ e z d í în glosarul nostru); pentru urechea unui German e foarte greu a deosebì între *s* şi *z* iniţial. (Cf. şi $^9/_5$, $^9/_6$).

$^4/_7$ Lipseşte, în traducerea germană, după «können»: «denn sechs Pferde können nicht herausziehen . . .».

$^4/_{8,\,9}$ n a p ǫ l′ u «im vollen Galopp», trebuie îndreptat în: n a p o l′ u, «auf freiem Felde» (cf. Byhan, 312).

$^4/_{10}$ «Sie fragten, ob er [es] ihnen verkaufen wolle (würde)»] «sie baten ihn, er möge [es] ihnen verkaufen, denn . . .».

$^4/_{15}$ v u t a w] Am aşteptà: v r u t a w.

$^4/_{16}$ k u v i n t ę′ (tot astfel $^4/_{17}$, $^6/_2$, $^6/_7$)] k u v i n t ę ($^7/_9$, $^7/_{12}$). Verbul fiind de conj. I, accentul e pe tulpină; greşeala se explică ca o analogie după multele verbe de conj. IV.

$^4/_{19}$ «da wurde es der Mann»] «verwandelte er sich sogleich in einen Mann»; o m u are forma hotărîtă nu pentrucă ar fi definit mai deaproape prin propoziţia următoare — precum pare a interpretà Weigand — ci ca în exemplele citate în II § 204.

$^5/_5$ ǫ r p ę] ǫ r p ę.

$^5/_7$ m a š i v ę «war (hatte) auch»] m a š i v ę «las die Messe» (dela verbul m a š i v ę i̯ «a slujì liturghia»).

$^6/_3$ Nu cred ca ǫ ñ k a t s ǫ t a w să însemneze «hat ergriffen», şi că avem a face cu un schimb de prefixe, în loc de a k a t s ǫ t a w (Byhan s. v.), ci trebuie mai degrabă tradus cu «zog [die Schuhe] an» deci «încălţat-a» (II § 79), precum reiese şi din continuarea: m e s a w ć ǫ ǫ n (nu: k u) o p í n t š i l e l u ž u p ǫ n u. Astfel devine îndoielnic şi:

$^6/_6$ añkatsọt «ergriffen» (în loc de ọñkatsọ́t), mai ales că Weigand puteà fi influențat de forma aromână *añkats*, *nkatš*.

$^7/_3$ tr'do nu însemnează «schnell», ci «stark, fest».

$^7/_8$ purtọt aw nu se poate traduce cu «er hat geworfen». Cred că subiectul propoziției nu e feciorul cel prostănac, ci berbecele căruia i-a căzut o pară pe corn și de spaimă a luat-o la fugă «conducând» oile în groapă.

$^7/_{10}$ kade] kadẹ' (cf. $^9/_1$).

$^7/_{15}$, $^7/_{16}$ «weggeführt»] «gebracht».

$^8/_3$ «sind alle zusammengekommen»] «machten sich alle auf den Weg», cf. Byhan, 291.

$^9/_1$ visí însemnează «überhangen», nu «krumm wachsen»; — rẹ fost kadẹ' = erà cât p'acì să cadă.

$^9/_5$ setarite se aw] setarít es (= ă s cf. II § 20) a w. Deși verbul setarí corespunde croat. satariti, cu același înțeles (Byhan s. v.), ne întrebăm dacă Weigand l-a însemnat exact. Am văzut anume mai nainte ($^4/_4$) că el scrie seyzdẹ' în loc de zeyezdẹ (cf. și $^9/_6$) și tot așà s'ar puteà să fi scris setarí în loc de zetarí, după cum l-am auzit eu ($^{18}/_{35}$, $^{18}/_{38}$) și după cum l-a însemnat și Popovici (II 167). Chiar și trecerea lui *a* > *e*, pe care o găsim tocmai la prefixul za-> ze- (II § 6) ne întărește în părerea aceasta. Rămâne însă a explicà forma zetari < croat. satariti. Popovici (l. c.) o explică ca o «posibilă contaminație din zatirati + satariti». Cred mai degrabă următoarele: Istroromânii au prefăcut pe satirati în zetarí printr'o apropiere greșită de verbul tarí (< croat. trti, tarem) «a șterge» (cu compusul otari $^{39}/_3$, Popovici, II 132 «a șterge, a curăți»). E adevărat că înțelesul e depărtat, dar nu trebuie să uităm că în regiunile cu populație bilinguă, precum în parte sânt Istroromânii, se poate ușor întâmplà că se plăsmuesc cuvinte în limba streină după fel de fel de analogii, al căror proces psihologic nu-l putem urmărì totdeauna.

$^9/_6$ setekeịt va fi zetekẹ'ịt, din za+tekati croat (nu, cum crede Byhan s.v., din *satekati < stekati), cu acelaș *s* în loc de *z* inițial ca în $^4/_4$ și $^9/_5$; — preste trebuie tradus cu «über», nu cu «in».

$^{10}/_5$ kọnd(ọ) sa] kọnd (ọ)s a.

$^{11}/_1$ w or fọtše nu poate fi explicat ca wo vor f., căci topica istroromână e vor o f. (II § 264 a). Se pare deci că trebuie scris vor și deci *w* nu-i îndreptățit (cf. II § 61).

$^{12}/_7$ dinịe nu însemnează «von den seinigen (= ihm)», ci «um ihn zu holen» (cf. II § 179). — După nosil' pune virgulă în loc de punct. — éọ] ćọ. — După štrinta kọle pune punct în loc de virgulă.

Indreptări la textele culese de Weigand dau Byhan, Baroli P., I. Urban-Jarník în «Zeitschrift für romanische Philologie», XX (1896), pp. 104—105 și O. Densusianu în «Revista critică literară», a. 1895. Reproduceri în Candrea-Densusianu-Sperantia, *Graiul nostru*, II 157—160 și în O. Densusianu, *Antologie dialectală*.

1893

Nanu.

Elevul lui Weigand, ST. NANU, ajutat de ministrul Take Ionescu, face o călătorie la Românii din Istria, pe care o descrie într'un articol întitulat *O excursiune la Românii din Istria*, publicat în «Tinerimea română» VIII (1893), 25 ș. u.

Sosește în Istria la Paștile anului 1893, după ce în Fiume întâlnise pe V. Nicoară și pe Th. Burada, care tocmai se întorcea din Veglia. La 21 Aprilie pleacă la Sopiane. La școala croată din Mune «vine și o parte din tineretul din Jeiane» (p. 31). Jeiănenii pleacă cu cărbunii Vineri noaptea și se întorc Duminecă, să asiste la miză în Mune (p. 31), de unde se întorc acasă, fără să fi schimbat nici o vorbă cu Munezii. Copiii până la 13 ani nu merg la biserică la Mune. Preotul din Mune face adesea slujbă și în biserica din Jeiăni. Jeiănenii, descriși ca niște oameni «zdrențuroși, cu ochi rătăciți și nesiguri, cu mers legănat», ar dorì să aibă școală; casele lor sânt pline de fum.

«Ei trec de la vorbirea lor românească la cea croată aproape totdeauna când, în cursul conversației, sânt nevoiți a se servì de două trei cuvinte croate pentru care le lipsesc adecvatele în graiul lor matern; și, contrariu, revin la limba lor, când dau de cuvinte românești, fie prea frecuente în vorbire, fie prea puțin expresive în cea croată» (p. 34). Dintre numerale, cele dintâiu opt sânt de origine latină; v i p t u r l e sânt produsele pământului; între v a s și s e l i ș t e e deosebirea, că cel dintâiu e «satul în care locuește preotul»; iar cel din urmă «orice cătun lipsit de preot și școală». In rostire aude mai mult *â* decât *ă* (p. 33). O fetiță, care i se adresase cu «tu» e mustrată de mumă-sa, care o învață să zică «ieli» (p. 34).

Locuitorii din Letai — cu casele «aruncate la diferite distanțe în grupuri de 2—3, sau chiar și izolate» — merg Dumineca la biserică în Susnievița, unde preot e fanaticul propagandist slav Flegar. Un Susnievițan îl roagă să imite pilda lui Burada și să-i ducă copilul în România (p. 51). In Gradigne, așezat la mare înălțime, casele sânt una lângă alta și au grădini mari. Locuitorii acestui sat curat cultivă vița de vie și sânt cu dare de mână (p. 54). Dimpotrivă, Grobnicul, cu case risipite, trădează o viață primitivă și locutiorii lui nu vor să stea de vorbă cu cel ce le vizitează satul (p. 54). In fața Susnieviței e Berdo, lipsit de comunicație cu celelalte sate și păstrând nume românești ca Dinul, Vladul, Stanul, Banul. Copiii până la 10 ani știu numai românește, încât preotul croat trebue să le învețe limba (54). In cătunul Costărciani graiul e mai asemănător cu cel din Susnievița decât cu cel din Berdo. In cătunul Rotto se găsesc «forme asemănătoare cu cele dacoromâne» (p. 55). In Iesenovici — alcătuit din patru cătune mici, așezate unul lângă altul pe coastele lui Monte Moggiore — locuitorii nu spun bucuros streinului că sânt «vlașchi». Comuna e curată și casele îngrijite, dar satul e bântuit de

fiiguri și bora suflă cumplit (p. 55). Noselo are case dese, aproape toate zidite de asupra stâncilor (p. 55). In Cepici — spun Croații — ar mai fi câteva familii care vorbesc «vlașchi». Tot un Croat din Cărbure, îi spune că știe ceva românește, căci contactul cu Românii de acolo l-au silit să le învețe graiul. Istroromânii vizitați nu știu însă nimic de existența acestor Români în satul depărtat cale de trei ore de satele lor (p. 55).

1895

Weigand III.

Subt titlul *Istrisches II (Fortsetzung). Zum Wortschatz*, G. WEIGAND dă în «Jahresbericht des Instit. f. rum. Sprache» II, Leipzig, Barth, 1895, pp. 215—224, o critică scurtă a lucrării lui Nanu și câteva întregiri lexicale și etimologice la materialul lexical publicat de Miklosich, Gartner și Nanu, utilizate și de Byhan. Unele din chestiunile abordate de Weigand au mai fost discutate dela 1895 încoace (d. ex. etimologia lui c o d r u, a r ă t à, v ă t ă m à, c ă u t à - c ă t à, etc.) și nu aparțin numai gramaticii istroromâne, ci celei române în general. Deși Weigand scrie (p. 224) a š ǫ w u, a š ǫ w ę asigurându-ne că avem a face cu un *w* (nu cu *v*), noi am adoptat explicația lui Hasdeu (II § 191), admisă și de Nanu, căci fără analogia modelului slav nu ne putem explicà nașterea acestui adjectiv. Indreptarea k a u r t e l a d a propusă la p. 220 nu poate fi bună, căci Istroromânii cunosc numai c a ș i nu și simplul c a. Interpretarea bună e k u r t e l â d a, propusă de Byhan, p. 259.

1895

Nanu I.

Intors din călătoria sa la Românii din Istria, ST. NANU, a prelucrat o parte din materialul de limbă prețios adunat în Istria, în disertația sa de doctorat: *Der Wortschatz des Istrischen*, Erste Fascikel: Einleitung und Buchstabe A. (Inaugural-dissertation), Leipzig, Pries, 1895, pp. 1-51.

In Introducere se dă o apreciere a studiului dialectelor; se trec în revistă lucrările despre dialectele românești și în special se apreciază just valoarea lucrărilor anterioare cu privire la dialectul istroromân. Urmează din vocabular litera A (lipsind cuvintele începătoare cu *ă*), utilizându-se materialul publicat de predecesori și materialul strâns de autor la fața locului, care e important fiindcă Nanu a fost cel dintâiu Român care a cules texte din Jeiăni. Ca cele mai multe lucrări ale filologilor începători, cari concep planuri prea mari, astfel și intenția lui Nanu de a da un vocabular istroromân a rămas nerealizată. El ar fi adus un serviciu mai bun științei dacă s'ar fi restrâns la dialectul istroromân și ar fi lăsat la o parte comparația cu celelalte dialecte.

In general lucrarea e făcută cu pricepere și conștiințiozitate. Totuși nu sânt rare cazurile de câte un «lapsus calami» și de neconsecventă

în formele citate. Mai dese și mai supărătoare sânt însă «dacoromânismele» lui Nanu, adică formele construite de el după limba română — de sigur în buna credinţă că ele se găsesc la Istroromâni — sau influențate de formele dacoromâne.

In vol. II al lucrării noastre am relevat unele dacoromânisme (d. ex. k a f ę̧' II § 112, k ọ t r e II § 15, u r u c u ǫ t u II § 209 c, p u r t ọ' m II § 17, n e k a k ǫ d ę̧ II § 154, cf. și p o t i k n í 27 în loc de p o t e g n i). Adevărat că graiul din Jeiăni are unele particularităţi mai apropiate de limba noastră decât cel din Valdarsa; totuși cu greu vor fi exacte forme ca f a t ǫ t - a.

In sistemul de transcriere avem următoarele deosebiri față de transcrierea noastră: *ď* = *ọ* (odată avem și *ẹ*: t ŝ ę̧ l, alături de t ŝ ọ l'i 32); *ȧ* = *ǫ* (odată avem și *ọ̧*; s t ǫ i̯ e alături de s t ǫ i̯ e 23); *ę̧* = *ę* (dar avem și *ę̧*: r ę̧ n 17); *î̯* se întrebuințează și pentru *ĭ* (*i* final șoptit, după consonante d. ex.: m o r i̯ 32), iar la începutul cuvântului găsim și *y* pentru *î̯* (y u v ę̧ 35); *ć* = *t'* (t' ǫ 32 = ć ȧ); pentru palatale avem *ŝ*, *ẑ*, *tŝ*; *ţ* = *ts*; Nanu face deosebire între *v* și *w* (II § 61).

1895

Nanu II.

Notițele manuscrise ale lui NANU, neutilizate în disertația sa de doctorat, pe care le însemnăm cu «Nanu II», au fost în parte utilizate de Weigand și Byhan.

1895—1912

Zanne.

In marea sa colecție de *Proverbele Românilor* vol. I—X, București, 1895—1912, IULIU A. ZANNE utilizează și proverbele traduse în dialect istroromân (cf. pag. 46) și publicate de Ive. In volumele cu glosar (I—VI) se explică — un totdeauna exact — cuvintele istoromâne.

1896

Burada.

Neobositul cercetător al urmelor de Români în țări străine, T. BURADA, a întreprins o călătorie în Istria în anul 1890, cutreierând în două luni toate satele locuite de Români. Rezultatele călătoriei sale au format mai întâiu subiectul unei conferințe ținută la 9 Martie 1892 la Societatea Geografică Română, tipărită în «Buletinul» acestei Societăţi pe anul 1894 (XV), pp. 52—77. Augmentată, a apărut apoila Iași, la Tipografia Națională, în 1896, subt titlul *O călătorie în satele românești din Istria* (cu figuri în text și cu o hartă).

Neavând pregătirea filologică necesară, datele lui Burada asupra limbei Istroromânilor, — câteva dialoage, diferiţi termeni tehnici, două bocete

(p. 53—54), precum și cele două rugăciuni (p. 66—67 Tatăl nostru și Rugăciunea sfintei Marii)—trebuie utilizate cu mare critică, căci cuprind dacoromânisme patente. Nici numirile de persoane și localități citate de Burada nu pot fi utilizate fără critică și mai ales sânt suspecte cele în *-escu* și *-esco* (de ex. Zădresco, p. 19). De asemenea este neexactă transcrierea celor două texte ale lui Covaz din L'Istria, anecdota Securii aflate și fabula Greierului și furnicii (p. 68—70), despre care am vorbit la p. 14 ș. u.

Cu toate acestea, scrierea lui Burada aduce contribuții importante pentru cunoașterea Istroromânilor, prin descrierea celor văzute și auzite, prin datele bibliografice și statistice (uneori îndreptate în favoarea elementului românesc), descrierea obiceiurilor, a muzicii și danțurilor populare, precum și prin publicarea documentelor care dovedesc ce sprijin cald au dat deputații italieni din Istria Românilor în năzuința de a întemeià o școală românească în Susnievița (p. 70—84).

La sfârșitul cărții se reproduc în anexă, în întregime sau fragmentar, articolul lui Asachi (v. mai sus, p. 12), o scrisoare a lui Maiorescu I. către redacția foii *La Provincia*, din anul 1872 (v. mai sus, p. 25), Raportul lui V. A. Urechiă către Academia Română (v. mai sus, p. 37), articolul lui A. Covaz din *L'Istria* din 1846 (v. mai sus, p. 12), snoava Trei frați, culeasă de Gartner (v. mai sus, p. 49), mostre de graiu istroromân din gazeta *L'Istria* din 1851 (v. mai sus, p. 18), Pater noster și Salutazione angelica în limba română din Veglia (v. mai sus, p. 6 ș. u.), articolul lui A. Covaz din foaia *La Penna* din 1887 (v. mai sus, p. 55 n.) și Scrisoarea lui G. Asachi către Covaz din 1846 (v. mai sus, p. 12). In sfârșit Burada arată roadele încercării sale de a aduce copii la învățătură în România și începutul făcut cu Andreiu Glavina.

Se mai dau câteva ilustrații, cam primitive, și o hartă a Istriei.

Transcrierea lui Burada e cea cu alfabetul român, cu toate inconsecvențele lui de pe atuncea (d. ex. *ea* și *oa* sânt redate când prin *ea*, *oa*, când prin *é* și *ó*).

Celelalte două studii ale lui BURADA: *O călătorie la Vlahii (Românii) din Kraina, Croația și Dalmația*, în «Arhiva» din Iași, XIX (1908), 281—293 și *Cercetări despre Românii din Veglia*, în aceeași revistă, VI (1895), p. 409 ș. u. au fost menționate de noi în vol. II, p. 4 și 17.

1899

Byhan.

După culegerile de material linguistic relativ bogate, dar răspândite prin fel de fel de publicații, din cele două decenii din urmă ale veacului trecut, se simțeà nevoia de o lucrare sintetică, care să strângă tot acest material, să-l cearnă în mod critic și să-l dea cercetătorilor într'o formă ușor de utilizat. Forma cea mai potrivită erà cea a lexiconului, cu ordinea

lui alfabetică. Miklosich dăduse un «Index», cu explicații etimologice și de filologie comparată, dar acesta nu erà complet nici chiar pentru materialul cules până la Ive și mai ales nu cuprindeà materialele bogate ale lui Gartner și Weigand. Nanu s'a apucat, e adevărat, să prelucreze tezaurul lexical istroromân, dar lucrarea sa, pornită în dimensiuni prea mari, s'a oprit la litera A.

Cea dintâiu lucrare lexicografică fundamentală, indispensabilă și astăzi, asupra dialectului istroromân este *Istrorumänisches Glossar* a lui Dr. ARTHUR BYHAN publicată în «Jahresbericht des Instit. f. rum. Sprache», VI, Leipzig, Barth, 1899, pp. 174—396.

Lucrarea începe cu o bibliografie critică. Din nefericire scrierea rară a lui Maiorescu n'a fost utilizată decât în părțile reproduse de Miklosich și autorului i-a rămas necunoscută și cartea lui Burada. In schimb i-au stat la dispoziție notițe inedite de ale lui Weigand și Nanu, în care sânt cuprinse câteva contribuții lexicale prețioase.

Felul cum și-a alcătuit Byhan glosarul e următorul: în titlu se dă — cu literă spațiată — cuvântul (substantivul la nominativul nearticulat singular, adjectivul la masculin și la fem. sing., verbul la infinitiv, cu indicarea participiului și a pers. 1 din sing. ind. prez.) în forma pe care Byhan o crede cea adevărată istroromână și cu ortografia lui Weigand. După această formă-tip se dau, cu indicarea cărții și paginei (uneori și a alineatului sau a rândului), cuvintele în forma pe care o găsește atestată în textele sau în culegerile utilizate și cu grafia acestora; iar când cuvântul e din Jeiăni sau Schitazza, se indică și proveniența lui. Autorul caută să dea cât mai multe citații, iar la cuvinte cu declinare sau conjugare interesantă sau neregulată se dau cât mai multe forme flexionare. Urmează — cu literă cursivă — traducerea germană, apoi formele corespunzătoare din celelalte dialecte românești — când se găsesc — și etimologia. Adesea se fac și expuneri critice și observații explicative gramaticale. Consecvența cu care e urmată această ordine clară și lipsa aproape desăvârșită a greșelilor de tipar sânt binefăcătoare și dau o deosebită claritate Glosarului.

Evident că o astfel de lucrare vastă, bazată pe datele foarte neegale ale cercetătorilor anteriori, nu puteà fi lipsită de erori de amănunt. Bartoli în critica sa amănunțită (vezi mai jos) a arătat numeroase greșeli și a arătat mai cu seamă că Byhan nu aveà pregătirea necesară de romanist ca să distingă just împrumuturile din dialectul venet. Și noi vom arătà alte greșeli sau lacune ale lucrării acesteia. Toate acestea însă nu împiedecă ca Glosarul lui Byhan să fie și azi o lucrare de informație foarte valoroasă.

Am spus că autorul dă în titlu, ca vorbă-tip, în transcrierea fonetică a lui Weigand, cuvântul istroromân subt forma care i se pare lui cea mai verosimilă. Când cuvântul e atestat în mai multe izvoare, el se alătură izvorului celui mai bun, care, pentru Byhan, e Weigand și în al doilea rând Gartner (ținând seama de particularitățile pronunțării lui Mateiu Glavina) și Nanu, și numai în rândul al treilea ceilalți (Ive,

Maiorescu, Sl. El., WdR.; Ascoli cuprinde prea puțin material lexical). De sigur că Byhan are dreptate crezând mai mult lui Weigand și Gartner decât celorlalți și ne miră de ce bunăoară la p ă k ắ nu citează în titlu forma aceasta, justă, atestată de Weigand, ci construește, din p (e) k é al lui Ive, un p ọ k ẹ́ neexistent, sau de ce dă în titlu pe g n i l al lui Ive în loc de g n y i (v) u lui Gartner. Mai adesea însă autorul dimpotrivă, e aplecat să jure pe cuvintele maestrului și, cu puține excepții, crede prea sigure toate datele lui Weigand, fiind nevoit să dea uneori interpretări cu totul neverosimile spre a puteà explicà unele forme neobișnuite din Weigand. Acesta e bunăoară cazul la cuvintele b e u t, considerat drept supin, ọ ñ k a t s ọ «ergreiffen», n ọ, s e y e z d ẹ interpretat ca s e i̯ i̯ e z d ẹ'; lipsește verbul m a š i v ẹ́ i̯; pentru t r d se dă înțelesul «schnell», se dă ca tip forma p ọ k ọ t în loc de p e k ọ t (cf. observările noastre la scrierile lui Weigand).

In general însă spiritul critic sănătos, cunoștința legilor fonologice și morfologice istroromâne și considerațiile etimologice îl ajută pe Byhan să reconstruiască în mod fericit forma-tip ce o pune în frunte; cercetările ulterioare ale lui Bartoli și ale mele de cele mai multe ori au adeverit justă forma aceasta reconstruită. Firește nu totdeauna. Astfel Byhan știe că înaintea unui *i̯*, *a* accentuat nu se preface în *ă*. Crezând că această regulă e generală, el scrie k á i̯ e r, f r á i̯ a r i t s ẹ, deși datele lui Bartoli și ale mele cer k ọ i̯-, f r ọ i̯- (cf. II § 4). Alteori el ignorează unele legi fonologice, precum e menținerea lui *e* (neprefăcut în *ă*) după labiale (cf. II § 19) sau metafonia lui *e* în *ea* > *ẹ* (II § 35) sau prefacerea lui *ă* final după palatale în *-e* (II § 21), și deci el dă în titlu forme ca p ọ k a t, f ọ t ọ (în loc de p e k-, f e t ọ) sau ọ n t s e l e ž e, p l'e r d e, p a r e t e în loc de -l ẹ ž e, p l' ẹ -, -r ẹ t e (?), apoi v e t š e r ń e, t u t š ẹ în loc de -ń e, -t š e. Lacunele în cunoștințele sale morfologice fac ca să se aleagă în titlu forme-tip greșite precum: d ẹ în loc de d ọ «a da», ž a k u t (după Maiorescu) în loc de z a t s ọ t (deși e atestat de Gartner și explicat de Meyer-Lübke), tot astfel t a k ú t în loc de t a t s ọ t, t s i r e în loc de t s i r ẹ́ «a ține», t š e l în loc de t š e l a (II § 79), etc. Adesea criteriile pentru reconstruirea cuvântului din titlu i le dă etimologia, și de cele mai multe ori cercetările ulterioare i-au dat dreptate. Totuși uneori s'au strecurat și greșeli. Astfel B. știe că verbelor slave în *-ati* le corespund infinitive istroromâne în *-ẹ'i̯*. In II § 149 f am văzut însă că regula aceasta nu-i fără excepțiuni; de fapt în glosarul nostru întâlnim o b e ț í (precum dă Ive) și nu o b e t š ẹ i̯, deși avem cr. obećati, r u ț í (precum dă Nanu) și nu r u-t š ẹ i̯, deși avem cr. ručati; s o p í (formă care nu e în contrazicere cu exemplele citate de Ive și Nanu) și nu s o p ẹ i̯, deci vom alătură cuvântul de cr. sopiti și nu de paleosl. сопати (mai apropiat ca sens). Tot astfel, deși avem la Croați kašljati, ar fi trebuit să creadă pe Gartner, care dă infinitivul k a s l y í și nu trebuià să-l îndrepteze în k a š l' ẹ́ i̯. Deoarece și verbelor venete în *-ar* le corespunde la Istroromâni infinitive în *-ẹ'i̯* și nu în *-ă* (II § 146), e reconstruit greșit t u k ọ în loc

de t u k ẹ́ i̯ < ven. tocàr. Forma t s i η k ę atestată de Gartner nu trebuie îndreptată în t ŝ i ñ g ę, fiindcă Croații au č i n g a, căci, precum dovedește Bartoli, P. 84—85, nu numai Istroromânii, ci și Croații zic și č i n k a. Tot astfel forma h l a p e t s u, aflată la Weigand, trebuie cetită cu accentul paroxiton (căci la Weigand numai paroxitoanele n'au accent) și nu trebuià îndreptată în h l ǫ́ p e t s din cauza croatului hlàpac; în textele noastre avem h l a p ă̯ ț, care corespunde exact variantei croate h l ā p à c (cf. II § 5 b).

Nici alte interpretări și îndreptări ale lui Byhan nu sânt tocmai fericite. Astfel forma p r ę i d e « pierde», dată de Gartner, nu trebuià s'o înlăture cu un «falsch» apodictic; textele noastre dovedesc că ea există (cf. II § 153); forma y a z e r nu e suspectă, ci mai degrabă i̯ e z e r pus de B. în titlu (cf. II § 35); f ǫ r d e Weigand II 23, 7 (nu-l găsesc însă la acest loc) de asemenea nu-i «Druckfehler», ci foarte obișnuit la Istroromâni; ó d u p ę l «simplu» al lui Gartner nu trebuie să fie «Missverständnis», ci s'ar puteà explicà în felul arătat în II § 134, ci «Missverständnis» e d e i̯ e l' (= d e i̯ e l'), iar enigmaticul b a ế v i a e îndreptat de Ive însuși la p. 52 în i a, ceea ce, dacă observà Byhan, nu aveà ocazie să facă greșelile comise cu explicarea din b a t t e r e. Dimpotrivă nu erà tocmai greu a ghicì ce însemnează v a ế în proverbul lui Ive 14: p i n e š i f a k u č u d a v a ế, č u d a v a ế f a ć e l e g r í a «i denari fanno brio, il brio fa allegria». Traducerea lui Ive e șì de astădată «liberă» și neexactă, căci v a ế = v ę = a v ẹ́ și sensul e: banii fac a aveà multe (= cu banii poți dobândì orice), iar a aveà multe face veselie (= iar cel ce are tot ce voește, are și veselie). Mă îndoiesc de asemenea că s t r u k l ' i, notat, fără traducere, de Nanu, să aibă ceva a face cu cr. s t r u k «Stock, Gestalt, Leben» sau cu ven. s t r u c o «Ausdruck, Saft»; cred că e identic cu s t r u c l' i din textele noastre ($^{38}/_{1}$) «un fel de găluşcuțe» (= it. «gnocchi») < cr. š t r u k l j i; cf. și Bartoli, P. 80.

Transcrierea fonetică a lui Weigand nu este tocmai cea mai potrivită pentru o lucrare lexicografică, cu al său *ǫ* și *ǫ* prea depărtate de *a*, cu care stă în veșnic schimb (de ex. f ǫ c — f ǫ k ú t și f a k ú t). Prea marea economie de spațiu îl face să omită unele retrimiteri necesare (bunăoară l u n g u r a din Ive trebuià notată și la locul ei alfabetic, cu o trimitere la l i n g u r ę, unde e înregistrată). Deși, în general, Byhan reproduce cu multă meticulozitate cuvintele găsite în diferiți autori, totuși nu e totdeauna exact în citarea formelor flexionare din Gartner, substantivele masculine dându-se subt forma articulată, d. ex. t s á v ǫ l u, m o t o v i l n y á k u, t a r v é r š u, f u r m i n á n t u etc. De fapt la Gartner găsim t s á v ę l - u (139), m o t o v i l n y á k - u (383) etc., adică forma nearticulată fără *-u* și cea articulată cu *-u*. De asemenea Gartner dă š t v a r, -r a; -r, -r u r l e = -r e l e = -r i (349), iar nu cum scrie Byhan, la care lipsește forma pentru pluralul nearticulat. După b ǫ t ŝ v ę din Weigand, el scrie «Grt. 443», deși forma dată de Gartner nu-i identică cu a lui Weigand, ci e b ę t s v ę; tot astfel

se dă numai forma ǫ ñ k o l ẹ́ i̯ din Gartner, deși acesta scrie [ẹŋ]kolẹi̯ (144), indicând astfel că e uzitată și forma fără prefixul *ăn-*. Neexact e și atunci când corectează formele citate. Astfel el dă din Ive forma s p e r a ẹ́, deși la Ive 11 și 13 se dă — greșit — s p a ẹ́ r a; din Gartner se dă formele p o r i n í și s l a b, deși la Gartner 576 cetim p o s i n í (greșală de tipar) și s l a b numai subt 188, pe când subt 722 cetim s l a b e; din Nanu I 38 se citează d e m ǫ r ẹ t s ẹ, deși acolo cetim d e m ǫ r ẹ t s ǫ (dacoromânism); la Weigand II 7/9 găsim k a d e, nu k a d ẹ́, cum dă Byhan; tot din Weigand se dă forma p l i v í n d o, deși la locul citat Weigand scrie — greșit probabil — p l i v i n d ǫ́ etc. Neexact e de asemenea a scrie că la Ive 3, 5, 11 se găsește forma l u i în loc de l u. La p. 5 Ive are l u (lúmele lu domnu), iar l u i la p. 3 (f i l j u a l u i) și (n u s e l u i g u a r a ẹ́) 11 nu e particula genetivului, ci e genitivul și dativul pronumelui personal *i̯e*. De asemenea forma *ăr* dată de Weigand II 4/1, 6/4, 7/3 nu trebuià corectată în ǫ r (fără a se cità măcar forma *ăr*), cf. II § 72, iar forma p r i s t r a ž i t după care urmează «Wgd. II 6, 9» e o greșală a lui Byhan, nu a lui Weigand, care la locul citat are p r i s t r a š i t; nici t š é v a nu există la Weigand II 7/9. Supărător e și faptul că la unele cuvinte lipsește indicația izvorului, astfel la: ǫ ñ k a r g ẹ́ i̯, k a l t s é t ẹ, k i s m í, k ǫ p é s t r u, k l ǫ f t e r, g ǫ n d í, o š t a r í t s ẹ, p a ú n, p a u n í t s ẹ, p e k u r ǫ́ r. Toate aceste cuvinte sânt din Maiorescu, însă la Miklosich, de unde le are Byhan, fără un «Ma.», prin care să se indice izvorul. Acest «Ma.» există însă la cuvântul p r i n d e, care la Byhan a rămas fără citație. Tot fără indicarea izvorului (fără a fi însă din Maiorescu) e m ǫ t š i h ẹ (atestat și în textele noastre), p o r t š ẹ́, s k u t š ẹ' i̯ și š l i̯ o p; cele două din urmă trebuie să fie din manuscriptele lui Nanu, deci «N. II».

De altfel materialul linguistic e extras de Byhan în mod foarte conștiincios. Singurele exemple pe care nu le-am găsit înregistrate în Glosarul lui sânt p o t i k n í (probabil dacoromânism în loc de p r o t e g n í) din Nanu, I 27 și z ǫ k n i «Schüler» (probabil o formă roromanică-slavă corespunzând lat. DIACONUS) din Weigand, II 5/6. In schimb însă au rămas neînregistrate câteva forme interesante, precum d o u̯ Weigand II 2/1 (la Byhan se dă din Weigand numai formele d o i̯, d o), i̯ e l' i (pluralul lui i̯ e) Nanu I 46, o p t și la Nanu I 35, ǫ n t š ẹ Nanu I 43 (cf. II § 33 c), k ú k ẹ «sich niederlegen» Nanu I 41, etc.

Deoarece Glosarul e o lucrare lexicografică, el nu trebuie să țină seama numai de forma, ci și de înțelesul cuvintelor. Părții semantice Byhan nu i-a dat totdeauna atențiunea cuvenită. Din textele extrase el puteà preciză înțelesuri și nuanțe de sens cu mult mai multe decât ni se dau în Glosar și mai ales puteà să releveze cazurile în care cuvântul istroromân are alt înțeles decât cel dacoromân corespunzător (cf. II § 197). Astfel bunăoară ǫ n t r e b ǫ nu însemnează numai «fragen», ci tocmai în unele cazuri citate de el are sensul de «bitten». Tot astfel k u t e z ǫ se traduce prin «wagen», trimițându-se cetitorul la Gartner 201,

unde ni se spune tocmai dimpotrivă că k u t e z á înseamnează «dürfen», iar pentru «wagen» Istroromânii zic v ę y í r i m ę. Cuvântul f u r m i n á n t e tradus de Gartner 1132 prin «fulminante», ceea ce vrea să zică «chibrit» (Bartoli, P. 47) iar nu «Knall»; t s é r [ę] la Gartner 776 e tradus prin «ciera», adică, pe nemțește, «Aussehen», iar nici decum «Wachs» (= ital. cera cf. Bartoli, P. 84); l e g â în exemplul dat de Ive 7 nu înseamnează «binden» (cf. II § 197), r o s a la Ive 14 e tradus prin «fiore» — și de fapt cuvântul istroromâna are și acest sens general — iar a m e n á t la Ive 3 e tradus prin «di buon' ora», ceea ce e o greșală,care însă trebuià cel puțin înregistrată de Byhan.

Prin citarea formelor corespunzătoare celor istroromâne din celelalte dialecte Byhan ne-a dat o lucrare foarte folositoare și meritoasă dacă ținem seamă că la 1899 nu erau publicate încă Glosarele lui Papahagi și Dicționarul lui Dalametra. Numai rare ori formele acestea se compară greșit, precum e cazul lui p a r i t š ę i̯ care are tot atât de puțin a face cu al nostru «părechià», ca și «preparà» cu «păreche». Notez și câteva forme românești neliterare sau greșite ca: *grăià* (recte: *grăi*) p. 225, *surbi* (recte: *sorbi*) p. 345, *peară* (recte: *pară*) p. 305, *pustí* (recte: *pustii*) p. 324.

Meritul mare al lui Byhan e de a fi stabilit etimologia cuvintelor de origine slavă din dialectul istroromân. In privința aceasta lucrarea lui e de tot personală, căci Miklosich dăduse înainte mai mult indicații folositoare decât o lucrare completă etimologică. Byhan nu se mulțumește cu citarea cuvântului slav înrudit, ci, când cuvântul nu aparține împrumuturilor vechi din slavonește, el caută în dialectele slave din Istria cuvântul corespunzător ca formă și înțeles și ne dă o mulțime de observații instructive, care dovedesc cu câtă scrupulozitate a lucrat. Cuvintele recente de origine romană le urmărește deasemenea în dialectul venet (Fiume, Albona, etc.), dar greșește crezând că ele pot derivà și din dialectele «istriene» (Rovigno, Fasana, Dignano), care nu-s în contact cu Istroromânii, ceea ce puteà aflà și dela Gartner (p. 53). In romanistică nefiind atât de tare ca în slavistică, Byhan face câteva greșeli (relevate de Bartoli). Cu toate astea etimologia cuvintelor de origine latină e de cele mai multe ori justă. Firește că azi câteva din aceste etimologii ne par învechite. Putându-le aflà oricine în dicționarele etimologice apărute în anii din urmă, nu vom mai îndreptà aceste greșeli, care-s ale timpului când lucrà Byhan. Rare ori lipsește etimologia din scăpare de vedere, d. ex. la cuvântul d i n t e.

In sfârșit o mare calitate a acestei lucrări e și grija cu care e tipărită Greșelile de tipar sânt rare și inofensive, precum: ó f l ę (recte: ǫ́ f l ę) p. 183 r. 11, d u r n ú t (recte: d u r m í t) p. 211, j e d e n l a l l s (recte: j e d e n f a l l s) p. 214, f r e g ę i̯ (recte: f r e g ę́ i̯) p. 219, 219 (recte 220) p. 230 și 259, m ǫ́ r ǫ ñ k (recte: m ǫ r ǫ́ ñ k) p. 282, n a t e z a l i (recte: n a t e z a t i) p. 287, F o r m (recte: F o r m v i n o) p. 382 r. 2 Ordinea alfabetică e greșită la cuvintele: p o p í, p o r i n í, (p o r k).

Recensii: S. Puşcariu în «Convorbiri Literare», XXXIV (1900), p. 419—426; I. Popovici, în «Romania», XXXII, p. 329 ş. u. şi «Studj di filologia romanza», IX, p. 714 ş. u. Despre recensia vastă a lu Bartoli va fi vorba mai încolo.

1900—1908

Bartoli P.

Ferventul apărător al cauzei istroromâne, M. BARTOLI, a cutreierat în repeţite rânduri, cu deosebire între anii 1900—1908, ţinuturile locuite de connaţionalii noştri din Istria, făcând temeinice studii dialectale. Ca nimeni altul, el aveà pentru aceste studii pregătirea necesară. Originar din Albona, cunoaşte dialectele vorbite de Italieni, Slavi şi Români în Istria; ca romanist, el e un bun cunoscător al filologiei şi limbei române; elev al lui Gilliéron, el a întrebuinţat în anchetele sale metoda neolinguistică.

In anul 1901 a publicat întâia sa contribuţie importantă: *Pubblicazioni recenti di filologia rumena* (Estratto dagli «Studj di filologia romanza», vol. VIII, pp. 517—628), Torino, Loescher, 1901. Partea principală a acestei lucrări o alcătueşte critica minuţioasă a «Glosarului» lui Byhan. Ca în toate lucrările eminentului romanist dela Torino, găsim o bogată revistă bibliografică, prin care completează Bibliografia cam sumară a predecesorului său. Cu această ocazie el elucidează câteva pasagii obscure din textele primilor cercetători ai dialectului istroromân şi arată câteva erori generale ale lui Byhan. Urmează apoi bogatul său suplement la Glosar, cu o mare bogăţie de rectificări de amănunt şi de completări. Cu ajutorul câtorva ţărani istroromâni, mai ales al lui Martino Tercovici şi Francesco Pezzolici, apoi al lui Giuseppe Bercarici, Antonio Ballacici (toţi din Berdo) şi Giuseppe Micleus (din Noselo) el controlează cuvânt de cuvânt Glosarul lui Byhan după ce-l completase cu cuvinte scoase din Maiorescu, Burada, Papanti şi din manuscrisele inedite ale lui Marotti. In aceste întregiri e depusă o muncă îndelungată şi devotată pe care n'o va puteà apreciă după justa ei valoare decât cel ce a avut ocazie să utilizeze — precum am făcut-o noi în vol. II — multele şi bogatele date cuprinse în fiecare pagină. Insemnătatea acestei lucrări a fost relevată de criticii O. Densusianu (Revista Română, I 154—156), H. Tiktin (Archiv f. d. Studium der neueren Sprachen u. Literaturen, Bd. 126 — 1911 — p. 478: „îndreptări şi întregiri deosebit de bogate şi preţioase“ (şi J. U. Jarník («Zeitschrift f. rom. Philologie», XXXII, 498).

La pp. 92—97 (= 608—613) Bartoli dovedeşte — şi această dovadă e primită şi de Th. Capidan, *Dacoromania IV* 1410—12 — că Weigand a avut în Ascoli un predecesor în explicarea «condiţionalului» românesc şi dă însuşi o încercare nouă de explicare pentru *-ş* din «cântare-aş».

La pp. 98—112 (= 614—628) se vorbeşte despre două lucrări istorice care se ocupă cu originea Istroromânilor, a lui Camillo Franceschi şi a lui Vassilich, cu care ocazie se dă iarăşi preţioase date bibliografice despre chestiunea aceasta și se arată cât de puţin sigure sânt deducerile ce se pot face din nume «româneşti» ca cele citate de O. Densusianu în «Rev. crit». IV, 260.

Greșeli de tipar: p. 23 r. 31 *Betten* (recte: *Bitten*); p. 35 r. 27 *poarta* (recte: *poartă*); p. 38 r. 20 e *foclu* (recte: e *focul*); p. 45 r. 27 *gată* (recte: *gata*); p. 47 r. 30 *Giorgio* (recte: *Lucia*); p. 49 r. 14 *impremut* (recte: *împrumut*); p. 52 r. 2 Bhy. (recte: Byh.); p. 52 r. 8 *kl̃or* (recte: *kl̃ọr*); p. 56 r. 8 *kuròž* (recte: *kurọ'ẑ*); p. 60 r. 17 *flue* (recte: *flüer*); p. 112 r. 3—4 *respund* (recte: *respunde*).

Transcrierea lui Bartoli e cea întrebuinţată în «Archivio glottologico» (*k* = *k*; *z* = *ţ*; *ź* = *z*; *ž* = *j* francez; *ć* = *tŝ*; *č* = *tš*; *š* = *ş*; *ṣ* = sunet între *š* și *s*; *j* = *i̯*; *ṅ* = *ŋ*; *l̃* = *l'*; *ñ* = *ń*; *u̯* = *u̯*; *ẹ* = *ă*; *ä* = *ę*; *ȧ* = *ȧ*; *ŕ* = *r* silabic accentuat).

Bartoli Kr.

In vol. II al «Studiilor istroromâne» am avut adesea ocazia să cităm cu scurtarea «Bartoli Kr.» un raport asupra lucrărilor relative la dialectul istroromân apărute în anii 1902 și 1903, pe care BARTOLI îl lucrase pentru «Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie» al lui K. Vollmöller și care s'a şi tipărit (în 1905), dar, la intervenţia lui Weigand, nu s'a publicat. In el se fac câteva obiecţiuni judicioase la lucrarea lui Fr. Streller despre Verbul auxiliar în românește, se vorbește despre lucrările lui G. Vassilich, I. Popovici și Bernardo Schiavuzzi *(Cenni storici sull' etnografia dell' Istria)*, se stabileşte filiaţiunea mostrelor de «Tatăl nostru» și «Născătoarea» despre care am vorbit în acest volum la p. 6 ș. u. și se dă o replică judicioasă la observaţiile lui Weigand din «Kritischer Jahresbericht», VI 168.

Bartoli.

Bogatul material cules în repeţitele sale anchete în satele istroromâne, prelucrat în parte, şi cuprins în 25 de caiete, mi l-a pus Bartoli la dispoziție în anul 1920, spre a-l utilizà în aceste Studii istroromâne.

Iată descrierea acestor caiete, din care voiu reproduce tot ce mi se pare important pentru cunoașterea dialectului:

Nr. 1

Caietul 1 cuprinde 6 coale de hârtie de scris și două coale de hârtie de scrisori pline cu materialul cules dela Martino Tercovici, Giuseppe Bercarici, Antonio Ballacici, Francesco Pezzolici, plugari din Berdo şi

dela Giuseppe Micleus, plugar din Noselo. Acest material fiind utilizat în cea mai mare parte în adausele la Glosarul lui Byhan, nu-l mai reproduc. Caietul se sfârșește cu frazele transcrise după Marotti, care au fost reproduse mai sus (p. 57—60).

Nr. 2

Caietul 2 constă din 58 de pagini și cuprinde:

a) Trei texte istroromâne:

1. Povestea săracului nerecunoscător față de Dumnezeu și Sf. Petru, binefăcătorii săi (pp. 1—3), o variantă a poveștii «Die Strafe des Hartherzigen» publicată de Weigand, II, p. 132;

2. Povestea lui Trientin, un fel de Păcală al Istroromânilor (pp. 5—11).

3. Descrierea unor obiceiuri de nuntă (pp. 12—15), asemănătoare cu cele culese mai târziu de Belulovici (Studii istroromâne, vol. I nr. 40).

Aceste texte sânt culese dela Scrobe, care nu erà un subiect prea potrivit, căci el trăise prin Pola și Fiume, erà «sindaco» și aveà un birt, încât graiul său suferise foarte multe influențe streine. Pe vremea aceea Bartoli erà încă dialectolog începător, nu apucase să cunoască bine dialectul istroromân și *nu culese textele acestea și cele următoare cu gândul să le publice în originalul românesc, ci numai traducerea lor italiană* într'un studiu despre tradițiunile populare, italiene și streine, în Istria. Totuși ca mostre de graiu istroromân ele sânt destul de interesante. Firește că cu cunoștințele actuale, Bartoli ar fi putut ușor «reface» aceste texte, cum fac cei mai mulți, spre a îndreptà unele locuri rău înțelese sau rău transcrise întâia oară. O astfel de refacere însă le-ar falsificà. De aceea am preferit să reproduc, mai mult pentru interesul folcloristic ce-l prezintă, bucata 3, dar aceasta întocmai, cu inconsecvențele de transcriere, provenite din feluritele sisteme întrebuințate pe vremea aceea și cu influența ortografiei dacoromâne și italiene. Am dat la sfârșit câteva note explicative, în care intră și glosele lui Bartoli din manuscris.

b) Povestea lui Sveti Martin (pp. 29—33), transcrisă după Martin Tercovici (pe atunci de 48 de ani) și Iosif Tercovici (pe atunci de 57 ani), amândoi din Berdo. O reproduc întocmai subt 4, până la aliniatul 39 (inclusiv) scrisă după povestirea lui Martin Tercovici — voiu da, însemnând cu J, în note, variantele lui Iosif (Jože) Tercovici — iar dela alineatul 40 până la sfârșit, după povestirea lui Iosif Tercovici. Urmează apoi (pp. 37—52) aceeași poveste spusă italienește și transcrisă fonetic de Bartoli. Dintre cei doi frați Tercovici, Martin, care n'a fost soldat, a învățat italienește în Fiume, Albona și Pola (la Trieste a fost o singură dată, două zile), iar Iosif: «mi me go vezá a Pola parlar talián; cuando ke veńo in Albona, parlo o talián o slavo, come ke-l vol cualkeduno, e cuando ke semo a caſa, parlo in rumano. Novaltri parlemo rumano o rumańeſe».

c) După câteva mostre scurte de limbă (pp.53—54), urmează (pp.55—57) o seamă de cuvinte istroromâne, împreună cu corespondentele croate și italiene, culese de Bartoli tot dela Martin Tercovici, pe care le

reproduc subt 5. Ele nu sânt importante numai ca document pentru cunoştinţele de limbi ale Istroromânilor, ci arată pe de o parte cum rostirea particulară în cele trei limbi se menţine chiar când cuvântul e acelaşi în mai multe limbi (d. ex. bårba — barba, oarie — árįa), pe de altă parte însă cum forma graiului părintesc influenţează formele limbilor învăţate mai târziu (d. ex. ital. durmír în loc de dormír); uneori influenţa aceasta este numai parţială (d. ex. ital. įarba în loc de erba, însă cu *a* netrecut în *å* ca în graiul părintesc).

Obiceiuri de nuntă

1. Fetu maere iuva piezá l' fata.
2. Vire sara, ntreba: «bura sare, iom verit întreba se veţ da vostra fil'e dupa mire, ke iom me ras insura dupa ia».
3. iel ḑicu — ćaće şi maia —: «fetu me, sesti tu cuntenat, noi smo cuntenţi. Cân mislesti t'însura?»
4. ie cuvinta ke se vor însurá în Martińi.
5. pak mergu la prevtu klizurle pisai.
6. cân stecescu klizurle — trei dumirez se klicescu — feţoru cumpara kolaku şi pura duce şi duce patru hlep de pere, şi duce la nevasta.
7. pak facu o bura cira.
8. akmo, dupa cira, ducu kolaku pre scan, pak fezor (ožeńa) coace kolaku şi amindoi prikinescu-l paca poidescu tot scupa.
9. ura alta sera vire din bainke cu vozu la nevesta sńidaru za stimai roba şi cu folele sopinda un fet renće 'ntre voz.
10. potle mergu toţ cu bainca la ožeńa, potle mergu munca la ožeńa şi dormu la ozeńa diveru.
11. damareţa se scolu toţ, facu rućeńa, pak mere ožeńa cu sel' svaţ catra nevasta, pak dzocu la nevasta şi bevu, pokle mergu'n baserica cu sopáţu.
12. pak mergu intre oltar klekni, pak akmoce prevtu întraba nevęsta: «esti cuntenat tu ie la?» ie ḑice ke ja.
13. pak prevtu ḑice lu sfidoţi: «a avḑí-aţ voi doi?» sfidoţi ḑicu: «m'av avḑiţ».
14. prevtu are la o scatula perstenele, pak prevtu la ie prestenele, pure pre voltar, pak blagoslova perstenele, pak le daie la ožeńa şi pure lu nevesta pre ḑaze (pre desna máre).
15. pak mergu din basarica ća, mergu la prevtu za konu plati.
16. potle mergu la o coase do ure dupa podne, pa potle mergu tota soaća la nevesta la merindu, potle zocu dupa merinde.
17. pak sara cân se opravescu nevasta şi ozeńa, kleknescu, pak zegrenescu cu raknizu, pak le dau — ćaće şi maia — o kikeriza de vir şi pere de grâv.
18. akmo mergu ća la ožeńa e fecoru sopa e svaţi hitescu.
19. pak viru la ožeńa la uše, pak kuharu dzeklide uşa.
20. pak kuharu ḑice: «ce raţ?»

21. — noi verit-am ke anț ren durmi.
22. — anća nu 'i loc.
23. cei de fara ḑicu: «anća noi am verit ke vedem svitlost in coase».
24. — noi arem anća o mul'ęra ke se babę.
25. — neka se babę, ma noi vam durat o golobiza; samo (?) noi morain verí în nuntro.
26. — nika kov nu putem ve lasa.
27. — ma i scuro; noi nu puten oato mere nikoamor.
28. — akmoce steptaț un hip ke ren skunde cesći nostre stvarure. ce aț-ne-durat?
29. — noi v'am durat o ptiza prepeliza.
30. akmoce reskl'isa usa kuharu.
31. moce verit-a maia lu ozeńa la uše cu rakńizu și vo zeghernit-a ozeńa cu nevasta.
32. akmo mirat l' av la foc amindoi.
33. pak kolaku hitit-av intre ole.
34. pokle dignit-a kuharu kolaku și akmoce mes-a asa nevesta reskruna.
35. akmo mes-a cira — fare de crune nevesta — e potle mes-a scupa durmi.

Note

Pentru obiceiurile de nuntă cf. bucata lui Glavina la p. 226—228 și bucata 40 din vol. I al acestor «Studii istroromâne».

1. p i e z á l'] De-asupra lui p e un semn al întrebării. Cred că trebuie cetit p i a z ę- l' «îi place» f a t a] f ę t a tot astfel cu *a* pentru *ę*:

2. s a r a] s ę ra, glosat prin «la sera», i o m m e r a s i n s u r a] i̯ o m e r ę s (ă) n s u r å «aș vrea să mă însor», cf. n e v a s t a 11, î n t r a b a 12

3. i e l] i̯ e l' «ei» s e s t i] s e s t i «dacă ești».

5—6. k l i z u r l e] k l i ț u r l e, glosat prin «annunzi in chiesa», cf. k l i c e s c u (din croat. klicati, «a strigà») p i s a i] p i s ę' i̯, cf. s t i m a i (9) =- ę' i̯.

6. s t e c e s c u] cf. croat. stećí, stečem «a agonisì, a primì». p u r a «curcan»? (cr. p u r a «curcan») h l e p glosat prin «panetto».

8. s c a n glosat prin «tavola»; de obiceiu s c å n d c o a c e] Dacorománism pentru c o č e «coace» p r i k i n e s c u - l, în glosă: p r i k i n i «ronpere».

9. a l t a] å t ę b a i n k e] b å ń k e (cr. b a n j a k cf. Bartoli, P. 42, Miscell. Hortis, p. 917. n. 2, glosat prin «cassa» d i n = «după», deci «croitorul vine cu carul la mireasă după lăzi, spre a prețuì hainele». r e n ć e n t r e v o z] «înaintea carului, în frunte».

10. d i v e r u, glosat prin «compare».

11. u ć e ń a, glosat prin «colazione» s v a ț, glosat prin «parenti, amici; 15 e più». s o p á ț u, glosat prin «suonatore».

12. c u n t e n a t] Am aștepta c o n t e n t ę: «ești mulțumită să-l iei pe el»?

13. a v ḑ í - a ţ] Pare a fi imperfectul a v z i i̯ a ţ cu înţeles de perfect: «aţi auzit?» a v a v ḑ i ţ] a v a v z í t.

14. l a i e] l å i̯ e «ia» ḑ a z e] z å z e t «deget» m á r e] m ă r ę «mână» cf. II § 16.

15. z a k o n u] z a c o n u, glosat prin «matrimonio».

16. d o u r e glosat prin «fino alle 2» s o a ć a, glosat prin «la compagnia» cf. s v a ţ i $^3/_{18}$ (cf. cr. svačtvo «cumnăţie») m e r i n d u, glosat prin «pranzo».

17. k l e k n e s c u, glosat prin «inginocchiano» z e g r e n e s c u] z e g r n e s c u, glosat prin «coprire» (cf. z e g h e r n i t - a 31) r a k n i z u, glosat «tovaglia» (cf. cr. rakno «cârpă purtată de femei la gât», Bartoli, *Dalmat.* I 293, II 430 ş. n., 458), cf. r a k ń i z u 31.

18. h i t e s c u, glosat prin «tirano colle pistole».

23. s v i t l o s t, glosat prin «luce».

24. s e b a b ę́] Cf. croat. babiti se «a naşte».

25. v a m] v - a m «v'am (adus)».

26. n i k a k o v] n i k a k o v, glosat prin «nessuna maniera». p u t e m] îndreptat în p u t e n. Tot aşà m e ž e m $^4/_{21}$ e îndreptat în m e ž e n (cf. r e n $^3/_{21}$, v e d e m $^3/_{23}$, a r e m $^3/_{24}$, m o r a i n $^3/_{25}$).

27. n i k o a m o r, glosat prin «in nessun luogo», cf. cr. nikamo «nicăiri» (*-mo < more?*).

28. h i p, glosat prin «momento».

29. p t i z a, glosat prin «uccello» p r e p e l i z a, glosat prin «pernice» (cf. cr. prepelica «prepeliţă»).

30. r e s k l' i s a] r e s c l' i s - a «a deschis».

34. d i g n i t - a, glosat prin «alzare» a s a] a s ę «a sa» r e s k r u n a, glosat prin «a discoronar».

Sfântul Martin

1. Sveti Martin lucrât-a totu ânu, pa l'a prirodít o ticva de vír.
2. pak je ganę ke rę râda popi-v-o cu un príjatel'.
3. je mes-a pre lume; trefítu s-a cu un óm.
4. je-l ăntręba ke juva mére.
5. tunče jel a odgovorít ke l'-a prirodít o ticva de vír in lui canpâńe şi ka rę râda popi-vo scupa cu 'n prijatel'.
6. Sveti Martín l'-a tunče ſís ke čire je jé?
7. tunče je ſis-a ke je domnu.
8. tunče je ſis-a ke n-or vo popí scupa.
9. Domnu l'-a ſis ke če va ſiče ke n-or vo popí scupa.
10. Sveti Martin l'-a ſís ke je nu pravo lucra.
11. Domnu l'-a odgovorít ke če va ſiče?
12. «Tu uri slageşti ăn păcă, âl'ţ ăn prgatórie e trei̯le slageşti ăn râi, čel'i cârl'i scu jinca poseríţ, poţi toţ pure ăn râi. şi ujime de čâ nu vom popí scupa».

13. — Martín, tu meri far de băt pre lume. jo č-oi då un bătić; če coli tu vruri, vrer fåče cu jé».
14. s-a trefít juva påšte u̯óile o betăra båba.
15. ʃiče ke neka žocu tote čale u̯oi ši båba scupa. e nu s-a putút sculå. tot a zucåt scupa.
16. tunče je stivut-a ke-i̯ pråvo ke l-a scutåt čela bătić.
17. tunče je mes-a čå, pre cåle.
18. docle s-a trefít cu åt om.
19. ʃis-a: «bura ʃi». — «Domnu vo då. juva tu meri, Martine?»
20. — pre lume, ke j' åm lucråt totu ånu, pac ń-a prirodít o ticva de vir ši jo-n mes pre lume ke se me trefir cu-n me bur príjatel', ke rem vo popí scupa».
21. — popim-vo noi̯ doi̯ scupa — cåre šti tu, s-er fi me prijatel'?
22. ʃiče: «jo săn morta».
23. — beŋ, căn ăšti morta, popim-vo scupa, che tu pravo lúcri. tu nu cåvţi ni betăr, ni tirer, ni bogåt ni siromåh, nego tu tot låi̯.
24. — ben mežen ăn hlåd de mjelóvăţ.
25. bejut-a-vo scupa ăn hlåd.
26. «tu ke štiji ăn saca šcul'e męre, če ręi šti męre ši ăn časta šcul'e de ticva?»
27. ʃis-a ke ja, ke neka męre.
28. căn a jå mes nuntru, tunče je-vo ʃečepit-a nuntru ši je-vo legåt-a de-vo gråna de mjelovăţ.
29. ši je mes-a čå. ši tunče šåpte åń n-av ničúr murít.
30. verit-a un vint, reʃbit-a mjelovăţu și tunče s-a reʃbit ticva ši tunče mes-a morta fåra.
31. mes-a la domnu leńei̯-se, c-a vo privarít Sveti Martín căn a bejut.
32. Domnu ʃiče: «šul estante ămna din jé».
33. căn a jå verit din jé, je lucråt-a copa de slåma.
34. — ala, Martín, žos, šúbito! — ʃăč? — tu morešti męre cu mire.
35. — te rogu, docle copa de slåma nu finír, nu poc męre cu tire.
36. ʃiče: «ma ʃa månče fåče, ămna tu nuntru, e jo meg žos».
37. ši sveti Martin ʃahiteit-a-vo cu slåma și vo prins-a.
38. tunče vo tota o palit-a focu, plåmnicu.
39. ši tunce jå scočit-a fåra și terlít-a la Domnu.
40. e Domnu tremes-a morta din Martin.
41. căn a morta verít, Martin muncåt-a.
42. — acmoče ămna cu mire. — štępta c-oi̯ ʃvadí capotu.
43. căn a verít morta cu Martin la Domnu, Domnu ʃis-av ke «jo nu te pok lasă ăn råi».
44. — pa ʃăč ke n-er me lasă? — perké nu m-ai vrut då bę, e pocle facut-ai̯ žucå ča betăra ši oi̯le, pac ai facut morta ăn ticva męre, pocle ai facut ăn copa męre.
45. Martin hitit-av capotu ăn råi.
46. Domnu l'-a ʃis: «č-ai̯ facut?» — capotu mi̯-a caʃút. lasåț-me męre din jé, lasåţ me ke meg ăl lå».

47. tunče s-a cucât pre sev capót: «jo ſâc pre a mev capót, jo ſâc pre a mev».
48. s-a cațât ṛde.
49. paca-i štoria finita.

Sfântul Martin (versiune italiană).

1. šan Martín levurava tuto l-âno in šuva campańa e ga pripará una zuca de vín.
2—3. ma lu-l diže ke-l va per mondo ke še trovará un boŋ cunpańo ke beverá cuešta zuca de vín inšeme. lu še ga inšcuntrá cun un ómo.
4. cvešto omo el diže: coš ti porti Martín?
5. el diže: «una zuca de vín». — «coš ti vol con cuešta zuca de vin?» el diže: «še trovo mi un bon cunpáño, un bon mico, ke lo bevéšimo inšeme».
8. el diže: «bevémolo inšeme noi duve».
6. e cvela volta San Martin ga rešpošto: «ki šon ti?»
7. cvela volta Dio ga da rešpošto ke že šińor dío.
9. — no bevémolo noi duve inšeme. — percoša no?
12. — per vía de cvešto ke ti šon un dio. uni ti meti in forno[1]), altri jin pergatória, e altri ti meti in paradižo de cuei pículi ke že aŋcora žmerdái. noi duve no-l bevemo. [va bene].
13. Dio el diže el šan Martín: čapa cuešta caladíndia; de tuto cuel ke ti voleši pre mondo, te šcoltará», el diže. šan Martín ga čapá cvešta caladíndia e že andá vía uno de(l) altro.
14. cuší andando še ga trová una veća ke dove ke pášcula le pégure.
15—16. lu še ga recordá de cuešta caladindia ke ga dá cuešto šińor. «vedaremo se že la jušta cuel ke me ga dito cuešto šińór». cuela volta lu vol ke tute cuešte pégure ke bala. e cuešta veća lu vol anca ke ela bala. e no še podeva alzár, ke jera šai veća. e tuto inšeme balava.
18. še ga šcuntrá cun un altro omo većo.
19. el diže: «bon jorno, dove ti va, šan Martín?»
20. el diže: «tuto l-âno levuravo in canpańa e no go vadańá se no cuešta zuca de vin. e še trovo un bon cunpáno, ke lo bevéšimo inšeme».
21. «bevemo inšeme noi duve», cuešto većo el diže. — «ki šon ti?».
22. cuešto većo diže: «mi šon la morte».
23. — beń, cuanto (sic!) ke ti šon una morte, noi duve bevémolo inšeme.
24—25. že andadi šoto un álbero, ke jera šai grando in l-onbra.
28. lui ga cavá cul calaštrazo cuešto štrapo.
23. el diže: «no ti gvardi ni većo, ni pículo, ni ríco, ni póveri, tuti ti ćogi in túo derito vía». el diže: «mi vado in tuti i buži, in tute le cože».

[1]) *Forno* = inferno, cu etimologie populară după *forno* «cuptor».

26. šan Martín ga dá rešpošta: «coša? ti savará andár anca in cuešta zuca?»

27. el diže: «ši».

28. cuela volta cuešta morte že andada drento. lu ga štrapá, ke šta drento. e no podeva andár fora, kuanto ke jera štrapá. cuela volta lu ga legá cuešta zuca e l-a legá cuesta zuca šun cuešto álbero.

29. e poi̯ lu že andá víja. šete ani (sic!) nišun morto.

30. že veńuda dopo una bora ke ga tuto šcavá fora tuto, inšuma ke ga šcazavá cuesto árbero (sic!), anca cuešta zuca.

31. cuela volta cuešta morte jera magra de nišun murír e že andada de šinór Dio. el diže: dove ti jeri, tanto tempo, ke no ti m-a dá nišún?» — «cuešto cojón de šan Martín portava una zuca de vin e mi go domandá ke dove ke-l va e lui̯ diže: mi go vadińá cuešta zuca de vin. e mi go dito: bevémolo noi duve inšeme. e lui̯ diže: ki šon ti? mi šon la morte. beń, cuanto ti šon la morte, bevemo inšeme noi̯ duve. cuanto ke-l ga termená-l bevér cuešto vin, el diže, šan M. come ti pol andár drento cuanto ke že ćužo tuto. belíšimo mi pošo andár. ti podará andár anca in cuešta zuca? prova andár. cuela volta šan Martin me ga štrapá drento. me ga legá šu-n cuešto álbero e jero šete ani, fina ke že vińuda una bora trementísima ke ga šcavazá cuešto albero, anca la zuca. e cuela volta son andada fora. e prima no podevo.

32. — beń, cuanto ke že šan Martin cuešto cojono dešo va prima ćor lui̯.

33. cuanto ke že veńuda cuešta la morte, cuešta morte, šan Martin fačeva una meda, ma no jera termenada ancora. e la morte jera bašo e šan Martín jera šu la meda, come ke fačemo noi̯ altri in campańa.

34. — Martín, laša la meda e va bašo! — per coša? — per andár cun mí.

35. — no, per l-amor de Dío, no še pol fina ke no še términi cuešta la meda, cuešto levór.

36. — ma cuant oke ti šon la débula, vadi tí šužo ke faremo píju prešto pac andaremo inšeme.»

37. la morte že andada šužo in la meda ke fačeva. cuanto ke mišijava torno, la inpizava cuešta meda.

38. cuela volta tuto-l fogo la mańava tuto-l fogo jera grandíšimo.

39. e la morte šaltava fora e že andada leńarše de-l šińór Dío.

40. el diže: «mi te diževo ke-l že un cojón. bizońa ke te torni indrío».

41. la morte tornava indrío de šan Martin e lu trovava ke no aveva nišún levúr še no mańava.

42. — ti dešo bižońa ke tí vadi cun mí. — šon dešo pronto, ke-l cámbio-l capoto, ke vado cun tí.

43. cuanto že vińuda la morte in prežente de šińor Dio, cuela volta el diže: «mi no te pošo lašár in paradižo».

44. — per coša nó? — ti ga fato tanto, ti ga fato cun mí, cu la veća, ti ga fato cu la morte. e no te pošo lašar drento.

45. e lu ga butado cuešto capoto in paradižo.

46. e Dio diže: «coša ti ga fato?» — el capoto me že cašcado in paradižo. lašeme ke vádolo ćor cuešto capoto mio.
47. e cuela volta lu še ga butá žážer šu-n cuešto capoto: «mi žažo šul mio».
48. i že reštadi cuší in ríder.
49. e že la štoria termenada.

Note

2. cu un] J. cu vrun.
10. lucra] *a* subliniat, deci nu lucrå.
12. slagešti] «așezi» (cr. slagati)   poseríț] cr. siriti «închega». Sensul e: ce-i ce au încă lapte pe buze   ujime de čå] J. traduce «per vía de kuešto».
13. če coli...ie] «orice ai vreà (dori), vei (poți) face cu el»; cf. Byhan 243 (s. v. koder).
15. e... sculå] [baba așà erà de bătrână încât] nu se puteà sculà [și] totuși a jucat împreună [cu oile].
17. cåle «rostit aproape: *koàle*; tot așà de J.».
20. j' åm] La Belulovici contracția obișnuită e i̯o-m, cf. mai departe jo-n mes   pac «nu *păc*»   prijatel'] J. príatel; tot așà $^4/_{21}$.
23. tot] J. toț.
24. mjelóvăț] Mai nainte fusese scris ńelovăț, șters apoi. J. traduce «lonbra šoto róvero» și rostește melovăț.
după 25. lipsește o propoziție (cf. traducerea italiană), în care Moartea se laudă, că ea intră pretutindeni.
27. ja] Și J. face deosebire între ja «si» și jå «ella».
28. ʃečepit-a] cr. začepiti «astupà»   de-vo gråna] «de o creangă» (cr. grana); vo în loc de o < UNA e neobișnuit, deoarece numai o < ILLA apare sub forma vo, cf. II § 54 c.
30. reʃbit-a mjelovățu] J. reʃbit-av melovățu.
31. leńei̯-se] «a se plânge», cf. în redacția italiană: *leňarše* 39.
32. šul estante] Italienismul acesta e înlocuit de J. prin vål'e: «pleacă îndată după el».
34. ʃåč ʃa če «de ce».
37. vo prins-a] «și a aprins-o». In limba slavă din Fratta: pla*m*ik «vampa».
38. o palit-a] opalít-a < cr. opaliti «a arde, a cuprinde cu flacări».
48. sa caţåt r̦de] scil. Domnu: «Dumnezeu a început a râde».

Cuvinte istroromâne traduse in limba croată și italiană de M. Tercovici.

Istroromânește	*Croațește*	*Italienește* (dial. venet)
bårba	barba	barba

durmí	spat	durmír
ziče	pravit, reć	dir
măra (tota măra)	ruka ali lakat	man (= *braccio*)
úmeru	rame	bratso (= *spalla*)
ăn brâțe	narúčai̯	in bratso
un brâț de lemne [1])	jedan náručai̯ driva	un bratso de leńe
loaket	lakat	*(non sa, indica solo il gomito)*
cur	guzitsa	culo
de fl'ẹr	od železa	de fero, *e anche* del fero
jårba	trava	i̯arba (nu *å*), «kako po naši» (*deşi Bartoli întrebase:* erba)
ur	jedán	uno
pl'erde [1])	zgubít	peršo
o ungl'e	nohat	ungl'a
bẹ, *e anche* se nepí	pit, se napojit, se napit	ga bevú baštanza
pir [2])	pun	pijen
u̯os	kost	u̯ošo
nọpte	nọč	nọte
musca	muha	mošca
foc	ogáń	fọgo
dul'če	slatko	dolče, *e anche* dolze
cå, cålu	kọń	caválo, *e* cavál, *e* cavajo
bur	dobar	bon
oac	jigla	ago
cațå	uh·itit	čapár
čela	onéga	cvel
colẹ	tamo	lå (?), la
h·moče	sadá	dešo
dapå	napojít	(ke bevi le bestie [3])
duče	donést	portár
durå	doreni	čor
fåra	vanka	fọra
aflå	sam naša	trovár
oárie	ári̯a	la ári̯a
oal'u	luk	ajo
l'ure	drugdí	in altro logo
žutå	pomoći	jutár
oab	bélega (*accus.*)	bijanco
čelița	*šteso* (= *idem*) čelitsa	čelitsa
largẹi̯	largát	largár (= *allontanare*)

[1]) Am aştepta l ẹ m n e, p l'ẹ r d e

[2]) Am aştepta p l'i r; poate că *l'* s'a prefăcut în *i̯*, cf. II § 89.

[3]) Nu: *beštie!*

oat	drugo	altro
méndula	méndula	nožela
oam	jiman	gọ
žuc	žuk	maro
mănât	kasno	tardi
oan	leto	ano

Caietul 3 (pp. 24) cuprinde traducerea în graiul croățesc din Blato (nu departe de Albona) a celor dintâiu patru basme — cel din urmă numai pe jumătate — din colecția noastră, traducere făcută de un Istro-român bilinguu. Din aceste texte, pe care Bartoli n'a ajuns să le mai controleze cu toată scrupulozitatea la fața locului, public cuvintele care mi se par de un interes deosebit și care, fiind subliniate în text, însemnează că au fost auzite mai exact. După cuvintele slave dăm, în paraenteze, traducerea italiană (cu litere drepte) sau corespondentul istroromân ori dacoromân (în cursive).

I.

1. *sina* (figlio).
2. *okró* (*fură*) — *jiglo* (ago).
3. *reka* (detto) — *dobro* (bene) — *krpat* (*krpí*, *kose*).
4. *don* (*zi*) — *joje* (*ovu*).
5. *jes* (*poi̯dí*).
6. *tića* (*pul'u*).
7. *stori* (*făcut*).
8. *stori* (*lucråt*) — *slabo* (male) — *navadi* (insegnato).
9. *priša veli* (*verit måre*) — *šo* (*mes*) — *svetu* (mondo).
10. *sto:i* (*verit-a*).
11. *da* (*ke*) — *vídeṭ* (*vedę́*) — *pride* (*virc*) — *nosa* (*åflę*) — *stọrega* (*betắr*) — *pobira kameńe* (*pobirę́ rpi*).
12. *delaṡ* (*lucri*) — *stọri* (o vecchio).
14. *nedinega* (*niṭúr*) — *pomoće* (*žută*).
15. *mé* (*vut*).
16. *pokle* (*pac*, *apói̯?*).
17. *moga* (*putút*) — *navadit* (*ănmeṭă*).
18. *oté* (*vrut*) — *poslušat* (*scută*).
19. *hodí* (*pås*) — *oni* (*ṭela*) — *i* (*si*).
20. *ma* (*ma*) — *móvit* = (*maknút*, *šteši* = lo stesso).
21. *hodí na* (*pås la*) — *naj máńega* (*mai̯ micu*).
22. *malo* (*zålic*).
23. *još* (*iŋkę*).
25. *obít* (*tuṭí*) — *porezat* (*tal'ă*) *glovu* (*câpu*).
26. *že* (*låt*) — *put* (*căla*).

2.

2. *ča* (*ke țe*).
3. *va* (*prin*) — *hodí* (*mnât*) *sa* (*tota*) — *vide* (vede) — *ču* (*avzít*).
4. *poli* (*la*) — *kući* (*casă*), con *u* aperto — *l'udi* (ómiri).
5. *postít spat* (*lasâ durmí*).
6. *su reklí* (dissero) — *mi* (*noi*) — *stot* (*stâ*).
8. *kuhat* (*cuhę́*) — *večera* (*țira*), non *večeru*.
9. *loži ogon* (*nelozę́ focu*) — *stavi* (*pure*).
10. *ćun pas* (*câdu*).
12. *nogi sloveka, črni* (*pițorle de om, negri*).
13. *pokle* (*dupa*).
14. *pade* (cadi).
15. *šlovek* (uomo) — *glová* (testa) — *mu* (gli).
16. *pokle* (*ropói̯ dupa*).
17. *anke* (si) — *glová* (testa).
18. *veli slovek črni* (grande uomo nero) — *sto* (*si stâi̯e*) — *poli* (*la*) — *kedé* (*i̯uvę*) — *kuha* (*cuhę́*) — *muči* (*tâțe*).
19. *na stol* (*pre skând*) — *do* (*dâi̯e*) — *anke nemu* (*si lui̯*) — *jes* (mangiare).
20. *muči* (*tâțe*).
21. *skuha* (*cuhę́i̯t*).
22. *pomoć oprat* (*žutâ spelâ*).
23. *muči* (*tâțe*).
24. *ki* (*țire*) — *pojó* (*muŋcât*) — *pere* (*spęlę*).
25. *že* (*lâi̯e*) — *igrat* (*igrę́i̯, žukâ?*)
27. *jegro son* (*igrę́ ăns*).
28. *prišla* (*verít*) — *u̯on mert* (*țela mortu*), con un *e* afonico aperto — *do sadá* (*pira cmo*) — *tvoja* (la tua) — *je mojá* (è la mia).
29. *pošlusa* (ascoltato) — *mené* (me) — *ćun ja tebé* (*voi̯ si i̯o tire*).
30. *hodi napred od mené* (*pâs ăntru mire*) — *u̯otpri vrota* (*rescl'ide usa*).
31. *zapra* (*zecl'ís*) — *odpré* (*rescl'ide*).
32. *pojín* (mangio).
33. *pojés* (*poi̯dí*).
34. *poteže* (*trâže*) — *drugih* (*âte*) — *tejiste* (*țăsta*).
36. *ne-ćes* (*n-er*).
37. *vui̯di* (*fui̯*) — *napred* (*ănreŋće*) — *druge* (*la âte*).
38. *teiste* (*țăsta ista*).
40. *kad si takó* (*căn-sti-tu i̯usto sâv*) — *še tri* (*tute tréi̯*, non *tote*) — *na prve ti je* (*ăn prvę ć-e*).
42. *vonka z vrot* (*fârę la usę*).
44. *dobró* (bene), non *ben*.
45. *pokozó* (*râtę*) — *mu je me da* (*l'-a i̯e dât*).
46. *kuntena* (contento), non *-at* — *ćun ti dat* (ti darò) — *hćer* (*fil'a*) — *kuća* (*câsę*).
47. *ožení* (*nsurât*).

3.

2. *ža umrét* (*za murí*) — *dobar* (*bur*) — *prosim, pridí* (*rogu, viro*) — *to noć* (*ța nopte* o *nóvițu*).
3. *inbanti* (*inkontró*) — *šlovék* (*om*).
4. *kamo* (*ịuvę*) — *liska* (corylus avellana) — *tri* (tre) — *ƥokle* (*ƥocle*) — *rastegní* (*netegnę́*) — *sto:it* (*lucrå*) — *kontra* (*cătra*) — *prit* (*verí*) — *pitat* (*ntrebå*) — *píta-* (*ntrębę*) — *alora* (*tunțe*) — *reć* (*spure*).
5. *oni* (*țel'i*) — *vragi* (*drаț*) — *obuć va ona koža i* (*ănmestí ăn ța kozę si*) — *kam[o]* (*ịuvę*).

4.

1. *jedan put su bile tri* (una volta c'erano tre).
2. *véčer* (sera) — *jená z drugo* (una con l'altra) — *ƥítale* (*ntrebåt*).
3. *mlaja je rekla* (la minore disse) — *bi se oženila* (*maritå*) — *krol'a* (re), anche *țesár* — *sin* (figlio).
4. *je poslušó* (udí).
5. *pokle* (poi) — *je šo* (andò).
6. *zvat* (chiamare) — *hńe mu* (*ăntru sire*).
7. *one* (quelle) — *sron* (*rusire*) — *delat* (fare).
8. *sinoč* (ieri sera).
9. *ni-je znala* (non seppe) — *reć* (dire).
11. *ceš zgobit glovo* (*ƥ-va męre za glåvu*) — *sron* (*rusire*) — *pravi* (*spure*) — *oženit za* (maritarsi con).
13. *bɛn, dobró-je* (va bene).
14. *sadá zove* (ora chiama) — *hńe-mu* (*ntru sire*) — *ƥita* (domanda).
15. *sron pravit* (vergogna a dirlo).
16. *reć* (dire) — *će zgobit glovo* (*va za glåvu ịi*).
17. *sron* (vergogna).
18. *slabo* (*slabo*).
19. *je reklá* (disse) — *se ožení* (maritarsi).
20. *slabo* (male) — *će bit* (sarà) — *oženít* (maritare).
21. *zové* (chiama) — *maňo* (la minore).
22. *pita* (domanda) — *sínoća* o *sínoć* (ieri sera).
23. *još već* (*maị mund*).
24. *glovo* (la testa).
25. *starija* (la maggiore) — *bi se oženila* (si mariterebbe).
26. *slabo* (male).
27. *se tri* (*tute*, non *tote*) — *za vrtolɛn* (per l'ortolano) o *za vrtolona*.
28. *malo* (poco) — *je stola* (*ståt-av*) — *je priša* (giunse) — *gre* (*vada*).
29. *je zostala doma plačeć* (rimase a casa a piangere) — *se je pojala* (si rattristava) — *obit muža* (*ụide omu*).
30. *od dome* (da casa) — *je rodila* (partorí) — *vejdo* (*stę*) — *na čelé* (*pre frunte*).

31. *je rodila* (*av rodít*) — *so ga hronile ono otročița* (le nascosero, quel bambino) — *vidi* (veda).
32. *noño* (*pre ịă*) — *hćir* (*figlia*) — *ʃveʃdo na čelé* (una stella in fronte).
33. *otročița* (bambino) — *so stavile* (misero) — ... (*fịumerę*).
34. *stori kristion* (un vecchio), oppure *sto:i šlovék* — *lovít ribi* (*loví ribe*).
35. *kontra* (*cuntro?*) — *je vide* (vide) — .... (*zrnțit-a*) — .... (*fịumerę*) — *Bog znọ* (Dio sa) — *dokle* (*dokle*) — *držát* (tenere).
36. *pokle* (poi) — *joko* (*ćåro*) — *i da je rodila* (*si k-av nascút*).
37. *stroh* (*ćåro*) — *rodila* (*nascút*) — *simịó* (scimmia).
39. *je čeka* (aspettò) — *će prit* (arriverà) — *som* (*ăns*) — *ta roba* (questa cosa), oppure *ta stvor*.
40. *doma* (a casa) — *vremena* (*vreme*) — *ji priša* (giunse) — *poć názat* (andare di nuovo).
42. *je rodila* (partorì) — *breká* (*brec*).
43. *je bila oženila* (s'è maritata) — *stroh* (*ćåro*) — *breká* (cane).
44. ..... (*tot-uro* = tutt'uno) — *je bi priša* (*viravęịa*) — *je ćeka* (aspettò).
45. *je tornó* (*názat verít*) — *je noša* (trovò) — *senpre* o *vajka*.
48. *neka jo stavi živo* (*neca v-o puru viu*) — *mesto* (loc) — *pada voda* (cade l'acqua).
49. *je tornó* (tornò) — *smiro* o *šenpre* — *more* (*pote*).
50. *i se je sto* (*si s-a pus*) — *priša* (giunse) — *voŋka* (*fårę*) — .... (*uịme de ța*).
51. *otrok* (*fețór*) — *na vodo* (in acqua) — *ribar* (*ribår*) — *ćapó si tri* (*polovít tustréị*) — *je do* (diede).
52. *on* (egli).
53. *je prišla stọri* (*fost-a betă'r*) — *se je obolé* (*obolít-av*).

No. 4 — 7

Caietul 4 (pp. 24) cuprinde corespondentele slave și istroromâne din comuna Berdo (Briani) a unor cuvinte din textele publicate de mine. Acest material se reproduce în notele date la aceste texte.

Caietele 5 (pp. 28), 6 (pp. 22) și 7 (pp. 24) cuprind diferite notițe, mai ales relevarea deosebirilor dialectale (și cu privire la graiul Slavilor) și câteva liste de numiri topografice, aproape exclusiv slave.

No. 8 — 25

Cuprind chestionarele și răspunsurile obținute, care, prelucrate, urmează mai jos. Dintre acestea:

Caietele 8 (pp. 24), 9 (pp. 16) 10 (pp. 12) și 11 (pp. 20) cuprind chestionarul. De obiceiu după cuvântul dacoromân urmează cel croat sau propoziția întragă croată pe care aveà s'o traducă în istroromânește

cel întrebat; uneori se dă şi traducerea italiană. Din răspunsurile primite, aşà cum le-am redat mai jos, cetitorul poate uşor să-şi imagineze întrebarea, încât am crezut că mă pot dispensà de reproducerea acestui chestionar. Totuşi uneori l-am putut utilizà cu folos pentru cunoaşterea formelor dialectale croate. Cuvintele pe care voià Bartoli să le audă sânt în primul rând elementele latine ale vocabularului istroromân. Au fost căutate cu deosebire cuvintele atestate de cercetătorii precedenţi cu o formă sau cu un înţeles nesigur sau chiar dubios. De aceea uneori întrebările sânt puse anume astfel încât răspunsul primit să servească de control. Aşà bunăoară I. Maiorescu dă propoziţia *căzut-a şi s'a abătut pre mână*; spre a puteà controlà forma şi înţelesul cuvântului *abătut*, Bartoli a pus chestiunea astfel ca să poată primi răspunsurile ce se găsesc mai jos înregistrate sub «bate». Numai când răspunsul nu cuprindeà cuvântul dorit, ci alt cuvânt (de obiceiu sinonimul slav), Bartoli rosteà însuşi cuvântul, suggerându-l Istrianului chestionat, care îl aprobà, îl admiteà sau îl negà.

Răspunsurile primite sau le-a reprodus întregi sau a însemnat numai cuvântul care-l interesà. De obiceiu răspunsul întreg se dă numai din două sau trei sate, iar din celelalte numai cuvântul.

Aceste răspunsuri sânt curpinse în caietele 11—23 şi adică:

Caietul 12 (pp. 24) dă răspunsurile lui *Jiva Stambulici*, de 22 de ani, din Jeịăn (Sejane), care, ştiind şi nemţeşte, a putut fi chestionat şi cu ajutorul acestei limbi. Erà de faţă şi îşi da părerea şi *Matei Doricici*, de 23 de ani, din Jeịăn, «fil'u lu Martinina».

Caietul 13 (pp. 34) dă mai întâiu răspunsurile lui *Tone Rogutici* din Jeịăn, «sesnáịst âń», apoi ale lui *Mâte Turcovici*, de 68 de ani, tot din Jeịăń, apoi ale fiului bătrânului Martinin (care avusese contact cu Dacoromâni).

Caietul 14 (pp. 24) cuprinde tot răspunsuri primite în Jeịăn dela *Blâz Sancovici*, de 75 de ani.

Caietul 15 dă răspunsuri din Susńeviţa (Valdarsa) şi adică ale lui *Sipe Belulovici* (poreclit *Piţọn*) [1]) de 84 de ani, împreună cu răspunsurile lui *Sipe Belulovici* «čel tirăr», puse pe două coloane, apoi ale lui *Jošip Belulovici*, de 12 ani (din părinţi susńeviţeni: «čače de la Pičân si mâịa de la Ševulo»») şi ale surorei acestuia, *Jesipa Belulovici* «ʃęţe âń».

Dela bătrânul Sipe Belulovici a auzit şi notat: saki paiž âre se vialét (= dialect) ʃa ganęị. Nu se cunfescu (= it. «non si confanno») besędele justo, cu hrvâtu, ku . . .»; iar pentru deosebirea între singularul şi pluralul cuvântului ž i l ę «vână» i s'a spus: «ž i l a - i ura ănsę; ž i l e l e maị munde».

Caietul 16, tot din Susńeviţa, cu răspunsurile lui *Pere Baco* (poreclit *Fusco*) [2]), de 30 de ani, şi ale *Mariei Belulovici*, de 17 ani.

---

[1]) Cf. Textele publicate de mine 41 (No. 16).
[2]) *Ibid.*, No. 36.

La sfârşitul caietului se dă următoarea traducere a unei poezioare croate, făcută de *Giuseppe Belulovici*, de 22 de ani:

Vetseros pasal sam optse,	Sęrę i̯o-m mes oi̯le paste
pogubil sam vonţe;	popl'erdút-am clópotele;
prebiral sam travu,	ſbirei̯t-am i̯arba,
nosal sam od moja brata glavu....	flat-am căpu lu fratele . . .

Dela o bătrână, care chemà pe fiul său să vină acasă din cârciumă, B. aude fraza: štúdię (= ital. fa presto) -n caša verí.

Caietul 17 (pp. 24) dă răspunsurile din Grobnic (Grobenico), culese dela *Tonca Crujila*, de 60 de ani, şi *Domina Runco*, de 24 de ani; la sfârşit câteva paradigme de conjugare.

Caietul 18 (pp. 24) cu răspunsurile din Grădińa (Castellania), date de *Giorgio Grzici*.

Caietul 19 (pp. 24) cuprinde răspunsurile din Berdo (Briani), culese dela *Silvestru Tercovici*, de 71 de ani.

Caietul 20 (pp. 24) cuprinde răspunsurile din *Costerceane*, o atenenţă (20 de case) a satului Berdo, culese dela *Frane Lúbicici*, de 63 de ani.

Caietul 21 (pp. 10) dă răspunsurile din Letăi̯ (Letana), culese dela *Pepa Contuş*, de 14 ani şi *Frana Contuş*, de 16 ani, care de obiceiu vorbeà «cu čače hrvaţki şi cu măia vlaski».

Caietul 22 (pp. 24) dă răspunsurile din Sucodru (Senovic), primite dela *Maria Carlovici*, de 33 de ani şi *Ion Trdoslavici*, de 80 de ani.

Caietul 23 (pp. 46) cuprinde răspunsurile din Noselo (Villanova), primite dela *Antonio Zgrablici*, de 18 ani, *Antonio Contuş*, de 23 de ani şi *Frane Carlovici*, de 44 de ani.

Caietul 24 (pp. 48) curpinde tot răspunsuri din Noselo, date de *Giorgio Micleus*, de 66 de ani, confruntate uneori cu datele *Mariei Salamon*, de 26 de ani, din Sucodru.

Pe primele patru pagini ale acestui caiet, Bartoli reproduce frânturi din conversaţia unor jucători de cărţi şi de «mora» din Noselo, auzită într'o cârciumă din Susneviţa. O transcrim aici ca document despre vorbirea simultană în mai multe limbi (istroromână, croată şi italiană şi chiar germană, ca reminescenţe din vieaţa soldăţească). In parenteze dăm traducerea italiană sau explicările gramaticale ale lui Bartoli. Cuvintele istroromâne sunt tipărite spaţiat (deşi uneori e greu să spui ce e istroromân şi ce nu, ca în exemplul de supt 38, unde înainte de acel s e c a z u r e curat istroromân avem pe k i ſ n a (= cine ştie) pe jumătate italian şi pe jumătate slav, pătruns însă şi în graiul istroromân.

Jocul în cărţi

1. a ţ ſ d i g n í t? (= avete levato?).
2. m e s e d o r m e (= ho sonno).
3. i g r ă! i̯ u v e? (= impossibile! cf. dacorom. de unde?).

4. no ſe vero. tovare! govorí (infinitiv).
5. cos te me brúmboli? cos te me ćácoli?
6. ti ti že un šénpijo! ki te diže ńente? macarón de mona!
7. tre cuatro (?), un tsinkue, un sei̯, sete sará (= saranno sette).
8. tsincu̯anta tsincue vemo (= abbiamo). ćemo canbi̯át?
9. sada imamo par (= ora abbiamo pari).
10. tre ponti, Martine, n o i̯ (italienește ar fi: novaltri).
11. petdesét i u̯ósan. ț e s t i t r e i p o t l e a m p u s.
12. r ę f i b i r e a l o r a. u r a, d o i, t r e i̯.
13. a l o r a a r e m n o i. t o t u r o.
14. ț i n ț p u n ț. se no arivo.
15 (într'o pauză:) strâțo. (= ven. stra(t)so = it straccio).
16. melde gęórsa (în gura unui soldat: «Melde gehorsamst»). finiš . . . s o l d â ț d e s p r e Arțiduca Carlo (= soldati della corazzata A. C.)
17. čincu̯e, šie, šete, oto, nove, di̯etsi (di̯eſe dalla stessa bocca).
18. suva (= sua) duve. va bene.
19. trešete.
20. u r a, do, tre, š â p t e, osan.
21. u r a ſ b a l' ę i̯ t - a i̯. n - a m n i š, samo tre de baštoni.
22. t r e i̯ d v o í ț e, t r e i̯ t r i ț e . . .
23. t o t u r o. o mora o trešete o bríšcola.
24. punti (mai nainte zisese p u n ț și ponti). taco me . . . (începutul unei imprecațiuni nemțești: Ja so mir . . .)
25. boh pomoga! f a n ț (= fanti).
26. capoto dai̯. š p å d e. t u ț i (= battere).
27. v a c a p i t å. nemiga t o t. tre tre migo (= amico).
28. cosa me maŋca? mi go tre, copo, no?
29. tre å š, ke no vedo de kope, š i t r e i̯ dúe ke no vedo de š p å d e. una cos ti . . . [rimasto in sospeso].
30. t r e i̯, p å t r u, ț i n ț p u n ț! s p å d e v o i̯ n - å r e ț? i̯ o s a m o t r i ț a d e c o p e.
31. deſgratsijato omo! capoto co tute nostre carte!
32. ti vederá Martín, se no ſe capoto.
33. alora dime: va te far ćavár. moćite. lu joga.
34. mi le go fato dešo [le carte]. pac ti ga batù bastoni.
35. a c a ț å t d e å s (= ha pigliato coll'asso).
36. po svetoga Boga! m a n u p o c! r a š p u t ę, r a š! (= potresti sì potresti!). v e d é ț!
37. a l a! p å t r u, š å p t e. fértig. !
38. m a k i - ſ n a s e c a ſ u r e?
39. t r e i̯ - s d e a c u ž u (= tre sono de accuso).
40. écolo. poco lo steso. cuaranta tre. no ſe altro!
41. se no ſbal'o . . . se no ſbal'o, mi digo.
42. dóditi (apoi:) dódiči. cu̯aranta nove. si, go ſbal'ado!
43. venti u̯oto (apoi în croățește:) četerdeset i devet. jušto! će bít. četrnaist. t r i d e s e t š i u r. cuaranta sei̯, contro cu̯aranta nove.

44. una madona ʃe (= tutto lo stesso). nesuna malítsja. m i - e t o t- u r o.

45. eins (= 1) . . . tsen (= 10). va bén. sei (= 6). migo mí (= amico mio). lu ga dinari. lu ga becá (= pigliato). casca bašo.

46. š t i u k e å ț b a t ú t (mai nainte zisese: t u ț í t). dietsi. činc̯uanta sei̯!

47. j a, h å r t e l e ! s e n - o r v e r í !

48. i̯ o å m š p å d e . . . justi! . . . un litro, . . . un litro! piju (= piú) de un litro! . . . porco dío . . . m a i̯ m ú n t.

Jocul «Mora»

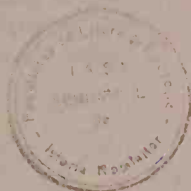
(Numerele sânt spuse în italienește, numai din când în când câte un p å t r u între ele). Viš ća. šei̯. v i r o b ę (= bevi). mora. no te me cuki mora, oštia! jušta. do. šie. u̯oto. cu̯vatro. sei̯. m e g r ę n č e (?) . . užantsa! mora-i̯e. šete. m a i̯ m ú n d. i̯ o - š t i̯ u. šei̯. s a c a v o t a. c u m s e ʃ i č e. nove. mora. Jožo. šeteé, neveè šeteé ala, Jože. f e r m ę' i̯! n u s e n t e n d ę'. Joga! sa! šete c l' a m å t - a i̯ e? n u - ș t i̯ u.

LISTELE LUI BARTOLI.

Caietul 25 cuprinde vreo 250 de cartoane pe care Bartoli începuse să transcrie în modul următor materialul adunat: sus la stânga se dă forma dacoromână, aromână și meglenită, iar sus la dreapta numărul subt care cuvântul e înregistrat în Dicționarul meu etimologic. Urmează apoi formele istroromâne, după sate, de sus în jos, iar dela stânga spre dreapta se fac următoarele patru subîmpărțiri: *a)* «sponte», adică forme care i-au fost comunicate în mod spontan; *b)* «spinte», adică forme care i-au fost comunicate numai după ce însuși a rostit cuvântul istroromân sau în urma suggerării prin alții sau după chibzuială îndelungată; *c)* «straniero», adică formele de origine streină care înlocuesc de tot sau parțial cuvântul vechiu, și *d)* «negato», formele a căror existență a fost contestată.

In cele următoare voiu da lista completă a cuvintelor — aproape toate de origine latină — notate de Bartoli, în ordine alfabetică. După cuvântul din titlu se dau formele culese în cele nouă sate — sau numai în satele în care au fost culese — în ordinea următoare:

J. = Jeiăn
S. = Susńevița
Gb. = Grobnico
Gd. = Grădińe.
B. = Berdo

K. = Costerceane
L. = Letâi̯
Sc. = Sucodru
N. = Noselo

Deşì Costerceane nu este propriu zis un sat de-sine-stătător, ci aparţineà «comunei censuarie» Berdo, totuşi graiul vorbit în această parte se deosebeşte uneori în mod simţitor de cel din Berdo.

Metoda urmată de Bartoli în prelucrarea materialului am continuat-o şì eu, numai cât am crezut că nu mai e nevoie să introduc o rubrică separată pentru formele «negate»; parentezele colţuroase [ ] însemnează că existenţa cuvântului din titlu a fost contestată în satul respectiv; când e vorba numai de o formă anumită a cuvântului care e necunoscută, atunci în parenteze se dă această formă, mai adesea împreună cu indicaţia *neagă*. După formele auzite în mod spontan urmează, după o steluţă, cele numite de Bartoli «spinte»; de obiceiu un *adm.*, *apr.*, *sugg.* înaintea lor precizează că forma citată e «admisă», «aprobată» de subiectul anchetat sau că ea i-a fost «suggerată». In sfârşit, după două steluţe, se dau formele streine, care au înlocuit pe cele vechi, sau care există alături de ele, ca sinonime sau cu un înţeles deosebit.

Când în listele lui Bartoli am găsit numai cuvântul, l-am dat pe acesta, totdeauna cu forma de acolo, care la substantive uneori e articulată, alteori nearticulată, la verbe adesea la infinitiv, dar uneori şì la participiu sau în altă formă. Când am găsit o propoziţie, am dat-o pe aceasta. De asemenea am dat, în parenteze rotunde, şi corespondentele italiene, croate sau germane, de câte ori le-am găsit însemnate la Bartoli, sau am dat mici indicaţii (precum *în graiul bătrânilor*, sau *articulat* etc.), acestea în româneşte şi tipărite cu cursive. Un *alt.* (= «altul» sau «alta») înaintea cuvântului e pus atunci când într'un sat au fost chestionaţi mai mulţi inşi, iar răspunsurile date de ei prezintă variante.

Răspunsurile constând, precum am spus, adesea din câte o propoziţie întreagă, ele au putut fi utilizate în acelaşi timp pentru mai multe cuvinte. Astfel am putut da corespondentele istroromâne pentru peste 650 de cuvinte vechi româneşti, la care se adaugă, după cele două steluţe puse înainte, o mulţime de împrumuturi nouă, în parte neînregistrate în glosarele existente. Fireşte că atenţiunea lui Bartoli fiind aţintită mai mult asupra cuvântului pe care voià să-l audă, restul propoziţiei erà scris repede, încât în el s'au putut strecurà unele scăpări din vedere. O rectificare ulterioară a acestor forme nu m'am simţit însă în drept s'o fac. In general, Bartoli, urmând preceptele lui Gilliéron, n'a revenit niciodată asupra unei forme odată notate, în convingerea că numai astfel se poate obţine o imagine justă a unui dialect, chiar cu riscul unor scăpări din vedere şi lacune, explicabile mai ales când ţinem seama de ostilitatea parohului slav, care căutà cu toate mijloacele să zădărnicească anchetele, ce trebuiau făcute în unele sate pe apucate.

Numai în privința transcrierii fonetice a trebuit, în parte din cauze tipografice, să introduc unele modificări, apropiind cât mai mult sistemul lui Bartoli — diferit, în parte, de cel întrebuințat în lucrările anterioare — de transcrierea adoptată în textele publicate în vol. I al acestor «Studii istroromâne». Modificările introduse sânt următoarele:

a cu două puncte dedesubt a fost înlocuit prin *ę*;
a cu cerculeț dedesubt a fost înlocuit prin *å*;
ȩ a fost înlocuit prin *ă*;
j a fost înlocuit prin *i̯*;
n cu punct deasupra a fost înlocuit prin *η*;
n cu cerculeț dedesubt, foarte rar de altcum, însemnând o variantă puțin deosebită («cu o articulație foarte slabă») a lui *n* dental obicinuit, a fost înlocuit prin *n*;
k a fost păstrat numai înainte de *e* și *i*, încolo a fost înlocuit prin *c*.

Din transcrierea întrebuințată de Bartoli am păstrat pe *š*, *č*, *ž*; două semne diferite pentru *z* și ʃ, care reprezintă două sunete diferite (primul fiind un sunet care seamănă cu *z* toscan din *orzo* și se aude des la Românii din Istria și la vecinii lor, cf. și *Archivio Glottologico XXI* 96); pe *h* (= spiranta velară afonică, «Ach-Laut») cu corespondentul fonic *g*; pe *n̥*, *r̥* (*n* și *r* silabic) și *ŕ* (*r* silabic accentuat); pe *u̯* și pe *w*; în sfârșit pe ĭ (*i* plenison înainte de vocala cu care formează hiat, de ex. v ĭ o l i n u).

ac J. å c u S. å c u ža crpę Gb. Gd. B. å c u C. o å c u L. Sc. N. å c u.

acasă J. a c å s a S. paštiru va durå blåga c å š ę; meš-a c å š ę; ăi̯ c å š ę Gb. dúra boi̯ c å s a Gd. c a s a B. c å s a C. c o a s a L. c a s a Sc. N. c å s ę (*mișcare și stare*).

acăța J. a c a ț å l'epuru, plåća, bola S. c a ț å un l'epur, plåța, bol Gb. Gd. B. C. c a ț á L. Sc. c a ț å N. c a ț å l'epuru, ploća, bola.

acel, acea J. č å; dę a č å l e cńige; ådo oč a č e l a plåden S. č e l a åtu; č å(?) Gb. Gd. B. č å C. č e l a L. č a «quello» N. č å.

acest, această J. č å s t a; vlę č å s t a S. ț e s t a-i̯ me; svę ț ă s t a fl'er Gb. č å s t a Gd. č a s t a B. č å s t a C. č a s t a L. ț ă s t a («questo») N. č ă s t a mladić.

aci J. **departe d e n č («lontano da qui»); d e n č a (*și* d e n č); păr la å n č a S. noi̯ staién ț í a — **štęptę-me å n č a Gb. **i̯o sam a n č B. **i̯e-i̯ o a n č a C. **å n č săm L. **ramås å n č Sc. **å n č a-i̯.

(a)cmó v. acuma.

(a)colo, (a)colea J. ămna c o l ę', du c o l ę («porta in là»); čela-i̯ c o l ę S. mna c o l ę' *și* c o l ó, du c o l ę' («porta in là»); c o l ę'-i̯, -i c o l ę' *și* c o l ó Gb. mega c o l ó; ie-i̯ c o l ó B. mna c o l ę'; i̯e-i c o l ę' C. mna c o l ę, du c o l ę'; i̯e-i c o l ę'

L. ni c o l o ni oč [c o l ę', *totuşi*:] păre c o l ę' Sc. c o l ę' mnę; i̯e-i̯ c o l ę'; — **adm.* mna c o l ó, i̯e-i̯ c o l ó N. c o l ę' (*mişcare şi stare*).

(a)coperí J. c u p e r í; časta căsa i̯e de p o c u p e r í — **ola i̯e de o g r n í S. c o p e r í căsa — **ʝ a g r n í ola; o g r n í; časta ola i̯e de o g r n í Gb. c o p e r í căsa Gd. c o p e r í B. c ó p e r a căsa C. L. c o p e r í Sc. c u p e r í.

acuma (a)cmó J. a c m ó, *altul* á c m o S. a c m ó *şi* c m ó Gb. h m o č e Gd. a c m o č e, *altul* a h m o č e B. c m o č e nu-i̯ C. h m o č e L. c m o («ora») nu-i̯ [a c m o č e] Sc. c m o N. a c u m a, c m o.

adăpà S. am gonít boi̯i d a p å (*întrebuinţat mai des de copii*) — **am gonít boi̯i b ę, neca b e v u Gb. **apr.* d a p å — **n e p o í Gd. **apr.* d a p á B. d a p å C. **adm.* d a p á — **b ę L. **adm.* ămna boi̯ d a p å — **ămna n e p o í boi̯ Sc. d a p å N. mes-am boi̯ d a p å.

adevăr J. [ ] — **i̯ í s t i n a S. [ ] — **ăi̯ i̯ í s t i n a.

aduce J. å d o o č («porta in qua») ačela plåden; a d u č e («portare» *iar nu* «condurre»): a d u č é ţ ănč S. *å d o L. å d-oč.

adunà J. a d u r å S. d u r å t-a căsę boi̯, oi̯le; vo[u, firu; cunpír, turkińe; paštiru va d u r å blåga căšę — **adm.* d u r å t n scolę — **m i r å t l-a n scolę de măr Gb. *d ú r a boi̯ căsa Gd. **apr.* d ú r a boi̯ B. *d u r å t-a (*un bătrân*) — **m i r å t-a (*un tânăr*) C. **adm.* d u r a-l (*după ce negase mai nainte*) — **d o p e l ę'-l n šcola, z e p e l ę'-l L. *d u r ę-l ăn căle — **z e p e l ę'-l Sc. d u r a-l — **d o p e l ę'-l, m i r a N. d u r a t; d u r ę-l n šcolę (=cr. «dopel'aj ga») — ** t r å ž e-l n šcolę.

aer J. a i̯ e r bur(?) — **bura å r i̯ e ăn codru; («deschide fereastra, ca să intre»:) ʝ r å c u S. **n bošca burę å r i̯ e friškę; neca vire bura å r i̯ e; v i n t u; bur ʝ r å c? N. **neca vire v i n t u nuntru [*neagă* ari̯a, ʝrăc].

afară J. mes-av *şi* i̯e a f å r a S. meš-av *şi* ie f å r ę Gb. f å r a Gd. f a r a B. f å r a C. L. f a r a Sc. mes-a f å r a *şi* i̯e f å r a N. tremęte *şi* ie f å r a.

alfà J. a f l å t-a m S. a f l å t(?) Gb. B. f l å t C. f l a t-a L. f l å t Sc. pl'erdut-š-am f l å t N. f l å t.

aici v. aci.

aiu J. å l' S. å l' (=cr. «luka») — ***şi* č e s ắ n Gd. å l' B. å l(?) C. L. å l' Sc. N. å l'u.

aiurea J. [ ] — **ă n (r) å t l o c (=cr. «drugoj meste») S. l'u r e — **altul sug.* i̯e l'u r ę — **(ă) n å t l o c Gb. Gd. a l'u r e B. a l'u r e, (*tânăr*) l'u r e C. [ ] — **n å t l o c Sc. a l'u r e *şi* l'u r e N. * l'u r e — **ă n å t l o c.

ajutà J. a ž u t a-me S. ž u t a-m, *altul* ʝ ú t ę-me Gb. Gd. B. ž ú t a-me C. ž u t e-me L. ž u t a-me Sc. ž u t å N. ž ú t a-me, *altul* ž u t ę-me.

alaltăieri Sc. åter a fost četrtâc N. åter (=it. «l'altro ieri»).
alaltăseară Sc. återsęra N.**ča mânče sęrę, v. *aseară*.
alb J. åbu S. åbu ca şi låptele Gb. åbu Gd. ab, åba broda B. åbu, åba C. oabu L. åbo Sc. åb N. åbu.
albină J. albira, *plur.* albirle S. [ ] — **čélițele Gb. **čelițe B. [ ] — **čelițele C. **čélițe ke medu fâcu N. [ ] — **čelitę.
alergà J. [ ] — **trlinda S. [ ] — **mes-a trlinda N. [ ] — ** trlind-?
alt (cf. celălalt) J. Gb. Gd. åt B. un åt C. oatu, n åt loc L. åto Sc. N. åt.
alun(ă) J. alura S. [ ] — **lísńac, *altul* lísnac, *altul* líšńac (=sl. «lesńak») N. [ ] — **líšńac.
amânat «târziu» J. amnåt S. amanát, amanåt Gb. ier amanát Gd. **apr.* amanát — **casno B. åstesera mănåt, sęrę amanåt («ieri sera tardi») C. amănát («tardi») L. [ ] — **cåsno Sc. amanåt («tardi») — ***cf.* zecasnit-am («ho fatto tardi») N. manåt, *apoi*: amanåt.
amar J. [ ] — **žuhco S. [ ] — **žuco, *altul* ĵuko ca şi pelenu (Artemisia absynthium) N. [ ] — **žuco-i.
an J. cățåń; bur ån; un ån ăntrég, ăntrég ån S. căț åń; bur ån; țeu ån; petnaist åń C. căț ań L. ân.
apă J. åpa cåda S. åpa, far de åpę, åpa blagoslovita Gb. far de åpa; apa Gd. åpa B. oapa, *apoi*: åpa råče C. L. apa Sc. N. åpa.
apărà S. [ ].
apoi J. *[*unul neagă, altul admite*] apoi; *adm.* mai apoi — **datunče, pac Gb. Gd. **adm.* mai apói — **pocle B. **apr.* mai apoi — **pocle voi męre C. mai apoi — ***altul*: pocle, pac Sc. *ĵiče-se şi mai apoi — **pocle N. **adm.* mai apoi — **io-i verí pocle.
aprinde J. aprinde S. [ ] (ă)nprinde, nprinde — **sugg.* prinde Gb. nprinde — *prinde Gd. aprinde focu B. nprinde svića — **sugg. de altul* nprinde focu — **stecnę' focu C. prinde — **adm.* prinde sviča — **stăcnę' focu, naložę focu L. nprinde — **adm.* prinde Sc. nprinde — *prinde N. *sugg. de altul* oprinde — **stăcní, neloží.
aproape J. aprope S. prope de cåsę.
arà J. arå, aråt S. am aråt o ńivę Gb. arå Gd. ará B. arå L. ará Sc. årę N. arå.
arbore J. hárbur (= albero della nave) — ** lęmna («albero») S. ** måre hråst; iårbulu de brod («albero della nave»).

arc J. [ ] — ** s t r í l'a l i ț a S. [·] — ** c f. din p r â s ć e («fionda»).
arde J. S. Gb. å r d e Gd. a r d e B. o a r d e C. L. a r d e Sc. N. å r d e.
arete J. a r ę t e («Schafsbock») S. a r ę t u ? («maschio della pecora»), *altul* a r e t u Gb. Gd. o r ę t e l e B. a r ę t e l e C. a r e t u, *unul mai bătrân*: a r ę t e l e L. a r e t u Sc. a r ę t u, *mai târziu*: a r e t u, *altul*: a r ę t e l e L. a r e t u Sc. a r ę t u, *mai târziu*: a r ę t u, *altul*: a r ę t e l e N. a r ę t u.
argint J. S. [ ] — ** s r e b r o Gb. [ ] — ** s l e b r o Gd. [ ] B. C. Sc. N. [ ] — ** s r e b r o.
armar S. u n a r m å r L. r m å r u Sc. r m å r — ** o š k r i ń e N. n a r m å r e se pure žmul'ele, n ʃ i d (= ven. «armereto») — ** n b u r o l u se pure robe, pre våle n cåmarę (= it. «armadio»).
așa J. a š å.
ascultà J. a s c u t å t S. am š c u t å t la uše; *altul* s c u t å t Gb. s c u t a Gd. a s c u t a B. s c u t u C. s c ú t a - m e L. s c u t á Sc. s c u t å t - a m N. s c u t å t.
ascunde Gb. Gd. B. s c u n d e - m e C. [ ] — * s c u n d e - m e Sc. L. [ ] — * s c u n d e.
ascuți Sc. — ** n e b r o s í: secura.
ascuțiș (la secure) N. ** ᵘo š t r e.
aseară «ieri sera» J. a s ę r a cu šcuro S. š ę r ę, *altul* s ę r ę Gb. a s ę r a B. s ę r a amanåt (cr. «sinoć») C. s e r a Sc. s ę r a — ** s e n o č e ? N. s ę r ę (- e).
așeză v. *ședeà*.
asin S. å s e r u, *altul* å s i r u Gb. å s i r u Gd. a s i r B. C. å s i r L. o a s i r u Sc. å s i r u.
asină S. * *adm.* å s e r a L. o a s i r a.
astară «astăseară» Gb. a s t å r a («questa sera») Sc. s t å r a ręn čirå.
astăseară (astăzi seară) «questa sera» S. å s t e s e r ę Gb. å s - t e s e r a (cr. «večeraska») B. å s t e s e r a (cr. «večeraska»); å s e r a C. o a s t e ʃ s e r a («questa sera») N. o á s t e ʃ e r e *și* å s e r a.
astăzi (cf. azi) N. å s t e j.
așteptà J. a š t ę́ p t a - m e colę́ S. š t ę p t ę - me ånča, *alt.* s t ę p t ę - me Gb. š t ę p t a Gd. a š t ę p t a B. š t ę p t a C. š t ę p t a - m e L. š t ę p t a . Sc. N. š t ę p t a - m e
așterne J. a š t e r n e påtu, mija, fętina — * *altul adm. numai* a š t e r n e p å t u — ** *încolo*: r a s t e h n í S. * *adm.* š t ę r n e påtu — ** l u c r å påtu Gb. [ ] — ** n e p r a v ę påtu Gd. [ ] B. * *apr.* s t ę r n e — ** n e p r a v ę́, f ę påtu C. š t ę r n e

— ** r e s t e g n ę' patu L. * *apr.* s t e r n ú t — ** f a c u t pătu Sc. š t ę r n a pătu.

aţă J. å ț e de ʃa crpí S. å ț e l e Gb. å ț e Gd. å ț e l e B. C. o á ţ e l e L. a ţ e l e Sc. N. å ț e.

atunci J. a t u n č e («allora»), d a t u n č e («nachher») — ** p a c N. [ ] — ** a l o r a.

aur J. [ ] — ** viţiţa de ʃ l å t o, ʃ l å t n a viţiţa S. [ ] — ** ʃ l å- t ę, ʃ l a t e ?, ʃ l a t ę Gb. [ ] — ** ʃ l a t a Gd. [ ] B. [ ] — ** z l å t a C. [ ] — ** de ʃ l a t a Sc. [ ] — ** de ʃ l å t a.

auzì J. a v ʃ í t S. a v ž í t, *altul* a v ʃ í t Gb. Gd. a v z í t B. a v z í t - a m C. a i̯ a v z í t L. a v ʃ í t - a i̯ Sc. N. a v ʃ í t.

aveà J. å m facút; noi̯ a v é m a nostru porţi̯ón [*neagă* a r e m]; r e m făče (= «faremo»); å m (= «ho») S. a m facút; o á r e n [*neagă* a v e m] Gb. i̯o å m — ** i m a póredăn ocl'u Gd. noi̯ a r e m o; n-å r e B. a r é m [*neagă* a v e m *şi* a r e n], n-å v (= «non ha») C. a r é m, *altul* a r é n; n-å r i L. a r é n; o a r e somnu trd Sc. a m facút; å r e n N. o å r e n dosti [*neagă* a v e m]; n-å r i frikę.

azi (cf. astăzi) C. a ʃ e, *acelaşi*: o a ʃ e (= «oggi»).

azi dimineaţă S. ** s e g u t r a B. ** s e g u t r a am verít (= cr. «segutra», it. «questa mattina, prima di mezzogiorno»).

baie J. făče o b å ń e S. b å ń a (= «bagno») N. o b å ń e am facút.

baier J. * b å i̯ e r (*îl poartă numai bătrânele*) S. * b å i̯ e r u (*după multă răzgândire*).

baltă S. b å t a.

barbă J. åba b å r b a (= 1. «barbă»; 2. «bărbie») S. *adm.* b å r b a (= «barbă») åba; b å r b a (= «bărbie») — ** čela stårat åre b r o d o (= «barbă») åb; s-a trupít pre b r o d a (= «bărbie») Gd. ** åba b r o d a (= «barbă»); pre b r o d a (= «bărbie») batút Sc. åba b å r b a (= «barbă»); pre b å r b a (= «bărbie») N. b å r b a (= «barbă») åbę; pre b å r b a («bărbie») — ** pre b r o d (= «bărbie»).

bărbat (cf. om) J. [ ] ** o m S. [ ] ** u̯ o m u, c r s t i å n u B. [ ] ** c r s t i á n, u̯ o m u C. [ ] ** o m u L. [ ] ** c r s t i å n, *adm.* u̯ o m Sc. [ ] ** c r s t i å n u, o m N. [ ] ** c r s t i a n u.

bărbuţă S. b a r b u ț u (= «barbă») N. b a r b u ț.

bate J. b å t e; nu me a b å t e *şi* nu me b å t e (= «nu mă bate») S. a b a t ú t m-am (= «m'am lovit») — * *adm.* b å t e, — ** t u ț ę, *alt.* t o ć i fl'eru Gb. b a t e Gd. * *adm.* b å t e, *alt.* a b a- t u t m - a m — ** t u č í B. b å t e; b a t u ț a (= b a t u t-s-a = «è caduto e s'è battuto») [a b a t e] — ** t r u p í t (= «lovit») C. fl'eru b å t e; b a t ú t m - a m — ** m - a m t r u p í t

Sc. [a b a t u t] b a t ú t s-a (= «s'a lovit») — * *adm.* fléru b å t e ** t r u p í t s - a, *altul* (*un copil*): t r u p ę' i̯ t s - a (= «s'a lovit»); fl'eru t u č í, *alt.* p r i k i n í (*un copil*: p r i k i n ę' i̯), *alt.* t u ć â, *adm.* fl'eru b å t e N. a b a t ú t s-a (= cr. «se je udril») pre cåp — * *adm.* b å t e cu bătu — ** fl'eru t u č í.

bătrân J. b e t ắ r (= cr. «stari»); un b e t ắ r om (= cr. «starac»); čeli b e t ă r i zicu S. b e t ắ r — ** čela s t å r a ț åre brodo åb Gb. b e t ắ r — ** s t å r ă ț Gd. b e t ắ r B. b e t ắ r — ** s t å r ă ț C. b e t ắ r L. b e t ắ r — ** *apr.* s t å r a ț u Sc. didu b e t ắ r; čeli b e t ă r i ʃicu — ** s t å r ă ț.

bea J. b ę — ** l o č i (= cr. «lokat», despre câni), s u r b í (despre câni) S. am goních boi̯i b ę *sau* neka b e v u; b e i̯ ú t Gb. i̯o b e v u B. b ę C. b ę; dupa če a b e i̯ ú t L. Sc. b ę.

berbece (cf. arete) J. b e r b e č e (= «capro non castrato», germ. «Ziegenbock») S. [ ] — ** a r ę t u (= «maschio della pecora»), p ă r č u (= «maschio della capra»).

bine J. S. Gb. B. C. b i r e L. b i r e - i̯ Sc. b i r e.

biserică J. b e s ę r e c a, *alt.* b e s é r e c a S. n b a š ę́ r i k ę, *alt.* b a s ę r i c a Gb. B. b a s ę r i c a C. ura b a s ę r i c a L. b ę s ę r i c a Sc. n b a s ę r i c a N. n b a s ę r i c a; uša de b a s ę́ r i k ę.

blăstămà S. [ ] — ** s u i̯ í.

bou J. S. b o, *articul.* b o v u Gb. un b o (*acelaşi zisese*) ur b o v u; dúra b o i̯ cåsa B. un b o C. b o L. un b o, *plur.* b o i̯ Sc. b o, b o v u N. n b o.

brândușă S [ ].

braț J. *numai în expresia*: ăn b r å ț e [*neagă* b r a ț, *dar zice*:] n b r å ț (= «bracciata») de brstine — ** m ă r a (= «braccio»); tot de la umer ăn žos: m ă r e; m ă r l e pl'erdút, samo c ú v e t e l e av ramás; pre m ă r = pre c ú v e t e (= «în brațe» *despre copilul dus la botez*) S. porta ăn b r å ț e — ** porta pre m ă r e (= «in braccio»); m ă r a = c ú v å t u (= «braccio»); tota m ă r ę (*arătând brațul*) Gd. — ** [c u v e t] C. n b r a ț — ** m ă r a, tota m ă r a Sc. n b r å ț (= «in braccio») — ** m ă r l e N. ăn b r å ț [*neagă* b r a ț] — ** m ă r ę; pre m ă r.

brâu S. b r ă u, b r ă v u (= «fascia») Gb. [ ] — ** o p r t a B. b r v u, posăndę' un b r v C. — ** c o n o p u N. b r ă u ʃa purtå åpa (= cr. «oprta» = «cinghia di lana rotonda») — ** p r a - š ć é n i ț a (= «cinghia di lana piana»).

bucată J. ** un c u s de cårne.

bumbac J. b u n b å c S. b o n b å c u Gb. b u m b å c u B. b u m b å c C. b u m b á c Sc. b u m b å c u.

bun J. b u r (om, an), b u r a hrâna; b u r o (*și* b i r e) S. u̯om b u r; b u r ån; o pårę b u r ę; b u r ę åri̯e Gb. Gd. B. C. L. b u r Sc. N. b u r (om, an, mâncare).

bunătate S. [ ] — ** o måre d o b r o t ę.

buric J. b u r̯ i c u S. b u r i c u, *alt.* b u r i g u Gb. b u-r i c — ** p u p ắ c Gd. B. [ ] — ** p u p ă c u C. — ** p u p ă c u L. [ ] ** — p u p ă c u Sc. b u r i g u N. b u r i c u.
butoiu J. [ ] — ** mic p u t r i h S. [ ] — ** o mikę b ă ț v i ț ę.
ca J. c a š i corbu S. c a š i låptele Sc. c a š i nęvu.
că J. [neagă c ă], k ę (= «perché») tu nu mež acåsa? — ** n e c a (= «dass») S. voi̯ k e tu mărănči Sc. voi̯ k e i̯e... N. k e.
căcà J. S. Gb. c a c å Gd. c a c á B. L. Sc. N. c a c å.
cădeà J. c a ſ ú t - a S. c a ž u t - å, *alt.* c a z ú t - a Gb. c a z ú t - a Gd. c a z ú t B. C. c a z ú t - a L. Sc. c a-ſ ú t - a N. c a z u t - a.
cal J. c å l u, un c å S. un c å Gb. c å Gd. c å l u B. un c å C. c o̧ á L. c a Sc. c å N. c å l u.
călar(e) C. ** c o ń a r u.
cald J. c å d, åpa c å d a S. åpa c å d ę Gb. c å d Gd. c a d B. c å d ăi C. c o a d L. c a d Sc. c å d o N. c å d.
căldare S. cadinele de c a d ę r ę C. cadinele pre c a d ę r a visę L. cadina de c a d e r a N. tórtele de c a d ę r ę.
cale J. ſapel'ę-l pre pråva c å l e; ăn c å l e L. ăn c å l e.
cămașă J. [ ] — ** o cošul'e S. o k e m ę š e, k e m ę š ę? *alt.* k e m ę s e Sc. N. k e m ę š a.
câmp J. [ ] — ** p o l' e (= «campo»); bur de p o l' a lucrå; mežém ăn c å n p å ń e (= «in campagna») S. [ ] — ** un p o l' e; lucrå p o l' e (= «lavorare il campo»).
când J. c ă n d S. c ă n d ver męre; c ă n d ai̯ Gb. c ă n ai̯ fos Gd. căn ai̯ B. c ă n; c ă n ai̯ fost C. c ă n d ai̯ tu lucråt L. c ă n d Sc. c ă n; c ă n ai̯ N. c ă n d.
câne J. c ă r e, c ă r e l e — ** b r e c u S. [ ] — ** b r e c B. C. — ** b r e c L. [ ] — ** b r e c u Sc. — ** b r e c u.
cântà J. c ă n t å — ** s v i r í (ni c a n t å ni ž u c å) S. c a n t å — ** s o p í vĭolinu (ni c a n t å ni ž u c å) Gb. c ă n t á t Gd. c ắ n t a B. c ă n t å C. c ă n t á L. c ă n t á; io c ă n t u Sc. c a n t å N. c a n t å — ** s o p í, z u c å.
cap J. c å p u — ** [g l a v a] S. me dore c å p u Gb. B. c å p u — ** [g l a v a] C. c a p u L. c å p u — ** [g l a v a] Sc. c å p u.
căpăstru J. [ ] — ** c a v e č e Gb. C. [ ] — ** c a v e č a Sc. [ ] — ** c a v e č a lu cå N. [ ] — ** c a v e ț ę.
capră J. o c å p r a S. — * c å p r ę — ** ali o c o ž ę Sc. — * *adm.* c å p r a — ** c o ž a N. — * *sugg.* c å p r a — ** c o ž a.
căprar S. [ ].
car J. [ ] — ** v o ſ S. [ ] — ** v o ſ u, *altul* crțęi̯ v o ž u Gd. ** v o z u L. [ ] — ** v o z u.
cărbune J. c r b ú r de lęmne; c r b u r i de ărpe, de fóšine S. * c ă r b u r e, *sugg.* c ă r b ú n de lęmne N. c a r b ú r i l e.

care J. c å r l e de doį (= «welcher von beiden»); de c å r l e o čire [*neagă* c a r e] S. c å r l e; de c å r ę farirę Gb. c å r e vẹr [*neagă* c a r l e] B. c å r l e C. c a r l e L. c å r l e de... Sc. c å r l e.

carne J. c å r n e (de bou, de om) S. c å r n e de bo Gb. c å r n a Gd. c a r n a B. c å r n e C. c o a r n e L. c a r n a, *alt*. c å r n a de pičór Sc. N. c å r n e (de bou, de om).

carpin S. [ ].

carte J. — ** dę mie ačåle c ń i g e (= «dàmmi quel libro»).

caş J. S. Gb. Gd. c å š B. c å š u C. c o a š u L. c a š Sc. c å s, c å š N. c å š u.

ca să J. — **n e c a S. — **v o į k e tu mărănči, voį k e mărănkę Sc. — **voį k e įe... N. — **k e.

casă (acasă?) S. prope de c å s ę Gb. c å s a Gd. c a s a B. c å s a C. c o a s a, c å s a L. c a s a.

cât J. c ă ț åń av lucrát S. c ă ț åń Gb. c ă t Gd. B. c ă ț C. c ă ț ań L. Sc. N. c ă ț.

către J. c ă t r a sire — ***şi*** v r d e Gd. netezę́ c ă t r a sire.

ce J. č é - ver S. ț e ver Gb. č e vẹr Gd. č e B. č e rẹį C. č e L. č e ver Sc. N. č e.

ceaţă J. — **m ă g l a S. — **m ă g l a (= «nebbia») N. m ă g l a.

celalalt J. o măra ăspelavę č a å t a S. č e l a å t u.

celar J. — **n c o n o b a S. [ ] — ** c o n o b ę; c o- n o b a-į úmidnę Gb. Gd. — **n c o n o b a B. L. — **ăn c o n o b a.

cenuşă J. č e r u š e S. puțin de ț e r u š e Gb. B. C. L. č e r u š a Sc. N. č e r u š e.

cer «cielo» J. — *č e r (*zic unii*) — **ni sup n e b o ni pre pemínt S. nu-į ăn ț e r ni nu-į ăn pre våle Sc. č e r N. č e r (*în opoziție cu*: pre pemint).

cer[2] J. ǵlinda de ț e r (= «ghianda»).

cerb S. [ ] — **į é l e n.

cerbice Sc. č e r b i c e lu bovu (= «collo del bue»).

cere (cerşì) J. č e r š í (= «suchen») S. ț e r s í t Gb. B. L. č e r e Sc. č å r e N. č å r e. (= it. «cercare»).

cetate J. č e t å t e — **altul* *adm*. č e t å t e — **f i n l o c (:sl. Vreka je jeno l e p o m e s t o) S. [ ]—**Rika-į un mušåt *grad* Sc. — *adm*. č e t å t e — **g r å d N. — **sugg*. č e t å t e — **g r å d.

ceteră J. [ ] — **ț i n d r a (= slav. «tamburica») C. [ ] — **v o l a r i ț e l e e s o p ę l e l e N. [ ] — **o s o p ę l ę.

chemà J. c l' á m a-l oč S. c l' ę m ę-l uoț Gb. c l' ę m a-l, *alt*. c l' ę m ę-l Gd. C. c l' ę m a-l L. c l' ę m ę-l oč Sc. c l' ę m a? N. c l' a m ę-l.

cicer «senz'acqua». J. — *č í č e r vir, låpte (= «senz'acqua») — **ă n t r e g vir, låpte Gb. [ ] — **f a r d e å p a Gd. [ ]

B. [ ] — **lâpte fâr de âpa C. — *apr. čičer (*dar neagă că s'ar întrebuinţà în C.*) L. [ ] — **far de âpę Sc. — *apr. lâpte číčer N. lâpte číčer (= «puro, senz'acqua»)— **nu se ſiče «vir čicer», se no «vir ſgólen».

cinà J. čirât; sęra se čira S. ţirâ L. sęra se čira Sc. čirâ; sęra se čira; stâra ręn čirâ N. čirâ.

cină J. čira S. ţira Gb. B. C. L. Sc. čira.

cinci J. S. Gb. B. C. L. činč Sc. činč(i)? N. činč.

cine (cui) J. čire *şi* cârle; de čire *şi* de cârle; cu čire? (întrebător) S. lu cui̯ şti fil'u?

coace J. coče (pâne, peşte, carne) — **altul adm.* coče — ***şi preferă*: spečí păra, ribe, cârne; nu-i ſdríu (= «copt» = «maturo») S. — **sugg.* coče (: tot uro-i̯) — **speţí pârę, ribe, cârne; ţâsta măr nu-i jinkęſdrívu Sc. — **adm.* coče — **păra ribe, cârne spečí N. — **sugg.* coče — **spečí păra.

coadă J. coda lunga S. codę Gb. Gd. B. L. Sc. N. coda.

coase J. — **înţelege* cose — **crpí betăre brageši S. cose (= «cucire») — **crpí (= «rattoppare») Gb. cose ſa novo — **crpí ſa staro Gd. cose B. cose — **crpę' cu âcu C. cose L.[ ] — **uší Sc. cose.

coastă (cf. os) J. costa (= «costola» *şi* «ossa»); costa (=«bergauf») — **u̯osele (= «osse» *şi* «costola») S. coštele (= «le coste» «Rippen») — **sugg.* cošte (= «ossa») — **scâs (= «riva») N. costele (= «costole»).

codru v. munte.

colea, colo v. acolea, acolo.

comanac J. cumarâcu S. coromâcu («pălărie rotundă, care se purtà odinioară, corespunzând lui klobuk în Chersano etc.») — **crilâs («pălărie care se poartă azi») Gb. coromâcu — scrilâšu Gd. coromacu B. coromâcu — **scrilâšu L. coromâcu («pălărie în general, și cea purtată azi») N. coromâcu («pălărie care se purtà odinioară») — **scrilâšu («pălăria de azi»).

coperì v. acoperí.

corb J. ca şi corbu S. — **sugg.* corb — **negru ca şi góvran Sc. N. corb.

corn, coarnă J. cornele, cornu (= sl. «dreńuli») S. córnele Gb. Gd. B. cornile C. L. cornele Sc. corn N. cornele [*altul neagă* corn] — **drnul'a.

cot Gd. — lâcătu S. — **ćuvatu, cuvátele B. — **lâcătu, lâcăt (*poate şi* lâcat) C. — **lácatu L. — **lâcătu Sc. N. — **cúvatu.

crăpà S. nu va crepâ (= «non creperà»).

crede Sc. i̯o cred; neca credo.

crește J. iårba c r ę š t e S. c r ę š t e (iarba și copilul) Gb. Gd. B. c r ę š t e C. c r ę s t e — ***și* p r e ž ę′ L. c r ę š t e Sc. c r ę s t e (iarba și copilul) — **p r e z ę′ N. c r ę š t e (iarba și copilul).

crud J. [ ] — **p r e s n o, nu-į cuhęito ănca S. [ ] — **p r e s n o.

cu J. S. c u Gb. spelá c u žaįfa; c u ţire Gd. B. C. L. Sc. N. c u.

cuc J. [ ] — ** c ú c o v i ţ a S. [ ] — **c ú c a v i ț ę N. [ ] — **c u c a v i ț a.

cuib J. c o l′ ú b u S. c u í b (*bisilab; silabizând rostește*) c o į í b (= «nido») Gb. Gd. B. c u į í b u C. c u l′ í b u L. c u j í b u Sc. N. c u l′ i b u.

culcà (coricarsi sul letto e per terra) J. c u c å t s-a pre påt, pre pod S.—**sugg.* m-am c u c å t ă n påt, ăn pre pod, ăn pre våle—**h i t í (= «buttato»?); m-am r e š t e g n í t (= «disteso»?) ăn pre våle Gb. c u c å Gd. — **apr.* c ú c a-te B. c u c å C. c u c á — ***și* h i t í n påt L. c u c a- t e Sc. c ú c a- t e n påt, pre pemínt N. c u c å t n påt, pre våle.

culege J. — **p o b e r ę′ (= «raccogli») S. [ ] — ** p o b e r í ţe a caĵút pre våle; p o b e r í grău.

cum (come fai? come vuoi?) T. c u m lucri; c u m ver S. Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. c u m.

cumătru, cumătră, J. [ ]—[ ]—**c u m p å r u (= «compare»); me c u m (*vocativ*); — b ǫ t r a (= «comare») S. a me c ú m a t r u — **c u m e (*vocativ*) — b o t r ę, *cu vocat.* b o t r a Gb. c ú m ă t r u —**me c u m (*vocativ*); — b o t r a Gd. c ú m a t r u — **b o t r a B. c ú m a t r u, *altul, mai tânăr*: c ú m ă t r u — **c u m e (*vocativ*); — b o t r a N. c ú m a t r u — **c u m e (*vocativ*) — b o t r a.

cumnat, cumnată J. [ ] — c u m n å t a — **c u ń å d o (*plur.* - åĵ) — c u ń å d a S. [ ] — [ ] — **c u ń a d o, *alt.* c u ń å d o, *art.* - d u — o c u ń a d ę, *alt.* o c u ń å d ę L. — **c u ń a d a N. [ ] — ** c u ń a d o, — c u ń a d a.

cumpărà J. de c u n p a r å, *alt.* c u m p a r å S. c u n p a r å Gb. Gd. c u m p a r á B. c u m p a r å C. c u n p a r á L. c u m p a r á Sc. N. c u m p a r å.

cunoaște J. c u n ǫ′ s c S. c u n ó š c Gb. c u n ó s c B. c o n ó s c C. L. Sc. N. c u n ó s c.

cunună J. — **c r o n a lu ţesåru, c r o n a (di decorazione) S. [ ] — **c r u n a L. c o r u n a (*tot așà în croațește* = pemintu įuva cręste įårba).

cur J. pre c u r Gb. c u r u Gd. c u r B. c u r u C. c u r L. c u r u Sc. N. preste c u r.

curat J. įe c u r å t S. c u r å t Gb. Gd. B. C. L. c u r á t Sc. N. c u r å t.

cureà S. [ ] — **ĵ u ĵ ń e.

cuscru J. c u s c r i (= sl. «svati» = germ. «die Zeugen») S. [ ] — **s f i d o k i, altul s f i d ǫ k i Gb. [ ] — **s f i d o č i Gd.

[ ] B. [ ] — **d í v e r i (= «compari») C. [ ] — **s f i d o č i (= «testimoni»), d i v e r u (= «compare») Sc. [ ] — **s f i d o k, *altul* s f i d ó č.

cusutură S. [ ] — molęi̯t un s ă v.

cutezà J. nu se c u t e ſ a furavę́i̯ S. furå nu se c u t ę ž ę N. c u t ę ſ ę furå.

cuţit J. Sc. c u ț í t stricåt.

cuvânt J. [ ] — **o b e s e d a N. [ ] — **b e s e d ę.

cuvântà J. c u v i n t å; nu åvdu če ómiri c u v i n t u — ** [*neagă* v o r b í] S. [?] — **g a n ę́ i̯ [*neagă* v o r b í] Gb. c u v i n t å — ***şi* g a n ę́ i̯ L. c u v i n t å — ***şi* g a n ę́ i̯ Sc. — *c u v i n t å — **g a n ę́ i̯ N. — **apr.* c u v i n t å — **g a n ę́ i̯ [*neagă* v o r b í].

da J. nu mi̯-a nåſat d å t; d ę míe ačåle kńige S. d ę-m C. d ę oč L. d å t-a m; d ę-m oč.

dăsagi J. — **b i s å g e [*neagă* b i s a ž a] S. — **b i š å g e l e N. — ** b i s å g e [*neagă* b i s a z e].

de J. d e čire, d e cårle; mučcåt m-am d e limba S. låptele d e u̯oi̯e — ** l u cui̯ šti fil'u? Gb. láptele de u̯oi̯a Gd. d e B. žåžetu d e măra; låptele d e uoi̯e; nascut ăi d e måi̯u C. de L. láptele d e (d o?) oi̯e Sc. låpte d e uoi̯ N. låpte d e u̯oi̯e.

degerà J. češći zåzete d é ž e r u.

deget J. ž å z e t u; češći z å z e t e; ăntru ž å z e t e ți̯rém pęna S. ž å ž e t Gb. ž å ž e t e Gd. ž a ž e t B. ž å ž e t e l e de măra C. ž á ž e t u L. ž a ž e t Sc. N. ž á ž e t.

deochià, deochiu S. m-a o d u c l'å t (= «mi ha stregato»); i̯o m-am o d u c l' å t Gb. [ ] — **ima p o r e d ă n o c l' u B. — *n d u c l' á t m-av — ***şi*: u r e č í t m-av C. n d u c l' á Sc. o d o c l' å t m-a N. m-a o d u c l' å t, o d u c l' å t-m-ę.

departe J. d e p å r t e denč (= «lontano da qui») — **[«l a r g o ist italienisch»] S. — **loc l å r g o, vila-i̯ l å r g o (= «lontano», *adverb*) Gb. — **l å r g o (adverb) Gd. — **l å r g o B. — **l å r g o (*adverb*) C. — **c å s a-i̯ l å r g o Sc. — **gråd, cåsa l å r g o N. — **i̯e l å r g o.

deschide J. r a s c l' i d e, *alt.* r a š c l' i d e S. r e š c l' i d e o uše Gb. Gd. B. r e s c l' i d e C. L. r e s c l' i d e uša Sc. r e s c l' i d e N. r e s c l' i d e uša.

desculţ Sc. r e s c ú ț (= ital. «scalzo»).

descultà Sc. r e s c u ț å.

deslegà J. r a ſ l e g å; r a ſ l ę g a-me [*neagă* d e ſ l e g a] S. r e ſ l e g å, *altul* r e ž l e g å, *altul* r e ſ l e g á [*neagă* d e ſ l e g a] Gb. r e z l e g å Gd. r e ſ l e g á B. r e ſ l ę g a C. r e ſ l e g á L. r e ſ l e g å Sc. r e z l e g å [*neagă* d e ſ l e g a].

despărţì J. — **r a s p a r t í (= «verteilen») S. — **r e s p a r t í, *altul* r e š p a r t í Gb. — **r e s p a r t ę́ Gd.

B. C. L. Sc. — ** r e s p a r t í   N. — **r e ʃ d e l í, *adm.* r e s-a r t í.

despoià J. r a s p u l' a   S. r e s p o l' â   Gb. r e s p u l' â   Gd. r e s p u l' á   B. r e s p o l' - t e; *altul* r e s p o l-t e   C. r e s p u l' á   L. Sc. r e s p u l' å.

dimineaţă S. d a m a r ę ț ę (*mai nainte zisese* d a m a r ę ț a) m ă r e   Gb. d a m a r ę ț a (= cr. «jutro»)   Sc. d o m a r ę ț a - i̯ d u m i r e c a (= it. «domani è domenica»)   N. d a m a r ę ț ę (= it. «domani mattina»).

dinte J. n d i n t e (= «un dente»)   S. Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. d i n t.

doagă J. [ ] — **o d u g a, *plur.* d u ž i l e   S. [ ] — ** o d u g ę.

doamnă J. — ** g o s p a (= «signora»).

doi J. d ǫ i̯   S. d o i̯; d o nopț   Gb. Gd. d o i̯   B. d o i̯; d o măreč   C. d o i̯   L. d o i̯ om; d o(?)   Sc. N. d o i̯.

doisprezece N. — d v a n á i̯ s t.

domn «Dumnezeu» J. S. d o m n u štíe   Gb. Gd. B. C. d o m n u   L. d o m n u štie   Sc. N. d o m n u.

dor S. [ ] — **ʃ å l o s t.

dormì J. mežem d u r m í   S. Gb. Gd. d u r m í   B. d u r-m í, d o r m í   C. d u r m í   L. d u r m í, i̯e d o r m e   Sc. d u r m í   N. d u r m í, d o r m e.

douăzeci (şi doi) J. — ** d o i̯ ș i d v a i s e t *sau* d v a i-s e č i d o i̯.

drac (cf. rău) J. d r å c   Gb. d r å c u   Gd. d r a c u   B. d r å c u   C. d r a c u   Sc. d r å c u   N. d r å c.

duce J. d u colę' (= germ. «bring hin») ačela pl'åden; d u č é ț colęá   S. d u colę'; d u coló   C. d u colę'   L. d u č e colę'   N. d u č e-l n școlę.

dulce J. d u l č e, *plur.* d u l č   S. Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. d u l č e.

duminecă J. d u m í r e c a   S. d u m i r e k ę   Gd. B. C. d u m í r e c a   Sc. d u m í r e c a; damaręța-i̯ d u m i r e c a   N. d u m í r e k ę (= cr. «nediljak»).

după J. d u p a o ura; d u p a č e av facút; d u p a măre (= «poi-mâne»); d u p a ʃid (= germ. «hinter der Mauer»); d u p a merinde — ** v r d e, c ă t r a   S. (p o c l e) d u p a bole; d u p a ʃid (= it. «dietro il muro») — **adm.* d u p a bole   Gb. — * d u p a č e   Gd. — **apr.* d u p a č e   B. d u p a č e am muncåt; măre d u p a podne   C. d u p a č e a bei̯út — ** p a c, m a i̯ a p o i̯   Sc. d u p a č e   N. d u p a č e a muŋcåt.

dureà J. d ó r e-m e câpu   S. me d o r e câpu   Gb. Gd. B. C. d o r e   L. me d o r e   Sc. d o r   N. d o r e-m e.

el J. S. Gb. Gd. B. C. i̯e   L. i̯ e vâ;   Sc. N. i̯ e.

eu J. S. Gb. Gd. B. C. i̯ o   L. i̯ o n-oi̯; m e dore   Sc. N. i̯ o.

face (1 «am făcut»; 2. «albinele fac miere»; 3. am făcut patul»; 4. «am visat un vis urît»; 5. «bine făcut = bine gătit»; 6. «fata e bine făcută = crescută»; 7. «nu-i încă făcut = matur, copt»; 8. face = naște) J. bire f a c u t a (5 și 6), [7] — **nu-i ʃ d r í u (7 = «maturo») S. am f a c u t (1); a f a c ú t un grumb š å ń (4); [5]; fętę — nu-i įinkę f a c u t ę (7) **adm.* fętę bire f a c u t ę (6) — ** p r i p r a v í t bire (5); bine ʃ r a s t i t ę (6); țesta măr nu-į įinkę ʃ d r i v u (7) Gb. f ę pătu (3); fečoru f å c u (8) — ** *și* n e p r a v ę′ pătu (3) C. čélițe ke medu f å c u (2) L. f a c ú t pătu (3) Sc. a m f a c ú t (1); f a c u t-a grumbo somnu (4).

fag S. [ ] — ** o b u c v ę.

făină J. f a r i r a e åba? de cåra f a r i r a lucri păra? de åba f a r i r a S. de c å r ę f a r i r ę? de f a r i r ę åbę Gb. Gd. f a r i r a B. zălic f a r i r a; o kila de f a r i r a C. L. Sc. f a r i r a N. cåra f a r i r ę?

fân J. f i r (= it. «fieno») S. f i r Gb. f i r u Gd. f i r B. f i r u C. f i r L. f i r u, f ă r Sc. f i r N. f ă r, *alt.* f i r.

fântână 1⁰ *puț* 2⁰ J. f ă n t ă r a (= sl. «studenac»); [2] — **š t e r n a (2) S. [1] — ** s t e r n a (= cr. sterna), p u č *altul* p u ț (= cr. puč, goč), v r t ă c u (= cr. vrutak); g r u l′ (= cr. «čurek») Gb. — ** š t e r n a; p u č Gd. — **š t e r n a C. — **š t e r n a įuva se åpa calę′; p u č; v r u l′ e (= cr. «vručak») Sc. [1] — **s t e r n a; p u č u; v r t ă c u, N. [1] — ** s t e r n a (= cr. «sterna»), š c u l′ a (= cr. «škul'a»), p u č (= cr. «puč»).

fără «senza» J. f a r d e mire; f a r d e mărеč S. f a r d e mire; f a r d e åpę Gb. f a r d e mire; f a r d e åpa Gd. f a r d e B. f a r d e mire; *altul* f å r d e åpa C. f a r L. f ă r Sc. f a r N. f ă r.

fărâmă J. — ** o m r v i ț a de p ă r e (= germ. «Brotkrumme») S. — ** o m o l i n ę Gb. — **m e č Gd. — **m e č u (= it. «mollica»); m r v a (= «briciola») B. — **m e č u de păre; m ŕ v i ț a C. — **m e č u de păre; o m ŕ v i ț a Sc. — **m o l i n a (= it. «briciola»); un b o b i ć N. — **m r v i ț e l e (= it. «briciole»).

fașă J. f å š e — ***și* ăn p ó v o į S. ăn f å š e (= sl. «povoj») L. n f å š e Sc. — *și f å š e — ***și* n r u b i n a.

făt J. [ ] — ** f e č ó r, m u š å t f e č o r, f e č o r i ć, f e ț o r u S. — *f e t u Gb. Gd. C. [ ] — **f e č o r Sc. — *f e t — **f e č o r u N. čela micu se ʃ i č e f e t í č u — *f e t u.

fată J. f ę t a, mušåta f ę t a, f ę t i ț a, f ę′ t i n a — **[*neagă* o t r o č i ț a] S. f ę t ę, f ę t i ț ę, f ę′ t i n a Gb. f ę t a Gd. o f ę t a C. f ę t a Sc. f ę t a-me N. f ę t ę.

față J. f å ț a (= it. «guancia») — **spela-ș-va o b r å ʃ u (= germ. «Gesicht»), *altul* o b r a ʃ u S. f å ț e l e (= it. «guancie») — **špelå o b r å ž u, *altul* o b r a ʃ u (= «faccia») N. f å ț a (= «guancia») — **o b r å ʃ u (= «faccia»); l å l o č e l e.

fecioară J. [ ] S. [ ] — **fętę, fętițę, fętina Gb. [ ] — **fęta Sc. [ ] N. [ ] — **fętę.
fecior J. deštru fečor S. fečoru, fečoriću Gb. Gd. C. fečor Sc. fečoru-me.
femeie J. — **(samița) ženska (= «donna»).
fi J. va fi S. fi Gb. fi; căn ai̯ fos, *dar*: i̯er fost-a; i̯o sam anč Gd. fi; pril ă i̯ de mušć B. cmoče-i̯ mort; nu-i̯ (= «non è»); cåd-ăi̯ C. L. Sc. N. fi.
fier J. abåte fl'eru S. tuțę fl'eru Gb. fl'ẹru Gd. fl'eru B. fl'ẹr C. fl'eru båte L. Sc. fl'eru N. tuči fl'eru.
fiere S. [ ] — ** ſuco ca ši pelenu.
fiu fie, J. a lui̯ i̯e fil'u S. fil'; fil'a Gb. fil' Gd. B. fil'u C. fil' L. fil'u Sc. N. fil'.
flămând J. flamúnd S. h·lamúnd Gb. Gd. B. hlamund L. h·lamúnd Sc. h·lamúnd N. ȟlamúnd.
floare J. [ ] — ** orože S. [ ] — ** deblele s pl'ire de roſ na mlådo leto.
floc S. [ ].
fluier(ul piciorului) J. — ** țipęla S. — **[*neagă* țipęla].
foaie S. o fol'e de hråst, fol'ele de hråstu — **o frunſę de trs Gb. [ ] — **frunza Gd. — **adm.* fol'e — **frunza B. o fol'e (= it. «foglio») — ***și*: o frunza C. L. Sc. o fol'e — ***și*: o frunza N. fol'a de hråst, de trs — ***și*: frunza de hråst, de trs: tot uro.
foale, foiu J. fole (= germ. «Bauch» și «Blasebalg der Schmiede») S. fólele ſa šopí *și* ſa poší — **trbuhu (= it. «pancia») Gb. [ ] — ** trbuh (= it. «ventre») B. [ ] — **sopęlele.
foame S. ć-e fome.
foarfeci J. — ** razeroí cu ščårele S. — **cu ščårele C. — **cu ščårele voi̯ tol'a N. — **ščårele.
foarte J. [ ] — **i̯åco bire; ănca mai̯ bire (= germ. «sehr gut»).
foc J. foc; focu lu sveti Jiván S. foc; focu de sveti Jívan Gd. foc; aprinde focu Gd. B. C. L. Sc. N. foc.
frământă S. [ ] — **cuhę'i̯.
frasin J. fråsir, *plur.* fråsire S. [ ] — **i̯esen, *alt.* i̯ešen B. [ ] — **i̯ésen C. [ ] — **i̯ésenu N. [ ] ** — i̯ésen.
frate J. S. fråte Gd. frate B. fråtele L. fratele Sc. N. fråte.
frâu Sc. — **uzda (= it. «redina») N. — **uzda.
frică, v. teme.

frig, v. rece.
frige J. [ ] — **coče: copte ribe S. [ ] — ** sprași: sprașit-an ribe.
friguri J. — **tremură de febra.
friptură J. [ ]—**frita de ribe, de ošore S. [ ] — **o fritål'e de ove.
frumos, cf. mușat.
frunte J. S. frunte Gb. Gd. frunta B. C. L. pre frunte Sc. frunte N. pre frunte.
frunză, cf. foaie.
frupt S. [ ] — **ſir (= it. «frutto»).
fugă J. [ ] S. [*unul neagă* fuga, *altul*] dat l'-a fugę N. — *cațåt o fugę — **cațåt un i̯åd («fuga-i̯ talianski»).
fugi J. — *fužít — ***și*: trlít, scapåt S. fui̯ ćå — ***și* trlę' ćå Gd. fužećå — * *apr. imperat* fúi̯ ćå.
fum J. [ ] — **dim (= «fum în odaie, în bucătărie»); dim de pipa.
fumà J. [ ] — **ſåda pipę' ali dimę' ali curę' S. [ ] — **cåsa dimę' e curę'; pipę'i̯ n spańolet; *sugg.* fumę'i̯ Gb. fumå.
fund («fondo» del buco e del bicchiere) J. fundu de glåžu S. fundu de žmul' Gb. Gd. fundu B. fundu de mižó C. L. fund Sc. N. fundu.
furà J. furå; furavę'i̯ nu se cuteſa S. furå nu se cutęzę Gb. furå Gd. furá B. furå C. furá L. fŭrá (*cu* u *scurt*) N. furå.
furcă J. furca S. o furkę Gb. Gd. furca B. C. cu furca L. furca.
furnică J. furmiga *și* furniga S. furnigę Gb. [ ] — **mravínăț Gd. [ ] — **mravinățu B. furniga C. frniga L. [ ] — **mrav Sc. furniga N. fruniga.
fus J. S. Gb. fus Gd. fusu B. cu fusu C. L. fus Sc. fusu N. fus.
fuște S. [ ] — **băt.
fute J. S. B. L. fute.
găină J. gal'ira S. gal'irę Gb. o gal'irę Gd. gal'ira B. o gal'irę C. L. Sc. gal'ira N. gal'irę.
galben J. gåbir S. [ ] — **žuto N. [ ] — **žuto (= «giallo»).
geană J. žåne (= it. «sopracciglia») S. o žånę, žånele (= it. «ciglia») — **óbroviţe (= it. «sopracciglia») Gb. žånele (= it. «sopracciglia») — **óbrve (=it. «ciglia») B. (*bătrânii*:) žånele, (*un tânăr*:) žårele, (*altul*:) žanele (= it. «sopracciglia») C. žåne (= «ciglia»?) — ***și* óbroviţe:

tot ur L. ž â n e l e (= «sopracciglia») Sc. ž å n a (= «sopracciglia»?) — **o b r o v i ț a (= «ciglia»?).

genuche J. S. Gb. Gd. B. C. ž e r u n c l' u L. z e r u n c l' u Sc. N. ž e r u n c l' u.

gheață S. de g l' a ț ę.

ghem S. g l' e m u de lărę.

ghindă J. g l i n d a de țer (= it. «ghianda») S. o g l' i n d ę — **adm. dar cu alt sens: b o b o š k ę, š i š k ę Gb. Gd. g l' i n d a B. o g l'i n d e, (acelaşi, mai târziu:) o g l' i n d a, (tinerii:) o g l' i n d a C. L. g l' i n d a Sc. o g l' i n d a N. g l' i n d ę — **b o b o š c a (= it. «bacche dei roveri come le pipe», cr. «šiška»).

ghindură J. g l' í n d u r a la (?) gut (=it. «glandola»), *dar şi* (?) g l í n d u r a (= it. «ghianda»).

ginere J. [ ] — **ʃ e t S. [ ] — ž e t, *altul* ʃ e t = cel ce «a verit na robu» (= «care se stabileşte în casa miresii») Gb. — **ʃ e t Gd. [ ] — **z e t B. [ ] — **z e t u meu C. Sc. [ ] — **z e t N. [ ] — **ʃ e t, z e t.

gingie J. ž i n ž i r e (: it. «dove crescono i denti») S. ʃ i n-ʃ u r í n e l e (= țăsta filę de cârne) Gb. ž i n ž i r i n a, *altul* z i n z í r e l e (?) Gd. ž i n ž ú r e B. C. ž i n ž í r e l e L. — **č e r e n u (= it. «gingiva», cr. id.) Sc. ž i n ž i r e N. ž i n ž í r e l e.

grânar S. [ ].

gras J. g r å s ca ši porcu S. g r å š Gb. Gd. B. g r å s C. g r a s L. Sc. N. g r å s.

grâu J. g r ă u (= it. «frumento»), g r ă v u (= germ. «Weizen», sl. «šenica») S. poberí g r ă u̯.

grăunte J. — **o ʃ r n a (= it. «granello») de mel', de grâšca, de frmentín (: nel veneto di Vittorio: formentín); farira se fâče de ʃ r n e S. — **o ʃ r n ę de grâd, *altul* o ž r n (?), o ž r n ę de grâd Sc. — **o ʃ r n a de pos N. — **o ʃ r n ę de...

grec J. [ ] — **i̯e-i̯ un g r e g, doi̯ g r e g i S. [ ] — **g r c u L. — **g r e g u Sc. — **g r c.

greier S. g r u l' a (*articulat* = cr. « čurak»).

greu J. g r e v o (= it. «difficile» şi «pesante»), g r e a limba S. volu g r ă u (*adverb*); limba-i g r ă l ę.

gros J. g r o s pâr (= it. «palo grosso»); g r o š potplâte; g r o s a sucna S. g r o š, g r o š ę; *altul* g r o s, g r o s ę Gb. Gd. B. C. g r o s L. g r o s a Sc. g r o s (= it. «grosso») N. g r o s.

gură J. g u r a S. g u r ę Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. g u r a.

gust J. čâsta n-âre bur g u š t — **s l a s t (= «gusto») S. g u s t, *altul* g u š t Sc. [ ] — **n u-i̯ b u r (=«n'are gust bun») N. g u š t.

gustà J. tota ʃía n-am g u s t å t (= germ. «den ganezn Tag habe ich nichts gegessen», sl. «celi dan ni sam niš jiv»); *imper.* g u s t a; *altul* g u š t a — *g u š t a (= «gustare se ti piace») — **p o c u s ę′ se te pi̯ažę′ (= sl. «pokus kɔ te pjaži») S. [ ] — **p o c u s ę′, *altul* p o c u š ę′ Sc. N. [ ] — **p o c u s ę′.

iapă J. — **sugg.* i̯ å p a — **c o b i l a S. i å p ę Sc. N. i å p a.

iarbă i å r b a (*odată şi*:) i å r v a S. i å r b ę Gb. i å r b a Gd. i a r b a B. i å̯ r b a C. L. i̯ a r b a Sc. i̯ å r v a N. i å r b a.

iarnă J. ăn i å r n a S. n i̯ å r n a, i̯e i å r n a C. i̯ a r n a L. n i̯ a r n a Sc. N. i̯ å r n a.

iască J. *în graiul bătrânilor*: i̯ a s c a (= it. «esca per il fuoco») S. [ ] — ** c r e s i l a L. [ ] Sc. — **i̯ e š c a N. —**i̯ e š c a (= it. «esca»); c r e s i l a (: di ferro).

ied J. i̯ e d S. [ ] — **c o ʃ l i ć u.

iederă S. [ ] — **b r s l′ á n.

iepure, iepuroaică J. l′ é p u r u, mic l′ e p u r, (*cei bătrâni zic*:) l′ é p u r e; l′ e p u r i ț a, mica l′ e p u r i ț a S. l′ e p u r, mic l′ e p u r, l′ e p u r i ț ę, mikę l′ e p u r i ț ę Gb. Gd. l′ é p u r u B. C. L. Sc. N. l′ é p u r u.

ierbos S. [ ] — **p l ′ i r e d e i̯ å r b ę.

ieri J. i̯ e r a fost luri S. i̯ e r a fost sredu Gb. i̯ e r amanat; i̯ e r a fost sămbata B. i̯ e r a fost sămbata C. i̯ e r petắc L. i̯ e r Sc. i̯ e r a fost; i e r i (?) N. i̯ e r.

ieşì J. i e š í t — **m e s-a de la uše a f å r a S. — **adm.* i̯ e š í t-a — **a m e š Sc. — **adm.* i̯ e š i t — **m e s -a N. —* i̯ e š í t-a — ***mai des*: m e s-av.

îmbrăcà J. — ** mušåt ă n m e s t i t a

îmbucà S. [ ].

împăcà S. [ ].

împlântà J. [ ] — **s a d í «sădì», p o s a d í t-am doi̯ mer S. [ ] — **s a d í «sădì».

împrumutà J. — **časta am a lui̯ ʃ a i̯ m i t (= it. «prestato»), ma nu mi̯-a nåzat dåt.

in J. — **o måi̯e de l ă n S. [ ] — **l i n.

în J. ă n conoba, ă n beséreca, ă n cămbra, ă n plåța, ă n cåle, ă n šufít, ă n påt [*neagă* p r e pat]; ă n åt loc, *altul* ă n r åt loc S. ă n conoba, ă n plåțę, ă n vålę, ă n cåmarę — **p r e påt Gb. n conoba, n påt [*neagă* p r e påt] Gd. n conoba, n pat (= «a letto») B. ă n conoba, ă n påt (= «a letto») — ***şi* p r e påt (= «a letto») C. n pat — **p r e påt (pat) (= «a letto») L. ă n conoba, ă n påt (= «a letto») Sc. ă n conoba etc., ă n šufít, n bråț — **p r e påt (= «a letto»), *şi* p r e šufít (= ven. «in soffitta») N. ă n (caneva, chiesa, valle, camera, piazza, strada), ă n åt loc, ă n påt (= «a letto») — **p r e påt (= «a letto»), p r e šufít.

înainte J. și așă r e n č e.
înăuntru J. viro ă n u n t r u S. neca vire âria r u n t r u; mnę n u n t r u.
încă J. ă η c a; va n c a čuda živí; ă n c a mai bire (= germ. «sehr gut») S. i i n k ę Gb. Gd. i i n c a B. ă n c a, (*tinerii zic*): i i n c a C. i i n g a L. Sc. i i n c a N. i i n kę.
încălecă J. [ ] — av câlu ſ a i e ſ d í t S. [ ] — **s e i e ſ - d í t - a câlu.
încălță J. ie av postólele ă n c a ț â t (=it. «ha calzato le scarpe») S. n c a ț â postólele Gb. n c â ț a-te Gd. n c a ț a-te B. n c â ț a-te — **și: p u r e s u s C. n c a ț a postólele L. n c a ț â postólele Sc. mna te n c a ț â (= it. «va a metterti le scarpe»), n c â ț a-te N. io n c â ț u postólele.
încălțăminte J. S. C. L. Sc. N. — **p o s t ó l e l e.
încântă S. [ ].
încărcă J. ă n c r c â (=it. «caricare sul dorso») — **n a l o ž í (=it. «caricare sul carro») S. n c a r c â pre umer, pre spâte: samo ženske — **c r ț ę' i vožu; c r ț ę' i pre spâte: muški Gd. — *apr*. n c a r c á t-a brenta — ** io-i pre vozu k e r g é o n e k e r g é lęmnele.
închegă S. l'i s-a n c l' e g â t lâptele, n-âre âto lâpte (: *se zice după ce a fătat a doua oară și nu mai are lapte până la fătatul viitor*) — **s-a p o s k u t í t (: *se zice despre laptele care s'a acrit închegându-se*) Gd. [ ] B. — * *sugg*. n c l' e c â t — **lâptele l'i s-a z e s i r í t C. — **adm*. n c l' e g â t — ** z e s i r í t L. [ ] Sc. lâptele se 'n k l' u c â t (: nella vacca) N. — * *sugg*. lâptele s-a n c l' e g â t (= cr. mleko se je pokuarilo) — **lâptele s-a p r e š k u t í t, s-a s c u a r í t.
închide J. z a c l' i d e S. ă n c l' i d e uša [*neagă*: ſ e c l' i d e] Gb. B. C. L. Sc. N. z e c l' i d e.
încotró (= germ. «wohin») J. c o t r ó mež? — ** i u v a S. — ** i u v a meri? Gb. c o t r ó meri? Gd. c o - t r ó meri; c o t r o šti tu? B. c o t r ó meri? C. [ ] — ** i u v a meri L. c o t r ó meri? Sc. — ** i u v a N. — ** i u v a.
inel J. a r ę' S. [ ] — **o v e t i ț ę de mul'ęrę (= ven. «vera de matrimònio, semplice, liscia»); p ŕ s t e n u (= it. «anello con un pomo») Gb. B. — **p ŕ s t e n u, v í t i ț a Sc. [ ] — **v í - t i ț a, p ŕ s t e n u N. [ ] — **v í t i ț a (= it. «anello liscio»); p r s t e n u (= it. «anello con ornamento»).
înfășă J. [ ] — **fečoru p o v í t (= it. «infasciato»); ă n f a š ę' i măra ali câpu S. n f a š â fetu — **l e g â (*despre o rană*) Gb. [ ] — **p o v í Gd. [ ] — **p o v í fečoru B. — **apr*. n f a - š â — **p o v í, (*contrariul*:) s f a š é i, r e s f a š e i C. — **apr*. n f a š â — **mic ren p o v í L. ă n f a š â Sc. — ** p o - v i t-i n rubina ši-n fâše N. ă n f a š â — **p o v i ę' i t.

îngheţà J. — **apa s-a ſ m r ſ n í t (= it. «si è agghiacciata»); češći zăzete d é ž e r u (= it. «queste dita sono agghiacciate») S. [ ] — **p o l e d í t (: bắta, *adm. şi*: žăžete).

îngrășà J. S. [ ] — **s-a p o d e b e l í t.

îngreuià S. [ ].

inimă J. i í r i m a (it. ha buon cuore; cavare il cuore) S. i í r i m ę Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. i í r i m a.

înnecà J. [ ] — **u č i d e; s-a o t o p í t (= it. «s'è annegato») S. [ ] — **u ţ i d e; o t o p ì.

înnegrì J. [ ] — **o č e r n í o n e g r u f ắ č e S. [ ] — **o ţ r n í.

îns J. se nu ver tu, voi io ă n s; ie av ſis ă n s ke...; ă n š ose (= it. «solo ossi») S. še né, voi ă n s; «žila-i» ura ă n s ę (= «numai una» = «singular»), «žilele» mai munde Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. ă n s N. se nú-ver; voi fắče ă n s.

înșelà «a pune șaua» S. [ ] — ** o s e d l ę i t.

(*în*)*semnà* J. s ă m n å (= it. «segnare») S. [ ] — ** s e - ń ę i t - a m B. — ** s e ń e i Sc. [ ] — ** s e ń ę i t N. [ ] — ** s e ń ę i t-am.

însurà J. ie s-a n s u r å t — ***și* p o z a c o n í t S. ie s-a n s u r å t (: *fără preot, în mod abuziv*) — **ſ a c o n í t (: *în mod legal*) Gb. n s u r å t (*despre bărbat*) B. ie s-a n s u r å t C. n s u r a t L. ie s-a n s u r å t — **[*neagă* ſ a c o n í] Sc. N. ie s-a n s u r å t.

înțelege J. å m n ţ e l é s S. [ ] — **a i ſ e c a p í t, ſ e p a m e t í t, *altul* ai ž e c a p í t, ž e p a m e t í t B. [ ] — ** r e z u m é s C. [ ] — **r a z u m ę N. [ ] — **r a ſ u m í t, *altul* r a z u m é š t.

întinde J. [ ] — **r a s t e g n í S. [ ] — **n e t e g n í spågu.

întinerì J. [ ] — **p o m l a d í S. [ ] — **p o m l a d í t.

intrà J. [ ] — ** v i r o ă n u n t r u S. [ ] — **m n ę n u n-t r u.

între J. ă n t r u (= germ. «zwischen»); ă n t r u žăzete ţirém pęna (= it. «tra le dita teniamo la penna») S. cu coda n t r u pičore; n t r u žăzete Gb. n t r u šuma B. n t r u L. n t r u Sc. cu coda n t r u... N. n t r u pičorle, *altul* n t r u pičore.

întrebà J. n t r ę b a-l (= it. «interroga»)»; n t r ę b a-l foc (= it. «chiedi») S. n t r ę b ę-l căţ; n t r ę b ę-l foc Gb. n t r ę-b a-l Gd. B. n t r ę b a C. n t r e b á L. n t r e b å t e-l; n t r ę b a foc Sc. n t r ę b a-l («întrebà» și «cere») N. n t r ę-b ę («întrebà» și «cere»).

întreg J. un ån ă n t r é g; ă n t r é g ån; ă n t r e g låpte, vir (= it. «senz' acqua») S. [ ] — **ţ e u.

întunerec J. — **asęra cu š c u r o.

învățà J. l-am n v e ţ a v ę i t bire și ie s-a bire n v e ţ å t S. n m e ţ å t (= it. «insegnato»), s-a n m e ţ å t, (= it. «imparato»)

Gb. n m e ț á (= it. «insegnare» și «imparare») Gd. n m e ț á B. n m e ț å (= it. «insegnare» și «imparare») C. m e ț á L. n m e ț å Sc. n m e ț å t; s-a n m e ț å t N. n m e ț å t bire...; s-a n m e ț å t.

învești J. s-av ăn åbo ă n v e ș t í t.

iţe S. [ ].

iuă «unde» J. i u v a S. i u v a meri; i̯ u v a šti? Gb. i̯ u v a šti? (= it. «dove sei») B. i̯ u v a šti tu? C. i̯ u v a meri; i u v a ai̯ fost *și* i̯ u ai̯ fost? L. i̯ u v a-i̯? Sc. i̯ u v a ăšte N. i̯ u v a.

joc J. — * *înțeles, dar ieșit din uz*: ž o c — ** i̯ i g r a (= it. «giuoco»); p l e s (= it. «ballo») S. -- *ž o c? — ** i g r a de hårte; p l e s.

joi J. [ ] — **č e t r t ắ c N. — **č t r t ắ c.

jos (cf. vale) J. ž o s; meg ă n ž o s S. ž o s, careta ſbriseịt-a n ž o s (= cr. «nakla») — * *sugg.* p o ž o s — ** p o ſ d o l u (= cr. «dole»), ſ d o l u, poberí țe a caſút p r e v å l e.

jucà J. ž u c å — **(*în înțelesul* «a cântà la un instrument»:) s v i r í [ni c a n t å, ni ž u c å], ſ v o n í cu clópote, a r m o n i g ę́ i̯ cu vi̯olinu, cu clópote S ž u c å — **ſ v o n í clópotele, s o p í violinu (= it. suonare il violino) Gb. z u c å B ž u c å C. ž u c á L. Sc. ž u c å N. ž u c å — **s o p í.

judecà J. S. N. [ ] —**s ă n d í.

jug J. [ ] — **i̯ e r ắ m S. Gb. — **i a r ắ m Gd. [ ] B. C. Sc. [ ] — **i̯ a r ắ m u N. [ ] — **i̯ a r ắ m.

june J. ž u n c (: *până la un an*) S. ž u n c u (: *până la doi ani* = cr. «junak», ven. «vidél»).

june J. ž u r e (= germ. «kräftig», sl. «junak») — **t i r e r (= it. «giovane», sl. «mlad») S. ž u r e — ** t i r ă r (= cr. «mlad»), i u n â c (= cr. «junak»); m l a d i ć u (= cr. «mladić») Gb. [ ] — **t í r e r; m l a d i ć, i u n â c u Gd. [ ] B. ž u r e (= cr. «mladić?, junak») — **t i r ă r, m l a d i ć u C. — **t i r a r a L. [ ] — **t í r a r, m l a d í c u, j u n â c u Sc. — **t i r a r N. ž u r e — ** česta m l a d i ć ăi̯ t í r e r; j u n â c (ši ž u r e: tot-ur).

jurà J. ž u r å t S. n-oi̯ ž u r å Gb. ž u r å Gd. ž u r á B. ž u r å C. ž u r á L. Sc. N. ž u r å.

la J. l a i̯ e, d e l a S. l a i̯e Gb. Gd. B. L. l a Sc. l a (*stare și mișcare*) N. ståi̯e l a...

lac S. — ** i̯ å ſ e r u (= it. «lago»).

lână J. lă r a S. l ă r ę Gb. Gd. B. C. L. Sc. l ă r a N. l ă r ę.

lapte J. S. l å p t e Gb. l á p t e l e de uoi̯a B. l å p t e; l å p t e l e; lapte C. l å p t e; l å p t e l e; l á p t e l e s-a zesirít L. l å p t e l e; l á p t e l e de oi̯e Sc. l å p t e de uoi; l å p-t e l e N. l å p t e.

lăptucă S. o fol'e de l a t u k ę, (*unul mai bătrân*:) l a p t u k ę Gb. [ ] — **s a l a t a? Gd. [ ] — ** š p i r i č o l u B. [ ] — **š p i r i š o l u, *altul* š p i r i š o r u C. L. [ ] Sc. l a t u c a; *altul îndreaptă pe unul din Noselo*: l a t u k ę ne l a p t u k ę N. l a p t u k ę.

lard J. S. [ ] — **s l a n i n a.

larg T. l å r g (= it. «largo» [sic?] dei vestiti) S. nu-i̯ štrintę, ie l å r g ę; l å r g Gb. l ä r g (*adjectiv*) Gd. l å r g o (*adjectiv*) B. l å r g (= it. «largo», *adjectiv*) C. camižola l å r g a Sc. N. l å r g, *fem.* l å r g a.

lăsà J. l å s a-l; l a s å t S. låšę-l; l å š å pre šcånd Gb. l å s a - l Gd. l å s ę -l B. l å s ăl C. l å s a-l L. Sc. l å s a N. l å s ę-l.

laț J. [ ] — ** š p å g (= it. «spago») S. [ ] — **o z a n k ę.

lătrà J. l å t r a S. l å t r ę Gb. l a t r á Gd. l a t r á B. l å t r a L. Sc. N. l a t r å.

lătùri J. [ ] — ** (platít čuda pre s p e l a v ę' i̯ t) S. [ ] — ** l u ʃ i l ę.

legà J. l e g å n bo, ružile S. l e g å: bou, tršu Gb. l e g å-l Gd. l ę g a B. l e g å C. l ę g a-l L. Sc. l e g å N. l ę g ę.

lemn J. l ę m n a (= germ. «Baum»); tal'å l ę m n e (= it. «legna grosse») — **tal'å b r s t i n e (= it. «frasche») S. tal'å l ę m n e l e — **f r å š k e (:piccole) Gd. l ę m n e l e B. l ę m n e C. tál'a l ę m n a L. tal'å l ę m n e l e Sc. l ę m n e tal'å N. t å l' ę supțire l ę m n e (= cr. «seć fraske»).

limbă (= germ. «Zunge» și «Sprache») J. mučcåt m-am de l i m b a; ǵ r e a l i m b a; l i m b a (= germ. «Sprache») nostra S. l i m b ę Gb. Gd. B. C. L. Sc. l i m b a N. de l i m b a.

linge J. [ ] — ** o l i ʃ ę i̯ S. o b l i n ž e; țesta bo o b l i n š-a țela åtu Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. l i n ž e.

lingură J. l í n g u r a S. o l í n g u r ę Gb. Gd. B. C. L. Sc. l í n g u r a N. o l í n g u r ę.

linte S. [ ] — ** o ʃrnițę de l e č e.

loc J. S. Gb. Gd. l o c B. l o c u C. L. Sc. N. l o c.

luà J. v l ę čåsta (= germ. «nimm das»); v l å [*neagă* l o a] S. l ę Gb. l ę s a p ú n B. l ę sapunu C. l ę L. l ę sapunu.

lucrà («a lucrà» și «a face») J. bur de pol'a l u c r å; căț ån av l u c r å t? (= germ. «arbeiten») S. l u c r å pol'e (= it. «lavorare il campo»); l u c r å lucru de canpå'ńe; l u c r å påtu Gb. l u c r å; i̯o l u c r a, noi̯ l u c r a m o Gd. l u c r á; i̯o l u c r a, noi̯ l u c r a m o B. l u c r å C. l u c r á; l ú c r a; ai̯ tu l u c r å t L. Sc. l u c r å N. l u c r å (= it. «lavorare») pemintu o canpåńa.

lucru S. lucrå l u c r u de canpåńe.

lume J. — * *la cei bătrâni se mai poate auzi*: pre l u m e — **mes-a pre s v i t (= it. «per il mondo») S. cum l u m a štåi̯e (= it. «quanto

il mondo è largo»); am mnât pre tota l u m a (=it. «per tutto il mondo»); mes-a pre l u m e Gb. Gd. B. C. tota l u m a L. omu de l u m e; tota l u m a Sc. tota l u m a; pre l u m e — **s v e t N. (*numai în expresia*:) tota l u m a.

lumină (lumânare) J. — **spuhnę' s v i č a; ʃ ę d a (= germ. «Licht, Lampe») dimę' S. — ** spusí s v i č a, *atlul* š v i č a, *altul* s v i ț a Gb. — **spuhnę' s v i ć u Gd. — **s v i ć a de loj B. **mprinde s v i ć a C. — ** prinde s v i č a N. — **s v i ć a.

lună J. pl'ira l u r a (= germ. «Mond»; *negat în înțelesul* «Monat») — **doi̯ m i s e ț S. — *sugg. l u r a pl'ira — **și: m í s e ț u pl'ir (: tot-uro); doi̯ m í s e ț Gb. — **m í s e ț u (= it. «mese») Gd. — **m í s e ț (= it. «mese») B. l u r a (= it. «luna») —**m í-s e ț u (= it. «mese») Sc. l u r a pl'ira — **m i s e ț (= it. «mese») N. l u r a pl'ira — **alt. m í s e ț u pl'ir; doi̯ m í s e ț (= it. «mese»).

lung T. l u n g; coda l u n g a S. l u ŋ g Gb. l u n g Gd. l u n g o B. l u n g a C. L. Sc. l u n g.

luni J. l u r; i̯er a fost l u r i N. — **p o n e d í l' ă c.

lup, lupoaică J. l u p u S. l u p; l ú p i ț ę — **și u c o d l â c u Gb. l u p Gd. B. C. l u p u L. — **u c o d l â c u Sc. N. l u p, l u p i ț a.

ma «ci, dar» J. poc, m a nú-voi̯ — **poc, p a c nú voi̯ (= it. «posso, ma non voglio»); ne i̯o, n e h tu (= it. «non io, ma tu»); i̯e-i bolen, a l i va nka čuda živí S. ne i̯o, m a tu; poc, m a n-oi̯ — ** *adm. și:* ne i̯o n e g o tu N. m a ai̯ tu; poc m a n-oi̯.

măcină J. — *m â č i r â t — **și: am s m e l í t (= it. «ho macinato», sl. «sam samlio») S. m a č i r â.

măduvă J. S. [ ] — **m o ʃ g u.

mai J. m a i munt S. m a i̯ mund Gb. m a i̯ puțin Gd. m a i̯ mušat, m a i̯ puțín B. m a i̯ puțín Sc. N. — *m a i̯ apói.

Maiu J. S. misețu de m â i B. nascut-ăi de m â i̯ u C. m a i̯ u L. m â i̯ Sc. m â i̯ u N. de m â i̯.

mamă J. [ ] — **m â i̯ e S. — **o m â i̯ e, o m â i ț ę Gb. — **m a i̯ a B. C. — **m â i̯ e L. — **cu m â i̯ a Sc. — **m â i̯ e, m â i̯ a N. — **m â i̯ e.

mână S. m i r â t l-a n scolę de măr B. m i r â t-a (zic *tinerii*) — **d u r â t-a (*zic bătrânii*) Sc. m i r a.

mână J. o m ă r a ăspelavę ča âta; cu m ă r l e ăn žep S. o măr; m ă r l e B. žâžetele de m ă r a; m ă r u C. tota m ă r a L. m ă r a Sc. o m ă r; m ă r l e N. o m ă r; *art.* m a r a; cu m ă r l e n žep.

mâncà J. m ă n c â; i̯o voi̯ neca tu m ă r ă n č i S. mnę m u ŋ-c â ali m ă r ă n c â, tot ur; vaca: nu va m u n c á — *sugg.* vaca nu va m ă r ă n c â Gb. m u n c â [*neagă*: m ă r ă n c á], vâca va m u n c â — ** p o i̯ d i t-am doi̯ i̯ábuke B. vâca va m u n c â; m ă r ă n c a

C. vaca: m u n c á; m ă r ă n c a L. vaca va m u n c å; m ă- r ă n c a Sc. vaca: m ă r ă n c a; ămna m u ŋ c å; se m ă r ă n k ę; m u n c å t-a; nu ț-oi̯ m u n c å — ** *apr.* p o i̯ d í: tot ur N. nu ț-oi̯ m u n c å; se m ă r ă n k ę; m u n c å t-a — **nu ț-oi̯ p o i̯ d í.

mâne J. m ă r e-i̯ utorac S. m ă r e-i̯.. (= cr. «jutro»); damarętę m ă r e — **s e g u t r a Gb. m ă r e (= cr. «jutre»); m ă r e sęra (= it. «domani sera») — **s e g u t r a (cr. id.) B. m ă r e dupa podne (= it. «domani») — **s e g u t r a (= it. «questa mattina») C. L. m ă r e (= it. «domani») Sc. m ă r e i-i̯ dumíreca; m ă r e sęra — **și: d o m a r ę ț ę-i̯ dumireca (= it. «domani è domenica») N. m ă r e, *altul* (quasi) m a r e (= it. «domani»); m ă r e sęra (= it. «domani sera»).

mânecă J. o m ắ r e c a; far de m ă r e č S. o m ắ r e k ę Gb. [ ] — **m a n í ț e l e Gd. m é r e c a (*un bătrân*) B. do m ă r e č C. m ắ r e c a L. m ắ r e c a Sc. m ę r e c a? N. m ă r e k ę.

măr (pomul) J. stebla de m e r? S. posadít-am un m ă r.. d o m ę r e Gb. posadít m e r u.. doi̯ m e r — **i̯ a b u c a? B. posadít-am un m ă r... d o m ę r e Sc. N. m e r u, doi̯ m e r.

măr (fructul) J. n m e r, doi̯ m ę r e; grana pl'ira de m ę r e — ** gremure de h r u š v a (= it. «alberi di mele») S. țăsta m ă r nu-i̯ i̯inkę ʃdrivu; o deblę pl'irę de m ę r e; poi̯dit-am doi̯ m ă r... un m ă r Gb. poi̯dit-am doi̯ m ă r — **apr.* poi̯dit-am do m ę r e; *altul sugg.* m e r u — ** poi̯dit-am i̯ å b u k e Gd. m ă r B. poi̯dit-am do m ę r e (= it. «due mele»)... un m ă r C. m ă r u — ** i̯ á b u c a L. [ ] — ** i̯ á b u c a Sc. meru pl'ir de m e r e, doi̯ m e r N. m e r u; doi m e r (= it. «due peri» e anche «due pere»).

mare (adj.) J. S. Gb. Gd. B. L. Sc. N. m å r e.

mare (subst.) J. m å r e (= germ. «das Meer»), pre m å r e Gb. m å r e B. pre m å r e C. m a r e L. m å r e Sc. pre m å r e N. m å r a; pre m å r e.

mărità J. fętina s-a m e r i t å t — ***sau*: p o z a c o n í t? [*neagă* ă n s u r å t] S. i̯å s-a m a r i t å t — ***sau*: ʃ a c o n í t Gb. i̯a: m a r i t á t B. i̯a s-a m a r i t å t C. m a r i t á t L. i̯å s-a m a r i t å t (a?) — ** [*neagă*: ʃ a c o n í t] N. i̯a s-a m a- r i t å t.

marmoră J. [ ] — ** m r å m o r.

marʃi J. — ** u t o r ă c Sc. — ** u t ă r ă c.

mărunt J. [ ] — **m i c S. [ ] — **d r ó b a n.

masă J. — **așterne m i ʃ a; sup m i ʃ a (= it. «sotto la tavola»).

măsurà J. m e s u r å (= it. «misurare lunghezza etc.» e «mirare») S. m ę' s u r ę (= «misura» e anche «mira con fucile») — **ț i l' ę i̯, m i r ę i (= it. «mirare») Gb. m ę' s u r a (= it. «misura» e «mira») B. m e s u r å (= it. «misurare» e «mirare»), *imper.* m ę' s u r a C. m ę' s u r a (= it. «misura» e «mira») L. m ę' s u r a (= it. «misura» e «mira»?) — ** *și*: m e r ę' (= it. «misura» di lunghezza)

Sc. m ę' s u r a (= it. «misura» e «mira») N. m e s u r ă (it. «misurare») scându; mę' s u r a (=it. «mira»).
măsură J. — ** m e r a (= it. «misura» della tavola).
maţe J. m å ţ e l e (=germ. «leere Gedärme»)—**b u d i l e (=germ. «eingefüllte Gedärme») S. [ ] — ** b u d í l e l e (= anche per la budella del vitello di latte) Gd. [] B. [ ] — **ó l i t e l e C. [ ] — ** o l i t e l e Sc. [ ] — ** b u d í l e l e N. [ ] — ** b u-d í l e l e [*neagă* o l i t e].
mătură J. [ ] — **m e t l a S. m é t u r ę B. L. Sc. N. m é t u r a.
meiu J. o ʃrna de m e l' S. m e l' N. — **unul admite, alţii neagă*: m e l' — **p r o s.
merge J. m ę ž e colę — ***şi*: ă m n a colę S. m e š-av fârę Gb. m e g a ća; m e g a coló; cotro m e r i? Gd. i̯o m e h *şi* m e g u B. voi̯ m ę r e; cotró m e r i? C. iuva m e r i? L. cotró m e r i? m e r i oč Sc. m e s-a fâra.
mic J. m i c S. m i c, m i k ę Gd. B. m i c C. m i c, o m i c a s t ę L. Sc. N. m i c.
mie J. [ ] — ** deset m i l S. žę'če mil' N. i̯e lârgo = ʃęče m i l' e.
miel, miea J. m l' e l u; m l' å l i ţ a S. m l' e l u; m l' å l a; *alt.* m ń e Gb. m l' e l u, un m l' e l Gd. m l' e l u, m i̯ e l u B. un m i̯ e, *un tânăr*: m ń e; m l'e l u C. un m i̯ e, *artic.* m l' e l u; *fem.* ura m i̯ á, *artic.* m i̯ á u̯, *plur.* m i̯ a l e L. m l' e l u Sc. m l' e l u, m l' ę l a N. m l' e l u, m l' å l i ţ a.
miercuri J. [ ] — ** s r e d u S. — **i̯er a fost š r e d u N. — **s r e d u (= cr. «sredak»).
miere J. m l' å r e S. m ń å r a — **apr.* m l' å r e — **m e d Gb. [ ] — **m e d Gd. — **bătrânii*: m l' a r a — **m e d B. — *m ń å r a — **m e d u C. m l' a r e — **čéliţe ke m e-d u fâcu L. — ** m e d u Sc. N. m l' å r e.
mierlă J. — **c o s u S. [ ] — **c o s i ć u.
mieu J. a m e v o S. ţesta-i̯ m e *şi* m e v *şi* m e v o Gb. m e v o B. m e v C. m e L. m e v o (= it. «mio») Sc. m e N. m e u̯.
miez J. m l' e ʃ g u = hlebu far de scorţa (= sl. «sredina») S. [ ] — ** din p o d i̯ e (= it. «mollica»), o m o l i n ę (= it. «briciola») Gb. — **m e č Gd. — **m e č u (= it. «mollica») Sc. m i̯ e z u, *copiii*: m l'e z u N. m l' e ʃ u (= ven. «molena»).
mincinos N. — ** nu fi l a ž l' i v.
minciună S. [ ] — ** un l ă ʃ (= it. «bugia»).
mintă J. [ ].
minte J. S. [ ] — **b u r c å p.
minţi S. — **sugg.* m i n ţ í — ** nu l a ʃ i Gb. nu m i n ţ í Gd. [ ] — ** nu l o ž í ţ B. nu m i n ţ í — ***unul mai tânăr*: nu l ă ž í C. — **apr.* m i n ţ í — **nu l ă ž í L. [ ] — **nu l u ʃ í

Sc. [ ] — *nu m í n t e — **nu l ă ž í N. — *apr. nu m i n ț í, nu m í n t e — **nu l a ž í *și* nu f i l a ž l' i v.

moale J. m o l e ca și palenta S. Gb. Gd. B. C. m o l e L. m o l e — ** *altă soră zice*: m e h c o Sc. N. m o l e.

moară J. m o r a (= «moară mare, mânată de apă»; «morișcă de cafea» ?) — **ž r n (= «moară mică de măcinat acasă») S. o m o r ę-i̯ mâre — **ʃ r n i-s miț; o ʃ r n o v i ț e (= it. «mola») N. m o r a (= it. «mulino grande») — **ž r n i (= it. «mulino in casa»); ž r n o v i ț a.

moarte J. m ǫ r t e S. m o r t e Gb. m ǫ r t a Gd. B. m o r t e C. L. m o r t a Sc. de m o r t e N. m o r t e.

mort S. m o r t ăi̯; *fem.* m o r t ę Gb. Gd. — *apr.* m o r t B. cmoče-i̯ m o r t Sc. åi̯ m o r t.

muche (de topor) S. o m u c l' e Gb. m ú c l' e l e Gd. — *apr.* m ú c l' e l e B. m ú c l' i l e C. m ú c l' e l e — **și u r e c l' a: tot-ur L. — *sugg., dar aprobat cu tărie*: m u c l' e de secure Sc. m ú c l' e l e de secure N. m ú c l' e l e.

muià S. i̯e se va m u l' å (= cr. «on će se močit») Gb. ʃ m u l' á?
Gd. — *adm.* m u l' a t — **mai mušat ăi:: ʃ m o č í t, m o č i t.
B. [ ].

muiere J. a lui̯ m u l' a r a (= it. «moglie») — **ž e n s c a *și* s a m i ț a (= it. «donna»), g o s p a (= it. «signora») S. vetițę de m u l' ę r ę; mę m u l' ę r ę — ***și*: mę ž e n s k ę; o m å i̯ ț ę (= it. «moglie») Sc. ț i ț a [se zice] samo de m u l' ę r ę.

mult J. [ ] čeli betări zicu: m a i̯ m u n t — **č u d a, *comparativ*: v i š e S. [ ] *numai la comparativ*: m a i̯ m u n d, m a i̯ m u n d e — **bei̯út ț u d ę; ț u d ę vręme; ć å r o bire Gb. [ ] — ** č u d a (=it. «molto»); p r e v i š e B. — **č u d a ma n-âv p r e v é ć C. — **č u d a *sau* ć a r o muncát [*neagă* c r u t o]; p r e v e ć (=it. «troppo») muncát Sc. — **č u d a, c r u t o *sau* ć a r o muncât-av; p r e v e ć (= it. «troppo») N. — **č u d a pines; batut-l-a c r u t o ali ć å r o, dorme ć a r o (= «ha il sonno duro» ?); p r e v i š e (= it. «troppo»).

munte J. [ ] — **b r i g u (= germ. «Berg») *alt.* b r i ĝ; c o d r u (= germ. «Wald») S. [ ] — **c o d r u (= it. «monte grande»)
Gb. — **b r i g, *plur.* b r i g u r l e sušńefske (= ital. «colline di S.»); c o d r u (= cr. «gora»); g o r a Gd. — **b r i g u (= cr. «brig»); c o d r u (= cr. «gora»); vrhu de g o r a B. [ ] — **c o d r u (= it. «monte grande»): c o d r u cu i̯ărba, c o d r u go, Su c o d r u; b r i g (= it. «monte piccolo»); v r h (= it. «cima»): v r h de brig, de codru L. — **b r i g C. Sc. — **c o d r u N. [ ].

murì J. m u r í t, m u r í t- a v S. Gb. Gd. B. C. L. Sc. m u r í, m u r í t-a N. m u r í, m u r í t.

mușat (= frumos) J. m u š å t ănvestita S. m u š å t Gd. mai̯ m u š á t.

muscă J. m u s c a S. m u š c a; pl'ir de m u š t, *alt.* m u s c a, *plur.* m u s t Gb. m u s c a; prio pumăn de m u š ć Gd. m u s c a pril ăi de m u š ć B. m u s c a; pl'iru de m u š ć C. L. Sc. m u s c a N. m u s k ę.

muşcà J. m u č c å t m-am de limba; m u s c å t (căre, šårpe) S. m u č c å (brecu) C. m u č c á L. N. m u č c å.

mut J. [ ] — **m u t a s t S. [ ] — **surdo ši m u t o, *fem.* m u t ę; m ú t a s t, *alt.* m u t a š t, *fem.* m u t a š t a N. [ ] — **m u t o; m u t a s t.

mutà S. [ ] — **p r e b a ț í t *şi* c a n b i ę' i̯ t *şi* p r o m i n í t-a cu̯artiru.

nămaie (cf. vită) S. [ ] — **o b l å g ę.

nap J. n å p (= it «rapa»).

naşte J. [ ] — **i̯e f a c ú t *sau* i̯e r o d í t ăn ånu desandeset ši trei̯ S. n a s c ú t s-a — **[*neagă în acest sens* f a c ú t] B. n a s c u t ăi de måi̯u.

nea J. pl'ire de n ę; n ę v u S. — **apr.* n ę — **åb ca ši š m e h u Gb. Gd. n ę u B. n ę; vrhu de Učca cazut-a n ę C. n ę u L. n ę v u Sc. ca ši n ę v u N. de n ę.

neghină S. [ ].

negru J. n e g r u, *fem.* n ę g r a S. n e g r u, *plur.* n e g r i Gd. n e g r u B. n e g r u, *plur.* n e g r i C. N. n e g r u.

negură J. — **m ă g l a (= sl. «magla») S. — **m ă g l a (=it. «nebbia») N. — **m ă g l ę.

nepot, nepoată J. [ ] — **u n ú c (= germ. «Neffe», sl. «unuk») S. — **o b n u c u = fil'u de me fil'; o b n u k ę fil'a de me fil'; me b r a t å n, mę b r a t å n ę (= it. «figlio, figlia del fratello»), me š e s t r i ć, mę š e s t r i ț n ę (=it. «figlio, figlia della sorella») Gb. — **o b n u c, o d n u c B. — **o b n u c (= cr. «obnuk») C. Sc. N. — **o b n u c u.

nimic J. [ ] — **n i š S. [ ] — **n i s.

noapte J. tǫta n ǫ p t e; do n ǫ p ț S. tota n o p t a; do n o p ț Gb. tota n o p t e? Gd. B. C. t o t a n o p t a L. tota n ǫ p t a Sc. tota n o p t a N. t o t a n o p t a — **[*neagă* bura n o p t e:] lahco n o č.

nod J. [ ] — **v e ž ắ ń (= ven. «gropo», germ. «Knoten») S. [ ] — **v e ſ e ń u.

noi J. n ǫ i̯ S. n o i̯ š t a i̯ e n Gb. Gd. C. n o i̯ L. n o i̯ s t a i̯ é n Sc. N. n o i̯.

nor J. [ ] — **ó b l a č e l e S. [ ] — **va verí ó b l a c u N. [ ] — **o b l a c.

nostru J. n ǫ s t r o (*neutral*) S. n o s t r u Gb. stai̯emo pre n o s t r o; n o s t r u Gd. n o s t r o B. stai̯én pre n o s t r o C. n o s t r u L. n o s t r u Sc. pre n o s t r o N. pre a n o s t r u.

nou J. n o w S. n o u̯ Gb. n o u̯; — **crpí ʃa staro, cose za n o v o B. C. L. Sc. N. n o u̯.

nouă J. Gb. B. C. Sc. N. d é v e t.

nu = it. «non» J. n u-i̯; n-a fost — **n e (= it. «no») S. — **n e (= it. «no») Gb. n u štiv, n u voi̯ L. n u va živí; i̯o n-oi̯, i̯e v å N. — **n e (= it. «no»).

nucă N. n u k ę.

numai J. — **u r a ă n s a o cošul'e; merănca s a m o pemínt Gd. s a m o uoš (= it. «solo ossa»).

† *numără* (= numì) S. [ ] — **i m e n ę' i̯.

număr J. n ú m e r o ur N. l u m e r o ur.

nume J. ʃis-av a sa l u m a S. l u m e N. a se l u m e.

nuntă J. n ú n ț i l e S. vešel'e de n u n ț — ***și*: vešel'e de n s u r å Gb. [ ] — **p i r Gd. [ ] — **p i r u B. C. n ú n ț i l e L. [ ] — **p i r u Sc. — *n ú n ț i l e (: čeli be-tări) — **p i r u N. — **apr.* n u n ț — **p i r.

-oace S. o č a viro, *altul* o ț viro, *altul* du ᵘo č a, *altul* cl'ęmę-l ᵘo ț; å n č a-i̯ Gb. viro o č B. viro o č a; ię-i̯ o å n č a C. viro o č, dę o č; å n č săm L. meri o č Sc. o č a viro, *altul* cl'ęmę-l ᵘo č a; å n č a-i̯ N. viro o č.

oaie J. o o i̯ e S. o ᵘo i̯ e Gb. láptele de u o i̯ a; ᵘo i̯ e Gd. ᵘo i̯ a B. o ᵘo i̯ e, de ᵘo i̯ e C. ura ᵘo i̯ e L. o ᵘo i̯ e; láptele de o i̯ e Sc. ᵘo i̯ e N. ᵘo ᵘo i̯ e, ᵘo i l e.

oală J. ǫ l a S. o ᵘǫ ł a, *altul* ᵘǫ ł ę Gb. ᵘo l a Gd. o l a B. ᵘo l a C. o l a L. o l a Sc. ᵘo ł a N. ᵘo l a.

oaste J. o s t e (= germ. «Krieg», sl. «vojska») S. [ ] — **v o i̯-s c a, *altul* v o i̯ š c a; t r u p a de soldåț N. [ ] — **v o i̯ s c a; t r u p a.

ochiu J. o c l' u S. ᵘo c l' u Gb. Gd. B. o c l' u L. Sc. N. ᵘo c l' u.

om J. o m; doi̯ o m i r, čuda ó m i r (= germ. «viele Leute»); nu åvde če ó m i r i cuvintu — ***și*: c r s t i a n u S. ᵘo m u; doi̯ o m i r; nu åvde țe ganescu ó m i r i Gb. ᵘo m u, doi̯ o m *și* ó m i r i — ***și*: c r i s t i a n u Gd. o m; doi̯ o m i r B. ᵘo m u — ***și*: c r s t i á n, *altul* c r s t i å n u C. o m u; doi̯ o m ali doi̯ ó m i r i L. o m u de lume; doi̯ o m — **c r s t i å n u Sc. ᵘo m — **c r i s t i å n u N. ᵘo m; doi̯ ó m i r — **c r i s t i å n u.

opt J. o p t Gb. B. — ** ᵘo s ă n C. Sc. N. — **ó s ă n.

orb J. — *o r b pre un ocl'u — **(*și*: č o r a v) S. Gb. ᵘo r b Gd. o r b B. ᵘo r b C. o r b L. ᵘo r b Sc. — **adm.* o r b — **s l i p (č o r a v) N. ᵘo r b.

orz J. o r z, *altul* o r ʃ u S. [ ] — **i̯ e ț m i c Gb. [ ] — **i̯ e č m i c B. [ ] — **i̯ é č m i c C. [ ] — **i̯ e č m i c u Sc. N. [ ] — **i̯ e č m i c.

os J. u̯ o s e l e (= it. «ossa» e anche, come pare, «coste»); nu cårne ni o s e; č u d a o s e, mesåru ăns o s e (= it. «solo ossi») S. putín

cårne, samo u̯ o š e (= it. «ossa»); brecu mărănkę ᵘo š e; nu cârne ni nu-i̯ o š i; šlåbo cårne ma grose o š e — **și: c o š t e Gd. samo u̯ o š (= it. «solo ossa dà macellaio») N. țuda u̯ o s e slabo cârne (= it. «molte ossa, poca carne»).

ou (*oușor*) J. n ᵘo š ó r, *plur.* o š o r e (= it. «uova») [*neagă* o v] S. un o v; de o v e; un mic o v [*neagă* o š o r] Gb. un u̯ o v Gd. o u B. un ᵘoᵘ; (*cei tineri*:) ur ᵘoᵘ (*și*) un ᵘov C. ur o u̯ L. ᵘ o v; *altul* mic o v Sc. o u̯ [*neagă* o š o r] N. u o v (= it. «uovo»), *altul* mic o u̯ [*neagă* o š o r].

ouà J. gal'ira av o v å t — ***si*: av o š ó r f a c ú t.

păcat J. p e c å t S. p e c å t u — ** *și*: g r i h u Gb. p e-c ä t Gd. p e c á t B. p e c â t C. p e c á t L. Sc. N. p e c å t.

păcurar (cf. păstor) J. p e c u r å r (: di pecore, buoi, capre ecc.; mangia ora in una casa ora in un' altra) — **o v č å r u (= pastore che si nutre da se) S. [ ] — **p a s t i r u (: păzește oile); o p-č å r u (: păzește oile), v o l å r u (: păzește boii și vacile); *altul* p a š t i r u va durå b l å ga cåsę; [*neagă*: p ă s t o r] Gb. [ ] — **p a s t i r u; o p č å r u B. [ ] — **p a s t i r u; v o l å r u (= «văcar»); o p č å r u; c r a v å r u C. [ ] — p a s t i r u; o p č å r u; v o l a r u; c o ń a r u (: păzește caii și iepele) Sc. [ ] — **p a-s t i r u; o p č å r u N. [ ] — **p a s t í r u (= cr. «čóban»), o p-č å r u, c r a v å r u.

păduche J. S. Gb. Gd. B. C. L. Sc. p e d ú c l' u N. samo un p e d u c ă l', *art.* p e d ú c ă l' u, *plur.* p e d u c l' i.

păduchios J. [ ] — **å r e p e d u c l' e; cf. p e d u c l' å r (= germ. «Lausbub») S. [ ] — **s e n ț í v.

pădure S. — **n b o š c a.

palmă J. p å m a de măr S. Gb. Gd. B. C. L. Sc. p å m a N. p å m ę.

pământ J. bur p e m í n t; ni sub nebo ni pre p e m í n t (= germ. «auf die Erde», it.: «per terra») — **pre p o d (= germ. «auf den Boden», it. «sul pavimento») S. coló-i̯ bur p e m í n t; p e m i n t u roišu; a cazút pre p e m i n t (= it. «per terra») — **lustrę'i̯ p o d u; a cazút pre ž o s, pre v å l e (= it. «giù»), pre p o d (= it. «sul pavimento di legno») B. C. pre p e m i n t L. p e m i n t u; bur p e-m i n t Sc. pre p e m i n t N. bur p e m i n t; pre p e-m í n t.

pană J. ăntru žăzete țirém p ę n a (= it. «tra le dita teniamo la penna») S. [ ] — **ănsa n p e r (= it. «solo? una penna»).

până J. fečoru se scåda p ă r l a åre trei̯ åń; denč(a) p ă r l a ånča — **[*neagă*: d o c l e] S. p ă r l a petnai̯st åń; de coló p ă r a... (= it. «fino») Gb. p i r a (= it. «fino») Gd. p i r a B. p i r a oč L. p ă r e colę' Sc. N. p í r a.

pâne J. p ă r a — ***și*: h l e b (= it. «panetto») S. p ă r e *altul* p ă r ę burę Gb. p ă r e Gd. B. p ă r a C. p ă r a,

de p ă r e L. p ă r e Sc. p ă r e — **h l e b u (= it. «panetto») N. p a r e.

pântece J. — **š t ú m i h u.

pânză J. p ă n ʃ a S. p ă n ž a, *alții*: p ă n ʃ a, p ă n z ę — **ali f a ț o l u Gb. Gd. B. C. L. Sc. p ă n z a N. p ă n ʃ ę (= it. «tela»).

par J. gros p å r (= it. «palo grosso»).

păr, pară S. — *stăble de p ă r e (= it. «pero») — **do deble de h r u š v i (= it. «pero») N. [ ] — **h r u š v a (= «păr» și «pară»).

părete S. [ ] — **t r e m é ʃ u (= it. «parete»); un p a r é d (: per far la «nonbra»: de lęmne și de fól'ele de hrâstu).

parte J. — *p å r te — ***și*: c u s (= germ. «Teil»), un t å l' (=germ. «ein Teil») S. n p å r ă t, nu tot [*neagă* p å r t e] B. p å r ă t [*neagă* p å r t e] C. p å r ă t Sc. un p å r ă t [*neagă* p å r t e] N. p å r ă t [*neagă* p å r t e].

păsat J. [ ] — *s c r o b (= sl. «kaša») S. [ ] — **s c r o b Gb. B. — **s c r o b C. [ ] — **s c r o b Sc. [ ] — **s c r o b u (= cr. «kaša») N. [ ] — **s c r o b.

paște S. p a s t e oi̯le L. vaca nu va p å s t e.

Paști J. [ ] — **v a ʃ ắ m e måre pråʃnik S. — *p å š t i l e — ***și*: v o ž e m u Gb. [ ] — **v a z ă m u Gd. — **v a-z ą̆ m B. p å š t i l e — **v e z ắ m u C. — **adm.* p å s t i l e — **v ă z ă m u L. — **v a z ă m u Sc. *bătrânii:* p å š t i l e — **v a z ă m u N. p å š t i l e ăi un måre blågdan.

păstor v. păcurar.

pat J. ăn p å t; ašterne p å t u S. lucrå p å t u Gb. nepravę' p å t u Gd. n p a t B. ăn p å t C. n p å t L. ăn p å t, pre p å t Sc. n p å t, štęrna p å t u N. p å t.

patru J. Gb. B. p å t r u C. p a t r u L. Sc. N. p å t r u.

păun J. [ ] — **p a v ú n S. — **p a v u n u.

pescuì Gb. — **r i b é i C. — **p e š k é i̯ [*negat de alții*], l o v í r i b e Sc. [ ] — **r i b ę' i̯; l o v í r i b e N. [ ] — **l o v í r i b e.

peste S. p r e s t e žid — ***și*: p r i c u žid (= it. «oltre») Sc. N. p r e s t e cur.

pește J. [ ] — **r i b a; spečí ribe S. [ ] — **r i b ę Gb. Gd. — **r i b a B. C. Sc. [ ] — **r i b a N. — **r i b a.

picior J. p i č o r u (= «gamba e piede insieme» e anche «piede solo»); åre samo bédrile, samo p i č ó r i l e n-åre S. åre såmo bédrele (= it. «gambe»), n-åre p i č o r (= it. «piedi»); ntru p i č o r e; pupa de p i č ó r (= it. «piedi») Gb. C. riba de p i č ó r L. cårna de p i č o r N. ntru p i č o r l e, *altul* ntru p i č o r e; pupę de p i č o r.

piept J. c l' e p t u S. c l' e p t u — ***și*: s t ú m i n g u de om, de blåge (= it. «petto») Gb. [ ] — **s t ú m i g u (= germ.

«Brust», cr. «prsa») L. — **s t ú m i g u (= it. «petto») Sc. N. c l' e p t u.

piepten J. č å p t i r u S. ț å p t i r u Gd. N. č å p t i r u.

pieptenă N. — **čaptiru la č e s í t.

pierde J. p l' e r d ú t-a m šoldi ịigręńda; p l' e r d ú t-åm vol'a; p l' e r d ú t pre cåle S. p l' e r d ú t (per la strada, soldi, voglia) Gb. p r e ị d ú t-am Gd. p r e d ú t-am B. p l' e r-d ú t C. L. p l' e r d u t Sc. p l' e r z ú t-am, *altul* p l' e r-d u č-am (= -dut š[i] am) f l å t N. p l' e r ʃ ú t-am (per la strada, soldi, voglia).

piersec J. [ ] — **o b r i s c v a S. [ ] — **o b r i s c v ę, b r i s c u̯ ę.

pisà S. [ ] — **s t u p ę' i̯, p e s t ę' i̯.

pișà J. p i š å (= sl. «pišat) S. p i š å Gb. p i š å? — ** p i s ę i̯? Gd. p i š á B. p i š å C. p i š á L. p i s å Sc. p i s å (= it. «pisciare») N. p i š å.

plăceà J. — **pocusę' se te p i̯ a ž ę' (= sl. «pokus ko te pi̯aži»).

plânge J. S. Gb. Gd. B. C. p l ă n ž e L. p l ă n z e Sc. N. p l ă n ž e.

plecà S. — **m n a č å Gb. — **m e g a ć å Gd. — **m n a č a B. C. L. — **m n a č å Sc. — **m n a ć å N. — **m n a č å.

plin J. p l' i r, p l' i r a; p l' i r a lura S. un pumăn p l' i r de mušt Gb. p r i o púmăn de mušć; *altul* p r i l o (*neutru*) Gd. p r i l ăi̯ de mušć B. p l' i r u de mušć C. L. p l' i r u Sc. p l i r; lura p l' i r a N. p l' i r, p l' i r ę.

ploaie J. — *fi va p l o i̯ a (*spun bătrânii*) — **vire g ó d i n a (= germ. «es kommt Regen») S. o p l o i̯ e — **[*neagă* k i š a] B. p l o i̯ a C. L. Sc. p l o i̯ e N. p l o i̯ e — **[*neagă* g o d i n a].

plouă J. [ ] — **acmó l i v ę', *partic.* l i v ę' i̯ t.

poartă (v. ușă) J. [ ] — **u š e de baséreca, de cåsa, de țímer Gb. Gd. — **u š a S. [ ] — **o u š e B. [ ] — **u š a L. — *i***u š e N. — **u š a de basę'rikę.

po mâne J. [ ] — **d u p a m ă r e, p r e s t e m ă r e, č a å t a ʃ i S. [ ] — **ț á t ę z i.

porc, poarcă J. p ǫ r c u; p ǫ r c a; *altul* ǵrås ca ši p o r c u S. S. Gb. p o r c u, p o r c a Gd. p o r c u B. p o r c u, *altul* p ǫ r c C. p o r c u L. p o r c Sc. p o r c u, de p o r c u N. p ǫ r c.

pre (cf. în) J. p r e pemínt [*neagă* p e] — **n conoba, n påt [*neagă* p r e påt] S. p r e tota luma (= it. «per tutto il mondo»); a cazut p r e pemint (= it. «per terra») p r e våle, p r e žos Gb. stai̯emo p r e nostro B. p r e frunte; p r e pemínt; p r e våle C. p r e frunte L. zåce p r e påt Sc. p r e N. p r e pemínt.

primăvară J. ăn p r i m a v ę r a S. [ ] — **m l å d o l e t o N. [ ] — **p r o l i ć.
prin J. p r i n ʃid [*neagă* p i n] S. — **sugg.* p r i n žid —**s c r o-z i d e žid (= it. «attraverso»).
puiu J. p u l' u (= it. «pollastro», germ. «Vogel») Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. p u l' u.
pulpă J. [ ] — **ča g r o s a c å r n e (= it. «polpaccio») S. o p u p ę (=it. «polpaccio»); p u p a de pičor — **k i ț i ț a (= ven. «pomela del pie») [neagă ț e p ę l ę] Gb. [ ] — **r i b a de pičór Gd. [ ] — ***apr.* r i b a C. [ ] — **r i b a de pičór; k í č i ț a (= ven. «pomela») L. — *p u p a (= ven. «pomela») — **c å r n a de p i č o r (= «polpaccio») Sc. p u p a — **k í-č i ț a N. p u p a de pičór — **k í č i ț a (= cr. «kičica»).
pumn J. p ú m ă n, *artic.* p ú m ă n u (= it. «pugno») — **o p u ń e («colpo») S. un p ú m ă n (= it. «pugno», «colpo?») — **o p u ń e (it. «colpo») Gb. prio p ú m ă n Gd. p ú m ă n (=it. «pugno», «colpo») B. p ú m ă n (=it. «pugno»); o p ú m ă n (=it. «colpo») C. p ú m ă n u L. p ú m ă n u (= it. «pugno»); dåt-am p ú-m ă n u — ***și:* dåt-am p u ń u Sc. p u m ă n (= it. «pugno»); un p u m ă n (= it. «colpo») N. p ú m ă n (= it. «pugno» e «colpo col pugno»).
pune J. p u r e -l ănča sus; p u ń (= it. «pongo») S. i̯o p u ŋ g (= it. «pongo») B. p u r e sus (= ncåța-te) N. i̯o p u r u [*neagă* p u n g].
purcél J. [ ] S. [ ] — **p o r c u N. [ ].
purece J. n p u r e č, *(bătrânii:)* p ú r e č e S. p u r e ț Gb. p u r e č Gd. B. C. L. Sc. p ú r e č u N. p u r e c.
purtà J. p o r t a brstine pre úmer S. p o r t ę *(imperat.)* Gb. p o r t a (*imperat.*); i̯o p o r t a «eu port» Gd. B. p o r t a (*imperat.*) C. p u r t á L. Sc. p o r t a (*imperat.*) N. p o r t ę lęmne pre úmer.
puț (cf. fântână) J. [ ] — **š t e r n a S. — **š t e r n a; p u č u; v r t ă c u Gb. — **š t e r n a, p u č u Gd. — **š t e r n a C. — **š t e r n a iuva se åpa calę'; p u č, v r u l' e.
puță N. p u ț ę (= cr. «kurac»).
puteà J. p o c, pac nú voi̯ (=it. «posso ma non voglio»); nu p o t e S. p o c, ma n-oi̯; p o t e (andare, parlare) Gb. i̯o p o c; p o t e C. i̯o nu p o c; i̯e nu p o t e Sc. p o c, ma n-oi̯; p o t e N. nu p o c ămnå.
puțí L. p u t e.
puțin J. [ ] — **o m r v a (de) cårne S. p u ț í n de țeruše [*altul neagă, admițând numai comparativul*] m a i̯ p u ț í n — **ž a l i c; s l å b o; *compar.* m a i ž å l i c Gb. m a i̯ p u ț í n — **ʃ a l i c Gd. m a i̯ p u ț í n — **s l a b o B. m a i̯ p u ț í n — **z a l i c, *altul* ž å l i c f a r i r a C. m a i̯ p u ț í n — **z å l i c muncå; *compar.* m a i̯ z å l i c Sc. [*neagă* p u ț í n, *admițând*

numai comparativul] m a i̯ p u ț í n — **ž å l i c, s l å b o N. [ ] — **z å l i c.

râde J. r d e se; *altul* s e ă r d e S. Gb. Gd. B. r d e C. L. ă r d e Sc. r d e N. a r d e se, *altul* r d e-se

râie S. [ ] — ** de c r a s t e.

râios J. [ ] — **i̯e c r a s t a v.

râmă v. vierme.

rămâneà J. r å m a r a ånč (= it. «rimani qui»), av r a m å s soldåt ali ʃa soldåta S. r å m a r ę (= it. «resta»); r a m å š-a uțiș, r a m å š-a ža šoldåta [*neagă* v e r í t-a uțís] Gb. Gd. B. r å m a r a C. r ę m a r a L. r a m å s ånč Sc. r å m a r a N. r å m a r ę (= it. «resta»); i̯e r a m å s-a učis (*neagă*: v e r í t-a učis].

rânză J. — *r ă n ʃ a (= germ. «der Magen beim Lamm, Kalb, noch in der Zeit wo es Milch trinkt; damit macht man Käse») S. — **adm.* r ă n ʃ ę de porcu — **mai̯ mund: ț m å r u de porcu; s t ú m i g u de om si de blåge Gb. Gd. B. — **č m å r u L. [ ] Sc. r ă n z a de porcu — **ali č m å r u N. [ ] — ** č m å r u.

râpă J. r p a S. ă r p ę Gb. ă r p a Gd. r p a B. ă r p a, *altul* r p a C. r ă p a L. ă r p a Sc. r p a N. ă r p ę.

răspunde J. [ ] — **o d g o v o r í S. [ ] — **o d g o v o r ę́ Gb. — **o d g o v o r í B. Sc. [ ] — **o d g o v o r í N. — **o d g o v o r í.

rață, rățoiu S. r a ț o n u (= it. «maschio dell'anitra») L. [*neagă* r a ț ó n] Sc. r å ț a; r a ț ó n N. r a ț ó n.

rău J. — *r ă u (= «diavol», *zic numai bătrânii*); *altul* r v u tę vlå (= germ. «der Teufel hole dich»: sagen die Uralten) — **časta zęma i̯e t ă m n a (= it. «cattiva»); a lui̯ męže t ă m n o (= it. «male») S. — **adm. sugg.* r ă u, *altul* čeli betări ʃicu r ę v (= it. «male», *dar numai în funcțiune adverbială*) — **părę p o r e d n ę (= it. «cattiva»); stau p o r e d n o (= it. «male»); s l a b o am dočkę́i̯t Gb. — **apr.* r e v o (= it. «male») — **p o r e d n o (= it. «male»), p o r e d n i (= it. «cattivi») Gd. — **ima p ó r e d ă n ocľu B. — *ľ-e r e v (= it. «male»); r e v ståi̯e — ***și*: p o r é d ă n (= it. «cattivo»); s l å b o C. — *r e v am dočkéi̯t (= cr. «slabo sam dočekal», ven. «mal ʃe per mí») — **p o r é d ă n (= it. «cattivo»), p o r e d n o; s l a b o Sc. — r ę v (*bătrânii*) = it. «male» — ** *și*: s l å b o N. [ ] — **p o r é d ă n (= it. «cattivo»), p o r e d n o (= it. «male»).

rece J. r å č e (:apa); r å č e (= germ. «heute ist kalt») S. åpa r å ț e; ťręmurę de r å č e Gb. trpę (de) r å č e, trémur de r å č e B. r å č e L. tręmura de r å č e Sc. r å č e («acqua» «fa freddo») N. åpa r å č e; r å č e («frig»).

roade J. våca r o d e (= germ. «frisst») S. våca nu va r o d e — **våca... m u n c å Gb. [ ] — **våca nu va m u n c å Gd. [ ] B. [ ] — **våca va m u n c å C. [ ] L [ ] —

**munca Sc. vâca rode — ** *și*: mărănca N. — *apr. rode — **muncå.
roată S. [ ] — **o colę.
roșu J. roi̯šo; meru i̯e roi̯šu S. — *apr. roi̯šu, *altul* roiš — **crvóv Gb. roišo Gd. roi̯šo, *altul* roi̯žo B. senže roi̯šu C. roi̯šu L. roižu (= it. «rosso») Sc. (*tinerii*) roišo, (*bătrânii*) roi̯žo N. roi̯š — **crvåvno.
rugà J. rógu-te (= germ. «bitte»); rogå domnu (= germ. «bete») S. te rogu; rugå Gb. i̯o ve roga Gd. roga B. rogu C. rog L. Sc. rogu N. te rogu (= germ. «bitte» și «bete»).
arom. *rup* «prăpastie» S. ăn rupę (= it. «nella fossa [perpendicolare]»).
rupe J. [ ] — **pribí.
ruptură J. [ ] — **(čela ſid i̯e ſ rušít) S. [ ].
rușine J. S. Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. rušire.
să J. se S. še, se Gb. Gd. C. se L. se n-er Sc. N. se.
sac J. [ ] — **o brsa S. sac (= it. «una rete di pesca») — **brsa (= it. «sacco») N. sǻcu ſa ribele loví — ** brsa.
salcă J. [ ] — **vrba S. [ ] — **o bekę (= cr. beka «Salix purpurea»).
sămânță J. seminţa S. šeminţę Gb. Gd. B. C. L. seminţa N. seminţę.
sâmbătă J. sắmbota S. sămbatę Gb. Gd. B. C. sămbata Sc. sămbota N. sắmbatę.
sân (= it. «seno») J. n sir pure; siru mušåt (: solo delle donne) S. ăn sir (: degli uomini), siru (: delle donne) Gd. n sir, siru B. n sir C. n sir (= it. «in seno»), sir L. N. siru.
sânge J. sănže; *art.* sănža; sănža trlę afåra S. šănže, *altul* sănze Gb. sănžele Gd. senže B. sănže; senže C. sănžele L. sănzele Sc. N. sănže.
sângerà J [ ] — **sănža trlę' sau vrvę' afåra S. [ ] — **sănze trlę'.
sân[t] J. [ ] — **sveti Antón S. [ ] — **sveti Iívan, Antón, Luca N. [ ] — **sveti Luca.
sapă J. [ ] — **motica S. [ ] — **sapunu ſa sapå Gb. — **lę sapún B. L. — **lę sapunu.
săpà J. — ** copę'i̯ S. ſa sapå — ***și*: zecopę'i̯ Gd. sapå C. — **zecopéi.
șapte J. Gb. B. šåpte C. šapte L. Sc. N. šåpte.
săpún J. [ ] **šai̯fa Gb. **spelá cu žai̯fa B. [ ] **žai̯fa C. [ ] **žai̯fa Sc. **žai̯fa (=cr. sapún, savón) N. [ ] **žaifę.

sărà **J.** s a r â; s a r â t a (*adjectiv* = it. «salata») — ***şi*: p o s o l í **S. Gb.** s a r å **Gd.** s a r á **B.** se s å r a (= it. «si sala») **C.** s a r á **L. N.** s a r å.

sărbătoare **J.** — **p r å ʃ n i c **N.** — **pâštile ăi un mâre b l å g d a n.

sarcină **S.** š å r č i r a [*neagă* s a r č i n a] **Gb.** s a r č a — **apr.* s á r č i r a **Gd.** — **apr.* s á r č i r a **B.** s å r c i r a — **şi*: s å r č i n a.

sare **J.** o mrva (de) s å r e **S.** š å r e **Gb.** s å r a **Gd.** s a r a **B.** s å r e **C.** s a r a **L. Sc. N.** s å r e.

şarpe **J.** s å r p e **S.** ur š e r p u, doi̯ negri š e r p; š e r p u (:«negru, cel mai lung și cel mai gros») — **c â ț c a (= it. «biscia»; il piú sottile); *pavugu* (:«alb, mai gros decât câțca») **Gb.** š e r p u — **c å č c a **Gd.** s r p u (*şi* s r p u r e?) **B.** š a r p e l e *şi* š e r p u; doi̯ negri š e r p *şi* doi̯ negri š e r p é l' — **c a č c a; p å v u c u *şi* p a v ú c u (= it. «biscia bianca? molto grossa») **C.** š a r p e l e — **c a č c a; p á v u c u **L.** š e r p u (= it. «biscia nera, più grossa che il pau̯gu») — **c a č c a (= it. «biscia cenerina, piccola, corta»); p a u̯ g u (= it. «biscia bianca») **Sc.** š e r p u: mai̯ negru — **c å č c a (: «bianca») žălic nepingę'i̯ta; p á v u g u: negru, *altul* p å v u gu **N.** š e r p u.

șase **J.** š å š e **Gb. B. C. L. Sc.** š å s e **N.** s å s e.

sătul **J.** s a t ú (*cu* u *deschis*) **S.** š a t ú **Gb.** s a t ú-i̯, *fem.* s a t u l a **Gd. B. C.** s a t ú **L.** s a t ú — ***șì*: s a t u r å t **Sc.** s a t ú (*cu* u *deschis*) **N.** s a t ú.

săturà **S.** m-am š a t u r å t **C.** s a t u r å t s-a **L.** s a t u r å t **Sc.** s a t u r å ț a (= -r å t s-a).

său **J.** a s e v o (= it. «il suo») **S.** s e v, s e v o, s e, *altul* š e *şi* š e v — ***şì*: l u i̯ **Gb.** s e? **B.** s e, s e v — ***şì*: a l u i̯ **C.** s e v **L.** s e v o (= it. «suo») **Sc.** saki s e (= it. «ad ognuno il suo») **N.** s e u̯ — ***şi*: a l u i̯.

scăldà **J.** fečoru s e s c å d a păr-la åre trei̯ åń, kănd måi̯a-l fåce — **(*de la 3 ani încolo se zice*:) f å č e o b å ń e ali s p e l å **S.** s e s c å d u čeli tirări păr la petnai̯st åń — **b a ń a **B.** — **apr.* s c a d å **Gd.** [ ] — **b a ń a **N.** mnåt m-am s c a d å (si dice di giovani e vecchi) — **și b å ń e a m f a c ú t.

scăpà «a o luà la fugă» **J.** s c a p å t — ***sau*: t r l í t *sau* f u ž i t **S.** — **adm.* s c å p a (*imperat.*).

scaun **J.** pre s c å n d (= it. «sul tavolo»): mic, cu trei̯ pičore — **pre m i ʃ a (= it. «sul tavolo»): måre **S.** pre š c å n d (= it. «tavolo piccolo di tre piedi»), *altul* su s c å n d **Gb.** s c å n d **Gd.** s c a n d **B.** s c å n d u **C.** pre s c a n d, su s c a n d **L.** s c å n d u (= «scanno» e anche «tavola») **Sc.** s c å n d u **N.** un s c å n d.

şchiop **J.** š l' o p **S.** [ ] — **s e p a s t (*altul* š e p a š t) ali c r o n p a v: nu pote mna **N.** [ ] — š e p a s t ăi̯.

scoarță **J.** hlebu far de s c o r ț a.

scoate **J.** [ ] — **ʃ v a d í (u)n dinte **S. N.** [ ] — **ʃ v a d í un dint.

scrie **J.** — **p i s ę' i̯ (=it. «scrivere») **Gb. B.** — **p i s é i̯ **Sc. N.** — **p i s ę' i̯.

sculà **J.** s c u l å t s-a **S.** š c u l å t **Gb. Gd. B. C.** s c u-l á t **L. Sc. N.** s c u l å t.

seară, seara (adv.) **J.** s ę r a se čira **S.** s ę r a **Gb.** măre s ę r a (= it. «domani sera»), *altul* s å r a **Gd.** s a r a **L.** s ę r a se čira **Sc.** s ę r a (= it. «di sera») se čira; s å r a ręn čirå (= it. «stasera ceneremo»); măre s ę r a (= it. «domani sera») **N.** s ę r a (= it. «di sera»); măre s ę r ę (= it. «domani sera»).

sec **J.** [ ] — **u s c å t o **S.** [ ] — **u s c å t.

secară **J.** s e c å r a (= slav. «rž») **S.** s e c å r ę **Gb. Gd. B.** s e c å r a **C.** s e c á r a (= *vorbind italieneşte zice:* š e g a l a) **L. Sc.** s e c å r a **N.** s e c å r ę (= it. *vorbind italieneşte zice:* š e g a l a).

secure **L.** mucl'e de s e c u r e **Sc.** múcl'ele de s e c u r e; stricåt-a cruto s e c u r a.

şedeà **J.** š e ʃ **S.** n-am loc ža s e d ę' — **č u š n ę'-te (= it. «sieditì») **Sc.** š ę d e (= it. «siedi», *imper.*) — ***şi*:** č u č n ę' **N.** — **č u š n ę' -te (= it. «sieditì»).

semănà **J.** s e m i r å **S.** š e m i r å **Gb.** s e m i r å **Gd.** s e m i r á **B.** s e m i r å **C.** s e m i r á **L. Sc. N.** s e m i r å.

semn **J.** s ă m n u (=germ. «Zeichen») —**ț r t a (=germ. «Strich») **S.** [ ] — **fåțe un s e ń ę' (= it. «un segno») **B.** — **s e-ń å l u **C.** [ ] — **s e ń **Sc.** [ ] — ** un s e ń å l **N.** [ ] — **s e ń.

sete **J.** s ę t e **S.** š ę t e **Gb. Gd. B. C. L. Sc. N.** s ę t e.

seu **J.** de s e w **S.** š e v, *altul* s e v (= it. «sego») **Gb.** — *de s e v — **svića de l o i̯? **N.** — *de s e u̯ — **ᵘo s c (= it. «cera»?).

şi **J. S. Gb. B. L. Sc. N.** š i.

simţí **J.** [ ] — **trda i̯irima; nícacova vol'e: ni dore ni vol'e (=it. «non sente») **S.** [ ] — **p a t í vol'e; p a t í piațér.

sine **Gd.** cătra s i r e.

soare **J.** s ǫ́ r e l e **S.** š o r e **Gb.** s ǫ́ r e l e **Gd.** s ó-r e l e **B. C.** s o r e **L.** s ǫ r e l e **Sc.** s ó r e l e **N.** s ó r e l e.

şoarece **J.** š ó r e č, *art.* š ó r e č u, (*bătrânii*:) š ó r e č e. **S.** š ó r e ț u **Gb. B.** s ó r e č u **C.** š ó r e č u **L.** s ó r e č u **Sc.** s ó r e č e (*plur.* ?) **N.** s ó r e č u.

soacră, socru **J.** s o c r a (= sl. «tasta»); s o c r u (=sl. «tast») **S.** š o c r ę; š o c r u **Gb. Gd. B.** s o c r u **C. L.** s o c r a; s o c r u **Sc.** s o c r a (= cr. «sekru»), s o c r u **N.** s o c r ę (= cr. «tasta»); s o c r a (= cr. «tast»).

somn **J.** s o m n u **S.** š o m n u **Gb. Gd.** s o m n u **B.** s o m n u; *altul* grumb n s o m ă n = grumb mis **C.** grumb

s o m n u L. s o m n u trd Sc. s o m n u N. åre s o m n u trd, dorme ćåro.

sorbì J. s u r b í (*despre câni*) — **și; l o č í.

spălà J. s p e l å: *altul* s p e l a-š-va obråʃu; *altul* măra ă s p e-l a v ę' ča åta S. š p e l å obražu Gb. s p e l á cu ž a i̯ f a N. s p e l å.

sparge J. s p å r ž e postolele, cošul'a; åpa av s p å r t canålu S. [*păstrat numai în forma participială*:] postolele s p å r t e, *altul* š p a r t e Gb. s p a r t å t-a scåndu — **r a ʃ b í n glåž (= it. «rompere il bicchiere»?) L. — **r e s p a r ę i̯ Sc. — **r e s p a r ę' i̯ N. postolele s p å r t e-s — **voi̯ r e s p a r ę' i̯ (= ven. «ʃbregár») *și* r e ʃ b í?.

spate S. crțę'i̯ pre s p å t e; *altul* pre š p å t e purtá (= cr. «na rame», it. «schiena superiore») — **ú m e r u (= cr. «rame», it. «omero»); l o p å t i ț a (=cr. «lopatica», it. «spatola»); ž i v o t u (= cr. «život») Gb. s p å t e l e (= cr. «pleće») — **l o p á t i ţ a (= cr. «pleće») B. s p å t e l e (= cr. «pleća») — **l o p á t i ț a (= cr. «lopatica») C. s p á t e l e: toțcupa (= tot scupa) — **ú m e r u; l o p á-t i ț a Sc. s p å t e l e (= it. «la schiena») — **ú m e r u (: la parte superiore); l o p å t i ț a (: la parte inferiore) N. s p â t a-i l o-p á t i ț a și ú m e r u scupa.

spin J. s p i r S. š p i r Gb. s p i r Gd. B. C. L. s p i r u Sc. s p i r N. s p i r = osu de ribę; s p i r u de ru-bida.

spinos J. [ ] — **å r e s p i r e S. [ ] — ** d e s p i r e.

splină J. š p l' i r a (= «milza») S. — **s l é ž e n a.

-sprezece J.— **j e d e n a i̯ s t S. — **p e t n a i̯ s t åń B. — **j e d ă n á i̯ s t Sc. [ʃ ę č e-š i-u r pote-se ʃiče, ma nu se ʃiče] — ** j e d a n á i̯ s t N. dița (= it. «i ragazzi») ʃicu ʃ ę č e š i u r... ó s ă n — **j e d a n á i̯ s t, d v a n a i̯ s t.

spune J. s p u r e S. š p u r e, *altul* s p u r e (= it. «contare») — **ʃíțe (= it. «dire») Gb. s p u r e; s p u r e m o Gd. B. C. L. Sc. N. s p u r e.

sta J. dim de pipa s t å i̯ e sus (= germ. «steigt hinauf»); s t å i̯; s t ę S. š t å u̯; noi̯ š t a i̯ e n ția; š t å i̯ e (= it. «sta» *indic.*), s t å u̯ poredno Gb. s t a i̯ e m o pre nostro B. s t a i̯ é n pre nostro; s t å i̯ C. s t a i̯ é n L. noi̯ s t a i̯ é n; s t å i̯ e Sc. s t å i̯.

stea J. s t ę S. š t a u i̯ešit-a; o š t ę — **ʃ v e ž d a Gb. [ ] — **ʃ v e ʃ d a Gd. [ ] — **z v e z d a B. — **apr.* o s t ę-l a — **o z v e z d a åba C. o mica s t ę L. Sc. o s t ę l a N. o mušatę s t ę sau s t ę l ę; o s t ę n frunte; s t e u̯.

ști J. domnu š t i e; nú š t i̯ u S. nú-š t i̯ u Gb. nu š t i v; i̯o s t i v Gd. nu š t i v a B. nu š t i v u, (*tinerii*:) š t i u̯ u C. nu š t i u L. s t i v u, *altul* domnu š t i e Sc. nu š t i v u N. nu š t i̯ u.

stinge J. stinže focu — ** spuhnę′ sviča S. stinže, *altul* štinže focu — ** spusí svicá, *altul* špuší šviča Gb. [ ] — ** pogasę′; opuhnę′ sviću Gd. [ ] — **zemurí B. stinže C. stinže — **pogasít L. [ ] — **pogasí focu; resparę′i̯? Sc. stinže — **resparę′i̯? N. — *adm. stinže focu — ** pogasí; spusí svića

stoarce C. [ ] — **uví.

strâmt J. — *strinta — ***şi*: usca: se poate ſiče cum se vå S. nu-i̯ štrintę, i̯e lårgę — ***şi*: ušca Gb. strint Gd. strintu B. strinto L. [ ] — **scurta (= cr. «uska») Sc. strinta N. strimtę.

strică J. stricåt (= cuțit, låpte); stricåta: secure — **rovinę′i̯t: om S. [?] — **rovinę′i̯t Gb. — *apr. stricát Gd. [ ] — **nebrosít B. stricåt — **tămp (= cr. «tup») C. — *adm. stricåt — **rovinéi̯t; nu-i̯ oštru; zetenpít Sc. [*unul neagă, altul:*] cuțít stricåt nu va tal′å; stricåt-a cruto secura, potriba-i nebrosí vo — **rovinęi̯t za våvic.

su, sub(t) J. ni sup nebo ni pre pemínt; sup miſa (= it. «sotto la tavola»); sup síe, pot síu S. su scånd Gb. su scand Gd. B. su C. su scand L. Sc. N. su scånd.

suflă J. [*numai în înjurătura*] súfla-me ăn cur — ***încolo*: puhę′i̯ S. [ ] — **pusí; pusę′-m n cur Gd. — ** vintu pušę′.

suge J. suže S. suže [*neagă*: suptá] Gb. suže Gd. suže — *suptat-a B. suže; supt-a [*neagă* suptat-a] C. šuže L. Sc. N. suže.

sulă J. sula (= ven. «subi̯a», it. «lesina») — **šurla (= sl. «kanela») S. o šulę Gb. Gd. sula B. sula — **[*neagă*: surla] C. sula Sc. sula N. o sulę (= cr. «šilo»).

sună J. [ ] — **svirí (= it. «sonare un istromento a fiato») S. [ ] — **ſvoní clópotele.

sunet J. — **ſvon S. — **glås de clópotę, de fólele.

subțire J. [ ] — **drǫben S. åc, hårta supțire (= it. «sottile», cr. «tanka») Gb. supțir — **tănc B. supțire C. supțire (*femin.*) L. — *adm. supțire (= cr. «tanak») — **tesna Sc. N. supțire.

surd J. — *čeli betări ſiku: surd — **gluh S. surd, *altul* surdo ši muto, *altul* o šurdę și o mutę — ***şi*: gl′uh N. — *surd — ***şi*: gluh.

surpă J. [ ] — **ſacopę′i̯ S. [ ] — **ſacopę′i̯ *şi* zecopę′i̯; pure su pemínt Gb. [ ] — **ſecopéi̯ Gd. [ ] — **zecopéi̯ B. [ ] — **zecopéi̯ Sc. N. [ ] — **zecopę′i̯.

sus **J.** pure-l ânča s u s; trla ăn brig s u s (= germ. «hinauf» și «oben») **S.** s u s ăi̯ (= it. «è su») [*neagă* ă n s u s] — **mnå p o ʃ g o r u **B.** pure s u s (= ncåța-te).

tăceà **J.** t å č (*imper.*) **S.** t å ț (*imper.*) **Gb. Gd. B. C. L. Sc. N.** t å č (*imper.*).

tăciune **J.** t a č u r u (= it. «tizzone») **S.** [ ] — **o g å r e c u **Gb.** č a t ú r u *și* č a t u r í č u — **u g á r a c **Gd.** č a t ú r — ***și*: o g a n... **B.** č a t ú r u — ***și*: un o g å r ă ț, *plur.* o g a r ț i **C.** [ ] — **o g á r ă c u **L.** [ ] — **o g å r c **Sc.** — **o g å r ă c **N.** — **o g å r c u.

tăià **J.** t a l' å lẹmne, brstine; t a l' å un cus de cårne, un cus de špåg — **r a z c r o í cu šcårele (= it. «tagliare colle forbici»); p r i- s e č ẹ' un cus de špåg **S.** t a l' å: spåg, cårne — **r a s c r o í cu šcårele pănʃa, fațolu **Gb.** t a l' å cårne — ***și*: p e š t ẹ' i̯ cårne; r e s c r o i̯ ẹ' (:colle forbici) **Gd.** t a l' å, t a l' ẹ,srpu m-a t a l' á t — **p e š t é i̯ *și* š p e š t é i̯ **B.** t a l' å — **r e s c r o i̯ ẹ' (= colle forbici) **C.** t a l' á lẹmna; cu šcarele voi̯ t a l' á **L.** t a l' å lẹmnele **Sc.** lẹmne t a l' å; nu va t a l' å **N.** t a l' å cu šcårele pănʃa — ***și* s c r o í cu šcårele pănʃa.

tânăr **J.** t í r e r (=it. «giovane», sl. «mlad») — **ž u r e (= germ. «kräftig», sl. «junak») **S.** t í r ă r (=cr. «mlad»); čeli t í r ă r i; t i r a r (?)—**m l a d i ć u (= cr. «mladić»); i̯ u n â c **Gb.** t i r e r — **m l a- d í ć (= germ. «Jüngling», cr. «mladić»); i̯ u n â c u **B.** t i r ă r, (*tinerii zic*:) t i r e r (= it. «giovane») — **m l a d i ć u (= germ. «Jüngling») **C.** t í r a r a **L.** t i r a r — **m l a d i ć u (=germ. «Jüngling»); i̯ u n â c u **Sc.** t í r a r **N.** česta mladíć ăi t i r ă r.

țară **J.** [ ] — **p e m í n t.

tare (adverb) **J.** [ ] — **i â c o bire (= germ. «sehr gut») **S.** — **ć å r o bire [*neagă*: c r u t o].

tată **J.** [ ] — **č â i̯ e **S.** [ ] — **ț â ț e, *altul* č â č e, *altul* č a č e **Gb.** — **č a č e **B. C.** — **č â č e **L.** — **cu č a č e hrvațki **Sc.** — ** č â č e **N.** [ ] — **č â č e.

țâță **J.** ț i ț a **S.** ț i ț ẹ **Gb. B. C. L. Sc.** ț i ț a **N.** ț i ț ẹ — **ú ž e r u: samo de blågẹ.

tău **L.** t e v o.

teme **J.** i̯o me t e m u de morte **S.** [ ] — **a m f r i k ẹ; c a- ț å t-am f r i k ẹ **Gb.** [ ] — **nu se b o i̯ í, n-a r e f r i c a **Gd.** — **nu se b o i̯ í, n-å r e f r i c a **B.** [ ] — **n-å r e f r i c a **C.** [ ] — **n-å r i f r i c a **Sc.** [ ] — **altul adm.* nu te t e m ẹ' — ** nu se b o i̯ ẹ', *altul* n-å r i f r i k ẹ **N.** [ ] — ** n-å r i f r i k ẹ.

țesător **J.** — **c å l e ț u **S.** — **c å l a ț u **N.** — **c o l å ț u.

țese **J.** ț ẹ s e, ț e s ú t **S.** — **apr.* ț ẹ s e **N.** [ ] — **co- låțu c a l ẹ'.

ținea **J.** ț i r e; ăntru žăzete ț i r é m pẹna (= it. «tra le dita teniamo la penna») **S. Gb. Gd. B. C. L. Sc. N.** ț i r e.

tineret J.]] — **m·l å d o s t a din séliště S. [ ] — **t o ț m l a d i ć i.

toamnă J. ăn t o m n a S. [ ] — **p o ſ í m a c, *altul* p o ž i m a c N. [ ] — **p o ſ í m a c u.

toarce J. t o r č e cu fusu — ** (v ă r t í svărdelu) S. t o r č e samo cu furca — **(v r t i = cr. «vrtit»; *neagă* î n v â r t í) B. C. t o r č e cu fusu, cu furca Sc. t o r č e samo cu furca și fusu N. [*unul neagă, altul dă*] t o r č e cu furca și fusu — **ſ e v í t-am.

toartă S. — **sugg.* t ó r t e l e de cadęrę — **c a d í n e l e de cadęrę Gb. Gd. — **c r a č u n u B. t ó r t e l e (= it. «il manico della caldaia») — **(c a d í n e l e) C. t ó r t e l e (= cr. «kratsun») — **p r o c r o v u L. [ ] — **(c a d i n a de cadera, de lavéč) Sc. — *t o r t e l e — **c a d i n e l e ver-de (= it. «sopra») foc N. t o r t e l e de cadęrę (it. «il manico») — **c a d í n e l e (= it. «le catene», cr. «veruge»).

tot J. t o t a luma; t o t-úr (= germ. «gleich»); t o t i l e svitu (=it. «tutto il mondo») S. t o t a nopta; am mnåt pre t o t a luma Gb. t o t a luma; t o t a nopte Gd. t o t a luma B. t o t a nopta; t o t a luma C. t o t a măra; t o t a nopta; t o t a luma L. t o t a nopta; t o t a lume Sc. t o t a nopta; t o t a luma N. t o t ę luma.

trage J. t r a ž e un voſ — **n ę t e ž ę' de č å s t a(= it. «tira da questa parte») S. — *adm.* t r å ž e — **p o t e ž ę', Gd. — **apr.* t r å ž e — **n e t e z ę' cătra sire N. t r å ž e; t r å ž e-l n škole (= cr. «pel'áj go») — ***și:* n e t e ſ ę'.

tramă S. [ ].

trece J. t r e c ú t printre beséreca (= germ. «vorbeigegangen») S. t r ę č e printru basęrikę (= it. «passare davanti alla chiesa») Gb. t r e c ú t-a Gd. — **apr.* a t r e c ú t B. C. t r e c ú t L. t r e c ú t-a Sc. t r e č N. t r e č e.

trei J. Gb. B. C. L. Sc. N. t r e i̯.

tremură J. t r e m u r å de febra, de råče S. t r ę m u r ę de febrę, de råče Gb. — *apr.* t r e m u r de råče; t r ę m u r a — ***și:* t r p ę' de råče Gd. i̯o t r e m u r, i̯e t r ę m u r a B. t r é m u r u, i̯e t r ę m u r a — ***și:* i̯e t r p ę C. t r é m u r u, i̯e t r ę m u r a L. t r ę m u r a de råče Sc. t r ę m u r a N. — *t r ę m u r u ke mi e råče — **t r p í ca și vęrga.

trimete N. t r e m ę t e.

tu J. i̯o ă t u nu C. mi s-a misát de t i r e L. mi s-a misåt de t i r e.

turnă J. nu mi̯-a náſat t u r n å t — ***sau*: d å t S. t u r n å (= it. «restituire») Gb. t u r n å Gd. t u r n á B. t o r n a-l' C. t u r n á (*cu* u *scurt*) L. Sc. N. t u r n å.

turtă S. [ ] — **t o r t a.

turturea J. S. [ ].

ucide (cf. înnecà) **J.** učide (*şi cu sensul* «înnecà»), ie a fost učís (= cr. «on je biv ubijen») **S.** uţide, fost-a učis — **otopí (= «înnecà») **N.** ie ramas-a učís.

ud **J.** udo; om ud; časta ie ud — ***şi*:** udåt (= germ. «ganz nass») sau ∫močít **S.** io săm tot ud, ie-i ud (= cr. «on je mokar») — **[*neagă în acest sens*: udåt] **Gb.** ud — **[*neagă*: udåt] **Gb.** udu **B.** ud — **[*neagă*: udåt *şi* mul'åt] **C.** udo — ** *şi*: udåt **L.** udo **Sc.** ud — ***şi*:** udåt **N.** io am fost tot ud (= it. «tutto bagnato»); conoba ie udę (= it. «umida») — ** [*neagă*: udat].

udà **J.** [*neagă verbul* udå, *dar are partic.-adj.*] udåt (= «ud») **S.** [ ] — **io m-oi ∫moči **C.** udát (= «ud») **Sc.** udåt (=«ud»).

uger **N.** úžeru: samo de blågę — **ţiţę: samo de mul'ęrę.

uità **J.** utåt **S.** utåt-am **Gb.** vutåt **Gd.** vutát **B.** io-m vutát **C.** utát **L.** utåt **Sc.** utåt-am **N.** utåt.

umăr (cf. spate) **J.** pre umer **S.** úmeru; ncarcå pre úmer **Gb.** úmeru (= cr. «rame») **B.** úmeru **C.** purtá pre umer **Sc.** úmeru (= it. «la parte superiore delle spalle»).

umblà **J.** ămna colę' [*neagă*: îmbla] **S.** ămna coló; drito mnå; am mnåt pre tota luma **Gb.** mnå **Gd.** mna ča **B.** mna čă; *altul* mnå [*neagă*: umbla] **C.** mna **L.** mna, *altul* mnå; ămna boi dapå [neagă ămbla] **Sc.** cǫlę' mnę; *altul* mna ćå **N.** nu pote ramno mnå [*neagă*: umblá].

umbră **S.** [ ] — **hlad, hlåd.

umed **J.** úmidăn — ***şi*:** faitno (= germ. «feucht») **S.** conóba-i umidnę **N.** — **conoba-i udę (= it. «umida»); umidę'it.

umflà **J.** ănflåt: fole **Gb.** [ ] — **otečí **Gd.** [ ] **B.** [ ] **C.** — **nflát — ***şi*:** netečí **L.** — *ănflå — **netečí **Sc.** nflåt **N.** nflåt — **l'-a netečít.

un **J.** legå n bo; n dint (=it. «un dente»); pre un ocl'u; un tål'; numero ur; ur, doi... **S.** urę stę; n pårăt; o ᵘoie **Gb.** un bo *şi* ur bovu; ura urecl'a şi o måre urecl'a **Gd.** o uręcl'a **B.** o urecl'e; un ᵘoᵘ (*tinerii*:) ur ᵘoᵘ; ura ungl'e; ur, doi... **C.** ur ou; ura basęrica; ura uręcl'a; ura uoie; ur, doi... **L.** un bo; ur, doi..; o ᵘoie **Sc.** un pårăt; ur, doi...; ᵘo ᵘoie **N.** ur.

unchiu **J.** — **úiăţ (= sl. «ujec»).

unghe **J.** ungl'e **S.** o ungl'e **Gb. Gd.** o ungl'a **B.** ura ungl'e **C.** o ungl'a **L.** ungl'e **Sc.** o ungl'e **N.** o ungl'e.

unsprezece **J.** — **iedenáist **B.** — **iedenáist **C. Sc. N.** — **iedanáist.

unt J. u n t S. [ ] — **m å š t u (= it. «grasso») N. [ ] — **m a s t.

ureche J. u r ę c l'e; *altul* u r e c l' e S. o u r ę c l' e Gb. ura u r e c l' a, o måre u r e c l' a Gd. o u r ę c l' a B. o u r e c l' e C. ura u r ę c l' a L. u r ę c l' e Sc. u r e c l' e N. u r ę c l' e.

urît J. — **g r u m b vis S. — ** un g r u m b šåń Gb. — **g r u m b o mi s-a nmisat B. — **g r u m b n somăn, g r u m b mis C. — **g r u m b somnu L. — ** o g r u m b såń Sc. — **facut-a g r u m b o somnu; g r u m b o s-a misåt.

urlà J. [ ] — **(bou̯) r u k ę' S. [ ] — **bovu r u k ę'.

urs, ursoaică J. u r s, u r s i ț a S. [ ] — **m e d v i d u, m e d v i d í ț ę Gb. — **m e d v í d u B. C. Sc. [ ] — **m e d v í d u.

urzí J. S. [ ]

urzică J. u r ʃ i c a.

ușă (cf. poartă) J. u š ę de beséreca, de cåsa, de țímer S. o u š e de besęrikę, de cåsa, de cåmarę Gb. Gd. B. u š e C. o u š e L. u š e Sc. u š a N. u š a de basęrikę.

uscà J. pure u s c å fažolu afåra; u s c å t o (= «sec») — **i̯o me voi̯ o s u š í S. u s c å t, *altul* u š c å Gb. — **apr.* u s c å — **o s u š í Gd. u s c a B. u s c å — **(*copiii:*) u s u s í C. u s c á L. u s c å Sc. u s c å — **o t a r ę' (= it. «asciugare») N. u s c å.

vacă J. v å c a S. v å k ę Gb. Gd. B. v å c a C. v a c a munca L. Sc. v å c a N. o v å k ę.

văcar J. [ ] — **c r a v å r S. — **v o l å r u B. [ ] — **v o l å r u N. [ ] — **c r a v å r u.

vale J. v å l e — **ali ž l' i b S. v å l ę; *altul* ăn v å l ę; *altul* nu-i̯ ăn țer ni nu-i̯ ăn p r e v å l e Gb. — **apr.* v å l e — **l u g Gd. — **adm.* v å l a — **l u g u B. [*neagă*: v å l e] — **apr.* p r e v å l e — **l u g u C. — **l u g u L. v å l a, *altul* n p r e v å l e Sc. v å l a N. o v å l ę, *altul* p r e v å l e n cåmarę.

vână J. [ ] — **ž i l a S. Gb. B. C. — **ž i l e l e N. [ ] — **o ž i l ę, *altul* ž í l i ț e.

vânăt J. čeru i̯e v i r e t (= it. «celestino») — ***și*: p l a v a s t S. [ ] — **b l å w N. [ ] — **b l a u̯ (= it. «celestino»).

vânt J. v i n t, v i n t u S. v i n t; neca vire runtru v i n t u — **b o r a Gd. v i n t u (*traduce* cr. «vetar») pušę' N. [ ] — **o måre b o r e.

vântos J. — **un craj v i n t l' i v; o costa v i n t l' i v a S. [ ] — **[*neagă* v i n t l' i v].

vară J. ăn v ę r a S. v ę r ę Gb. Gd. B. C. L. v ę r a Sc. n v ę r a N. v ę r ę.

vargă J. v ę r g a (= germ. «Rute») S. v ę r g a Gb. Gd. [ ] — **š i b a B. C. L. Sc. v ę r g a N. o v ę r g ę.

varză J. vęrſa (=sl. «kapúſ») — **broskvi (= sl. «broskve») S. vęržę Gb. vęrzele Gd. B. vęrza C. vęrzele L. vęrze Sc. vęrza N. vęrze (= cr. «broskve»).

vas J. [ ] — **sud ali čebăŕ (=sl. «čabár») S. — **våžu de rož (= it. «vaso di fiori») N. [ ] — **ola.

vechiu J. S. [ ] **bętăŕ Gb. — **crpí ſa staro cose ſa novo L. betăŕ, _apr. și_ stårațu Sc. [ ].

vedeà J. se te vrur vęde... Gd. vezút-ai̯; i̯o vedu—*_adm. și:_ i̯o veda.

veghià J. vegl'å (=germ. «wachen») S. [ ] —**nu durmí.

venì J. i̯e vire učis (=sl. «on pride ubíjen») S. oț viro; cume, veríț oț; neca vire; vingu [_neagă:_ verít-a uțis] Gb. viro oč; i̯o vińa B. C. viro,; verit-a L. verít-a Sc. viro; viru; verit-a.

venin J. S. [ ]—**ótrov.

verde J. —*_adm._ vęrde—**ſelén: iarba i̯e ſelena S. —*_apr._ vęrde—**želéno Gb. Gd. B. vęrde L. **zeleno Sc. N. vęrde.

veșmânt J. [ ]— **mušåta roba S. [ ].

vie J. [ ]—**vrt de vir S. [ ]—**un såd.

víe (= trăi] J. S. — **živí [_neagă:_ viví] Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. — **živí.

vierme J. un gl'erm, (_bătrânii:_) gl'årme; gl'ermi marencu cumpír — **glistina merănca samo pemínt S. l'ermu (: «piccolo, nel formentón») — **gl'ista (:sotto la terra) Gb. l'ermu Gd. i̯ermu B. l'ermu—**glista C. l'ermu L. i̯ermu — **gl'ista Sc. l'ermu N. l'ermu (:grande) — **glista (:piccolo).

vin J. S. vir Gb. Gd. viru B. C. L. Sc. N. vir.

vinde J. S. Gb. vindút-am B. vindut-a C. vindút L. Sc. vindút-a N. vindut.

vineri J. vírer S. [ ]—**petắc C. —**petắc Sc. **i̯er a fost petăc N. [ ] —**petắc (= cr. «pétak»).

vioară J. [ ]—**o crižul'e, plur. crižul' S. [ ] — **o violiță.

vipt J. vipt (= it. «grano in genere», sl. «žito») = **tecu (= it. «vitto») S. viptu Gb. — *_sugg._ vipt—**intråda Gd. B. viptu C. vipt L. viptu Sc. N. vipt.

vis J. grumb vis S. — *_sugg._ miš — **a făcut un grumb šåń Gb. [ ] B. grumb mis—**_și:_ grumb n sómăn C. [ ] —**grumb somnu L. [ ]—** o grumb såń Sc. [ ]—**facut-a grumbo somnu N. mis.

visà J. visåt mi s-ęv S. mi š-a mišåt de tire Gb. grumbo mi s-a nmisat B. mie s-a misåt de tire C.

mi s-a m i s a t de tire L. mi s-a m i s å t de tire Sc. grumbo s-a m i s å t N. mi s-a m i s å t cu tire.

vită J. [ ]—**o b l å g a S. [ ] — **b l a g a; *altul* paštiru va durå b l å g a cåšę N. — **užeru de b l å g ę.

vițel J. v i ț é S. v i ț é, *art.* v i ț e l u, *plur.* v i ț é l' Gb. ur v i ț é, v i ț e l u B. un v i ț é, v i ț e l u C. v i ț e l u L. un v i ț é, v i ț e l u, doi̯ v i ț e l i N. v i ț é l.

viu J. v i i̯ u. Gb. v í u N. v i i̯.

voi J. v o i̯. C. Sc. N. voi̯.

vostru C. v o s t r o L. v o s t r u Sc. v o s t r o.

vreà J. poc, pac nú-v o i̯ (=it. «posso, ma non voglio»); i̯o v o i [*neagă*: vol' u, vreu] S. v o i̯; n-o i̯, nú-v o i̯ [*neagă*: v r e u] Gb. nú-v o i̯; če v ę r, cåre v ę r [*neagă*: v r e u] Gd. nú-v o i̯ B. če r ę i̯, nu-v o i̯ C. n-o i̯ L. i̯o n-o i̯; če v e r; i̯e v å [*neagă*: v r e u] Sc. poc, ma n-o i̯; nú-v o i̯; nu v r e s u [*neagă*: v r e u] N. nú-v o i̯ [*neagă;* v r e u].

vreun J. se te v r u r vęde... S. Gb. B. C. v r u r L. se-i̯ v r u r... N. v r u r.

vulpe, vulpoiu J. [ ] — **l i s i ț a S. [ ] — **l i š i ț a i̯e ženscа, l i š ń å c u i̯e muški Gb. B. C. [ ] — **l i s í ț a Sc. [ ] — **l i s i ț a N. — **l e š i ț a, *altul* l i š i ț ę.

vultur J. [ ] — *** p i l' u ž e n a S. [ ] — **c r a g u l' u.

zăceà J. ž å č e ăn påt (= germ. «liegt auf dem Bett») S. ʃ å ț e pre påt B. ž å č e C. ž a č e L. z å č e Sc. N. ž å č e.

zadă J. ʃ ę d a (= germ. «Licht, Lampe») dimę'.

zburà J. [ ] — **ʃ l e t í t S. [ ] — **ʃ'l e t í t-a.

zeamă J. časta ž ę m a i̯e tămna.

zece J.—**d e s e ț ur ši d v a i s e t *sau* d v a i s e č u r S. ʃ e č e mil'; *altul* ž ę č e mil' Gb. B. z ę č e L. ʃ å č e Sc. ʃ ę č e N. ʃ ę č e — ** d v a i̯ s e t.

zi J. tota ʃ í a; četrnåist ʃ i l e S. tota ʃ í a — **petnåi̯st d ă n.

zice J. av ʃ i s S. ʃ i ț e (= it. «dire») — **s p u r e (= it. «contare») Gb. Gd. z i č e C. z i (=it. «di») L. z i č e Sc. z i č e, *altul* ʃ i č e-s e N. ʃ i č e.

1903 — 1914
Popovici

IOSIF POPOVICI a întreprins, în 1899 și în 1905, două călătorii de studii în Istria și a scris o serie de articole în periodice românești și streine: un articol despre numărul Românilor din Istria în «Tribuna» No. 161 din anul 1900; *Les noms des Roumains d'Istrie* în «Romania» XXXII (1903), 123—124 și în acelaș an și aceeaș revistă, pp.

325—332 o recensie la *Glosarul* lui Byhan; apoi *Nuove postille al Dizionario delle colonie rumene d'Istria* în «Studj di filologia romanza» IX, 714—719; diferite articole informative apar în «Transilvania» XXXV (1904) 161—177 (*Dialectele române*) și în «Luceafărul» VI (1906), 143—149 (*Românii din Istria*).

Din unele din aceste articole am putut utiliză în vol. II câteva date. Despre articolul din «Studj di filologia» și despre recensia la Glosarul lui Byhan, Bartoli Kr. se exprimă astfel: «Postillele au meritul de a fi fost culese în mare parte din dialectul puțin cunoscut din Jeiăni. E important se să știe că ele se întâlnesc aproape exclusiv în graiul din acel sat. Ion Jurman, din Villanova, de 44 de ani, chestionat de mine în 1904, cunoaște dintre aceste cuvinte numai pe cele importante (latine) m u c l' a, t o r t e l e și pe cele de origine străină f r å i̯ e r (germ.), f r m i n å n t (ital.), l i v ę́ și o ș t r a (serbo-cr.). Dimpotrivă, r o m å n e, s u f l å, pe care Popovici le dă din Val d'Arsa, mi-au fost negate de Jurman. Tot astfel p a n ž a «ragno», care trebuie să fie o greșală; probabil că Popovici voia să scrie p ă n ʃ a «tela». — Cu privire la transcrierea fonetică e de observat că Popovici scrie *å* (= *a* accentuat), preferabil, din punct de vedere fonetic și istoric, lui *ǫ*. E o scăpare din vedere scrierea *a* în loc de *å* în cuvintele b å l e g a, h a r a m b å š a, c r n å t, l å c o m, p o l' å n a, š p r å t și — înainte de *i* — în f r å i̯ e r (cf. r å i̯). Dimpotrivă trebuie *o* (în loc de *å* ca la Popovici) în b o r a, i n c ó č și s o r a. Tot astfel *a*- în loc de *ę* (pe care Popovici îl auzeà influențat de rostirea sa bănățeană) în ă n f a š å, c a d ę r e, p a r i č u (cf. și p ă s t o r u în articolul din «Romania»). — Nu am întâlnit i e p i ț a, ci proparoxitonul i̯ å p i ț a. Și b å l e g a și p r i c ó l i ț a sânt, cel puțin pentru mine, proparoxitone; paroxiton e g ó b a s t și s c ú t e c («Romania» XXXII 330 și 332), iar oxiton p o t ó p și, bineînțeles, z e p u ș í. Afurisitele de accente! Dacă nu se pot imprimà de asupra lui *å*, treacă-meargă; dar de ce atâta zgârcenie când nu costă nimic? Iar Popovici e, în privința aceasta, prea de tot parcimonios. In b r i t v a și s t ă c n í eu aud *v* și *c*, iar nu *f* și *g* ca Popovici. Cu privire la *s*, impresia mea coincide cu cea avută de Popovici, deși eu am auzit š t r i g o n și š c o f și, pe de altă parte, t r s. In sfârșit p r i c, nu p r i c u, și č a s t e, în loc de c a s t e, care e o greșală de tipar.

«Mai lung e articolul critic despre Dicționarul lui Byhan... Popovici distinge diferite feluri de *e* și de *s*. In å ś și å n ś a el întrebuințează semnul *ś* pentru un sunet nou, neobservat de alții, pe care ar fi trebuit să ni-l descrie. Presupun că e vorba de un sunet analog cu *c* în *dice* al Toscanilor. In sfârșit se pare că Popovici aude două vocale «nedistincte», *ę* și *ų*, pe când până acuma la Românii din Istria fusese observat numai *ă*. Cu privire la «postillele» ce urmează în ordine alfabetică observ: a s ę r a — de care s'a ocupat și J. U. Járnik în «Zeitschrift f. rom. Philol.» XXVII, 409 — e o formă pe care Jurman n'o admite cu nici un sens; pentru el s ę r a însemnează «ieri sera»; «questa

sera» se zice å s e r a (cu *å* accentuat), iar «domani sera» e redat prin m ă r e s ę r a.—b a i e r u d e f u r c ă îl emendez în c ă i e r u d e f. Cu privire la b a s ę r i c a (cu *ę*) Popovici susține că a aflat «une foule des formes» și ne dă numai două nouă: b e s ę r i c a și b e s ę r e c a, născute prin asimilare, probabil individuală, izolată. In tot cazul îndreptarea pe care Popovici mi-o atribue mie, e a lui Marotti. — Cele două articole b e c și b i c trebuie rezumate astfel: nu există nici una din aceste două forme (necunoscute lui Jurman), ci numai b ă c «taur». Cel mult se poate adăogà b e c o «marito cornuto». — c l' ú n nu e «inconnu de M. Byhan», care-l înregistrează s. v. — m â r k e s c, «coitus extra-naturel(?!) des moutons». Eu am notat înțelesul propriu natural: a r e t u o i l e m (e) r k ę́. — Și eu am auzit p a s t i r u și nu p a š t i r u, cu atât mai puțin p ă s t o r u, care în nici un caz nu are *ă*. — s c o f «demnitar eclesiastic» e o greșală a lui Maiorescu și nu o «faute de M. Byhan»; eu am notat š c o f (mitria)».

Popovici I — II

Lucrarea principală a lui I. POPOVICI a apărut la Halle în două volume și se numește *Dialectele române* (*Rumænische Dialecte*) IX, *Dialectele române din Istria*. Partea I, apărută în 1914, are subtitlul «Referințele sociale și Gramatica», iar partea II, apărută în 1909, are subtitlul «Texte și Glosar».

Scrierea această — însoțită de ilustrații frumoase — poate fi utilizată cu folos pentru materialul bogat folcloristic, onomastic și toponomastic și pentru datele etnografice strânse la fața locului. In ceea ce privește încă partea linguistică, cele două volume trebuie întrebuințate cu multă rezervă. O spunem din capul locului, fiindcă autorul lor trece în deobște ca singurul specialist în fonetică între filologii români și, din cauza aprecierilor mai mult decât favorabile ce i s'au făcut din partea unor critici complezenți, cei ce consultă lucrarea aceasta sânt ademeniți să ia drept sigure datele lui Popovici și când ele se deosebesc de ale înaintașilor săi.

Popovici pune prețul cel mai mare pe o transcriere «exactă», cu redarea tuturor nuanțelor pe care o ureche bine educată foneticește le poate distinge. Din punct de vedere teoretic, principiul transcrierii fonetice cât mai exacte e de sigur cel mai îndreptățit. In practică însă, el nu e posibil decât în cazul când ai la dispoziție aparate mecanice (gramofoane, fonografe, etc.), care să fixeze vorba rostită pe placă. După placă, acasă, în liniște și odihnă, având posibilitatea să repeți de nenumărate ori cuvintele pe care urechea nu le poate prinde dintr'odată în mod clar, se face apoi transcrierea cu un sistem de litere și semne care să poată redà și cele mai subtile nuanțe de sunete. Dacă totuși ai greșit, auzind sau transcriind rău, placa se păstrează și ai posibilitatea controlului. Când însă aparatele îți lipsesc și textul pe care-l culegi îl

auzi povestit prea repede ca urechea să prindă exact toate nuanţele de sunete și mâna să însemneze toate semnele diacritice ale transcrierii fonetice, când acest text îl copiezi pentru tipar abià după câtăva vreme, deobiceiu departe de cel ce ți l-a povestit, atunci orice tendință de a fi exact până în cele mai mici amănunte devine iluzorie. De aceea e bine să renunți dela început a fi prea minuțios, să te restrângi la redarea exactă a sunetelor celor mai caracteristice; neglijând subtilitățile, îți vei puteà încordà atenția cu atât mai mult asupra sunetelor pe care le-ai recunoscut ca fiind particulare dialectului studiat și le vei puteà redà în mod neîndoios.

P., deși a lucrat fără aparate mecanice, întrebuințează, în alfabetul său fonetic foarte multe semne, menite să fixeze cele mai fine nuanțe de sunete; în corpul lucrării găsim chiar semne ca ę cu semnul scurtimei de asupra ($^{12}/_{10}$, $^{33}/_{21}$), ș' ($^{1}/_{7}$), j cu un circonflex ($^{15}/_{24}$, $^{18}/_{3}$), pe care nu le explică în «Introducere». Când cetim însă textele, vedem că în tendința sa de a face distincții prea fine, el n'a notat sunetele cele mai caracteristice istroromâne, că din cauza prea multelor semne diacritice cu care și-a îngreuiat alfabetul fonetic, s'au strecurat o mulțime de greșeli de scris și erori de tipar.

Spre a ne convinge de acest lucru fiecare pagină din cartea lui P. ne oferă zeci de exemple. Vom scoate la acest loc de pe cele dintâi trei pagini (din două texte comunicate amândouă de Mateiu Glavina din Susnievița) numai acele cuvinte care se repetă de două sau de mai multe ori subt forme diferite, asemănându-le une ori și cu forma dată în glosar. (Numărătorul fracţiunii indică pagina, numitorul arată rândul; când nu se dă și cifra romană, se înțelege volumul II, cu textele și glosarul)

s-ș-ś-ŝ: hrașt $^{1}/_{11}$ — hrast $^{1}/_{13}$ — hråŝtu $^{1}/_{23}$
misliț $^{2}/_{9}$ — mișli $^{2}/_{23}$
șmocvă $^{2}/_{10}$ $^{2}/_{11}$ — smocvele $^{2}/_{10}$
goŝpodin $^{2}/_{34}$ — gospodinu $^{3}/_{2}$
stuț $^{1}/_{3}$ — ștut $^{2}/_{16}$
ŝi $^{3}/_{4}$ etc. — și $^{3}/_{28}$
pukse $^{2}/_{28}$ — pucșę (glos.)
prestreśit $^{2}/_{13}$ — pristrași (glos.)
ć-č-c(e), c(i)-ț: ućis $^{2}/_{8}$ — ucis $^{2}/_{7}$ $^{2}/_{23}$
ćela $^{3}/_{28}$ — țela $^{3}/_{10}$
potucita $^{3}/_{7}$ — potučit-a $^{3}/_{9}$ — tocit $^{3}/_{22}$
băćfă $^{3}/_{21}$ — băčvile $^{3}/_{17}$
i-i̯-ĭ: petnai̯st $^{1}/_{16}$ — petnaist $^{1}/_{16}$
fi̯orin (glos.) — fiurin $^{1}/_{15}$
u-u̯-[și w]-v-f: preftu $^{2}/_{3}$ — preu̯tu $^{2}/_{6}$ — prevt (glos.)
lovți $^{2}/_{26}$ — lou̯ți $^{2}/_{27}$
băčvile $^{3}/_{17}$ — băćfă $^{3}/_{21}$ — băćfvă $^{3}/_{22}$
a-ă: ganèi̯ $^{1}/_{15}$ — gănęi̯t-a $^{1}/_{14}$
părtescu $^{1}/_{5}$ — partí (glos.)

	neștăvit-a $^{2}/_{11}$ — neștavit-a $^{2}/_{20}$
	batut $^{3}/_{15}$ — bătut $^{3}/_{34}$
	zahŗsteįt-a $^{1}/_{4}$ — zăhŗstęįt-a $^{1}/_{13}$
a-å-ă-ǫ:	daįe $^{1}/_{15}$ — dåįe $^{3}/_{17}$
	žažetu $^{1}/_{22}$ — žåžetu $^{2}/_{34}$
	ontråt $^{2}/_{28}$ — ontrat $^{1}/_{19}$
	respårti $^{1}/_{5}$ — resparti $^{2}/_{1}$ (resparți glos.)
	maį $^{3}/_{18}$ — măį $^{3}/_{19}$
	låt (glos.) — lǫt $^{2}/_{29}$
ă-ę-ę-e:	vå̆că $^{1}/_{4}$ — våkę $^{1}/_{20}$
	ăntrębă $^{1}/_{18}$ — ăntrębę $^{1}/_{12}$
	pliră $^{1}/_{8}$ — pl'irę (glos.)
	pukse $^{2}/_{28}$ — pucșę (glos.)
	ćerbićę $^{3}/_{27}$ — ćerbiće (glos.)
	įuvę $^{2}/_{10}$ — įuve $^{2}/_{25}$
	ganèį $^{1}/_{5}$ — gănęįt-a $^{1}/_{14}$
	hŗsteįt-a $^{1}/_{13}$ — zăhŗstęįt-a $^{1}/_{14}$
	daįe $^{1}/_{15}$ — daįę $^{1}/_{20}$
	įe $^{2}/_{4}$ — įę $^{1}/_{19}$
	smocvele $^{2}/_{10}$ — smocvęle $^{2}/_{10}$
	mers-au $^{1}/_{17}$ — męrs-a $^{3}/_{33}$
	mărănkę $^{2}/_{20}$ — mărănkę $^{2}/_{21}$, etc.

In limba vorbită întâlnim une-ori variante de rostire. Neconsecvențe în redarea lui «*s* și *ț* venet» e un fapt adesea remarcat (cf. vol. II § 81); tot astfel găsim une-ori șovăiri între *i* și *į* sau între *a* și *å*. Și în textele publicate de mine se găsesc «inconsecvențe»; mai ales observăm o oscilare între *r*, *n* silabic și *ăn-*, *ăr-* sau între *a* și *å* în cuvinte neaccentuate în frază. Mai ales lipsa de accent, dar și împrejurimea, apoi emfaza, mișcarea mai repede sau mai trăgănată, precum și alți factori, pe care nu-i cunoaștem totdeauna, fac ca același cuvânt să fie pronunțat, uneori de același individ, în diferite feluri. Dar cazurile acestea sânt totuși mai rare și de obiceiu ne surprinde regularitatea aproape uimitoare cu care se rostesc neschimbate mai ales vocalele subt accent. Când culegătorul de texte de repețite ori a dat dovadă de conștiențiozitate și exactitate, inconsecvențe de felul celor citate le vom consideră ca fapte linguistice cu care trebuie să contăm; când însă avem în fața noastră o scriere care cuprinde și în alte privințe inexactități, atunci aceste inconsecvențe le vom pune mai de grabă în socoteala autorului decât a graiului studiat.

Popovici distinge nu numai un *i* și *u* (į, ų), ci și un *e* și *o* consonantic (ę, ǫ). Adevărat că în texte pe aceste două din urmă nu le-am remarcat niciodată — decât doar în cazuri de greșeli evidente, ca în *fårę̯* $^{12}/_{7}$ —, dar și pe *į*, *ų* el le transcrie aproapec onsecvent cu *i*, *u*; tot *į* scrie în loc de *ĭ* (*i* șoptit), la sfârșitul cuvintelor, după consonante, ca bunăoară în f i u r i n į $^{32}/_{2}$. Mă îndoesc că pluralul nearticulat al lui f į u r i n

se deosebește de singularul nearticulat; P. are totuși, pe lângă forma citată, și: f i u r i n ĭ 30/20, f i u r i ń 1/15 f i u r i n i 1/21. Mai supărător este că pe ị îl redă și pe prin *j* (de ex. l a j e vol. I p. 148), deși în vol. II p. XVI ne spune că această literă trebuie cetită ca franc. *j* (= ž). In urma acestei întrebuințări echivoce nu mai știm dacă o formă ca f u j 78/20 trebue cetită f u ž (corespunzând lui «fugi» dacoromân) sau f u ị (cf. II § 155).

Gartner, Weigand, Nanu și Glavina sânt de acord în afirmarea că lui -*ă* (*ă* final) dacoromân îi corespunde un ę (*e* deschis), care după Weigand are chiar natură de diftong. Popovici e de părere că vocala aceasta nu e ę ci ẹ (vol. I, p. 57), care «se amestecă (=confundă) cu *ă*» (ibid). Să ne fie permis a bănuì că și afirmarea aceasta izvorăște dintr'un fel de autosuggestiune pricinuită de deprinderea de a rostì în dialectul său bănățean sunetul ẹ. Uneori aflăm și la Popovici ę, d. ex. ă n ị u r b ę 77/17, g ń i l ę p. 112, dar dovada indirectă ne-o dă cuvântul i u v ę 2/10. Popovici nu-i cunoaște etimologia (căci dacă i-ar cunoaște-o, ar da-o în Glosar), iar Byhan, după care se orientează în privința etimologiilor, îl derivă din UBI + VELIT (p. 235). Popovici a putut deci crede că -ę din acest cuvânt corespunde unui *e* latin; în tot cazul n'a știut că el corespunde unui -*ă* dacoromân și că ị u v ę e egal cu *iuă* vechiu-românesc. In toate celelalte cazuri — verbe sau substantive și adjective feminine — Popovici aveà forma paralelă dacoromână cu -*ă* și printr'o apropiere involuntară de aceasta i s'a părut că aude și la Istroromâni un fel de *ă* (ę); îndată ce cunoștințele etimologice îl părăsesc, aude și el, ca alții, -ę.

Adevărat că forma mai obișnuită la Popovici e *ịuve* (cf. *ịuva* 70/23). Dar aceasta nu vrea să zică mult, căci forme ca b ę r ę 2/14, s ę d v o r 1/6, ă n t r ę b ă t 3/30, și alte nenumărate, dovedesc că P. nu dinstinge totdeauna pe ę de *e*.

Un cuvânt despre accent. Cred că nu trebuie să motivez pentru ce în transcrierea fonetică a unui text modern accentuarea e necesară. Lipsa accentului e o scădere, care poate îngreuià înțelegerea textelor, mai ales în cazuri ca m i s l ę 1/10, care poate însemnà «gând» sau «gândește», după cum e accentuat m í s l ę sau m i s l ę́. Dar P. îl însemnează uneori, «numai în cazuri de lipsă», precum ne spune (vol. II, p. XVI), fără să știm de ce odată scrie s î m ă ń 2/23 și altă dată s î m ằ ń 2/35, etc., de ce uneori accentul e acut și alteori grav. Nu înțelegem de asemenea de ce Popovici, care-i așà de economicos cu accentele, ține să accentueze tocmai cuvintele monosilabe (de ex. s è 36/10 51/13, t è 41/3 70/14, m è 50/11, b è 51/23 51/24, ị à 22/44 — am așteptà: ị â — úl' p. 162, etc.). De cele mai multe ori, dacă tocmai notează accentul, îl pune la loc greșit (d. ex. ị â p à - n ș t â l à 13/36, z e r u n c l' í 18/11, t o r n ằ 10/11, ș t i è 37/17, t r e ị l è 53/37 55/12, t r e i ị à 55/1, a ú r 89, a l ú a t 89, b à s e r i c ę 91, mr. c a r è 97, ă m n ằ 117, m e r í t ę ị 124, etc.), fapt cu atât mai supărător cu cât accentuarea greșită o găsim și la omonime ca: p o r t ằ 27/8 31/26 35/25 46/4 — ceea ce ar însemnà «importă» — în loc de p ó r t ă = «poartă», v â l' è 43/24 = «trebuie», în

loc de v å l' e (cf. $^{43}/_{27}$) = «îndată», sau în cazuri ca: v e d è $^{36}/_{8}$ (unde ar trebuì să fie: v ẹ́ d e) și v è d e $^{42}/_{13}$ (unde ar trebuì să fie v e d ẹ́).

E evident că din niște texte transcrise astfel, filologul nu poate scoate date pentru studii fonologice. Să luăm câteva exemple. Am văzut în vol. II, § 35 că, spre deosebire de noi, Instroromânii au pe *e* metafonizat în *ę* numai în cuvinte vechi. Din faptul acesta s'au putut face deducții despre trecutul Românilor din Istria. Ce vedem însă la Popovici? Cuvinte vechi moștenite apar fără metafonie (d. ex. c e r e $^{4}/_{4}$, p l' e r d e 137 alături de p l' ę r d e 166 etc.), tot astfel împrumuturi vechi din limbile slave (de ex. v r e m e $^{4}/_{27}$ alături de v r ę m e $^{6}/_{14}$), pe de altă parte împrumuturi nouă de tot (de ex. i̯ a k ę t ę $^{7}/_{29}$, etc.) apar cu *ę* în loc de *e*. Este oare vreo mirare că cercetători ca I. Iordan, voind să se documenteze, din cărțile lui Popovici, asupra «diftongării lui *e*» n'au putut ajunge, pentru dialectul istroromân, la nici o concluzie?

Același caz îl avem cu *l'*. Păstrarea lui *l'* (*l* muiat) e o caracteristică a dialectului istroromân, spre deosebire de cel dacoromân. Totuși sânt cazuri, precum de ex. la articolul hotărît plural al masculinelor, în care Istroromânii au prefăcut, ca noi, pe *l'* în *i̯*. Ar fi deci, din punct de vedere linguistic, interesant a descoperì cât mai multe urme de această evoluție a lui *l'*. Dar sântem îndreptățiți să presupunem că Popovici a auzit bine și a însemnat exact cazurile de *i̯* < *l'* citate de noi în vol. II § 89? Nu vor fi mai de grabă dacoromânisme ca și v ă z u t $^{5}/_{14}$, s ă $^{6}/_{3}$ $^{6}/_{8}$ $^{11}/_{16}$, p ọ r t ă $^{4}/_{8}$ «poartă» (în loc de p o r t ę), cf. și b â r a (în loc de b o r a) etc.?

Tot atât de dezarmat, ca cel ce vrea să facă studii fonologice, e linguistul care ar vreà, din textele lui Popovici, să culeagă date pentru morfologia istroromână.

Să alegem iar, din multele exemple ce ne stau la dispoziție, câteva.

Precum la noi se face deosebirea între *mieu* și *mea*, tot astfel se face și la Istroromâni o distincție clară între forma masculină și feminină a pronumelui posesiv; nu există Istroromân care să confunde pe s e «său», cu s ę «sa». Dacă la Popovici găsim zeci de exemple ca s ę d v o r $^{1}/_{6}$ (pronumele atribut la feminin, substantivul la masculin), să credem oare că distincția aceasta, necesară pentru înțelegerea vorbirii și îndreptățită și din punct de vedere al evoluțiunii fonologice a dialectului, nu se face la Istroromâni, sau că Popovici a auzit ceea ce nu există? Tot astfel confundă Popovici pe r e n și r ę n (cf. $^{3}/_{21}$ etc.) și pe r e ț și r ę ț, încât nu se mai deosebește viitorul de restrictivul prezent.

Sau să luăm pronumele demonstrativ al apropierii. In «Gramatică» (vol. I, pag. 72) se dau, în paradigmă, formele:

Sg. [masc.] ćest-a, [fem. întrebuințat și în sens neutral] ćâsta.
Pl. [masc.] ćest', [fem.] ćâste.

Iată acum câteva forme din texte:
Sg. masc. ćẹsta $^{24}/_{14}$ ćesta $^{24}/_{14}$ țâsta $^{24}/_{7}$

fem. ćåsta $^{21}/_{20}$, țăsta $^{21}/_{22}$ $^{21}/_{31}$, tęsta $^{28}/_{1}$, țesta $^{29}/_{30}$
Pl. fem. țåste $^{21}/_{20}$

Dacă formele acestea există de fapt, atunci datele pe care Popovici le dă în Gramatică sânt incomplete.

Una din cele mai caracteristice fapte morfologice ale dialectului istroromân, spre deosebire de toate celelalte dialecte românești, e dativul femininelor. Terminațiunea substantivelor feminine (care primesc la dativ particula *lu*) e totdeauna *-e* (II § 122). Popovici n'a observat acest lucru. In vol. I, p. 69 dă ca paradigmă forma lu mul'ęra (în loc de lu mul'ęre, precum întâlnim în texte $^{2}/_{17}$). In texte alături de forme exacte ca: lu bore $^{4}/_{11}$, lu måie $^{22}/_{1}$, lu crål'ițe $^{24}/_{21}$, etc., întâlnim formele «îndreptate» de Popovici: lu borę $^{4}/_{5}$, lu måię $^{22}/_{12}$, lu gospodåriță (sic!) $^{60}/_{26}$, etc. Pe aceeași pagină (61) am notat următoarele forme morfologice neobișnuite: l'a $^{61}/_{8}$ (în loc de lę $^{11}/_{21}$) «ia», luåt-a $^{61}/_{9}$ (dar: låt-a $^{61}/_{18}$), gal'irile $^{61}/_{14}$ (alături de gal'irele $^{61}/_{36}$ și regulatul gal'irle $^{61}/_{28}$), iuve mi cålu $^{61}/_{23}$ (dacoromânism în loc de iuvę-m ie cålu?), n-ån muncåt $^{61}/_{28}$ «ne-am mâncat» alături de ń-a remås $^{61}/_{29}$ «ne-a rămas».

Inexactitățile de transcriere și multele greșeli de scris și de tipar fac adesea imposibilă orice încercare de studii sintactice pe baza acestor texte. Să luăm bunăoară problema articolului hotărît. Foarte adesea găsim la Popovici feminine în *-a* unde am aștepta, după toate câte le știm despre întrebuințarea articolului hotărît la Istroromâni, forme în *-ę* (sau, la Popovici, în *-ă*), de ex.: n boșca $^{22}/_{6}$ $^{22}/_{10}$ $^{25}/_{11}$ ăn voisca $^{24}/_{2}$, ćåsta bareta $^{27}/_{16}$, o mirina $^{35}/_{26}$, etc. Dacă femininele în *-a* le-am puteà considerà la rigoare ca forme nearticulate — de felul celor notate de Bartoli — ce ne facem cu cazul invers: fęță foșt-a jålosnę $^{12}/_{12}$, omăjitu l'-aw gură $^{16}/_{21}$, l'-a mul'ęre nascut $^{24}/_{10}$, etc? Uneori din cauza aceasta textul întreg devine neclar. Astfel propoziția $^{3}/_{24-30}$ are un înțeles numai dacă îndreptăm pe visita ($^{3}/_{26}$) în visită și pe porta $^{3}/_{29}$ în portă; firește că ćela capotină în loc de ća capotină ($^{3}/_{28}$) trebuie să fie greșit; foŝt-a gręlę ($^{2}/_{28}$), fiind o propoziție nouă, Popovici trebuià să pună puncte înainte și după aceste cuvinte.

In fața unor astfel de exemple trebuie să ne întrebăm involuntar: înțeles-a Popovici însuși textele sale? De multe, foarte multe ori, ne îndoim de acest lucru. Vom vedeà mai târziu că explicațiile care se dau multor cuvinte în Glosar nu se potrivesc de loc. Dar mai sânt și alte două dovezi: despărțirea cuvintelor și punctuația.

Iată câteva exemple de cuvinte despărțite greșit. Și nu mă gândesc la exemple ușor de îndreptat, ca: c-a du-s $^{3}/_{6}$ (recte: c-a dus), n-ă vut $^{3}/_{6}$ (recte: n-ă vut), plecnind-a $^{3}/_{30}$ (recte: plecninda), jută-re $^{32}/_{32}$ (recte: jutåre), cårl-ei $^{32}/_{34}$ (recte: cårle-i), n-amnåt $^{32}/_{23}$ (recte: n-a mnåt), ci la cazuri în care o despărțire

greșită poate schimbà întreg înțelesul, precum: p o t u ć i t a $^{3}/_{7}$ (recte: p o t u ć i t-a), ć a $^{5}/_{23}$ $^{11}/_{27}$ $^{12}/_{5}$ $^{14}/_{22}$ (recte: ć-a), n o-i̯ $^{6}/_{4}$ (recte: n o i̯), p u s a $^{12}/_{7}$ (recte: p u s-a), ć e s t-a $^{24}/_{28}$ (recte: ć e s t a), s a $^{27}/_{29}$ (recte: s - a), v r u t a $^{30}/_{8}$ (recte: v r u t-a), t'e ½ (recte: t'-e «îți e, ți-a sosit»), etc.

Punctuația lui Popovici lasă mult de dorit. Propozițiile scurte, concise, ale textului istroromân se urmează adesea fără a fi despărțite nici măcar prin virgule; tot astfel propozițiile intercalate, parentetice, nu sânt despărțite de celelalte nici prin liniuțe, nici prin parenteze (cf. $^{1}/_{8-9}$); dialogul care împistrițează povestirea nu e marcat de cele mai multe ori nici prin ghilemele, nici prin două puncte, când începe, nici prin liniuță, când urmează răspunsul, nici nu se pune semnul întrebării după întrebări, ci totul se urmează în propoziții chilometrice. Dar, la rigoare, te poți obișnuì și cu felul acesta de punctuație și să-ți imaginezi virgulele, punctele și semnele de întrebare care lipsesc. Supărător e însă că Popovici le așează adesea greșit, rupând propozițiile, pregătindu-te la un dialog când urmează o propoziție secundară și invers. Iată câteva exemple. Vom da pe două coloane la stânga textul lui Popovici, iar la dreapta traducerea românească, cu punctuația corectă:

...odgovorit-au cårli ăstẹ? Noi̯ ăsmo trinaist (recte: trinai̯st) fråț tot de un ćăce și de o măi̯e, ș-acmo ămnåț nuntru. Și-l' ăntrębę će voi̯ ćerșiț. Noi̯ ćerșin a noștre l'ube. Noi̯ ne ren (recte: ręn) råda ănsura (recte: ănsurå) după trinaist (recte: trinai̯st) surăr ca si ăsmo noi̯ trinaist (recte: trinai̯st) fråț. Iel' zis-au bire. Iușto i̯o åm trinaist (recte: trinai̯st) fil'e si ontrat pripravit l-a ćira ($^{1}/_{1-6}$).	...au răspuns: «Cine sânteți»? — «Noi sântem 13 frați, toți [născuți] dintr'un tată și dintr'o mamă». Și atunci [au răspuns]: «Intrați înnăuntru»! Și-i întreabă: «Ce căutați»? — «Căutăm iubitele noastre. Ne-am însurà bucuros cu 13 surori, după cum sântem și noi 13 frați», zis-au ei. «Bine, tocmai am și eu 13 fiice». Și îndată le-au gătit cina.
...să nu zić niș. Ma cănd ai̯ zis: ămnă jos și poberę ($^{11}/_{16}$).	«...să nu vorbești nimic! Dar dacă ai vorbit, [acum] coboară și culege!»
Vikęit-a lu i̯åpę (recte: i̯åpe) vezivezi k'e-i̯ ćii̯a un musåt per, i̯åpa l'-a zis ke se vezuri ćeva n-åri de cuvintå, ma cănd, åi̯ zis reziezdę-me și lę sus purę-n (recte: pure-n) zep ($^{7}/_{1-6}$).	I-a strigat iepii: «Iată aici ai o pană frumoasă». Iapa i-a zis că: «dacă vei vedeà ceva, să nu vorbești! Dar fiindcă ai vorbit, descalecă și ridică[-o]; pune-o în buzunar!»

Iată două probe despre cum înțelege Popovici particularitățile graiului istroromân:

Locuțiunea će va zića însemnează la Istroromâni «ce va să zică». O avem bunăoară în textele publicate de mine ($^{8}/_{10}$) și o avem și la Popovici ($^{24}/_{25-26}$). Cu toate acestea Popovici n'o cunoaște și traducând-o verbal cu «ce va zice» interpretează greșit fraza următoare: Ma, ćaćo: Domnu a meu̯ si a teu̯ će va zice ke tu mire asȁ munćeștĭ. După punctuația lui Popovici, avem să traducem: «Dar, tată, ce va zice Dumnezeul mieu și al tău că tu mă muncești așa?» De fapt însă, Domnu a meu̯ si a teu̯ e o propoziție exclamativă, care trebuie pusă între virgule și traducerea e: «Dar tată, pe Dumnezeul tău și al mieu, ce va să zică că mă muncești așà!?».

La $^{1}/_{17-19}$ cetim: Omu spure lu mul'ęre c-a ućis preu̯tu ke ć-âre fâće, ănmestit s-a, pǫrtă preu̯tu-l aćesta la ćeșt̨ă, la ćestă foŝt-a vožu cu ml'âre. Cine e în stare să înțeleagă această propoziție? Cum să înțelegem pe «preu̯tu-l aćesta», când știm că Istroromânii n'au nici o urmă de articolul *-l* la masculine și că pronumele lor demonstrativ e «ćesta», iar nu «aćesta»? Presupun că adevăratul text e următorul: Omu spure lu mul'ęre c-a ucis preu̯tu. Ke ć-âre fâće? Ănmestit-s-a, portă preutu la ćestă. La ćestă foŝt-a vožu cu ml'âre. Adecă: «Omul spune nevestii c'a omorît pe preot. [Și-i zice că] ce-i de făcut? S'a îmbrăcat [și] duce pe preot în drum. In drum erà un car cu miere». Interpretarea aceasta se potrivește perfect și cu contextul întreg. Decât ca să o poți da, trebuie să ști mai întâiu că conjucția ke la Istroromâni se întrebuințează foarte adesea (exemple multe la Weigand II, d. ex. $^{3}/_{9}$, $^{3}/_{10}$; cf. și la Popovici $^{60}/_{16}$, $^{62}/_{8}$ etc.), analog ca al nostru «că» în poezia populară, fără să schimbe cât de puțin înțelesul propoziției pe care o introduce.

Asupra Glosarului trebuie să ne oprim cevà mai mult și să ne punem întrebarea: ce rost are în general un Glosar care se adaogă unei culegeri de texte dialectale?

Dacă asupra extensiunii unui astfel de Glosar părerile pot diferì (și de fapt se deosebesc), scopul lui nu poate fi decât unul: să dea, în ordine alfabetică, cu cea mai mare economie de spațiu posibilă, tezaurul lexical cuprins în texte, cu citarea exactă a paginei (sau bucăţii) și — dacă se poate — și a rândului (sau alineatului), ca cetitorul să-l poată aflà. Dacă textele sânt întovărășite de traducere și de un studiu gramatical, Glosarul are mai mult rostul unui indice, care-ți dă posibilitatea să găsești repede cuvântul ce te interesează. Dacă traducerea lipsește, el trebuie să dea și înțelesul, sau mai bine zis toate nuanțele de înțeles ale unui cuvânt, astfel ca cel ce citește textul să aibă putința de a controlà dacă interpretarea ce a dat-o el unui cuvânt într'o anumită frază e justă sau nu; în acest caz Glosarul devine unul dintre cele mai importante lucrări auxiliare ale lexicografului, care pe baza glosarelor bune va alcătuì dicționarul unei limbi. Când lipsește și studiul gramatical, Glosarul nu se va mulțumì numai cu înregistrarea cuvântului și a traducerii, ci trebuie să dea și formele lui morfologice și funcțiunile lui sintactice.

Cu cât autorul unui Glosar are o experiență mai bogată, cu atât el va ști mai bine ce trebuie să dea și ce poate lăsà afară din Glosar. Căci economia rămâne una din condițiile esențiale. Dar cu o împărțeală bună, cu o utilizare clară și consecventă a scurtărilor convenționale, a diferitelor caractere tipografice și lăsarea afară a tot ce e de prisos, se poate da uimitor de mult într'un spațiu mic.

Să vedem acum cum și-a alcătuit P. Glosarul său, care umple 81+7 pagini de suplement, deci un spațiu mai mare decât textele? Mai întâiu în Glosarul lui nu se arată — cu excepția a foarte puține cazuri — locul corespunzător din texte, apoi foarte multe cuvinte nu se dau de loc, și anume tocmai acelea pe care cetitorul nu le poate aflà în Glosarele anterioare, citându-se în schimb cuvinte care nu-s în texte, iar când găsești — adesea subt altă formă — un cuvânt pe care l-ai întâlnit în texte și asupra înțelesului căruia ai nedumeriri, de foarte multe ori nu afli traducerea adevărată. In schimb se dau formele gramaticale ale cuvântului (deși avem și un studiu gramatical) — mai ales greșit — se dau formele corespunzătoare din celelalte dialecte românești, se dă etimologia — atunci când ea e clarificată prin lucrări anterioare — și se mai dă și traducerea germană, adesea inexactă. La acestea se adaogă o mulțime de greșeli de tipar și de semne și scurtări întrebuințate alandala, în mod arbitrar și neconsecvent. Și Popovici își închipue că ceea ce dă el împlinește condițiile pe care nu le găsește în Glosarul lui Byhan: «un glossaire doit, à mon avis, représenter fidèlement la vie d'un peuple» (Romania, XXXII, 327).

Iată câteva cuvinte din textele lui P., care lipsesc în Glosar:

șupe̜l' $^{1}/_{21}$, $^{1}/_{23}$ (feminin ș u p l e̜ $^{22}/_{15}$) = scorburos, găunos (<cr. šupalj, -plja, -plje)

probit l-a $^{1}/_{21}$ = l-a izbit, l-a lovit (< cr. probiti, cf. $^{9}/_{12}$, $^{9}/_{29}$ în textele noastre)

cărmit-a $^{2}/_{19}$ = a condus (< cr. krmiti)

ăn spii̯e $^{2}/_{27}$ = la pândă (cf. spie̯i «a sta la pândă» $^{9}/_{3}$ în textele noastre, it. spiare «a sta la pândă», ven. spia «pândă»)

sud $^{3}/_{4}$ = judecată (< cr. sud)

portuneru $^{3}/_{12}$ — portarul

neca špuștę $^{3}/_{12}$ = să dea drumul (< cr. izpustiti)

resćepit-a ćep u $^{3}/_{20}$ = a scos cepul (< cr. razciepiti)

s-a zăgr̥nit $^{3}/_{28}$ = s'a acoperit, s'a învălit (< cr. zagrnuti, cf. $^{5}/_{10}$, $^{40}/_{9}$ în textele noastre)

restăgnit-au $^{4}/_{21}$ = a întins, a așternut (cf. restegnít în textele $^{20}/_{17}$ < cr. rastegnuti)

jepurle $^{6}/_{18}$ = buzunarele (Byhan 389)

nicacor $^{6}/_{21}$ (recte: n i c a c o v) = în nici un fel, de loc (< cr. nikakov cf. $^{4}/_{89}$, $^{13}/_{17}$ în textele noastre)

ponoći $^{8}/_{29}$ nu e echivalent (precum par a indicà parentezele) cu p r e n o p t e, ci e croatul *po(l)noći*, la Istroromâni și p o d e n o p t e (cf. Byhan 310) = (la) miezul nopții (cf. p o n ă ț în textele noastre $^{32}/_{2}$, $^{40}/_{14}$).

zel'ezăn $^{9}/_{6}$ (cf. j e l e z ă n $^{17}/_{15}$) = de fier (‹ cr. željezni, -a, -o)

au știt $^{21}/_{19}$=au cetit (dela ș t e s c, ș t i t, ș t i ‹ croat. štiti «a cetì», cf. Byhan 351)

ki znà $^{21}/_{27}$ = cine știe (‹ it. chi și cr. znati «a ști»)

tradimenat $^{21}/_{22}$ (am așteptà: t r a d i m e n ă t) = trădare

homo $^{21}/_{22}$ = să mergem! haide! (cf. $^{12}/_{11}$ $^{17}/_{41}$ în textele noastre)

noteịto $^{21}/_{25}$ = notat, scris

s'a nepraviat za... $^{22}/_{16}$ = s'a gătit de... (din cr. napraviti, cf. $^{5}/_{25}$ și și $^{38}/_{1*}$ în textele noastre.)

s-a nećinit $^{22}/_{23}$ = a terminat, a făcut (‹ cr. načiniti)

ne daị bog $^{23}/_{4}$ = să nu dea Dumnezeu

le . . . ni pomisli slåbo $^{23}/_{5}$ = nici să (înceapă să) gândească (‹ cr. pomisliti) ceva rău de ea

cåpo $^{23}/_{7}$ = căpetenie (cf. $^{19}/_{17}$* în textele noastre)

dopel'eịt-aw $^{23}/_{21}$ = au adus (în căruță), cf. Byhan 389 (z e p e l'ẹ ị)

stańeịt $^{22}/_{33}$ = oprit

dopustiț $^{23}/_{35}$ = lăsați, permiteți, dopustiru $^{33}/_{27}$ = vor permite (‹ cr. dopustiti)

s-a pozaconit $^{24}/_{1}$ = s'au cununat (‹ cr. pozakoniti)

ovižiteịt l'-a $^{24}/_{9}$ = i-a căutat prin buzunare

cunseńeịt-a $^{24}/_{14}$ = a încredințat

cåsă $^{27}/_{6}$ însemnează aici «ladă, sicriu» (cf. c a s ú n și c a s a $^{70}/_{11}$ = c a s e t u $^{70}/_{26}$ = c a s e t ẹ $^{4}/_{33}$ din textele noastre), deci n'are a face cu c å s ẹ = casă, din Glosar

svitlo $^{25}/_{24}$ = lumină (cf. s v i t l o s t în textele noastre $^{12}/_{36}$ $^{22}/_{27}$*)

mărtvi l'udi $^{27}/_{10}$ = oameni morți (‹ cr. mrtvi ljudi)

scuhè $^{27}/_{26}$ = fierbe (‹ cr. skuhati)

potreșit-aw cu cåpu $^{28}/_{7}$= a dat (mișcat), clătinat din cap (‹ cr. potresti, cf. s t r e s í $^{1}/_{15}$ $^{1}/_{22}$ etc. în textele noastre)

odpiseịt-a $^{28}/_{9-10}$ = răspunse în scris (‹ cr. odpisati)

zeigreịt-aw $^{30}/_{22}$ = a pierdut în joc (‹ cr. zaigrati, cf. $^{18}/_{5}$ $^{18}/_{7}$ în textele noastre)

potenjè-te $^{31}/_{2}$ = plânge-te, spune-ți păsul (cf. $^{37}/_{3}$ în textele noastre și vol. II § 199)

s-a spoteịt $^{32}/_{23}$= și-au bătut joc (‹ cr. špotati, cf. $^{26}/_{2}$* în textele noastre)

na mịesto de ịe $^{32}/_{37}$ = în locul lui (‹ cr. na mjesto, cf. $^{84}/_{19}$ în textele noastre)

pozvonit-a $^{33}/_{18}$ = a sunat (‹ cr. pozvoniti, cf. z v o n ì $^{16}/_{14}$ în textele noastre)

se otpravl'escu $^{33}/_{27}$ = se pregătesc (‹ cr. odpravljati).

Alte exemple: b o r e b i t $^{20}/_{22}$ = poate (cf. b o r b í t în textele noastre $^{4}/_{95}$* $^{6}/_{23}$ $^{82}/_{8}$), d ú h t o r u $^{23}/_{32}$ = doctorul, f u r m a r u $^{2}/_{19}$ (cf. germ. Fuhrmann), ị å d $^{17}/_{31}$= supărare (‹ cr. jad, cf. ị a d í $^{4}/_{92}$ $^{22}/_{4}$, ị å d n $^{22}/_{6}$ în textele noastre), j d r i b ă ț $^{13}/_{8}$= armăsar (‹ cr. ždriebac), n e j a r i ț $^{16}/_{72}$ = ardeți (‹ cr. nažariti), n e m u r ẹ ị t $^{19}/_{20}$ = amorezat

(cf. namuréį $^{6}/_{16}$ în textele noastre), nerăncit-aw $^{21}/_{2}$ = i-a dat-o în seamă (< paleosl. наржчити «mandare», cf. vol II § 199), nuşte $^{18}/_{26}$ = oarecine, cineva, av obidit $^{21}/_{2}$ = a privit, s'a uitat la... (< cr. obiti, cf. $^{9}/_{12}$* în textele noastre), omori $^{24}/_{20}$ (umoriret $^{24}/_{19}$) = omorî, omoţit-a $^{18}/_{16}$ = a cufundat, a băgat în apă (< cr. omoćiti), pasion $^{24}/_{25}$ = jale, petroluį $^{28}/_{23}$ = petrol, pokosia $^{18}/_{25}$ (recte: pocosiia) = coseà, tăià cu coasa (< cr. pokositi), posluşnă $^{15}/_{5}$ = ascultătoare (< cr. poslušan, -šna, -šno), pringę $^{20}/_{7}$ = pe lângă, prontę $^{18}/_{30}$ = gata, protignę' $^{25}/_{5}$ = întinde (< cr. protegnuti), re $^{13}/_{36}$ = rege, av rezdrenit $^{20}/_{34}$ = a alungat (cf. zdrení în textele noastre $^{13}/_{22}$ $^{18}/_{28}$ şi vol. II § 67 d), rum $^{22}/_{29}$ = rom, setęį se $^{17}/_{33}$ (cf. se şetescu $^{36}/_{1}$) = să se plimbe (< cr. šetati se, cf. $^{18}/_{30}$ în textele noastre), skiţit $^{28}/_{12}$ = chelălăit (< cr. skičati «a guiţà»), slåmniţe $^{29}/_{24}$ = saltea (de paie) (< cr. slamnica), s-a smăcnit $^{25}/_{2}$ = a alunecat (< cr. smaknuti se), speţit $^{30}/_{4}$ = copt (< cr. izpeći «a coace»), a sprajnît $^{27}/_{10}$ (recte: sprajnit) = au deşertat, au scos din buzunare (< cr. izprazniti), sproc(ă)lniţă $^{13}/_{35}$ $^{17}/_{29}$, ståįe $^{1}/_{7}$ (ştåįe $^{1}/_{9}$) = grajd (< cr. staja), studieįt-a $^{31}/_{31}$, suhotă $^{22}/_{11}$ = loc uscat (< cr. suhota), şćofeįt-a $^{18}/_{16}$, sćofní $^{18}/_{16}$, şegeit s-a $^{18}/_{3}$, şepo $^{20}/_{32}$ = schiop (< cr. šepo), şopot $^{2}/_{25}$, şpil'e $^{26}/_{6}$ (ŝpil'e $^{26}/_{5}$) = vizunie, peşteră (< cr. spilja), ştåţ $^{34}/_{14}$ = state, ţări?, tęca $^{23}/_{3}$ = teacă, tigra $^{18}/_{6}$ = tigroaică, navăr $^{16}/_{18}$, vizita $^{20}/_{7}$ = vizită, vizitęįt-aw $^{20}/_{9}$ = a vizitat, zesnit $^{17}/_{1}$ $^{27}/_{26}$, zlameńa = = semn (< cr. zlamenje, cf. al nostru znamenie), etc.

Adaugă la aceste exemple (pe care le-am remarcat la cetirea celor 35 de pagini dintâiu ale textelor, fără să fi controlat decât cuvintele pe care mi se păreà că nu le văzusem în Glosarul lui P.), următoarele scoase din exemplele citate în însuşi Glosarul său subt alte cuvinte: neca cure 102, pecurår 131, 133, końåru 134, oua (ouå?) 138, preşa 140, ofrişkęi 141, passabroda 141, razuml'iv 143, gunoįu (gnoįu?) 144, omulè 144, ruşè 145, svârtè 149 = sfredeleşte, stroįu 149 (stroįè 153), sprăjni 150, me nediįesc 151, nepisęįţă (= nepisęįtă?) 164, turăn 168, etc., etc.

Dar chiar când cuvintele din texte se întâlnesc în Glosar, ele trebuie căutate subt altă formă, unde nu se dau variantele, precum nu se fac nici retrimiteri. Astfel avem:

în texte: plecnind-a $^{3}/_{30}$ (recte: plecninda),	în Glosar: plegnì
gaştigeit $^{21}/_{27}$	» » caŝtigę'į
istina $^{21}/_{28}$	» » įístina
irima $^{22}/_{5}$	» » įirimę
zlåtę $^{24}/_{3}$	» » zlåto
muncåt $^{32}/_{21}$	» » măncå
surbi $^{56}/_{4}$	» » sorbí, etc.

Foarte adesea, când găsim și în Glosar cuvântul din texte, ni se dă un înțeles care nu se potrivește deloc. Astfel, dacă am traduce bunăoară propoziția: l u c r ă c â l a ă n t r u s i r e $^{24}/_{8}$ după Glosarul lui P., am aveà înțelesul, sau mai bine spus non-sensul: «lucrează calea între sine», în loc de: «face drumul înainte». Alte exemple:

r e s p å r t i $^{1}/_{5}$ (r e s p a r t i $^{2}/_{1}$) = împărțì; în Glosar «a despărțì»
s c ă p å t - a $^{1}/_{9}$ $^{1}/_{13}$ = s'a refugiat, a fugit; în Glosar «a scăpà»
ă n t r ę b ă - l $^{1}/_{18}$ = îi cere, ă n t r e b å t $^{9}/_{26}$ = rugat; în Glosar «a întrebà»
p r e v å l e $^{9}/_{16}$ e adverb și însemnează «jos»; în Glosar numai v å l e «vale»
c a ț å t $^{5}/_{23}$ = căpătat, agonisit; în Glosar «a prinde, a apucà, a începe»
v a l' è $^{5}/_{32}$ = «trebuie»; în Glosar: v a l' ę i̯ =«prețuì, are (!) valoare»
c ă v t å ț - v o $^{16}/_{3}$ = «îngrijiți-o»; în Glosar: c a v t å = «a căutà cu ochii, a privì, ~ cu mânile»
p r i n t r e $^{17}/_{32}$ = «pe dinainte»; în Glosar «printre, prente (sic!)»
s e v a z e m o r í $^{25}/_{4-5}$= «va murì, se va înnecà»; în Glosar «a se obosì»
n e c a t o r n ằ $^{26}/_{37}$ (recte: t ó r n ă) = «să dea înnapoi»; în Glosar «mă-ntorn»
n e c a s e o b ă r n e s c u n a . . . $^{27}/_{26}$ = «să se prefacă în . . .»; în Glosar: o b r̥ n i = «a întoarce»
m a g a r i $^{29}/_{12}$= «chiar și»; în Glosar «macar»
t r å g u - s e $^{32}/_{28}$ = «merg cu căruța»; în Glosar: t r å j e = «trage»
a c o r d e i̯ $^{34}/_{23}$ = «orientà»; în Glosar «acordà»
ă ț v a r a b í $^{35}/_{11}$ = «îți va fi de folos»; în Glosar «a lucrà», etc.

Când cuvintele istroromâne au corespondente dacoromâne sau când există la noi cuvinte care sună cam la fel cu cele istroromâne, P. le confundă, fără să bage de seamă deosebirile adesea foarte mari dintre ele. Astfel prepoziția istroromână s u, care de obiceiu însemnează, ca la noi, «subt», în construcția s u v o z au sensul «la». P. cunoaște numai sensul «subt», și citează chiar: «s u v o z = subt car» (p. 153). Tot astfel pe n i ș, care însemnează «n i m i c» îl confundă cu «nici», deși exemple ca t u n - a r i n i ș $^{4}/_{36}$ «tu n'ai nimic», etc. din textele sale, ar fi trebuit să-l împiedece să facă această confuzie.

Uneori traducerea e greșită chiar când P. se referă la textele sale. Astfel cetim în vol. I, p. 147: «D i s p r e m i r e (Texte p. 11) și d e s p r e (Texte p. 27), despre, g. von». Lasă că și la p. 27 forma e d i s p r e, iar nu d e s p r e, dar de câteși patru ori acest cuvânt are, la paginile citate ($^{11}/_{4}$ $^{11}/_{25}$ $^{27}/_{15}$ $^{27}/_{21}$), înțelesul «de pe» și nu «despre».

Mai instructiv e cazul adjectivului g ń i v u, la fem. g ń i l ę, care în Glosar se compară cu croat. g n j o, g n j i l a și se traduce cu «leneș», adăogându-se totodată că în acest înțeles Istroromânii «folosesc» (= întrebuințează) și adj. l e n, -ă. De fapt numai l e n însemnează «leneș», iar g ń i v u însemnează «putred», precum reiese limpede din Texte

$^{35}/_{34}$ unde e vorba de g ń i l ă c â r n e, adică de hoituri de vită (c r e-p ă t ă b l å g a $^{35}/_{27}$).

Cum a ajuns P. la înțelesul «leneș»? Iată deslegarea enigmei: el n'a scos cuvântul din textele sale, ci l-a luat din Glosarul lui Byhan, care îl traduce prin «faul» (p. 223). Deși Byhan adaugă construcția verbală: «v e r í g n y i (v) u = faulen» (iar nu «faulenzen»), din care oricine poate deduce că «faul», omonim în nemțește, în cazul acesta însemnează «putred», P. traduce pe «faul» prin «leneș». Același lucru i s'a întâmplat cu verbul v i s í pe care îl traduce cu «a crește strâmb», deși în textele sale se găsesc exemple din care reiese evident adevăratul sens de «a atârnà» (d. ex. $^{3}/_{26}$). De ce? Pentrucă Weigand a tradus într'un loc prea liber și neexact pe acest cuvânt prin: «krumm wachsen» și Byhan a reprodus acest înțeles în Glosarul său.

Și tot Glosarul lui Byhan ne poate servì de cheie spre a înțelege multe din lipsurile și greșelile din Glosarul lui P. De fapt, de câte ori un cuvânt din textele lui P. nu se găsește în Glosar, cauza e că lipsește și la Byhan. Excepție face ș t i = «cetì», care se găsește la Byhan, dar pe care P. nu-l primește în Glosar, pentrucă-l confundă cu celălalt ș t i «a ști», precum îl confundase odinioară și Maiorescu. Dacă cuvintele apar în texte subt o formă, iar în Glosar subt alta, cauza e tot Glosarul lui Byhan. P. dă bunăoară, după Byhan, ca formă tip m ă n c å, fără să citeze măcar varianta m u n c å (precum face Byhan), deși a c e a s t a se întâlnește în texte ($^{32}/_{21}$) și deși pentru dialectul aromân se citează toate variantele existente.

Deci P. nu-și alcătuește Glosarul din materialul cules de el, ci îl alcătuește după Byhan, cu toate P. are o părere nefavorabilă despre lucrarea lui Byhan. Deși Bartoli a controlat odată cu ajutorul câtorva Istroromâni datele lui Byhan și a îndreptat greșelile lui, inevitabile de altfel, P. mai face odată această lucrare de revizie. El nu se mulțumește însă cu o critică, care ar fi încăput pe câteva pagini, relevând numai ceea ce trebuià îndreptat sau controlat, ci îl transcrie încă odată (cu o mulțime de greșeli vechi și nouă), lăsând afară tocmai ceea ce face Glosarul lui Byhan atât de folositor, citațiile. Sau, ca să reproducem cuvintele sale: «Văzând însă marea necesitate, ce ne-a ținut într'o continuă agitație (!), necunoscând pedeo parte nici pronuncia cuvintelor, pedealta nici forma cuvintelor și cercul lor de lățire, precum nici sensul lor binestabilit, m-am hotărît să revăd întreg glosarul dlui Byhan din nou (!) și să presânt tesaurul român(?) din Istria în forma lui actuală. Am luat cuvânt de cuvânt (= germ. Wort für Wort) părerea (!) a cel puțin 4—5 (= germ. vier bis fünf) Români și Românce din Istria deodată (!) în satul Susńevița. Și așà am îndreptat cuvânt de cuvânt». (Vol. II, p. XI).

Cum stăm cu «tesaurul român în forma lui actuală» am văzut din multele lacune pe care aveà posibilitatea să le umple cu materialul lexical din Texte; cum stăm cu controlul «sensului bine stabilit» am văzut din exemple ca v i s í, g ń i l ă; dar tot astfel stăm și cu «formele»

cuvintelor. Astfel bunăoară în Texte întâlnim pluralele m u ș t $^1/_9$ și v â ć 162; cu toate acestea în Glosar cetim: m u s c a, plur. -k e l e și v å c ę, plur. v å k e, -l e. De ce? Căutați răspunsul la Byhan, care cel puțin citează și numele autorului din care le-a scos și nu le dă ca auzite de el.

Avem dar dreptul să ne îndoim că P. a luat «cuvânt de cuvânt» din Glosarul lui Byhan și a controlat la fața locului existența, forma, sensul și extensiunea cuvintelor.

In Glosarul lui P. cetim: «P a ș i ț ę după Weigand cf. sudslav *pasica*; eu am notat ț i n t u r i n i ć, -u, g. Gürtel mit Schnalle». Adică: Byhan dă, după manuscrisele lui Weigand, un cuvânt p a s í t s ę «Gürtel mit Schnalle» și îi dă etimologia: croat. slov. *pasica* «Leibgürtel» (p. 303). P. care a «luat părerea» a 4—5 Susnievițeni pentru fiecare cuvânt, a trebuit să fi primit un răspuns negativ la întrebarea dacă acest cuvânt există sau nu, deoarece ne asigură că a notat sinonimul ț i n t u r i n i ć. Dar cuvântul există doar într'un text cules de el din Susnievița ($^{17}/_{10}$)!

Deși P. nu ne explică nicăiri semnele și le întrebuințează în mod echivoc, presupun totuși, din cazuri ca «păcât || pecât», «sigil || pețât și pećât», etc. că semnul || vrea să arăte că cuvântul dat la locul dintâiu e cel din Glosarul lui Byhan, greșit sau necunoscut Susnievițenilor și pentru care el dă, după acest semn, forma corectă sau sinonimul aflat în Susnievița. Byhan dă cuvântul «a g u š t = August» notat de Nanu în satul Jeiăni. P. îl reproduce în Glosarul său (p. 37), fără nici o observare. Am fi în drept să credem deci că el l-a auzit în Susnievița (căci la cuvintele întrebuințate numai în Jeiăn se pune țifra 8), dela persoanele pe care le-a chestionat. Dar atunci de ce scrie și el, ca Byhan, cuvântul cu γ, un semn pe care de altfel el nu-l întrebuințează în transcrierea sa fonetică și nici nu-l explică în Introducere, unde se dă lista semnelor fonetice, cu explicarea lor?

Byhan, întâlnind în textele care-i stăteau la dispoziție verbe într'o formă finită, erà nevoit să reconstruiască, pentru Glosarul său, forma infinitivului, pe care aveà s'o dea în titlu. De cele mai multe ori reconstrucțiunile sale, făcute cu mult spirit critic, sânt juste; uneori ele-s greșite, de ex. la r u t š ę i̯ și i a d ę i̯. P. însă, care susține că a controlat cuvânt de cuvânt, dă totuși, după Byhan, formele acestea greșite.

Dependența lui P. de Byhan se vede bunăoară și la cuvântul istroromân pentru «săpun». La Byhan se dă în titlu forma ž ǫ i̯ f ę, pe care o reproduce și P. ca ž å i̯ f ę (p. 168), dar, deoarece pe ž el îl scrie deobiceiu *j*, mai găsim încă odată același cuvânt subt forma j a i̯ f ę la p. 117.

In Glosarul lui Byhan se întâlnesc unele cuvinte care pentru orice cunoscător al fonologiei și morfologiei istroromâne sânt cel puțin remarcabile, iar când ele provin din izvoare mai puțin vrednice de încredere, chiar suspecte. Astfel sânt cuvintele lipsite de rotacism j u n = ajun (după Maiorescu), l' i n = in, apoi p o ș i e d, -d é, p o ș e z u t (p o s i e z u t) la Maiorescu, un dacoromânism evident, r e s p ă r ț í, -ț i t, ț e s c sau -p a r t, tot la Maiorescu, în loc de r e s p a r t i, ș. a. Având

ocazia să se convingă despre existența sau neexistența lor, Popovici, în loc să le introducă în chestionarul său, le-a transcris fără critică după Byhan. Mai putem noi crede, după toate câte le știm, că P. le-a aflat de fapt în Susnievița? Să credem că Istroromânii zic președ sau respărțí, când P. însuși dă în Textele sale forma resparti ½ (și respårti $^{1}/_{5}$)? Popovici, care nu e în curent cu cercetările mai nouă ale filologilor români, derivă, ca Byhan în 1896, pe fereca din *FERRICARE, în loc să-l derive din FABRICARE, precum dovedește tocmai istroromânul farecå (și meglenitul faric) cu *a* după labială. Mai grav e însă că, ademenit de forma dacoromână și de etimologia eronată, Popovici dă în Glosarul său ca formă istroromână ferecå, deși în Textele sale cetim zăfarecåt $^{1}/_{16}$.

Rămâne să ne ocupăm și de tehnica, de partea formală a acestui Glosar.

Am spus mai nainte că Glosarele trebuie făcute cu cea mai mare economie de spațiu posibilă, pentru ca să poată cuprinde un material cât mai bogat de cuvinte, pe care cetitorul vrea să le găsească fără pierdere de vreme. Deci partea formală nu e o chestiune fără importanță și dacă ea e neglijată, ca în cazul de față, Glosarul nu se poate întrebuință.

Că la P. nu găsim cuvintele subt forma în care apar în Texte, am văzut. Dar nici măcar ordinea alfabetică nu se ține. Și nu e vorba de o scăpare din vedere sau două, ci de o sumedenie de cazuri, d. ex. la arzint, anco, ănzdolu, gambięį, osę, scapin, ștrucăl'u, etc. Pe când în Glosar *ă* urmează după *a* și *å*, în Suplement cuvintele începătoare cu *ă* sânt așezate între cele cu *a*. Dar și în privința aceasta se observă dependența lui P. de Byhan. La Byhan cuvântul porini este dat, în mod excepțional, greșit; greșala se găsește și la P. Byhan transcrie pe *c* prin *k*, deci ordinea: poreden, pork, porkę, porkitŝ, poriní, post — cu excepția lui poriní — e cea alfabetică. P. însă scrie *c* înainte de *a*, *o*, *u* și dă forma poråt în loc de port, dar păstrează ordinea din Glosarul lui Byhan: poredęn, porc..., porkițę, porini, porăt. Același caz cu: nebi, nego, negru, neca, necârstit, neganięi; numai că de astădată mai urmează încă odată articolul nego.

Când vocala inițială dispare în anumite împrejurări, ea e pusă în parenteze, d. ex. (a)cață. De ce lipsesc însă parentezele la acåsę, armår, ămbatí, ăntrebå, etc.?

Impotriva uzului comun, cuvintele din titlu se scriu cu majusculă. De ce însă: abåte, bås, båsta etc.? Tot cu literă mare se dau și etimologiile, deci «[Carbō Carbōnem]», dar «[Cornu, cornus]», unde al doilea cuvânt nu e o formă flexionară a celui dintâiu — ca la *carbonem* — ci un cuvânt independent. La etimologiile slave avem pe aceeași pagină: «[croat. Rašpa]», dar: «[croat. raca]». Exemplu pentru formele dialectate: «*Oįe* . . ., mr. *Oae* . . ., megl. *oaĭă*». In schimb avem literă mică la nume proprii

și de localități: «*costele* numire de loc», p. 101, «*maria*» p. 123, cf. și «*su Codru* = la codru», p. 153.

Cuvintele din titlu se dau cu formele morfologice mai importante și adecă tendința lui P. e să ne dea la verbe infinitivul, participiul trecut și prezentul, la adjective forma masculină și feminină absolută din amândouă numerele, la substantive singularul și pluralul absolut și hotărît. Cele mai multe din formele acestea morfologice sânt de prisos, căci în majoritatea cazurilor ele sânt «regulate», deci erà de ajuns, la începutul Glosarului, o notiță scurtă prin care se arătà flexiunea regulată. Ajungeà să se releve numai cazurile neregulate, dacă tocmai credeà P. că arătarea formelor trebuie făcută în Glosar și nu în Gramatică. Dar n'am aveà nimic nici împotriva acestei risipe de loc, dacă: *a)* formele ar fi date totdeauna — căci dacă ele lipsesc la unele cuvinte, cetitorul trebuie să creadă că și în dialect sânt neuzitate — și *b)* formele date ar fi exacte.

Vom vedeà din câteva exemple că nici una din cele două condiții nu le îndeplinește P., deși ne asigură că el a chestionat la fața locului cuvânt de cuvânt, întrebând și de formele lui. De unde se știe bunăoară cetitorul că o formă ca ș e g a o $^{69}/_{17}$ cu plur. ș e g a l ĭ $^{1}/_{6}$ (ș e g a l' $^{69}/_{16}$), care are înțelesul de «isteț» e același cuvânt ca ș e g a v din Glosar, unde nu se citează nici o altă formă morfologică și unde se mai dă și traducerea greșită «glumeț» ?Sau cetitorul, care a cetit textele cu atențiune și a băgat de seamă că pronumele relativ apare la Istroromâni subt forma hotărîtă (c å r l e, c å r ę), va fi de sigur surprins să găsească în Glosar forma c å r e.

Dar să luăm numai cuvintele începătoare cu *a (å, ă)* și să arătăm cât de neconsecvent și cât de neexact procedează P. în citarea formelor morfologice:

La verbe: Numai infinitivul se dă la a b å t e.

Participiul lipsește la ă n c a n t ę i̯ și ă n c o l ę i̯.

Prezentul nu se dă la a c o s t ę i̯ și ă m b a r k ę i̯.

Când un verb e reflexiv, aceasta se notează cu un «refl.» la ă n i̯ u r b å, cu un «(se)» la ă m b a r k ę i̯, cu un «se» la a c o s t ę i̯, cu un «se ~» la ă n ć i n d e (alte variante: o i̯ e v i s e, -i t — p r o p a v í, s e, -i t) și nu se însemnează deloc la ă m b a t í (tot astfel la: g o d í, etc.).

La substantive: Substantive la care se dă numai singularul absolut: a i̯ e r, a p e t i t, a p u s t o l, a r t i ž å n, a v l å t, å c, å r i e, a γ u š t, a l b i r ę, a ú r (sic!), a r z i n t.

Substantive la care se dă numai singularul hotărît: å l' u, å r b o l u, ă r i̯ a, a r m o n i c a.

Substantive la care se dau numai formele absolute din singular și din plural: a l u r ę, a r ę t e, a r m å r, å n, å p ę, å r m ă, å s i r ę, ă r p ę.

Substantive la care, pe lângă forma absolută și cea hotărîtă din singular, se dă pentru plural numai cea hotărîtă: a l u r, å c s, å r t, å s.

Substantive la care, pe lângă forma absolută și cea hotărîtă din singular, se dă numai cea absolută în plural: a l t å r, a r e l, (a) v o c å t, å ţ ę.

Substantive la care în singular se dă numai forma hotărîtă, iar în plural numai cea absolută: a r m a r i ć u.

Pentru ca întreg șirul de posibilități să fie complet, mai citâm, dintre substantivele începătoare cu alte litere pe «b e c a, pl. -k e l e», unde avem numai forma hotărîtă din singular și plural, apoi «v å c ę, pl. v å k e, -l e», cu singularul absolut și pluralul absolut și hotărît.

La adjective: Numai masculinul singular: a c ă t, ă n t r e g.

Numai masculinul și femininul singular: a f u n d, a ș å v, ă r i̯ a v, ă n s, å b (deși la acestea două din urmă tocmai pluralul ne interesează).

Masculinul și femininul singular, iar la plural numai masculinul: å t.

Subt celelalte litere ale Glosarului există însă și cazuri în care la masculin se dă forma absolută, iar la femenin cea articulată; acesta e aproape regulat cazul la adjectivele de tipul lui «bolăn, fem. -na». Dar avem și celelalte variante, cunoscute la substantive, precum: «b l å z e n, -u, fem. -a», etc.

Să trecem acum la formele greșite, suspecte sau neintelegibile:

Substantive: c ă r b u r, -e, pl. -i (ca și când c ă r b u r e ar fi forma articulată dela c ă r b u r)

c a s u n, -u, pl. -u r l e (dar în Texte $^5/_9$ avem: c a s u n e l e)

l å c, -u, pl. -u r i (dar pluralele istroromâne sunt în -u r e)

l e i̯ ę, -a, pl. j i l e (adecă la sing. *i̯*, la plur. *j* ?)

m l' a l i ț ę, -a pl. m l' a l e l e (acesta e plur. hotărît dela m l ę - w u)

v r̥ t, -u, pl. t l i 116 (forma pluralului e de neînțeles)

Adjective: k i s e, -o, -l a (nu se înțelege)

m o l e, pl. -l', fem. -l' ę (un astfel de plural femenin e suspect).

Dar cele mai multe forme greșite le găsim la *verbe*.

La conjugarea I se dau împrumuturi recente în *-å*, care-s toate suspecte (cf. II § 149), mai ales că se dă, ca la Maiorescu, în prez. ind. terminația *-ez*, care lipsește cu desăvârșire la Istroromâni: o r n å, -å t, o r n; — s p e r å, -å t, s p e r (e z) (despre acest cuvânt cf. II § 95 a). Dar se dau și infinitive în *-å*, cu part. și prezentul din conj. IV: g r e b e n å, -i t, -e s c; — r u v i n å, -n e s c. Cazul invers, cu infinitivul în *-í* și prez. în *-ez* îl avem la: d i v ă n i, -i t, -e z; — s t a r i, -i t, -e z și z e l e c í, -i t, -e z. Dintre verbele de conj. II—III relevăm: s t r i n j e, s t r i n s, s t r î n g (prezintele e dacoromânism) și ț e s e, ț e s u t, -ț e s (sic!). La conj. IV se dau ca forme infinitivale: g a n ę i̯ p. 111 (g a n í p. 165), g l o d è (p. 145) și u s u ș è (în loc de -ę́i̯), m i n t e (în loc de m i n ț i; P. și în limba literară întrebuințează infinitivul m i n t e), apoi g l o r i ę i̯ a (p. 112); infinitivului m i g ę i̯ îi corespunde, după P., participiul m i g n í t, iar infinitivului r a d ę i̯ prezentul r å d u (tocmai ca la Byhan p. 325). Dacă avem un verb cu forme neregulate, și căutăm informații la P., de cele mai multe ori nu găsim nimic. Acesta e bunăoară cazul verbului «mulge», care după Weigand

are forma m ú i ž e, după Gartner m ũ i z e, iar după Nanu m u n z e. P. dă forma lui Weigand și adaugă, după Glavina, formele m u i g e și m u j i (m u j e s c), remarcând că el a notat în Jeiăn forma m u z e s; atâta tot. Dar la p. 161 ne dă el însuși un exemplu cu forma m u ẑ e.

P. a văzut în alte Glosare că, din economie, nu se mai repetă cuvântul întreg din titlu, când se dau formele lui morfologice, ci numai terminațiunile, precedate de o liniuță orizontală, deci: a s c u t å, -å t, -u, ceea ce va să zică că înaintea liniuții trebuie să ne închipuim tulpina «ascut-», sau, mai clar: a s c u t å, -t å t, -t u, o scurtare care are avantajul că arată și schimbările consonantei finale a tulpinei înaintea terminațiilor. Iată acum câteva exemple din Glosarul lui P.:

a c a ț å, -å t, -ț u
a s c u n d e, -n s, -du
ă n c a r c å, -å t, -c å r c u
ă n c l'i d e, -s, -u
ă m p r i n d e, -n s, -u
ă r d e, -s, -u

O singură dată scurtarea e clară: ă n ć i n d e, -n s, -n g u; dar ne îndoim că forma infinitivului e «reconstruită» exact, căci am așteptà ă n ć i n j e.

Chestia se complică la cuvintele care în diferite forme flexionare schimbă vocala accentuată sau consonanta finală a tulpinei, d. ex.:

(a) f l å, -å t, -u (vrea să fie å f l u)
(a) r a t å, -å t, -u (vrea să fie (a) r å t u)
a r ę t e, pl. -ț (vrea să fie a r e ț cu *e* mediu)
a ș t ę r n e, -u t, -u (vrea să fie a ș t e r n u t, a ș t e r n u cu *e* mediu)
å s, -u, pl. -i (vrea să fie a ș i)
ă n f a ș å, -å t, -u (vrea să fie ă n f å ș u)
i e ș í, -i t, -s̀ (vrea să fie i e s).

Alte ori avem:

p å s t e, p a s c u t, p a s c (în loc de p å s c)
r e m a r ę, -m å s, -m å r u (în loc de r å m a r u, cf. r å m ă r ę 55/16).

In general P. pare a ținea deosebit de mult la liniuța aceasta. E chestie de gust dacă cinevà o va întrebuință și în cuvinte care se scriu numai cu două litere (d. ex. å n, pl. -ń), dar e puțin obișnuit s'o întrebuințezi și în cazuri ca:

å r d e, å r s, - ă r d u (deci å r d å r d u)
(a) v ę, -u t, -å m (deci (a)v å m)
c o č e, -c o p t, -c o c u (deci c o c o p t, c o c o c u)
u r l å, - å t, -u r l u (deci u r l u r l u)

Găsim chiar și exemple ca: «S å p ę, -a, suflet, -a r e», adică: istrorom. s å p ę însemnează «suflet» sau «suflare».

Un alt semn întrebuințat de lexicografi e: ~, care substitue cuvântul din titlu și numai pe acesta. Iată câteva exemple de întrebuințarea acestui semn la P.: La p. 97 el înlocuește cuvântul «căută» din textul românesc. La p. 126 cetim: «*Misę*, *-a*, pl. *-e*, slujbă, preftu *mașẻ* sau ~ *lucrę misa*»,

unde în locul semnului ~ avem să cetim cuvântul «preftu». La p. 151 vem: «*izpuniti* și *na* ~», ceea ce trebuie cetit: *napuniti*, etc. Dar și alte semne și scurtări, neobicinuite la alți autori și neexplicate de P., se întâlnesc foarte adesea. Astfel în textul românesc întâlnim scurtarea franceză «20 frs.» (p. 149), adică: «20 de franci», sau «balk. Wort» (p. 114), adică «cuvânt balcanic», etc. Cu totul de neînțeles sânt uneori semnele || și: Iată două exemple: «*Altår*, *-u*, pl. *-e* || de *oltår*, åltår, infl. cat. germană, g. Altar». Am vrea să găsim un înțeles în acest articol și să admitem că || desparte forme paralèle, variantele. Dar atunci ar trebuì să presupunem că P. crede că forma *altår* s'ar fi desvoltat din forma paralelă *oltår* subt influența catolicilor germani (!); și nici așà nu știm ce să ne facem cu forma «åltår» (tipărită necursiv). Sau: «*åč*: *oč*(*a*) : *oța*». Ce să știm alege din enigma ce ne-o dă P.? Există forma *åč*? A auzit-o P. sau o citează fără control după Byhan, care o dă după Nanu?

Uneori ne întrebăm mirați, de ce citează P., într'un Glosar al dialectului istroromân, forme romanice, când ele n'au nici un rost? De ce se dau corespondentele romanice la cuvântul «aur» sau de ce se citează francezul «crête» la cuvântl «creastă»? Ce rost au etimologiile ungurești ale unor cuvinte dialectale dacoromâne ca «fedeu» sau ca croatul *vika*, din maghiarul *véka* (tipărit greșit: *vek'a*) p. 163; sau explicarea că magh. *szablya* derivă din slav. сабљја (sic!) p. 146?

Spre a se vedeà ce lucruri de prisos ne spune P. în Glosarul său mai citez din articolul *Mįelovăț*: «eu am notat în 5 *hråstu* și-n 8 mi-a spus Val. Marmiliću de *85 de ani în* 1899, *nu știu dacă mai trăește și azi*, (subliniat de mine), *hrabru*, ce nu poate fi, decât stejar?»

Tot de prisos sânt și corespondentele din celelalte dialecte românești, transcrise după Byhan, cu câteva greșeli. Iată de exemplu câteva forme, meglenite tipărite greșit: an vărtes p. 145, fęric p. 111, frûnti p. 111, frûndză p. 111, puĭ p. 142, zinucĭlu p. 117. Corespondentele dacoromâne, aromâne și meglenite ale prepoziției istroromâne la ar fi *a* p. 119, istroromânului seńęi îi corespunde arom. simneḑ, derivând din ital. segnare p. 148. Dar cum P. nu întrebuințează consecvent cursivele, uneori nu mai știm care e cuvânt istroromân, ce e text dacoromân și care sânt corespondentele dialectale, cf. articolele coję, urlå, etc.

Etimologiile le-a luat P. de asemenea de-a gata dela Byhan și din dicționarele noastre etimologice apărute dela 1899 încoace. Când dă de un cuvânt care nu e semnalat în acestea, el nu-i știe originea, nici chiar în cazuri evidente, cum e d. ex. cåįbę, urmașul (direct sau prin mijlocirea altei limbi a) lat. CAVIA sau gåbu (p. 111), urmașul lat. GALBUS. Sau, când se depărtează dela izvoarele sale, el dă greș, ca în cazul lui aratå, pentru care nu admite vechea etimologie a lui Cihac * ARRECTARE, admisă și de Byhan și în sprijinul căreia am adus în repețite rânduri dovezi nouă (mai în urmă în Dicționarul Academiei), ci admite pe *ARRATARE al lui Candrea - Hecht (fără să-l

pentru ca mai târziu să-l mai dea odată subt forma r a t å — ca și când ar fi alt cuvânt — crezând că derivă din ELATARE, fără a-l cità, ca autor al acestei etimologii, pe Meyer-Lübke. Greșeli în scrierea cuvintelor latinești deasemenea avem destule, d. ex. *umbilīcus* 95, *linqua* 120, *investio*, *-īre* și **-ĕro* (!) p. 125, *primavĕra* p. 140, *sanquen* sau *sanquis* 147, *sŭbulla* p. 153, *vigilāre* p. 163, *pennis* p. 142 etc. Impotriva tuturor legilor fonologice el derivă pe istrorom. c a l i g o < lat. CALIGO, pe l e i̯ e < LEX, -GEM, pe p a t í < PATIRE, pe u r d i n < ORDO, -INEM (deși verbul u r d i n ę i̯ îl derivă din ven. *ordinàr*).

Valoarea părții etimologice a Glosarului lui P. se vede însă mai bine la cuvintele de origine slavă. Știm că tocmai în privința aceasta lucrarea lui Byhan are meritul de a fi stabilit, printr'o critică minuțioasă, originea exactă a cuvintelor istroromâne. Byhan nu s'a mulțumit să înșire formele slave corespunzătoare, ci el a căutat, după criterii semantice și formale, să deosebească, pe cât erà posibil, cuvintele slave împrumutate de mult, pe când Istrienii nu erau despărțiți încă de ceilalți Români, de împrumuturile nouă din limba croată sau slovenă. Mai mult decât atât, el a consultat lucrări speciale din domeniul dialectologiei slave spre a aflà forma dialectală croată sau slovenă cea mai apropiată de cea istoromână. Astfel lucrarea lui Byhan nu ne dă numai date exacte, ci și posibilitatea de a face deducții paleontologice interesante. P. nu observă toate acestea și luând din formele citate de Byhan una, adesea o alege tocmai pe cea greșită, sau când Byhan dă o etimologie cu rezerva cuvenită relevând și dificultățile, P. o dă ca sigură, fără să arăte și piedecile pe care un cercetător scrupulos nu e voie să le treacă cu vederea.

Iată câteva exemple (între ele și câteva de origine italiană):

Byhan: k o l p «Schlag» < it. ven. *colpo* — P. c o l p «lovitură» [ital. *colpa*]. Dar it. *colpa*, înseamnează «vină».

Byhan: k o s í r «Sichel» < croat. slov. *kosír*, pe când rom. *cosor* < paleosl. *kosorŭ* — P.: c o s i r [косоръ].

Byhan: k o ž ę «Haut»; din cauza sensului < slov. *koza* — P.: c o j e (кожа).

Byhan: g o «nackt» < kr. *go* — P.: g o [vbulg. Golъ].

Byhan: m u s t a f e «Schnurrbart» se compară din punct de vedere formal, cu ven. *mustafà*, care înseamnează însă altceva — P.: m u - s t å f a «mustață» [ven. mustafà], deși Bartoli a arătat etimologia adevărată.

Byhan: o t r o v í «vergiften», o t r ó w «Gift» < croat. slov. *otroviti*, *otrov*, pe când rom. *otrăvi*, *otravă* < paleosl. *otraviti*, *otrava* — P.: o t r o v [bulg. otravъ], o t r o v í [vbulg. o t r a v i t i].

Byhan: r e s p í «verstreuen» < croat.-slov. *razsipati*, pe când a nostru *răsipi* < paleosl. *razsypati* — P.: r e s p i [разъсъшати (sic!)].

Byhan: s t r a š i «drohen» < croat. slov. *strašiti* — P.: s t r a ș i [sudslav. štrašiti (sic!)].

Byhan: s v e t (i) «heilig» < croat. slov. *svet*(*i*) și se trimite cetitorul la un alt articol, unde se arată că *sfânt* al nostru derivă din paleosl. *svętŭ* — P.: «s ă n t după Nanu, eu am notat s v e t i [vbulg. svętъ»].

Byhan: s u i̯ í «fluchen, lästern» < croat. slov. *psovati*, *psujem* — P.: s u i̯ i [sudslav. *provati*, *prujem* (sic!)].

Byhan: z o r í «a da zor»; ar puteà fi croat. slov. *zoriti* «a se coace», dar sensul face greutăți — P. z o r i «zori» [serb. zoriti] (Dar serb. *zoriti se* însemnează «a se fălì»).

Mai iată vreo câteva explicări etimologice de ale lui P.: «p o r i n i = a se-mpăcă (sic!), deriv. dela vbulg. *mirъ* = pace cu pref. *po-* prefăcut în verb»; «p o t o p = potop, inundare, se derivà (sic!) din vbulg. topiti + prefixul *po* = inundare»; «p r i g r i ž i prefectiv (sic!) dela *gristi*, *-zem*». Tot astfel sânt greșite și explicări ca: b o g ă t å ș, diminutiv (!) dela *bogat*, etc.

Tot de prisos erà să dea în Glosar traducerea română *și* cea germană.[1]) Una ajungeà, numai să fi fost completă și exactă.

Mai întâiu ne supără faptul că traducerea germană apare adesea subt altă formă decât cuvântul din titlu sau decât corespondentul român, d. ex.:

(a) s c u n d e, -n s, -d u, ascunde, g. verborgen
b o v å n, pl. -e l e, pietri mari, g. Steinblock
b r u s k ę, -e, pl. -l e, petricele, g. kleine Steine
l' e p u r, iepure, g. Hasen
o g å r u, pl. -ț i (sic!), tăciune, g. Kohlen
p r i m u r ę || *ămńe* (sic!) *preşa*, obosit, g. Eifer, Anstrengung
r o j i ț ę, floare, g. Blumen
s c u ć ę i̯, sughiță (!) când îl doare, g. jammern, ächzen
s p å r j e, s p å r t, s p å r g u, sparge, g. zerbrochen
z b a v í, izbăvi, mă scap, g. befreien, etc.

Mai supărător e când traducerea germană nu corespunde cuvântului istroromân, ci vreunui alt cuvânt din textul românesc, sau vreunei forme dialectale sau chiar cuvântului slav sau latin din etimologie. Astfel pentru istrorom. c o d r u se dă traducerea «Berg, Hügel, *Platz*», pentrucă la Aromâni *codru* are și înțelesul de «piața din mijlocul satului». Alte ori, dimpotrivă, se dau omonime subt acelaș articol, iar nemțește se dă un singur înțeles, d. ex. «c o r n = 1. corn, 2. lemnul corn, g. Horn». Substantivul g l' i n d å r e tradus românește prin «ghindar», iar nemțește prin «eicheltragend», în loc de «Eiche», pentrucă la Byhan a cetit: «vom lat. *glandarius* = eicheltragend». Tot astfel cetim la substantivul c u c traducerea germană «Kuckuck singen» etc.

Dar traducerea română și cea germană se deosebesc uneori cu totului tot, d. ex.: coșu (sic!) carului, g. grosser Korbwagen p. 101; — ciarșaf, g. Leinwand p. 99; — coasta dealului, g. Bergseite (?) p. 101; — ied, g. Ziegenjunge [= băiat care păzește caprele] p. 101; — a ajunge în

[1]) Nici în privința asta Popovici nu e însă consecvent. Astfel traducerea română lipsește la a b u n d ę, a f u n d, c l'u m a č e, i n t r i g ę i̯, m a ș t e l, etc.; la g r â b r u și la cele mai multe cuvinte din Suplement traducerea se dă în italienește.

conștiință (?), g. im(!) Gewissen auftauchen, I, p. 147;—păzitor de pădure =Förster p. 114; —încoaci, g. hierzu p. 115;—a se înșelà, g. sich betrügen (recte: sich täuschen) p. 115;—iască, g. Espe p. 116;—a direge, g. gerben, p. 132;—a tăià în bucăț (sic!) g. zerstampfen p. 135;—a se hotărî, g. sich einschliessen p. 151;—talpa ghetelor, g. Sohle, Fleck p. 137;—a scăpà de tot, g. entweichen p. 138; — a încrucișà, g. bekreuzigen p. 140;— a schimbà obiecte, g. walten I, p. 145;—a zmintì, g. abschieben p. 150; — bancă, g. Weberstuhl p. 152; — muiere, g. Einsame, Weibchen I, p. 151;—a se obosì, g. überdrüssig machen (werden) p. 156; —vedenie, g. Schein, Erscheinen p. 164;—zgură, g. Rost p. 167, etc.

Dacă ne întrebăm de unde provin aceste traduceri nepotrivite, aflăm mai multe cauze.

Cauza dintâiu e copierea fără critică a Glosarului lui Byhan. Iată câteva probe: Byhan dă după Gartner: «obolí = sich grämen»; P. care știe că acest cuvânt înseamnă la Istroromâni «a se îmbolnăvì», îl traduce în româneasca lui prin «a se bolì, betegì», dar copiază din Byhan pe germ. «sich grämen». — Pentru propadí Byhan citează din Ive: fać e propadí = ital. «consuma» și-l derivă din slov. croat. *propasti*, *-padem* = «zu Grunde gehen»; la P. cetim: propadí, -it, -esc, a consumà (!), g. zu Grunde gehen. — Pe stọblẹ îl traduce Byhan, iar după Gartner, prin «Baum», ceea ce corespunde și cu slov. *steblo* «Baumstamm»; P. află însă la Istroromâni cuvântul acesta numai în înțelesul «loze de fasoale (sic!)»; cu toate acestea îl traduce în nemțește prin «Baumstamm», adăugând și «Fisolenstäbe» (adică: araci!). — Despre zevisí cetim la Byhan «abhängen (după Gartner) < slov. *zaviseti* = hängen bleiben, abhängen, croat. *zavisit* = ver-, um-, zuhängen». P., deși îl traduce românește prin «a spânzurà», totuși dă traducerea germană «zuhängen» (= a acoperì acățând cevà deasupra) și «abhängen» (= a depinde).

A doua cauză e că P. nu cunoaște înțelesul precis al cuvintelor istroromâne. Despre acest lucru ne-am convins mai nainte, când am arătat că explicările din Glosar nu se potrivesc cu Textele. Iată câteva exemple scoase numai din Glosar: acostẹ̯i nu înseamnează «a debarcà», ci «a acostà»; — mora igrẹ̯i nu înseamnează «a se jucà de-a moara», ci a jucà jocul «mora» (se joacă cu degetele); — nanca = nu încă (recte: nici chiar), g. nicht einmal (corect, după Byhan); — neca = ca, că (recte: să), g. dass, damit (după Byhan); — niș = nici (recte: nimic), g. nichts (corect, după Byhan); — nușcârle = nu știu care (recte: oarecine, niște), g. ich weiss nicht wer (recte: irgend jemand); — nușcăt = nu știu cât (recte: câtva), g. ich weiss nicht wie viel (recte: etwas, einige); — popí = a se îmbătà; dar sensul acesta îl are numai forma reflexivă (cf. Wiegand II $^{10}/_{2}$) pe când cea transitivă înseamnează «a bea tot, a golì sticla» (cf. Textele lui P. $^{9}/_{13}$), etc.

Altă cauză e că P. nu e preocupat de nevoia clarității. De aceea găsim uneori la el explicații și definiții din care nu putem alege nimic și ne îndoim că P. are însuși o idee clară despre ceea ce spune. De ex.: conòbl'a

= legătura de lemn a clopotelor la oi, g. Glockenhalter aus Holz; — c o r u n ę = păreţii gropilor, care sânt pieziși, și se folosesc în economia săracă (tip. sarăcă); — s a i̯ e t ę, -a *strela ućide, hitit-a* în 5 *piştolęit-a*, săgeată (ucide, a lovit) [ven. sa(i)èta], g. Blitz; — s c u t e c : . . în ir. e cătrința ridicată cu colțurile . . . în frâmbie când se sprijinește ceva în ea; — ș t å r u are 4 s t a r i ć, tot laolaltă e doi meți (kg. 100) de origine slavă (star), g. Mass von zwei Metzen; — v u ć i, -i t, -e s c: *ke pårtă* (= portę?) *se låie lupu oia, galira* (recte: *gal'ira*) *lişița*, a duce [croat. vući], g. schleppen; — z e b o d i || *colți, merzeń* (= merzén?) *bråi̯dele colți*, a plantà, sădì.

Altă cauză e că P. nu știe nemțește. Iată câteva exemple dintre care unele foarte hazlii: Eselsattel p. 92 (recte: Saumsattel); — berbece = Bock p. 92 (recte: Hammel); — despre găină nu se zice nemțește «krähen» p. 95, ci «gackern»; — nu se zice «gebackene» (p. 101), ci «gebrannte Erde», nu «Schmiedstätte» (p. 101), ci «Schmiede» sau «Schmiedwerkstätte»; — nu «Unkraut vertilgen» (p. 114), ci «jäten»; — «Hundsfott» p. 115 nu «Hundsflut»; — «Hacken (recte: Haken) zum Heu herausziehen» traduce pe «cârlig de smuls fânu (sic!)» — acoperământul vaporului» e «Decke» p. 100; — «geschnittene Hände» p. 99 în loc de «Armstrumpf»; — «a închide ochii de somn» se traduce prin «die Augen zumachen vor der Mütigkeit (sic!) des Schlafes» p. 118; — «a străcurà» e «durchsieben» p. 149 în loc de «durchseihen»; — «Sechsel» p. 165 în loc de «Sechserl»; — «a fătà» nu e «ausbrüten» p. 168 (= a clocì), precum nu se poate zice despre oaie nici «gebären» p. 131, ci numai «werfen». Mai frumoasă e însă traducerea verbală a lui «a căutà în cap» prin «jemandem im Kopf suchen»! p. 93.

Dar, nu știe nici românește cum se cade.

Astfel, în loc de a traduce cuvintele istroromâne prin cuvinte literare, cunoscute de toți Românii, le redă mai adesea prin cuvinte bănățenești, tot atât de necunoscute pentru cei mai mulți dintre noi, ca și cele istroromâne, de ex. «fedeu» (p. 103) = acoperiș, «măndulă» (p. 124) = migdală, «a piciurà» (p. 155) = a ciupì, a pișcà, «penițel» (p. 158) = briceag, «a zdrăvăńà» (p. 162), care, judecând după traducerea germană «niessen» (recte: «niesen») pare a însemnà «a strănutà», «negreală» (p. 94) = cerneală, «cămiș» = țeavă, «sângerece» (p. 98), «claustru» (p. 98), «zar» (p. 98) = lacăt, «cocie» (p. 99) = trăsură, «chel» (p. 96) = varză creață, «chiciu» (p. 102) = șold, coapsă, «a făli» (p. 108) = a lipsì, «flastru» (p. 100), «cerusă» (p. 119) = creion, «slaină» (p. 119 = slănină, «ploier» (p. 121) = umbrelă, «miolă» (126), «flueră» (p. 136) = fluier, «spețier» (p. 151) = farmacist, «spargă» (p. 155) = sparanghel, «șpir» (p. 155) = ? etc. — Cf. și forme dialectale ca: «murar» (p. 122) = morar, «beșină» (p. 141), «cățăl» (p. 93), «dobă», «reutate» (p. 97), «ștrang» (p. 100), «paș» (sing. p. 100), «pierină» (p. 104), dar «pele» (p. 99), «feru» (p. 161, etc.), «cuțât» (p. 104), «dător, dătorie» (p. 108), «peară» (p. 115), și «measă» (p. 126), «eftică» (p. 117), dar «ofticos» ibid.), «iău» (p. 117), «sum» (? p. 109), «feal» (= fel p. 110), «recì» (p. 141), «cafeua» (p. 149),

«respunde» (p. 131), «sâtă» (p. 149), «fasoale» (p. 151), «supțâre» (p. 153), «șpital» (p. 155), «țăs» (p. 160), «păpuci» (p. 161), «ciștiga» (p. 167), «obiciai» (I p. 152), «vițăl» (p. 165) etc. Dialectul se resimte chiar și în formele gramaticale, d. ex. în întrebuințarea articolului *-u* în loc de *-ul*, d. ex. caieru (p. 94), cârlig de zmuls fânu (p. 98), curge izvoru (I p. 149), bou se-ntoarce (p. 132 și 154), voi propti zidu (p. 137), șefu lucrătorilor (p. 146), inelu furcii (p. 112), chitu de geam (p. 156), a finì cu măcinatu (p. 150), lațu de prins iepurii (p. 166), apoi: bucăț (p. 135), cepul de sus *a* vasului (p. 96), părțile . . . *a* vaporului (I p. 146), infinitive: a pute (p. 115), a minte (p. 125). Curioase sânt formele unor neologisme: contrat (p. 100), coștiență (p. 104), januar (p. 116), a provede (p. 141), infigt (p. 152), învidia (p. 168), îndefinit (p. 162), intestine (p. 163, dar: insemnează p. 165, injurà p. 107), apoi formațiunea: a neprețuì (p. 129 = nicht schätzen können), etc.

In sfârșit vom relevà câteva exemple din care se vede cât de sărace sânt în limba maternă cunoștințele lexicale ale lui P. (care trebuie să întrebuințeze circumscrieri stângace și traduceri din nemțește ca să exprime noțiuni din cele mai obișnuite) precum și câteva curiozități, care nu-s lipsite de haz: «20 decalitru» (p. 91); — «ficiorul fratelui» (p. 94 = nepot de frate); — «măiestru de făcut zaruri» (p. 98 = lăcătuș); — «creițar» (2 fi*ll*.») p. 101 («filer» cu doi l!); — «*catrida* = scaun de un om» (p. 97, vrea să zică: scaun pe care se poate așezà un singur om, iar etimologia nu-i «ven. càtedra», căci forma venetă e karèga); — «c u c u r i k ę i̯ = cum cântă cocoșul» (p. 102); — «deobiceiu fetelor se zice curva» (p. 104, vrea să zică: *curvă*, li se zice numai fetelor, nu și nevestelor); — «grea = însărcinată» se dă ca o particularitate a dialectului bănățean (p. 113), ca și când n'ar fi o expresie comună tuturor Românilor; — «*kićița* = noada la picior» (p. 118); — «armonica de buze» (p. 148 = g. Mundharmonika); — p r o v â j ę se traduce românește prin «abort» (=g. Abort) în loc de «privată»; — ««m â r k ę i̯ . . . e coitus natural[1]) (!) la oi̯, la capre» (p. 126); — «catar de nas (I p. 149) = guturaiu; — despre vaci P. crede că «zbiară» (p. 146), etc.

Spre a ne puteà face o imagine completă despre valoarea științifică a lucrării lui P. ne mai rămâne să arătăm câteva din multele greșeli de tipar și greșeli evidente de notare. Cele de transcriere și cele de punctuație nu le notez:

$^5/_{22}$ a n s u r å ț] ă n s u r å ț — $^5/_{24}$ ă n s] am așteptà ă ń ș; dacă cuvântul e auzit bine, sensul e «singuri», nu «d-însu» (sic!), precum se dă în Glosar — $^5/_{31}$ I - o] i̯ o — $^6/_1$ n u l' - i̯ e] n u - l i̯ e (cf. II § 231) — $^6/_3$ d å n'are sens; am așteptà d å ț (cf. $^6/_3$), formă de politeță (plur.) — $^6/_{15}$ M - a m ć a] m a - n ć a «însă în ceea» — $^7/_{10-11}$ am așteptà: i̯ e l', ć e s t a i s t u c u m u l' ę r a, s e g a n ę́ (cf. $^7/_{20-21}$) — $^7/_{27}$ s ę] r ę — $^8/_7$ D ă m ă r ę t a] D a m a r ę ț a

[1]) In articolul din Romania scrisese «extra-natural».

—$^{8}/_{14}$ ă i̯ n'are sens; am aşteptà: i̯ o (cf. $^{7}/_{30}$) — $^{9}/_{14}$ nega] neca — $^{10}/_{20}$ i̯ăpę] i̯åpę — $^{10}/_{24}$ sę căl' are acord greşit; sau se că, sau sel' căl' — $^{12}/_{18}$ ke-i̯ ... bę n'are înţeles; sau kei̯e ... bę, sau ke-i̯ ... bęt — $^{12}/_{19}$ Crălu-l'] Crăl'u-l — $^{13}/_{2}$ după ć-a lipseşte ćå — $^{13}/_{10}$ cănd i̯o se zehihizdęi̯ (lipseşte în Glosar) trebuie să fie greşit; am aşteptà, atât după cănd cât şi după se forma restrictivului viitor; înţelesul pare a fi: «când eu voiu nechezà» — $^{14}/_{32}$ văl'] vål' (e) — $^{16}/_{30}$ numtru] nuntru — $^{20}/_{3}$ cårle-l] cårle-l' — $^{20}/_{22}$ cåćele] ćåćele — $^{22}/_{11}$ antru] ăntru — $^{23}/_{29}$ talåt] tal'åt — $^{25}/_{1-2}$ spelavui̯] spelavęi̯ — $^{27}/_{6}$ l-en zecopeli presupun că trebue îndreptat în: l-ren zecopę́i̯ — $^{27}/_{29}$ coreni pare a fi greşit, în loc de coren; la P. găsim adesea, probabil subt influenţa grafiei dacoromâne, *-i* la pluralele nearticulate masculine şi la pers. 2 plur. din ind. prez. — $^{28}/_{16}$ i̯e] i̯e — $^{29}/_{25}$ ganè-l] gane-l' — $^{31}/_{4}$ s-er va n'are sens — $^{31}/_{27}$ fureri] fuseri? — $^{32}/_{20}$ rébåţ] rébăţ — $^{33}/_{5}$ ćir-ţ] ćire-ţ — $^{33}/_{14}$ să] s-a — $^{35}/_{26}$ şi lăi̯e] şi-l lăi̯e — $^{39}/_{20}$ tućnit-a] ţućnit-a (= ćućnit-a) — $^{4}/_{35}$ ręn] ren — $^{42}/_{18}$ rugåver] rugå-ver — $^{42}/_{22}$ al'i] ăl'i (:«fă-i-te lui» = să-i apari) — $^{42}/_{25}$ căt-a] căta — $^{42}/_{36}$ specit] specit — $^{42}/_{8}$ ăl'-åm n'are sens; presupun că e greşit pentru ăl'-åw — $^{47}/_{13}$ ăm] åm — $^{47}/_{20}$ brăţ] bråţ — — $^{49}/_{2}$ ke i̯e] ke-i̯ i̯e — $^{49}/_{11}$ tu de ćå mislí n'are sens — $^{50}/_{10}$ şi $^{50}/_{16}$ i̯uve i̯e] i̯uvę-i̯ i̯e — $^{50}/_{17-18}$ åm-ăm] ăm-åm — $^{51}/_{14}$ nopţi] nopţ — $^{51}/_{25}$ zlatånu] zlåtănu (cf. zlatănu $^{51}/_{16}$) — $^{52}/_{15}$ a sęră] asęră — dåţ-voi̯] då-ţ-voi̯ — $^{53}/_{1}$ i̯ål'e] i̯åle — $^{53}/_{21}$ muşåt] muşåţ — $^{53}/_{33}$ i̯el] i̯el' — $^{54}/_{37}$ dovote] do vote — $^{55}/_{14}$ zecl'is] zecl'iş — $^{57}/_{13}$ čirei̯] čire-i̯ — $^{58}/_{2}$ kå] k'å — $^{58}/_{14}$ înaintea lui mesere pare a lipsi cănd — $^{59}/_{5}$ l'e] l'-e — $^{60}/_{30}$ şi $^{61}/_{5}$ ăntråt-a şi ăntråt-am] ăntråt a (zecl'is), ăntråt am (cunoscut), căci nu avem a face cu perfectul verbului ăntrå, ci cu adverbul ăntråt = ontråt «odată, îndată» — $^{61}/_{18}$ l-ăm] l-åm — $^{61}/_{34}$ ån] åm — $^{62}/_{1}$ tr̥manę́'e suspect; în Glosar cuvântul nu-i explicat. După poşnit-a am aşteptà un infinitiv — $^{62}/_{10}$ căpu-l] nu căpu-l'? — $^{62}/_{18}$ ćel'a] nu ćela? — $^{63}/_{15}$ pus-a] nu pus-o? — $^{65}/_{20}$ nu şte] nuşte = ceva — $^{66}/_{33}$ sa] s-a — $^{68}/_{1}$ văt] căt — $^{68}/_{3}$ ămnà] nu ămnă? — $^{68}/_{9}$ cl'emåi̯ă-l] nu cl'emåi̯a-l? — sculaţi-vĕ pare a fi dacoromânism în loc de sculåţ-ve — $^{68}/_{16}$ cel'å] nu cela? — $^{68}/_{36}$ ålte] nu åte? — $^{69}/_{1}$ fil = ? — $^{69}/_{9}$ cl'èma] cl'ęmă — $^{69}/_{31}$ usnajit-o] usnajit-a — $^{69}/_{33}$ şi $^{69}/_{34}$ cuvinta] cuvintă (cf. $^{70}/_{11}$) — $^{70}/_{11}$ casa wo] cas-aw-o — $^{72}/_{23}$ stotine însemnează «sute», nu «900» — $^{73}/_{1}$ şi $^{73}/_{10}$ zbutit-a] zbudit-a (cf. $^{74}/_{29}$) — $^{73}/_{35}$ muni̯esęita] muni̯esęi̯t-a — $^{74}/_{13}$ kå] k'å — $^{78}/_{15}$ kel'] ke-l' — $^{79}/_{16}$ necal'] neca-l' — $^{83}/_{7}$ Iel] i̯el' — In Glosar: Banac în loc de Bånac, cum pretinde şi ordinea alfabetică — 96 caruţă] căruţă — 98 ţăpus] ţăpuş — 103 acupere] acopere — 108 ven. durăr(?) — 112 dupu]

d u p ă — 126 m â r e] m ă r (cf. 33/13) — 127 a m i ș c ă]a m i ș c à — 128 D r a n g e] O r a n g e — 134 p e d' e p s a] p e d é p s a — 138 m p ă c ă] m p ă c à — 147 e r o a t] c r o a t — 147 s c a n u] s c a u n 151 a m ă s u r ă] o m ă s u r ă.

«Partea întâia», publicată cinci ani după «partea a doua», dă în Capitolul I un «Raport despre călătoriile» lui Popovici în Istria, din care aflăm că a vizitat această țară în două rânduri, în anul 1899 și în 1905. In întâia călătorie erà la 3 Octomvrie în Susnievița, unde stătù trei zile, având întâia oară a face cu jandarmii, pe care îi ațâțà asupra lui preotul șovinist croat Iosip Flegar. In 6 Octomvrie vizitează satele Letai, Gradigne și Grobnic, în 8—9 Octomvrie e în Berdo, în 10 Octomvrie în Noselo și Senovic, în 17 și 19 Octomvrie lucrează în Jeiăni, după ce trecuse prin acest sat și în ziua precedentă.

Mai lungă a fost a doua călătorie a sa, deși din cele șase săptămâni petrecute în primăvara anului 1905 în Istria, partea cea mai mare a timpului trebuì s'o piardă cu alergături pe la dregătorìi spre a scăpà de mizeriile ce i le făceau agitatorii croați, asistați de autoritățile locale. La lucru ajunse abià în 11 Aprilie în Susnievița, unde stătù până în 19 ale aceleiași luni. In 26 Aprilie vizitează Costărceane, «canton dela (sic!) Berdo», în 27 Letai, unde însă abià pe ascuns a putut culege câteva forme fonetice; în 28 Aprilie a fost în Senovic și în 29 Aprilie în Grobnic și Gradigne. Dela 4—16 Maiu a petrecut, cu mici întreruperi, îm Susnievița.

Urmează descrierea «Locuințelor Românilor din Istria» (p. 9—13), câteva notițe despre tipul și numele lor (p. 14—15), despre «ocupațiunea și vieața Rumerilor» (p. 15—17) și despre «biserica și școala lor» (p. 17—33) făcându-se, cu citațiuni lungi din discuțiile ședințelor dietei provinciale, istoricul școalei românești ce erà să se înființeze în Susnievița, istoric cunoscut în cea mai mare parte din cartea lui Burada (p. 70—84), nemenționată de P.

In capitolul III se dau «Materiale filologice» și anume terminologia aparținătoare «rotăriei și covăciei» (p. 34—35), o colecție de nume de botez, de familie și de batjocoră (p. 35—39), apoi nume de animale (p. 39—42), de localități (p. 42—48) și în sfârșit «observări» asupra acestor nume (p. 49—50). Este cel mai folositor capitol al cărții, bogat în material nou și nu totdeauna ușor de adunat.

Indată ce Popovici începe însă să publice materiale de limbă, dăm iar de greșelile supărătoare pe care le-am cunoscut în partea II a cărții sale. Vom relevà numai câteva:

Cuvântul v i n t a se explică la p. 34 prin «cheia șurubului de împiedecat», iar la p. 35 prin «sfredelul de șuruburi». Cine-și poate imaginà cevà cetind aceste definiții? Presupun că v i n t a Istroromânilor e acelaşi cuvânt ca «ghintul (gvintul)» nostru, în ultima analiză germanul «Gewinde», și nu-i nici «cheie», nici «sfredel», ci șurubul însuși al opritorii, sau, precum îi spune Popovici, al «aparatului de împiedecat

carul» (p. 34). Când avem lucrările lui Damé și Pamfile, care ne dau și ilustrațiile obiectelor acestora, nu se cere decât o mică jertfă de timp spre a găsì corespondentul dacoromânesc pentru toate aceste cuvinte ale terminologiei populare. Cu definiții greoaie și neclare sau cu vorbe bănățenești ca «chesăr» și «ferkedeu» (p. 34) nu faci cetitorului nici un serviciu. In ceea ce privește cuvintele istroromâne, ni se dă o dată n ă c o v a l ă p. 34, altă dată n ă c o v å l a p. 35, apoi m å i u care poate fi ven. *majo* p. 35, ș e s t e l e ć e l e (am așteptà: ć å l e sau cel mult ć ę l e) g u b a s t e 35, apoi f o l u -e l e p. 35, ca și când f o l u ar fi forma absolută și f o l e l e cea hotărîtă.

Intre numele de botez întâlnim un B å ṛ t o l i n e p. 35, al cărui ṛ o greșală de tipar; în loc de «Andreiu» se tipărește *Avdreĭ* p. 35.

Numele de familie sânt întovărășite de o cifră, care «indică numărul satului unde au fost culese» (p. 36). Adică: Popovici a adoptat sistemul lui Weigand, și în loc de a repetà mereu numele satelor din care aceste cuvinte au fost culese, dă numai câte o cifră, fiecărui sat corespunzându-i altă cifră. Cu acest sistem se face, firește, foarte multă economie de spațiu și cetitorul spre a se orientà, n'are decât să caute «cheia» în care se dă lista tuturor comunelor, cu cifrele corespunzătoare. Dar această «cheie» n'o găsim la Popovici nicăiri, în tot volumul. Tot astfel după nume el scrie în parenteze «(bast. din Triest)» sau «(bast. d. Triest)» p. 36—37, fără să ne explice nicăiri ce însemnează scurtarea neobișnuită «bast.» (= bastard ?).

Exactitatea transcrierii acestor nume de familie și de batjocură nu o pot controlà decât întru cât ele sânt din Susnievița (pentru care Popovici dă cifra 4), căci ele au fost culese și de Belulovici și s'au publicat la sfârșitul vol. I al «Studiilor istro-române». După Belulovici, Giuseppe Basici are porecla Z ń í d a r (adică «croitor»), iar nu Ș n i d å r u, precum dă Popovici p. 39. Nu înțeleg, de ce crede Popovici că numele S u r i a n are «tipul clasic român ca formă» (p. 49). In tendința lui de a creà legături între Banat și Istria el explică (p. 50) pe Istroromânul B e n e ț a n o prin «Bănățanu»! uitând că în Glosarul său notase exact, după Byhan, că B e n e ț i a (?) la Istroromâni e Veneția.

La pag. 49 ni se spune că «numele de animale de orșice soiu se face (!) mai mult după colori»; cu toate astea la numirile citate la p. 39—42 nu ni se spune ce culoare au animalele. Acest lucru ar fi fost necesar, căci avem nume ca R o ș o, R u ș i n (p. 39), care dacă se dau la boi roșii, se deosebesc de adjectivul r o i s (r o i ș), iar altele, precum M u r a (vacă p. 40, cățeà p. 41), L å i̯ a (oaie p. 40) ar puteà fi numiri vechi de colori, pierdute de altfel din graiu; altele, ca Ć u f u (cocoș p. 41), ć u f a (găină p. 41), amintesc de asemenea un cuvânt românesc, pierdut de altfel din graiul Istroromân, și însemnează, probabil, «zbârlit». Numele N ę g r u (porc p. 41, cocoș p. 41) e de sigur rău reconstruit (în loc de N e g r u) din femininul N ę g r a, iar numele de câne Ţ í t u r l e . 41 e suspect, căci face impresia unui plural articulat.

Intre numirile de localități aflăm V r̥ t å l ú p. 44, care presupun că e tipărit greșit în loc de V r̥ t å l' u. Curioasă e și forma V i r h u (de trei ori) alături de v r̥ h, în Jeiăni (p. 46).

Capitolul IV începe cu descrierea «sunetelor» și explicația transcrierii fonetice. Lista acestora, dată în volumul II, se mai repetă odată cu explicații ca cele următoare:

k' = k' muiat
l' = l'muiat
n = n muiat (recte: k' = *k* muiat, l' = *l* muiat!)
ŝ = un sunet între *ś* și *ș* (dar *ś* nu se explică)
t = t aspru (ce va să zică «aspru»?)

Urmează o serie de 85 de cuvinte, pe care le-a întrebat din sat în sat. E sistemul «cuvintelor normale» ale lui Weigand, «care prin consoții (!) săi voește să conducă destinele filologiei române» (p. 124). Preocupări sintactice, derivative și lexicografice lipsesc și la Popovici, care e preocupat numai de rostirea cuvintelor. Fonologia istroromână cuprinde însă în parte alte probleme decât cea dacoromână și deci Popovici făceà bine dacă alegeà și alte «cuvinte normale» pe lângă cele chestionate de Weigand pe teritoriu dacoromân. Același lucru se poate spune despre formele morfologice (care sânt citate, ca și în Glosar, când subt forma absolută, când subt cea articulată, fără nici un sistem); ele nu se dau tocmai unde le-am așteptà (d. ex. la adjectivele å b și c å d, ale căror plurale masculine sânt «neregulate»; aflând pluralul m u ș å l' ț în textele sale, nu erà firesc ca să introducă și acest cuvânt în chestionar?).

Dar să luăm câteva exemple. Față de formele ș a s e, ș a p t e și k l' a g găsim în satul 8 (Jeiăni), formele: j å j e t, i̯ å p ę, i̯ å r b ę (probabil tipărit greșit în loc de i̯ å r b ę), č å p t i r u, v å l e, r å č e, j å n ę, å t, å b, c å d și m l' å r e. Ar rezultà deci din aceste însemnări că Jeiănenii pronunță și ei *å*, ca ceilalți Istroromâni, însă nu în toate cuvintele asemănătoare. Cum se potrivește asta cu enunțarea apodictică dela p. 58: «în dialectele române din Istria orișice *á* [= *a* accentuat] e egal cu *å*» și cu formele date la p. 74 pentru numeralul ordinal: ș å-s e l e—ș å s a, dar ș a p t e l e (cu *a*!)—ș å p t a?

Dacă comparăm datele lui Popovici cu ale lui Bartoli, vedem că acesta a auzit în Jeiăni å b u, š å š e, š å p t e. Știind că datele lui Bartoli sânt de-o exactitate exemplară și că Popovici uită adesea să pună cerculețul de-asupra lui *a*, cred că sântem îndreptățiți să stabilim regula despre prefacerea lui *a* accentuat în *å* așa cum am făcut-o în vol. II § 4, nesocotind pur și simplu datele lui Popovici.

Sau să luăm cuvântul m l' å r e, citat mai sus. Despre acesta ne spune Glavina p. 69 «m n ĭ e a r e, formă secundară pentru m l ĭ e a r e». In vol. II § 90 am văzut că de fapt Istroromânii au tendința de a preface pe *l'* după *m* în *ń*. Fiind aceasta o trecere fonetică negeneralizată încă, ea ar fi trebuit să fie urmărită de Popovici cu deosebită atenție, spre a-i puteà fixà hotarele locale. Dar Popovici — în opoziție cu Bartoli —

dă pentru toate opt satele numai forma m l' å r e. Un cuvânt cu fonetism asemănător e m l' e «miel». Ca formă hotărîtă a lui m l' e se dă m l' e l' u pentru cinci sate. Dacă ar fi notat-o incidental, în graiul unui individ, am puteà crede că avem a face cu un fenomen de asimilație progresivă (m l' e l' u în loc de m l'e l u). Dându-se însă ca formă «normală» (în contrazicere cu m l' e, -l u dela p. 59), avem tot dreptul să credem că asimilația progresivă în acest cuvânt nu există în graiul Istroromânilor.

Şi aşà am puteà continuà cu cele mai multe dintre cele 85 de «cuvinte normale», arătând lipsuri, forme suspecte (cf. g r ă v u r, g l' e m u r, g l' i n d u r dar f l' e r u r e, c l' e p t u r e sau: v å l e, plur. v å l e l e p. 54 dar v ă l' e l e p. 60, apoi: b à s e r i c ę, s e r a, w i ț e w a, care la p. 59 se tipăreşte v i t e a n a) şi erori vădite. In schițarea ce o dă (p. 57—60) despre vocalismul şi consonantismul istroromân, Popovici susține că *ă* «trece în *e* mediu» și dă ca exemplu: «p e r < p ă r» (p. 57), ca şi când în desvoltarea istorică a sunetelor româneşti *ă* (în *păr* dacoromânesc) ar fi stadiul anterior şi *e* (în p e r istroromân) cel ulterior; tot astfel el crede că istroromânescul b e v u s'a desvoltat din *beau* printr'o formă intermediară *bęu* (p. 58), pe când ştiut e că dacoromâni *beau* e nou şi analog, în locul vechiului *beu* < BIBO. P. îşi închipue că bissilabul *aúd* «s'a prefăcut în â v d u», pe când, dimpotrivă, formele dacoromâne *aúd* şi meglenite *út* (din *aúd*) sânt mai nouă. Alte asertiuni la Popovici: *ge*, *gi* trece în *j*, *ẑ* sau în *i̯*; exemple l e i̯ a = legea (p. 60), ca şi când cuvântul *lei̯e* ar fi urmaşul latinescului LEGEM şi identic cu *lege* al nostru. — Sau: *ti* şi *ti̯* trece în *ț* d. ex. ț i n, dar p a t í (p. 60), ca şi când acesta ar fi urmaşul latinescului PATIRE şi identic cu *păți* al nostru. — După P. lat. *tr* dă *r* d. ex. b e t ă r (p. 60), ca şi când n'am aveà t r e m ę t e şi alte cuvinte, care trebuiau să-i arăte că amuțirea lui *r* în b e t ă r nu se datoreşte lui *t* precedent. — Popovici crede că diftongul *ea* s'a redus în *ę* «subt influența italienei» (p. 58). Dar în majoritatea cazurilor în care cuvintele româneşti se aseamănă cu cele italieneşti, în italieneşte avem doar *ẹ* şi nu *ę* (d. ex. *sẹra*, *nẹra* etc.) căci pronunțarea deschisă a lui *e* în italineasca literară (!) e condiționată de alți factori decât trecerea românească a lui *e* în *ea*. — Iată şi câteva specimene de explicări fonologice vrednice de relevat: «*i* inițial desvoltat din *a* lab. (adică: labial) d. ex. *anima* < *inimă*» p. 58, sau: «La *ọá* pronunțat şi *u̯a* armonia sunetelor e mai mare şi trecerea lor în *o* e foarte uşoară şi explicabilă». Adevărat că spre documentarea acestei asertiuni se citează exemple cu *au̯* (şi nu cu *u̯a*), dar nu înțelegem de ce imediat continuă: «De ce însă . . . se reduce . . . *ọá* la *o* mediu nu pot explicà». Adică: trecerea lui *oa* în *o* e la p. 58 «uşoară şi explicabilă», dar la p. 59 «nu o poate explicà».

In capitolul V se tratează despre Morfologia istroromână, în acelaşi fel superficial, cu devieri fără rost şi cu asertiuni curioase, d. ex. «a dispărut declinațiunea pronumelui peste tot» (p. 62), deşi ne dă (la p. 72) paradigmele acestei declinări. El crede (p. 63) că în numele Bucovinenilor

Onciul, *Tarangul* etc. se menține *-l* al articolului și nu știe că aceste forme sânt artificiale, create în școala lui Pumnul. Vorbind de articularea femininelor, nu amintește tipul reprezentat prin s t ę-s t ę v u (p. 63).

La «declinarea substantivelor» susține că «cazurile au dispărut» (p. 64), fiindcă el nu a observat că dativul femininelor are terminațiunea *-e* (II § 122). In paradigmele ce urmează (p. 64—65) se citează și formele corespunzătoare meglenite (cu care ocazie el se miră de vocativul *il'i̯uli*, care-i de tot normal, corespunzând lui *fiule* al nostru), cele aromânești (dându-se ca exemplu de un genitiv al substantivelor masculine: *dup-a lui̯ fil'*) și cele dacoromâne (unde lipsesc vocativele din plural și se dă ca dativ dela *fiu* forma *al fiului*). Urmează apoi, pe mai multe pagini, exemple despre declinarea substantivelor în textele vechi românești, care nu aduc absolut nimic nou, pentru forma cărora el nu dă nici o explicare (necunoscând problemele morfologice pe care le arată această declinațiune), decât doar curioasa aserțiune că în forme ca *case ei* avem a face cu greșeli de tipar (!) la vechii scriitori. Ca model de claritate a expunerii citez (p. 70): «terminațiunea [neutre]lor la singular e cea a m a s c u l i n e l o r (-cons.), iar la plural e l a t i n e a s c ă *-ę* respective *-ur(e)*» și între exemplele cuvintelor «de origine latinească» se dă cuvântul u d o r (p. 70). Pe l ę m n ę, plur. l ę m n e îl numără între neutrele istroromâne (p. 71).

Comparațiunea adjectivelor după el «nu presintă nimic deosebit» și superlativul ar fi ćel, ća m å i̯ b u r, -ę (nearticulat!) p. 71.

In paradigma declinațiunii pentru pronumele personale (p. 52) nu numai că lipsesc o mulțime de forme (precum m i i̯ e, ț i i̯ e etc.) și variante (cf. în texte: ă t - i̯ e 27/1, t' e 31/6 pentru dativul pronumelui conjunct de persoana a doua în legătură cu verbul i̯ e), ci se amestecă formele conjuncte cu cele absolute, se tipărește greșit (l o r la acuzativ și l e l' — am așteptă l' l e — la dativ) și se citează forme curioase, ca acel ă i̯ dela coadă (în loc de l'?), pe care nici el nu știe să-l explice. Pe această pagină nu e rând în care să nu fie o formă greșită sau o eroare de tipar.

Dintre «numerale» (p. 73—74) citez:

d e v e t p r e j å ć e (cu j)

d o v o t ă z å ć e (cu *ă* și *z*)

d o v o t e z å ć e ș i u r (cu *e* și *z*)

c v å r n a r u, însă c v ă r n å r 52/10

z ă d ă ń u (cu *ă*) — z å d ń a (cu *å*)

t r e i̯ u ar fi formațiune «regulată» dela t r e i̯ a

z å l i c (-u, -a) e dat ca adjectiv care se acordă cu substantivul următor (cf. însă II § 134).

v o t ă, -e ar corespunde dacoromânescului «căte» și ca exemplu se dă: t r e i̯ v o t e t r e i̯ f å ć e d e v e t = 3 × 3 = 9.

Tot așa neîngrijite sânt paradigmele verbale (p. 74—100). Nu voiu relevà la acest loc toate greșelile mărunte din acest lung capitol, ci voiu scoate la iveală numai trei puncte caracteristice:

La p. 78, după ce ne dă formele de conjugare ale verbelor auxiliare, Popovici scrie: «Aceste sânt formele obișnuite. Și nu pot să înșir și celelalte forme, căci n'are nici un înțeles». Mi se pare dimpotrivă, că în Gramatica unui dialect, bazată pe o culegere bogată de texte, n'are nici un înțeles a se da numai paradigmele, mai mult sau mai puțin reconstruite în mod teoretic, ci tocmai formele care se găsesc în texte, cu indicarea locului și cu toate variantele.

Dacă Popovici își culegeà datele sale despre conjugarea verbală din textele ce le-a publicat, nu puteà scrie la p. 86 despre conjunctivul verbelor de conj. I: «Pres. conj. e egal cu cel din indicativ, cu deosebire că la persoana a treia (formele 3 și 6) se termină în -ę d. ex. i̯o - i̯ zicu neka [de ce scrie pe zicu cu *c* și pe neka cu *k*?], se cănte = eu îi zic să cânte?» Propoziția aceasta, pe care e imposibil să o fi cules Popovici din gura unui Istroromân, e un dacorománism patent. Conjunctivul istroromân la verbele de conj. I se deosebește de cel dacoromân tocmai prin faptul că nu păstrează formele vechi cu terminația *-e* la persoana 3 din singular și din plural, ci e identic cu indicativul, având terminarea *-ę* (< *ă*) la persoana a treia din singular și terminația *-u* la persoana a treia din plural. Dovadă următoarele exemple din textele publicate de Popovici (care, în loc de *ę* final, scrie, precum văzurăm, *ẹ* sau *ă*) în vol. II: neca stęptę $^{12}/_{9}$, neca-l lăsă $^{13}/_{21}$, neca-l rogă $^{13}/_{25}$, neca jutę $^{38}/_{32}$, neca mărănkẹ $^{40}/_{4}$ etc., neca se-nsoru $^{6}/_{31}$, neca mărăncu $^{16}/_{15}$ etc.

La p. 100 Popovici remarcă formele scurtate, precum -i̯ în loc de i̯aste, care, după consonante, devine ă i̯, ca și la pronumele personale conjuncte. Iată cum exprimă el acest lucru: «In cursul vorbirii formele gramaticale se netezesc și din acest motiv am pus în paradigme și formele tocite, care se repareazä din nou».

In capitolul despre «adverbiu» (p. 101—103) ni se dă o listă — necompletă — a adverbelor istroromâne, făcându-se distincția între adverbe de loc, de timp și de mod, cu obișnuitele greșeli de traducere (d. ex. k' a, t' a = de tot), de tipar (v å l e în loc de v å l' e), de transcriere (i n c å ć = încoaci, c ă n (*ϑ*) cu *ϑ*, a cărui valoare fonetică e neexplicată în lista semnelor sale fonetice) și de explicare (astfel el crede că d o s t i, luat deadreptul din limba croată subt forma aceasta, s'ar fi desvoltat din d o s t a «analogic italienei, cf. *tardi* pro *tarde*»; mai susține că adverbe ca «ziua, noaptea» sânt formate ca *fuga* și bănățenescul *i̯úta*, în loc de *iute*). Incolo, capitolul acesta e umplut cu generalități, precum: «Adverbiile pot să consteà dintr-o singură vorbă sau se pot formà cu ajutorul prepozițiilor, în ce (!) caz se numesc adverbiale. Ele-și păstrează firea (!) și în acest caz și se pot comparà ca adjectivele...» etc. (cf. întregul alineat dela începutul acestui capitol).

La «Prepozițiuni» (p. 104) se dau între cele «simple» d i n și d u p ă, iar între cele compuse p î r, p i r și se traduce neexact ă n t r e prin «între», ă n t r u prin «întru», c ă t r a prin « cătră» și d é s p r e, d i s p r e

prin «despre» (cf. II § 179). Tot astfel, la «Conjuncțiuni» (p. 104—105) n i ș se traduce prin «nici (nimic), nu».

Și capitolul despre «Formarea cuvintelor» (p. 106—107) începe cu generalități, în cea mai mare parte neexacte. Intre prefixe el numără pe *a* protetic, care «nu se folosește. Nu se zice a c o p e r i, a r ă t a, a ș t e p t a, a ș t e r n e, ci c o p e r i, r a t å, ș t e p t å, ș t e r n e [recte: ș t ę r n e], etc. Subt infuența acestei evoluții a amuțit *a*- și din celelalte părți de vorbire, d. ex. v o c å t (avocat), p r o p e (aproape), c m o ć e (acmoce), f å r ę (afară), care au fost derivate cu ajutorul prefixului *a*- din lat. *ad*-». Am citat acest pasaj întreg, căci el e caracteristic. Erà un timp când filologii, în loc să dea explicări, întrebuințau termeni tehnici gramaticali. Cuvinte ca epenteză, epiteză, sincopă etc. erau un fel de formule pe care, întrebuințându-le, filologul se credeà scutit de a mai da vreo explicație, asemenea celor ce cunoscând numele latinesc sau grecesc al boalei lor, cred că nu mai au nevoie de medicamente. Tot astfel și «proteza» e un termen tehnic, care nu explică nimic. De ce apare această proteză a lui *a* în anumite cazuri și în altele nu, e o problemă care pe Popovici nu-l preocupă. Confundând noțiunile, el citează între cuvintele cu *a* protetic tocmai forme ca a c o p e r ì, a r ă t à al căror *a* derivă din latinescul AD-, iar între cele cu AD- latinesc dă pe a c m o ć e, al cărui *ac*- derivă din lat. ECCU- sau ATQUE-, în nici un caz însă nu din AD-.

«Observările sintactice» (p. 109—113) pot fi une-ori folositoare. Dar Popovici (p. 112) consideră conjuncțiile *ke de* în propoziții ca: t u v e r z i ț e k e d e r ę i f i m u t a s t ă ... (în care avem cazul explicat de noi în II § 254: *ke* după verba declarandi, chiar când propoziția următoare e introdusă printr'o conjuncțiune condițională), ca o «interesantă inversiune a lui *de*+*ke*» (p. 112). Constatând influențe slave în sintaxa istroromână, el sfârșește acest capitol prin următoarea propoziție: «Natural că din punct de vedere subiectiv pare un ce curios, dar viața și firea limbii se condiționează de fapte obiective și nu subiective păstrând aranjamentul logic moștenit din bătrâni» (p. 113).

După partea gramaticală urmează un capitol despre «Raportul dintre dialectele istroromâne și celelalte dialecte române» (p. 114—121). In vol. II, pp. 348—349 am arătat pe scurt care e părerea lui Popovici despre originea Istroromânilor și am combătut argumentele sale. La acest loc vom relevà numai curiosul fapt că Popovici foarte adesea dă drept document ceea ce trebuie documentat. Astfel, voind să arăte pentru ce «spațiul (!) dela sec. X—XVI» erà potrivit pentru ca Românii să-și părăsească patria lor primitivă, înșiră: venirea Maghiarilor, năvălirea Tătarilor, pustiirile turcești, migrațiunile Slavilor (cari?) și migrațiunile Românilor (adică Românii au emigrat pentrucă ... au emigrat Românii!) «și, ce ne interesează mai mult, s'au format dialectele limbii române» p. 127). Mai întâiu: de unde știe Popovici că dialectele române s'au format în «spațiul» dela sec. X—XVI? Apoi, până acum se credeà că formarea celor patru dialecte ale limbei române sânt urmarea

despărțirii Românilor în patru grupuri fără legătură geografică între ele. Popovici ne învață însă acum că din cauza formării dialectelor, Românii au început migrațiunile.

Cu un capitol «Note despre Românii din Istria» (pp. 130—143), în care se înșiră unele din părerile înaintașilor despre originea Istroromânilor și se reproduc, după «Foaia pentru minte» din 1857 rugăciunile notate de Covaz, urmează câteva «Intregiri» (p. 144) și «Suplementul la Glosar» (pp. 145—152), despre care a fost vorba mai sus.

Singura recensie scrisă cu competență despre cartea lui Popovici este cea publicată de H. Tiktin în «Archiv f. d. Studium d. neuren Sprachen u. Literaturen», vol. 126 (1911), pp. 477—438.

1904 — 1922

Glavina

I — II

Două articole.

ANDREIU GLAVINA erà întâiul Istroromân care a învățat carte la noi, pregătindu-se pentru cariera de dascăl și redeșteptător al conștiinții naționale la compatrioții săi. Din scrisorile pe care le trimiteà din Susnievița și Jeiăni fostului său profesor A. Viciu la Blaj, se vede cu câtă sfințenie ținea el la misiunea sa de apostol, cu cât entusiasm știà să vorbească connaționalilor săi despre școala pe care aceștia, la îndemnul lui, o cereau guvernului austriac, dar în același timp cât de zadarnice erau intervențiile sale la București, unde nu obțineà decât promisiuni.

La 1904 publică în «Unirea» din Blaj (anul XIV, No. 9 din 27 Februarie), subt titlul *O voce*, un articol informativ despre Românii istrieni, vorbind despre deosebirile lor dialectale, despre port, ocupațiunea și conștiința lor națională și mai ales despre planurile sale de răspânditor al cărții românești. Face un călduros apel ca să fie ajutat la întemeierea întâiei școli naționale în Istria, arătând în cuvinte mișcătoare primejdia slavizării, pe care o credeà atât de iminentă, încât orice acțiune de salvare națională ar fi venit prea târziu dacă mai întârzià 3—4 ani.

Doi ani mai târziu el publică în aceeași foaie (anul XVI, No. 20 din 12 Maiu) subt titlul *Rumerii și școala națională croată*, un nou articol, în care semnalează iarăși primejdia de slavizare, arătând încercările Istroromânilor de a obține școală cu ajutorul doctorului Scampicchio, și propaganda protivnică croată, în frunte cu societatea din Zagreb «Ciril și Metodiu».

Abià răsboiul cel mare a adus și pentru Glavina realizarea visului din tinerețe. In Istria italiană, Românii au obținut în sfârșit școala națională, în fruntea căreia ajunse Andreiu Glavina. Cu moartea lui, a murit și școala românească.

III

Glosar româno-istroromân.

La îndemnul și după indicațiile lui A. Viciu, GLAVINA, reîntors în mijlocul compatrioților săi, începe să culeagă date și material de limbă, pe care le trimite fostului său profesor. Subt titlul *Dela frații români istriani* s'a publicat în «Unirea» dela Blaj, în 1904, p. 23, 35, 47—48, 57—58, 67—68 și 79 un Glosar româno-istroromân, singurul de acest fel până astăzi.

Gazeta blăjană fiind inaccesibilă celor mai mulți cercetători, reproduc acest material, cu atât mai prețios, cu cât ne vine dela un Istroromân și fiindcă cuprinde unele cuvinte necunoscute sau rar atestate de alții. Reproducerea lui mi s'a părut necesară și pentrucă Glosarul acesta fusese tipărit cu nenumărate greșeli și, pe cât se pare, și cu unele modificări făcute la Blaj. Intr'o scrisoare (nedatată) Glavina cere lui A. Viciu să-i trimită corecturile «ca să nu se întâmple atâtea greșeli ca în cele publicate în Unirea», iar în alta (din București, Aprilie 1904) el îi recomandă profesorului său «dacă cumva nu înțelegeți destul de bine dialectul nostru, atunci mai bine faceți oarecare românizare». In corespondența pe care d-l Viciu mi-a pus-o la dispoziție se arată câteva greșeli pe care le relevez în note.

Cuvintele reproduse mai sus arată că materialul de limbă dat de Glavina nu poate fi utilizat decât în mod critic. Tendințele de «românizare» și influența inconștientă a limbii dacoromâne, fac ca tot ce ne-a comunicat Glavina să se înșirue în seria acelor lucrări—cunoscute în de ajuns din literatura aromânească — care au fost scrise cu cele mai frumaose intențiuni, dar care, din punct de vedere filologic, trebuie primite cu rezerva cuvenită. Ele au însă o importanță deosebită din punct de vedere linguistic, căci ne permit, urmărind influențele dacoromâne asupra unui Istroromân, să vedem care fenomene anume înrâuresc cu deosebire graiul în cazuri de bilinguitate și unde se produce mai întâiu nesiguranța în rostirea sau în construcțiile graiului părintesc. De aceea voiu insistà la acest loc ceva mai pe larg asupra dacoromânismelor lui Glavina.

El scrie k a l, i e l, g o l, v i c e l, m n j e l în loc de c à, ị e, g o, v i ț é, m ń e (cu *l* final amuțit); tot astfel, alături de forme adevărate, fără *l* final, el are adesea articolul masculin *-ul*: p a i z u l, m e r u l, p r e v t u l (și p r e o t u l), g u v e r n u l, l u c r u l, p l u g u l, p a m i n t u l, c e r u l, v i c e l u l, l a p i s u l, b o v u l t r a z e v o z u l k u f i r u l;

alături de genetivele și dativele adevărate, construite cu *lu*, el scrie adesea *lui*: l u i f r a t e l e m e ŭ, l u i v a k e, l u i D o m n u, l u i k a l u, l u i s o r e c u, l u i b o v u, odată chiar k o r o n a A v s t r i e i;

întrebuințează prepoziția p e înaintea complementelor nume de ființe: p e f r a t e l e, p e m a j a, p e f e c o r i;

formează persoana a treia dela pluralul prezentului indicativ al verbelor de conjugarea I în *-ă* (*-é*,*-e*) în loc de (*-u*): t o c l u k r ă, b r e c i c a r i l a t r ă, o m i r i s e r o g e, o m i r i s a p e, m u l j e r i l e s p é l é, p r o f e s o r i i n v e c e p e f e c o r i (alături de î n m e c);

alături de formele adevărate în *-ę́* (scris *-é* și *-e*), îi scapă destul de des dacoromânisme în *-este* la persoana a treia a indicativului prezent singular dela verbele în *-esc*: m e l j u b e s t e p e m i r e, p o t k o v e s t e, i e l s e m i s l e s t e;

persoana întâia dela plural se termină de obiceiu în *-n*; găsim totuși forme ca n k a c a m, m ă n k a m, m e r e m; dela verbul a v ę întâlnim formele a m și a n;

pronumele relativ «care» apare subt forma nearticulată: i o l j u b e s c p e o f e t i c ă c a r e . . . ., b r e c ĭ c a r i l a t r ă, c a r i g a n e s k;

în loc de *ę* întâlnim *a* după labiale: f a t a, n e v a s t a, v a r g ă, v a r s ă (= v ę r z ę);

în loc de *l'* întâlnim *i̯* în p u i, și t r i f o i; acesta din urmă — suspect — e dat alături de d i t e l i n ă; și forma k u i b în loc de c u l' b este suspectă;

alături de l j e p u r u, s o r e c u, întâlnim și formele dacoromânizate l j e p u r e, s o a r e c e;

subt influența grafiei dacoromâne, el scrie *-ĭ* final: a k u r ĭ, b r e c ĭ, b a t u n ĭ, f r a c ĭ (alături de f r a c), f r a z ĭ (alături de f r a z), s o l d a c ĭ, etc., alături de forme adevărate ca a s t e z, b u r (plural), d é - m;

alte dacoromânisme — dintre care unele par a fi simple greșeli de condeiu sau de tipar — sânt: m e u (m e ŭ) în loc de m e v; — g u n o i, alături de adevăratul g n o j; — p r e o t u l (alături de p r e v t u l, p e v t u); — v e n i t alături de v e r i; — d a u, b e u = d å v u, b e v u; — d ó r e (cetește d o a r e) = d o r e; — m j a și m i a = m ń a; — e u m e ă r d, e l s e ă r d e = i̯ o . . ., i̯ e . .; — i e s t e = i̯ e; — n o i b e m = b e i̯ é n; — d e a = d å i̯ e; — s e p t e în loc de s å p t e (pe la Blaj se rostește *šępte* și se scrie *șepte*); — p e u s k a t ș i p e a p ă în loc de p r e . .; — d e 8 a n i în loc de å ń; — A n d r e i u, f r u c t, sânt dacoromânisme patente; — h a r t a c a a b a «hârtia cea albă» e o construcție dacoromânească;

interesante sânt următoarele cazuri: dacoromânescul ‘otravă’ se traduce bine cu o t r o v, dar în exemplu urmează: s e o t r a v e s k k u o t r a v ă; — lui «izvorăşte» îi corespunde istroromânește z v i r ę', precum aflăm în exemplul dat: a p a z v i r é a d i n p a m i n t; totuși Glavina dă corespondentul z v o r e a; — în loc de s p e l å (cf. s p é l é) el scrie s p a l a, care nu-i decât o istroromânizare a lui s p ă l à al nostru (după modele ca *făcut* = f a c ú t), întocmai precum m e r z e — alături de m ę r e — pare a fi o istroromânizare a lui m e r g e al nostru (după modele ca *sparge* = s p å r z e); de aceea, dacă alături de p e m i n t întâlnim p a m i n t (și chiar p ă m i n t u), îl vom considerà mai de grabă ca o istroromânizare din *pământul* dacoromân decât ca o formă existentă (deși posibilă); tot ca o istroromânizare a lui *atâta*

(după modèle ca *afară* = f â r ę) îl consider pe t â t a, neatestat aiurea.

Uneori e greu a spune dacă formele date de Glavina sânt veritabile sau sânt dacoromânisme. Astfel pluralele articulate k o l e t u r i l e, s n o p u r i l e, m u l j e r i l e trebuie, probabil, îndreptate în c o l e t u r l e, s n o p u r l e, m u l j e r l e. — In loc de i n s t r u m e n t și t u r n am aşteptà i n s t r u m e n ă t și t u r ă n. — In loc de m u t am aşteptà m u t a s t. — Pluralul feminin l u n g e e dat și de Ive, încât nu trebuie să-l corectăm în l u n z (= l u n ž, atestat de alții), dar l a r g e în înțelesul de «largi» (nu de «departe») are nevoie de confirmare. — n v ă r t é «învârtește» e dat și de Maiorescu, dar k r o a t (în loc de h r v â t?) și mai ales t i m p în loc de v r ę m e e suspect.— Cred că și l e l i c ă (= l e l i ț ę) e dacoromânism.

Interesant e a urmărì și influența dialectului istroromân asupra limbii dacoromâne întrebuințată de Glavina. In privința aceasta vom găsì multe exemple în bucățile următoare, astfel în echivalentele românești din «Glosarul» din Jeiăni (relevate în note) și mai ales în traducerea dacoromână dată de el la textele istroromâne. La acest loc notăm numai confuzia pe care o face la cuvântul l ă c a t (= lacăt), căruia îi atribue înțelesul de «cot» al cuvântului istroromân l à c ă t.

Trecând la transcrierea lui Glavina, trebuie să spunem că aceasta e plină de neconsecvențe și echivocuri (datorite de sigur și tipografului), iar deslușirile din fruntea Glosarului nu sânt destul de clare.

Ca și în alte lucrări (vezi mai departe), Glavina distinge între *ă* și *â*, însă nu în mod consecvent. Astfel el scrie: k â r p ă dar k ă r p i, s p â r t ă și s p ă r t ă, b â c v ă și b ă c v ă, â n s și ă n s, ă r p a și â r p i, k ă n d și k î n d (tipărit și k i n d), l â r e și l ă r a, p l â n z e și p l ă n g, v â r t i și v ă r t e, m â r ă n k ă și m ă r ă n k ă, ă i și î i etc. Prepoziția ă n o scrie deobiceiu i n. Uneori — la 1904 se scrià încă în ortografia noastră și *ĕ* — întrebuințează și semnul *ĕ* pentru *ă*: b r ĕ v, g r ĕ v (și g r ă v), s ĕ r k (și s ă r k).

Sunetul *å* se redă prin *a*.

Pentru *ę* avem diferite semne; mai rar e transcris prin *ea* și *éa*: s v i r é a; intenția lui Glavina erà a-l redà prin *é* (și în poziție neaccentuată), care în ortografia română pe care o învățase la Blaj aveà valoarea diftongului *ea*: b u r é, b o s k é, f r i k é, g l j a c é, g r é, k u h e i t é, m u s a t é, p o r t é, s p é l é, s t a l é, v a k é etc. Adesea însă el scrie *e*: d e (alături de d é), k r e s t a (alături de k r é s t a), m ă g l e (alături de m ă g l é), m u l j e r e (alături de m u l j é r e), p i a z e (alături de p i a z é), v e r d e (alături de v é r d e), apoi: m u l j e r a, c u d e, f e t e, b u r e a p é, k a m e s a, s p ă r ţ a p l i r e, a k a s e, z e c e, a b e, i n k e, m i k i c e, m â r ă n k e, c e s t a n o p t e, etc. In toate aceste cazuri *e* e scris greșit în loc de *é* (= *ę*). Numai la verbele în *-ęi*, grafia *-ei* corespunde, precum reiese din observarea expresă a lui Glavina (cf. mai jos, notele 150 și 154) rostirei din Berdo; inconsecvențele nu lipsesc însă, d. ex. z e k o p é i dar z e k o p e i t, p r o b i r e i și

pobiréi, svikéi și svikei, stimeit și stiméit, presentéi și presentei, etc. In baserikă (consecvent) pare că avem de fapt rostirea *e* (II § 35), iar invers, rostirea *ę* e sigură în rév și, poate, în grév (cf. II § 29). In tendința sa dacoromanizătoare, Gl. redă adesea pe *-ę* final prin *-ă*: pravică, bocă (și boce), kurată, deblă, krelută, séră, acă, barkă, bată, biră, baserikă, brazdă, tikvă (și tikvé), britvă, bacvă, baretă, kamizolă, cĭafă, mikă, spârtă, zokă, mărânkă, reslégă, trekă, etc., deși într'o scrisoare către A. Viciu (din Septemvrie 1905) el scrie «*ă* la finea cuvintelor totdeauna se aude ca *é*(*ea*)». Uneori avem și greșeli de tipar ca mărănka (în loc de mărănkă = mărăŋkę), vréd (în loc de vred); forma té «ceaiu» e o istroromânizare a lui te (ardelenism). Dacă alături de vaké întâlnim lui (= lu) vake, aceasta corespunde într'adevăr rostirii (II § 122). Glavina însuși nu aveà o idee clară asupra valorii lui *ę* istroromân precum reiese din următorul pasaj dintr'o scrisoare adresată la 14 Sept. 1904 lui A. Viciu: «Deosebirea între *é* și *ea* este foarte puțin. Dar cu toate acestea, în dialectele istroromâne se observă diferența destul de mare ... d. ex. bliskea, nu-i tot aceea ce ar fi bliské, pentrucă în cuvântul bliskea se aude destul de bine acel *a* din urmă ...; morea 'trebuie' nu s'ar puteà scrie moré ..., tot așà purtea, portea etc. Iar *é* nu se poate scrie cu *ea* pentrucă *é* al mieu este egal la *é* rom. [= *ea* accentuat în vechea ortografie, rostit prin părțile Blajului *ę*), d. ex. lukré, iar nu lukrea, kuhé, iar nu kuhea etc. E posibil ca oarecare cuvânt să aibă și greșală ...».

Transcrierea lui *č* și *ț* îi face lui Gl. cea mai mare greutate, el fiind dintr'o regiune, în care aceste două sunete — ca și *s* și *ș*, *z* și *ž* — se confundă. Intr'o scrisoare către A. Viciu, din Aprilie 1905, Glavina scrie: «Este adevărat întru câtva că *ce* și *ț* se confundă puțin, din cauza limbei slave, care, precum se știe, a influențat foarte mult asupra dialectului nostru. Dar cu toate acestea, dacă e omul cu băgare de seamă și de omul întreabă de mai multe ori, cum trebuie, *č* sau *ț*, de sigur va obțineà rezultatul dorit și favorabil limbei românești. Tot așà e și cu afacerea lui *s* și *ș*. Eu, într'adevăr, vă spun drept, am fost foarte încurcat și influențat [în ortografie] de limbile croată, slavă, sârbă, bulgară și maghiară, încât aproape n'am fost în stare să fac deosebire între *c* și *ț*, *ș* și *s*, *j* și *z* etc. Acum, mulțumită Bucureștiului, par'că nu mai există vălul acel negru înaintea ochilor mei în privința ortografiei române». In face și subțire el aude același sunet, pe care îl redă, după model croat, prin *c* (= *ț*) și nu numai înainte de *e*, *i*, ci și înainte de consonante, de vocalele *ă*, *o*, *u* și de zero. Vom aveà deci, să cetim *ț* în toate cuvintele următoare: acă, anca, băcva, bicvi, bocă, brecĭ, 'c (= îți), ca, cace, casta, casti, catezi, cel, céle, celice, cerși, cerușe, cest(a), césta, cĭafă, cimiter, cira, cire, cude, cudesc, cuke, cukor, dinci, duce, duljce, face, fecor, fetică, fracĭ, gljaca, gnoienică,

înmec, invece (= nvęţę), io-c dau, kanconeta, kucitu, lastavica, lancun, lelică, macka, naranca, 'nkaca, oblacno, oc, ocisti, plACă, picor, pravică, puc, puric, ruci, seminca, skafunice, skerc, skercéi, soldacĭ, sorecu, subcire, sulacéi, Susnjevica, taca, toc, udica, vicel, etc. Supărător este numai că, deşi rar, semnul *c* are şi valoare de *k* (transcris deobiceiu prin *k*): advocatu (alături de advokatu), brec (care trebuie cetit uneori brek, iar alteori breţ), capu (alături de kapu), codru (şi kodru), cu, fac, kontract (şi kontrakt), lucrul, pipesc, trecut. Odată el întrebuinţează chiar pe *ţ* al nostru: toţĭ (alături de toc); mai rar găsim transcrierea cu *č* croat: anča (alături de anca), čia, čude (alături de cude), ključ, oč (alături de oc). Lucrul se complică şi mai mult prin faptul că sunetul *ć* îl redă uneori prin *ć* (explicat ca «*ty* unguresc»): bućile, ćaro, maće «pată» — altădată prin *ćé*: ćearo, — altădată prin *č*: bučile, čaro, cepič, klopotič, več, — mai adesea prin *c*: bătic, beutic (ceteşte bevutić), gârlicu, kokotic, lakatic, mikic. Indoială cum trebuie cetit *c* există la două cuvinte neatestate de alţi autori: hardaca «perie (de lustruit ghetele)» şi cavli «cuie»; cred că în amândouă cazurile avem a face cu un *ţ* din *č*, întâiul cuvânt fiind înrudit cu germ. *Kardätsche*, iar al doilea fiind serbo-croatul *čavao* (*čavla*) «cuiu».

La celelalte sunete avem transcriere aproape consecventă: *lj* redă pe *l'* (numai odată întâlnim volie alături de volje), *nj* pe *ń* de ex. munjit = muńit (numai ani trebuie cetit âń şi mj ca mń; odată găsim scrierea angjel alături de anjel = âńel), *ge* este *g(h)* + *e* (d. ex. bragesi), *ĭ* e redat deobiceiu prin *ĭ*, mai rar prin *i* + *voc.*, dar avem şi transcrierea *j* (maia şi maja), iar pe ie «el» îl găsim redat odată prin *e*; *z* are valoare de *z* (*s* fonic): fazol, fraz, zut, stanză «potecă», numai în varsă (=vęrzę), pais (alături de paiz) şi skusei (=scuzéį) e redat prin *s*.

Inconsecvenţele nu lipsesc nici la forma unor cuvinte. Astfel: prévise şi previse; casta şi césta; ditelină şi detilină; brăgesĭ şi bragesĭ; race şi rece; vêrh şi verhu; zegresi şi zegrisé; petroljo şi petrolja.

In reproducerea ce urmează a Glosarului am restabilit ordinea alfabetică neobservată cu rigoare în original şi am îndreptat câteva greşeli de tipar, utilizând corespondenţa lui Glavina către A. Viciu. De altfel, în note se arată aceste îndreptări:

A

(p. 23) abandonà = abandonéit: muljera l'a abandonéit
ac = ak, pl. akurĭ: io am kumperat astez cude akurĭ
acel = cel
acèle = céle, céle fete

acest = cest: cest om nu ie bur, zato ke je roisu
acolo = kolō: kolō s-a dus el în osterie
acoperământul unei căsi acoperită cu slamă [1]) = strihă
acoperì = koperi: astez voi coperi casa mé
adâncătură în pământ: skulje, skulie [2])
adevăr = pravică: io am avut pravică, nu tu!
adevărat = pravo: tu ari pravo
aduce aminte = pameti, rikordéi: rikordé-te de mire
adunà = pobiréi, pobirei [3])
adunătură = kup, pl. -purĭ: noi aven [4]) mare kup de kumpir
advocat = advokat: csatezi [5]) va fi advocatu meu N. N.
aer = arie: aria de la [6]) Susnjevica e kurată
afară = faré: âmné faré 'du-te afară'
aicea = anča, oč, čia [7]): viro oc, sté anca, duce anca pâre și vir
ajutà = zuta: 'c va zuta Domnu 'ți va ajutà Dumnezeu'.
alaltăieri: catezi: catezi va veri cace kasé
alb = ab: io-s mai ab nego tu
albine = celice: anu cesta are cude celice
alt = at: pl. aljcs: at om, cela [8]) e un at om; cesta e ur at brek de manće [9]) 'acesta este un câne alt[ul] de[cât cel de] înainte' ; astez av mers (sau: s-av dus) aljcs omir la Fiume [10])
amar = zuk, zuko
an = an: anu cesta a fost bur an
apă = apa: apa de la [6]) noi e bure apé
apărà = apara: io aper [11]) pe fratele meu
aproape = prope
apus = zveidit: sorele a zveidit
arà = ara
arătà = arata
arbore = deblă: debla césta je mai mare nego ca ata
arde = arde
aripă = krelută
armă = arma

---

[1]) *istroromânism*: slâmę = *paie.*
[2]) *cred că numai* skul'e *e exact.*
[3]) *cu observarea*: «e curat și ascuțit».
[4]) *probabil rău cetit de tipograf în loc de* aren, *precum se dă de repețite ori.*
[5]) *astfel corectează Glavina în scrisoarea adresată lui A. Viciu greșala de tipar* cater; țâtezi = *poimâne* (= *cealaltă zi*).
[6]) *am aștepta*: dila.
[7]) *cu observarea*: č croat.
[8]) *tip.* cele.
[9]) *tip.* mancé.
[10]) *astfel corectează Glavina însuși exemplul tipărit greșit:* este z av mer dus aljo omir Fiume; *în loc de* Fiume *am aștepta* Rika.
[11]) *în manuscris va fi fost* apĕr: *Glavina scrie și* arĕta etc.: *am aștepta* âpar(u): cf. nota 32.

aruncà = hiti
asară = séră
ascunde = skunde
asin = asir: asiru cesta are mare koda
astăzi = astez
aştept = stept
asudà = spoti, poti
asudătură = pot
aţă = acă
atât = tâta [12]
avariţios = lakom
avut = bogat

B

baie = banj
balsamà = balsama [13], balsaméĭ
bani: pinez, soldi
barbă = barba
bărbatul mieu: omu mev
barcă = barkă [14]
băutură = beutic
baza la o casă — fundamenăt
bea = bé
beat = bét, opit [15]
bere = biră
biserică = baserikă
bolnav = bolăn
bostani = cuke
brâu = brěv
brazdă = brazdă
briceag = britvă
brumă = mraz
bumbi [16] = batunĭ
butoiu = băčvă
buzunar = zep

C

(p. 35) căciulă = baretă
cal = kal, pl. kalj

---

[12]) *poate dacoromânism istroromânizat (prin aferaza lui a inițial), sau influență din partea ital.* tanto. *Nu-l găsim atestat de alții.*
[13]) *formă dacoromână.*
[14]) *urmează cuvântul istror.* bată [= *baltă*] *explicat prin:* un loc unde curge în continuu apă de g n o j [= *gunoiu*], iar apa aceasta se numeşte g n o i e n i c ă.
[15]) *urmează cuvântul istror.* bedră = femurul piciorului.
[16]) = *nasturi.*

călcâiu = peta
cald = cad
calfă = garzon
cămaşa = kemesa
când = kând
câne = brec [17]
cântà = kanta [18]
cap = kap
căpitan = kapitan
căput = kamizolă
car = voz
cârciumă = osteria
carne = karne
cârpa = kârpa
cârpì = kărpi
carte = libăr
casă = kasa
cât = kât
câte ori = kâte vote
căutà = cerşì
caut pe mama = cavt pe maia
cazarmă = kasarma [18a]
ceaiu = te: noi bem saké séré té
cenuşă = ceruşe
cer = cer
cerc = kolumbar
cercei = urekine [19]
certà = sfădi [20], svadi
cheie = ključ
cheltuì = spendéi
chemà = kljema
ciafă = cĭafă
cimiter = cimiter, grob
cinà = cira
cine = cire
cioban = pastir
cioc = kljun
ciocan = bât, diminutiv bătic
ciorapi = strinfi [21], bicvi

---

17) *citeşte* brek!
18) *greşală de tipar pentru* kânta.
18a) *Dacoromânism (ardelenism). Citeşte* kazarma.
19) *Glavina adaugă*: de la ureklje.
20) *dacoromânism.*
21) *cred că* strinfi (= germ. Strümpfle, ung. strimfli) *e cuvântul dacoromânesc auzit la Blaj pentru 'ciorapi'.*

ciorapi de lână = skafunice
clădì = kladi
claie = kopa
clopot = klopot, dim. klopotič: oile porté la noi clopote
cloșcă [22]) = kocka
coadă = koda, pl. art. -dele: ljepuru are mikă kodă
coaja [23]) ce se face pe o tăietură a corpului = krastă
coastele = kostele: kostele lui fratele meu îs prekinite
cocoș [24]) = kokot, dim. kokotic, pl. kōkoci
contract = kontract: cace mev več a fakut kontrakt
copt = kopt, fem. [pl.] -te: merele îs več kopte
corn = korn: kornu de kapre ie mare
coroană = korona: korona Avstriei je musaté
coșarcă [25]) = spârtă, pl. art. -tele: spărta pljire de smokir [26])
così = kosi: anu cesta noi am kosit čude fir
cotul mânii = kuvată [27]): kuvatu mev are mare os
covertă = koperta: koperta de vapor se spélé saka zi
creastă = kresta: krésta lu kokotu ie roise
credință = véra: véra nostra ie ca mai bure
creieri = mozljan: mozljani de oie îs bur
crește = kréste: omu tirar kréste vred (= iute)
cruce = kriz: noi avem [4]) akase ur kriz betar [28])
crunpene [29]) = kumpir: noi mankam [30]) cude kumpir
cucuruz = trukinje: anu cesta a fost crude trukinje
cufăr = kufer [31]), baul: eu voiu kumpera [32]) ur baul
cugetà = misli: fratele mev misle kude [33])
cuglă [34]) = buče: fecori la noi se zokă ku bućile
cuib = kuib (de pasere) [35]): la noĭ îs čude kuibur
cuie = cavli: la noi se vinde [36]) čude cavli
cumpĕra = kumpĕra: eu am kumperat [32]) o uré
cunoaște = kunoste
curat = kurat: mie-m piéze [37]) kurat

[22]) *tip.* closcă.
[23]) *tip.* córa.
[24]) *tip.* cocos.
[25]) *tip.* cosarcă.
[26]) *probabil dacoromânism istroromânizat: am așteptà* smokvi.
[27]) *tip. greșit în loc de* kuvatū.
[28]) *citește* betăr.
[29]) *= cartof.*
[30]) *recte:* munkån *s.* mănkån.
[31]) *dacoromânism?*
[32]) *tipărit greșit în loc de* kumpĕra (corect kumparå), cf. nota 11.
[33]) *greșală de tipar în loc de* cude (= țudę).
[34]) *= popică.*
[35]) *cred că* kuib *în loc de* kuljb *e dacoromânism; cuvintele din parentezul următor sânt tot dacoromânești.*
[36]) *dacoromânism pentru:* vindu.
[37]) *probabil, greșala de tipar, în loc de* piazé (*= place*).

curăți = ocisti [38]): postolele luĭ fratele mev îs ocistite [39])
curcan = puric: saki [40]) om are la noi puricĭ
curechiu = kapuz: la noi omiri mârănkă cude kapuz
curge = tărli: apa târlé [41]) musat în boské [42])
cutezà = kuteza: omiri av kutezat fura
cuțit = kucit: ku kucitu se talje porku

D

da = da: dé-m pâre
deal = brig
de-asupra = vârde, vârh-de
deget = zazet
dejunà = rūci
de mine = de mire
deslega: reslegā: reslégă
desperat = desperat [43])
destin = destin
dimineața = dimiréța [44]): bura dimiréță [45])
din = din
dinț[i] = dinci: dinci melj âs mai aljb nego telj
direge = opravi, popravi: am opravit lukru
doare = dore: me dore capu
dobă = bubănj
doctor = dotor
doliu = zalost
domnul casii = gospodar
dop = cep, dim. cepič
dop mai mare = kalkun: kalkun de la [6]) bâcvă
dormì = durmì: cesta nopte am durmit čaro bire
drac = draku [46]): fi-ré draku în tire
duce: duce: io m-am dus la baserikă
dulce = duljce: viru cesta îi duljce kași mljara [47])
Dumnezeu = Domnu [48])

---

[38]) *tipărit greșit:* acisti.
[39]) *tipărit greșit* kurate (ocisitté): *evident că* kurate *e cuvântul dacoromân care explică pe* ocistite.
[40]) *explicat prin:* tot.
[41]) *tip. greșit:* târlé apa kurge.
[42]) *explicat prin:* pădure.
[43]) *neologism format dacoromânește; am așteptà:* disperéit.
[44]) *tipărit* dimineața, *care-i cuvântul dacoromânesc.*
[45]) *tip.* dimirétă.
[46]) *tip.* drakui.
[47]) *explicat prin:* mierea.
[48]) *urmează:* articulat Domnul, *ceea ce e un dacoromânism.*

E

econom = agricultor [49])
elemozină = lemozină: astez am dat în baserikă lemozină
epistolă = list: astez am primit din Fiume [10]) ur [50]) list
etate = dobă: el are o dobă de zece an

F

(pag. 47) face = face: io am fakut astez ur musat băt
făină = farіră: farira de grâv je mai abe nego de sĕrk
fân = fir: anu cesta firu je mai mare nego anu trecut
farfurie = piat
fată = feta, fata, fetica, fatina [51]): césta fetică je musaté
fereastră = oknă: okna césta je resbită [51 a])
fierbe = kuhei: kuheité-i cira?
fini = fini: am finit lukru mev
flămând = hlamund: io-s hlamund
floare = roza césta je ćaro musaté
fluierà = svikéi: io stivu mai musat svikei nego tu
foale [52]) = trbuh: me dore ćaro trbuhu [53])
foalele [54]) degetului = folele lu zazetu
foarfece = skare: io am kumperat [32]) din Fiume [10]) skare
foc = fok: în [55]) paizul nostru astez a fost mare fok
frăgar [56]) = murgvă: am mănkat murgvi
fragi = fraz: am aflat astez cude frazĭ
frate = frate: io am patru fracĭ inke [57])
frică = frika: iel are friké nopté se trekă [58]) pe la cimiter
frig = race: iarna casta va fi race
frumos = musat: fetica casta je ćaro musaté
frunte = frunte: frunta [59]) lui ie mikice
frunză = frunza: porku rada [60]) mârănke frunze
frunză de laură = lavrikă

---

[49]) *dacoromânism.*
[50]) *tip.* nr.
[51]) *recte:* féta, *tot astfel* fética (= fętiţa), fétina; *dacoromânism:* fata.
[51 a]) *citeşte:* rezbitę.
[52]) = *pântece.*
[53]) *urmează:* fólele [= *cimpoiu*] = un instrument cu care se sfiră [= *cântă*] cântece de joc la Românii din Istria acel instrument e din piele de oaie. *cf. Bartoli P. 46.*
[54]) = *buricul?*
[55]) *tip.* in.
[56]) = *dud, recte: dudă.*
[57]) *în parentez, tradus prin* încă.
[58]) *tipărit neclar, ar puteà fi:* trékă.
[59]) *tipărit* frunt.
[60]) *tradus, în parentez, prin* bună voie = *bucuros.*

frupt [61]) = frukt: merul nostru anu cesta a avut musat [62]) frukte
fulgeră = mige: casta nopte a ćaro [63]) migéit
fuma = pipei: eu nu pipesk; fratele mev pipé
fumă hornu[l] = dimé dimnjaku [64])
fura = fura: ieri mja furat o vaké din stalé [65])
fura pe nesimțite = okini: Maricina [66]) mia okinit kucitu
furca de fier = furka: noi aven [4]) sapte furke de fljer [67])
furcuță [68]) = pirun: pirunu cesta ie ćaro musat
fusaică [69]) = fazol: anu cesta avem zalic fazol

G

găină = galjiră: mai buré ie astez galjira nego mâre kokotu
galbin = zut: meru cesta [70]) ie zut ca și maranca
gard = gard: gardu nostru ie mare ur metru
gândì = mīslī: iel se misleste prévise [71])
gât = gutu: gutu [72]) luĭ frate mev ie ćaro subcire
găurit = probit: noi am probit astez o mare ârpe [73])
găvălia [74]) capului = tikvă: iel are mare tikvé
genunchiu = zerunklju: me dore zerunklju
ghiață [75]) = gljaca: la noi ie zalik [76]) gljacé
gingaș = delikat: fratele mev ie ćaro [77]) delikat

---

[61]) = *fruct.*

[62]) *probabil greșală, pentru* musate, *sau* musat frukt, *căci adjective întrebuințate ca adverbe în forma masculină nu sânt obișnuite în istroromânește.*

[63]) *tip.* ćeaco.

[64]) *tip.* dimujaku.

[65]) *tradus, în parentez, prin* grajd.

[66]) *tradus, în parentez, prin* Maria.

[67]) *Pentru furca de tors, se dă, la începutul literii F următoarea terminologie:*
b â t u furcii, care de ordinar [= *de obiceiu*] este de lemn;
g â r l i c u, care de asemenea este de lemn și care are ornament[e];
b o t a sau cârpa care învăluește lâna ca să nu cadă jos;
c o r d e l a cu care se leagă bota ca să nu cadă bota de pe lână;
f u s u l, care este făcut ca să se învârtească lâna;
crumpenele [k r u m p i r u] implântat în fus ca să meargă mai ușor;
toată lâna ce se află în botă și în cordelă, la olaltă, formează așà numitul «caer» sau, scris în limba istroromână «k a e r».

[68]) *tip.* fĕrcuță (rostirea *fărcuță* se aude des prin Ardeal).

[69]) = *fasole.*

[70]) *tip.* sesta.

[71]) *tradus, în parenteze, prin* prea mult.

[72]) *tip.* gutn.

[73]) *tradus, în parenteze, prin* piatră.

[74]) = *scăfârlia.*

[75]) *tip.* ghiată.

[76]) *tradus, în parentez, prin* puțin

[77]) *tip.* ćare.

glajă [78]) = bocă: eu am o boce de cinci litre [79])
glumă = skerc
glumì = skercéi, sulacéi: fratele mev skercé cude ku fetele [80])
gol = gol: iel are kapu gol ka şi sorecu
grădină = iardin: noi aven [4]) musat iardin
grajd = dvor: noi aren cude oi în [81]) dvor
gras = gras: omu gras ie săr
grâu = grâv: pâra de grâv ie ćaro buré
greblă = grablji: la noi firu pobiresk cu grabljile
greşì [82]) = fali: preotul nostru a falit kând [83]) n'a lasat la noi skola
greu: grév: sarcina [84]) de lémne ie gré
griji = veglja: fratele mev vegljé oile nostre
groapă = gropa: la noi se aflé čude grope în [81]) kodru
groapă mai mare = skulje
guler = kolet: koleturile îs tote abe
gunoiu = gunoi: gunoi je bur în [81]) pemint
gură = gura: gura lui vake ie mare
gusta = gusta: io am gustat viru nostru negru
guvern = guvern: guvernul nostru ie la Wiéna

H

halop [85]) = galop [86]): kalu [87]) mére în [81]) galop
hârtie = hartă: harta ca aba ie bure za piséi
heftică [88]) = ietikă, consumando
horn = dimnjak: dimnjaku [89]) nostru ie nov
hoţ = tat: cesta nopte tatu [90]) a furat do oi

I

iarbă = iarba: iarba je verde
iarnă = iarnă
icoană = propelje: propelja lui Domnu
iepure = ljepure: ljepuru ku ureklji mari
ieri = ierĭ: ierĭ am mâncat galjiră

---

[78]) *= sticlă.*
[79]) *pare dacoromânism: la Nanu;* litru, *din Jeiăni.*
[80]) *exemplul e tipărit după cuvântul precedent.*
[81]) *tip.* in.
[82]) *tip.* gresi.
[83]) *tip.* kind.
[84]) *poate:* sarcira, *cuvântul fiind rău tipărit.*
[85]) *= galop.*
[86]) *tipărit de două ori.*
[87]) *tip.* kaln.
[88]) *= oftică.*
[89]) *tip.* dimnjak.
[90]) *tip.* tatn.

ieşi = iesi; preotul a iesit din baserikă
împărţi = resparti
împleti = pleti: io stivu pleti spagu
în [81]) = în [81]): în [81]) Susnjevica [91]) 's cude rumeri [92]) cari ganesc limba rumeră
înainte = manće [93])
înalt = visok: noi aven [4]) o kasé visoké
încă = inke: noi aven [4]) case inke cude vir negru
încălţà = 'nkaca: iarna ne 'nkacam bire
începe = posni: noi am posnit lucrul
încet = pomalo: omu betâr âmné pomalo
închide = înkljide [94]): pinezi se înkljid [95]) în [81]) kasé
închis = înkljis [96])
îndărăt = nazat
îndată = subito
industrie = industrie
înger = angjel: tot omu are anjelu sev
inimă = irima: omu ku irima săré ie săr
înlăuntru = nuntru
înmormântà = zekopéi: ier preotul a zekopeit do fetice
înorit [97]) = oblacno
instrument = instrument [98])
însurat = însurat [99]): fratele mev ie 'nsurat
înţelege = razumī
întreb = treb
învârtì = vârti: kola de la moré se vărte
învăţa = studiéi: fratele mev studiie kase
învăţător = maestru: la noi ieste bur maestru
invidios = nenavidăn
ispită — napăst
iubi = ljubi: io ljubesc pe o fetică care me ljubeste pe mire
izmene = mundante [99 a])
izvorî = zvorea: apa zviréa din pamint

J

jucà = zuka: la noi toc fecori stivu zuka
jura = zura: io inké n'am zurat

[91]) *tip.* Susnjnevîca.
[92]) *evident, reînvicre voită a termenului atestat de Ireneo.*
[93]) *tip.* mancé.
[94]) *tip.* inhljide.
[95]) *tip.* inkljid.
[96]) *tip.* inkljis.
[97]) *= înnourat.*
[98]) *am aşteptà:* instrumenăt.
[99]) *tip.* insurat.
[99 a]) *citeşte:* mudande (*aceasta e forma venetă a ital.* mutande)

L

la = la: la noi a fost astez prevtul
lac = lak: în [81]) kodru nostru 's cude lakur
lacat = lakatu, dem. lakatic
ladă = kasun: noi aren pljiru [100]) kasunu de farиră
laibăr = kuret: noi aren kuretur [100a]) de lâre
lămâiu [101]) = lemun: apa ku lemun îi buré
lampă = lampa: noi aven [4] trei lampe în [81]) kase
lână [102]) = lăra: lăra de oi abe îs musate [103])
lanț = kadine: kadinele de la voz [104])
laolaltă = skupa: noi am mes [105]) la Fiume [10]) skupa
lapte = laptele de oie ie maĭ bur nego de vaké
lătra = latra: la noi îs zalik brecĭ kari latră
lăsa = lasa: rogu [106])-te lasă-me se merg kasé
lebeniță [107]) = angurie: la noi îs zalik angurii
lega = lega: astez am legat snopurile de grăv
legătoare de păpuci [108]) = zuznje: zuznja de koze
lelică = lelică [109])
lemne = lemne: la noi îs cude lemne
lemnușe [110]) = fărminanti
lepedeu [111]) = lancun: lancunele se fac din pănzé
limbă = limbă: limba rumeră [92]) ieste musaté; limba de bov ie buré
lingură = lingură: noi mănkam ku lingură de lemne
loc = lok: lokul nostru se kljemă Susnjevica
lucra = lukra: omiri la noi toc lucră pamintu
[p. 48] lucernă = ditelină:detilină ie verde
lui = lui [112])
lumea = luma: luma cesta ie musaté
lumină = svice: la noi îs svice de sev [113])
luna = lura: lura [114]) ier fost-a pljiré

---

[100]) *tip.* pljvi.
[100a]) *despre* kuretu *cf. Bartoli, P. 45.*
[101]) *tip.* lâmaiu.
[102]) *tip.* lană.
[103]) *construcție greșită în loc de* ie musaté
[104]) *tradus, în parentez, prin* car.
[105]) *tradus, în parentez, prin* mers.
[106]) *tip.* rugu.
[107]) = *bostan.*
[108]) = *curea de legat ghetele.*
[109]) *citește:* leliţę; *explicat prin:* este o muiere măritată de puțină vreme.
[110]) = *chibrituri.*
[111]) = *ciarșaf.*
[112]) *cu adaosul:* a l u i nu se află la Români[*i din Istria*], dar [= *ci*] se zice tot l u i. *De fapt forma istroromână e* lu.
[113]) *tradus, în parantez, prin* seu.
[114]) *tip.* lnré.

luntre = barkă: noi merem pe lak ku barka
luptă [115]) = gveră : gvera ku turki, gvera cu talijani

M

[p. 57] magazin = magazin: noi aren magazinu de cukor
mai mult = mai mund
mamă = maia: maia mé a murit de 8 ani
mămăligă = pulentă: pulentă se face din fariré
mânà = goni [116]): noi am gonit pe vaka în [81]) kodru
mântuì = skapuléi: fratele mev m-a skapuléit de morte
măr = mer: la noi se fak cudé mére
margine = krai: luma n'are kraj
mărita = mărita: sora mé s-a maritat
martor = svídok: cace mer a fost cude vote svidok [117])
masă = skand: skandu nostru ie de lemn
maslin = ulikă: la noi se afle cude ulike
masline = ulike: ulikele îs verde
mâță = macka: macka nostre ie roisé
mătură = metură [118])
memorie = memoria, rikord
merge = mére, merze
mergem! = homo [119])
mic = mik, dem. [mik]ic: noi aren ur pork mikicic
miel = mnjel, dem. [mnjel]ic: mnjelu lui Domnu
miere = mljare: mljara ie duljce
minut = minut: io voi veri în [81]) ur minut
mira se = cudi: io me cudesk kum ie luma
mirosì = disi: rozele [120]) caste disesk musat
moarte = morte: io am friké de morte
moașă [121]) = baba: baba ie ka si ur dotor
morcovi = merlin: la noi se mărânkă merlin
muiere = muljere: muljéra me ie ćaro buré
mulge = muize: noi muizen vaka
munte = codru: noi aren ur mare kodru kare se kljemă «kodru Maggiore», aprope de Abbazia
mușca [122]) = muska: breku a muskat ur fecor
mustețe = mustafe: la noi aru toți omiri mustafe

115) = *răsboiu.*
116) *tip.* gonī.
117) *tip.* svivok.
118) *înaintea cuvântului s'a mai tipărit odată* mătură, *care e forma dacoromână.*
119) formă de imperativ.
120) *tip.* rosele.
121) *tip.* moasă.
122) *tip.* muska.

mut = mut: omu mut nu stie nis
muzică = muzika [123]): la noi ie musaté muziké

N

nădragi [124]) = brăgesĭ: omiri de la noi aru brăgesĭ de lăré
nap = nap: din nap se face cukor
narance [125]) = naranca: naranca ie musaté
nas = nas: omu kare beie cudé vir are nasu roisu
naște = naste: fratele meu s'a naskut ku 6 anĭ manće
nebun = munjit: omu munjit nu stie ce face
negreală [126]) = tintă: ku tinta se pisé [127])
negru = negru: pamintu este negru
negură = măgle: iuvé [128]) -i ape îi și măglé
nevastă = nevasta: fata casta mâre va fi nevastă
nici odată = svoini: svoini nu voi uta pe maia mé
nimic = nis: tu sti un nis! [129])
noapte = nopte: casta nopte a fost grumbé vréme
nori = oblak, pl. oblace: cude vote la noi îs grumbe oblace
noros = oblacno
nostru = nostru [130])
nu = nu, ne
nuc = nuk: nucile îs bure za [131]) mânka
numai = samo
număr = numer [132])
număra = numera: feciori tirarĭ nu stivu tocĭ numera
nume = nume, art. numele: numele mev este Andreiu

O

oaie = oia: noi aren oi abe și negre
oală = ola: noi aren ole de pamint
oare = ure [133]): kăte ure? patru ure!

---

[123]) *tip.* musika.
[124]) = *pantaloni; tip.* năgragi.
[125]) = *portocală.*
[126]) = *cerneală.*
[127]) *tradus prin* scrie.
[128]) *tradus prin* unde.
[129]) *nota:* ca și un proverb.
[130]) *nota:* a n o s t r u nu există.
[131]) *tradus prin* pentru.
[132]) *urmează numerii istroromâni* u r (1), d o i (2), t r e i (3), p a t r u (4), c i n c ĭ (5), s a s e (6), s e p t e (7), o s ă n (8): acesta dejà este croat, precum și 9, dar zece (10) se zice z e c e. Ceilalți sânt croați, numai 1.000 se zice m i l j a r, 10.000 z e c e m i l j a r, 1.000.000 se zice u r m i l i u n.
[133]) *tip.* nre.

ochi = oklji: fata kare are oklji și perul negru ie musate
oglindă = spegălj
oltar [134]) = oltar: oltaru lui Domnu
oleiu [135]) = ulje: ulje de ulike
om = om: toți omiri vor morei [136]) muri
onorez = casti
opincă = opinka: la noi omiri port opinci [137])
oraș = grad
orb = orb: omu care ie orb mai bire e se more
ordine = ordine: mire me piaze ordine
ori = vote: kăte vote ai fost la baserikă?
orologiu = ură
orologer = urar
os = os, pl. ose: breci mărănka ose
otravă = otrov: cude omir se otravesk ku otravă
ovăs = oves: kalji mârănkă oves

P

păcat = pekat: pekat ie fura
păcătuì = zegresi: lo [138]) saki om zegrisé
pădure = boska: noi aren cude boske
pahar = zmulj: din zmulj se beie viru și apa
paie = slamă: grăvu are cude slame
pălărie = krilas: fratele mev are musat krilas
palton = kapot: kapotu ie bur când ie race
pană de scris = peru: ku peru se pisé [139])
pâne = pâre: pâra de grĕv ie buré
papuci [140]) = postole: cu iarna se porte postole
păpușoi = trukinje: la noi se face cude trukinjé
păr = per: fetele aru lung per
parapleu [141]) = lumbrie: lumbria ie buré când ăi ploie
părăsì = lasa, abandonéi: omu a lasat muljera
părete = zid: zidu se face din ârpé
Paștile Domnului = Pastele: noi ren avé vréd [142]) Pastele

[134]) = *altar.*
[135]) = *uleiu.*
[136]) *tradus prin* trebui.
[137]) *urmează:* o g n j i s t e se cheamă locul unde fac Românii foc.
[138]) *Probabil că începuse să scrie* Io zegrisescu *și apoi a schimbat propoziția, care făceà impresia unei confesiuni, în impersonalul* saki om zegrisę', *uitând să șteargă pe* Io.
[139]) *tradus prin* scrie
[140]) = *ghete.*
[141]) = *umbrelă.*
[142]) *tradus prin* iute.

pat = pat: tot omu are [143]) patu sev
pată = maće
pază = strază [144]), veglja
păzì = veglja, gvardiiei
perie [145]) = hartacă: ku hartaca se lustre postolele
pește = ribă: la noi ie cude ribę
petroleu = petroljo: petrolja arde
peste mijloc [146]) = preste podie; preste Maggiore ren mére in Fiume [10])
piață = placă: în [81]) placă se vinde karne
piatră = ărpa: la noi e cude ârpi
piatră-arsă = iapnă
piatră-prețioasă = ârpe drage
picătură = kaplje
picior = picior: picoru lui kalu ie lung
pictură = piktura
piele = koza pl. kozile: koza luĭ bovu ie grosé; koza de ljepur ie musatę
piept = kljept: io am kljept săr
pieptene = captir: ku captiru [147]) se ocesé [148])
pierdut = pljerdut: io am pljerdut soldi
pipă = pipa: ku pipa pipes omiri betăr
piper = popăr
pipirig = palud: paludu kreste în [81]) apé
pivniță = konobă: în [81]) konobă noi aren bur vir
plânge = plânze: fecori tirar cude plăng
planta = sadi
plătì = plati
pleu [149]) = lată
plimba = setéi
plin = pljir: ovu cesta ie pljir
plug = plug: ku plugul se aré pamintul
poartă = usa: saka [150]) casa are usa
poate = pote, porke [150 a])
pod = pod: noi aren podurĭ de lemne
poezie = kanconeta
poftă = apetit
poiană = poljană: ce musate poljane aren [151]) noi

[143]) *tip.* an.
[144]) *probabil trebuie scris:* pază, strajă = veglja.
[145]) *tipărit* perire.
[146]) *tip.* mizloc.
[147]) *tip.* kaptiruĭ.
[148]) *tradus prin* piaptănă.
[149]) = *tinichea.*
[150]) *tradus prin* toată.
[150 a]) *probabil greșit din cauza lui* poate *precedent, în loc de* borke.
[151]) *tip.* are noi.

pompă = pumpă
porc = pork: porku are lung nas
pornì = parti
poştă = posta: în [81]) paizul [152]) nostru ie posta
potecă = stanză
potcoavă = potkova: kalu se potkoveste ku potkova
povestì = spuravéi: muljerile la noi stivu cude spuravéi
praf = prah: la noi nu ie prah
[p. 58] prânzì = merindéi [153])
pre nimic = pre nis: am dat libri pre nis
prezenta = presentéi [154])
principe = principe: principele ie ćaro bogat
privì = kavta
profesor = profesor: profesori invece pe fecori bire
pui = pui
purta = purta
puşcă [155]) = pukså
puţ de apă = puc
putea = puté
puţì [156]) = ihni; pute = ihné
puţin = zalik

R

[p. 67] rădăcină = zila: iarba are cude zile
râde = ărde, eu me ărd, tu te ărzî, el se ărde etc.
rană = rana: io am la mără o rană
rândunică = lastavica
răsări [157]) = iesi: sorele iése
răsufla [158]) = zdihéi: omu când more nu zdihé
rău = rév: mie mi s'a fakut rév
râu = potok
rece = race: iarna casta va fi rece
ridica = digni
roată = kola: kola de la voz [159]) se 'nvărté
rochie = brihan: brihanele la fete îs large

---

[152]) *tradus prin* satul.
[153]) *cu adaosul:* şi merindei, cu *e* curat. Acest *e* curat se foloseşte în dialectul dela Bărdo, un sat în care se vorbeşte destul de binişor româneşte, mai cu seamă cu acest *e* ascuţit.
[154]) *cu adaosul:* şi presentei (*cit.* prezentéj), cu *e* curat.
[155]) *tip.* puskă.
[156]) *tip.* a puté.
[157]) *tip.* răsare.
[158]) *tip.* reĕufla.
[159]) *tradus prin* car.

roditor = rodăn: pămintu nostru ie rodăn
roșu = roisu: kănd cerul ie roisu va fi vint
ruga = ruga: omiri se roge saka zi lui Domnu
rușine = rusire: lu fetele ie rusire ganéi ku fecori

S

sabie = sablje: ku sablja se talje kupurile
sac = sak, bărsă [160]): noi aren cude bărse de farîră
salată = salată: salata ie săré
sănătos = săr: omu săr lukré bire
sânge = sănze: omu are sănze kad
sapă = sapun: ku sapunu se sapé pamintul [161])
săpà = sapa: omiri tota ziia sape pamintul
săptămână = setimana
sărac = siromah
sat = pais: paisurile de la noi îs musate
săturat = saturat: io m'am saturat de narance
scândură = dăskă [162])
scară = skale, art. skalele
scaun = kantridă
schimba = gambiiéi
școală [163]) = skola: în skole înmec fecori sti [164])
scoarță = kora, ljúpa
scula = skula [165])
scuza = skusei: skuseic [166]) ke n'am venit ier la voi
secera = mlati: anu cesta noi an mlatit
ședea = sedé: omu séde kând [167]) mărânkă
semăna = semira: tota seminca de grěv am semirat
senin = vedro
seu = sev: din sev se fac svice [168])
și = și: și io voi lukra măre ku voĭ
sicriu = kasu [169])
singur = ăns: tota zi 's âns în kase
smochine = smokvi
snop = snop: noi am fakut cude snopuri de grăv

---

[160]) *tip.* barsă.
[161]) *urmează:* s ă r k = este un fel de sămânță din care fac oamenii pâne neagră, dar foarte dulce.
[162]) *urmează:* s k u d e l ă = acesta este un vas de pământ din care se mănâncă.
[163]) *tip.* scoală.
[164]) *tradus prin* ceti.
[165]) *urmează:* skrinje = un fel de ladă mare la săteni.
[166]) *cit.* scuzę'i: scuzę'iț
[167]) *tip.* kind.
[168]) *tradus prin* lumini.
[169]) *greșală de tipar în loc de* kasun *s.* kasa?

soarele = sorele: sorele svité [170]) lu toci omiri
şoarece = sorece: lui sorecu piazé grăv
soldat = soldat
soră = sora: sora mé ie musaté
spăla = spala: muljerile spélé kamesile
spate = hărbăt: me dore hărbătu
spital = spital: în spital îs čude bolni
sprâncene = zane
spune = spure, spuravei
sta = sta: omu cela staie ka şi asiru în pode kale
stea = sté: ieri a kazut čude stele
stejar = hrast: am vezut hrast ćaro [171]) betăr
stradă = strada
strâmb = gobast: am vezut ur om gobast
strein = furest: omu furest nu stie bire kala
striga = vikéi
struguri = grozdă: anu cesta ren avé cude grozdi
student = student
sub = su
subţire = subcire
suflet = suflet
suna = zvoni: klopotele zvonesk la baserikă
supărare = zalost
sus = sus

T

tabac = tabak: omiri pipesc cude tabak
tabelă = skrilă, tabelă: pe tabelă se pisé
tăcea = taca
tânăr = tirar: omu tirar ie musat
tare = tare: fratele mev ie tare
tată = cace: cace mev mie ie bur
ţâţă = cica
teamă = frikă: eu am frikă de lup
[p. 68] timp = timp: astez am timp za skada
tină = lut: la noi nu-i lut
toarce = torce: muljerile tork ku furka lără
topor = sekura: ku sekura se talje lemnele
trage = traze: bovul traze vozul cu firul
trăi = zivi

170) *tradus prin* luminează.
171) *tradus prin* tare.

trandafir = roză: roza [172]) disé [173]) musat
trece = trece: timpu trece vred
tren = makina: makina âmné vred [174])
trestie = tărstikă
trifoiu = ditelină, trifoi
tulbure = mutno: apa mutné nu-i zdravé [175]); apa mutné nu-ĭ buré za skada
turbat = turbat: breku turbat muske rada [176])
turn = turn: turnu de la baserikă ie visok [177])

U

[p. 97] ucide = ucide: io am ucis ierĭ un ljepur ku ureklji lunge [178])
uita = uta: io am utat se ganesk franceski
umăr = umer
umbla = mna: asiru pote mna cudé
umbră = hlad
unde = iuvé
undiță = udica: ku udica se kace [179]) ribe
unghie = unglja: unglja ie otrovné
unt = unt: untu se face din lapte
untdelemn = ulje
urât = grumbo: fata grumbé nu me piazé
ureche = ureklje [180]) lj-am taljat ureklja ku sablja
urs = medvid: medvidu je maĭ tare nego lupu
ușă = usa
uscat = uskat: maĭ bire ie pe uskat nogo pe apé
ușor [181]) = lăkko [182])

V

vacă [183]) = vaka: vaka daie cude lapte
vânăt = blav
vânt = vint, bora: mâre va fi vint
vârf = vêrh: io si fratele mev am fost în verhu de kodru

---

[172]) *tip.* raza.
[173]) *tradus prin* miroasă.
[174]) *tradus prin* iute.
[175]) *tradus prin* apa tulbure nu-i sănătoasă.
[176]) *tradus prin* de bună voie, *în loc de* bucuros (= *simte nevoia de a mușcà*).
[177]) *tradus prin* înalt.
[178]) *urmează:* u g o d i = a face pe voie.
[179]) *tradus prin* prinde.
[180]) *tip.* urklje.
[181]) *tip.* usor.
[182]) *greșală de tipar în loc de* lăhko?
[183]) *tip.* vacû.

vargă = vargă
varză = varsă: varsa kând [184]) se face bire e buré
vax [185]) = vics, patină
vedea = vedé
veni = veri, vinjavéit: [186]) fratele meu a verit de la soldacĭ
verde = verde: kodrul ie vérde
veseli = veseli: mire me piaze se me veselesk ku fete
vie (arbore de vie) = têrs
vierme = ljermu: ljermu mărănke kumpiru [187])
vin = vir: viru negru de cudé sânze
violină = violină
viorele = viole, violice: violicele disesc [188]) musat
vițel [189]) = vicel: karna de vicel âĭ buré
voce = glas: ĭo am bur glas za [190]) kânta [191])
voie = volje: io-c dau volie se vînzi vicelul
vorbi = ganéi [192]): musat âĭ cire stie cude limbe ganéi
vulpe = lisică: ne poide [193]) cudé galjir

Z

zar [194]) = kljucanica [195])
zburà = letéi: kokotu și galjira nu pot bire letéi
zer = zer: io beu rada zer
zi = zi: bură zi se de [196]) Domnu; s'a fakut zi, meren lukra [197])

---

[184]) *tip.* kind.
[185]) vics *(ardelenism, din germ.)*.
[186]) *tip.* vinja véit; vinjavéit *e participiul iterativului* viňavę'i̥.
[187]) *tip.* kimpiru (= *cartoful*).
[188]) *tradus prin* miroasă.
[189]) *tip.* vicel.
[190]) *tradus prin* pentru.
[191]) *urmează:* v r u l j e = locul de unde izvorăşte apa în o pădure; v r u t ă k = izvor: noi aren bure apé race din vrutăk.
[192]) *tip.* ganeĭ.
[193]) *tradus prin* mănâncă; *în exemplu lipseşte subiectul* lisica.
[194]) = *încuietoare la uşă.*
[195]) *înainte:* z a t o = pentru aceea.
[196]) *dacoromânism, în loc de* neka dåje.
[197]) *urmează o mostră de «Tatăl nostru», pe care l'am citat la pag. 11 şi următorul adaos:* «D a t i c a şi l a t i c a (*tipărit greşit* Catica) = a dà şi a luà. Fraza aceasta Românii o ţin ca şi un proverb vechiu şi o folosesc la un astfel de om, căruia îi place să promită sau să deie, dar ceea ce dă o şi cere iar înapoi; de aceea se zice: dai şi iei (înapoi). Se foloseşte şi ca batjocură; mai cu seamă se poate aflà la copii expresiunea aceasta. — Injură Românii istrieni încă de prezinte în limba română, ca: Draku va fi ku tire — Drak ar fi în tine — Draku c-a maja la (= luà) — strela (= fulgerul) bate în tire — saeta (= fulgerul) în tire — prokljet ar fi (= să fi aforisit) — du-te la draku — fijlu luĭ draku — draku t-ar la (= luà) etc.».

IV

Glosar istroromân-dacoromân.

Din Jeiăni, unde petrece câtva timp, îi trimite GLAVINA lui A. Viciu un mic *Glosar* (scrisoarea din urmă poartă data 26 Septemvrie 1904), inedit până acum. Il reproduc la acest loc (îndreptând numai câteva stângăcii evidente) cu ortografia originală, care nu se deosebeşte mult de cea din Glosarul reprodus mai sus. Atâta doară că el distinge de astădată une-ori pe *å*, însemnându-l cu un *ạ*. Despre acest sunet el scrie către A. Viciu (Aprilie 1905): «Și în Jeiăni se aude sunetul *ó* [= *oa* în ortografia noastră mai veche] sau *ŭa*, nu *oa* cum zice Weigand în scrierile sale, de ex. m ạ i e = mŭaie». Pentru sunetul în care se confundă *č* și *ţ* el scrie de astădată — după ortografia ungurească — *cs*, iar pentru consonanta fonică corespunzătoare: *zs*. Am arătat în note de câte ori se găsește în manuscris *c* îndreptat în *cs* și *z* îndreptat în *zs*, sau forme cu *c* adăugate în parentez după cele cu *cs*.

Observările făcute sub III cu privire la dacoromânismele lui Glavina sânt confirmate și prin acest Glosar. Le relevez uneori în note.

Câteva file din manuscrisul lui Glavina lipsesc, ceea ce explică de ce unele litere ale alfabetului sânt atât de sărace.

A

Abreĭ, pl. -reĭ = păgân (care nu crede în Dumnezeu) [1])

albiră, pl. -re = albină

alur, pl. -re = alun: anu csesta va da Domnu csudé alure [2])

ahtéĭ, -teĭt, -tesk = a se grăbì

arde, ars, ard = ard: kărburul nostru dela Jeiănĭ arde ćaro bire [3])

arel, pl. art. -lurile = inel

armaru, pl. art. -rurile = dulap

ârt, pl. art. ârturile = nașul [4]) opincei

asir, pl. asir = măgar: Ljepuru csesta are ureklji mar ka şi asiru nostru

B

Babă, pl. art. babele = babă: baba nostré vred va muri

baĭeru, pl. art. baĭerele: este o legătură de coloare roșie, făcută de fetele române; cu legătura aceasta se leagă fetele și muierile peste mijloc; este de lână, de coloare diferită, în grad mai mare roșie sau verde: Mai

---

1) *La origine, desigur «evreu».*

2) «auzit dela un cioban din J.».

3) «auzit dela biräul din J.».

4) = *nasul, adică «gurguiul».*

muşat bajerul lu csa fété [5]). Femeile bătrâne din J. își fac în vârful capului un fel de înfășurătură care se numește b a i e r u.

baticsa, la Rom. din Susgnevița m a c s o l a, este un fel de ciocan scurt de lemn, cu cap gros; se folosește la baterea unei plante cu numele s é r k: Cu baticsa dela fratele mev, ren tucsi sĕrkul [6]).

băzdă, pl. art. -dele = hamurile la trăsură: băzdele csaste av kostéit csudé pinez

becsug, pl. art. -gurile = bumb: Becsugu vostru ie de oș

benevreke pl. = cioareci: de kâcs anj arecs [7]) benevrekele csaste? [8]) — Ei, več de treĭ anj de zile.

beri, -rit, -resk = a cetì

bét, pl. bécs [9]) = beat

betăr, pl. art. -ri = bătrân

bilj, pl. art. -ljurile: un fel de acoperământ de pat, de lână albă; se face sau de Românii din J., sau se cumpără: Csest bilj ie ćaro de burea lâré.

bliskea, -kéit = fulgeră: Csasta nopte cserul ćaro bliskea.

bob, pl. art. -burile = bob

bocsă [10]), pl. art. -csele = glajă: Bocsa csasta ie de stiklé.

bovanéĭ, -néit, -nesk = a aruncà după cineva cu pietre.

bovonă, pl. -ne = bolovan, pietrele cu cari se aruncă după cineva: Bovónele cu karŭ (!) am bovonéit pe neprijatelji nostri a fost mar.

bracsu, pl. art. -csurile = 1 metru

braghеșĭ = pantaloni

brukvi și brukvics, pl. art. -csi = cuie în talpă la păpuci

bunar, pl. bunari = fântână

busi, -sit, -sesk = a lovì

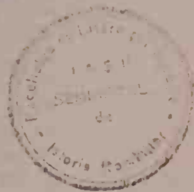
Cs

Csafă (!), pl. art. csafele = partea dindărăt a capului

csaia [11]) = tată

csare, cserut, csar [12]) = a căutà: Io am ântrebat (!) dela fratele mev neka-m daie bé vir.

csep, pl. art. csepurile = cep

[5]) «auzit dela un june din J.».

[6]) «auzit dela un cărbunar».

[7]) *cor. din* areţĭ.

[8]) «întrebare pusă de mine».

[9]) *cor. din* béţĭ.

[10]) *cor. din* boţă.

[11]) *nesiguranța lui Gl. e mare: mai întâiu dă formele:* pl. csacsi, sing. csacse, art. csacsele, ex. csacse mev e mie ćaro bur; *apoi dă o formă* csai, plur. csajurile.

[12]) *în scrisoare dă explicarea:* Verbul c s a r se folosește la Jeiăni: prezintele e: i o c s a r, t u c s e r i, i e (i a) c s a r e, n o ĭ c s a r e n, v o ĭ c s a r e c s, i e l j (i a l e) c s a r u: ex. io am csarut dela fratele mev, neka-m daie bé vir: la Jeiăni e cunoscut și verbul î n t r e b.

csepelă [13]), pl. art. -pelele = partea piciorului de sub genunchiu.
cser, pl. cseri = un fel de stejar ce crește drept către cer (!) [14]): Csesta cser ie drit ka și ielva [15]).
cser, pl. art. -rurile = cer: Godina [16]) kadavé din cser.
cserbicsă, pl. art. -csele = partea dindărăt a gâtului: Ma are jurele csela cserbicsa grosea!
cserta, -tat, me csert = certà
csespi, -pit, -pesk: se zice despre arbore când crește [17]): Alurul a posnit csespi.
cest = acest: Csasta polje [18]) se va se obikné cseva? [19])
csicsă, pl. art. -csele = țîță: Ma are fata csasta mușate csicse!
csigan [20]), pl. art. -niĭ = țigan: Csiganii aru koze négrea.
csigar [21]) = țigară: Lu fecsori din Zeiănĭ le piazé ćaro pipéĭ csigare [22])
csikur [23]) = mai multe alune când se țin laolaltă
csindra = violină
csipé, -péit, -pesk = tăià
csitorile = un instrument din care cântă ciobanii din Zeiănĭ [24]), de forma fluerei ciobănești din Transilvania, numai cât csitorile-s duble și mai groase.
csizibe = struguri uscați
csukar, pl. art. -karurile = zahăr: Csukărul (!) ie ćaro duljcse
csur, pl. art. -rurile: este un obiect pentru curățirea grâului sau a celorlalte bucate: Csurul csesta ie ab ka și laptele.

Ć

Ća = acasă [25]): kând vecs i [26]) ća [27])
ćićotina [28]) = drac [29])

---

[13]) *cor. din* țepelă.
[14]) *etimologie populară interesantă.*
[15]) *explicat prin* pinus.
[16]) *tradus:* ploaia.
[17]) *cor.* se întufoșează.
[18]) *tradus:* câmpie.
[19]) «auzit dela un fecior tânăr».
[20]) *în parentez:* țigan.
[21]) *cor. din* țigar.
[22]) «auzit dela birăul (= *primarul*) satului».
[23]) *cor. din* ćicur. *Pentru etimologie cf. II § 199.*
[24]) *cor. din* Jeiănĭ.
[25]) «este făcut din a acasă».
[26]) «acest *i* este făcut din m e r g e prin schimbări pe care nu le pot ști, dar se zice și m e r g e (!)».
[27]) «sau kasé».
[28]) *în parentez:* tyityotina.
[29]) «este un similar de a lui dracu».

D

Dăhné (!), -nit, -nesc = miros
dărcsi, -csit, mĕ dărcsesk = fug
dărcsje [30]) = rubidă [31]), un fel de spin, numai cât dărcsje e femenin: De dărcsje se pote facse buré graie [32])
dărsé, -sit, me darsesk (!) = mă dau pe ghiață (fără patine)
dărzală, pl. art. -zalele = partea de lemn de unde se ține cu mânile de oarecare obiect, coadă: dărzala de sekure nu-ĭ grosă
de csa = de acea
dende = de unde: dende viri? [33])
decsin = dincolo: Fracsi [34]) nostri âs dincolo (!) de Ungarie
derupoiĭ = din dărăt
deșartă = desartă (!), golă (!)
dezélă, pl. art. -zélele=ținut, regiune: Vi se obiknea dezela nostré [35]?)
dim, pl. art. -murile = fum [36]): Dimul de karbure ie negru ćaro [33])
dimnjak, pl. art. -kurile = horn
Dor: Nume de familie: Numele mev ie Dor
duré, durut, dore = dureà: me dore ćaro mâra, picsorele și kapu [37])

F

Facsol [38]) pl. art. -lurile = batistă: Fetele (!) din Zeiănĭ aru mușate facsole [39])
faglă, pl. -le = faclă
faglea, -léĭt, -lesk = taiu în cărbune
fântâră, pl. art. -rile = fântână: în kraiu [40]) de Zeiănĭ se află o betâră fântâré
farlenjaku: un fier cu care se taie în bucăți f a c l i a, ca să apuce mai ușor foc.
fétă, pl. art. fétele = fată: Fétele din Zeiănĭ se portă musat
féticsă [41]) pl. art. féticsele = fetică: Noi aren csudé mușate féticse [33])
fir, pl. art. firurile [42]) = fân: Anu csesta va fi zsalik fir [43])

---

[30]) *cor. din* dărcsĭe.
[31]) *astfel se numește la Susnievița spinul.*
[32]) *tradus:* gard.
[33]) «auzit dela un cărbunar».
[34]) *cor. din* Frați.
[35]) «auzit dela un bătrân cărbunar».
[36]) *în traducere s'a dat tot* dim.
[37]) «auzit dela un bătrân».
[38]) *cor. din* fațol, *în parentez* facol.
[39]) *cor. din* fațole.
[40]) *tradus:* ținutul.
[41]) *cor. din* fétiță, *în parentez* fétică.
[42]) *scris greșit* fururile.
[43]) «auzit dela un păcurar».

firtuh, pl. art. -hurile = un brâu larg cu care se leagă femeile peste jumătate [44]): Fetele din Zeiănĭ portă firtuhurĭ.

fóle, pl. art. fólele = foale [45]), un instrument muzical. Toți [46]) Românii din Istria «sviră». Se face din coaja [47]) de oaie. După ce belesc pe oaie, o rad bine, după aceea caută ca să n'aibă nici o gaură pe corpul ei, decât la cap și coadă. După ce se uscă bine, la coadă o bine leagă [48]) ca să nu meargă aerul din ea. La gaura unde a fost capul, acolo ei pun o canelă de os, pe care suflă în «fole», până ce se umflă, iar când se umflă, îndată începe (!) «folele» să deie un glas muzical puternic. O parte a «folelui» se ține în mâni, la capătul căruia se află m i s n i c s e l e; misnicsele este (!) de asemenea un instrument de os galben, ca și c s i t o r i l e, numai nu-s așa de groase și sânt mai fine și mai frumoase. Pe ele se află nouă găuri, pe o parte cinci, pe cealaltă patru. Cu ajutorul acestui instrument muzical se «sviră» bucata ce se dorește.

fraiar = iubitul unei fete

fraići, -ieĭt, -iesk = pețĭ

frasir, pl. art. -siri: un fel de arbore

frisăk = proaspăt: Se vecs [49]) munka, noĭ aren kaș frisăk

fundarilj = lapte acru

furkă, pl. art. furcsile = furcă: Ku furka se torcse lâra

fuș, art. fusu (!), pl. art. fușurile = fus: Fâră de fuș nu se pote torcse.

G

Gambă, pl. art. -bele: un lemn în formă de U, cu ajutorul căruia se leagă boii la jug: Kapu lu bovu se pure în gambé.

gardu, pl. art. -durile = poartă împletită, împletitură: Gardu se facse din lemne uskate.

gârkjan, pl. art. -ni = osul ce iese din gât înainte [50])

gărmi, -mit, -mesk = dudue: ân véré csudé gărmea

glaz [51]) pl. art. -zurile = pahar: ku glazu se bé vir.

gljevaricsă [52]) pl. art. -csele = claia de cărbune

gmaină, pl. art. -nele = s a r a i a = o m e i c s ĭ: un fel de grădină mare în apropierea unei căsi, în care se află spine și iarbă, pentru vite: Okolō de Zeiănĭ se află ćude omeicsĭ.

---

[44]) = *mijloc.*
[45]) = *cimpoiu.*
[46]) *scris istroromânește:* toc.
[47]) *istroromânism, în loc de «piele* (= burduf)».
[48]) *topică istroromână.*
[49]) «nu: veți»!
[50]) = *laringe.*
[51]) *cor. din* glaj.
[52]) *în parentez* gljevarică.

graiă, pl. art. -iele = gard: Graiurile [53]) se fak mai mund din spire
grașkă, pl. art. -șkele = grindină: grașka csudea facse skodea [54]) lu omiri
grom, pl. art. -murile = grom [55])
grosū, pl. art. -rile: un fier ce stă după foc: La sakă (!) kasă (!) după (!) fok moré fi grosū
grotă (!), pl. art. -tele = bolovan

H

Haljă, pl. art. -ljele = capot de iarnă
hartă, pl. art. -tele = hărtie
hârbăt, pl. -turile = spate
hitea, -tit, -tesc = aruncà
hlapăcs [56]) pl. art. -csi = slugă
hljer, pl. art. -ri = un fel de şoarece
hodină, pl. art. -nele = ploaie
hram, -murile = odaie

I

Iaketă = un fel de sac ce-l cumpără Rumerii
iarăm, pl. art. -murile = jug
iezdi, -dit, -desk = călări
încseleze [57]), -les, -leg = z e t ă m p i = înțelege: Zeiăneani încseleg bire vorbi taliianski
înkărka, -kat, înkark = încărcà: fétele înkârcate portu kârburu
înkocs = încoace: viro înkocs féto
înkolo = încolo
iopă, pl. art. -pele = un fel de laibăr de lână
irimă, pl. art. -mele = inimă

K

Kârt, pl. art. -turile = cârt [58]) ce sapă în pământ
kurazăn = curajos: io-s kurazăn

---

[53]) *îndreptat:* graiele.
[54]) *tradus: stricăciuni.*
[55]) *= tunet?*
[56]) *în parentez:* hlapăc.
[57]) *cor. din* înțelege.
[58]) *istroromânism pentru «cârtiță».*

L

Laibacs, pl. art. -csurile = jiletcă de pânză
lâră, pl. art. -rile = lână
lasti, -tit, -tesk = străluci
lazanj: un fel de mâncare de forma tăieţeilor
ledit = om neînsurat
leşă [59]), pl. art. leşele : un fel de poartă împletită
ljuspină (!), pl. art. -nele = coajă
lopă, pl. art. -pele = şură
lopată, pl. art. -tele = lopată
lurĭ = Luni

M

Meriz, pl. art. -zurile = umbră
misnicse v. *fole*

N

Nată, pl. art. -tele = frunza verde de crumpene [60]) sau de nap
neberi, -rit, -resk = adună
neginjé, -njéit, -njesk = atârnă
nevastă = pl. art. -vestele=nevastă. Dar la Românii din Istria are şi alt înţeles care se foloseşte foarte mult: fratele oarecărui s'a însurat după o fată; după ce fata vine în casa tânărului pe care l-a luat, toţi din casa aceea o chiemu [61]) de nevastă.
nucséi, -cséit, -csesk = a folosì
nuk, pl. art. -csi = nuc
nuntru = înlăuntru

O

Obikni, -nit, -nesk = place
obri, -rit, -resk = rade
ognjiste, pl. art. -tile = locul unde se face foc
olă, pl. art. olele = oală
oplecs, pl. art. -csile: o cămaşă scurtă la fete, până subt ţâţe
opucsi = a pune ceva bine
orb = orb
os, pl. art. osurile = os

---

[59]) *îndreptat din* lesă.
[60]) = *cartof.*
[61]) *conjugare istroromână* (*jel' cl'emu*): *înţelesul e « o numesc, îi zic».*

orz, pl. art. -zurile = orz
osljopavi, sljopit (!), sljopesk = şchiop
osnazi, -zit, -zesk = a curăţi
oste, pl.-stile — oaste

P

Pâlj, pl. art. -ljurile = un obiect de pleu [62]) cu care se bea apa
pama de picsor = talpa piciorului
pâre, pl. art. -rele = pâne
părprenicsa v. *zărni*
parte, pl. art. părcsile = parte
pârtu = un acoperemânt de masă
parun = beat tare
pasă, pl. art. -sele = păşune
pat, pl. ar. -turile = pat
peană, pl. -ne = peană
peduklj, pl. art. -klji = păduche
per, pl. art. -ri = peri
peta = partea dindărăt a piciorului
petljéi, -ljéit, -ljesk = cerşì
pisk, pl. art. piskurile = cea ce se ţine în gură când se *svìră* din *fole*
piskelicéi (!), -cséit, -csesk = a fluierà
pladănj, pl. art. -njurile = un tier [63]) de «pemint»
plavéi, -véit, -vesk = notà
pobăiăcsu: cu ce se bate în un butoiu, când e încă nou, spre a sta bine pe el cordele [64]) ce le are, iar peste pobăiăcs se bate cu m a c s o l a
pocsărnjenka: e cea mai nouă şi mai modernă rochie la fetele din Zeiăni
popă, pl. art. -pi = preot
popăr, pl. art. -rurile = biber [65])
popiséi, -séit, -sesk = a înscrie
Popovics: nume de familie
portea = interesà: ce-cs csie portea ke iel ie bogat?
posenicsă [66]), -csele = sâmburele din nucă
potecsi, -csit, -csesk = a-şi trage originea
potplat, pl. art. -turile = talpa dela un papuc [67])
prencs [68]) = pe aici
preză, pl. art. -zele = lâna, după ce s'a tors

---

[62]) = *tinichea.*
[63]) = *farfurie.*
[64]) = *cercurile?*
[65]) *cor.* piper.
[66]) *în parentez:* posenica.
[67]) = *gheată.*
[68]) *în parentez:* prenc.

pridivăk: un fel de nume de care se folosesc toţi Românii din Istria; ori şi care casă are un p r i d i v ă k[68 a])
prost, pl. art. -sti = prost
provărea, -rit, -resku = deşteptă (!)
pruzi, -zit, -zesk = ridicà
puhné, -nit, -nesk =a suflà
pumăn, pl. art. -mnurile = pumn
purecs, pl. art. -csi: purece
putea, putut, pot[69]) = puteà
putrihu: un vas de lemn de 3—6 litri, în care Românii, când lucră sau cosesc, țin apă sau vin sau alte băuturi.

R

Racse[70]) = rece: mnja fost racse
rada: rea rada = bucuros, io rés rada = aș dorì; io am rada
reskucsicséi, -cséit, -csesk = a desbumbà
rolu de sporget = gura hornului
roz de hnea= florile unui arbore
rozsa de kokot = creasta cocoșului
rozsé, -zit, -zesk = înflorì
ruhă, pl. art. ruhele = lepedeu[71])
rukéi, -kéit, -kesk = a urlà[72]) din corn după vaci
ruzé, pl. art. -zele = viţe de vie
ruzsdi = a culege struguri
ruzsditu pl. art.-turile = cuelsul strugurilor

S

Saĭ, art. saia, pl. art. saile = ceea ce rămâne în horn de fum[73])
saiav: tot hornul și casa unde este ceva înegrito[74]) de *saĭ* se chiamă s a i a v o
sakdir = în tot locul
sâmburu, pl. art. -rele = sâmbur
Sanka: un nume de fată
sapa = săpà
sară, art. sara, pl. sare (!) = sare

---

[68] a) = *poreclă* < cr. pridavak.
[69]) *probabil dacoromânism; am aştepta* pok.
[70]) *în parentez* race.
[71]) = *cearşaf.*
[72]) = *sună, buciumă.*
[73]) = *funingine.*
[74]) *istoromânism* II § 219.

sâtu: bucăți de miere [75])
sea = șa [76]) pentru cal
senkéi, -kéit, -kesk = a da [77])
sĕrk, pl. art.-kurile: plantă de coloare verde închisă, înaltă de 1 ½-2 m.; trunchiul îi este gros ca și un bât mijlociu de plimbare. Fructul lui este în forma pumnului și se află pe partea superioară a trunchiului, cu o grămadă de bobițe negre roșietici, pe cari bobițe, după ce-s uscate bine, se le [78]) macină și astfel se capătă o făină foarte albă, dar cu toate acestea pânea din ea devine neagră-roșietică, de un gust dulce, pe care pâne Românii o mănâncă cu mare poftă. Partea superioară a corpului, de unde s'a luat fructul, se folosește la facerea măturilor: ku baticsa [79]) de la fratele mev, ren trecsi sĕrkul [80]).
șine = șine de fier (!)
sită, pl. art. -tele = sită
sivast = încăruntit
skadănj = cotețe
skorcsa = scoarță
skrelub: ceea ce se face de-asupra laptelui după fierbere
skuta: este conținutul din zer după ce se face cașul
slanină = slănină
siiă, pl. art. siile = bancă țărănească pentru a ședeà; un fel de arbore care se află în apropierea apelor
sipăk: un fel de spin, care are flori roșii, precum și fructe roșii, care-s bune de mâncat și de un gust dulce
skioriță, pl. art. -țele = poveste
smrika: un fel de brad sălbatic, mic [81])
smutlake = draci
sore, art. sorele = soare
sopăcs [82]) = omul cel ce zice din *fole* sau din *surli*
sopi, -pit, -pesk = a zice din *fole*
spara, sparut, spar = spărià
sparzse, spart, sparg = sparge
spate, art. -tele (fără plur.) = spate
spikéit: este un desemn făcut pe bâtele ciobănești
spir, pl. art. -rele = spin
spuravea, spus (!), spur (!) = spune
spurget, pl. art. -turile = sporhert [83]), coptor [84]) pentru fierbere

---

[75]) *= fagur* < cr. sat «idem».
[76]) *scris* sea.
[77]) *în înțeles de «a dărui», precum arată originea (germ. «schenken»).*
[78]) *istroromânism.*
[79]) *cor. din* batița.
[80]) «auzit de la un cărbunar».
[81]) *Juniperus communis*, cf. smritše *la Byhan.*
[82]) *în parentez* sopăc.
[83]) *ardelenism (= germ. Sparherd).*
[84]) *istroromânism ca formă, ardelenism ca sens.*

stâklă, pl. art. -klile = stâclă
stakoru: un fel de șoarece mare
stanjga = lemnul cel mare de la car [85]) de unde se înhamă boi sau cai
stavă, pl. art. -vele = claie
stâza = poteca
strêmb = strêmb
sudra = grindină mică
suì, suit, suesk = suduì
sulacséĭ, -cséit, -csesku = glumì
surlicséi, -cséit, -csesk = a fluierà
surlile: un instrument muzical la ciobani, 20 cm. lung; are 6 găuri
sutka, -kat, sutk = sărutà
sviiéĭ = înfășura [86])
svikéi, = kéit, -kesc = fluierà
sviri = s o p i = a zice din *fole* (*svira*)
svité, -tit, -tesk = strălucea (!)
svzale = legători de papuci [87])

T

Târli, -lit, -lesk = a curge
tarnița = șa [88])
târzljak = miel ce se naște târziu
testa, pl. art. -tele = aluat
tifa = vârful capului
tikvi = un fel de bostani
tomazzu: un fel de vas de sticlă, de 2 litri, împrejur împletit cu sălci, ca să nu se poată sparge; se folosește la ținerea oțetului, vinului și apei
totura = tot una
trupa, pl. art. -pele = un lemn gros, pe care se taie carnea
Tukovics: nume de persoană
trosléit = că va fi ceva [89])
trusă [90]) pl. -sele = locul între [91]) ușe

U

Udno = greu: mnja fost udno
ulistele = tot laolaltă unde merg albinele [92])
uréklje, pl. art. -kljile = ureche

---

[85]) = *ruda.*
[86]) *scris* înfusura.
[87]) = *ghete.*
[88]) *scris* sca.
[89]) ?
[90]) *scris și* trușă.
[91]) *istroromânism, cu sensul de* «înaintea».
[92]) = *ulciu, stup.*

urzi, -zit, -zesk = urzì
usoĭ = umbră după casă
uşor, pl. art. -rele = mic ou [93]), ouşor
utinut = mai cu seamă

V

Texte din Jeiăni.

In toamna anului 1904 GLAVINA îi trimite lui A. Viciu la Blaj câteva probe de graiu din Jeiăni. Materialul acesta prețios și din punct de vedere etnografic, pe care profesorul Viciu mi l-a pus la dispoziție, îl public în cele următoare, cu ortografia lui Glavina, care e întrucâtva deosebită de cea întrebuințată în bucățile precedente.

Astfel, el scrie semnul ạ pentru sunetul å, fără să-l întrebuințeze însă consecvent (b r a c s dar b r ạ c s e $V/_{93}$, f a r é și f ạ r é $V/_{97}$ etc.); deobiceiu punctul supt *a* e adăugat ulterior, la recetirea manuscrisului, cu creion roșu. Sunetul ạ îl explică: «are a se cetì *oa*», iar la cuvântul ạ t e $V/_{156}$ face nota: «sună ca o a t e, dar nu chiar întreg *oa*, ci pe jumătate»;

pe ę îl transcrie deobiceiu prin *ea* (f r i c h e a etc.), dar întâlnim destul de des și *é* (c é l e, â m n é etc.); *-ă* final în loc de ę e mai rar (m ă r â n c ă etc.);

nici pluralele în *-ĭ* nu mai sânt atât de dese ca înainte;

sunetul în care se contopește *č* și *ț* este redat sau prin *ce*, *ci* (c e a, î n c i n s, c i u d i t, a c m o c e etc.) sau, mai des — după model unguresc — prin *cs*, chiar și în cuvinte în care el corespunde unui *ț* dacoromân (c s i r e «ține», b r a c s); uneori avem amândouă ortografieri (c i n c s); sunetul fonic corespunzător e, — alături de mai rarul *z* și *zs*, — *j* (o s n a j e à etc.), care însă uneori are și valoare de *ị* (v i j e alături de v i e);

pe *k* îl redă, în bucățile din urmă, deobiceiu prin *k*, dar și prin *c* (înainte de *a*, *o*, *u*, cons. și zero), ca în bucata dintâiu; înainte de *e* și *i* avem *k* sau *ch* (f r i c h e a); acest semn are însă și valoarea lui *ć* (c h i a r o), care sunet mai e scris și *ć* (m ạ n ć e), *ty* (m a n t y e) și *tj* (c e s t j a);

l' și *ń* sânt scrise deobiceiu *lĭ* (f i l ĭ u) și *nĭ*; pe *mń* îl scrie m̃ĭ (m̃ ĭ e l).

Dacoromânismele nu lipsesc nici în aceste texte. Le relev deobiceiu cu prescurtarea *dr.* în note, deși ele nu sânt totdeauna ușor de recunoscut, mai ales că asupra graiului din Jeiăni, unde se păstrează mai bine fondul vechiu de limbă, nu sântem atât de bine informați ca asupra celui din Valdarsa.

[93]) *topică istroromână.*

Multe sânt istroromânismele în traducerea dacoromână a lui Glavina. Ele sânt de natură fonetică (p l â n z e = plânge etc.), morfologică (d a e, l a e = dă, ia; c â n t u = cântă etc.), lexicală și mai ales sintactică (perfect compus în loc de imperfect și mai-mult-ca-perfect; infinitiv în loc de conjunctiv; așezarea cuvintelor etc.). Și acestea le relev în note cu prescurtarea *ir.*, dând în locul lor, în traducerea alăturată, cu litere spațiate, formele corecte. In parenteze rotunde ( ) introduc cuvintele de prisos în textul dacoromân al lui Glavina, în parenteze colțuroase [ ] sunetele și cuvintele care lipsesc și le-am adăugat eu; în note se tipăresc cu litere drepte ce e dela Glavina, cu cursiv ce e dela mine. Pentru înlesnirea citațiilor n'am început cu 1 numerotarea frazelor și a notelor pentru fiecare bucată nouă, ci am continuat cu numărul următor până la sfârșit pentru toate bucățile cuprinse în acest capitol V (deci V/$_{70}$ însemnează fraza întâia din bucata «Pastirii din Jeiăni»).

Bucățile «Maia și filĭu» până inclusiv «Funtâra» au traducerea în românește a lui Glavina; pentru rest lipsind această traducere, am făcut-o eu.

Maia și filĭu

(Poveste auzită dela Anton Turcovici din Jeiănĭ).

1. Fost-a o votea o mạie și mạia cea vut-a un filĭŭ.

2. Mạia cea fost-a chiaro siromahă și mes-a pe [1] lume cu filĭu sev se rea aflà za jivì.

3. Pe cạle într'o boșchea mạia n'a putut renche: fost-a bolnea.

4. Filĭu lasat-a-vo, și, nu departe pe o michea cạle, aflat-a filĭu o pucșe, pe [1] care fost-av cuvintele: «Cire vruri, io voiŭ [5] ucide».

5. Lat-a-vo cu sire și mes-a maĭ departe, pîra ce aflat-a [8] o pașițea, pe [1] care av fost cuvintele: «Cire

Mama și fiul

1. A fost odată o mamă și mama [a c e e a] a avut un fiu.

2. Mama aceea a fost tare săracă și a p l e c a t î n [2]) lume cu fiul său ca s ă a f l e [3]) ceva pentru a trăi.

3. Pe drum, într'o pădure, mama n'a putut înainte: e r à [4]) bolnavă.

4. Fiul a lăsat-o, și, nu departe de un mic drum, a aflat fiul o pușcă, pe care e r a u [6] cuvintele: «E u v o i u u c i d e p e o r i c i n e v e i v r e a [7]».

5. A luat-o cu sine și s'a dus mai departe, până ce a aflat o încingătoare, pe care e r a u [6]) cu-

---

[1]) *am așteptà:* pre.
[2]) *ir.* mers-a pe.
[3]) *ir.* se rea afla.
[4]) *ir.* a fost.
[5]) *dr.* voi.
[6]) *ir.* a fost.
[7]) «cine dorești io voi ucide».
[8]) *cor. din* a aflat.

se legare cu ia, va fi tare».

6. Acmoce tiraru filĭŭ s'a încins cu pașița preste podie.

7. Dupa cea s'a legat preste podie, valie fost-a [11] tare cât a vrut.

8. Tuncea mes-a din [12] maie ca se [13] nu o lasea însea.

9. Când le-a vezut maia, chiaro s'a ciudit che cum a putut așa vred se face tare.

10. Dup'acea mes-av [16] amândoĭ [17] pe [1]) cale pîra ce av verit la o mare iazvină; iazvina cea avut-a doișizace [18] columbare.

11. Filĭu cel tirar pe [20] tote céle doișizace columbare hitit-a [21] provale și a mes nuntru cu maia sa.

12. Nuntru aflat-av [23] o babea betîrinea, care [24] l-a zis, che neca scapu din iazvina cea, che nuntru stavu 12 leonĭ [25] și che cmoce nu-s casea, ma se veriru, che-lĭ va ucide pe [20] amândoĭ [17].

vintele: «O r i c i n e s e v a l e g à c u e a [9]), va fi tare».

6. Acum fiul [c e l] tânăr s'a încins cu încingătoarea peste m i j l o c [10]).

7. După ce s'a încins peste m i j l o c [10]), îndată a fost tare cât a voit.

8. Atuncea a mers d u p ă [14]) mamă, ca să nu o l a s e [15]) singură.

9. Când l-a văzut mama, tare s'a mirat, că cum a putut așà iute a se face tare.

10. După aceea au mers amândoi pe drum până ce au a j u n s [19]) la o mare prăpastie; prăpastia aceea a avut 12 înconjurături (de ziduri).

11. Fiul cel t â n ă r [22]) pe toate acelea încunjurături le-a răsturnat jos și a mers înlăuntru cu mama sa.

12. Inlăuntru au aflat o babă bătrână, care le-a zis ca să f u g ă [26]) din prăpastia aceea, că înlăuntru stau 12 smei și că acum nu-s acasă, însă dacă o să vie, că-i va ucide pe amândoi.

---

[9]) *ir.* cine se legare cu mine?

[10]) jumătate.

[11]) *cor. din* a fost.

[12]) «d i n se folosește la Istroromâni în înțelesul 'după', d. ex. oile se află la pășune în munți și 2—3 zile n'au venit acasă; atunci ei zic: âmné din oi = du-te după oi!».

[13]) ca se *'ca să' nu se întrebuințează la Istroromânii sudici, care au* n e c a *în asemenea cazuri, și face impresia unui dacoromânism.*

[14]) *ir.* din.

[15]) *ir.* lasă.

[16]) *cor. din* av mes.

[17]) *dr.* amindoi.

[18]) «= 12, formă uzitată mai puțin decât slavul d v a n a i s t».

[19]) *ir.* venit.

[20]) *întrebuințarea lui* p e *ca semn al acuzativului e un dacoromânism obicinuit la Glavina.*

[21]) *cor. din* a hitit.

[22]) tare.

[23]) *cor. din* aflat-a.

[24]) *forma pronumelui relativ e la Gl. nearticulată, ca la Dacoromâni* (cf. II § 209 c); *totuși uneori aflăm și la el pe cea articulată, cf.* nota 224 și 264.

[25]) «l e o n = leu: aici cu sensul de: un fel de drac, smeu».

[26]) *ir.* scape cf. II § 197.

13. Tiraru zis-a lu baba [27] cea betârina: «Noĭ n'aren frichea, samo scunde-ne iuveavà.
14. Baba dupa volĭa lu tiraru l-a scuns în conobă.
15. Când av verit celĭ doișizace leonĭ, vạlĭe ihnit-l-a [28] cu carne de om.
16. Leoni întrebat-av pe [20] baba che cire are nuntru?
17. Baba l-a zis che n'are pe [20] niciur, ma leoni nu lĭ-a crezut, nego cu forța vrut-av [31] ști, cire ie nuntru.
18. Când baba a vezut che n'are ce face, tuncea moréit-a spure che nuntru ĭe ur tirar și o mulĭare.
19. Leoni s'av ciudit și av zis lu baba [27] che moreà fi tạre tiraru cela, când a putut zvârnì celĭ doișizace columbare, pe [20] cạre [24] ĭelĭ doișizace (leonĭ) nu potu.
20. Mạia n'a vrut bire [34] lu filĭu sev și zato s'a facut bolnea.
21. Mạia zice lu filĭu: «Îmnea fura dila [35] leonĭ do mére, che mi se chiạro mărînchea».
22. Filĭu scutat-a pre [20] mạia sa și mes-a la leonĭ che va furà dila [35] ielĭ mére.
23. Leoni l-a vezut și lĭ-a zis: «Ce te seghești tirare?».

13. Tinăru[l] a zis babei bătrâne: noi nu avem frică, numai ascunde-ne oare undeva.
14. Baba după voia tânărului i-a ascuns în o pivniță.
15. Când au venit cei 12 smei, îndată le-a puțit a [29]) carne de om.
16. Smeii întrebat-au pe babă că [p e] cine a r e [30]) în lăuntru?
17. Baba le-a zis că n'are pe nimeni, însă smeii n' a u c r e z u t-o [32]) decât cu forța au voit s ă ș t i e [33] cine e înlăuntru.
18. Când baba a văzut că n'are ce face, atuncea a trebuit să spună că înlăuntru e un tânăr și o muiere.
19. Smeii s'au mirat și au zis babei, că trebuie să fie tare tânăr[u l] acela, când a putut răsturnà acele 12 încunjurături pe care iei 12 (smei) nu [l e] pot [r ă s t u r n à].
20. Mama n'a voit bine[l e] fiului său [34]) și pentru acea s'a făcut bolnavă.
21. Mama zise fiului seu: «Du-te fură dela smei două mere, că am tare poftă».
22. Fiul a ascultat pe mamă-sa și s'a dus la smei c a s ă f u r e [36]) dela ei mere.
23. Smeii l-au văzut și i-au zis: «ce plănuești tinere?».

---

[27]) *Am așteptà* lu bâbe, cf. nota 40.
[28]) *cor. din* l-a ihnit.
[29]) *ir.* cu.
[30]) *s'ar puteà ca aici* are *să aibă înțelesul franc. «il-y-a» și deci traducerea exactă să fie: «că cine e înăuntru».*
[31]) *cor. din* av vrut.
[32]) *ir.* nu i-au crezut.
[33]) *ir.* ști.
[34]) *ca la Aromâni,* vrę bire *însemnează la Istroromâni și «a iubi»* (II § 197), *dar e la ei, după toată probabilitatea, un decalc după itar.* voler bene *și* voler male: *cf.* 51.
[35]) *«i nu e».*
[36]) *ir.* că va furà.

24. Tiraru l-a zis: «Mạia mea m̃i-e bolnea şi rea rạda muncạ mére, se-m reaț da!».

25. «Lea-ți», zis-av leoni, «noĭ ştim che tu ’şti tạre, ma mạia ta nu-ț vrése bire».

26—27. Acmoce lạt-a [39] plĭire fațolele de mére lu mạia [40], neca mărîncă cât lĭ-e volĭa.

28. ạtea-zi nazat s’a facut bolnea mạia luĭ şi lĭ-a zis: «Imnea la guzu şi fure [44]-lĭ hruşvi, che mi se mărîncă chiaro».

29. «Bire», zis-a tiraru şi mes-a la guzu întrebà hruşvi, che lĭ-e mạia bolnea.

30. Guzu lĭ-a zis: «Ce te segheşti, tirare? io ştivu che tu ’şti chiạro tạre, lea-ți cât vreşi, ma mạia ta [49] nu-ț vrése bire».

31. Tiraru dus-a lu mạia sa [49] şi hruşvi, muncat-a din iale, ma toturo bolnea fost-a.

32. Ạtea-zi tremes-a pe [20] filĭu

24. Tânăru le-a zis: «mama mea mi-e bolnavă şi ar dorì [bucuros] să mănânce [37]) mere, dacă mi-ați [38]) da».

25. «Ia-ți», zis-au smeii, «noi ştim că tu eşti tare, însă mama ta nu-ți voeşte bine[le]».

26-27. Acum tinăru[l] a luat batistele pline [41]) de mere pentru mamă [42]), ca să mănânce [43]) cât îi e voia.

28. A doua zi [53]) iarăşi s’a făcut bolnavă mama şi[i] zice: «du-te la guzu[l] [45]) şi fură-i pere [46]) că am poftă mare de ele [47])».

29. «Bine! [zise tânărul şi] s’a dus la guzu[l] ca să-i ceară [48]) pere [46]), că îi e mama bolnavă.

30. Guzu[l] i-a zis: «Ce plănueşti, tinere? Eu ştiu că tu eşti foarte [50]) tare, ia-ți cât vrei, însă, mama ta [49]) nu-ți voeşte bine[le]».

31. Tânărul a adus mamei şi pere [46]), [care] a mâncat [51]) [din ele], dar totuşi a rămas [52]) bolnavă.

32. A doua zi [53]) a trimis

---

[37]) *ir.* mâncà.
[38]) *ir.* reaţi.
[39]) *cor. din* a lat.
[40]) *am aşteptà* lu mȧie, cf. nota 27.
[41]) *ir.* pline batistele.
[42]) mamei.
[43]) *scris* mănanţe *subt influenţa rostirii sale istroromâne.*
[44]) *am aşteptà* furę-l'.
[45]) *explicat prin* «un fel de drac în forma şarpelui».
[46]) *deşi Gl. traduce* «prune» şi mai dă şi explicarea «un fel de corcoduşi», e evident că memoria îl înşală şi e vorba de «pere».
[47]) *ir.* mi se mănâncă tare.
[48]) *ir.* să-l întrebe.
[49]) *dr. pentru* tę sę: *în traducerea română găsim, dimpotrivă, ir.* tea.
[50]) mult.
[51]) *ir.* mâncat-a.
[52]) fost.
[53]) *ir.* altă zi.

la tigra neca-lĭ furea-lĭ lemune.

33. Tiraru mes-a la tigra se rea puteà furà lemune.

34. Tigra l-a vezut și lĭ-a zis cașì leoni și cașì guzu.

35. Lat-a lemune cât a vrut și dus-a lu mạia neca mărîncă.

36. Toturo mạia fost-a bolnea.

37. Ạtea-zi l-a tremes la Hudoba, che neca-lĭ furea ur purman.

38. Mes-a filĭu și la Hudoba se-lĭ rea da ur purman, ma și Hudoba lĭ-a zis: «Mạia ta nu-ţ vrése bire».

39. Dus-a tiraru și purmanu lu mạia sa, ma toturo mạia n'a osdravit.

40. Acmoce leoni, tigra și guzu s'av facut marĭ priatelĭ cu tiraru, care a fost chiaro tare.

41. Ovotea mes-a toţ treĭ cu tiraru în lov.

42. Lạt-a pucșa și pașiṭa, mes-av... mes... pîra ce av dat de ur mare palaţ.

43. Nuntru, în palaṭu cela, latrat-a ur mare câre.

44. Lạt-a tiraru pucșa și l-a ucis.

45. Mes-a nuntru în palaţ, colo flat-av o mușạtă fétă, care s'a chiaro prestrașit, ma guzu și celĭalĭṭĭ: leonu, guzu și tigra, lĭ-a zis

pe fiul la t i g r o a i c ă [54]) ca să-i fure lămâi.

33. Tânărul a mers la t i g r o a i c ă [54], ca să-i poată furà lămâi.

34. T i g r o a i c a [54]) l-a văzut și i-a zis ca șì smeii și ca guzu[l].

35. A luat lămâi(e) cât a voit și a adus mamei ca să mănânce.

36. M e r e u [55]) mama a fost bolnavă.

37. I n z i u a u r m ă t o a r e [53]) l-a trimes la Hudoba [56]) ca să-i fure un curcan.

38. S'a dus fiul și la Hudoba, ca să-i d e a [57]) un curcan, dar [ș i] Hudoba i-a zis: «Mama ta nu-ți voește bine[le]».

39. Adus-a tânărul și curcanu[l] mamei sale, dar totuși [m a m a] nu s'a însănătoșat.

40. Acum smeii, guzul și t i g r o a i c a [54]) s'au făcut mari amici cu tânărul care e r à [58]) f o a r t e [50]) tare.

41. Odată s'au dus toți trei la vânat cu tinărul.

42. Luat-au pușca și încingătoarea, dusu-s'au... dus..., până ce au dat de un mare palat.

43. Inlăuntru, în palatul acela a lătrat un c â n e m a r e [59]).

44. T â n ă r u l a l u a t [60]) [p u ș c a] și l-a ucis.

45. S'au dus în lăuntru în palat, acolo au aflat o f a t ă f r u m o a s ă [61]), care s'a î n f r i c o ș a t t a r e [62]), însă guzu[l] și cei-

[54]) tigră, cu *explicarea:* tot un fel de drac de forma tigrului, un fel de smeu.
[55]) *ir.* tot una.
[56]) *explicat prin:* Tartarul dracilor.
[57]) *ir.* rea da.
[58]) *ir.* a fost.
[59]) *ir.* mare câne.
[60]) Luat-a tânărul.
[61]) *ir.* frumoasă fată.
[62]) *ir.* tare înfricoșat.

che neca n'are frichea, che și tiraru care e cu elĭ e cași ia.

46. Dupa ce av ucis toț draci din palațu cela, av mes toț la féta și lĭ-a zis tiraru se se va marità dupa ie.

47. Ia lĭ-a zis che va.

48. Dupa cea [65] av lasat féta în palaț neca face ordine [66] și neca osnajeà tot curat cași cum le piajà lu omiri.

49. Elĭ toț patru lasat-av pe [20] fata [67] și mes-av cătrea cașea.

50. Când tiraru a verit cașea, mạia lĭ-a zis neca mere [69] în iardin pocinì che-lĭ va ia bistì în cạp.

51. Tiraru mes-a cu mạia în iardin și ie n'a crezut che-lĭ va mạia luĭ rév.

52. Mạia lĭ-a poșnit biștì în cap pîra ce tiraru zădurmit-a pe[1] piciorele lu mạia sa [49].

53. Când mạia vezut-a che filĭu sev dorme, tuncea mạia lat-av ur pirun de flĭer și lĭ-a zvadit amîndoĭ [17] oclĭi din cạp.

54. Tuncea mạia lĭ-a lat pucșa și pașița și mes-a în cạmera sa [49].

55. Potle tiraru mes-a în boș-

lalți smei i-a zis, ca să nu aibă frică, că și tânărul care e cu ieĭ e ca și ea [63]).

46. După ce au ucis pe toți dracii din palatul acela, s'au dus cu toți la fată și i-a zis [= a î n t r e b a t-o] tânărul, dacă se va mărità după iel.

47. Ea i-a [64]) zis că voește.

48. După acea au lăsat pe fata în palat ca să facă ordine și să curețe tot (curat), (ca și) cum le place oamenilor.

49. Ei toți patru au lăsat pe fată și au mers c ă t r e c a s ă [68]).

50. Când tânărul a venit acasă, mama i-a zis ca să meargă în grădină s ă s e o d i h n e a s c ă [70]), că-i va c ă u t à e a [71]) în cap.

51. Tânărul a mers cu mama în grădină și el n u c r e d e à [72]) că-i p o a r t ă m a m a s a g â n d r ă u [73]).

52. Mama a început să-i caute în cap până ce tânărul a adurmit pe picioarele [74]) mamei sale.

53. Când mama a văzut că fiul său doarme, atunci mama a luat o furculiță [75]) de fier și i-a scos amândoi ochii din cap.

54. Atuncea mama i-a luat pușca și încingătoarea și s'a dus în cămara sa.

55. După aceea tânărul s'a dus

[63]) *adecă om.*
[64]) *ir.* le-a.
[65]) *corectat, rău, în* dup'acea.
[66]) *italianism sau dacoromânism?*
[67]) *dr. pentru* fẹta cf. 48, 63 etc.
[68]) la mama tânărului.
[69]) *în loc de* mẹre.
[70]) *ir.* odihnì.
[71]) *ir.* ea căutà.
[72]) *ir.* n'a crezut.
[73]) voește mamă-sa rău.
[74]) *cu capul în poala...*
[75]) *scris* fărculiță (*ardelenism*).

chea plînje, che ce va face ie cmoce.

în pădure p l â n g â n d [76]), că ce o să facă el acum.

56. Cum a plîns, l-a avzit priatelĭi lui [77]: leonu, guzu și tigra. Când a verit la ie, l-a întrebat che ce-i cu ie?

56. Cum p l â n g e à [78]) l-a[u] auzit prietini[i] l u i [79]): smeul, guzul și t i g r o a i c a [54]). Când a[u] venit la el, l-a[u] întrebat că ce e cu el?

57. Dupa ce l-av spus tiraru che ce lĭ-a facut mạia sa [49], lat-l-av cu sire pîra la féta ce-av scapat elĭ de draci din palaț.

57. După ce le-a spus tânărul ce [i-]a făcut mama lui, l-au luat cu sine până la fata p e c a r e o s c ă p a s e r ă e i [80]) de draci[i] din palat.

58. Când a vezut féta pe [20] tiraru fără [81] oclĭi, chiaro s'a prestrașit.

58. Când a văzut fata pe tânărul fără ochi, tare s'a înfricoșat.

59. Dup'acea priatelĭi lu tiraru rugat-av pe [20] féta, neca-l țire la sire, borebit îlĭ va [82] trece [83] oclĭii.

59. După aceea prietini[i] tânărului au rugat pe fată ca să-l țină la sine, poate îi va [82]) trece ochii.

60. Prope de castelu lu cea fétă, fost-a ur mạie lạc.

60. Aproape de castelul fetei [a c e l e i a] erà un lac mare.

61. Ovotea féta mes-a la lạc, se șeteaĭ, și cum s'a șeteait, vezut-a pe [20] ur pulĭu care avut-a za joblĭi ocolo de ạpea, ma n'a vezut joblĭi.

61. Odată s'a dus fata la lac să se preumble, și cum s'a preumblat, a văzut (pe) o pasăre, care t r e b u i à s ă m ă n â n c e [84]) în jurul apei, dar n u v e d e à s ă c i u g u l e a s c ă [85]).

62. Potle vezut-a pe [20] pulĭu cela che ș'a pus cạpu în ạpea și potle a vezut joblĭi.

62. După acea a văzut pe pasărea aceea, că s'a pus cu capul în apă, și după aceea a văzut s ă c i u g u l e a s c ă [86].

63. Mes-a spure féta lu tiraru cel orb ce a vezut și neca proveà și ie, borebit va vedea.

63. S'a d u s f a t a s ă s p u i e [87]) tânărului cel orb ce a văzut și să încerce și el, poate să vadă.

64. Tiraru lĭ-a zis: «Io știvu,

64. Tânărul i-a zis: «Eu știu că

---

[76]) *ir.* plănje.
[77]) *în parentez* selĭ.
[78]) *ir.* a plâns.
[79]) *ir.* alui.
[80]) *ir.* ce au scăpat.
[81]) *dr.? am așteptà* fărde.
[82]) *acest anacolut, dacă nu e dacoromânism, s'a născut, ca și la noi, din cauza schimbării construcției unipersonale («îmi trece») în personală («ochii îmi trec»).*
[83]) *în loc de* trẹce.
[84]) *ir.* a avut pentru a mâncà; j o b l i i *însemnează propriu zis «a ciuguli».*
[85]) *ir.* n'a văzut ciugulì.
[86]) ciuguli.
[87]) *ir.* Mers-a spune fata...

che tu 'şti ştufea de mire, me veĭ [88] duce pîra la ąpea şi me veĭ [88] porinì în ląc ca se [13] me otopesc, ma io nu vedu niş, mie m̃ĭ-e toturo».

tu eşti sătulă de mine, mă vei aduce până la apă şi mă vei împinge în lac, ca să mă înec, însă eu nu văd nimic, mie mi-e totuna».

65. Féta l-a ląt cu sire şi lĭ-a spelat oclĭi cu ąpea din lac şi dupa cea vezut-a bire caşì manche.

65. Fata l-a luat cu sine şi i-a spălat ochi[i] cu apă din lac şi după acea a văzut bine ca şi înainte.

66. Dupa cea tiraru a lasat pe [20] féta în palaţ şi ie mes-a la priatelĭi selĭ: leonu, guzu şi tigra.

66. După aceea tânărul a lăsat pe fată în palat şi el s'a dus la amicii săi: smeul, guzu[l] şi t i g r o a i c a [54]).

67. Dupa cea [89] lĭ-a flat pe [20] priatelĭi selĭ, mes-av toţ patru la mąia lu tiraru şi lĭ-a zis neca-lĭ dąie pucşa şi paşiţa.

67. După ce i-a aflat pe amicii săi, s'au dus toţi patru la mama tânărului şi i-au zis ca să[-i] deie puşca şi încingătoarea.

68. Dupa cea [89] lĭ-a dat pucşa şi paşiţa, potle toţ patru av scocit pe mąie şi ucis-a-vo.

68. După ce le-a dat puşca şi încingătoarea, după acea toţi patru au sărit pe mamă şi au ucis-o.

69. Dupa cea mes-a tiraru la fétă în palaţ şi cu ia s'a însurat şi se n'av murit închea, şi astez jivesc.

69. După aceea s'a dus tânărul la fată în palat, şi t â n ă r u l s ' a î n s u r a t c u e a [90]) şi d a c ă [91]) n'au murit, şi astăzi trăesc.

Pastiri din Jeiănĭ
(Auzită dela Toniné lu Csone).

Ciobanii din Jeiani

70. Pastiri mergu la oĭ mestics bire în lâré; pe kąp porté [92] komaraku; pe [93] picsor are opincs cu naş [94] mąre şi ku svărzalele sviiéite okolō de picsore.

70. Ciobanii merg la oi î m b r ă c a ţ i [95]) bine în lână; pe cap [c i o b a n u l] poartă pălărie, pe picioare are opinci cu g u r g u i u [96]) mare şi cu legăturile înfăşurate împrejurul piciorului.

71. Kând mére la oĭ, ląie ku sire bâtu ali krevlja, toté spikéité

71. Când merge la oi i a [97]) cu sine bâtu[l] (ciomagu[l]) sau

---

[88]) *dr. în loc de* ver.
[89]) = *după aceea.*
[90]) *ir.* cu ea tânărul s'a însurat.
[91]) *ir.* se.
[92]) *Subiectul subînţeles de aci înainte e singularul* pastiru.
[93]) *am aşteptà* pre.
[94]) «ş nu s!».
[95]) învestiţi.
[96]) *ir.* nas.
[97]) *ir.* lae.

mușat ku figure.

72. Dupa csa lavu ku sire folele ali șurlile[94] za sviri la oi și za trécse maĭ vred vréma.

73. Potle mére ku pastiru și kârele, za turnavéi oile și za kavta-le.

74. Ku oile mergu departe pastiri; vrovoté nu viru pastiri misecsu de zile kașé ku oile; kolo le muzesk, fak kașu[94] și le și strizé lâra de pe[93] iale.

75. Pastiri noștri[94] fak în kodru în vro kotanje stânaria[105] de lémne.

76. În stână se aflé ognjista, iuvé se facse foku; vărde ognjiste se aflé ur lok fakut de lémne, iuvé se pure kașu[94] și skuta uska.

77. Okolo de ognjiste se aflé do grede pe[93] kari se séde la fok.

78. Dupa csa în stână se aflé kadéra za facse kașu[94], o torbé za csiré kljagu[108]; dupa csa se aflé kikericsa, dende se mârănkă, si lingurile ku kari se mârănkă; kikere, iuvé se pure kașu frisăk o zi; golida, dende se muzesk oile.

c a ț a[98]), toată tăiată[99]) cu figuri f r u m o s[100]).

72. După aceea i a u[101]) cu sine «folele» sau «surlile» pentru a zice în ele la oi și pentru a trece mai iute vremea.

73. După aceea merge cu ciobanul și cânele pentru a întoarce oile și pentru a le p ă z i[102]).

74. Cu oile merg departe ciobanii; câte odată nu vin ciobanii acasă o lună de zile cu oile; acolo le m u l g[103]), fac cașul și le taie[104]) și lâna de pe ele.

75. Ciobanii noștri fac în vreo vălișoară «stânăria» de lemne.

76. In stână se află «ognjista», unde se face focul; deasupra «ognjistei» se află un loc unde se pune cașul și «scuta»[106]) l a u s c a t[107].

77. In jurul «ognjistei» se află două lemne groase pentru șezut, pe cari se șade la foc.

78. După aceea în stână se află c ă l d a r e a[109]) pentru a face cașul în ea, o straiță pentru a ține în ea sămânța de caș; după aceea se află un fel de vas de pământ copt, de unde[110]) se mănâncă, și lingurile cu care se mă-

[98]) bâtu încovoiat.
[99]) = *încrestată.*
[100]) frumoase.
[101]) *ir.* lau.
[102]) *ir.* căuta.
[103]) *ir.* muig, cf. nota 114: *e interesant că Gl. traduce pe jeiăneanul* muzesc *prin susnievițeanul* muig (II § 17 h).
[104]) = *tunde.*
[105]) *despre* stânarie și stână cf. II § 72.
[106]) *cuvântul se explică mai la vale* (86 cf. și nota 262): *e italianul* s c o t t a *«il siero non rappreso che avanza alla ricotta», primit, probabil, prin mijlocire slavă.*
[107]) *ir.* uscà.
[108]) *glosat prin* semincsa de kaș.
[109]) *ir.* cadéra.
[110]) = *din care.*

nâncă; «kikere» [111]), unde se pune cașul proaspăt o zi; «golida» [112]), u n d e [113]) se m u l g [114]) oile.

79. Dupa csa se ạflé ṣara [94] kare se daie lu oile munkạ.

79. După aceea se află sarea, care se d ă [115]) oilor d e m â n c a r e [116]).

80. In stână se ạflé inké patu lu pastiru și roba lui: kumaraku, opincsile, benevrekele, kruzạtu și kemesa [117], potle folele și csitoṛile za sviri.

80. In stână se află încă patu[l] ciobanului și hainele lui: pălăria, opincile, cioarecii [118]), un fel de haină de iarnă [119]) și cămașa, după acea «folele»[120]) și «citorile»[121]) pentru a zice în ele.

81. Oile se muzesk în strungă, de lémne fakuté; dormu în mosuné [122].

81. Oile s e m u l g [114]) în strungă, făcută din lemne.

82. Laptele se muzé în golidé de lémné.

82. Laptele se m u l g e [123]) în g ă l e a t a d e l e m n [124]).

83. După [125] cse pastiru a finit oile muzi, potle pure laptele în kadéré și în stână îl skvaré, ke pure în ie kljạg ali semincsé de kaṣ.

83. După ce ciobanu[l] a finit d e m u l s o i l e [126]), (după aceea pune) laptele în c ă l d a r e [127]) și în stână îl închiagă, că pune î n e l c h i a g s a u [128]) sământă de caș.

84. Dupa csa facse fok și pre

84. După aceea face foc și pre

---

111) *primitivul lui* kikeriṭę, *din croat.* k i k a r a (ći k a r a) *«un fel de ceașcă întrebuințată la țară», iar acesta din ital.* c h i c c h e r a *«vaso piccolo a forma di ciotoletta per lo più di terra»* (*Rječnik*).

112) *glosat prin:* un vas de scânduri (= *doage*), are cam 10 litre (= *litri*): *e «găleata» noastră în formă slovenă (golida).*

113) *ir.* de unde, cf. II § 178.

114) *ir.* muig(e), *cf. nota* 104.

115) *ir.* dae.

116) *ir.* mâncà.

117) *am așteptă* kemęsa.

118) *cf. «bernevecii» noștri.*

119) *din croat.* k r u ž a t *«haină scurtă fără mâneci»*, cf. *Byhan 225 și Bartoli în Jagić-Festschrift p. 48 (n. 38).*

120) *cimpoiul.*

121) *cavalul.*

122) *Explicația lui Gl.:* «în stânărie se fierbe laptele și se face cașul; în moșună (*sic!*) dorm oile peste noapte; în stână se muig oile». M o s u n ă (m o ș u n ă) *e croatul* m o š u n (a) *«locul de dormit al oilor»* cf. II § 199 (p. 225).

123) *ir.* muize.

124) *ir.* golide de leamnă.

125) *dr. pentru* dupa.

126) *ir.* oile muize.

127) *ir.* cadéré.

128) *ir.* între e.

fok puru kadéra ku laptele.

foc pun[e] c ă l d a r e a[129]), cu laptele.

85. Dupa cse av fakut kaşul, îl puru uska vărde fok pre ure lémne.

85. După ce s'a făcut caşul, îl pun[e] s ă s e u s u c e[130]) de-asupra focului pe nişte lemne.

86. Csa cs-a remas[131] dupa cse s-a fakut kạşu în kadére se kljémé zer; zeru se pure pre fok şi se-l kuhé; csa cse vire sus pe[93] zer, kaşi kạşu de kolur ab, se kljémé skuta; skuta ie duljcse şi maĭ buré nego kạşu; skuta se ali poidé zaino ali se o pure în o torbé uska ku kạşurile.

86. Ceea ce a rămas după ce s'a făcut caşul în c ă l d a r e[127] se chiamă zer; zeru[l] se pune pe foc şi se(-l) fierbe; ceea ce vine de-asupra zerului, ca şi caşul, de coloare albă, se chiamă «scuta»; «scuta» e dulce şi mai bună decât caşul; «scuta» s a u s e[132]) mănâncă îndată, sau se pune l a u s c a t[130]) [î n t r'o t r a i s t ă] cu caşurile.

87. Oïle saki an aru mnjelj; mnjelji se vindu; kari mnjelj nu se vindu, din cselja se fak oĭ, berbecsĭ, ali[133] kum se kljémé[134]: arecs muleş.

87. Oile fiecare an au miei; mieii se vând(u); cari miei nu se vând(u), din aceia se fac oi, berbeci sau, cum [s e] mai chiamă, areţi «muleşi»[135]).

88. Pastiri nostri davu lu oïle nume kum aru peri de pe[93] sire: se ie abé se kljémé beluşa, se ie négré se kljémé moricsa, se ie ạbé si négré se kljémé şkornja[94], se ie amestekaté[136] de tot felu[137] de perĭ, tuncsa se kljémé şivastă, etc.

88. Ciobaniĭ noştri dau oilor nume, cum au coloarea părului de pe sine: d a c ă[138]) e albă, se chiamă «beluşa»; d a c ă[138]) e neagră, se chiamă «moricsa»; d a c ă[138]) e albă şi neagră, se chiamă «scornja»[139]); d a c ă[138]) e amestecată c u[140]) tot feliul de păr, atunci se chiamă «sivastă»[141]), etc., etc.

89. Pạşa la noĭ, pe la Jeiăni, ie ćaro buré, boşkele[94] şi vărhurile pljire de iarbă davu lu oïle buré

89. Păşunea la noi, pe la Jeiani, e tare bună, pădurile şi v â r f u r i l e[142]), pline de iarbă dau oilor

[129]) *ir.* cadéra.
[130]) *ir.* uscà.
[131]) *grafie dacoromână, în loc de* ramâs.
[132]) *ir.* se sau.
[133]) *scrisese mai nainte dacoromânismul* sau.
[134]) *corectat în* klém.
[135]) «adică fără coarne», *propriu: de felul catărilor.*
[136]) *face impresia unui dacoromânism.*
[137]) *dacoromânism.*
[138]) *ir.* se.
[139]) *cf. croat* š k o r n j a v «*încreţit*», s k o r n j a s t «*scorţos*».
[140]) *ir.* de.
[141]) «*sur*», *din croat.* s i v a s t, *cu acelaşi sens.*
[142]) *ir.* vărhurile.

paşa şi oĭle nostre davu csudé lapte, şi kaşu de oĭle nostre ĭe ćaro bur.

Cărbunarii din Jeiăni
(Povestită de Andreiu Doricici).

90. Kărburu se poşné [144] pali în zecse [145] şi csincs Septembre şi se palé-l pâra când se finé misecsu Iuniu.

91. Kărburu se palé în kodru, departe de Jeiănĭ treĭ patru ure în «Muncsi Popilor».

92. Kând vresu palí kărburu, tuncsa merg maĭ mund omir ur cu ąt şi de bukvé uskaté fak în o tnală o gljevaricsé de lémne uskąte.

93. Gljevaricsa se facse pâra la doĭ-treĭ bracs visoké; largé se facse saşe pâra sapte bracse.

94. Gljevaricsa se facse aşa: Mantye se pure ur stozer în po de gljevaricsé, pok se pure ocolo slamé şi lémne uskate, ke când se o prinde ku fagla, neka laie fok maĭ vred.

95. Dupa csa se pure pre pemint, dila stozer o faglă ku kare

păşune bună [143]) şi oile noastre dau mult lapte şi caşul de[la] oile noastre e tare bun.

Cărbunarii din Jeiâni

90. Cărbunele [146]) începea se arde [147]) în 15 Septembre şi se arde [148]) până când se sfârşeşte [149]) luna Iuniu.

91. Cărbunele [146]) se arde [150]) în munte, departe de Jeiâni trei-patru ore, în «Munţi[i] Popilor».

92. Când voesc să ardă [151]) cărbunele [146]), atuncea merg mai mulţi oameni unul cu altul şi din fag uscat [152]) fac într'o vale o «gljevaricsă» [153]), de lemne uscate.

93. «Gljevarisca» se face până la doi-trei metri [de] înaltă; largă se face [de] şase până [la] şapte metri.

94. Gljevaricsa se face aşà: înainte se pune un lemn în mijlocul gljevaricsei [154]), după aceea se pune înjurul lui paie [155]) şi lemne uscate, ca când i se dă [156]) foc cu «fagla», să prindă foc mai iute.

95. După aceea se pune p(r)e pământ, dela «stozer» o faglă» [157])

---

143) *ir.* bună păşune.
144) *cor. în* posné.
145) *am aşteptă* zęţe.
146) *ir.* Cărbunul.
147) *ir.* se începe pălì.
148) *ir.* pălea-l.
149) *ir.* finea.
150) *ir.* palea.
151) *ir.* a pali.
152) *ir.* de bucvă uscată; bucvę < *slov. croat. bukva «fag».*
153) *după desemnul dat de Gl.* gljevariţa *are forma unei clăi mari conice, clădite în jurul unei prăjini mari («stozerul»).*
154) *ir.* jumătate gljevaricsă.
155) *ir.* jur de el slamă.
156) *ir.* dae.
157) *explicat prin* făclie de lemn cu ajutorul căreia se aprinde gljevaricsa, *adecă o «zadă»: din desemn reiese că această zadă se vâră subt paie şi uscături, tocmai*

se prinde gljevaricsa dupa cse ie finité.

96. Dupa csa se posnea kladi lémne ure pre ạte, dokle gljevaricsé ie dosta largé.

97. Pokle dupa cse gljevaricsa toté ie finité, se pure okolo de gljevaricsé ârpi ku pemint, ka se nu ré veri foku faré; pe[1] tota gljevaricsa se pure bire pamint (!) ka se nu ré veri foku fạré.

98. Kând tota gljevaricsa e finité ku tot lukru, tuncsa se zvadé fagla fạré din gljevaricsé, pak se laie farlenjaku și se faglea[162] în faglă.

98-a. Ḍupa csạ se daie fok lu fagla și se prinde[165] gljevaricsa pre skulja[166], prende am zvadit mantye fagla din gljevaricsé.

99. Dupa cse a kacsat fok gljevaricsa, ạrde cincs, sạșe zile.

99-a. Dokle ạrde gljevaricsa, lasté tyaro; kând se finivé ạrde, tuncsa nopta se véde departe lastitu de gljevaricsé.

cu care se aprinde gljevaricsa, după ce e terminată[158]).

96. După aceea începe a se pune[158 a]) lemne unul peste altul[159]) până ce gljevaricsa e destul de largă.

97. [Apoi] după ce gljevaricsa e isprăvită[159]) [toată], se pune în jur de gljevaricsă pietre cu pământ[160]), ca să nu iasă[161]) focul; pe toată gljevaricsa se pune bine pământ[160]), ca să nu iasă[161]) focul.

98. Când toată gljevaricsa e isprăvită[159]) cu tot lucrul, atuncea se scoate afară fagla din gljevaricsă, după acea se ia[163]) «farlenjakiu»[164]) și se taie în faglă.

98-a. După aceea se dă[167]) foc la faglă și se dă[167]) foc gljevaricsei pe gaura, prin care am scos înainte fagla din gljevaricsă.

99. După ce s'a aprins gljevaricsa, arde cinci-șase zile.

99-a. Până când arde gljevaricsa, lucește[167 a]) tare; când încetează de[168]) a arde, atuncea noaptea[169]) se vede departe strălucirea gljevaricsei.

în fața pământului («se pure pre pemint»), *până în mijloc, adecă până la prăjină* («dila stozer»).

[158]) finită.

[158 a]) *ir.* se începe pune.

[159]) *ir.* une pe alte.

[160]) *ir.* pemint, *o dovadă mai mult că forma* pamint *în textul istroromân e falsă.*

[161]) *ir.* rea venì afară.

[162]) *în parentez se dă:* faclé = a tăià.

[163]) *ir.* lae.

[164]) *explicat prin:* un fier ascuțit, cu care se taie în faglă spre a o zdrobì, ca astfel să ieie fagla mai ușor foc: de aici a șì venit zicerea; cu farlenjaku se faglé (!) în faglă».

[165]) *cor. din* aprinde, *care, în Jeiăni, pare a fi forma mai obișnuită* (II § 12).

[166]) *cor. din* șkulja.

[167]) *ir.* dae.

[167 a]) *tradus, greșit, prin* fumă, *precum rezultă și din redarea lui* lastitu *prin «strălucirea»: e vorba de lumina strălucitoare pe care o dă masa incandescentă (asemănătoare celei date de cuptorul de var în vremea arderii): verbul* lastí *vine din croat.* laštiti *«a străluci».*

[168]) *ir.* se finea.

[169]) *ir.* noapta.

100. Dupa cse a zgorit gljevaricsa bire, potle pe [1] ia se pure inké o voté pamint tot okolo, ka se se ré maĭ bire stinze kârburi din nuntru.

101. Kând omiri vedu ke kărburi sav stins bire, tuncsa ur dintre [171] ielj merze kạsé, din féte, neka viru purta kărburi la kạle, ke kạla ie departe de tnelele iuvé se facse kârburi.

102. Dupa tse fétele av verit, tuncsa posnesku la pemintu de pre [175] gljevaricsé și [176] potle mușat kârburu de pe [1] kârbur pâră cse se finé.

103. Zaino kând se lavu kârburi de pe gljevaricsé se le pure în bârse.

104. Fétele se înkarku ku bârsele de kârbur așa: saka féte are ur brâv de lâré fakut de kasé; cu csela brâv légé bârsa pre [175] spate și o ducse pâra la kạle.

105. Kând av finit ducse tota gljevaricsa la kạle, potle viru ku vozu și boi din kărbur.

106. Dupa csa îl duk kasé, îl puru mușat în lopé.

107. Kând aru zecse [145], zecse [145] și cincs bârse de kărbur, mergu în

100. După ce a ars gljevaricsa bine, după aceea pe ea se pune încă odată pământ j u r î m p r e j u r [170]) ca să se stingă mai bine cărbunii din lăuntru.

101. Când oamenii văd că cărbunii s'au stins bine, atuncea unul dintre ei merge acasă, d u p ă [172]) fete, ca să vină s ă p o a r t e [173]) cărbunii la d r u m [174]), că[c i] d r u m u l [174]) e departe de văile unde se fac(e) cărbuni[i].

102. După ce fetele au venit, atuncea încep [a] luà pământul de pe gljevaricsă [ș i] după aceea [i a u] frumos cărbune de pe cărbune, până ce se i s p r ă v e ș t e [177]).

103. L u â n d [178]) cărbunii de pe gljevaricsă, î n a c e l a ş i t i m p [178]) î l p u n [179]) în saci.

104. Fetele se încarcă cu sacii de cărbuni așà: fiecare fată are un brâu de lână făcut acasă și [c u] acel brâu leagă sacul pe spate și î l [180]) duce până la d r u m [174]).

105. Când au i s p r ă v i t [181]) a duce toată gljevaricsa la d r u m [174]), după aceea vin(u) cu carul c u [182]) boi d u p ă [172]) cărbune.

106. După aceea îl aduc acasă, îl pun frumos în șură.

107. Când au 10—15 saci de cărbune, merg în orașele Fiume,

---

170) *ir.* tot în jur.
171) *acest* dintre, *neatestat de alții, face impresia unui dacoromânism: Istroromânii zic* de *în asemenea cazuri.*
172) *ir.* din.
173) *ir.* purtà.
174) cale(a).
175) *corectat din* pe.
176) *corectat din* si.
177) *ir.* finea.
178) Deodată când lau.
179) *ir.* se le pună.
180) *ir.* o (*scil. bărsę*).
181) finit.
182) *ir.* și.

gradurile [183] Triest, Fiume [184], Abbazia ku kărburele, pljir vozu de ie.

Trieste, Abbazia cu c a r u l p l i n [185]) de cărbune.

108. Pak îl vindu cum potu.

108. [A p o i] îl vând(u) cum (îl) pot.

109. In grad megu ku kărburi omiri, fétele și juri [186].

109. In oraş merg(u) cu cărbunele, oameni[i], fete[le] și junii.

Nuncsile
(Auzită dela Tonina lu Csone).

Nunta [187])

110. Ur zsure când se vrése însura, tuncsa mantye se moré vé drag ku kareva fété din paiz.

110 Un june, când voeşte să se însoare, (atuncea) înainte trebue să se aibă drag cu oarecare fată din sat.

111. Dupa cse tiraru véde ke fata [188] îl are drag, tuncsa fecsoru spure lu csaia și maia se âs kuntencsi ku feata kare are ie drag.

111. După ce tânărul vede că fata îl are drag, (atuncea) feciorul spune tatălui sau mamei, dacă se învoesc cu fata pe care el o are drag[ă].

112. Se csaia și maia îlj daie blagoslovu, tuncsa stabilesk [189] ziia kând se vor csiré nuncsile.

112. Dacă tatăl și mama îi d a u [190]) bunecuvântarea, atunci s t a b i l e s c [191]) ziua, când o să se ţină n u n t a [187]).

113. La Jeiăni vavik posnesk nuncsile luri și csire pâra sredu sara [192].

113. La Jeiani totdeauna încep nunţile Lunea și ţin până Miercurea sara.

114. Dumireka sara [192] viru tocs kuskri la fata [188], kare se kljemé [193] «nevasta» [194]; tota nopta kântu și sviresku din fole și mârănku și bevu.

114. Duminecă seara vin toate neamurile [195]) la fata, care se chiamă «nevastă», toată noaptea c â n t ă [196]) și sună din foale [197]) și m ă n â n c ă [198]) și beu.

---

[183]) *addogat:* se poate zice și c e t a t e l e
[184]) Cf. Rica.
[185]) *ir.* plin carul.
[186]) *cor. din* zuri.
[187]) *ir.* Nunţile.
[188]) *dr. pentru* fęta, *ca mai departe în aceeaşi frază.*
[189]) *dacoromânism sau italianism.*
[190]) *ir.* dae.
[191]) întăresc.
[192]) *dr. pentru* sęra.
[193]) *am aşteptă* kl'ęmę.
[194]) *dr. pentru* nevęsta. *Pentru sens, cf. mai încolo nota la 18,49* din Textele noastre.*
[195]) *cu adaosul:* atât ale junelui cât şi ale fetei respective.
[196]) *ir.* cântu.
[197]) = *cimpoiu.*
[198]) *ir.* mănânc.

115. Kând vire damarécsa de lur, tuncsa diveri lu jurele [199] kare se va ânsura înkącsé postolele lu nevasta [200].

116. Muljerle csale betăr o mestesk în csarzé ali modriné.

117. Dupa cse se spravesku tocs kuskri lu nevésté şi lu jurele şi dupa cse mârănku şi bévu bire, se puru ur dupa ąt, mąnće nevesta (!) ku diveru sev, potle jurele ku diveru sev şi potle cselji aljcsi kuskri, ur dupa ąt.

118. Rentye mére doĭ de ielj: ur ku folele, csela ątu ku surlile şi sviresku pâra la basérikă.

119. Kând mére nevasta [194] ku jurele [199], diveri si cselji aljcsi kuskri în basérikă, tuncsa rémâră [209] kâcsva [210] zur fąré şi kând îlj dąie jurele [199] arelu lu nevasté [200], tuncsa posnesku hitéi din pistole.

120. Dupa cse s-a finit tot în basérikă, megu la prevt; kolo îlj daie lu prevtu ur kolak mąre şi hitesku din pistole.

121. Prevtu le daie şi lor vir bé

115. Când vine dimineața de Luni, atunci «diveri» [201]) junelui care o să se însoare, încalță p e «n e v a s t ă» c u g h e t e l e [202]).

116. Muierile [cele] bătrâne o î m b r a c ă [203]), în «csarză»[204]) sau în «modrină» [205]).

117. După ce se adună t o ț i [206]) «cuscri» nevestei și junelui și după ce m ă n â n c ă [198]) și beu bine, se pun u n u l [207]) după a l t u l [207]), mai înainte nevasta cu «diveru[l]» său, după aceea junele cu diveru[l] său și după aceea [c e i l a l ț i] «cuscri» unul după altul.

118. Inainte merg doi i n ș i [208]): unul cu «foalele» celălalt(u) cu «surlile» și sună până la biserică.

119. Când m e r g e [211]) nevasta cu junele, «diveri[i]» și ceialalți «cuscri» în biserică, atunci rămân câțiva juni afară și când îi d ă [190]) junele inelu[l] nevestei, atunci încep să î m p u ș t e [212]) din pistoale.

120. După ce s'a finit tot în biserică, merg la preot, acolo îi d ă [190]) preotului un c o v r i g [213]) mare și î m p u ș c ă [214]) din pistoale.

121. Preotul le d ă [190]) și lor vin

---

[199]) *cor. din* zurele; *tot astfel mai jos (119 rândul 5), unde totuşi a rămas necorectat pluralul* z u r.

[200]) *am aşteptà* lu nevęste.

[201]) *explicat prin:* cei mai buni amici ai junelui, care şi conduc pe fată înaintea altarului; atât fata cât şi junele au «diveri».

[202]) păpucii nevestei.

[203]) *ir.* îmbrac.

[204]) *croat.* c a r z a; *e tradus prin «sorta di sopravveste di lana grigia» (Parčić).*

[205]) *croat.* m o d r i n a; *e tradus prin «specie di veste azzura da donna» (Parčić).*

[206]) *ir.* toc.

[207]) *ir.* un... alt.

[208]) *ir.* de ei, cf. II § 144.

[209]) *în Susgnevița s'ar zice* râmaru.

[210]) *face impresia de dacoromânism, în loc de* vrur.

[211]) *ir.* merze.

[212]) *ir.* arunce.

[213]) *ir.* colac.

[214]) *ir.* arunc.

și le csire ali le vorbește [215] o predikă, ka se ré zivi bire.

122. Dupa csa megu kașé și se veselesku trei zile skupa ku diveri și kuskri.

123. Fata [188] bogaté are pâra doizecse kuskri, feata siromahé are zecse si doi pâra zecse și patru.

Omiri din Jeiâni

(Povestită de Sandre Marmelici Pikes).

124. Omiri batârĭ av spuravéit și se spuravea și astez între noĭ în Jeiânĭ ke de multă, multă [217] vréme și anjĭ a verit din Romanie ur strics și doĭ fracs, în loku de kmocse, cum se kljémă Jeiănĭ.

125. In loku csela av aflat o fată [219] ku kare de tuncsa av posnit jivi.

126. Av fakut musaté kașé, av lukrat pamintu, av paskut oile și av fakut mult kărbur.

127. Așa l-a mes bire lukru și pamintu.

128. Dila [222] cestja omirĭ se zicse ke av remas [223] omiri de astez karĭ (!) âs kmocse 800 de suflete, karĭ (!) vorbesk inké și aștez limba kare (!) vorbesk fracsi nostri din Rumanie și ku karlji [224] smo fracs și tot de ur sânze.

s ă b e a [216]) și le ține sau le vorbește o predică, ca să trăiască bine.

122. După aceea merg acasă și se veselesc trei zile împreună cu «diveri[i]» și «cuscri[i]».

123. Fata bogată (avută) are până [l a] douăzeci de «cuscri», fata săracă are 12—14.

Oamenii din Jeiăni

124. Oamenii bătrâni povesteau și se povestește și astăzi între noi Jeiăneani[i], că de multă vreme și [d e m u l ţ i] ani au venit din România un unchiu [218] și doi frați în locul de astăzi [n u m i t] Jeiani.

125. In locul acela (se zice că) au aflat o fată cu care au început să trăiască [d e a t u n c i].

126. Au făcut o c a s ă, f r u m o a s ă [220] au lucrat pământul, au p ă s c u t [221] oi[l e] și făceau mult cărbune.

127. In modul acesta le-a mers bine lucrul și pământul.

128. De la aceşti(a) oameni se zice că a u r ă m a s o a m e n i i [225] de astăzi cari îs acum 800 de suflete, cari vorbesc încă și astăzi limba care o vorbesc frații noștri din România și cu cari sântem frați și [t o t] de un sânge.

---

[215]) *în Susgnevița s'ar zice* ganę'.

[216]) *ir.* bea.

[217]) *dacoromânism în loc de* țudę.

[218]) stric, *explicat prin:* fratele lu tatăl mieu, acela mi-e mie s t r i c, iar fratele lu mama mea, cela mi-e mie u i c s (u i c); *din croat. slov.* s t r i c, *cu acelaşi sens.*

[219]) *dr. pentru* fętę.

[220]) *ir.* frumoasă casă.

[221]) cumpărat.

[222]) «i nu e!».

[223]) *ortografie dacoromână pentru* ramas.

[224]) *întâia oară întrebuințează Gl. forma — adevărată — articulată a pronumelui relativ și spune chiar într'o notă:* karlji nu kari, *adăogând totuși:* dar se uzează și c a r i, dar mai rar, cf. *nota* 24 și 264.

[225]) se trag Jeiăneani(i).

Funtâra *
(Povestită de Andreiu Stambulici)

129. Funtâra, cum o kljeman noĭ, omiri din Jeiăni, se aflé departe po de uré de Jeiănĭ.

130. Omiri cselji betâri av zis și spuravesk și astez inké ke din Kodru Popilor vire apé vie în funtâră.

131. Tuncsa omiri cselji betârĭ [227], borebit de tavzănt de anjĭ, av trimes din Talie [228] din treĭ omir, ke neka zvadescu apa csa vije și neka le facse o funtâră za bé apă.

132. Bire! Omiri din Talie av verit și av sapat o mârvă vréme.

133. Dupa csa nu preste multă[217] vréme a verit la funtâră o babé jeianskea apé [231].

134. Tuncsa omiri cselji din Talie av ântrebat pe [20] baba jeianskea ke cse vorbesk omiri din paiz de ielj?

135. Baba l-a zis ke omiri vorbesk și av zis ke se nu zvadiru apa pâră mâre, ke-lj vor omiri tuncsa obisi de iesiké.

Fântâna

129. Fântâna, cum o chiemăm noi oamenii din Jeianĭ, se află la depărtare de [226] jumătate [d e] oră de Jeianĭ.

130. Oamenii cei bătrâni zic și spun și astăzi încă că din «Muntele Popilor» vine apă vie în fântână.

131. Atunci oameni cei bătrâni, poate de o mie de ani, au trimes din Italia [229] după [230] trei oameni, ca să scoată apa cea vie și ca să le facă o fântână pentru a bea apă.

132. Bine! Oamenii din Italia [229] au venit și au săpat puțină vreme.

133. După aceea nu peste multă vreme a venit la fântână o babă din Jeiăni [232] după [231] apă.

134. Atunci oamenii cei din Italia [229] au întrebat pe baba din Jeiăni [232], că ce vorbesc oamenii din sat de ei?

135. Baba le-a zis că oameni vorbesc și au zis că dacă nu o să scoată apa până mâne, oamenii atuncea îi vor [233] spânzură de [234] plop [235].

---

* *Povestirea aceasta Gl. o întovărdășește de următoarea notă:* Această fântână din apropierea satului este foarte mare și veche: înlăuntru vine apă din «Muntele Popilor», așà zisă «apă vije». Fântâna aceasta este jur împrejur încunjurată din lăuntru cu un mare zid vechiu, iar de asupra-i se află un mare arbore foarte bătrân, căruia-i zic «iesiké». Acesta-i un arbore foarte sănătos cu flori mirositoare, din care se face medicină sau se uscă pentru bolnavi spre a se face ceaiu.

[226]) *ir.* departe.

[227]) *dr. pentru* țel'i betări, *ca mai sus* (130), cf. II § 209.

[228]) «nu Italie!».

[229]) *ir.* Italie.

[230]) *ir.* din.

[231]) *lipsește un cuvânt; aș întregì sau* din âpę *«după apă», sau* âpę bę *«să bea apă»*.

[232]) *ir.* jeiansčă.

[233]) *ir.* că-i vor oamenii atuncea.

[234]) din.

[235]) iesică; *trebuie cetit, probabil,* i e z i k ę, *cum dă Nanu; cuvântul vine din*

136. Dupa csa omiri din Talie s-av zboit și cu nopta av fuzit.

136. După aceea oamenii din Italia[229] s'au înfricoșat și [odată] cu noaptea au fugit[236].

137. Și asa apa vije staie și astez ânkljisă în funtâră.

137. Și așà, apa vie stă[237] și astăzi închisă în fântână.

Kasa ku tot cse se aflé în ia (După povestirea țăranilor: Mateiu Doricici și Anton Sancovici).

Casa cu tot ce se află în ea

138. Pre ușe se méré[238] în kąsé; partea csa de jos[239] de ușe se kljémé pragu de ușe.

138. Pe ușă se intră în casă; partea din josul ușii se chiamă pragul ușii.

139. Pe[240] fundu de kąsé se aflé skrilele de ârpé[241].

139. Pe partea de jos a casei se află lespezile de piatră.

140. Kąsa betăré ie salizéité pre fund ku skrile de ârpi; ąte kąse betâre îs pre fund samo ku pamint; lu cselji maĭ bogacs îs ku dăske podite[242].

140. Casa veche e pardosită pe jos cu lespezi de piatră; alte case vechi sânt pe jos numai cu pământ; ale celor mai bogați sânt podite cu scânduri.

141. Loku unde se facse fok se kljémé ognjista; ku lémne se facse foku.

141. Locul unde se face foc se chiamă «ogńista» (= vatra); focul se face cu lemne.

142. Kând lémna a ars podia, tuncsa lemnu[243] se kljémé tacsure; kând lémna (!) a ars tot bire, din ea se facse cseruşe[244]; cseruşa[244] se pure dupa fok, în cseruşnjak[244].

142. Când lemnele au ars pe jumătate, atunci lemnul se chiamă tăciune; când lemnele au ars de tot bine (= complet), din ele se face cenușă; cenușa se pune după foc, în lada cu cenușă.

143. Pe[240] komostri[245] se kuhé tot cse se mârănké în kąsé.

143. Pe lanțul de fier[245] se fierbe tot ce se mănâncă în casă.

---

slov. jazika *«plop». După descrierea lui Glavina e mai de grabă vorba de un teiu.*

236) *ir.* fuzit.

237) *ir.* stae.

238) *am aștepta* męre.

239) *construcție dacoromână.*

240) *am aștepta* pre.

241) scrilę de ărpę, *explicat de Glavina prin:* un fel de pietre largi, lungi și subțiri; *cf. croat.* kamena škrilja «lespede de piatră».

242) *cuvânt neatestat de alții, nu trebuie să fie dacoromânism, mai ales că și Croații au pe* poditi *«a podi».*

243) *Nanu (ap. Byhan) dă forma* lęmnu (*nearticulat* lęmăn).

244) «ș nu s»!

245) *traducerea* lanț de fier *e a lui Gl.; e vorba de lanțul de care atârnă căldarea croat.* koomstre (komoštre) *«Kesselkette».*

144. Omiri kuhesku în lavecs[245a], stanjadé[246] si kadéră (!).

145. Lu omiri se kuhé din stanjadé și kadéră, lu porcsi din lavecs.

146. Dupa cserusnjak se aflé letva[247] de lémné, în kare (!) se pure (!) lingurile (!) ku kari[224] se mârănké și pinjaru[248] ku karẹ se bé ạpé.

147. Din zdilé[249] și zdilicsé[249] și kikericsé[112] se mărănké.

148. Okolo de ognjiste se ạflé kutu[251], pentru kumpir.

149. In spărté[252] se uské kạșul[253] de oĭ și de vacs.

150. Din csăbăr se daie lu porku munkạ.

151. Pe[1] mize[254] se mârănké.

152. Kumpiru din kampanje se ducse kạsé în bârse.

153. Dupa ușe se pure kosa pentru kosi iarba, motika[255] pentru sapa pamintu, pila pentru pili lémnele, metura pentru metura kạsa, bâtu și krevlja pentru a[256] mére dupa oĭ.

144. Oamenii gătesc (fierb) în oală, în vas de metal sau în căldare.

145. Pentru oameni se gătește (fierbe) din vasul de metal și din căldare, pentru porci din oală.

146. După lada cu cenușă se află «letva» de lemn, în care se pun lingurile, cu care se mănâncă și căușul (?) cu care se bea apă.

147. Din blid și blidișel și din ceașcă se mănâncă.

148. In apropiere[250] de vatră se află ungherul[251] pentru cartofi.

149. In coș se usucă cașul de oi și de vaci.

150. Din ciubăr se dă porcului să mănânce.

151. Pe masă se mănâncă.

152. Cartofii se aduc din câmp acasă cu sacii.

153. După ușă se pune coasa pentru cositul ierbii, sapa pentru săpatul pământului, ferăstrăul pentru ferăstrăitul lemnelor, mătura pentru măturatul casei, bățul și cața pentru a merge după oi.

[245a]) *cf. croat.* l a v e z *(din ital.* l a v e g g i o *«oală de fiert»); forma cu -č se găsește și la Slavii vecini, de ex. la Pisino vecchio* luveč *(și la Neo-greci λαβέτζι), cf. Bartoli, Jagić-Festschrift p. 40 (§ 30).*

[246]) *din ven.* stañada *(ital.* s t a g n a t a *«vas de cositor»); cuvântul a trecut și la Sloveni:* štañada *«secchia» (Baudouin, Materialien z. südsl. Dialekt. I 892).*

[247]) *explicat de Gl. prin:* un obiect făcut pentru a pune înlăuntru linguri etc.; *probabil în forma unor gratii de lați, cf. croat.* l e t v a *«laț»,*

[248]) *greșală pentru* pinjata? *În dicționarele care-mi stau la dispoziție nu găsesc cuvântul slav corespunzător, care însă trebuie să fie derivat din verbul* p i t i *«a bea»* (*cf. croat.* p i j e n j e *«băutură»*).

[249]) *explicat prin:* un fel de tier (= *farfurie*) mare de pământ; *din croat.* z d i j e l a *și* z d i j e l i c a, *cu același înțeles.*

[250]) *propriu: «în jurul».*

[251]) *din croat.* k u t «unghiu, colț».

[252]) *din croat.* s p r t v a *«coș».*

[253]) «ș nu s!».

[254]) *cuvântul* m i z ẹ *din croat. slov.* m i z a *«masă» e atestat din Jeiăni și de Maiorescu, Nanu (ap. Byhan) și Bartoli.*

[255]) *din croat.* m o t i k a, *cu același sens.*

[256]) pentru a *e dacoromânism; dacă în Jeiăni există* pentru *(atestat numai de Maiorescu), desigur că nu există* a *înaintea infinitivelor, deci am aștepta* pentru mẹre, *precum avem mai sus* pentru kosí; *construcția obicinuită istoromână e* za mẹre.

154. Dupa fok ie și feralu [257], kând se mére în dvor, se nu se ré opali dvoru; potle ie zéda [258] și svicsa [259].

155. In kut dupa kumpir se csire kopạnju [260] pentru spela fecsori mics din-nja.

156. La zid se csire skrinja, în kare se csire: csukoru, kafeiu, pâra, sara, popăru, fazsolu și ạte lukruri (!) karĭ (!) portesk pentru kuhéi.

157. Dupa fok se csire inké furka pentru torcse, kând portea lu muljerle și babele.

158. Su grede [261] se pure uṣka [252] kaṣu șĭ skuta [262].

159. Kạsa ie koperité cu slạmé și dvoru cu slạmé.

Dvoru

160. Dvoru ie koperit la omirĭ (!) siromaș ku slạmé, la omir bogacs ku zlipcsi [263].

161. În dvor stavu: boi, vacsile, vicselji, oĭle, mnjelji, arecsi, berbecsi, kaprele, iezi, kalji și ạté blạgé de kare are omu potriba.

162. În dvor se ạflé iaslele, dende blaga mârănké fir și iạrbé ali slạmé.

163. Pe [1] podu de dvor se csire firu și slạma.

154. După foc (vatră) e și felinarul, când se merge în grajd, ca să nu se aprindă grajdul; apoi e lampa și opaițul.

155. In ungher, după cartofii se ţine copaia, spre a spălà copii mici în ea.

156. La părete se ține dulapul (de mâncări), în care se ține zahărul, cafeaua, pânea, sarea, piperul, fasolea și alte lucruri care trebuiesc la gătit.

157. După foc (vatră) se mai ține furca de tors, când le trebuie femeilor și babelor.

158. Supt grinzi se pune la uscat cașul și urda.

159. Casa e acoperită cu paie și grajdul cu paie.

Grajdul

160. Grajdul e acoperit la oameni săraci cu paie, la oameni bogați cu țigle.

161. In grajd stau: boii, vacile, vițeii, oile, mieii, areții, berbecii, caprele, iezii, caii și alte vite de care oamenii au nevoie.

162. In grajd se află ieslele, din care vitele mănâncă fân și iarbă sau paie.

163. In podul grajdului se ține fânul și paiele

---

[257]) *din croat.* fèrao (ferála) *«felinar», iar acesta din ital.* ferale *(Rječnik).*

[258]) zęde *e explicat de Gl. prin* «lampă»; *tot așà la Bartoli; e același cuvânt ca «zada» noastră.*

[259]) sviţe *e explicat de Gl. prin* «o lampă veche», *de aceea l-am tradus prin «opaiț»; alții îl traduc prin «lumânare», sens pe care-l are și croatul* svića *(Byhan).*

[260]) *«din ea» următor indică genul feminin; deci* copâńe, *din croat.* kopanja (cf. copaie *al nostru); acuzativul slav în* -u (II § 127) *se explică prin interpretarea lui* se ţire *ca* ţiru.

[261]) *explicat prin* lemnele cari ţin casa ca să nu devină mai strimtă (*sic!*) și cari taie casa de-alungul.

[262]) *explicat prin* ceea ce se face după caș; e de gust dulce, *cf. nota* 107.

[263]) *singularul e* zlibăţ (*ap. Byhan*).

Lopa

164. Omiri în lopé csiru vozu ka se nu-l ré ploia strika.

165. Potle în lopă (!) se csire bârsele ku kârburĭ (!), vilele, grabljile, kosa.

166. Pe [1] podu de lopé se csire fir și ąte lukrur de karlji [264] omiri aru potribé.

Șura

164. In șură țin oamenii carul, ca să nu-l strice ploaia.

165. După aceea în șură se țin sacii cu cărbuni, furcile, grebla, coasa.

166. În podul șurii se ține fân și alte lucruri de care oamenii au trebuință.

Skădănj

167. În skădănj se csiru kitele de fazo, sląmé, lémne.

Șop[ul]

167. In șop se țin legăturile de fasole (uscată), paie, lemne.

Hlivu

168. Hlivu se facse din lémne; omiri bogatsĭ faku-l din ârpi.

169. In hliv se csire porcsi.

170. Porcsi mârănku din golídé.

Cotețul

168. Cotețul se face din lemne; oamenii bogați îl fac din pietre.

169. În coteț se țin porcii.

170. Porcii mănâncă din găleată.

Expresiuni dela Românii din Jeiăni:

171. Are gura mare ka și asiru.

172. Se ârde ka și ąsiru.

173. Arąté dincsi ka și ąsiru.

174. Dormĭ bire, mislé la mire.

175. Cs-oi șvikni preste dincs o triské.

176. Se-cs davur o triské, te veĭ [265] svărni ka și notiru.

177. Acs avzit? [266].

178. Csesta-i omu de draku.

179. Kârstu melju [267].

Expresiuni

171. Are gura mare ca măgarul.

172. Râde ca măgarul.

173. Arată dinții ca măgarul.

174. Dormi bine, gândește-te la mine.

175. Ți-oiu plesni peste dinți o palmă.

176. De-ți voiu da o palmă, te vei răsturnà ca noatenul.

177. Ați auzit?

178. Asta-i omul dracului.

179. ?

---

[264]) *Gl. face nota:* trebuie lji, *adăogând* pentrucă e plural (!), *cf. nota* 24 și 224.

[265]) *Am aștepta* t-er, *cf. nota 88.*

[266]) *cu nota:* termen întrebător sau provocător ce se repetă des.

[267]) *nota lui Gl:* In Susgnevizza: k o r n e b o r n e, se zice când porți pe cineva pe umeri, de atârnă cu picioarele pe pieptul purtătorului, d. ex. părinții pe copii sau copiii când se joacă.

Salutări la Românii din Jeiăni:

180. Bură damarécsé!
181. Bură zi!
182. Bură séră!
183. Bură nopte!
184. Bire acs verit!
185. Kum ve juté Domnu? — Bire!
186. Domnu neka ve dąiie buré kąle! — Neka dąiie Domnu [268].
187. Domnu neka ve dąiie buré sricse!
188. Domnu ku voĭ! [269].

Salutări

180. Bună dimineaţa!
181. Bună ziua!
182. Bună seară!
183. Noapte bună!
184. Bine ai venit!
185. Cum vă ajută Dumnezeu? —Bine!
186. Dumnezeu să vă dea drum bun! — Să dea Dumnezeu!
187. Dumnezeu să vă dea noroc bun!
188. Dumnezeu cu tine!

Numerii

1 ur 2 doĭ 3 trei 4 patru 5 csincs 6 şąse 7 şąpte 8 opt 9 devet 10 zecse [145]) 11 ur şi zecse [145]) ş. a. m. d. [270]).

Lunile

Ianuaru, Sícsănu, Marăcsu, Aprilu, Maiu, Iuni, Iuli, Augustu, Septembru, Octobru, Novembru, Decsembru.

Zilele

Dumirekă, Lur, Utorăk, Sredu, Csetârtăk, Virer, Sâmbată.

Vremea

Setimana, an, ure, minute.

Anotimpurile

Vara [271]), Pozimăku, Iarna, Proleto.

Să mai amintim că Glavina i-a comunicat şi lui I. Popovici două basme, câteva proverbe şi o bucată mică din Jeiăni, pe care acesta le-a

---

268) *nota lui Gl.:* La fiecare salutare se răspunde cu: Domn a (*sic!*) da! sau: Neca daiie Domnu! sau: Neka ve daie şi vo Domnu!

269) *Acest salut se explică la Istroromâni prin influenţa bisericii catolice («Dominus vobiscum»), cf. croat.* s Bogom.

270) *notă:* Alţii, dela 10 în sus, numără în limbă slavă.

271) *dr. pentru* vęrę.

transcris (cu multe greşeli) şi le-a publicat în vol. I (pp. 72—83) al lucrării sale despre care am vorbit mai sus.

VI

Bartoli i-a cerut lui GLAVINA să-i trimeată din cât mai multe sate istoromâne traducerea istroromână, după textul italian, a parabolei Fiului pierdut. Glavina îi trimite în 22 August 1922 două variante, una din Susnieviţa şi alta din Berdo, iar în 26 Septemvrie 1922 o variantă din Jeiăni [1]), culeasă din gura lui Andrei Doricici, pe atunci de 78 de ani. Cum aceeaşi parabolă fusese culeasă în 1887 de N. Densusianu din aceleaşi trei sate, o vom reproduce de asemenea, — cu notele lui N. Densusianu în subsol — pentru ca să se poată face o comparaţie între ele. Am crezut că nu e nevoie să reproduc parabola întreagă, ci numai începutul ei (versetele 11—16 din Evanghelia lui Luca, cap. XV), păstrând exact felul de transcriere al celor doi culegători, cari nu aveau pregătirea filologică necesară spre a ne da o transcriere exactă şi «neîndreptată» cu dacoromânisme.

In schimb cred că merită a fi reprodusă întreagă scrisoarea lui Glavina către M. Bartoli. E cea din urmă din câte cunosc şi ea reflectează bine preocupările apostolului românismului în Istria, care din depărtare urmărea cu impresionant interes încoronarea întâiului Rege al Românilor. Ea este şi un interesant document pentru felul cum Glavina încercà să se servească de dialect — cu reminescenţe din limba dacoromână şi italiană — spre scopuri literare.

. . . *nostru Profesore* !

Cu mare piacer am primit Vostre cartolinea din Bogliasco. Io moresc Ve întreba scuse, perchè nu vam piseaĭt şi nu Vam tremes «Filĭu plĭerdut». — Causa n'am fost io, ma fosta Comunu [2]) nostru, carle mnĭa dat mult de lucru. Io am vrut Ve piseaĭ dupa ce ren face eleţionurile comunale şi cia votea vrutam Ve tremeate aşa ceva ca şi un Raport, despre tot ce sa facut şi cum sa facut. Imĭ dispiacea che nu puteţi şi voi fi cu noi cĭa zi. — Io ve tremet doi «Filĭ plĭerduţi»: ur din Valdarsa

---

[1]) Glavina adaugă la sfârşit; « In Jeiăni şcoală nu este, de preot nici habar. De tot sânt numere 89; omir nu mergu d'acordu, furu. An rău. Au frică că guvernul nu le va permite tăia lemne şi face cărbure; cărbunele se trage la Fiume 10 care pe săptămână. Au frumoase case. Oamenii aproape toţi lipsesc de acasă. Femeile lucră şi cară cărbunele. Pare că costumele pictoreşti vin transcurate. N'am observat nici un progres de italianizare; tot e cum a fost. Se vede că depinde dela prefectura din Castelnuovo».

[2]) E vorba de Comune di Valdarsa, înfiinţată de Guvernul italian la insistenţele lui Glavina, pe care Bartoli l-a ajutat din toate puterile ca să învingă multiplele dificultăţi ce se opuneau acestei înfiinţări.

și un (!) din Briani. Iam transcris din gura lu omiri. Borebit voi meare cista misec la Seĭăni, tuncĭa si de colo Ve voi tremeate-l. De sigur cela va vi (!) mai mușat și maĭ intereseaĭt. Ma cu siguranță nu ve pot zice che voĭ meare colo. — Lu prof. Pușcariu, am tremes tot ce mnĭa întrebat [1]); ie mnĭa tremes Istoria literaturii române Vol. I.

Nu știțĭ când va fi încoronarea la Alba-Iulia? Mi se veade, che și românii din România dorm și se bat ca și italiani! Magari se nu rea fi șa!

Când arec potriba de ceva, Ve rogu piseaĭcim și io voi face tot ce voĭ putea. Saluteaĭcim mult Vostra gentilă Signorea și vostrea tirare filĭe e, Voi primiți complimentele și salutările meale cĭale mai mușate și distinte.

Valdarsa, 22. 8. 22. *Glavina.*

Parabola Fiului Pierdut

1. *Din Susnievița*

11. [Glavina] Un cĭacĭe aveita doi filĭ.
[N. Densușianu] Ur om avut doi filĭ (s. doĭ filĭ avut).

12. Și zice cela maĭ tiraru din ĭelĭ lu čĭačĭe: čačo, deam parătu din imanĭe cem meare. Și čĭačĭe le respartea imanĭa.

Și cela mai terĕru ḑis-a lui ciace: Ciacio, da-m mé parat ce mere, și ie respartit (s. rĕspărtit-a) lu selĭ filĭ.

13. Și dupa cĭa dupa câte-va zile poberea cela mai tiraru filĭ a sev si meare largo în lume; și colō spendea cĭa-ce are (a sev) zivunda fraĭeĭnda.

După zalic ḑile cela tirĕru filiu [2]) tot a sev pohităit, și mess-a largo în loc și tot a sev poidit-a cia [3]) și jivit-a cu curbele.

14. Și când a spendeaĭt tot, posnea mare fome în cela paiz; și ĭe se aflea în miserie.

Când tot poidit, mare fome fost-a în cela loc.

15. Și pus sa în cale, întrata în serviț la un gospodin din cel paiz, și ĭe-l tremeate în campanĭa sea paște porci.

Și mess-a, și s'a legat cu ur om din cela loc (s. slujit-s'a cu ur om) și trimes-l'a porchele pasce.

16. Și žĕlita nepuni-s folele cu glĭinde ce porči muncata și ničiur nu lii-lĭ daveaĭa.

Și ie jelit-a cu mechine satura sev tarbuch (s. folele [4]), ce porcii muncat (s. av muncat) și nici ur nu li-a dat.

---

[1]) Datele lui Glavina au fost utilizate în vol. II al acestei lucrări.

[2]) In limba istriană pozițiunea adjectivelor este de regulă înaintea substantivelor. Iar la verbe formele mai uzitate pentru perfectul compus și Futurul I sânt cele cu auxiliarul la urmă.

[3]) acolo.

[4]) In Șușnevița cuvântul f o a l e se întrebuințează numai pentru animale, iar pentru oameni numai t a r b u c h.

2. *Din Berdo*

11. [Glavina] Un om avuta doi filĭ.
[N. Densuşianu] Un (s. ur) om avut-a doĭ filĭ.

12. Şi zis-a cela mai tiraru de ĭelĭ lu čạče: čačo, deam pạrătu de imạnje ce mije vire (meare). Şi cạce le respartea grunătu (campanja).

Şi ḑis-a cela maĭ tirĕru de ielĭ lu ciace: Ciacio da-mĭ porţionu de tot a tev (s. paretu de té avé; de té imanie), ce mie mere (s. ce mie cade). Şi spartit-a lor a sa avé.

13. Şi dupa [ca] nuscari zile pospravea seu (sev), filĭu mai tirar şi meare în ạt lạrg pemint; şi ţija stresea sea imanje zivinda în fraj.

Şi nu după ciuda [1]) ḑile poverit-a cela maĭ tirĕru filiu tot a sev, şi mess-a în at loc largo (s. în ată provincia largo) şi colé (s. co!o) spendit-a tot a sev viiundu grumbo în pecaţĭ [2]).

14. Când potrosea tot, vire mạre fome (mizerie) în cela pemint; şi je se ạflea în mạre miserie.

Şi după cea ce a consumeit, făcut-s'a mare fome în cela loc, şi ie îns pocĭnit-a pati.

15. Şi pus-sa în cạle, meare in serviţ la un gospodin din cela pais (pemint), carle-l tremeate in se pemint porci pạşte (s. neca pasce porciĭ).

Şi mess-a, şi s'a pus con un de celĭ ce în cela loc staie (s. con ur din cetate de cela loc); şi l'a trimis în sé vila che ra pasce porciĭ.

16. Şi zeljea-s nepuni trbuhu de [coreane] glĭnde ce porci muncạia; şi nicĭur nulĭ daveaĭa.

Şi ie jelit-a sev fole avé plir de mechine, ce porciĭ muncaia (s. şi ie jelit-a satura-se de mechine etc.) şi nici ur nu-lĭ [3]) daia.

3. *Din Jeiăni*

11. [Glavina] Un čạie a avut doĭ filĭ.
[N. Densusianu] Ur om av avut doĭ filĭ.

12. Şi cela tiraru zice lu čạĭa: čạĭo! dea tu mie a mea pạrte. Şi čạĭa le dạĭe lu sachi pode (primoženĭe).

Şi cela mai tirĕru av zis a lu cióia: Da-mĭ cióio, ce ie a mé parte. de primojenie (s. ce ie a mev) şi cela av raspartit [4] a lor parte.

13. Acmo dupa mica vreame poberea cela frạte maĭ tirar tot a sevu, mearže lạrgo în lume şi colo spendea tot [ămnânda tot poidea].

După mârva [5] ḑile a sberit cela tirĕru filiŭ tot, şi mers-aŭ în

[1]) multe.
[2]) sing. p e c a t .
[3]) lĭ = i s. l u i.
[4]) In toate trei comunele, Bârdo, Şuşnieviţa şi Jeiani există o oscilaţie între a v şi a ŭ, chiar şi în graiul aceleiaşi persoane. — i o r a s p a r t e z.
[5]) puţine.

departe dejélă [1], și ancĭ a rastreșit tótă a sa primojenie, jivit-a po stertarit cu curbele [2]).

14. Când poĭdea tot, vire în cela paiz mare fome și celá fecĭor se aflea în miserie

După ce av tot zapravit, fost-a mare fóme [3]) pre cea dejélă, și ie a pocĭnit stradaĭ.

15. Ie îmnânda treace pringa un om; și cela om îl treameate paște porci în campagne.

Și mers-a, și ie s'a legat cu ur om din cea dejélă, și ie trimes-l'a a sale în polĭe [4]) porchele [5]) pasce.

16. Și želit-av nepuni folele cu cĭa porci mâncat (corene) și nicĭur nulĭ daveaĭa.

Și ie au jĕlit [6]) che sev naponi [7]) fólele cu posiĭ [8]) ciale ce porchele av muncat [9]), ali [10]) nici ur nu lĭ-av dat.

Glavina C.

In Aprilie 1905 îi scrie Glavina lui A. Viciu din București: «In prezent, vă comunic, că mi se tipărește un Almanah numai în dialectul istrian, prima carte în dialectul nostru; în câteva zile va fi gata. Când voiu plecà în Istrie (!), o să vă telegrafiez din Predeal, dacă mă veți puteà așteptà la gară, ca să vă dau și d-voastră un exemplar sau mai multe!» Este cartea: ANDREI GLAVINA și CONST. DICULESCU, *Calindaru lu Rumeri din Istrie*, cu figure, lucrat pîrvea votea de... Anu 1905. Stampeait cu spezele lu gospodinu Ion C. Grădișteanu, Ministru de lucrur publiche. București, Ștampa Gutenberg, Ioseph Göbl, 1905. (pp. 79). Din necrologul lui Glavina, publicat de C. Diculescu în «Dacoromania» IV, știm acuma care a fost partea fiecăruia din cei doi colaboratori la alcătuirea acestei scrieri.

Afară de câteva proverbe culese dela Mateiu Dorici din Jeiăni (p. 37, 40, 49), restul, constând din rugăciuni, cugetări, sfaturi, proverbe, descrieri, povești și anecdote despre Țigani — streine Istroromânilor — sânt traduceri. Deci Glavina n'a exprimat liber cugetări de ale sale, ci a dat numai haina graiului istroromân unor gândiri exprimate mai întâiu în limbă dacoromână.

---

[1]) țeară.
[2]) curvele.
[3]) Forma *foamete* nu există.
[4]) câmp.
[5]) u r a p o r c ă, o scroafă.
[6]) dorit.
[7]) împlea.
[8]) terițe.
[9]) In Jeiani nu au forma imperfectului, care de atmintrelea există în Bârdo.
[10]) însă.

Cea mai mare greutate pe care Glavina a întâmpinat-o traducând, o greutate pe care n'au învins-o totdeauna nici alți scriitori, a fost găsirea expresiilor potrivite pentru noțiunile nouă și abstracte, în mare parte necunoscute poporului istroromân, pe care le cuprinde orice bucată de literatură cultă. Cu alte cuvinte, Glavina se văzù în fața grelei probleme a neologismelor, care se ivește pentru cel ce caută să întrebuințeze mai întâiu o limbă populară pentru scopuri literare.

Dacă examinăm neologismele întrebuințate de Glavina, găsim întro ele termeni tehnici sau cuvinte în strânsă legătură cu cultura madernă, care nu puteau fi redate prin alte vorbe, precum: *calindaru* 1, *apostolic* 3, *eredu* (*la crunea*) 4 = moștenitor, *princeipesa* 4, *principi* 4, (*Maria*) *anunțeaita* 7, *substanțe* 19, *adoreait* 19 = adorat, *catolichea* 19, *apostolichea* 19, *grație* 20, *vatea* 22 = vată, *nation* 23 = națiune, *nobil* 23, *civilizeait* 23, *Francez* 23, *Spaniol* 23, *Portugal* 23' *Bulgar* 23, *Grec* 23, *Rus* 23, *latinea* = 23 latină, *valor* 23, 32 = valoare, *etern*, *dezonoreà* 25 = dezonorează, *mizeriele* 25, 59, *viziteai* 27, *ștudieai* 27, *regulea* 28, 38, *sentimente* 29, *proverbe* 29, *colone* 31, *marmurea* 31, *crișțal* 31, *ornamente* 31, *probele* 32, *ministru* 34, *Rumanie* 35 = România, *se interesea de*... 35, *cristalizeait* 41 = cristalizat, *acid-clorhidric* 42, *divin* 52, *decadența* 53, *umil* 55, *gust* 58, *providența* 59, *comandanți* 60, *miraculu* 61, *cauze* 63, *cauzeai* 63, 64, *vițu*, pl. *viție* 64 = vițiu, *comodea* 64 = comodă, etc. Asupra formei neologismelor găsim șovăire. Mai rar Glavina le ia din românește, precum: *Sîrb* 23, *chile* 54 = chil(ogram)e, *contra* 63, etc., mai des din italienește, bunăoară: *stampeait* 1 = tipărit, *ștampa* 1 (îndreptat în: *ștamparia* 79) = tipografie, *pensier* 20 = cugetări, *Ungarez* 23 = Ungur, *ricordurile* 25 = amintirile, *galantom* 45, *portanțea* 29, *ricunoscenț* 64 = recunoscători, *rispeteaite* 65 = respectate, chiar și: *canțonetele* 48 = cântecele, doinele. Acestea din urmă sânt mai potrivite cu spiritul limbei istroromâne și unele dintre ele vor fi cunoscute, și poate și familiare, acelor Istroromâni cari știu italienește și au umblat prin lumea mare. De fapt multe din cuvintele lui Glavina care fac impresie de neologisme sânt date și de alți autori (mai ales de Gartner, care prin întrebările sale puse italienește, suggerà oarecum celuilalt Glavina răspunsurile apropiate de limba italiană) și între ele sânt și expresii, pentru care noi avem și cuvinte vechi pe lângă termenii neolegi, mai mult sau mai puțin de prisos, de ex.: *ofendí* 18 = a ofensà, a vătămà și *ofendì-se pe*... 45 = a se supără pe.. (la Weigand, III 219: *ofendesk* «verbiete»), *secol* 18 = secol, veac, *glorieait* 19 = slăvit, *etern* 23 = veșnic, *liberea* 24 = slobodă, *speranțe* 24 = nădejdi, *comandeai* 26 (și la Ive-10: *comandej*) = a poruncì, *uzanțele* 27 = obiceiurile, *con*:

s e r v e a i 28 = a păstrà, d i v e r t i m e n t e 29 (și la Popovici) = petreceri, o r n e a i t 31 = împodobit, b e ĭ a t 32 = fericit, m a r g a - r e t e 32 = (florile) ochiul-boului, p e r i c o l 32 = primejdie, o n o r u 33 = cinstea, r i s p o n s u 46 = răspunsul, p o t e s t a t 50 = primar (și la Maiorescu 110), d e l i c a t e a 55 = gingașă, c o n s i l i u 56 = sfat, a n i m a l e l e 56 = dobitoacele, c o n s o l e a i 58, 62 = a mângâià, r e g u l e a i t e 58 = orânduite, f i d e l e a 61 = credincioasă a c o m o d e a i t e a 63 = potrivită, p r o n ț 63 = pregătiți, gata, p e - r i c u l o s e 63 = primejdioase, etc. Unele dintre neologismele întrebuințate de Glavina sânt echivoce, astfel f i g u r e a, care însemnează și «ilustrație» (1) și «figură, față» (55), apoi s p i r i t, care are chiar trei sensuri: «(sfântul) Duh» (19), «spirit» (28) și «spirt» (64); altele nu sânt destul de asimilate din punct de vedere formal graiului istroromân, astfel c v a d r u 21 = icoană, tablou, m o n u m e n t 23, f u n d a m e n t 52, pentru care am aștepta mai degrabă formele: c v a d ă r (cf. l i b ă r), m o n u m e n ă t, f u n d a m e n ă t.

Poate că Glavina ar fi găsit, căutând mai bine în tezaurul lexical istroromân, expresii populare în locul unor neologisme. Astfel mi se pare că erà de prisos introducerea lui i m p e r a t o r 3 (spre deosebire de c r a l ĭ 3), când cuvântul popular e ț e s â r, întrebuințat de Glavina însuși (c e s a r u 60); de asemenea el însuși întrebuințând verbul o d o - c h e a i 56, se dovedește de prisos neologismul a o b s e r v e a i t 61; tot astfel pentru a s u p e r e a ĭ t 62 = a învins, el întrebuințează aiurea pe d o b î n d ì 52. De asemenea existând ț i t ę i și ș t i, f o z ę, ț e l i, f i n e n a v i d n, m e d i g, t u r n å, v e r ì, f r u t și z i r, erà poate inutil a întrebuințà neologismele: l e ĭ e a 29 = citește, s p e ț i e 31 = soiu, specie, s e r e m e d i e s c 41 = se vindecă (la Gartner 1347, r e m e d y ę i are înțelesul «maturare»!), i n v i d e a i t - l - a v 55 = l-au pizmuit, d o t o r i 56 «dòctorii», s - a r i t o r n e a i t 59 = s'a întors, d i v e n t e a i 20 «a devenì, a se face», și chiar neologismul luat din dacoromânește: f r u c t 20. Tot astfel e împotriva spiritului graiului istroromânesc cuvântul a u g u s t, cu al său *au-* (cf. a v z ì = auzi), luat din dacoromânește, pentru care Istroromânii au vorba populară a ŋ g u s t (a ŋ g u ș t). In Jeiăni s'a păstrat chiar elementul străvechiu a γ u ŝ t (cf. Byhan 183); introducându-l pe acesta în scrierea sa, Glavina ar fi urmat tradiția existentă la toți Românii, de a păstrà în limba literară cuvintele regionale, când acestea sânt moșteniri vechi. Tot în consonanță cu această tradiție caută el să reînvie arhaismul R u m e r (i), atestat de Ireneo; ar fi fost mai just a scrie *Rumăr*(*i*), căci forma cu *e* pare a fi numai o transcriere stângace a pronunțării cu *ă* (cf. II § 20).

Pe de altă parte trebuie să recunoaștem însă că Glavina întrebuințează adesea cuvinte populare când textul pe care-l traduce puteà ușor să-l îndemne a alege un neologism, d. ex. i s t o c 23, 72 = est, răsărit, z a p a d 23, 78 = vest, apus, occident, j i v o t = corp 24, 73, p o - t r i b ă n 28, 78 = necesar, n e s n a n o s t 53, 74 = ignoranță, etc. sau formează însuși cuvinte și combinații de cuvinte care redau adesea în

mod fericit ideea cea nouă, bunăoară: înjivotì se 19», a se întrupà, a se încarnà», columbar desvitlost 52 «aureolă, nimb»; aflăm chiar și un *a. r.* 3 (= asa renche 69) pentru «etc.». In consonanță cu legile derivațiunii istoromâne sânt formate și abstractele cesarie 18, 19 și gospodaria 65 spre a redà pe «împărăție» și «gospodărie» din textul dacoromân; dar când din adjectivele bogât și vese el derivă abstractele bogațiea 25 și veselica 29, uită că formele corespunzătoare în dialectul său sânt bogatiie și vésele. Lipsa unor mijloace de derivațiune (dintre cele mai obișnuite în limba dacoromânească) îi face, în căutarea corespondentului istroromân, cele mai mari greutăți. Astfel sânt înainte de toate infinitivele substantivate, pe care el le ocolește uneori prin circumscrieri, precum în numirile de sărbători: când a zedurmit Maria 12, Când sa taliat capul lu sf. Ive 12 (= Tăierea capului Sf. Ion), Când sa nascut sf. Maria 13, Isus sa gambiait la obraz 12 (= Schimbarea la față) sau Paul ritorneait 5 (= Pavel convertit = Convertirea lui Pavel). Dar alături de ele aflăm și infinitive substantivate, care sânt streine graiului istroromân (II § 193), precum: scapare 19, scularea 19, dignire 53 = înălțare, sculare, pripetire 59 = întâmplare, ohlădire 41 = răceală, oprostirea 19 = iertarea, pe care însuși o îndreptează la «Errata» în oprostitu 79. Tot astfel Istroromânii nu cunosc abstractele în *-tură* (II § 184); cu toate acestea aflăm beiuturile 64 = băuturile. Dintre diminutive lipsește Istroromânilor sufixul *-icel*, *-icică*, deci schioritichea 44 «istorioară» e o formațiune după tipar dacoromân. Dintre prefixe, Istroromânii întrebuințează pe *res-* în locul dacoromânescului *des-* (II § 183), deci resple tit 55 corespunde lui «despletit» al nostru și resglĭațat 61 ar fi să redeà pe «desghețat», în înțelesul figurat de «degajat»; dar cu totul alt prefix e în românescul «răsfierbe», după care Glavina plăsmuește pe rescuheai 60 = a fierbe peste măsură 76 și strein e *des-* în: descuraicaitu 29 «descurajarea». Foarte obișnuit e la Istroromâni participiul, care formează și abstracte verbale și adjective. Glavina cu drept cuvânt face în măsură mare uz de el. Astfel el întrebuințează abstracte ca: divertit 29 = petrecere (alături de divertimente 29), descuraieait 29 = descurajare, ars 42 = arsură, etc. Participiile în funcțiune de adjectiv la noi nu au numai înțeles pasiv și trecut, ci și activ și prezent (deci și înțelesurile «care este . . .», sau «vrednic de . . .»), iar când sânt compuse cu prefixul *ne-*, ele exprimă «neputința de a . . .», corespunzând deci în anumite împrejurări sufixelor *-abil*, *-tor* și *-os* (aceste două din urmă neobișnuite la Istroromâni). Tezaurul lexical istroromân ne e prea puțin cunoscut ca să putem judecà dacă toate aceste sensuri sânt cuprinse și în participiile-adjective ale Istroromânilor, deci nu putem ști nici întru cât Glavina va puteà fi înțeles just de connaționalii săi când construește, după modèlele dacoromâne, forme ca: țuchereait 22 = zaharisit, îndulcit cu zahăr, largheait 24 = înde-

părtat, care e departe (dela largheai se 33 = a se îndepărtà), piajeait 29 = plăcut, vrednic de a fi plăcut (dela piajeai 77 = plăceà), lumireaitea 64 = luminată, dar lumireait 28 = luminos (format direct din lumirea 73 = lumină), înfrișcheait 25 = răcoros, degradeaite 64 = degradatoare, stimeait 55 = stimabil, vrednic de stimă, și chiar nestimeait 63 = nestimat.

Acest cuvânt din urmă cu greu îl va înțelege exact un Istroromân și mi se pare că Glavina însuși n'a înțeles bine sensul lui în combinații ca «pietre nestimate, dar nestimat» (tradus de el prin regal nestimeait), care nu vrea să zică că piatra sau darul nu e prețuit, ci că ele nu se pot (îndeajuns) prețuì din partea altora (atât sânt de prețioase). Că de fapt Glavina n'a pătruns destul de adânc în spiritul limbei dacoromâne dovedește următorul exemplu. Intr'o poveste din acest Calendar e vorba de niște oale care încep să se sfădească, voind fiecare să ajungă la foc. «Fă, tu cu buze mari», zise una, «dă-te la o parte, căci ai fiert destul». Propoziția aceasta o traduce Glavina: fea, tu cu ușne mạr, dea-te la obandea (p. 60). Dar dacoromânescul «fă» aici nu e imperativul verbului «a face», cum crede Glavina, ci o formă scurtată din «fată», acel cuvânt exclamativ cu care introducem apostrofarea unei femei!

Despre dacorománismele lui Glavina am vorbit îndeajuns în cele precedente, încât aici ajunge să citām câteva (cf. și II §§ 15, 21 a, 44, 45):

pers. 3 plur. ind. prez. dela verbele de conj. I cu *-ę* în loc de *-u*: violițe se aflea;

pers. 3 sing. ind. prez. dela verbele în *-esc* cu *-ește* în loc de *-ę*: se pripetează 75;

p(r)e la acuzativ: duce pre noi 18, pe ea 25, pe toț 32, 55, pe celĭạlĭiț 34, pre Țigan 39, pe sire, pe mulĭeare și pe filĭ 47, pe se camalĭer 59, pe cesaru 60, etc.

vocativ în *-ule*: feciorițule 30;

restrictivul în *aș*: se reaș primì ... mnĭ-aș vinde 32.

Câteva din formele acestea sânt de sigur simple scăpări din vedere, astfel: mesură 48 (în loc de mesurea), că 45 (în loc de che), amîndo 23 (în loc de amindó), scoalea-te 28 (în loc de scolea-te), capul 12 (în loc de capu), trageaia 62 (în loc de trajeaia). Consecvența cu care el întrebuințează de altfel pe *ea* în loc de *ă* final, pe che = că, pe *i* după labiale în loc de *î*, pe *o* în loc de *oa*, articolul masculin *-u*, în loc de *-ul* pe ž în loc de *dž*, dovedește că aici avem a face cu simple inadvertențe subt influența textului dacoromân de dinaintea ochilor săi, sau cu erori de tipar. Tot astfel va fi de considerat și mușcaț 42 (în loc de mucĭcaț) și se ĭea 38 (în loc de selâ̦ie) «se ia, se lipește», căci la Glavina găsim regulat *lĭ* corespunzând lui *i* din *l'*, iar pe isa vezut 30 îl îndreptează la «Errata» în lĭi sa vezut 79.

Un diminutiv din bob, format cu sufixul *-iț* (= *ić*), e bobiț, atestat de Weigand (ap. Byhan 195). Pluralul acestui cuvânt: bobițur îl găsim și în textele lui Glavina (p. 22). In Glosar însă se dă ca singular forma bobițea 70, deși Istroromânii nu cunosc plurale în *-ur* dela feminine.

Intre formele morfologice avem câteva dacoromânisme la pronume, astfel: (porteà) șie 45, pronumele care 18, 19, 30, 59 (în loc de carle 19, etc.) și pluralele car 63 și cari 34 (în loc de carlĭi), cât (se pote) 64 (de obiceiu are și el pe cîta = atât 29), cireva 32, 39 (în loc de vrur) și câteva 22 (în loc de nușcarlĭi 22), cf. și cumvà 32. Pe cel 56 îl îndreaptă însuși în cela 79.

Dintre formele verbale, creadeț 32 (în loc de credéț) pare a fi construit subt influență dacoromână. Conjunctivele, care au în majoritatea absolută a cazurilor conjuncția se (și numai foarte rar neca), de asemenea par a se explicà din cauza textului dacoromânesc. Imperfectele cele multe din text par de asemenea să-l fi făcut șovăitor, și în loc de a le redà de obiceiu prin perfectul simplu, el întrebuințează, mai des decât se obișnuește în graiul istroromân, imperfectul, de ex. pașteia 30, ne zedurmiveaia 25, zedurmiveai 25, plânjeaia 58, se juraveaia 56, tradaveaia-v-o 56, spuraveai 46, îl duraveà 39, obriveà 39, britveà 39, știaveà 39 etc. sau perfectul formei durative, precum: lucraveait-a 34, plângaveait-a 34, țiraveait-a la... 34, av trecaveait 59, loviveait-a 59, s-av svadiveait 60, etc., sau forme care sânt de-adreptul imperfecte dacoromâne, precum: tălĭà 39.

Mai dese sânt dacoromânismele sintactice, dat fiind că mài ușor ne lăsăm influențați de sintaxa limbilor streine, mai ales când traducem. Astfel dacă el construește pe scuzeai când cu obiectul la acuzativ (p. 18), când la dativ (p. 13), probabil a fost influențat de dacoromânescul «îi» sau «îl iartă». Articulări ca totea zia 28 (în loc de tota zia) 28, cela mai mușaț 34 (în loc de mușațu), Carol cela Mare 5 (în loc de marele) sânt probabil dacoromânisme și tot astfel cea mai mușatea dintre... 52 (în loc de de). Mai ales însă sânt neobicinuite conjuncțiile: ca se (ca se rea face 32, mnĭ-ai dat ca se pot jivì), cum che (lĭ-a spus cum che 46), formate după «ca să», «cum că».

Din tezaurul lexical întrebuințat de Glavina relevez acèle cuvinte și construcțiuni, care nu sânt atestate la alți culegători de texte istroromâne și sânt întrebuințate și în dacoromânește:

fameia 3 = familia pare a fi un cuvânt plăsmuit de Glavina sau Diculescu, care va fi știut că cuvântul nostru «femeie» derivă din lat. FAMILIA. Dacă cuvântul latin s'ar fi conservat la Istroromâni ar trebuì să aibă forma *fameľe sau *fumeľe (cf. arom. fumeaľe). In textele noastre și la Ive 8 întâlnim împrumutul nou (din cr. *familja*): famílie;—vergura Maria 19 e dacoromânism (învățat la Blaj); Istroromânii au fęte «fecioară»; — restignit 19, 52 «răstignit»

nu e atestat aiurea; — tot astfel: timp 19, 20, etc. în loc de vreame 26, etc.; — suferì 19 (Istroromânii zic tărpí); — recunoscu 19 (neologism dacoromân); — vrovotea 20 (pare a fi alcătuit după «vreodată» al nostru); — mețat 20, 38 «învățat», în înțelesul germanului «gelehrt» (în Glosar, mețat se dă ca substantiv cu înțelesul de «învățăcel, discipol» 73); — crepąt în construcția mîrile crepąte «mânile crăpate» pare tot dacoromânism, verbul acesta fiind atestat numai în înțelesul «a crăpà (despre vite)» cf. Byhan 254 și Popovici II $^{35}/_{27}$; — ur dintre ceale mai nobile națione 23: nicăiri nu aflăm dintre în această întrebuințare, ci numai de; cf. și dintr'o 31; — norod 25 «popor» va fi numai un lapsus calami în loc de narod, cum se dă în Glosar 74; dar el are și: nicovală 37 (Nanu, ap. Byhan 285 dă, din Jeiăni, nakovǫlę; la Popovici I 35 găsim: năcovåla; la Bartoli P. $^{61}/_{7}$ nåkovala); — se svadi 26 în înțelesul dacoromânescului «a se sfădi» nu e atestat aiurea (la Weigand II $^{4}/_{2}$ etc. avem un zvadi cu înțelesul de «herausziehen» din croat. *izvaditi*); — slabì 28 «a slăbì» (factitiv) neatestat aiurea, — tot astfel: suflà 30 «a răsuflà», — gustose 31 «gustoase», — spume 32 (la Popovici se găsește însă forma pumă); — pulĭ de Țigan 34 «puiu de Țigan» e dacoromânism evident, căci pul' istroromân are numai sensul de «puiu de găină» sau «pasăre»; — stropìi 38 neatestat aiurea; — tot astfel obrazu 39, — tuli (farea) 39 «a o tulì (afară)», — lingurițea 41, — oparit 42 «opărit», — poclonì se (+ dat.) 45 «a se pocloni față de cinevà»; — ątfel 55 e plăzmuit după «altfel» al nostru; despre fel cf. II § 199; — veduvea 55 (Istroromânii zic odovițę); — vrajit 55, — molitvę «rugăciune» e cunoscut și din alte izvoare, dar, pe cât știu eu, are numai înțelesul germanului «Gebet» și nu se poate întrebuință și în sensul lui «Bitte», cum face Glavina la p. 56, unde molitvele sânt rugăciunile unei fete de a fi iertată de tatăl său; — ĭuveavà 58, 72, pare a fi pläsmuit după al nostru «undevà»; — lucru e întrebuințat adesea (d. ex. p. 59, 60) și în înțelesul germanului «Sache», cu toate că Istroromânii în sensul acesta au stvår; — superb e dat și de Nanu (ap. Byhan) și însemnează «mândru», dar numai în înțelesul germanului «stolz», nu și în sensul «schön», ca în dacoromânește și la Glavina 61; — a cascat gura 60; — șea 62 (în loc de sedlę); — lacom 64.

La acestea se adaogă câteva cuvinte care sânt atestate numai la Maiorescu p. 110, 113, 116, 120, 114, 84, deci nu sânt de tot sigure, precum: port 27 în înțelesul germanului «Tracht», sapąt 32 «săpat», stinje 38 «a stinge», usturatu 41 «usturimea», sdrobit 53 «zdrobit», scote 56 «a scoate», aĭde 61 «haida», precum și suspectul scripturea (la Maiorescu 114: scriptură și scrittură). Dimpotrivă, avem și câteva cuvinte care sânt atestate numai rar, însă în izvoare mai sigure (cf. Byhan s. v.) și primesc deci o confirmare prin faptul că le găsim și la Glavina. Astfel: prin 29 (Nanu), torbea 77, 30 (Maiorescu; diminutivul și la Weigand), turma 30 (Weigand),

coperì 31 (Maiorescu, Gartner), puțurile 32 (Maiorescu, Bartoli și Puțu lu Buhån în textele noastre ²³/₄), ștearne 33 «a așterne» (Maiorescu, Nanu), rode 38 «a roade» (Weigand dă prezentul rodu și infinitivul rodẹi), turbat 39 (Nanu), se vinturea 42 = se usucă făcând vânt (Gartner dă înțelesul «vânturà»), spate 55 (Maiorescu, Nanu, din Jeiăni), deocliu 55 (Popovici), valur 58 «valuri» (Weigand).

Textele lui Glavina ne dau însă și un bogat material lexical veritabil istroromân. In Glosarul dela sfârșitul Calindarului (pp. 70—78) sânt adunate cele mai multe dintre ele și între acestea se găsesc destule cuvinte care sânt atestate întâia oară. Cel ce va face deci din nou un lexicon istroromân va aveà un ajutor mare din acest Glosar. Aici voiu notà numai acele cuvinte din texte, care nu se găsesc în Glosar, sau au alt înțeles decât cel dat acolo și lipsesc în același timp și în Glosarul lui Byhan, sau au acolo o formă sau un înțeles deosebit:

ianuaru 5 = Ianuarie, februaru 6 = Februarie (la Nanu febrọr), festa lu Ulichele 8 = Floriile (ulichea = maslină 77 și la Byhan), pentecostele 18 = Rusaliile, pohodu lu Maria 11 (în Glosar: pohod = cercetare 75), iuniu 10 = Iunie (după Nanu: yun, în Jeiăni), iuliu 11 = Iulie (după Nanu: yul, în Jeiăni), septembru 13 = Septemvrie, octobru 14 = Octomvrie, novembru 15 = Noemvrie, ziia lu Zadusnicele 15 = (sărbătoarea catolică) Ziua sufletelor morților, decembru 16 = Decemvrie, zaciechia lu Sv. Maria 16 = (sărbătoarea catolică) Primirea sf. Marii, lasa-se 19 = a se lăsà, a se coborî, utrobea 78, 20 = pântece (și la Feretić; la Byhan «plămân»), ciubăț 20 = schilod? poșnitu 20 = începutul, tintea 22 = cerneală, lemun 22 = lămâie, pogutnì 22 = înghițì? ne vire reav 22 = ne vine, ni se face rău (după o mâncare grasă), vegliа 22 = a păzì (în Glosar: «a veghià» 78), corist 22 = folos (cf. Byhan p. 387), coristnea 22 = folositoare, paiz 24, 63, 75 = sat, țară (la Byhan numai «țară»), rozea 76, 25, 32 = floare, roză (la Byhan numai «roză»), a legărat 25 = a legănat, mițeai se 28 = a se învățà? (cf. nemițeait 29 = neactiv, nedeprins), porteà 28, 32 = se cuvine, pocinitu 28 = odihna (dela pocinì 29 = odihnì, la Byhan: potsenì), forț 29 («spiritu se face forț»), prea 29 = prea, liuboste 29 = dragoste, vedeà se 30 = a păreà (și în textele noastre), siromașni 31, siromașna 58 = sârmani, sârmană, treace 31 = a petrece («tu-ț treci timpu»), rubidnițea 32, 76 = trandafir (la Byhan «mur»), vrutăc 32, 78 = izvor (la Byhan: vrutak), zeliubești 34 = iubești, ai drag (în Glosar: «mă amurzez» (sic!), svirì 77, 37 = a fluierà, a șuierà (Byhan: sfirà), câșleà 38 = tușește, lampea 38 = lampă, ne tițeain 38 = ne atingem? profumeaitea 38 = afumată, s-a înamoreait de... 391 și namoreait în 61 = (s')a îndrăgostit de ..., bri se 39 = a se rade, britvinea 39 = briciu, britveà 39 = rădeà, zecolii 40

= a sfâșià (și în textele noastre; în Glosar: «a junghià» 78), s o r b u 40 = beau (din Jeiăni, la Byhan «sorb»), ț u c o r 41, 77 = zahăr (la Byhan t s u k ọ r), s e s m e a 41 = se stoarce? r u m 41 = rom (și la Popovici), l i h c h e a 42 = ușoară (în Glosar: l î h c o 73, la Byhan: l e g ọ́ h ọ n, în textele noastre: l ă h c), p a 44 < cr. pa «apoi, dar», ș e t e a i s e 45 = a se plimbà (și la Popovici), m e a r e 45 = i se cuvine (: «o n o r u c e - l ĭ m e a r e») z e s l u j ì 45 = a agonisì (în Glosar: «a merità, a fi vrednic de cevà» 45), s p i e g h e a 46 = explică, ĭ o h 48 = vai!, m l a d o s t a 48 = iubirea (în Glosar: m l a d o s t = tinerețe 74), f e s t e a i 52 = a sărbătorì, t r u d n e a 56 = grea, însărcinată (în Glosar: t r u d ă n = ostenit, ca la Byhan), z a n i ș 56 = în zadar, de geaba, p r e n i ș 39 = gratis, de geaba, t r a d a v e a i a 56 = trădà, î n s e g r e t 56 = în secret, în taină, d i v l ĭ e 56 = sălbatice (și în textele noastre), c a t r a m 59 = catran, p r e s c u n s 56 = pe ascuns, f a ț o l d e m e a r e 58 = ? p e c h e 75, 58 = pită (cf. Byhan 306: p e t ŝ), u s c a t 58 (subst.) = uscat, r a m n i ț e a 76, 58 = poiană (Byhan: «șes»), s - a v s p r a v i t s c u p a 59 = au întemeiat un traiu comun (în Glosar: m e s p r a v e s c = mă pregătesc 76), c u r a ĭ 54 = curaj (ca la Bartoli P. 56), l a r g h i n e a 60 = largă? s-a d o m i s l i t l u . . . 60 = și-a adus aminte de . . . (în Glosar: d o m i s l e s c = desmeticesc 71), s c u ț e a i 60, 72 = a geme (la Byhan «a sughițì»), m i r 61 = liniște (în Glosar: «pace» 73), c r i v 71, 61 = vinovat, culpabil (la Byhan numai v ę k r i w «a nu aveà dreptate»), s c u z e a i t s - a v 61 = s'au iertat (la Byhan: s k u z ę i = a scuzà), d o s t e a 63 = destulă (în Glosar și la Byhan numai adverbul d o s t a = destul), c u g r e v u 64 = cu greu, g r e a 65 = grea, însărcinată.

Dar nu numai din punct de vedere lexical, ci și pentru întreaga cunoaștere a dialectului istroromân, scrierea lui Glavina, dacă facem abstracție de dacoromânismele ei, ne oferă un material prețios. Fiind și el din Susnievița și având vârsta și aceeași instrucție ca A. Belulovici, forma în care se prezintă textele celor doi e aproape identică. Astfel cele două culegeri de texte istroromâne, cea cuprinsă în «Studii istroromâne» I și a lui Glavina, apărute în acelaș an, independent una de alta, se confirmă și se întregesc una pe alta. O deosebire există aproape numai în redarea sunetului *ș*; în II § 81 se arată însă că și deosebirea aceasta e mai mult aparentă.

Ceea ce formează o calitate de neprețuit a acestei cărți e grija cu care s'a tipărit. Greșeli de tipar n'am întâlnit aproape deloc, decât doar: c h e - l 46/22 în loc de c h e - l, v e g l ĭ a t e a 58/18 în loc de v e g l ĭ a - t e a, s i r o m a ș ì 54/26 în loc de s i r o m a ș i, R a t e a ț 61/18 în loc de r a t e a - ț. Că cele două proverbe din urmă, dela p. 33, s'au mai dat odată la p. 26, sau că în Glosar unele cuvinte (precum: f a l e à, o b r e s c, o b u c h e, s c u p a, z a r u ț n i c e etc.) nu se dau la locul lor alfabetic, se poate trece ușor cu vederea.

Transcrierea deși nu e «cea fonetică, în sensul strict al cuvântului» (p. 69), e totuși consecventă, afară de *a*, și nu introduce caractere nouă

și inutile, ci se ajută cu cele cunoscute din scrierile dacoromâne. Echivoc e numai *ch*; o greutate pe care n'a putut-o învinge Glavina a fost redarea sunetului transcris de Weigand și de mine prin *ć*. Astfel avem pe *che*, *chi* întrebuințat pentru:

a) *k* (*c* înainte de *e*, *i*) în b o ș c h e a 30 (cf. l u n g h e a 38)

b) *ć*: c h i a r o 30, v e c h ĭ 34, r ę n c h e 37, c h' e 37 «ți-e», m ạ n-c h e 38, p l ạ c h e 39, B o j i c h ĭ u 16 «Crăciunul»

iar pentru sunetul *ć* mai găsim afară de transcrierea *che*, *chi* și:

a) *tchi*: c e ș t c h i a 24 și probabil și:

b) *ţ*: b o b i ț u r 22, f e c i o r i ț u l e 31

c) *cĭ*: f e c ĭ o r i c ĭ u l e 31, c i ạ c e 71.

1905 — 1907

Tiktin.

H. TIKTIN reproduce în al său *Rumänisches Elementarbuch* (Heidelberg, Winter, 1905), p. 186—188, după Weigand (*Jahresbericht* I 140—142), Legenda sf. Francisc, împreună cu o traducere română și cu un mic glosar (p. 225—226) și cu greșelile arătate de noi la p. 67 ș. u.

ACELAȘI a publicat în «Zeitschrift für romanische Philologie», vol. XXXI (1907) p. 226—230 o listă de cuvinte istroromâne din Berdo, Susnievița și Jeiăni, împreună cu traducerea germană și adesea și cu corespondentul român, precum și cu indicația etimologiei. Sânt numirile obiectelor culese de A. Viciu și expuse în «Pavilionul Românilor de peste hotare» cu ocazia Expoziției jubilare din 1906 din București.

1906

Viciu.

Profesorul A. VICIU dela liceul din Blaj a fost trimis în Istria, din partea Comisarului general al Expoziției din 1906, ca să culeagă material etnografic. (Numirile obiectelor expuse au fost publicate de H. Tiktin). Din Jeiăni trimite o scrisoare, datată din 11 Aprilie 1906, care a fost publicată în gazeta blăjană «Unirea» (Anul XVI, 1906, No. 17 din 25 Aprilie) subt-titlul *Dela istro-români*. Cuprinde câteva date interesante — utilizate de noi în vol. II — despre locuitorii din Jeiăni, pe care, în opoziție cu G. Weigand, Viciu îi găsește muncitori și destul de sobri.

1908 — 1913

N. Densusianu.

NICOLAE DENSUSIANU se ocupă în scrierea sa *Dacia Preistorică*, (cu o prefață de Dr. C. I. Istrati, București, Göbl, 1913), și despre Istroromâni. Nu vom discută teoriile sale «despre originea [pelasgă] și limba

Românilor Istrieni» (pp. 554—577). Reținem numai câteva date, afară de cele utilizate de noi în vol. II. «Pe la a. 1887 când noi am călătorit o parte însemnată a Istriei, mai vorbeau românește toți locuitorii din satele Bârdo, Șușnevița, Gradine, Letai, Villanova, Jeiani (Žejane) și numai o parte din locuitorii dela Senovic și Posert» (p. 563). «Tradițiunea despre *Novac cel bătrân* se pare că au avut-o și Românii din Istria. Un cătun al comunei Montona poartă numele Sella di Novaco (Special Ortsrepertorium p. 147)» (p. 568 n. 3). La pp. 570—571 se dau în notă «câteva forme din gramatica limbei istroromâne, astfel după cum le-am studiat și cules noi înșine în Istria la a. 1887». Urmează apoi câteva texte istroromâne și adecă: «Parabola fiului pierdut» (Luca, cap. XV) culeasă de autor în Bârdo, Susnievița și Jeiăni. Variantele din cele trei comune se dau în paralelă și se compară cu textul coresian (Evangheliarul din 1560—61). In subsol se dau note explicative (pp. 572—577). La p. 394 din acest volum am reprodus începutul parabolei. A doua probă este «Cap. V din Plângerile profetului Ieremia», în graiul din Brdo, după o traducere făcută de Părintele Ant. Micetici din Rozzo. Textul istroromân e comparat cu cel dacoromân după Biblia tipărită la Blaj în a. 1795 (p. 576—577). Acest text fusese reprodus subt titlul *Originea și limba Românilor Istrieni*, în a. 1908, în numărul jubilar al «Gazetei Transilvaniei» din Brașov. Ca și formele gramaticale, aceste texte nu pot fi utilizate decât cu mare precauțiune, căci N. Densusianu n'a avut pregătirea filologică necesară și se pare că nu a putut rezistà tentației de a «îndreptà» dialectul, apropiindu-l de limba dacoromână.

1908 — 1915

O. Densusianu.

In cele două antologii de texte dialectale, *Graiul nostru* (în colaborare cu I. A. Candrea și Th. D. Sperantia) vol. II, București, Socec, 1908, p. 157—160 și în *Antologie dialectală*, București, Socec, 1915 (No. 8 din «Publicațiile Casei Școalelor», Biblioteca secundară), O. DENSUSIANU dă câteva mostre de graiu istroromân. In cea dintâiu scriere se reproduc patru bucăți după Weigand (*Jahresbericht* I 132, 140, 152); în cea de a doua basmul despre «Soacra cea rea» după Weigand (*ibid.* 124—128) și nouă proverbe și un basm după I. Popovici (II 81—83 și 2—3).

Densusianu simplifică diferitele sisteme de transcriere, apropiindu-le de grafia românească. Cred însă că nu face bine introducând pe *ŭ* în loc de *v* sau *w*, pe *nĭ* în loc de *ń* (v o d e n ĭ ă ț i i) și redând pe *l'* când prin *l'* (m u l' é r e), când prin *l'ĭ* (i e l' ĭ), apoi transcriind pe *i* final când prin *ĭ* (v e z ĭ), când prin *i* (ș i) și când prin *iĭ* (p e r i ĭ, etc.), deși în toate aceste cazuri se pronunță la fel (*i*). Pe *-ă* final îl transcrie când cu *ę* (m e t u r ę etc.), când cu *e* (ĭ u v e), când cu *é* (d u p é, alături de p i r ę), chiar cu *ă* (o c n ă, c e t ă r t ă), iar cuvântul m o r ę

'moară' — deși la Weigand este redat consecvent prin m o r ę — apare pe pag. 72—73 totdeauna ca m o r e, iar pe pag. 74 mereu ca m o r ę. Greșit e și p r i c h i n e în loc de p r i c h i n é (=prikinę'). Pe ǫ al lui Weigand îl transcrie ằ, dar î m în loc de ǫ m. Accentul îl însemnează la z a c o r ì ș t, dar nu la c a s u n și alte oxitoane. In textele lui Popovici caută să îndrepte multele greșeli și neconsecvențe de transcriere; astfel introduce pe å în loc de a, lăsând totuși pe c l'a m a t, ă m n a și pe s c a p a t-a cu a. Eroare de tipar e a ș ă (în loc de a ș å). Greșelile de traducere și interpretare ale lui Weigand (relevate de noi la pag. 67 ș. u.) nu le bagă de seamă, ci le reproduce și el în traducerea românească ce o dă. Astfel pe p i r ę v e r í r îl consideră ca persoana a treia și traduce pe germanul «bis er kommen würde» prin «până ce el ar venì» în loc de «până voiu venì». Pe z a c o r i s t îl traduce greșit, ca Weigand, deși în Glosarul lui Byhan (pag. 387) găseà explicația exactă. Cuvântul lipsește și în Glosarul dela sfârșitul «Antologiei».

In bucata ultimă se fac câteva modificări în textul cules de Popovici, care are unele propoziții obscure și vădit greșit redate. Nu totdeauna în mod norocos însă. Astfel propoziția (la Popovici 3/26) s i r o m å h u v u t-a-n c å p o t i n å v i s i t a o ć e t ă r t ă d e c å r n e p r e c l'u k e însemnează: «săracul aveà atârnată subt mantà, într'un cârlig, o ciosvârtă de carne». D-l Densușianu crede însă că sensul e: «săracul a avut o mantà; a văzut (= visitę!) o ciosvârtă de carne într'un cârlig» și îndreptează textul: s i r o m å h u v u t-a o c a p o t i n ę; v e z u t-a o c e t ă r t ă etc. Dacă admite însă pe o c a p o t i n ę nu puteà lăsà neîndreptat pe ţela c a p o t i n ę, pag. 77/9.

Alte inexactități de traducere sânt:

75/19 f o ș t a p i s e i t u (recte: p i s ę i̯ t o)... c h e å r e z a v e r ì = erà scris că trebuie să vină (nu «că el va venì»);

75/25 și 28 s u d nu-i «judecător», ci «judecătorie»;

76/13 s c a p a t-a nu însemnează «a scăpat (a sărit)», cì «a tulit-o»;

76/22 ă n t r e b å t-a c h e n e c a-l' ï d å ï e nu e «a întrebat că nu-i dă», ci «a cerut să-i dea»;

76/26-27 h i t i t-a însemnează «a aruncat», iar nu «a deschis»;

76/28 b ă č v ă însemnează «bute», iar nu «cep»;

77/14 p l e c n i n d-a m ę r e nu poate fi tradus prin «plecându-se ca să iasă», căci infinitivul precedat de a nu există la Istroromâni. De fapt trebuie scris p l e c n i n d a (forma obicinuită a gerundiului) și vom traduce deci: «el, plecând, iese...»;

77/19 å t å n nu e «altădată», ci «la anul».

1909

I. Grămadă.

Regretatul I. GRĂMADĂ a fost în anul 1909 la Istroromâni. O scrisoare a sa (datată 16 Iunie 1909) din Abbazia a fost publicată în

«Junimea literară» XV (1926) 117—120, iar notele sale de drum în revista «Făt-frumos» I (1926), 102—105.

1913

Schück.

Dr. AD. SCHÜCK, în tovărășie cu fratele său, *Anton Schück*, a făcut în vara anului 1912 în comuna Jeiăni măsurători antropologice la 93 de bărbați și băieți (căci femeile au refuzat să se lase să fie măsurate), pe care le comunică în studiul, întovărășit de 43 de tabele, *Über die Istro-Rumänen*, Antropologische Studien (în «Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien» XXXXIII. Bd. p. 210—234) Wien, 1913. Despre rezultatele extrem de interesante ale acestui studiu vorbim la alt loc al lucrării (vol. II p. 55). In mod introductiv vorbește despre Istroromâni în general și despre cei din Jeiăni în special, dând câteva amănunte interesante pe cari deasemenea le-am utilizat în vol. II. Ca probe de limbă citează câteva numerale și 45 de cuvinte, între cari și următoarele: j e l e n «Reh», m a s t «Butter», r ī k a «Fluss», k o s a «Sense», k o s í r u «Sichel».

1918

Lutia.

OLDA LUTIA-GEAGEA tratează în lucrarea sa *Verbul la Istroromâni*, temă de licență, înaintată Universității din Cernăuți în 9 Oct. 1918 (manuscript păstrat în arhivele Universității din Cernăuți), conjugarea verbului istroromân. E o lucrare serioasă, întemeiată pe un material bogat, scos cu deosebire din textele noastre, consultându-se însă și ceilalți autori, precum Maiorescu, Weigand, Byhan, Bartoli, Glavina și Popovici. In studiul nostru am utilizat une-ori lucrarea aceasta, împrumutând din ea câteva exemple și discutând câteva explicații date de autoare.

1922 — 1928

Morariu.

LECA MORARIU a fost la Istroromâni în anul 1910, trecând prin Letai și oprindu-se la Susnievița. In 1927 și 1928 a întreprins câte o călătorie mai lungă de studii în Istria.

Cu ocazia primei sale vizite constată că propaganda croată făceà pe copii să se sfiască a vorbì în graiul lor părintesc. Frâne Scrobe, găzduitorul lui Morariu îi spunea însă: ȷel' știvu; ma n-or ganei rumańeze. Acâsĕ ganescu hrvaṭki; samo cu noi ganescu vlaṣki. Supt titlul *Din Istria (Material istroromân)*, Morariu a publicat, în 1922, «Povestea unei fete și a unui flăcău» și câteva «Proverbe» și «Expresii idiomatice»

în «Revista Moldovei» II, p. 1—6. Transcrierea — chiar cu mijloacele tipografice imperfecte ale revistei botoșănene — e îngrijită și traducerea exactă. D i n t r u în: ămnă k'a dintru a mel' ocl'i însemnează mai de grabă «dinaintea (ochilor mei)» decât «din»; f e t i ț ĕ și f e t i ț a nu trebuie îndreptat în f ę' t i ț ę și f ę' t i ț a?

In Decemvrie 1926 Morariu a ținut la «Institutul de Istorie și Limbă» dela Universitatea din Cernăuți o foarte instructivă *Conferință*, pe care a publicat-o mai întâiu în gazeta cernăuțeană «Glasul Bucovinei», apoi, ca extras, cu 6 ilustrații, la Cernăuți, Institutul de Arte grafice și Editură Glasul Bucovinei, 1927. Tot în «Glasul Bucovinei» IX, numărul (de Paști) 2076, din 4 Aprilie 1926, și în revista «Făt-frumos» I (1926), p. 80—82, a publicat niște «Pagini de carnet», intitulate *Cu Istroromânul Ive Claniaț*.

Alte rezultate ale călătoriilor sale sânt în curs de publicare.

1925

Riegler.

In două articole vioaie, EMIL RIEGLER a publicat, subt titlul *La Românii din Istria*, în «Ideea Europeană» VII (1925), No. 177 și 178, notele sale de drum la frații istrieni. Intâiul articol a putut fi utilizat de noi în vol. II. Din articolul II reținem următoarele observații: în Costărceani sânt 14 focuri. Se reproduc câteva frânturi din singurul cântec cu cuvinte românești, un cântec de leagăn: «ambitusul de o cvintă, tonalitatea frigică, monotonia arhaică a cântecului îi atestă vechimea». Doctorul I. Belulovici nu-și mai aduce aminte să fi văzut jucându-se dansurile descrise de Burada, iar f o l e l e, s o p ę l e l e și s u r l e l e, instrumentele pe cari Burada le găseà pe vremea sa și de care vorbesc și textele noastre, abià dacă se mai cunosc. Pe drum vede Ciribiri în cămașa neagră a fasciștilor: «sentimentul a evoluat dela filosloven la filoitalian». Numele comunei S u s n i e v i ț a «vine dela s o s g n a [s u š n j a v = germ. «Gestrauch»], care însemnează 'frunzar'. Corespondentul italian fiind f r a s c a, au și tradus într'un moment dat cuvântul și... Susgnevizza s'a numit F r a s c a t(t)i». Intre Ciribiri de azi «deabià dacă vor fi trei oameni putând cetì o carte românească». Se dau și câteva cuvinte istroromâne, din care menționăm pe cele mai puțin cunoscute din alte atestări: c o p e [< cr. *kopa*, Byhan 246, cf. al nostru «căpiță»] de fir «stoguri de fân»; p u r e [< cr. *pura*, Byhan 323] «curci»; s t r u c h i n i [de obiceiu t r u k i n ę s. t u r k i n ę < cr. *turkinja*] «porumb, popușoiu»; m i s í «a frământà (pânea)», ca în textele noastre (7/6); m u l i ț a «un surtuc lucrat de mână»; t i m o n [< ven. *timón;* la Gartner t i m ú n < cr. *timun* Byhan 360] «oiște»; f u c i n a «cuptor» (auzit probabil de la un subiect care vorbea limba literară italiană); n o c o v a l ă «nicovală»;

b ă t u «ciocan» (cu acest sens și în textele noastre 31/16); p i l a «ferăstrău» (și la Gartner, din cr. *pila* Byhan 306); c l e ș t e «clește» (atestat de Byhan 241 din Jeiăni); t r e a s c «tălaș» (atestat de Byhan 363 din Jeiăni).

Belulovici — Pușcariu.

In Dicționarul etimologic al elementului latin (*Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I Lateinisches Element*, Heidelberg, Winter, 1905) am introdus, după Glosarul lui Byhan, și formele istroromâne. Cartea aceasta se tipărià tocmai în timpul când l-am cunoscut pe A. BELULOVICI. Am început — dela litera F înainte — să fac cu el controlul cuvintelor istroromâne și să dau — ca pentru dialectul aromânesc — la sfârșitul fiecărui articol, în paranteze, corespondentul istroromân pentru elementele latine pierdute în acest dialect. Dar dela litera G înainte n'am mai putut continuà cu acest control, decât incidental, căci adaosele deranjau tiparul. Iată lista cuvintelor istroromâne — cele mai multe de origine streină — care au înlocuit cuvântul din titlu: 574 făinos: d e f a r i r ę — 583 farmec (subst.): s t r i g a r i a — 584 farmec (verb): s t r i g e s c — 587 făt: o t c l é s c m e — 592 făuresc: c u i̯ é s c — 596 fereastră: o c n ę — 599 ferice: s r i ț n — 602 fiastru: p a s t o r ă c — 607 fierb: c u h é s c — 617 fir: å ț ę (= ață) — 620 flacără: p l å m (n) i c — 622 flamură: b a n d e r ę — 623 floare: ț v e t — 624 floc: p e r (= păr) — 625 fluier (verb:) s v i k é s c — 632 foarfec: s t r i z é s c 633 foarfece: s c å r e (plur. tant.) — 647 frec: t a r e s c — 648 frig (verb): (s) p e c, inf. (s) p e ț í — 649 frig (subst.): r å ț e(= rece) — 652 frâng: l o m é s c — 655 frâu: u z d e (plur. tant.) — 656 frumos m u s å t — 666 fulger: s t r e l ę — 668 fum: d i m — 673 funie: s p å g — 676 fur: t å t — 684 arom. furnu: c o p t ó r (= cuptor) — 686 furtună: f o r t u n å, articulat f o r t u n å l u (cf. it. fortunale) — 690 fuște: băt — 860 îngust: g u s t — 1321 pântece: t r b ú h — 1384 întâiu: p r v i — 1395 puică: p u l'e — 1466 rinichiu: ț m a r — 1573 secere — c o s í r — 1596 singur: ă n s — 1789 mă uit: o b i d í — 1938 zgâriu: z g r e b e s c. Cf. și: 186 bășesc: p ă r d é s c — 190 bășină: p ă r d ă ț — 257 călcâiu = p e t ę. Cuvintele de origine streină din dialectul istroromân se găsesc în ordine alfabetică la sfârșitul Indicelui (pp. 231—232) la «Dicționarul etimologic».

NOTE LA VOL. I DIN STUDII ISTROROMÂNE.

Voiu da în cele următoare o serie de note la textele publicate în vol. I din «Studii istroromâne», profitând de această ocazie spre a îndreptà și câteva greșeli de tipar și de interpretare. Notele au de scop înainte de toate de a înlesnì înțelegerea textelor. In același timp ele cuprind câteva observații și lămuririle pe care Belulovici mi le-a dat în legătură cu unele forme din texte.

Am dat — cu observația «în ms.» — și variantele care se găsesc în manuscrisul lui Iosif Belulovici. Cele mai multe povestiri au fost culese adică de fratele mai tânăr al lui A. Belulovici, pe când erà elev la liceu (cf. Introducerea la vol I). Unele din ele au fost transcrise de A. Belulovici; altele mi-au fost dictate de el de-adreptul după manuscrisele fratelui său. Cu ocazia aceasta, A. Belulovici a modificat unele forme. Precum rezultă din variantele ce le dau, aceste modificări se rapoartă în cea mai mare parte la rostirea fără *ă* sprijinitor al lui *r*, *n*, *l*, *l'* și *i̯*; uneori se înlocuesc italienisme prin corespondente istroromâne; adesea însă rectificările lui A. Belulovici se rapoartă la forme sintactice (de ex. la întrebuințarea articolului) sau la fenomene de fonetică sintactică. Am notat și cazuri care sânt, după toată probabilitatea, scăpări din vedere și inconsecvențe în redarea sunetelor, cum e bunăoară *s* și *ș*, *ț* și *č* (cf. II § 81) sau *ă* din *e* după labiale în *bătăr* și *pămint* $^{26}/_{13}$* $^{28}/_{1}$* $^{30}/_{16}$* $^{27}/_{9}$*.

Astfel am căutat să întregesc textele nu numai din punct de vedere filologic, ci și linguistic. Prin faptul că aceste povestiri au trecut, înainte de a fi publicate, prin examenul critic al celor doi Istroromâni cărturari, preocupăți și de transcrierea textelor, ele au pierdut de sigur din spontaneitatea lor primitivă, și multe variante pe care o rostire fără autoobservație le produce întotdeauna, au pierit în expunerea mai îngrijită a fraților Belulovici. A nega însă, din cauza aceasta, veracitatea și valoarea textelor, precum sânt dispuși s'o facă cei ce exagerează importanța textelor «fotografiate» după metoda gilliéroniană, însemnează a nu recunoaște însăși desvoltarea limbei colective, din care dispar cele mai multe particularități individuale și forme ale graiului repede și neîngrijit, pentru ca să se aleagă ceea ce e comun sau ușor accesibil tuturor; însemnează a exclude din preocupările linguistice însăși limba literară, la a cărei înfăptuire au contribuit, de veacuri, din totalitatea indivizilor grăitori, tocmai inteligențele cele mai vii și talentele de artiști cele mai mari, spiritele însetate de claritate și mințile cele mai luminate.

Am adăogat și explicările pe care i le-a dat Iosif Tercovici lui Bartoli cu privire la unele cuvinte din texte, și, tot după Bartoli, corespondentele din dialectele slave ale sătenilor bilingui din împrejurimile Albonei — scurtat A — și din Fratta d'Albona și din Chersano (după Ivan Jakovčić) — scurtat Fr. și Ch. — corespondente care clarifică etimologia celor mai multe cuvinte de origine streină.

1.

2. Se poate spune și i̯ e - v m a i̯ a m â ŋ́ k e f u r â t u n â c (rostit: u n â c), dar forma articulată e de preferit, deși în cele precedente nu fusese vorba de «acul furat» (cf. II § 204 b). Tot astfel: o v u ¼, p u l' u $^1/_6$, c o l â c u $^1/_{23}$, c o l u m b â r u ¾, z e r u ŋ c l' i $^7/_{26}$ etc. n e v a r a b í «ne va trebui»] ț â s t a r a b ẹ́ z a m u ŋ k â = it. «questo occorre per mangiare»; în A. r a b i t = ital. «occorrere, servire».

3. ț â ț e e totdeauna nearticulat (cf. $^8/_8$*), deci v i r e ț â ț e «vine tata», precum zicem noi «vine Vodă» (cf. II § 206) b i r e - i̯ sau numai b i r e Pluralul dela â k este, după Belulovici, â c u r e.

4. â t ẹ - z i «a doua zi, mâne-zi» (cf. *astă-zi*); o â t ẹ z i «altă zi».

5. b i r e - i̯] b i r e - i̯,

7. p o i̯ d í] În A. p o j e s t (nu p o j d i t).

8. ț â e neutral (cf. II § 219); traducerea verbală e «aceea tatăl rău a făcut-o pentru sine».

10. Traducerea exactă e «ajunse căpitanul hoților», cf. II § 213—125.

11. Șterge virgula după z i ț e s i v i r e - n c a m p â ń e e rostit cu accentul frazei pe s i și cu un accent mai puțin puternic pe - p â -, deci ‖ ⌣ ⌣ ⌣ ! ⌣ r p i] Ca la Megleniți (*rọpă*), (ă) r p e < RIPA «mal», are înțelesul de «piatră» (cf. II § 197). Belulovici îl credeà de origine croată, confundându-l cu cr. *hrpa* «mulțime», care are și înțelesul de «grămadă (de pietre)».

12. Pune virgulă după l u c r i și, în traducere, după *lucrezi* s t â r i] Belulovici mi-a dat următoarea explicare: «e vocativul dela s t â r 'bătrân'; prin deasa întrebuințare a acestui cuvânt la vocativ, forma s t â r i a putut pătrunde și în celelalte cazuri: v e r í t - a s t â r i, l u s t â r i etc.; tot astfel zic Croații din acèle regiuni: *šta radiš, stari*? 'ce faci, moșule?' *došao je stari* 'a venit moșul', pe când forma literară croată e *starče*». Cf. II § 128 c.

13. s n a z é s c] În A. s n a ſ i t = ital. «metter in ordine».

14. n e corespunde, ca întrebuințare, după Belulovici, italienescului *no*, iar n u italienescului *non*, deci: v e ț m ẹ r e? — n e! sau n u r e n (m ẹ r e).

15. s a, la origine afirmațiune (= așà < SIC), introduce adesea propoziția întrebătoare, mai ales când vorbitorul e cuprins de mirare (sinceră sau prefăcută). Tot așà se întrebuințează la noi afirmațiunea *da*, încât propoziția istroromână am puteà-o traduce prin «da ce, nici n'ai avut?» Deoarece la noi și adversativul *dar(ă)* are această întrebuințare — avem chiar combinația *așa dară*, în care *așa* are aceeași funcțiune ca istrorom. s a — s'a putut ivì, mai ales în Moldova, și în răspunsuri, un *dar(ă)* cu înțelesul afirmativului «da».

16. a i] a i̯ Îndreaptă, în traducere, pe «am» în «am avut», căci istrorom. â m este aici, precum arată și accentul lui (care preface pe *a* în *â*), o expresie eliptică de a m v u t, cf. II § 267 a p a c are aici înțelesul de «și deci» sau «și după aceea»; încercând să-l înlocuesc prin s i, nu-i «sună bine» lui Belulovici.

19. Pune virgulă după b e ń; b e ń și b e n, dar mai ales b e n - b e ń spun, după Belulovici, toți locuitorii din Fiume hrâst «stejar» se întrebuințează și cu înțelesul de «copac» în general; în Fr. nu se zice *hrast* ci *grm* = it. quercia s t r e s ẹ́ - l] În A. s t r e s i t = ital. «scuotere».

20. m ă c n ì] În A. m a k n u t = ital. «muovere».

21. z i t e] z i ț e.

22. z å l i c a sau z å l i c.

23. c o l â c nu însemnează «colac», ci Belulovici îl traduce prin ital. «ciambella», deci «covrig», ca în Bucovina; din Fr. Bartoli notează k o l å ț (la singular).

24. ț e l a h r å s t] «Nu se poate zice *ț e l h r å s t».

25. Pune virgula după e c o ć å ć o e vocativul lui ț å ț e; la Croații vecini vocativul e, după Belulovici, *ćaća* t e p í «a rătăci prin lume» < cr. *tepsti — tepem se* (necunoscut în Fr.). Lui A. Belulovici cuvântul nu îi e cunoscut; Tercovici îl explică prin «camina per mondo šenza utile» t u ț í] Tradus de Belulovici prin germ. «totschlagen», deși de altfel verbul acesta are sensul de «a bate», ca și cr. *tući — tučem* m a i a p o i̯ e superlativ, cu înțelesul de «în cele din urmă» (germ. «zu allerletzt»), cf. II § 222 a m i s e z g o d ẹ́, unipersonal, îl explică Belulovici prin «mi se întâmplă»; cu alt înțeles și funcțiune i-a fost comunicat lui Bartoli de Micleus din Noselo: i̯ o l' - å m z g o d í t = facút un piațér v a s i â t m i r e] Subînțeles: t u ț í cf. II § 267.

2.

2. f r i k a] f r i c a.

5. d u r m i] d u r m í.

8. c u h ẹ́ - ț] În locul imperfectivului c u h ẹ́ i̯ (cr. *kuhati* = germ. kochen) s'ar puteà întrebuințà aici și perfectivul s c u h ẹ́ i̯ (cr. *skuhati* = germ. auskochen).

9. n e l o z ẹ́ i̯ f o c u, cr. *naložiti vatru* sau *oganj* «a ațâțà focul», a înlocuit pe *f å ț e f o c u.

12. c å d u p i ț o r l e l u o m u ar însemnà «omului îi cad picioarele» II § 213—215 Șterge ghilemelele după n e g r i.

16. r o p ó i̯ sau r a p ó i̯ «din nou» cf. II § 10. În *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen* p. 41 am arătat că această formă rotacizată se mai întrebuințează și azi prin Bucovina și Moldova de nord.

18. ț a f o s t - a corespunde germanului «das war» II § 219 u n m å r e] Rostit ũ m å r e.

19. p r i p r a v ẹ́] În A. p r i p r a v i t = it. «preparare» d å i̯ e este introdus de mine în locul cuvântului o b r n ẹ́ «întoarce», care erà în text. Schimbarea aceasta mi s'a părut necesară: povestitorul, preocupat de cele ce aveau să urmeze («pune farfuria pe dos»), anticipase pe o b r n ẹ́, uitând să exprime pe d å i̯ e n o p a c] În A. n o p a k = it. «a rovescio».

21. z i t e] z i ț e.
25. u n m â ț] Rostit ũ m â ț.
28. «ț e l a *m o r t nu se poate zice».
30. ă n t r u m i r e «înaintea mea» II § 196. Lui *într'aceea* al nostru (= germ. unterdessen) îi corespunde la Istroromâni m e t e m t o g a, din croățește, sau ă n t r u ț â, de ex.: i o - m f o s t a c â s ę; ă n t r u ț â v i r e ț â ț e «eu eram acasă; într'aceea sosì tata».
32. Pune virgulă după c â p t e
34. t r â z e = (con)duce.
36 și 39. j u s t o] i u s t o.
37. Propoziția nu face parte din dialog, ci e o intercalare a povestitorului; de aceea am tradus-o mai liber f u i] Belulovici consideră acest cuvânt ca o interjecție independentă de verbul f u z í. Întrebându-l care e imperativul acestui verb, mi-a răspuns că nu se întrebuințează la imperativ (!). Forma *fui* se găsește și la Megleniți, iar un *fu* (= fugi) se aude și în Sălaj (cf. II § 312). Se pare că alături de FUGI a existat și o rotire *FUJI, cu aceeași prefacere a lui *g* în *i* înainte de vocală palatală, ca în *mai*, *măiestru*, *plaiu* (cf. Meyer-Lübke, *Mitteilungen* p. 10), *păresimi*, arom. *yinyiț*, arom. *amaie* (MAGIA) și poate și în dialectalul *marne* = margine (*Jahresbericht* VIII 316) și *meri*, *mere* = mergi, merge. — Byhan 222 citează, după Ascoli, un verb istrorom. f u i í, care însă pare a fi reconstruit din imperativul f u i.
38. ț â s t a i s t a cf. II § 142 și cr. *teiste* III 91. Precum a arătat Miklosich R. U. 32, și acum în urmă E. Petrovici, *Dacoromania* V 579, ț e s t a - i s t u și ț e l a - i s t u sânt decalcați după cr. *onaj-isti*, *taj-isti*.
40. s â v «așa»] Sensul se apropie de «tare» < lat. TALIS. De la (a) s â v pluralul e a s â l' (masc.), a s â l e (fem.), cf. II § 128 d a m f r i k ę, ca franc. *j'ai peur*, itat. *ho paura*, însă m ń - e f o m e $^{2}/_{8}$ p r v ę scil. c â m a r ę ć - e «îți e» = «ai» t u t e t r e i] *t o t e t r e i «nu merge», zice Belulovici Nu se zice *z l â t o (ca în Jeiăni), deși se zice s r e b r o, deci z l â t a - i b u r ę ț â - i s a m o ț i i e sau t o t ț â - i ț i i e.
42. d a m a r ę ț a] În text erà d u m a r ę ț a (cf. d o m a r ę ț a Byhan 203), dar Belulovici, necunoscând această formă, a ținut s'o substitue prin cea cunoscută lui.
43. c u m i i?] Se zice și c u m ă ț m ę r e?
44. v e r] «v r e s i nu se potrivește aici» cf. $^{3}/_{4}$*.
47. n s u r a t] n s u r â t. Se zice f i l'a se m a r i t ę, f i l'u s e n s o r ę, i e l' s e n s o r u, întocmai ca la noi. Dar (ă) n s u r â se poate întrebuință și cu înțelesul de 'a se mărità' $^{6}/_{4}$ $^{16}/_{57}$. — M e n s o r u e verb perfectiv de la natură, deci se zice și m - a m n s u r â t d o v a v o t ę 'm-am însurat a doua oară'. «Forma iterativă m - a m n s u r a v é i t se poate întrebuință numai când e vorba despre timpul între logodnă și cununie».

3.

Povestirea aceasta se întemeiază pe credinţa că oamenilor care în vieaţă au mutat hotarele moşiei lor, după moarte le jupoaie pielea dracii, cari, îmbrăcaţi în această piele a lor, se arată pe la locurile unde fuseseră mutate hotarele.

1. sluzésc (cu iterativul sluzivésc) se construeşte, ca în limba croată, cu acuzativul (služiti *gospodara*) lui, adecă a stăpânului: cât a trăit acesta. Se face totdeauna distincţie între 'lui' şi 'său'. Dacă ar fi fost vorba de viaţa slugii, s'ar fi zis tota sę zivl'eńa.

2. moru e verb perfectiv dela natură. Forma morivéit-a însemnează 'trăgeà de moarte' ţe] «Nu se poate zice cârę». — ţe înlocueşte tot mai mult pe cârle, cârę, care se întrebuinţează mai ales în funcţiune substantivală ca 'cel ce' 'ceea ce' şi — în întrebări — ca 'cine' al nostru: cârle (sau ţir-a) fost colę', ştiie 'cel ce a fost acolo, ştie', cârle ştiie? 'cine ştie?' Substantivul la care se rapoartă ţe nu are articolul enclitic ci articolul precedent ţel, ţa; se zice deci: io-m vezút ţela om ţ-a fost colé 'am văzut pe omul care a fost acolo'. Lui 'careva' îi corespunde ţirevâ sau vrur zecopéi 'a îngropà' (croat. *zakopati*) e perfectiv, cu iterativul zecopivéi.

3. pre nu e prepoziţia acuzativului (II § 210), ci verbul imbatì se se construeşte cu prep. pre (ital. imbattersi in qualcuno) ţela] Sau ţâ âńelu] Rostit cu *â* nazal.

4. meri] Rostit męri (cu *e* închis) na-ţ] La plural na-ve ţâsta] ţesta liskę] Belulovici neştiind ce însemnează acest cuvânt, a luat informaţii asupra lui şi i s'a răspuns: lęmna pre ţe lisńâţi crescu. Liska e «alun»—cuvântul alur, dat de Nanu din Jeiăni, e necunoscut lui B. — şi derivă din croat. *lijeska*, cu acelaşi sens, iar lisńâţi este pluralul articulat al lui lisńâc, din croatul *lijesnjak* columbâr 'cerc'; însemnează şi 'horă', unul din danţurile obişnuite la Istroromâni, descris la Burada 54; cf. croat. *kolobar* 'cerc' trei de iel' (iar nu ięl', cum s'a tipărit din greşală), propriu 'trei inşi' cf. II § 144, aici 'trei draci'. Şi în traducerea slavă avem *tri od ńih* oderí 'beli, jupuì' (croat. *oderati*) e perfectiv, fără o formă imperfectivă (corespunzând croatului *derati*); iterativul e oderivéi coza] «sau l'upa». Pentru l'upę 'piele' cf. croat. *ljupine* plur. 'coji, solzi' netegnésc (croat. *nategnuti*), tradus de Belulovici prin germ. «ziehen», ital. «attirare», e perfectiv — netezéi (croat. *natezati—natežem*) imperfectiv zegl'edésc (croat. *zagledati*) e perfectiv, corespunzând germanului 'er-blicken'; un imperfectiv *gl'edésc (croat. *gledati*) nu există, ci se întrebuinţează, în această funcţiune vedu; nu se întâlneşte nici iterativul *zegl'edivì lucrâ] S'ar puteà zice, şi lui B. îi sună chiar mai bine: frikę ţ-or fâţe n-âri] Ca «n'ai» în loc de «nu aveà» al nostru

n i s] Tradus rău prin «nici o» în loc de «deloc» n t r e b å are, ca ital. *domandare* și croat. *pitati* (*oni će te pitati kožu*) și înțelesul de 'a cere'; în sensul acesta se construește sau cu acuzativ dublu (al persoanei și al obiectului), sau cu acuzativul obiectului și dativul persoanei, încât, în cazul de față se poate zice sau ț - o r n t r e b å sau t - o r n t r e b å v o r] scil. f å ț e. «ț e v r e s u nu se potrivește în cazul acesta, dar se poate zice k e ț - o r i e l' c u i å? cf. 2/44*
m u l i] Belulovici nu cunoaște forma masculină u n m u l (atestată la Gartner), care corespunde croatului *mul* (ital. *mulo*), ci numai femininul o m u l ę (atestată de asemenea la Gartner, croat. *mula*, ital. *mula*) cu înțelesul de 'catâr'. Tot numai subt forma feminină (*mulă*) s'a păstrat cuvântul și la Dacoromâni. În Fr. m u l a ț.— Pentru construcție, cf. «un braț de lemne», «un car de pietre», «un pumn de bani», «o spinare de uscături» etc. și mai ales «un cal de pește» (*Dicț. Acad.* s. v. c a l), cu omiterea subînțelesului «plin» sau «încărcat» p i n e z] În Fr. s o l d i.

5. i e, adică g o s p o d å r u p o m i ț é s c 'mut, schimb' (croat. *pomicati — pomičem*) e imperfectiv — p o m ă c n é s c (croat *pomaknuti* în Fr. p o m a k n u t) perfectiv. Tercovici dă p o m a c n í.

6. ț a - i i e, neutral (II § 219) ca croat *to je on* (franc. *c'est lui*, germ. *das ist er*).

4.

Basmul acesta, cu un subiect cunoscut aproape în toate literaturile populare, și pe care-l găsim în alte variante la Weigand II 124—129 și la Popovici I, p. 53 ș. u., i l-a comunicat lui B. marinarul Glavina, originar din Susnievița, care în 1905 aveà 25 de ani. Influența limbei italiane la acest om umblat prin lume se simte din italienisme ca p e r k é, d i s p e r ę i t, p e n a, p e r f o r ț a etc. și din introducerea «telegramei» în basm.

1. s o r] Pentru formele acestui cuvânt, Belulovici mi-a dat următoarele exemple: i o a m o s o r; i u v ę ć - e s o r a? i o a m p å t r u s o r; i u v ę ț i - s s o r ă r l e? s o r a m ń - a v e r í t; m ę s o r sau s o r a m ę, l u i s o r sau s o r a l u i sau s o r a - l'. Nu există o formă *s o r l e (plural articulat), care însemnează numai 'soarele' s i r o m å s k ę e femininul dela s i r o m å h (plural s i r o m å s), ca croat. *siromah* (plur. *siromási*), fem. *siromaška* z ń í d a r i ț e] Pentru z ń i d a r «croitor» (Tercovici: *žńidar*) se întrebuințează în Fr. s i v å ț.

2. p o g o v o r í (croat. *pogovoriti*) e perfectiv — p o g o v a r ę' i (croat. *pogovarati*) imperfectiv a t ę] å t ę z e l e s c (croat. *želiti*) e imperfectiv — z e z e l é s c (croat. *zaželiti*) perfectiv. Forma perfectivă e rară; fraza 'când mi-a dat cânele, eu doream un cal' se traduce prin c ă n a i e m i e d å t b r e c u, i o - m v r u t u n c å (mai bine decât i o - m z e z e l í t u n c å).

3. m a r i t ă] Nu se poate zice ca la noi: *m e d ă i̯ e d u p a i̯ e sau: *m e g u d u p a i̯ e; în Fratta d'Albona: o ž e n i t s e z a j e n e g a d o s t i] «Sau d o s t a».

6. l e f ă ț e c l' e m ă (nu c l e m ă, cum s'a tipărit din greșală) = ital. le fa chiamare c ă t r a] «Sau l a» u r ę p o u r ę (croat. *jednu po jednu*). «Nu se poate zice d u p a în loc de p o».

8. s ę r a = seara, s ę r ę = aseară. În traducerea românească îndreaptă pe «acasă» în «aseară».

11. g l ă v ę se întrebuințează numai în expresia luată direct din limba croată: z a g l ă v u; încolo numai c ă p; expresiei ț v a m ę r e (cf. i i $^4/_{16}$) z a g l ă v u, pe care am tradus-o prin «îți va fi de cap» — mai bine erà să o traduc prin «te va costà capul» — îi corespunde în Fr.: ć e t i p o ć g l o v á sau ć e s p o ć z á - g l o v u.

12. a m] a n s o r ă r l e] s o r ă r l e.

16. n e - l'] n e, l'

18. n i s d e s l ă b o «nimica rău», croat. *ništa zla* (literar: *ništa zlo*), corespunde genetivului partitiv (*nihil mali*, frz. *rien de mal*).

19. s i k - a z i s] Lipsește traducerea «și c'a zis».

21. t i r a r a] t í r a r a.

23. Adjectivul m u l t s'a pierdut și a fost înlocuit prin ț u d ę (croat. *čudo* 'mulțime'; pentru înțeles cf. «aveà bogății m i n u n e mare» = multe). La comparativ însă nu se poate zice *m a i̯ ț u d a, ci se întrebuințează totdeauna indeclinabilul: m a i̯ m u n d (= mai mult), de ex.: a v e r í t ț u d ę o m i r, dar: a v e r í t m a i̯ m u n d o m i r; i̯ o - m m a i̯ m u n d n e g o (sau: d e) i̯ e, i̯ o - m m a i̯ m u n d d e (sau: n e g o) t o ț.

24. n u - ț] n u, ț.

25. f i l u] f i l' u a ŋ k e] E de remarcat deosebirea de sens între i ŋ k ę = «încă» și a ŋ k e (ital. *anche*, croat. *anke*): r ę f i d o s t i a ŋ k e = germ. würde ihr *auch* genügen, r ę f i d o s t i i ŋ k ę = germ. würde ihr *noch* genügen.

26. î m p ă r a f u l] î m p ă r a t u l z b e r é s c (croat. *iz(a)brati— iz(a)berem*, în A. z b r a t = it. «scegliere») e perfectiv — b e r é s c (croat. *brati — berem*) imperfectiv — b e r i v é s c iterativ.

28. t e l e g r ă m] «Popular t e l e g r ă f 'telegramă'».

29. p l ă ŋ g ă n d a] Rostit că *ă* nazal de amândouă ori m e p o i̯ d é s c] Belulovici îl traduce prin germ. «klagen»; p o i̯ d ę i̯ (croat. *pojedati*) este forma imperfectivă a lui p o i̯ d í (croat. *pojesti — pojedem*) 'a mâncà, a consumà' o m u] Belulovici nu cunoaște deloc forma *b a r b ă t, atestată de Ireneo della Croce și auzită de Maiorescu în Schitazza. Se zice, ca la noi și în multe dialecte romanice și germane, o m în înțeles de 'bărbat, soț'. Vocativul m e o m 'omul mieu' nu se întrebuințează însă, ci a pătruns din limba croată (*muže moj*) m u z e m o i̯ sau m u z m e.

30. r o d é s c (croat *roditi*) e imperfectiv, fără perfectiv (în croată *poroditi*); cf. $^4/_{36}$* f r u n t e] o f r u n t ę, dar: c u o s t ę p r e

frunte; tot așà: o cozę, dar puru țevå pre coze; o lęmnę, dar puru țevå pre lęmne. Încolo, rămân nealterate: o cåsę și pre cåsę; o țirę și dila țirę; o gospodarițę și cătra gospodarițę; o cåle și pre cåle. Forma fruntę e refăcută din forma articulată frunta, după cåsę — cåsa, iar lęmne din forma articulată lęmna, după cåle — cåla. Se pare (cf. II § 112) că reconstrucțiunile acestea false se datoresc simțului că după prepoziții trebuie întrebuințată forma absolută (II § 208). Tot astfel se va fi explicând și forma cârę în loc de cåre sau — dacă admitem că și la feminin se întrebuință forma hotărîtă — se pare că a fost reconstruită după prepozițiuni, din *cåra.

31. scunde — iterativ scundavę́i̯ ke måi̯a nu vo vęde] «Mai bine: se nu vo vęde måi̯a».

32. Adaugă, în traducere, după «fată», cuvântul «frumoasă».

33. pusa] pus-a fiumerę] Tercovici îndreaptă în potóc· care cuvânt e întrebuințat și în Fr.

34. betắr] betắr lovésc (croat. *loviti*) 'vânez' imperfectiv — nelovésc (croat. *naloviti* = germ. 'erjagen') și polovésc (croat. *poloviti* = germ. 'einfangen') perfectiv plivę'] N'am întrebat infinitivul; Gartner dă plivi; am așteptà — după croatul *plivati* — *plivam* — o formă plivę́i̯ (cf. II § 149). Verbul e imperfectiv. În traducerea românească îndreaptă pe «că înnoată» prin «aceasta plutind».

35. zrnțí (cr. *izručiti* 'ausfolgen, abliefern') e verb perfectiv, cu iterativul zrnțivę́i̯. *n* nu e greșală de tipar pentru *u*. Evoluția fonetică pare a fi fost: *izruțésc (II § 84) < *zruțésc (II § 41 c) > *zrunțésc (II § 75) > *zrănțésc (II § 47 a) > zrnțésc (II § 14) se nu åto corespunde croatului *pa ako ne drugo* 'dacă nu alta' nascút] i̯o nåscu 'nascor', nascút-m-am 'natus sum'. Cf. rodì = nåste o fętę, un fițór.

36. grumb] Tercovici: grunbo; în Fr. grd.

37. disperé̯i̯t] «Numai subt forma participială» și] si så] Îndreaptă în traducere pe «cea» în «așa (de)» mislí (croat *misliti*) e imperfectiv — zmislí se (croat. *zamisliti se* 'a fi îngândurat'), domislí (croat. *domisliti se* 'a-și închipuì cevà') și nemislí (croat. *namisliti se* 'a-și gândì ceva') sânt perfectivele corespunzătoare.

38. n-å piséi̯t sau n-a piséi̯t; piséi̯ (croat. *pisati* — *pišem*) e imperfectiv — nepiséi̯ (croat. *napisati* — *napišem*), popiséi̯ (croat. *popisati* — *popišem*) și zapiséi̯ (croat. *zapisati* — *zapišem* sânt) perfective.

39. steptåt-av] «Nu se poate zice în acest caz asteptåt-av». Verbul acesta are o singură formă subt aspect perfectiv și imperfectiv finí are iterativul finivésc: finésc țesta list 'sfârșesc scrisoarea asta'; finít-am țesta list; cănd-a i̯e fost i̯ęnț, io-m finivéi̯t țesta list.

40. n u s c ă t e invariabil: n u s c ă t o m i r, n u s c ă t m u l' é r; variabil e n ú s c a r l e o m, n ú s c a r l' i o m i r, n ú s c a r ę z e n s k ę, n ú s c a r l' i z e n s k e.

42. a l u i] «sau l u i̯» ţ ă s t a] Formă feminină cu sens neutral b r e c] În A. b r e k = it. «cane» f e t] Deosebirea între f e t și f e ţ ó r este cea între ital. 'bimbo' și 'fanciullo'.

44. v r ę s e - m b i r e corespunde ital. *mi vuol bene* c ă t a] Pentru deosebirea între c ă t și c ă t a: i̯ e d u s - a c ă t a (= atâtea) l ę m n e, c ă t (= cât) p o t e s t a - n v o z; c ă t a (= atâtea) l ę m n e p o t e s t å - n v o z, c ă t (câte) a v i̯ e d u s; c ă t (= cât) i̯ o t i r e l' u b é s c, c ă t a (= atât) l'u b e s t i t u m i r e. Distributivul 'câte' nu există, ci p o: v e r ì t - a m p o t r e i̯ (croat. došli smo po tri), u r p o u r t o t ú r o însemnează 'totuși, tot' și exprimă aceeași idee ca c u t o t ţ ă s t a 'cu toate acestea' (croat. *sa voim tim*) s t r p í t - s - a îl traduce B. prin ital. 'si pazientò'; e croatul *strpljeti*-*strpim* 'a îndurà, a aveà răbdare'. Bartoli P. dă, după Tercovici, din Berdo: å m m e s t e r p í t «mi son rattenuto da dire un' insolenza»; n u m ' a m s t e r p í t, p a c a m ź i s g r u m b a b e s e d a, p a c a m v e r í t ă n r e š t (= it. «arresto»); și la Slavii din împrejurimea Albonei: *strpét se* «a se înfrânà». Adaogă, în traducerea română, după «iubià»: tot nu credeà scrisorilor ce-i veneau mereu, s'a stăpânit din nou și...

46. m u l ę r e - v] »Sau m u l' e r e a v».

48. r e z i̯ a d é s c (croat. *razjaditi*) e perfectiv dela imperfectivul i̯ a d é s c (croat. *jaditi*) ţ a] sau ţ å v i i̯ e] Pentru acest cuvânt B. îmi dă următoarele forme: i̯ o - m v e z ú t o m u v i i̯, dar: u n v i i̯ u om (cf. v i i̯ u 14/43, unde nu urmează un cuvânt cu *o* inițial); fem. v i i̯ e, dar: o v i i̯ ę z e n s k ę c a p l' é] «Mai bine: v a c a p l' í». Traducerea mai exactă e: ... s'o pună vie într'un loc unde apa picură mereu pe ea.

50. ú i̯ m e - d e - ţ a] Propriu 'în numele acestui lucru', croat. *u ime toga*; Tercovici accentuează u i̯ m e - d e - č å.

51. p e n a] Din ital. *appena* c â n] c ă n a v i r í t h i t í ţ] «ca în italienește *sono venuto gettato* (pe când în limba croată se zice, ca la noi, *bili subačeni*, iar nu *došeli subačeni*)» p o l o v í t] În A. p o l o v i t = it. «acchiappare».

53. o b o l í (croat. *oboleti* — *obolim*, în A. o b o l i t s e) e perfectiv — f i b o l n imperfectiv (un *b o l ì, corespunzând croatului *boliti*, nu există) l' u b í (croat. *ljubiti*) e imperfectiv — p o l' u b í (croat. *pol'ubiti* 'a sărutà') perfectiv p â m i n t a] În Fr.: p a m e t g o i̯ í (croat. *gojiti*, în A. g o i t = it. «crescere») e imperfectiv — z g o i̯ í perfectiv.

54—55. Traducerea exactă e: După aceea ei [pescarul și nevastă-sa] au murit. Ei [cei trei copii] au trăit ...

56. b å b a] În Fr. nu însemnează «vecchia», ci «mammana» c u s] În A. k u s = it. «pezzo».

57. zehvalí (croat. *zahvaliti*, în A. ʃahvalit = it. «ringraziare») e perfectiv — hvalí (croat. *hvaliti*) imperfectiv   na zadńin] În A. na ʃadńi = it. «in ultimo»   tot musåt, ca franc. 'tout beau', cf. dacorom. 'ești tot murdar'.

58. posńescu] În A. posńet = it. «cominciare»   rugå-v-o] Rostit ruγå-v-o; tot așà ruγåt $^4/_{63}$, ruγå $^4/_{74}$, maγari $^4/_{60}$, rezleγåt $^4/_{82}$.

59. za dobndí] Tercovici: dobăndí. Construcția nu-i croată, căci Croații în cazul acesta întrebuințează infinitivul fără za. Se pare că za a înlocuit pe *a* românesc: 'va fi greu a dobândì' (ca ital. difficile a ricevere). Când infinitivul e subiect, se construește fără prepoziție: dobndí ța stvår va fi tesco.

61. pótcovele] În A. potkovi = it. «ferri di cavallo»   coló] Accentuarea *cólo nu există. În traducere îndreaptă: i-a spus ce le trebuie: că le trebue...

62. lu sore-s] La plural: lu sorărle-s   Îndreaptă, în traducere, pe «lipsește» în «trebue».

65. ni̯urębę] ni̯urbę. Tercovici întrebuințează pe ăni̯urbå sau ca verb transitiv, sau ca reflexiv, construit cu prep. cu.

66. odgovoré] Nu există «răspunde»   codri] Numai cu înțelesul de «munți»   bånzile] obåndę = «o parte» în înțelesul germ. «Seite»; un pårăt (cf. opårte $^{40}/_8$) însemnează «o parte dintr'un întreg», germ. «Teil»   poledito] Belulovici nu cunoaște verbul *poledí se (cr. *polediti se*, în A. poledit) ci numai participiul-adjectiv poledít, -ę «înghețat» (în A. je polejeno = it. «è agghiacciato»); pentru forma neutrală, cf. finito $^4/_{90}$, zapisęi̯to $^9/_{13}$ ți se va vedę] mi se vęde = lat. mihi videtur   nu te cutezi obrní «să nu te întorci cumva!» II § 197 (în A. obrnit = it. «voltarsi»)   ocamení] În A. okaminet = it. «diventar pietra (impietrire)»   În traducere îndreaptă pe «surorile tale» în «sora ta».

67. milinę] În A. milina = it. «compassione»   Pune virgulă după roditel'

68. poidéi̯t] poi̯dę'i̯t, rostit și poi̯idę'i̯t; cf. $^4/_{29}$*.

69. un stărăț] sau (ă)n stărăț cf. II § 132   nu-i-l] «nu se întoarce», verbal «nu-i», cf. $^{10}/_7$, construit ca *uite-l*, *iacătă-l* al nostru, *eccolo* italienesc, *le voilà* francez etc.

70. tot țe-l va tukéi̯] ital. tutto ciò che gli toccherà   și måi̯a] si måi̯a.

72. za e aici interjecție, pe care Belulovici o traduse nemțește cu «na!» Ar corespunde moldoveanului (bucovineanului) «amù» sau neologismului «or».

73 și 81. stup mi-a fost tradus de Belulovici nemțește prin «Pfahl»; cred că sensul românesc este însă «stâlp» (nu «par») cf. II § 199   Pune virgulă după falescu   În traducere înlocuește pe «avut» prin «pierdut».

74. l-e r] Rostit l-ę r, cu *e* închis   v e r i r i] Nu poate fi înlocuit, nici aici, nici mai jos, prin v e r v e r í, precum v e r v e d ę' de mai jos nu poate fi înlocuit prin v e z u r i   d e b l ę] În A. d e b l ó, plur. d e b l a   v e r, v e d ę'] v e r v e d ę'   p u l'] La sfârşit adăogat ulterior în manuscris: s i k e m o r ę l å t r e i̯ f o l' d e ţ å d e b l ę «şi că trebue să ia trei frunze din copacul acela».

75. În manuscris erà: k e - v - o c l' e m u s i p l ă n s. Deoarece un substantiv p l ă n s nu există la Istroromâni, am introdus în text pe k - a - v, preferind acest adaos emendării p l ă ŋ g u.

77. Adăugă, în traducere, după «a scăpat» «îndepărtându-se repede în zbor» (= germ. «entfliegen») cf. II § 197.

78. l' i s - a l a s å t c a ţ å] ital. gli si lasciò chiappare   m i s l ę] m i s l ę́   z r a s t í sau n e r a s t í e perfectivul dela c r ę s t e; un *r a s t í (cr. *rasti — rastem*) nu există.

80. c å ţ k e] Se zice şi s å r p e, care-i de genul feminin (articulat s å r p a); altă specie de şarpe e p a v u g u. În Fr. k a s k a. Tercovici: «kuela ke mena i pulaštri noi̯ diſémoge k o č k a».

81. s m i l v ę́ - t e] În Fr. s m i l o v a t   t r u p ę́ - m e] t r u p í însemnează propriu zis «a bate», germ. «schlagen»   «f o l' e sau f o l' ę».

82. z å i̯ i n o] Tercovici: ſ å i̯ e n o, în Fratta d'Albona ſ á i̯ e n o   r e z l e g å t] *g* rostit une-ori *γ* (spirantă velară)   c r å l' u r e] Belulovici preferă pluralul c r å l'; Tercovici dă c r å j u r e; prefacerea lui *l'* în *i̯* şi la Slavi: k r o j în Fr., k r a j dă Ivan Jakovčić din Ch.; cf. II § 89.

83—84. s e v a . . . m a r i t å . . .; v a . . . z i v í] Aceste exemple arată cât de greu e de stabilit o graniţă între verbul auxiliar şi verbul pregnant «vrea». Belulovici interpretà pe v a în 83 ca germ. «wird», iar în 84 ca germ. «will».

86. f a c ú t - a - v d e b l a n e r a s t í] ital. fecero crescere l'albero.

89. g r u m b o k e å r u] Beluovici traduce pe nemţeşte: «es bei ihnen hässlich ist». Îndreaptă, în traducere, pe «nici cu ce să-l slujească» în «nimic cu ce să-l servească».

90. Îndreaptă, în traducere, pe «cuţite» în «tacâmuri»   s a m o ć] Tot aşa în A., pe italieneşte «solo»   p e m í n t] Rostit de Belulovici cu *ĩ* (i nazal); d o c s n o p r e p e m í n t «bis wir auf Erden sind»   z í r u r e] În A. ſ i r = it. «frutto»   t a l' å r e] «nu se poate zice în acest caz v a t a l' å»   p o o b l a t í] În Fratta d'Albona numai o b l a t i t «sporcare».

91. i̯ a d í s e] În A. j a d i t se = it. «arrabbiarsi»   v i k ę́ i̯ p r e] Construit ca cr. *víkati na . . .*

92. ţ e] «Mai bine: d e c å r l' i» cf. II § 229   m å ţ k ę] Traducerea «cotoiu» am dat-o după Belulovici. Se pare, într'adevăr, că distincţia între m ă ţ ắ c «cotoiu» (cf. $^4/_{47}$) şi m å ţ k ę «pisică» nu se face cu atâta precizie ca la alte animale, căci şi Gartner 862 dă m á t s k ę «Kater».

93. r e z v e s e l í t] În Fr. r a ſ v e s e l í t s e.

94. cuńåde] «Nu există cumnåt» ntrebåt-l-a] ntrebåt-le pristrasescu] Trecovici: pristrašescu; în Fr.: prestrasít.
95. borbít] Tercovici: borebít; în Fr. morebit brek] brec.
96. zgorít] Tot aşa în A., pe italieneşte «abbruciare».

5.

1. s-a pogodít] În A. pogodit=it. «contrattare» prikinire] În Fr. prekinut męre din åt (rostit di nåt)] ital. «andar a prendere», germ. «holen gehen», cf. și $^{22}/_{17}$, $^{27}/_{4}$ (verí din țevå), $^{29}/_{3}$ (o goniia din lęmne, din foc), $^{29}/_{4}$ (pås din foc), $^{29}/^{7}$ (m-a tremes din foc).
2. Îndreaptă, în traducere: că un preot obişnuește
5. bedast] În A. bedast = it. «stupido».
6. cân] căn Pune virgulă după zgrebít
9. låie] låsę Îndreaptă, în traducere, «lada și o» în «lăzile și le»...
10. gumnę] În A. gumna = it. «aia» zegrnę́] În Fr.: ʃagranut = ital. «coprire» iur] În A. jur = it. «certo».
11. stutę́] În A. stuțit «battere».
13. nu-i åto] ital. non c'è altro merinda nu însemnează «merindea», ci «prânzul» («priŋga do ure» $^{40}/_{8}$), doi] doi».
15—16. Înlocuește, în traducere, pe «trandafiri(i)» prin «flori» (15) și «floricele» (16).
24. rezikę́i] Traducerea «pare-mi-se» (tipărit părămi-se) nu e corespunzătoare. Belulovici nu știà cum să traducă cuvântul. Tercovici îl traduce în dial. venet prin «risćemo»; în Ch. se zice riškat (Ivan Jakovčić); e același cuvânt ca neologismul nostru «a riscà». Deci: «și el nu va sta pe gânduri» verít-a doznę́i] ital. «è venuto a sapere», în Fr. numai je doʃnó (și nu prisal d.), cf. $^{5}/_{30}$ muńitę verít-a, și în Fratta d'Albona: je prisla muńena.
25. mår] măr.
26. Îndreaptă, în traducere, pe «fugià» în «fuge».
27. pobirę] pobirę́.
28. muńitę] «muńitę; cf. $^{5}/_{24}$*.
32. clecnít-a] În A. kléknut = it. «inginocchiarsi».
34. preizi] Faladici și Brajuha din Berdo: «pl'erʃi nu preizi».

6.

Traducerea italiană e a lui Belulovici.
2. ięnța] «sau ånța».
3. mrsav] Tercovici mršav = ital. «magro»; în Ch.: mršav blåtn] În Fr. și Ch. blatan.
6. ntru sire] Îndreptat de Belulovici în locul italienescului «fra se» din manuscrisul fratelui său. Pune virgulă după tåre, iar în traducere îndreaptă pe sposarano în sposarono.

8. vedẹ́] vedẹ́-l' busnẹ́] Tercovici: bušní; în Fr. şi Ch.: busnut mosńę] Tercovici: mošńe. Îndreaptă, în traducerea italiană, aici şi mai departe (6/18) «scatola» în «borsa» sau «sacca»; în Fr. mosńa, în Ch. mošńa.

10. cuntenţ] rostit cu ẹ (*e* închis).

11. samo] Îndreptat de Belulovici în locul italienescului solo din manuscrisul fratelui său.

12. vilę] vile câsa] câsa-l'.

13. ai̯evut] Îndreptat de Belulovici în loc de i̯evut-a din manuscris.

16. k-a deţidẹ́i̯t «c'a hotărît»] Belulovici preferă expresia ke s-a odlănţít, cu sensul serbo-croatului odlučiti = germ. «absondern; sich entschliessen», dar cu forma paleosl. отъ-лѫчити = germ. «abtrennen», cf. II § 199.

17. Pune punct după facut-a mes] Rostit cu ẹ (*e* închis) avi̯el' mes] Îndreptat de Belulovici în loc de i̯el' mes-a din manuscris După l'a zis lipsesc cuvintele ostiânţa «oh, ieşti aici».

19. tot] Îndreptat de Belulovici în loc de toţ mâŋ'ce] mâŋ'će.

20. pustińe] Tercovici rosteşte tot pustińe; în Fr. şi Ch. pustińa.

21. bora-ăi «zău că e» < cr. *bora* (variantă de rostire pentru *Boga*).

23. testa] ţesta.

25. tunţe] Îndreptat de Belulovici în locul italienescului alora din manuscrisul fratelui său.

29. aflât] Îndreptat de Belulovici în locul italienescului truvẹ́it din manuscrisul fratelui său.

31. restărgní] Tercovici rosteşte tot restărgní; în Fr. strgnut, în Ch. strhnut Pune virgulă după ţere vila su pâtu lu i̯â] Sau: su l'ei̯ pât sau su pâtu l'ei̯ scând] Rostit aici, din cauza lui *t* următor, scân Îndreaptă, în traducerea italiană, pe sapera în sapeva.

34. nis] În manuscris: niš Îndreaptă, în traducerea italiană, pe mon în non.

35. zis] zurât Îndreaptă, în traducerea italiană, pe sbuccò în sbucò.

7.

1. liţí] În A. leţit = it. «guarire».

3. privolít-a] Tercovici: privol'ít, în Ch. privol'it.

4. séliste] Tercovici: selišče, în Fr. seló murít-a «murise» cf. II § 243 grof] În Chersano: grof.

5. decla] În A. dekla = it. «serva» oziví] Tercovici oživí; în Fr. oʃivét = ital. «risuscitare», în Ch. uživit.

6. d a i̯ e ț - m] d a i̯ é ț - m c o r i t ę «covată»] În A. k o r i t a = it. «truogolo».
7. n o g a] În Fratta d'Albona: n e g o, nu n o g o.
9. p r e p l å c é «drept recompensă».
10. d u ţ e «aduce» cf. II §§ 11 și 198 v o «le»] Ca n - å m - o $^{7}/_{24}$ cf. II § 219.
13 ă n s c u s i r e «în sinea lui, pentru sine» k - o i̯ i̯ o] c - o i̯ i̯ o p r e n i s «pe de geaba».
19. f o s t] nu erà în manuscris.
21. s c r o z i d e z i d «prin zid»] în A. s k r o z i ſ i d a = it. «attraverso il muro».
31. t u d ę l' - e (tipărit l' e) «ajunge!» (propriu «îi e mult»)] În A. ț u d a - m u - j e = it. «troppo ne ha».
32. l' e] l'- e «îi e».
32. v a m a i̯ v o l í o t o p í - s e (tipărit greșit o t o p i - s e) «mai bine (mai bucuros, mai degrabă) vrea să se înnece».
33. g r o m å ț e d e r p i «grămadă de pietre»] În A. g r o m a ţ a p i c ú n «săpoiu»] În Fr. k r i ſ ǫ l, în Kersan p i k u n, k r i ž a l.
34. v r e d a «iute, fuga».
35. t r u p ẹ́ «lovește»] În Fr. t u ć =ital. «battere», t r u p i t = ital. «inciampare», în Ch. t r ú p i t «battere».
38. m é s u r u] Tot așà Tercovici. În Fr. m e r i t, în Ch. m í r i t p r i v a r ſ] În Fr. și Ch. p r e v á r i t: «Măsur, să nu mă înșel (păcălesc) cumva».
41. n a m o i u d u s u] Exclamație luată pe de-a 'ntregul dela Slavi; corespunde germ. «bei meiner Seele».
42. Pune virgulă după t o t
43. n u v a] scilicet: u t å.

8.

1. s l u z b a «slujbă»] adăugat de Belulovici, cf. $^{8}/_{3}$.
5. l u i̯ c å s ę] «sau c å s a l u i̯» Pune virgulă după v e r í r o t o ţ í «scurge, trage»] din cr. *otočiti* = germ. «abziehen», cf. al nostru *pritoci* ţ e p «cep»] În A. ţ e p = it. «cocchiume».
7. f o c u !] f o c u.»
8. ţ å ț e - n u n t r u] În manuscris erà ţ å ţ ę, îndreptat de Belulovici în ţ å ţ e, cf. $^{1}/_{3}$* s i n c o m o i̯ «fiul mieu», expresie împrumutată de-adreptul din croățește ț i i̯ a] Tercovici: č ſ a.
10. ţ a v a z i ţ e . . . «ceea ce va să zică», «de fapt», «în realitate».
13. ț - a i c a v t å t «ce (= de ce) te-ai uitat».
14. m u n d] m u n d».
16. ţ e l a] t e t a, adecă calul.
19. m e s] m e s - a g o s p o d í n] Acest «domn» erà un c r å l', cf. $^{8}/_{27}$.

20. m a i̯ e] Subînțeles: z i ț e.
21. v r t u l å n u] Contaminare între o r t u l å n (8 a/9) «grădinar» (din ital.) și v r t «grădină» (din croățește).
22. «Trei zile după aceea».
23. p o s e ț í t - a «a tăiat», cf. p o s e ț í t - a tote deblele 8 a/10 «tăiè toți copacii», în A. p o s e ț i t = it. «tagliare», ven. «segar» p r i c o p ę́ i̯ t - l - a «a săpat-o (grădina) din nou»] În Fr. și Ch. p r e k o p á t, în A. p r i k o p a t = it. «zappare di nuovo».
26. å t ę d a m a r ę ț ę «a doua zi dimineața»
28. p o s n d í «împrumută»] În Fr. și Ch. p o s ú d i t = it. «prestare»; *n* nu e greșală de tipar în loc de *u*, căci verbul istroromân e un vechiu împrumut slav (posѫditi, cf. II § 199, iar *u* serbocroat e desvoltarea normală a vechei vocalei nazale).
30. d o c l - a i̯ e v e r í t «(în timpul până când =) înainte de a fi venit el»] În A. d o k l e = it. «intanto».
30 și 37. Întâiul i̯ e = h l a p ă ț u, al doilea i̯ e = c r å l' u.
33. n d o b n d í t «am dobândit, am învins» (subînțeles «noi»).
35. f u n t å n ę] Acest italianism e întrebuințat și în Ch. (f u n t a n a); în Fr. se zice s ć u r a k c å v t ę́] c å v t ę.
38. e s a d e t u s t i̯ i «asta-i, tu știi doară», verbal: «și așà, doar tu știi» t o t a å r s ă n t r u m i r e «ardeà totul înaintea mea».
41. s e c å ț ę d e z e p «bagă mâna 'n buzunar», verbal: «se prinde de buzunar».
44. o d e r ę́ «ia-mi pielea jos». În Fr. o d r e t = ital. «scorticare», în Ch. o d r é t b l a z i s i b l a g o ń a] Tercovici b l a ſ i š i b l a g o ń a; în Fr. b l a ſ e n i, în Ch. b l a ž e n i (t i . . ., j a . . ., s a f a m í l i j a) p o g u b í ț «pierduți»] În A. p o g u b i t = it. «perdere».
45. Șterge punctul după d e r í: «abia a început s'o jupoaie», verbal «n'a început decât s'o jupoaie» b o b «bucată»] În Fr. b o b i ć, în Ch. b o b i ć sau b u k u n (í ć).
46. s a - n s u r å t] s - a - n s u r å t.

8 a

4. Pune virgula după c å s ę: «când a sosit la o casă, la el, într'o pădure . . .».
5. å n] ă n.
6. l' - a z i s k e . . . l' - a z i s n e c a «și i-a zis că nu face bine. Feciorul i-a răspuns că [dacă nu-i place] să facă cum vrea el».
7. a p ę] å p ę.
8. t e o b e ț í «promite»] În A. o b e ț i t = it. «promettere».
9. m e s - a ć a «plecase, ieșise din slujbă».
10. n a m o i̯ m o d «în felul mieu» (din croățește).

14. d i n d e l â r g o «de departe» k - a p l 'e r d a v ẹ́ i̯ t «fiindcă pierdeà mereu» d â t - a f u g a (rostit f u γ a) l u c â l u «a bătut calul (să fugă)»; se zice şi: v e r t u f u g ę (f u γ ę)? = vrei bătaie?
p r e n d a] p r e n d - a «pe unde a . . .».
16. l e g â t - a] Rostit l e γ â t - a.
17. l u i̯ = l u c r â l'u.
19. n a m e s t o d e m i r e «în locul mieu».
21. c u(a) l u i̯] cu (a)l u i̯.
22. m e] subînțeles: f a ţ o l u.
24. n u - i n i s d e ţ â «nu face nimic», verbal «nu-i nimic de (= din cauza) aceea» g ó l u b i] Rostit γ ó l u b i.

9.

3. o i̯ e v í - s e] Tradus de Belulovici pe nemţeşte prin «eine Stimme geben» (= «mucksen»), deci «a da vreun semn de viaţă; cuvântul e înrudit cu al nostru *ivi*; în A. o j o v i t s e = it. «farsi notare».
4. p i s ę] Şi reflexiv: m e p i s u.
5. ţ a] Neutral, cf. 9/6, 9/7.
6. b o m e] Tradus de Belulovici nemţeşte prin «nun», e cr. *bome* < *bog me* «zău» ţ a g r o s o] Neutral: «treaba cea mare».
7. d e b l ę] d e b l ę».
9. ţ e t u ţ â s t a l u c r i?] Tradus de Belulovici nemțeşte: «was machst du denn?»
10. d a v u] d â v u.
12. l a c â s ę] l a c â s ę, p r o b e s c u] Tradus de Belulovici nemţeşte prin «durch und durch schlagen», în A. p r o b i t = it. «rompere» o b i d ẹ́] Belulovici traduce pe o b i d í prin «schauen» și «herumgehen» (< cr. *obiti*); în A. u b o j d i t = it. «osservare». Această evoluție de sens ar sprijinì etimologia lui Meyer-Lübke: *uit* < *OBITO (cf. S. Puşcariu, *Etym. Wörterbuch d. rum. Sprache* nr. 1789), deşì e mai probabil că *mă uit* «regarder» s'a desvoltat, precum a arătat Schuchardt şi Sandfeld-Jensen, din *mă uit* «je m'oublie à . . .», ca bulg. *zabravjam* «sich vergessen» și «gaffen» (*Jahresbericht des Instituts f. rum. Spr. zu Leipzig*, XX—XXV, 105).
13. p â t r u d e i̯ e l' «patru înşi» II § 144] Tot aşa în A. š t i r i o d ń i.
14. p i s ę i̯ t o «scris»] Forma neutrală şi în A. j e b i l o u p i- s e n o.
15. m ę r e c u i̯ â «se culcă cu ea» (în înțeles obscen) l u c r ę r a ţ u n u «face socoteala» t r i n a i̯ s t «treisprezece», adecă el + 4 + 8.
17. c â p o] «cap» în funcțiune adverbială e cunoscut și din limba veche dacoromână, cf. *Dicț. Acad.* s. v. cap.
18. z í v o t e l e «trunchurile» (= corpurile fără cap)] În A. me boli se ž i v o t = «mi duole tutto il tronco (cf. tutta la v i t a)»

20. n ó s i ć e «însărcinată»] În A. n o s i ć a = it. «incinta».
21. d u r m i n d a] În locul gerundiului se pot întrebuință construcții cu i u v ę sau k e + indicat.: å f l ę i u v ę m ă r ă ŋ k ę, k e l u c r ę, k e s c u t ę etc.
23. f å ț e z e c o p ę̆ i] ital. «fa seppellire» d o z n ę̆ i «ști, aflà»] În A. d o z n a t = it. «sapere».
24. i n p u n t o] Rostit și m p u n t o s - a o b a b í t «a născut»] Tradus de Belulovici nemțește prin «sie ist niedergekommen», în A. u b a b i t = it. «partorire».
26. s a m o ț i r e ț e v a s p u s e r e «numai să spună cineva ceva», verbal «numai cine dacă ar spune ceva».
27. ț u ț n ę̆ - s e] Tradus de Belulovici nemțește prin «setzt sich nieder» (= hockt nieder) h a r a m b å s a] În manuscris h a r a n b å s a; e vorba de cel de al unsprezecelea hoț, care scăpase și care erà căpitanul celorlalți.
29. c å m a r ę] În manuscris, cu asimilarea *å-a > å—å*: c å m å r ę; tot astfel $^{12}/_{21}$, $^{12}/_{25}$, $^{15}/_{36}$, $^{16}/_{47}$, c å p t å t - a $^{5}/_{29}$, p o s c å p å $^{13}/_{29}$, c å v t å $^{16}/_{69}$, r å d å $^{15}/_{21}$, v å - n t r e b å $^{18}/_{36}$; de asemenea f å c ú t $8a/_{6}$ g å n ę̆ $^{12}/_{42}$, ú c o d l å c $^{21}/_{1}$. La corectură Belulovici a îndreptat în toate aceste cazuri pe *å* neaccentuat în *a* s c a p å t a m] s c a-p å t - a m.
30. s e s c o l ę k e m ę r e ć å «să scoală (cu intenția) să plece» i o - l' z i c] Păstorul nu povestește numai ce se întâmplase odinioară, ci și ce se petrece simultan cu povestirea lui: încercarea căpitanului de hoți de a se face nevăzut și prinderea lui.

10.

1. Ț é z a r e] În manuscris Ț e z e r e.
2. c u ț e v a z i v í «cu ce să trăiască (ea)».
4. p l e t i v ę̆ i t-a «împleteà mereu» (iterativ)] În A. p l é t i t = it. «far la calza, agucchiare» b i ț v a «ciorapi»] În A. lipsește acest cuvânt (= serbo-cr. *bečva*) și e înlocuit prin k o l'o v a = it. «calza».
6. Pune virgula după s t i: «ce ești, fată?»
7. n u - l i e n i g d a r n å z a t «nu s'a mai întors»; pentru construcție cf. $^{4}/_{63}$*.
10. d o b o t o k e «aproape că, mai că», cf. și $^{12}/_{29}$ $^{15}/_{22}$ < ven. *de boto*, cu acelaşi sens (Bartoli) z i s a] z i s - a.
12. d o s t a d e s e «destulă avere», cf. II § 193; tot așa în A. je imèl d o s t a s v o j e g a = it. «aveva a b b a s t a n z a d e l s u o».
14. l a s å t - a s i i e t o t a l' e i k ă t a k e . . . «i-a lăsat și el ei tot (= toată averea), atât (de mult) că . . .»
15. m å i a c u ț å ț e «pe mamă-sa și pe tată-său».
18. o m u ț - a p r e u s e s t å t «portarul», verbal «omul care stăteà la (pe) poartă».

21. ...nis, sa cu ț-âm vrut zivi] nis. sa cu ț-âm vrut zivi? «Tu nu mi-ai trimis niciodată nimic. În astfel de împrejurări, cu ce erà să trăiesc?»
22. Bog] Scurtat din Bog dai sriću (cf. $^{5}/_{18}$) «noroc să dea Dumnezeu», «rămas bun».
23. lę tu mire, de.... «ia-mă tu pe mine (de slugă), căci ...».
25. verít-a stii «a aflat» iå-v durút iírima] Sau: durút-a-vo iírima; iå este acuzativ: «pe ea a durut-o» și construcția se explică ca cele discutate în vol. II § 225.
26. «Cel dintâiu (= cel mai mare) dintre feciori (= chelnări) îi aduce (vinul). Ea bate în masă. Vine stăpânul și o întreabă ce dorește».
30. calivẹ́ «crapă (în fiecare zi)»] Forma iterativă de la un verb calẹ́i, pe care nu-l pot atestà < cr. *kalati* «a crăpà lemne».
33. lc-are] c-are bog-zna- țe «Dumnezeu știe ce» = «cine știe ce (lucru mare)».
35. ănsę «singură».
36. «Stăpânul credea că (aceea) e bărbat ...».
42. beń] beń, ma
43. stå] stå?
45. Pune punct (în loc de virgulă) după samițę (și în A. samița = it. «donna»). Cele ce urmează sunt o reflecție a povestitorului: «În ziua de astăzi (orice femeie în locul ei) nu i-ar zice așa, ci l-ar alungà și ar luà pe altul cu sine». Îndreaptă pe ca sire în cu sire.

II.

2. «Ea-i pune în grajd să doarmă și trimite servitoarea să-i întrebe dacă, fiindu-le foame, ar vrea să mănânce ceva, și dacă nu au (cumva la ei) chibrituri, ca să nu aprindă grajdul».
3. Șterge virgula după zicu: «Ei îi trimit vorbă (îi zic) să nu-i fie frică; de mâncat, ar mâncà, dacă tocmai ar fi ceva».
6. dupa scând «la masă» litrâtu de tire «portretul tău»] E vorba de icoana pe care femeia o avea în casă. Litrâtu e o formă disimilată (*r-r > l-r*) din it. *ritratto*.
7. țe va zițe ke «ce va să zică că ...» = «cum se face că ...» Pune semnul întrebării după nsori și marițí
8. me pâr «părechea mea, soțul mieu»] Și în A. moj par.
9. su caroțe «la trăsură» priŋga omir «pe la oamenii care îi erau datori» poredn] În Fratta d'Albona și Chersan: póredan putę] putẹ́.
10. căn me Domnu zutâre «(îți voiu da datoria) când Dumnezeu îmi va ajutà» tot] toț.
11. duzn «dator»] Tercovici: dužn, în Fratta d'Albona duʃan, în Chersano dužan. «Ea (își) zice: oho! el (= Dumnezeu) e mai mult dator decât am eu avere».

12. «Ea își trase pe seamă: eu nu mă voiu mai mărită».
14. «Și ea-i zice: nu voiu (să mă mărit), nu! — ei, eu știam aceasta de mai nainte!»
15. d u z n!] d u z n? n o n t r ę b ę] n o (cf. II § 225) n t r ę b e: «noi dăm tuturor care ne cer», verbal: «ne întreabă (= roagă) pe noi».

12.

1. m l a d i ć] m l a d í ć c ă n ț e v å z e s l u z í r «când voiu fi agonisit ceva slujind»] Tercovici ſ e s l u ž í = ital. «guadagnare al servizio», în Fr. ſ a s l u ſ í t, în Ch. ſ a š l u ž i t.
6. h ú n ț u t e «mișelule, ticălosule»] În A. h u n ț u t = it. «birbante» (la origine germ. Hundspfott, cf. II § 199, p. 225) p l å ć e «plată»] În A. p l o ć a = it. «paga».
7. p o g å ț e «turtă»] În A. p o g a ț a.
8. n e c a - l n e p u t ę́ ț e v å «să-i dea un sfat», propriu «să-l îndrumeze», precum arată etimologia (*put* = drum); în Fr. și Ch.: n a p ú t i t.
9. Cf. proverbul: c å r l e l å s ę b e t ă r a c å l a p r e n o v a, t e s c o s e å f l ę. Ive 10.
10. d o t e ț í t - a d o i̯ d e i̯ e l' «a ajuns din urmă pe doi inși»] Tercovici: d o t e č í, în Fr. d o t e ț i t, în Ch. d o t e ć = ital. «raggiungere».
15. n i ț ú r»] n i ț ú r.
17. s t u ț í ț «bătuți»] În A. s t u ț e n i = it. «abbattuti».
18. i̯ e l' d o i «c e i doi» s e å r i «dacă aveai».
25. tot v ă r d e p å t «tocmai de-asupra patului»; în Fr. n a v r h p o s t e l' e însemnează «în vârful (ital. in cima) mesei», pe când în Ch. n a v r h u s t o l a = «pe (ital. sopra la) masă» v i s ę] v i s ẹ́ «atârnă» n a s u s t u «de funie»] În A. n a s u s t e = it. «su una s u s t a» s e s t i s n ẹ́ «se ghemuește»] În A. s t i s n u t = it. «stringere».
26. l u m e r u] l ú m e r u «numărul» i̯ d ă n á i̯ s t] i̯ e d ă n á i̯ s t, rostit și i̯ e d a n a i̯ s t.
27. ț u c l' ę'] Și Tercovici: ț u c l' ę' l a u š e; în Fr. «a bate la ușă» e ț u k a t, în Ch. č u s k a t și t u ć.
34. n e c a (tipărit n e k a) - l . . . n e p u t ẹ́ «să-l îndrume, să-i dea un sfat pentru drum»] În A. lipsește acest cuvânt (croat literar *naputi* din *na* + *put* «drum») și se întrebuințează, ca în dialectul venet, *indretár*.
35. s m í r o m a «mereu», din cr. *s mirom* «totdeauna» (propriu «cu pace, liniștit», cf. al nostru a s t a s m i r n ă) v e z u r i] v e z u r i, a v z i] å v z i.
37. n - o i̯ «nu voiu împușcă».
38. p e k l' i v ẹ́ i̯ t] p e c l' i v ẹ́ i̯ t «a cerșit într'una»] În A. p e k l' a t = it. «domandare la carità».
39. ș i] s i.

42. s i n ţ i m o i] s i n ţ i m o i̯ i, din croaţăşte: «fii miei».
43. v i i̯ u] «sau v i i̯» (la singular) n e c a l'] n e c a - l' o p r o s t ḙ́] o p r o s t ḙ́».
47. «Ea îi răspunde: jumătate din vălul de cununie».
54. m i t ę «leafă, simbrie»] În A. m i t a = it. «paga» și «affitto».
55. t u - l å r i l å «tu ai să-l iai».

13.

1. s v e t i] Rostit cu *s* afonic înainte de *v* fonic; tot așà s v i t ę $^{16}/_{18}$, cf. și t i c v a $^{15}/_{1}$.
2. v a i̯ m e b o i̯ z e «pomană»] Tercovici v a i̯ m e b o i̯ ž e, în Fr. l e m ó ſ i n a, în Ch.: d a j m i v a j m e b o i̯ ž e; v a j m e b o i̯ ž e p i t a «cere pomană».
3. Cf. $^{5}/_{35}$ ş. u. h r å s t] Tercovici: în Suşnieviţa se zice h r å s t, în Berdo m e l o v ă ţ; în Fr. și Ch. g r m; ţ ę r «e un copac care seamănă cu stejarul, dar nu face g h i n d ă» s t e s í «scoate cioplind» (cr. *stesati* — *stesem* «ausspänen» sau *istesati* «herauszimmern»); Tercovici: s t e š í, în Ch.: t e š a t g r m.
6. s c o ţ í t - a «a sărit»] În A. s k o ţ i t = it. «saltare».
8. o h ó «fudul»; tot astfel Tercovici; în Fr. și Ch. o h ó l.
11. v o i̯ !] «voiu ajutà!»
14. «Domni (mari) veneau adesea (germ. gingen ein und aus) la el la masă».
15. ţ e l a s i r o m å h ţ - a f o s t o v o t ę «pe acela care fusese odată sărac».
18. ă l' r o g u] Rostit odată ă l'ă r o g u.
19. «Ei intrară în casă când păzitorul nu observă».
20. z v o n e s c u «sună (= trag clopoţelul)»] În A. ſ v o n i t = it. «suonare».
29. ć å p o s c a p å «a plecà de tot, a-și luà tălpășiţa»] În Fr. și Ch. nu se aude cuvântul, ca în Bosnia, unde se zice s k a n p a v i a.
33. b r i g «munte»] În Fr. b r e g, în Ch. b r i h.
37. s i r o m å s t v ę «(vizitatori) săraci»] Tercovici nu cunoaște acest colectiv. Și în Fr. și Ch., numai s i r o m a h, - h a, plur. - h i, - h e.

14.

6. z d i g n ḙ́ «ridică»] În A. ſ d i g n u t = it. «alzare» s e s e o t o p e s c u «să se înnece»] În A. o t o p i t = it. «annegare».
8. s t r e s ḙ́ cu... «scutură din...»] În A. s t r e s i t = it. «scuotere».
10. m u ţ c å t] u r ę m u ţ c å t.
11. d i n u r «din cauza unuia» i n v e ţ e - i = i n v e ţ e a i̯ [g a s t i g ḙ́ i̯ t].

15.

1. ke se va nsură] În manuscris: ke se nsură zdrocnít-a «a lovit»; Tercovici ždrocnít-a; cuvântul nu-i cunoscut în Fr. și Ch., ci se zice trupit (în Fratta) ticva «scăfârlie»] În A. tikva = it. «zucca» și «teschio».

3. oprosté-m «iartă-mă»] În A. oprostit și prostit.

4. pre pir «la nuntă»] În A. na pir = it. «a nozze».

7—8. rompę «bate la ușă» (cf. cr. *roptati* = germ. «brausen, murmeln»), în A. ronpat = it. «picchiare alla porta»; același sens îl are tuțí, în A. tuć.

11—12. «Și el (= mortul) îi zice: Ce spuneai (odinioară)? Ce (= cum), ai uitat? — Și el (= mirele) îi zice: iartă-mă, am uitat!»

14. «Nici un 'iartă-mă', vino cu mine», verbal «nimic, nimic a iertà».

15. staresina] explicat prin «câpo de pir», cf. croat. *starješina* masc. «der Älteste, das Oberhaupt der Familie, der Hausvater».

16. ța nu-i̯ åto «așà și nu altfel, altfel nu se poate», verbal «aceea nu-i alta».

18. virgu «sosesc», cf. II § 153; Belulovici întrebuințează viŋgu lins] rostit cu ĩ (*i* nazal); tot astfel lĩnze $^{15}/_{20}$ s-a... buskẹi̯t «se scărpinau de pureci», cf. cr. *buškati* «pulicibus se liberare».

20. åțẹ] åtę zivescu,] zivescu: mrsav «slab», Tercovici mršav; în Fr. mrsof = ital. «magro», în Ch. mršav.

21. råda] În manuscris rådå «bucuros», cf. $^{9}/_{29}$*; în Fr. și Ch. radi «volentieri».

23. «Lui i s'a părut că lipsește de trei zile»; de fapt trecuseră 300 de ani, cf. $^{15}/_{32}$.

25. vire] În manuscris erà veri, pe care Belulovici îl consideră ca o greșală de scris, căci o formă de aorist («venì») nu există la Istroromâni rubide «mărăcini»] În A. rubida = it. «pianta delle more selvatiche».

28. Pune virgulă după sațe: «și el zice: ce te faci (cf. II § 240) că zici 'care'? cum, nu s'a însurat aici un om odată, într'o zi?»

32. lume «nume».

33. sa, i̯uvę-i̯ ța tu fost?] ța se rapoartă la tristo let; în manuscris erà: sa i̯-ai̯ tu fost.

34. spovidẹ «spovedească»] În Fr. spovedat, în Ch. spovidat.

35. «Și preotul îi zice: spovedește-mă tu pe mine!» (căci tu ești cel mai bătrân).

36. cåmare] cåmarę crovu «coperiș»] În A. krof (genit. krová) = it. «tetto».

16.

1. vuta] vut-a   u n] Rostit de Belulovici ũ (*u* nazal).
2. siromås «sârmani»] Tercovici întrebuințează la plural forma -hi; tot așà în Fr.: siromahi.
3. caligera «ciobotar»] Tercovici postolåru; în Fr. postolór, în Ch. postolar   sridăńu «mijlociu»] În Fr. srejni, în Ch. sredńi   zńídara «croitor»] Tercovici žńidar, în Fr. sivǫț, în Ch. žńidar.
6. doi̯ li] Probabil trebue cetit doi̯l'i, deci forma articulată, ca la Aromâni.
7. i̯-oi̯] Subînțeles zivi: «să vezi numai, că eu voiu trăi mai bine ca tine și ca ei doi!»
8. doznẹ «află, aude»] În A. doſnát = it. «venir a sapere» țe-l'] «sau țe lui̯».
11. zițe] Lipseà în manuscris.
12. lo(i̯)] l-o(i̯)   vridn «vrednic, capabil»] Tot așà Tercovici; în Fr. vręḍan, în Ch. vridan.
15. lăhco «ușor, lesne»] În A. lahko = it. «facile».
16. durmir] durmír «doftorie care produce somn», cf. II § 193   se nu rę furå «să nu cumva să fure»   ponudẹ] ponudẹ́ «le oferă, îi îmbie cu ...»; în A. ponudit = it. «offrire».
17. se potabakescu «fumează tot, se satură fumând»] În Fr. și Ch. tabakat (fără po-).
18. «A spus el că-i hoț!»
20. tremęte cl'emå țåțe lui «trimite după tatăl lui», ca în ital. «mandar a chiamare», la Slavii istrieni: «poslat ſvat».
21. țesẹ] țesẹ́ «țeseleează» (cr. *česati — češem*); Tercovici češẹ́; în Fratta d'Albona oțesat, în Chersano očesat   gonẹ] gonẹ́.
22. ma si ăi̯ «dar și este»   casă] cåsa.
23. cl'uțu «cheia»] În A. kl'uț = it. «chiave».
25. sinco, teskę ć-e «fiule, greu lucru!» (propriu: greu ți-e)] În A. tesko = it. «pesante» și «difficile».
27. se nu-l' furi vridn... furå «dacă nu vei fi vrednic să-i furi»   glăvu] glåvu.
28. Șterge virgula după cl'uți?»
29. armonikę] armónikę   zvoní «cântă»] În A. ſvonít «suonare»   m-ręi̯ vinde «nu vrei să-mi vinzi?»
30. darvẹ́ «dăruește»] În Fr. și Ch. darevat.
32. nați-l, na] Ca ia noi; *ți* nu este însă dativul pronumelui personal pers. 2, precum îl simțim noi (și scriem *na-ți*), ci desinența pers. 2 plural, ca in *haideți*; În Fr. nați, nateve.
34. zis l'-a țåțe «a spus tatăl lui» (nu: i-a spus tata).
35. din țåțe-l' «după tata lui»   căta-i' «atâția (bani) la ei».
36. misẹ́ «umblă cu mânile prin ei» verbal «îi amestecă»] Tercovici: mišę; în Fr. mesát, în Ch. mišat.

37. k e i] k e - i damarę ţ a - ij damarę ţ a - l' va męre] subînţeles: z a g l â v u (cf. 16/24) «îl va costà capul» p r s t e n e l e «inelele»] În A. p r s t e n = it. «anello».

40. m u l ę' - l . , . ă n z d o l u «îl lăsă, îl zobozì în jos»] În A. m o l a t d o l e = it. «calare in giù» (şi kalat dole), în Ch. p ó j d o l u d i m ń a c «horn, coş»] În Fr. k a m í n, în Ch. d i m ń a k

41. h i t e s c u] Subînţeles d i n p i s t o l e (cf. 40/8) «împuşcă»; tot astfel în A. h i t a t = it. «gettare» şi «tirare collo schioppo» Pune punct după v e s e l' e m - a n u ţ í s «dar am ucis (noi)»; hoţul se făceà că e craiul, cf. 16/41 s e n u l e r ę i s t a r i «să nu le frângi cumva»] Tercovici glosează pe s t a r í prin ital. «schiacciare»; în Fr. şi Ch s t r t.

42. b u s n ę'] În A. b u s n u t s e p o s m r a d ę' «îşi făcù treaba, se spurcă»] În A. p o s m r a d i t = ven. «sporcar».

43. s é g a v o «cătinel»] Tercovici š é g a v o; în Fr. s e g á v o = ital. «attentamente, con prudenza», în Ch. š ę g a í.

46. Pune punct şi virgulă după p â t, punct după b l â t n o, virgulă după s m r a d u i' o şi şterge virgula după i e: «şi el atunci se culcă în pat; se cucă pe murdărie. «Scârnavo, tu şi el v'aţi făcut şi treaba în pat!» Şi Tercovici rosteşte s m r a d u l' o.

47. s r â m o t ę «ruşine»] În A. s r á m o t a = it. «vergogna» p a s é ţ e imperativul lui m ę r e, cf. II §§ 147, 154, 172; în Fr. p a s a t = ital. «passare», în Ch. j o p a s ó n = ital. «passo».

48. s e g a v] s e g a v;

49. ţ â ţ e - l' = pe tatăl lui (al ficiorului cel isteţ) c ă t r a i e] c ă t r a i e «la el».

51. n u s c â r l' i «oarecare». Forma -c â r l' i la plural se întrebuinţează şi la feminin (â b e l a n ţ u n e), ca şi vechiul românesc *carei* < QUALES ILLI, probabil ca să nu se confunde cu c â r l e (= carele), care e masculin singular. Acelaşi fenomen îl avem în regionalul *case noi* (în loc de *case nouă*, căci *nouă* e şi forma singularului feminin), după *case vechi* l u s t r ę' «curăţă, lustrueste»] În A. l u s t r a t = it. «polire».

52. z i ţ e l'] z i ţ e - l' c - a r e n] c - a r é n.

53. d o b r o i u t r o] De-adreptul din croăţeşte, corespunzând lui b u r a d a m a r ę ţ ę cf. II § 201 ţ e r ę i e l' v r ę «ce aţi dori», cf. II § 240.

60. g o «gol» cf. II § 79; în Fr. g o l (şi n o h, cu genet. n ó g e g a), în Ch. g o l (şi n o h) b r s ę «sac»] Şi Tercovici rosteşte b r s a; în Fr. cuvântul lipseşte; în Ch. se face deosebire între b o r š a = ital. «borsa», t a k u í n = ital. «portamonete» şi ž e p = ital. «tasca».

62. m a s í «slujì»] În A. m á s i t o l t â r] În Fr. a l t á r, în Ch. o r t á r.

63. m o r s k i p u z, un fel de «scoică de mare»] Rostit de Tercovici m o r s k i p u ž și explicat prin «un bóvolo de mar»; în Fr. p u s (cu genet. p u ʃ a) = ital. «chiocciola»; în Ch. p u š d u s i ț ę «feștilă (de candelă)»] În Fr. d u s í ț a = ven. «animeta (lucignolo di lume ad olio)» s i - m p r i n d e] În manuscris s i-n p r i n d e, cf. II § 62 a p o s ń ę́] Tercovici: p o š ń ę́, în Fr. p o s n e t = ital. «cominciare», în Ch. p o š n é t.

64. z v o n å r u «cârstnicul» (propriul zis «clopotarul»)] În A. ʃ v o n ó r = it. «scaccino» z d r a v a m a r i i̯ e «ave Maria»] În A. ʃ d r a v a m a r í a.

65. t r l i n d a «fugind»] Rostit de Tercovici tot așà; în Fr. și Ch. numai t e ć = ital. «correre»; t r l i t se întrebuințează însă în San Vincenti c l e c n ę s e ă n t r u i e «îngenuchiè înaintea lui»] În A. k l e k n u t.

66. h ú n ț u t e] h ú n ț u t e, ț - o i̯] În manuscris ć - o i̯.

67. c u m u s å t] Tercovici: c u m u š å t (cu opusul c u g r u m b o) corespunde și ital. «colle belle» («colle brutte»), dar și dacoromânescului (*a luà pe cineva*) *cu frumosul* (*cu răul*); în Fr. ʃ l e p e n (ʃ g r d e n), în Ch. ʃ l i p i n (ʃ g r d i n) o t p r o s t í] o t p r o s t ę́ ɔ p r o s t í] o t p r o s t í m e ț å ț e = tatăl mieu (adică Dumnezeu, tatăl lui Hristos) g o n] g o - n «gol în» a d i l a m å i̯ a c a z ú t «s'a născut», verbal «a căzut dela mamă».

68. m e s - a] «sau: d u s s - a» Șterge punctul după c a v t å: «eu voiu căutà să vii și tu».

69. B o z e e vocativul (slav) dela B o g «Dumnezeu».

71. s i - l' l å i̯ e] În manuscris erà s i - l' å i̯.

72. t å t u l] t å t u - l p r e ț e s t ę «pe drum»] În A. ț e s t a = it. «strada».

73. n á r a v s c o «firește»] În cr. *naravski,-a,-o* «firesc». Cuvântul e înțeles de Anton Braiuha (de 18 ani) din Berdo, dar îi e necunoscut lui Tercovici, precum și în Fr. (unde se zice: ʃ a d a j o) și în Ch.

74. v a p o c o r a f å ț e «se va pocăì»] În A. p o k o r a = it. «penitenza» p u r t å «duce pe sus» (în opoziție cu t r å z e $^{16}/_{72}$).

75. l u u s a l u] l a u s a l u.

79. a l u i «lui» (dativ).

17.

2. s - a c o p t] «sau c o p t - a», altă formă a pasivului, cf. II § 231 p o n u d ę «îmbie, oferă»] În A. p o n u d i t = it. «esibire».

3. c ă t s e d e p ă r e s a t u r å r e «atâta pâne cât se va săturà de ea».

5. ț e t e n e z i r e s t i «ce te uiți?»] Tercovici: n e z i r e š t i; în Ch. ʃ e ʃ i r a t = ital. «guardare».

6. Pune virgulă după ț ă s t a

8. o s t å r «birtaș»] Tercovici o š t å r, în Fr. o s t o r, în Ch. o š t a r.

10. m e... n e p í r «îmi voiu stinge setea»] În A. n a p i t = it. «abbeverarsi» (dell'uomo e delle bestie).

12. b ă ț v ę «butoiu»] Tercovici b ă č v ę, în Fr. b a ț v a, Ch. b a č v a.

13. n e v r t ẹ́ «dă cep» (cr. *navrtati*, cu același sens)] În Fr. și Ch. n a v r t a t = ital. «spillare».

15. i̯ e z d i n d a «călare»] În Fr. j a h a t = ital. «montare», în Ch. numai ʃ a j a h a t p u c s a «pușca»] Tercovici p u c š a, în Fr. p u s k a, în Ch. p u š k a.

16. c o p å ț «tufă»] Tercovici, care rostește c o p å č, îl glosează prin ital. «piccolo monte», în Fr. k o p a ț = ital. «monte», în Ch. k o p a č.

19. v r i d n a f l å - l «vrednic (= capabil) să-l afli»] În Fr. nu există construcția aceasta, dar în Cherso se zice v r i d a n d e l a t = ital. «capace di fare».

20. r e z i̯ e z d ẹ́ «coboară de pe cal, descalecă»] În Fr. și Ch. r a z j a h a t = ital. «smontare».

22. m ẹ́ s u r ę «ținteşte (cu pușca)» (cf. și Listele lui Bartoli). Pentru ę din silaba dintâiu cf. II § 21 a.

23. p r å v o - i̯ = p r å v o a i̯ (cf. II § 98 b. α) «fii bun bucuros (că...)»

25. m a m - ń - a - v o p u s «dar (știu că) mi-o făcù (= m'a pâcălit)!» verbal: «dar mi-o puse», cf. $^{19}/_{22}$; în Fr. m i j e j o (= eam) s t o r i = it. «me l'ha f a t t o».

26. t u k ẹ́ i̯ t - a «a incasat»] În Fr. și Ch. o h í t i t.

28. t r g o v ă ț sau t r g ó v ț «negustor»] În Fr. t r g o v a ț = ital. «vendemmiatore» s e v i n d a v ẹ́ «obișnuește să se vândă» s ă m ắ ń «târg, bâlciu»] Tercovici s å m a ń, în Fr. s a m o ń, în Ch. s a m á ń.

31. c u m p a r ę -s] c ú m p a r ę - s.

32. s e f å ț e p l ă n z e «se face că plânge»] În Ch. s e č i n í p l a k a t.

33. p o t o p í t - ă s - a] p o t o p í t - ă s - a»; în Fr. p o t o p i t s e = it. «annegare».

34. b o r b í t] Tot așà Iosif Tercovici; Martin Tercovici b o r e b í t; în Fr. numai m o r e b i t l' r e n p o v a d í «îi vom scoate» (cr. *povaditi* «a scoate totul afară»).

35. s c ó r ń i l e «cizmele»] Faladici din Berdo rostește š c o r n i, Brajuha, tot din Brdo, s c o r ń i; în Fr. s k o r ń a = ital. «stivalone», în Ch. š k o r ń a (dar: p o s t o l i).

37. «cum (numai pe) una? Firește că pe amândouă!»

39. h r b ắ t «spate»; în Fr. h r b a t = ital. «coppa», în Ch. ž i v o t (decalc după ital. *vita* «talie», cf. Meyer-Lübke, REW 9385) sau h r b á t = ital. «schiena».

40. n a - t e n t o] n a t e n t o «atent, cu băgare de seamă»] În Fr. a t e n t, în Ch. a t e n t o = ital. «attento».

41. asegńít «a putrezit» (cr. *sagnjiti*)] Tot așà rostește Tercovici; în Fr. segńit = ital. «marcire», în Ch. sagńit.
42. plăŋ] plăŋg.
43. te fåţi scusẹ̄i̯ «te faci (= prefaci) că nu știi» (propriu: «că te scuzi»)] În Ch. ča se činiš škušat.
46. porţi] porţi̯.»

18.

2. ţudę de se «multă avere»] Decalc după it. «molto del suo».
3. cumpanía] cumpańu?
4. dracu] Lipsește în text, fiind un cuvânt pe care nu-i voie să-l rostești.
5. igręi̯] igrẹ́i̯ «jucà».
6. zeigrẹ́ «pierde în joc»] În Fratta d'Albona și în Chersano ʃaigrát = ital. «giocar tutto» (germ. «ausspiellen») ţot «schiop», în Fr. ţotast = ven. «zoto», it. «zoppo», în Ch. numai šepas (sic!).
8. ahmo-i̯] ahmó-i̯ «acum ai...» igẹ́i̯] igrẹ́i̯.
9. verít-a... zålostn «s'a întristat»] Tercovici žålostn; în Fratta d'Albona ʃalosan (nu -stan, deși substantivul e ʃalos sau ʃalost, genit. ʃalosti) = ital. «avvilito»; în Chersano žalosan.
10. neţisni duh «dracul», verbal «duhul nicinstit»] Tercovici tot așà, dar Faladici și Brajuha: nečisti duh; în Fr. neţisti duh.
11. se otcupí «a se răscumpărà», «a revenì asupra unei învoieli»] Tercovici îl glosează prin cumpară; în Fr. kupit, în Ch. otkupit = ven. «dispegnar».
13. crug «stâncă»] Glosat de Tercovici prin «grande sasso», sau «grota»; în Fr. și Ch. numai grota n i̯e-l' fil'a] Topică mai puţin obișnuită decât n i̯e fil'a-l' «în el (= lac) fiica lui...» teskę «greu», feminin în funcţiune de neutru cf. II § 220.
14. nebore e vocativul (masculin) dela nebog «nenorocit»; Faladici și Brajuha nu întrebuinţează această formă, dar zic: verít-a un nebog.
17. bire] în manuscris bire-l' stăclę «sticlă»] Glosat de Tercovici prin ital. «lastra»; în Fr. și în Ch. staklá nesí] Glosat de Tercovici prin semiră; în Fr. sejat, în Ch. siját i̯úzinu «prânz»] În Fr. júʃina = ital. «merenda» (juʃinat «merendare»), în Ch. južina pe la orele 2 după prânz (júžinat ʃa polne), cf. fruštik la orele 7 (fruštikat ʃa rano), ručena la orele 10 (ručeńat na deset ur), večera pe la 6—7 seara (večérat ʃa večera), povečerak pe la 9—10 seara.
18. «El coboară la cea (= fiica dracului) care spală haine».
20. pogåţa «turta»] Tercovici pogâča, în Fr. pugaţa, cf. Bartoli, în *Jagić-Festschrift* 38 (§ 10).
21. do podne «până la amiaz»] În Fr. do polne = ital. «fino a mezzodí», în Ch. dopolna nesadí «sădí (întreg)», în Fr. nasodít = ital. «piantare», în Ch. (na)sádit brâi̯di «viţă de

vie», în Fr. b r o i d i plur. tant. = ven. «le piantade», în Ch. b r a i̯ d e, cf. Meyer-Lübke, REW. 1266; *Sitzungsber. d. Wiener Akademie* CV 527 (Nemanić), CXIII 427 (Štrekelj), Baudouin, *Materialien* I 49.

22. l u i̯ = l u n e ţ i s n i d u h.

23. b o ţ a «carafa»] Tot așà Tercovici, în Fr. și Ch.

24. u r d i n «ordin, poruncă»] Tot așà Tercovici și în Ch.; în Fr. ó r d i n. n u f å ţ e o d m ă ń e d e l å - m e «nu face altceva decât să mă iai (cu tine)»] În Fr. n e s t o r í o d m a ń e = ital. «non sta far de meno», cf. nu pote fåţe de meno 27/8.

25. p r o t o c ó (cf. II § 79)] Tradus de Tercovici prin ital. p r o t o c o l l o; în Ch. p r o t o k ó l.

28. s t u d «isteţ»; în Ch. š t u t (š t u t a, - t i, -t e) = ital. «astuto» i ŋ k ę ţ ă s t a - i s t a å r i z a f å ţ e] ital. anche questo hai da fare, croat. aŋka tǫ imas ʃa storít; despre ţ ă s t a i s t a cf. 2/38* «mâne ai să alungi calul dintr'un grajd în altul; dacă-l vei mânà în grajd vei pierde, dacă nu, vei câștigà!»

29. f i l' a a l u i «fiica [dracu]lui».

30. u z d a «frâul»] În Fr. și Ch. u ʃ d a = ital. «briglia» b å t e - l] În manuscris b å t e b o g o ţ u v a i̯ «Doamne ferește!»] În Fr. b o h o ţ u v a j, în Ch. b o h o č u v a j = ital. «Dio guardi».

33. h å r t e l e «cărţile (de joc)»] În Fr. h o r t a, în Ch. h a r t a.

34. «dar aceea (= că l-a învăţat să bată calul peste nas) trebuie s'o fi făcut fiica noastră».

35. z e t a r ę́ - l' «fă-le felul, omoară-i»] În Fr. și Ch. ʃ a t r t = ital. «distruggere».

36. f r a i̯ a r «logodnic»] În manuscris erà f r å i̯ e r; necunoscut în Fr.; în Ch. f r a j a r = ital. «fidanzato» p é c l' a r u «cerșetor»] În Fr. și Ch. p é k l ' a r = ital. «mendicante» v a i̯ m e b o i̯ z e «pomană»] În Fr. ʃ a v a i̯ m e b o i̯ ʃ e = ital. per carità.

38. «cum să-i fi prăpădit, când nici nu i-am văzut; n'am văzut decât un cerșetor cu băţu 'n mână (pumn)».

39. n å z a t e «înapoi» și «din nou»] În Fr. și Ch. n á ʃ a t, cu amândouă înţelesurile, pe care le are și ven. *indrío* (= it. in dietro).

40. o d o ć ę'] În Ch. o d o ć a t i̯ e n å z a t v i r e] În manuscris e n å z a t v i r e «iacă vine iarăși» v ę r z a «varză»] În Fr. b r o s k u i̯, în Ch. b r o s k u a.

41. s e t ę́ - s e «se plimbă»] Necunoscut în Fr.; în Ch. š e t a t.

43. o b l a c «nour»] În Fr. ó b l a k.

44. s i i̯ ú n] În Fr. s i ó n, în Ch. š i ó n.

45. c ă n «dacă» p r v i ţ e ţ i - s e c u i̯ å p o l' u b i r e «când te vei drăgostì mai întâiu cu ea»] Verbul e neîntrebuinţat în Fr.; în Ch. p o l' u b i t s e d e ţ i s e r ę v e d ę́ «să ţi se pară».

47. l' i s e p o z d r a v ę́ «se salută»] În A. p o ʃ d r á v i t s e = it. «salutarsi».

48. m i i̯ e o b e ţ í t - a «mi-a făgăduit»] În Fr. și Ch. o b e ć a t = ital. «promettere» s u s e z i «vecinii»] În Fr. s u s ę d i (sau v i ţ i n i),

în Ch. s u s e d   r o d v i n a «rudele»] În Fr. și Ch. r ó d v i n a = ital. «parentà»   f a ț é t] f a ț é ț   m e r i n d ę «prânz»] În manuscris m e r i n d e   c o c o t «cocoș»] Lipsește în Ch., unde k o k o š = ital. «gallina»   g o l u b «porumb»] În Fr. și Ch. g ó- l o b   r e b ă ț «vrăbete»] Explicat de Belulovici prin p u l' u d i v l i ț e l e t ę' «pasăre sălbatecă ce zboară»; în Fr. și Ch. r o b á ț.

49. ț u ț n e s c u d u p a s c å n d «se așază la masă»; ț u ț n í nu-i cunoscut în Fr. și Ch.   c a s i o z e ń a c u n e v ę s t a «ca mirele și mireasa»] În Fr. u ʃ é ń a = ital. «sposa», n e v ę s t a = ital. «sposa», dar și «cognata» (și k o ń ǫ d a) și «nuora»; în Ch. u ž e ń a, n e v e s t a (k o ń a d a); A. Belulovici mi-a dat pentru n e v ę s t ę ($^{40}/_{9}$) sensurile: «cumnată» și «noră», iar I. Belulovici a tradus cuvântul prin «soacră».

50. a c m o ț e] În manuscris a h m o ț e.

52. ț - o i s p u r e «ce să spun?»   s - a c a i̯ ę i̯ t «s'a căit, i-a părut rău»] În Fr. și Ch. k á j a t s e.

54. p u s t i ń e «pustie»] În Fr. p o s t e ń a = ital. «campo deserto»   k u n t r å t e l e] c u n t r å t e l e   p o g o d v a «tocmeala, condiția»] Neîntrebuințat în Fr.; în Ch. p o g o d v a   n s u r å] n s u r à «luà de nevastă».

55. r e p ț e] Vocativul lui r e b ă ț.

56. p o s ń ẹ́ «începe (să povestească)»] În Fr. p o s n e t (și nu p o č i t) = ital. «cominciare», în Ch. p o č i t (și nu p o s n e t)   ț å ț e p u- t u r i «pe cât îți va sta în putere, pe cât vei puteà»   s c o r o «aproape, mai» (cr. *skor*, *-a*, *-o*)] Necunoscut în Fr. și Ch.   p o d i i̯ e «jumătate»] Necunoscut în Fr. și Ch., se analizează: p o (= jumătate) d i (=de) i̯ e (=el).

57. t u - i̯ = t u a i̯   m o g a] Rostit m o γ a   z a m o g a o ț a . . . z a m o i u m a t e r] De-adreptul din croățește: «pentru tatăl mieu . . . pentru mama mea»   f a c ú t] f a c ú t;

58. s t a r é s i n a cf. $^{15}/_{15}$*] În Fr. s t a r e s í n a = ital. «anziano», în Ch. s t a r e š i n a   b l å g o s l o v u «binecuvântarea»] În Fr. și Ch. b l á g o s l o f = ital. benedizione»   n a m i r u «în pace»] Tot așà în Fr.

19.

1. u r d e å t c å l e «unul de calea celuilalt».

2. k e - l' v a s t i ț e z i ț e «că are să-i spună ceva» (propriu: că va ști ce să-i spună).

3. i o] i̯ o   i̯ o - m p u t ú t a v z í «mi s'a spus», «am auzit că».

5. i̯ å l'] i̯ å - l'   p a c] În manuscris p a   n å r i] n - å r i.

6. s a] s - a.

7. s r i d ă ń] În manuscris s r i d ń.

8. 11 și 13. m e s a] m e s - a.

9. s p r z å l ę] Necunoscut în Fr. și Ch., e explicat în manuscris prin l ę m n a c u ț e r i b å r i r i b e l o v e s c u «lemn cu care

pescarii prind pește». E vorba de sigur de «zada» pescarilor și stă în legătură etimologică cu cr. *spržiti* «a arde, a aprinde» (cf. *prăji* al nostru).

10. s v i ț ẹ́ «luminează»] În Fr. s v e t i t = ital. «far lume», în Ch. s v i t i t.

15. i̯ å l'] i̯ å - l' v e r u g e «lanț»] În Fr. și Ch. v e r u g a = ital. «catena».

17. i s c r e l e (accentuat, probabil, í s c r e l e) «scânteile»] În Fr. i s k r a, în Ch. i̯ i s k r a.

18. s e . . . ț e s ę] s e . . . ț e s ẹ́ «se scarpină».

19. c ă n d] În manuscris c ă t l'-a s i l a v e r í t] Cred că însemnează «i-a venit treaba», «i-a venit să facă ceva» (cf. cr. *sila*, tradus în nemțește prin «Drang, Zwang»); s i l a (singur) în Ch. e explicat prin v e l i k a f o r ț a; în Fr. se zice m o ć.

20. s - a . . . o g r e b í t «s'a zgâriat»] În Fr. și Ch. o g r ẹ́ b a t = ital. «graffiare» i u v ę i̯] i̯ u v ę - i̯.

22. p u s - a - v o (cf. $^{17}/_{.5}$): «ne-o făcù ea nouă, dar i-om face-o și noi ei!»

24. p r s o r t s i v ú] p r s ú t s i v o r; p r s ú t «șuncă», în Fr. p a r s ú t, în Ch. p r š u t.

25. d o b a r v e ț e r] Luat de-adreptul din croățește, în loc de b u r ę s ę r ę.

27. i̯ å = svetę Clementinę ă n t r e b å «rugà».

32. f o l e l e «foalele, burduful»] În Fr. și Ch. m i h ú r.

37. s o p í «suflà (din cimpoiu)»] În Fr. și Ch. s o s = ital. «suonare (istrumento a fiato)».

38. s v e t i ț a «sfântă»] În Fr. s v e t í ț a, Ch. s v i č a.

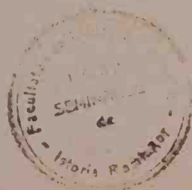
20.

1. v e r í t - a d i n s c r i ń e «a venit după (= a venit să ia) lada»] În Ch. š k r i ń a sau k a s ę l a = ital. «cassetta», c r d e n č a = ital. «credenza», apoi o r m á r sau b o r ó; în Fr. cuvântul nu se întrebuințează. Înainte de a se însurà, e obiceiul ca mirele (o z e ń a) să ia cu mare alaiu lada miresii, cf. $^{40}/_{,6}$.

2. s o p i n d a s o p ę l e l e ț å l e m å r «fluierând din fluierul cel mare»] Despre deosebirea între s o p í și s f i r í cf. Bartoli P. 74; s o p ę l e l e sânt descrise (cu ilustrație) la Burada 57; în Fr. și Ch. s o p é l a; cf. și $^{40}/_{6}$.

3. o g ń i s t e «vatră»] În Fr. u g ń i s č e = ital. «focolare», în Ch. u g ń i š č e.

4. ț e] În manuscris k e ţ e z a p o v e ț e r c u «de cina a doua» (mâncare după cină)] În Fr. p o v e ţ e r k a = ital. «pasto dopo cena», în Ch. p o v e č e r a k «Și ele zic că în seara aceasta e rândul logodnicei lui să dea a doua cină».

5. c o i̯ o . . . d å = c - o i̯ i̯ o . . . d å «să vă dau», verbal «că voiu da eu» ţ å ţ e ć - e m a i̯ d r a g o [în ms. d r a g] ă n t r u o c l' i «ceea ce ţi-e mai drag în lume (propriu: în ochi s. înaintea ochilor)»] În Fr. ţ a t i i̯ e n a i̯ d r a ſ e s p r e d a t v o i̯ e h o ț i = ital. «ciò che hai più caro negli occhi».

6. z v a d í t - a «a scos»] În Fr. cuvântul lipsește și se întrebuințează ſ d i g n u t (cf. istrorom. z d i g n í), în Ch. ſ v á d i t ali ſ d i g n u t = ital. «levare» c o t l e n i ț ę «țest de copt pânea»] Despre deosebirea între c ó t l e n i ţ a (accentuat pe prima silabă?) și f o g e r a cf. Popovici II 101; în Fr. k o t ó l = ital. «caldiera», în Ch. k o t á l.

7. l å t a] l å t - a ţ å ţ - a p o r c u f a c ú t «balegă de porc», propriu «ceea ce a făcut porcul»; tot astfel ț å d e p o r c, propriu «cea de porc».

8. «Când ele (= vrăjitoarele) dădură (verbal: au mers) să ia ceea (= balega de porc coaptă) și când mâncară, [au zis] «a, dar rea mai e! Și el (= tânărul a cărui inimă credeau că o mănâncă) trebuie să fi fost rău!» Construcţia å r e f o s t f i p o r e d n nu-i sună bine lui Belulovici, care voià s'o înlocuiască prin m o r ę́ i̯ t - a f i ć å r o p o r e d n. În Fr. și Ch. accentuat p ó r e d n o.

9. g r i s n i c «păcătos», rostit g r i s n i h'] În Fr. g r é s n i k = ital. «peccatore», în Ch. g r i š n i k. «Păcătos» cred că trebuie înţeles ca «al dracului» al nostru și nu cred să avem a face cu un amestec cu k r s n i k (în Fr. și Ch.) = ital. «mago, stregone».

10. n u s e d å i̯ e z b u d í «nu se lasă deșteptat»] Pentru construcție, cf. al nostru «nu se dă bătut»; în Fr. n e m u s e d ǫ ſ b u d í t s e (la pers. 1. n e m i s e d ǫ ſ b u d í t m e) = ven. din Fr. «non ge se dava svejarse».

11. n u s e v ę d e - l v e r í «nu se vede venind», ca ital. «non se lo vede venire» s v å ć a mi-a fost tradus de Bululovici prin germ. «die Begleitung» (= însoţitorii); în Fr. necunoscut (ſ v o n = ital. «invitato»), în Ch. s v a ć a glosat prin v e l i k a v e s e l j a (ſ v a t = ital. «invitare», ſ ó v e n = ital. «invitato») z a c ó n «cununie»] Cuvântul «nuntă» (n u n ţ) e necunoscut; cf. și p i r.

12. s t a r ę́ n p r å h «o zdrobește făcând-o praf»] În manuscris n a p r å h; în Fr. p r ǫ h = ital. «polvere», Ch. p r a h.

13. a . . . g u t n í t «a înghițit» < cr. g u t n u t i «a înghiți»; verbul nu trebuie considerat deci — cum crede Popovici II 114 și cum am afirmat în vol. II § 192 — ca un derivat istroromân din substantivul g u t «gât» m - a m d u r m í t = m a a m d u r m í t «dar (știu că) am dormit!»

15. v a l ' ę́ «trebuie, se cuvine» < cr. v a l j a (dela v a l j a t i), cu același sens; remarcabilă e construcția cu «să» următor, nu cu infinitivul, cf. II § 235.

16. ă m p r e v å l e «în jos» = ă n + p r e + v å l e; substantivul v å l'e nu e întrebuințat de Belulovici, care pentru «vale» are d o l i n a.

17. r u b i d ę «mărăcine, rug»] În Fr. r u b í d a = ital. «siepe»

r e s t e g n i t ę «întinsă» (nu «răstignită»)] În Fr. r a s t e g n ú t = ital. «distendere».

18. p ó d i i̯ a «mijloc», verbal «jumătatea ei» = p o (= jumătate) d i (= d e) i̯ a = i̯ å (= ea).

19. l u i̯ - a] l u i̯ a: «căci soacră-sa — care erà vrăjitoare — voià ca acolo (= în drum, unde se prefăcuse într'un rug) să-și frângă capul» z l o m é] În Fr. ſ l o m i t = ital. «rompere».

20. t u m u r í] Lipseà în manuscris. Sensul e: «vezi (tu), dacă n'aș fi fost eu, (atunci) tu ai fi mort. (Ce,) nu-i mai bine că-i ea [moartă], care-i bătrână, decât să fi murit tu?»

21. ț u] t u h v å l a (rostit: h u u̯ a l a) «mulțumesc!» < cr. h v a l a, cu același sens.

21.

2. m ę r e c å l a n a u c r í z «face calea cruce», «se face o răspântie»] În Fr. n̊ a k r i ſ i n a m u t n ę «tulbure»] În Fr. m u t a n (masc.) p r å z n ę «goală»] În Fr. p r o ſ ó n = ital. «vuoto».

5. s i - l - n t r ę b ę] În ms. s i å l ă n t r ę b ę; tot astfel ă l ă n- t r e b u (6) z i v l' e ń e «cu ce să trăiască, existență»] În Fr. ſ i- v l' e ń e = ital. «da vivere».

7. s i m å i̯ a] În ms. s i m å i̯ e.

8. i̯ e l' ă l' d a m a r ę ț a z i c u] În ms. i̯ e l' d a m a r ę ț a z i c u l u i̯ n u r e n v i r í] În ms. n u r e n v i r e, evident greșit o s n d ă n] Este mai întrebuințat decât o s n z i l e (cf. $^{21}/_{15}$); se zice însă numai d o m i s e ț d e z i l e «două luni de zile» ($^{23}/_{14}$), u n å n d e z i l e ($^{26}/_{18}$) n u . . . l a s å] În ms. n u . . . l å s ę g u̯ å n t i «mănuși» (< ital.)] Sau r u c a v i ț e l e; în Fr. r u k a v í ț a = ital. «mezziguanti» s u f í t «pod»] În Fr. s u f í t (tot masculin, deși în italieneasca din Istria se zice *sofita*).

10. ț i r e - i] În ms. ț i r e ă i̯ s n o] În ms. ă s m o

12. t u n ț e - l' . . . l a s å t ă n u n t r u] În ms. t u n ț e ă l', dar: l a s å t n u n t r u

13. Întrebarea «vrei să te întorci la mumă-ta și la tată-tău» i-au pus-o hoții spre a se convinge dacă nu-i mințise când le spusese că n'are părinți (7) s i - l'] În ms. s i ă l' v o i̯, f i c u v o i̯] v o i̯ f i c u v o i̯» b a s t a s e m - e ț ț i r ę «numai să mă țineți», propriu «ajunge să mă țineți»] În Fr. b a s t a d a . . . (cf. b a s t a n e c a . . . $^{13}/_{27}$).

14. «Și ei zic: acesta e de noi!» adică: omul ăsta se potrivește să ne fie slugă, căci nu se lasă prins cu vorba.

15. c å p t ę b i r e . . . c å p t ę b l å g a «bagă bine de seamă . . . îngrijește vitele» m i s ę́ «amestecă»] În Fr. m e s á t = ital. «mescolare».

16. t a k ę́ i̯ t - a c å l' i s u v o z «a prins caii *la* căruță»] Imaginea e luată din cr. u p r e ć i k o n j a *pod* v o z; t a k ę́ i̯ < it. *attaccare* «a înhămà».

17. z a ń e g a «pentru unul», cf. z å - s e «pentru sine»] În Fr. ʃ á-ń e g a = ital. «per uno», ʃ ó - s e = ital. «per se» (deci cu aceeaşi deosebire, ca la istror. z a şi z å, deşi accentul e în amândouă cazurile pe prepoziţie)   ţ i i̯ a] Noi am spune mai degrabă «că va dormì *acolo*» (cf. şi $^4/_{79}$ $^8/_7$). Deosebirea se explică astfel, că noi ne transpunem în situaţia *povestitorului basmului*, deci sântem *departe* de locul unde se va dormì, Istroromânii se transpun în situaţia *celui care vorbeşte în basm*, pentru care, fireşte, locul unde vrea să doarmă e *în apropiere* nemijlocită.

18. r e s t r z ẹ́ i̯ t] În ms. r e s t ă r z ẹ́ i̯ t; în Fr. r a s t ŕ ʃ a t = ital. «stracciare».

19. z i ţ e ţ i r a «comandă cina»] Ar puteà fi o construcţie eliptică, în care infinitivul f å ţ e sau p r i p r a v í a rămas neexprimat, sau, mai probabil, e o vorbire directă: z i ţ e adecă: l u g o s p o d å r u «ţ i r a z a t r e i̯ d e i̯ e l'» = «cina [fă-o] pentru trei inşi», ca în alineatul următor   n u l - a v e ć] În ms. n - a v e ć i̯ e.

21. z a ń i h «pentru ei».

22. l u d o i̯ f r å ţ «celor doi fraţi»   i̯ o - s m] În ms. i̯ o s ă m.

23. n - a n r e z d i l í t «ne-am despărţit»] În Fr. r a ʃ d e l i t = it. «spartire».

24. f a m i l' e] În ms. f a m i l' u, depedent de z a precedent, cf. II § 127.

22.

3. c u m v o r p o g o d í «cum se vor învoì, tocmì, se vor ajunge, cum vor cădeà de acord»] Verbul se construeşte, ca în croăţeşte (p o g o d i t i şi p o g o d i t i s e) şi reflexiv ($^5/_1$); în Fr. k o n t r a s t a t = it. «contrattare», i̯ u s t a t s e = it. «andar d'accordo», în Ch. i̯ u š t a t   c u m v o r i̯ e l', g o s p o d i n e «cum vrei dumneata, stăpâne» cf. II § 240] Tot astfel, în dialectul croat vecin, nu se întrebuinţează, ca în limba literară croată, pers. 2 (*vi*) ci pers. 3 plur.: k a k o ć e o n i. În textele noastre cf. şi: gospodine, ţe nu i̯ e l' å v d u nopta nis? $^{30}/_{26}$.

4. t r e i̯ o p u t e p r e i̯ e c r o i̯ í] E o expresie stângace, pe care n'o înţelege bine nici Istroromânul. Belulovici mi-a explicat-o: «pe cel ce se va înfurià mai întâiu, celălalt (care nu s'a supărat) să (aibă dreptul să)-şi croiască trei curele de opinci (tăind din pielea lui trei făşii)». O p u t ę (cr. *oputa*) e cureluşa (nojiţa) cu care se leagă opincile. În Ch. t r e i̯ o p u t e a fost interpretat ca t r i p u t a = ital. «tre volte» (în Fr. p u t şi p u t i = «volta», cf. dialectalul nostru *de-o cale* = odată); k r o í t are în Ch. înţelesul ital. «strappare» (= a sfâşia).   b r e c e, în Susnieviţa, singurul termin pentru «câne»; dela Jeiăneni Belulovici a auzit şi c ă r e.

5—6. p o r t ę m u ŋ c å «aduce mâncare», f ă r - d e m u ŋ c å «fără mâncare». În exemplele acestea se vede cum infinitivele pot deveni substantive abstracte, căci, cel puţin pentru un Dacoromân, m u ŋ c å

are aici sensul de «mâncare», deci substantiv. Alte exemple pentru infinitive scurte în funcție substantivală s'au dat în vol. II § 193. Întrebuințarea mai obișnuită este, la Istroromâni, a participiului substantivat: n u - i̯ n i ț ú r c u m u ŋ c å t u (22/12).

8. o c r v a v í t «însângerat, plin de sânge»] În Fr. o k r v o v í t = it. «insanguinare», în Ch. o k r v a v i t.

10. s i - l - n t r ę b ę] În ms. s i ă l ă n t r ę b ę (tot așà 22/13, 22/15, 22/18) p o g o d i] p o g o d í.

11. i̯ u v ę - l'] În ms. i̯ u v ę ă l' (tot așà 22/15 : i̯ u v ę - ț] În ms. i̯ u v ę ă ț) g n o i̯ u t r å z e «să care gunoiul»] În Fr. și Ch. g n ó i.

12. v e z u t - a] v e z ú t - a.

13. i̯ å d n . . . i̯ å d n] În ms. i̯ å d ă n . . . i̯ å d ă n; în Fr. i̯ o - d a n, în Ch. i̯ a d a n t a l å t] t a l' å t, subînțeles: t r e i̯ o p u t e.

14. l' i s e ă r d u «râd de el» (cf. și 28/8)] În Fr. m u s e s m e i̯ ǫ́ = ven. vecin «i ge se ridi»; pentru construcția pronominală, cf. al nostru *îi râde în față*.

15. l - a l å t] În ms. l o å t f i u r i n i] f i̯ u r i n i r e - z i̯ a d i r e] În Fr. (r a ʃ) i̯ o d í t s e = it. «arrabbiarsi», în Ch. r a - ʃ i̯ a d i t t a l' å - l'] Corespunde construcției italienești «ma al primo che si arrabbierà . . . tagliargli».

17. m e s - a d i n b e c å r «s'a dus la măcelar»] În Fr. b e k ó r = it. «beccaio», în Ch. b i k á r, -a r i s i n e p í t «și a băut cât i-a trebuit» p í n e z i h r a n í t - a «banii i-a păstrat»] În Fr. h r o n í t, Ch. h r á n i t = it. «salvare».

18. i̯ å d n] În ms. i̯ å d ă n (tot așà 22/22, 22/23, 22/28, 12/29) i̯ å - d n i] i̯ å d n i» n i s d e ț å «nu face nimic» (propriu: «nimic de aceea»).

20. Pune virgulă după m u ŋ c å t u și punct după l a s å t - a t o t e] În ms. t u t e n e b r u s í t - a ă n v ă r h u d e h r å s t ț ę p a «a cioplit (propriu: ascuțit) o țeapă în vârful copacului»] În Fr. și Ch. n a b r u s i t = it. «aguzzare», Fr. v r h = it. «cima», Ch. v ę r h n e t e g n í t - a «a tras (în țeapă)»] În Fr. n a - t e g n ú t = it. «tirar», Ch. n a t é g n u t o b i s í t «spânzurat»] În Fr. o b é s i t = it. «appiccare», Ch. u b i s i t.

21. «Și el zice că el (= sluga) nu e înfuriat, dar se teme că el (= stăpânul) are să fie înfuriat».

22. n u - r l ę cf. II § 99 o s n a z í «curăți»] În Fr. u s n o ʃ í t = it. «approntare», Ch. o š n a ž i t (cr. literar *osnažiti* = germ. «reinigen, abputzen»).

23. g o s p o d å r u z i ț e] În ms. g o s p o d å r u ă l' z i ț e d r a c u] Ca la noi: ce, dracu, ai făcut? Istroromânii întrebuințează însă, în asemenea cazuri, ca Aromânii și ca celelalte limbi romanice, și forma nearticulată: i̯ u v ę d r a c a i̯ f o s t? 19/21 = ital. dove diavolo? cr. kamo vraga?

24. s u n d r ẹ́ i̯ «ruină» este, probabil, acelaşi cuvânt ca serbo-cr. *sfundati* = germ. «zu Grunde richten»; în Ch. e înţeles verbul s f u n-d r á t, dar se întrebuinţează, ca în Fr., s v i s k a t ţ e r e n d e i̯ e? «ce să facem cu el?», cf. $^{22}/_{30}$ i̯ å z u d e m o r e (tipărit greşit m å r e) «iazul (= canalul) morii»] În Ch. i̯ a s, explicat prin: «i̯ena mlaka k a n a l del molino», în Fr. k a n ó l ă n p ó l o v i ţ u «în mijloc», cf. II § 127] În Fr. p o l o v í ţ a = it. «metà», în Ch. p ò l o-v í ţ a Şterge virgula după ă r - l e n m u l ẹ́ i̯ - r e n z l i b u n e c a - l c o l a s m e l ẹ́ «vom da drumul apei pe scoc, ca să-l macine roata»; z l i b, care-i cr. ž l i e b — înrudit cu «jilipul» nostru (care ne-a venit prin mijlocire ungurească) — nu-i cunoscut în Fr. şi Ch.; s m e l í, în Fr. s a m l ę t = it. «macinare», în Ch. s a m l é t ž i t o.

26. c l' ę m ę «strigă»] Cu sensul antic al latinescului CLAMARE h i t í t - a c u i̯ å] Ca la noi: «a aruncat cu ea» = a aruncat-o.

27. l - a n] În ms. ă l a n, subînţeles: hitít; tot aşà: a h, m a â n - o (h i t í t) s v i t l o s t «lumină»; în Fr. s v e t l o s t = it. «luce», în Ch. s v i t l o s ; în ms. fusese scris s v i t l o s c c - o i̯, îndreptat în s v i t l o s t c - o i̯.

28. c å s a] În ms. c a s ę s n o p u «snopul»] În Fr. şi Ch. s n o p = it. «covone» şi «sbalzo» g o s p o d å r u - l'] În ms. g o s p o-d å r u ă l' (tot aşà $^{22}/_{34}$, $^{22}/_{35}$).

29. n u - i̯ n é m i g a í s t i n a «asta nu-i aşà de loc, nici vorbă de aşa ceva!»] În Fr. n i m í g a = it. «non mica», Ch. n i m i g a.

32. m i i̯ e n u p o r t ę' «nu mă importă»] În Fr. n e m i - n p ǫ r t ó = it. «non m'importa».

33. t o t u r o «cu toate acestea»] În Fr. s e i̯ e n o.

35. f r å ţ i - l] În ms. f r å ţ i ă l n e b o r e «nenorocitule»] Necunoscut în Fr. şi Ch.; după Belulovici şi Croaţii din partea locului zic, ca Istroromânii, n e b o r e la masculin, n e b o g a la feminin, dar numai la vocativ.

36. p r o s p í «vărsà, răspândì» (< cr. *prosipati* înrudit cu *risipì* al nostru)] Necunoscut în Fr. şi Ch., unde se întrebuinţează p r o s ú t = it. «spandere» d u s] În ms. d u š; e interesant că în bucata aceasta se găseşte, în ms., alături de obişnuitul z i s, de trei ori forma z i š ţ å l e å ţ - a m] ţ å l e å t - a m (cu contracţia $e + a > a$ cf. II § 98 b β) «celelalte le-am vândut».

23.

1. u n o m] În ms. o n o m.

3. v å v i c ă l'] În ms. v å v i c a ă l'.

4. l - a l å t é å «l-a luat şi l-a dus cu sine» c l å f t a r i «stânjeni»] Acest germanism (Klafter) e, după Rječnik, uzual la Croaţii vecini b u l å z] În ms. b u l å s, dar cu *z* în explicarea ce urmează: b u l å z u ă i̯ u n c l ă n ă̑ ţ, adecă o «cale strâmtă» (cr. *klanac*); în

Fr. și Ch. cuvântul b u l a z este necunoscut Puțu lu Buhån e o vălcică lângă Susnievița, la sud.

5. G o r i ț o r ę e necunoscut lui Belulovici; L a g o r i č o r e e atestat la Popovici I 44.

6. ț e - i̯] În ms. ț e ă i̯.

7. P ă c l' i ț ę — în ms. P e c l i ț ę — e o pădure lângă Susnievița; B ú t c o v i ț a e numele unui loc cunoscut de Belulovici; după Popovici I 44, o pădure lângă Susnievița; P i s u l' e l e l e t å i̯ s k e (= din Letåi̯) e necunoscut lui Belulovici.

8. m o l ę «buștean»] Neînțeles în Fr. și Ch.

9. l - a v d a m a r ę ț a m a i̯ a m å ŋ' će ț e r s í t ă ń s. n u . . .] în ms. l - a v d a m a r ę ț a z i s, m a i̯ a m å ŋ' ć e l - a ț e r s í t ă ń s, n u . . . z u p å n e ital. «capo del comune o della frazione del comune», germ. «Dorfvorsteher», deci sensul nu corespunde nici *jupânului* nostru, nici croatului (literar) *župan* «prefect» s - a l u i̯ d o g o d í t «i s'a întâmplat»; în Fr. și Ch. d o g o d í t.

10. l u c r å g u á r d i a (tip. g ú a r d i a) «să păzească», propriu «să facă (cf. II § 197) pază»] În Fr. s t o r í t g u̯ ó r d i o = it. «far la guardia» b o r k e «poate, doară»] În loc de b o r e k e (cf. *parcă* < pare că) = more (< mor̨éi < trebuì) ke, corespunde lui «trebue că . . .» ardelenesc; cf. și b o r e b i t în nota $^4/_{94}$; în Fr. și Ch. cuvântul nu-i cunoscut s t r ă m o r i n d a] Necunoscut în Fr. și Ch., stă probabil în legătură cu serbo-cr. s t r m o r «prăpastie, loc abrupt» și pare a însemnà «tulind la vale».

12. ț e l a] În ms. ț ă l a ț u p «mănunchiu, smoc»] Din cr. *čup* (de obiceiu *čupa*) «fasciculus capillorum», necunoscut în Fr. și Ch. (unde există č u f = it. «ciuffo»). K ắ r ț u l i ć] În ms. K e r ț u l i ć, cf. $^{41}/_{40}$ s - a z e r e n í t «s'a repezit, s'a năpustit»] Din cr. *zarinuti* (din *rinuti* = germ. «stossen, stürzen»); necunoscut în Fr. și Ch.

13. b r a i̯ n e m o i̯ «frățiorul mieu, frățioare»] Luat de-adreptul din croățește, vocativul lui b r a j e n «frățior»; necunoscut în Fr. și Ch.

h ú d o b e «spirite rele»] În Fr. h ú d o b a = it. «strega», Ch. h u d u b a, explicat prin š t r i g a.

14. ț u n ț e] t u n ț e s t u ț í t «bătut»] În Fr. și Ch. s t u ć = it. «battere» o c r v a v í t «sângerat»] În ms. o c ă r v a v í t (tot așà o c ă r v a v í $^{23}/_{15}$) p r e p i ț o r e s t å «să stea pe picioare»] În Fr. s t o t n a n o g á h = it. «star sui piedi».

15. r l ę cf. II § 99] În ms. ă r l ę.

24.

2. ă n s a k a (în ms. s a k ę) d o b ę d e n o p t e n u - i̯ b i r e m n å (în ms. ă m n å) «nu e bine (= recomandabil) să umbli în orice timp (= moment) al nopții»] În Fr. și Ch. n a s a k o d o b o n o ć i = it. «ogni momento della notte».

4. c ă n d - a m] în m s. c ă n d a   Pune virgula după c â l e   f r i k a] f r i k ę (așà în ms.).

5. s - a . . . r e z (d) r o n í t «s'a surpat, s'a năruit, s'a darâmat»] În ms. r e z d r o n í t; Belulovici preferă r e z r o n í t; în Fr. și Ch. r a ſ- r o n í t; în dicționarele serbocroate găsesc numai verbul simplu *roniti se* = germ. «abstürzen».

6. m - a m . . . o b r n í t «m'am întors»] În ms. o b ă r n í t (tot așà o b ă r n é s c 24/8).

8. p o s ń í t - a «au început»] În ms. p o z ń í t - a   h ă r h ń í «a sforăi»] În Fr. și Ch. h r h ń a t = it. «russare»   p u s í «a suflà»] Format din prezentul croat *pušem* (inf. *puhati* cf. II § 149 e); în Fr. și Ch. p u h a t (nu p u s i t) = it. «soffiare»   m i r e] În ms. m e r i (greșală evidentă)   n c l' i d e] În ms. ă n c l' i d e.

10. g r e d ę «bârnă»] În Fr. g r ę d á = it. «trave», Ch. g r é d a   ț e l' - a g a n ę́ i̯ t, scil. o m i r i: «despre care ieșise zvonul că e îndrăcit — el murise tocmai în vremea aceea — și erà mut și se bâlbâià: lebelelele».

11. p r r în p r r u g i - n a! e o transcriere neexactă — dar singura posibilă — a unei vibrante (un fel de *r*) labiale fonice, așà cum se aude și la noi pe alocuri în interjecția cu care îndemnăm caii.

25.

1. c ă t r a] În ms. c ă t r ę   s e d i v e r t ę́ «se distrează, se amuzează, petrece»] În Fr. și Ch. d i v ę' r t i t s e   n u - l] n u - l' (așà în ms.)   n å z a t a] În ms. n å z a t e cf. II § 177   m a i̯ m i k ę «cea mai mică, oricât de mică» cf. II § 222 a   n i̯ u r b å] În ms. ă n i̯ u r b å.

26.

1. r ę - l' - v o d å «i-ar da-o»] Povestitorul a uitat că fusese vorba de trei fiice și se gândește la cea pe care ar cere-o cineva mai întâiu.

2. ţ e t e s p o t e s t i c u m i r e «ce-ți bați joc de mine»] Acest germanism («spotten»), pe care Bartoli (P. 43 s. v. *buric*) l-a auzit și de la Tercovici, se întrebuinţează și în Fr. s p ó t a t s e ſ i̯ e n e m d r u- g e m = it. «svergognare» și în Ch. š p o t a t s e   s t i] În ms. ă s t i.

4. n c l' i s - a] În ms. ă n c l' i s - a.

9. n e i̯ o] «n e i̯ o.

10. m ń - a] m - ń - a   n i s] În ms. n i š (tot astfel z i š, ceva mai nainte).

12. i̯ e - l a f o s t b u r] i̯ e l - a f o s t b u r «el le-a fost bun (= a fost bun cu ele)»   m å i̯ e] În ms. m å i̯ a   n - å i̯] Subînţeles t r e m é s.

13. b e t ă r a] În ms. b ă t ă r a (tot așà 26/15 30/16); greșală de scris sau cu *ă* ca în exemplele din II § 19?.

Îndreaptă pe 13 în 14 nu va. si n-å = nu va captâ nu-ntru. si n-a captåt, cf. II § 267.

15. brsa] În ms. bărsa (tot așà $^{26}/_{20}$ bărsę $^{26}/_{16}$ $^{26}/_{10}$).

17. ănsę «singură» cf. II § 197] În ms. s a m o «numai».

18. męre,] męre: (subînțeles: si zițe).

19. țel'åd «copil» (cf. $^{26}/_{23}$) avlåt «aluat» îi e necunoscut lui Belulovici.

20. popadít-a «a înhățat, a apucat»] Din cr. *popadem* (inf. *popasti*), cf. II § 149 e; în Fr. popas = it. «afferrare, acchiappare» Ch. popás (ʃa i̯aketu).

21. gl'edai̯-te; «ia seama! păzește-te»!] Construcție croată corespunzând lui căptę-te; în Fr. gl'edai̯-te = it. «guardati bene».

24. triskę «palmă (lovitură)»] În Fr. tręska = it. «schiaffo», Ch. triska ana cuse mes «s'a făcut bucăți»] Construcția e ca în ital. «è andato in pezzi» (și germ. «ist in Stücke gegangen»); Fr. kus = it. «pezzo».

25. s-a domislít «și-a adus aminte, și-a dat seama»] În Fr. și Ch. domíslit se țire-i gospodår de lui̯ mul'ér (tip. mul'er) «cine e stăpânul nevestelor lui»

26. fost-ai̯ stuf de noi «ți s'a urît de noi» (cf. se stufẹi̯ de $^{57}/_{3}$)] Acest venetism (*stufo*) se întrebuințează și în Fr. stuf și Ch. štuf almeno «cel puțin»] Și acest italianism e curent la Slavii vecini: în Fr. și Ch. alméno måi̯a-l'] În ms. mai̯a ăl'.

27.

1. s-a dat vęra si bes ęda «și-au făgăduit în mod solemn»] Propriu «și-au dat credința și cuvântul»; în Fr. dat vero i besedo, Ch. dat veru i besedu cu o] În ms. c-o.

2. i̯e låt-a «pe el l-au luat», cf. II § 210 Descrierea úcodlacului, n muonstru care seamănă cu un lup (cf. acest volum p. 123), se dă în bucata 37; în Fr. și Ch. okodlák.

4. ni̯urbę] În ms. ăni̯urbę i̯usto bire «tocmai bine»] În Fr. i̯usto dobró, Ch. i̯ušto dobro vrut-am verí din tire «voiam să viu să te iau», cf. $^{5}/_{1}$* verit] verít.

5. țăsta] țesta (așà în ms.), căci se rapoartă la åsiru (masculin).

7. nu s-a dåtzbudí «nu-i puteà deșteptà» cf. $^{20}/_{10}$.

8. nu pote fåțe de meno «nu poate face altceva», cf. $^{18}/_{24}$*. Pune punct după meno namesto «în loc (să...)»] În Fr. namesto = «invețe»; Ch. namesto bărhånu e o haină femeiască, de stofă colorată, care se îmbracă peste cămașă, cf. Burada 44; în Ch. brhan = it. «cotolo», în Fr. kamiʃot.

9. pemintu] În ms. pămintu cf. $^{26}/_{12}$* $^{28}/_{1}$* și II § 19 i̯e-l'... ănuntru... țăsta-i̯] În ms. i̯e ăl'... nuntru... țăsta ăi̯.

11. si-l'] si-l (în ms. si ă l).

12. l-av zgrizít «l-a (= bărhânu) mușcat»] În Fr. ʃgriʃét = it. «mordere», Ch. ʃgris (infin.).
13. secâre «secară»] În Fr. sególa, Ch. šigala = it. «segála» vikę'i̯»: kikiricu!»] vikę'i̯: «kikiricu!»
14. ţâ i̯e ziţe: «zehvalę́] «ţâ» (în ms. ţâ vo), i̯e ziţe, «zehvalę́ ... = «mulțumește-o (aceasta)», zice el ...

28.

1. un fil'.i̯e fost-a un ţobân. si i̯e ziţe lu sę mâi̯e] În ms. un fil' si i̯e ziţe—i̯e fost-a un ţobân—lu sę mâi̯e; ţobân e glosat în ms. prin pastír; în Fr. și Ch. de asemenea pastir colę́-s] În ms. colę' ăs ăntrebâ «cere (de nevastă), peți»] Propriu «întrebà dacă vrea să se mărite» cf. II § 197 betăra] În ms. bătăra, tot așà ²⁸/₄, cf. ²⁶/₁₂* ²⁷/₉* și II § 19.
6. se nu me vure i̯e cu ţe hrańí «dacă n'ar aveà el cu ce să mă hrănească ...»] În Fr. hroní t = it. «nutrire», Ch. hranit tu ćâćo] tu, câćo, subînțeles hrańí «mă vei hrănì tu, tată»; în Fr. ćaću, Ch. ćaća.
7. na ţiru «la cină», cf. II § 127.
8. bedast «prost»] În Ch. bedas, în Fr. stúpido.
9. ala, cmoţe] ala cmoţe «haide acum».
11. ma sriţa tę ke «dar norocul tău că ...» postene «cinstite»] În Fr. postén, -ená, -enó, Ch. poštén.
13. a... doznę'i̯t «au aflat»] În Fr. și Ch. doʃnat pistola «pistolul»] În Fr. pistola, Ch. pištola.

29.

1. mâţehę «mamă vitregă»] În Fr. și Ch. maćiha = it. «matrigna» pâstărkę «fiică vitregă»] În Fr. și Ch. pastrka = it. «figliastra».
2. brăvu e un fel de brâu (ordinar) care servește muierilor la căratul apei. Cu el se încing peste mijloc și îl trec peste vasul de lemn (brenta) în care cară, pe spate, apa, încât mânile le rămân libere. Avem un caz interesant pentru fenomenul, destul de des, că un cuvânt vechiu (brăvu) se păstrează într'un înțeles depreciat față de cuvântul nou intrat în limbă (cânițe). Brăv este necunoscut în Fr. și Ch., ca și cânițę, care-i un brâu femeiesc «totdeauna roșu» (E. Riegler, *Ideea Europeană*, VII, nr. 178) < cr. (t) kanica.
4. i̯â-l'] În ms. i̯a ăl' antosńac «Ianuarie»] În Fr. antosńak = it. «gennaio», Ch. antošńak.
5. vęde i̯uvę focu lozescu «vede aprinzându-se un foc», cf. II § 231] În Fr. loʃít = it. «preparare il fuoco», Ch. ložit.
6. -ntrebu] În ms. ăntrebu (tot așà ăntrębę ²⁹/₁₀).

8. s i - l'] În ms. s i ă l' z i - l e] Povestitorul se gândește la mama vitregă și la fiica ei, deși mai nainte (i̯ å v a v o ă n t r e b å) și mai departe (ș i z i - l ') se gândise numai la mama vitregă ț ă s t a - i̯] În ms. ț ă s t a ă i̯.

11. d e c ă n d a f o s t ă n c ă r c å t ę «când a fost cu sacul urcat în cârcă»] În ms. d e k ă n d ă n c ă r c å t «când [i-]au urcat sacul în cârcă] p o m a g a ń é ! «ajutor!»] În Ch. p o m a g a ń e, necúnoscut în Fr.

12. l u p â s t ă r k e l e] În ms. l a p å s t ă r k e l e m å ț e h e - s] În ms. m å ț e h e ăs d e m i l'a r u n i ț u r ę, e d e s t o u r ę «la o mie niciuna și la sută una»; am așteptà invers.

30.

1. z e c l e n i t ę «blestemată, afurisită»; cr. *zaklinjati* = germ. «obsekrieren, beschwören».

2. z e c o l' í «junghià (un porc, cu cuțitul)»; cr. *zaklati-zakoljem* = germ. «niederstechen».

3. ț i i̯ a - l'] În ms. ț i i̯ a ă l' m e z ę i̯ a «mergeà»] Iterativul lui m ę r e, cf. II §§ 192 și 234.

4. v e ć (e)] În ms. v e ć e; Belulovici preferà v e ć p å s t u - n t r e b å «du-te și cere de nevastă» i̯ å - l'] În ms. i̯ å ă l' o t a r ę́ - t e, o t a r ę́ «curăță-te bine» (cf. II § 268); cr. *otrti* = germ. «abwischen» d e ă i̯ â p ę z a s p e l å - t e «iată apă de spălat»] Construcția e decalcată după croățește (ima vode da se opereš).

7. s e n u r ę i̯ t u s c u t å a l i c a p t å ț e v o i̯ l u c r å «să nu asculți cumva sau să te uiți ce voiu face!» cf. II § 247 m o l ę́ - m c o z a d i l a g u t [rostit γ u t] «străpunge-mi pielea la gât»; m o l ę́ i̯ are deci înțelesul de «immergere (un pugnale)» n u - s m] În ms. n u s ă m.

8. d e i̯ e t u n ț e s - a f a c ú t «atunci el s'a prefăcut în . . .» (propriu: din el atunci s'a făcut) d i v l' z e l e ń a k] Belulovici nu știà ce este, credeà însă că e un monstru. Din cele următoare ($^{30}/_{16}$*) rezultă că e vorba de o pasăre sălbatecă (d i v l') de coloare verde (cr. z e l e n), deci, probabil, de gheonoaie, care și în basmele noastre joacă un rol destul de important.

9. m å i̯ a] În ms. m å i̯ ę p o s t ó l e l e d e f l' e r «încălțăminte de fier»] Ca opincile de fier, pe care, în basmele noastre, le îmbracă cei ce se gătesc de drum lung în căutarea cuiva p o g å ț a] p o g å ț a».

10. g u b ę - l'] În ms. g u b ę ă l'.

12. i̯ o - s m] În ms. i̯ o s ă m i̯ ę n ț a] În ms. i̯ å n ț a s e r ę t r ę ț e «trecând» p ă s] p å s.

13. ă m - ń - a i] În ms. m ń - a i̯.

15. i̯ u v ę - i̯] În ms. i̯ u v ę ă i̯.

16. b e t ă r ę] În ms. b ă t ă r ę cf. $^{26}/_{13}$* ţ ă s t a - i̯.... s - a - n s u r å t] În ms. ţ ă s t a ă i̯... s - a ă n s u r å t.
17. ţ å d i s u g u b ę «cea de subt burete»] Adică fiinţa care-i vorbise de subt burete ($^{30}/_{10}$) şi-l rugase să-i ridice, cu furca de gunoiu, buretele de pe cap ($^{30}/_{13}$) n e v e r í n e un vânt puternic, ven. «neverín».
18. -n t r ę b ę... r e s t r z ę i̯ t ę] În ms. ă n t r ę b ę.. r e s-t ă r z ę i̯ t ę.
20. c å p t ę - n] În ms. c å p t ę ă n g o s p a m ę] Mai uzitat g o s p o m o i̯ a «stăpână!»
22. l o i̯] l - o i̯ i̯ å l e «d-ta» cf. II § 240.
23. l u o m u] În ms. l o o m u d u r m í r «soporifer» cf. II § 193; nu se poate, după Belulovici, spune: p u r e ă n t r u c a f é s e d u r m i r e, nici n e c a s e d o r m e t ă r d o «tare, greu» < cr. *tvrdo* i̯ å - i̯] În ms. i̯ å ă i̯.
24. å f l ę n u c a «găseşte o nucă», cf. II § 204b] Povestitorul a uitat să ne spună mai nainte că pe când trecuse pe la bătrâna cea de 600 de ani ($^{30}/_{14}$), aceasta îi dăduse o nucă, iar cea de 900 de ani ($^{30}/_{15}$) nişte migdale ($^{30}/_{27}$).
25. -n t r ę b ę] În ms. ă n t r ę b ę o v o i̯] În ms. v o i̯.
27. ţ ę r e - n] În ms. ţ ę r e ă n n m e s t í t ę] În ms. n m e s t í t d a t - l - a «i le (adecă: hainele) -a dat»] Acest l - a e contras din l e - a, cf. II § 98 bβ.
28. c a f e l u «cafeaua» cf. II § 120 i l - a p r o l' i t «a vărsat-o» < cr. *prolieti — prolijem* = germ. «ausgiessen» l i p i m o i̯ «frumosul mieu» < cr. *lijep* «frumos, drăguţ»; corespunde terminului vechiu m u s å t c a s i p o r c u «când erai porc» t- a i̯... s c a p å t = t e a i̯ s c a p å t «ai dispărut, ai fugit» cf. II § 197 s m i l v ę' - t e v ă r d e m i n e «fie-ţi milă de mine», în cr. *smiluj se vrhu mene.*
30. i̯ e - l'] În ms. i̯ e ă l'.
31. s - a u ţ í s «a murit» (propriu: s'a ucis).

31.

Povestirea aceasta a fost tradusă de I. Belulovici în italieneşte. Voiu da întocmai şi traducerea aceasta în notele ce urmează:
1. d o i̯ f r å ţ, ţ e s - a - n m e ţ a v ę́ i̯ t c u i̯ í l a u n c o v å ţ] În ms. d o i̯ f r å ţ l a u n c o v å ţ, ţ e s - a - n m e ţ a v ę́ i̯ t c o v å ţ Una volta [c'] erano due fratelli e imparavano l'arte del fabbro; mangiavano e dormivano assieme.
2. g r å s, ţ e l a] În ms. g r å s e ţ e l a m r s a v] În ms. m ă r s a v (tot astfel $^{31}/_{3}$) Il fratello maggiore era assai grasso ed il minore magro così, che non era che pelle ed ossa (di lui).
3. ke ţ e] În ms. k e č e i̯ e z i s - a] În ms. e i̯ e z i s - a l o c u a t e v] În ms. l o c u t e d i n ţ e «de ce, din care cauză»

ț e - s m] În ms. ț e ă s ă m Il padrone ed il fratello lo comiciarono [a] sgridare: [che] cosa avesse che è così magro; ed egli disse al fratello: va a dormire nel mio luogo ed io andrò nel tuo, poi vedrai perché io sono magro.

4. c å p u - l' . . . c å . . . s i - l' . . . v r h, f r c] În ms. c å p - ă l' . . . c å l u . . . s i ă l' . . . v ă r h, f ă r c Di notte viene la padrona — era strega — getta le briglie sulla testa del fratello maggiore ed egli quella volta divenne un cavallo e va cavalcando con lui e gli dice: oltre la cima, scappa dietro te.

5. r a m n i ț a. s - a i̯ å l e] În ms. r a m n i ț a. ă n ț a r a m n i ț ę s - a i̯ å l e (adică s t r i g e l e) s p r a v í s e are, ca în croățește (*spraviti se*), alături de înțelesul obicinuit de «a se pregăti», și pe cel de «a se adună» s a c a z å l i c a s p u r a v ẹ́ i̯ t - a «fiecare povesteà câte puțin»] Pentru iterativul s p u r a v ẹ́ i̯ cf. II § 234 Vennero in un bosco, in mezzo del [=al] quale era una pianura. Le streghe di tutte le parti si raccolsero qui, ognuna col suo cavallo. Qui avevano la cena sotto un noce . . .

6. a l' e i̯ h l a p ắ ț a v s t r e s í t] În ms. e a l' e i̯ h l a p ắ ț, i̯ e t r e s í t - a c ă n] În ms. c ă n d Il cavallo della padrona muoveva la testa, finchè gli caddero le briglie dalla testa, [ed] egli ridiventò giovanotto.

7. s i - l' z i ț e . . . f r c . . . d e b l ę - n . . . i̯ e - l' z i ț e] În ms. s i ă l' z i ț e . . . f ă r c . . . d e b l ę ă n . . . ă l' z i č e m e r g u s a c a l a s e c å «merge fiecare la calul său» d i n d e b l ę - n d e b l ę «din copac în copac» c u p o s t ó l e l e v o z d r o b ẹ́ «cu încălțămintele (de fier) o zdrobeà» (< cr. *izdrobiti*) t r h ú h] t r b ú h «burtă» z d r o ț ẹ́ i̯] Tradus liber de I. Belulovici prin it. «tormentare», mi-a fost explicat de Luigi Belulovici prin germ. «pressen». Este acelaşi cuvânt ca *zdrucì* al nostru, care însemnează «a turtì, a tescuì». În limba serbo-croată nu găsesc decât *drucati*, ca sinonim al lui *mečiti* = germ. «stossen, quetschen»; în slovenește, cu același sens, *dročiti* Quando la cena finì, ognuno va col suo cavallo via, ma la padrona non poteva trovare il suo, ed egli ora gettò redini sulla sua testa e disse: oltre la cima, scappa dietro di te. Egli le dice: Come hai tormentato mio fratello, così io tormenterò te.

8. z å s t o] z å s t o «de-oare-ce» t o t e] În ms. t u t e c o p í t e l e] În ms. c u p í t e l e; am aşteptà p ọ́ t c o v e l e (cf.[4] /[61]) «potcoavele» (nu «copitele» !) m a i̯ m u n d (rostit: m u n) n e g o - l' (în ms. n e g o ă l') m ę r e «mai mult decât i se cuvine» Pune virgulă înainte de s a m o «numai» Vengono a casa, egli va all' uscio, chiama il padrone di esser così buono d'alzarsi, che è un viandante e che il cavallo gli perdette tutti quattro [i] ferri . . .

9. l u h l å p ț i] În ms. l u h l a p ă ț u p a c - l] În ms. p a c ă l primul i̯ e = gospodåru, al doilea = frâtele m a f r â t e l e] În ms. m a n u - m - ń - e f r â t e l e l u m p ẹ́ i̯ «chefuì»] Deși nu pot atestà un **lumpati* în croățește, probabil că acest germanism (austriacul

«lumpen») există și la Slavii din Istria. [Traducerea lipsește].

10. pițór] În ms. pițore; forma articulată e pițorle Il padrone si alzò e mise i ferri sulle mani e sui piedi del cavallo.

11. Șterge punctul după facút-a l'-a låt] În ms. låt l'-a acåsę] În ms. cåsę... Egli lo pagò ed andò [a] cavalcare ancora un poco e poscia gli cavò dalla testa le redini e la mandò a casa.

12. zis] În ms. ziš smocvi «smochine»] Singularul este smocvę, care însemnează și pomul (smochinul) La matina il padrone dice alla moglie: levati [e va a] cucinare il caffè. Ma essa gli dice: da [dà] loro fichi ed acquavita perchè mi duole la testa.

13. osn] În ms. osăn ke nu pote] În ms. ke i̯å nu pote, perche l'el' (sic! cf. II § 88) a pezéi̯t cópitele Verso le ore otto il padrone la manda [a] chiamare, che si levi che bisogna far merenda, ma essa dice: che non può (perchè le pesavano i ferri).

14. măr bocúnure] În ms. mărle bocúnurle; e deci posibilă și construcția cu forma articulată după «amândoi», ca la Dacoromâni, cf. II § 209 b Il più giovane viene in bottega e dice al padrone: che diavolo ha vostra moglie, io le vidi su ambedue le mani dei pezzi di ferro.

15. si-l'] șiăl'... i̯å-l' zițe: «strigę-sm»] În ms. i̯å zițe a lui̯: «țe nu stii̯ ke m-ń-ai̯ tu senoți pus pre măr?»; e i̯e-l' zițe: «cum?» e i̯å-l' zițe: «strigę săm.» Egli va a vedere e le dice: cosa hai sulle mani? Ed essa gli risponde: non sai che me li hai messi tu? Egli le domanda: come? Ed essa gli dice: sono strega.

16. si-n] În ms. si ăn Pune virgulă după strigę Ed egli va in bottega e dice ai fratelli: prendete quel grande martello, uccidetela e seppellitela nel cantone di casa; quando è strega, giaccia!

32.

1. mazila «coloare» (= cărbune) ‹ cr. *mazilo*, cu același sens se nemazę' «se ung, se murdăresc» ‹ cr. *namazati* — *namažem*, cu același înțeles prico briga (rostit briγa), făr (în ms. tăr) za ńu] Tradus de Belulovici în nemțește prin: «über den Berg, ihr nach!» frikę-l'] În ms. frikę ăl' din pode (= po «jumătate» + de), subînțeles căle «din mijlocul drumului» plegní-se «să se plece»; pentru etimologia cuvântului cf. II § 201; Belulovici aveà conștiința că verbul acesta nu-i de origine slavă.

2. ponăț «miez de noapte», cf. cr. ponoć = germ. «Geisterstunde» se pure ocoli de sire un obrúț (‹ cr. *obruč*) si se le vędę (tip. vędę) tote = it. «si pone atorno di se [attorno a sé] un cerchio e se le vede tutte» nu se morę' spurę, ke se se rę spure... = it. «non si deve raccontare, perchè se si raccontasse...» restărgni «sfâșià»] În ms. restrăgni.

3. l e g å] În ms., adăugat, în parenteze: ă n ț i n z e t r e i o v é s «trei fire de ovăs» p o b a l í «a rupe de pe crăngi» < cr. *povaliti* = germ. «niederschlagen, niederreissen» (cf. al nostru *prăvăli*).

4. å r ă t] În ms. å r t «arta, măestria» ț ă s t a m ę r e c u s ă n z e l e (tipărit s ă n z e l e) «aceasta (= măestria de a fi strigoaică) se moștenește deodată cu sângele».

33.

1. s e å r ă t (cf. II § 14)] În ms. s ę å r t ę «măestria sa» s å p a «suflarea» (< cr. *sapa* = it. «alito, fiato, esalazione»)] În înțelesul religios-creștin al germ. «Seele» se întrebuințează și la Istroromâni numai cuvântul s u f l e t m u s c a «musca»] Pluralul e m u s t ă n - ń - e] În ms. ă n i̯ e La sfârșit erà scris, dar mai pe urmă a fost șters (căci roșu e «râsul», cf. $^{35}/_{1}$): s t r i g o n u ă i r o i̯ s «strigoiul e roșu».

34.

ă n b e t ă r ę v r ę m e] În ms. ă n a n t i c h i t e m p i ț å l e (în ms. ă l') v e r i i̯ a «aceea se întâmplă» (propriu «le veneà») r ę f o s t f i «ar fi putut fi» (II § 247).

35.

1. R i s u «râsul»; animalul acesta trece de monstru; din cauza dinților săi rânjiți, se zice că el «râde», ceea ce explică apropierea, prin etimologie populară, la noi, Dacoromânii, între r â s < sl. rysŭ și r â s < lat. RISUM u n o m] Rostit u - n o m d e c ă n d «când» m e r g u (rostit m e r γ u)] Subînțeles o m i r i s e p r i c r i z e s c u «își fac cruce»] În A. p r i k r i z i t = it. «fare la croce» s l i d í mi-a fost tradus de Belulovici prin it. «fiatare»; înțelesul aici e de «trage cu urechia», cf. cr. *sliediti* «a urmărì», în A. s l e d i = it. «ascoltare» și «origliare» s ă n z e l e] s ă n z e l e ț e l a i s t u, adică r i s u p a i̯ s i nu mi-a putut fi explicat de Belulovici, cf. cr. *pajaski* = de (planta) Ailanthus g l o g] În ms. k l o g < cr. (și în A.) *glog* «mărăcine (crataegus)» p e h n í - l «împungându-l»] Belulovici susținea că acest verb nu-i de origine slavă; totuși el se găsește și în A. p e h n i t = it. «battere» (cr. literar *pehnuti* «a împunge, a împinge»): Pe acela (râs) l-ai puteà ucide (propriu: înjunghià) cu o țeapă de mărăcine de Ailanthus, împungându-l cu ea, însă nu pe din nainte, ci pe din apoi r i s u - i̯] În ms. r i s u ă i̯ c ă n d l' i s e z i ț e «când îi vorbești».

36

1. Pentru m ó r i n a (în A. m o r á), cf. «moroiul» dacoromân. Interesantă alternarea lui c r i s t i j å n «creştin = om», cu o m. d e ţ i ţ ę] În ms. d e ţ i ţ a; tot aşà s e - r ę - v o şi d a m a r ę ţ ę au în ms. forma s e - r a - v o şi d a m a r a ţ ę n u p o t e n i m ă c n í c u s i r e «omul nu se poate nici mişcà» (propriu: «nu poate nici mişcà cu sine»)] În A. m a k n u t s e = it. «muoversi».

Îndreaptă punctuaţia în modul următor: vikę'. e se rę vo je putę' caţå, magari cu un zåzet — ma se rę vo caţå, nu cutęzę popraví, perké se je rę popraví, jå rę scapå — rę vo conoste cårę-j (în ms. c å r ę ă j) n u c u t ę z ę] În ms. n u c u z e t e, o greşală de scris, căci «cuget» şi «cugetà» nu există la Istroromâni p o p r a v í mi-a fost tradus de Belulovici prin germ. «verbessern», sens pe care-l are şi cr. *popraviti*, dar care la locul acesta nu se potriveşte.

2. z u p å ń a e nevasta z u p å n u l u i «primarului», cf. $^{23}/_{9}$* Pune virgulă înainte de z a p l å ć u «ca răsplată» a d i l í t «a împărţit»] În A. d i l i t = it. «spartire» s t å r «găleată» < cr. *star* (it. *stajo*) v ă r ţ «ulcior» < cr. *vrč*.

37.

1. d e v e d i] d e v e t i g r o b «mormânt»] Din cr. *grob;* pentru «groapă» au şi Istroromânii cuvântul g r o p ę t r g o v ă ţ] În ms. t ă r g o v ă ţ (tot aşà $^{37}/_{2}$) «negustor».

2. f o s t a] f o s t - a z a z i v l' e ń e] În ms. z a z i v l' e ń u cf. II § 127 m a g a z i n u d e s a c o «magazin universal, în care se vind de toate»] În A. s a k o = it. «tutto» ţ i r - a] În ms. ţ i r e a s i c ú m a t r u l u i g a n ę e j e - l' z i ţ e «şi cumătrul lui îi spune (că e ucodlac), la ceea ce el (ucodlacu) îi zice» c u m e «cumetre» cf. II § 126] În A. k u m e = it. «compare» f e ţ ó r] În ms. f e č o r c ú m a t r u - l'] În ms. c ú m a t r u ă l' j o r ę s p u c n í c a s i o v u «aş pocnì (m'aş sparge) ca un ou împuţit»] În A. p u k n u t; se zice u n o v, d o o v ę, articulat o v u (sing.), ó v a l e (plur.) v i p t mi-a fost tradus de Belulovici nemţeşte prin «Art Getreide», fără să-mi poată precizà ce fel de «bucate» se înţeleg subt această numire; dar ştià să-mi spună că j e ţ m i c este «orz» şi t r u k í ń a este «porumb» a t ę d u m í r e k ę «în Dumineca următoare» ă n t r u j e «înaintea lui» (a ucodlacului) u s a s i j e] În ms. u s a e j e s i k e m ę r e f å r ę, construcţie eliptică pentru s i v å k e m ę r e f å r ę «şi [vrea] să meargă afară = şi dă să iasă» z e t u l í t - a «a răcnit, a mugit»] În A. z a t u l i t = it. «gridare» (în croăţeşte nu pot atestà un **zatuliti*, ci numai simplul *tuliti*, care are sensul — derivat —

de «a mugì» și înțelesul primitiv de a «buciumà» (propriu «a face tu-tu», cf. germ. «tuten»), care se recunoaște în *tulnicul* nostru din Munții Apuseni, cf. DR. V 423 p r o c l e t a f i «afurisit să fie (cf. II § 237) o t å i̯ n ė «taine, secrete» < cr. *otajna* cu același înțeles.

3. d e c ă n d «după ce» t ă r p í. v e ć e] t ă r p í v e ć e «nu l-a mai putut suferì și...»; în A. t r p e t = it. «soffrire» l' i s - a... p o t ă n z í t «i s'a plâns» cf. II § 199 p o í m e n u «pe nume»] Tot așà în croățește s i - l' z i ț e] În ms. s i ă l' z i ţ e n u n t r u] În ms. ă n u n t r u m e s - a - n] În ms. m e s - a ă n c ń i g e l e «cărțile sfinte»] În înțeles de «carte (profană)» se întrebuințează l í b e r l - a z e c ă n t ę' i̯ t «i-a cântat (cântece bisericești)»; nu corespunde lui «descântà» al nostru.

4. d o z o v í «chemà înapoi»] În croățește pot atestà numai verbul simplu *zovnuti* «a chemà», nu și compusul lui cu d o-: Dacă ucodlalcul ar puteà sărì, înainte de a-i fi cântat cântece bisericești, peste al nouălea hotar, atunci nimeni nu l-ar mai puteà chemà înapoi.

38.

1. b o d l' a z i e ziua dinainte de Ajunul Crăciunului (ital. antivigilia di Natale); formația cuvântului mi-e neclară s t r u c l' i mi-a fost explicat de Belulovici prin cuvântul ital «gnocchi» (= germ. Nockerl) < cr. *štruklji* (din germ. Strudel?), în cr.-istr. š t r u k a l j «cibi farinacei genus» Bartoli, P. 80 f a z ó «fasole», are pluralul f a z o l e; în A. f a ſ u l v i l i i̯ a b o i̯ z a «Ajunul Crăciunului», propriu «veghea (= vigilia) dumnezeiască» (cr. božji) b a c a l å i̯ (numai la plural) «batog» < cr. *bakalaj* < ital. *baccalà* v ę r z e e altă mâncare decât c a p ú z (aceasta din urmă corespunde «verzei» noastre): verzele nu fâcu glavița (= căpățână) cf. Popovici II 165. Belulovici îmi spuneà că v ę r z e = it. (venet) v e r z a, despre care cf. II § 199 s v i- ţ e l e «luminile»] În ms. s v i ţ i l e p o l n o ć ń i ț ę «slujba de miază-noapte la Crăciun» (la catolici)] Din cr. *polnoćnica*, în ms. p o l o t n i ț ę (transcriere greșită) m e r g u] Rostit m e r γ u v e s e l e s c u «petrec cu veselie»] Lui Belulovici îi e curentă numai forma reflexivă v e s e l e s c u s e, ca cr. *veseliti se* t o t e u s e l e] În ms. t o t u s; după Belulovici, se poate zice și t o t e u s e n e s p r a v e s c u «adună», deci cu sensul lui s p r a v í < cr. *spraviti se* «a se adunà»; în A. n a s p r a v i t p o d i l e s c u «împart»] În A. p o d i l i t = it. «spartire».

39.

2. i̯ o - m] În ms. i̯ o - n n i s] În ms. n i š (tot astfel 39/5).

3. p u l e n t ę] În ms. p u l e n t a z e b e l í mi-a fost tradus de Belulovici prin ital. «condire», cf. cr. *zabijeliti*, în A. ſ a b e l i t, cu acelaș sens.

4. prâgu «pragul»] În A. prah = it. «soglia» mai̯ mund muŋcâ] Rostit mai̯ mun muŋcâ, cf. 31/8.

5. tiț «tocmai» vâl'e «chiar» pira la] În ms. pira ncl'ís-a] În ms. ăncl'ís-a.

6. mes] În ms. meš (tot așà 39/9) lopę «grajd» < cr. *lopa* «ovčja staja» (Rječnik).

7. lęmne] În ms. lamne (tot așà 29/8) ăntru «în»] În ms. fra (italienism).

10. țe] În ms. če.

40.

Obiceiurile la nuntă, cuprinse în această bucată (cf. și cele culese de Bartoli și de Glavina, în acest volum p. 82-83 și 226-228), au fost traduse în italienește de I. Belulovici. Dau în cele ce urmează întocmai această traducere, împreună cu câteva note:

1. țâțe] În ms. čâče (de amândouă ori) ntrebâ] În ms. ăntrebâ se clițescu «li se fac strigările»] Din cr. *klićati* — *klicem* «strig», în A. klițat = it. «chiamare» dumírekę] În ms. dumireca (cf. II § 21) prosţi e pluralul lui prosâț «pețitor» < cr. *prosac* (în A. prosaţ, cu plur. prosți); în manuscris, în parenteză, omir Una ragazza, quando si sposa, primieramente si conosce col giovane, poi il padre e la madre della ragazza vanno a domandare [a]i genitori del giovane se sono contenti, poscia vanno dal prete e fanno . . . ed una domenica due amici del giovane [vanno a] domandarla.

2. țeli] țel'i; în ms. čeli Quei due amici vengono dalla giovine, dicono: buon mattino, volete dare vostra figlia al nostro amico?

3. cl'ęmę-n] În ms. cl'ęmę ăn fętițę] fétițę de colâțe pobirę'i̯ (în ms. pobirai̯) «să adune pentru covrigi»; singularul este colâc cmet (< cr. *kmet*) e orice țăran cu casă, orice «gazdă».

I genitori della giovane li chiamano in casa, danno loro [da] merendare, una rosa, e vanno a messa; a pranzo vanno anche dalla giovane. Poscia la ragazza va [a] raccogliere presso le case per i «kolazi».

4. i̯el'] În ms. ăl' țâ spravę' «le adună» cf. 38/1] În A. spravit = it. «radunare» Le danno grano, segala, riunisce questo, manda [a] macinare al mulino e poi fa i «kolazi».

6. díveru «cumnatul» (= fratele mirelui)] În A. dever = it. «cognato» din bâńke «după lada de mireasă» (cf. 20/1*)] Forma bańak se găsește și la Slavii din Istria, cf. Bartoli, P. 42 și acelaș, *Miscellanea Hortis* p. 917, nota 2 Una sera, prima di maritarsi, lo sposo ed il compare vanno col carro, [a] prendere la «bâńka». Li cucinano loro la cena, suonano.

7. Di sera, dopo cena, vanno via colla «bâńka» presso lo sposo.

8. ure în ms.; Belulovici preferă ur La mattina seguente [i] parenti dello sposo si riuniscono, merendano dallo sposo, sparano delle

pistole, poi verso le dieci vanno dalla suocera, poi al «zacon», poi vanno [a] ballare, verso le 2 pom., vanno [a] pranzare dalla suocera; poi di nuovo [a] ballare.

9. s ę r a] În ms. p a c s ę r a   n e v ę s t a - l'] În ms. n e v ę s t a ă l']   f o c u s t ă c n ę' «atâță focul» (tradus de Belulovici prin germ. «machen») în ms. e cu totul altfel: f å c u - l' c l e c n i «îi pune să îngenunche»   z e g r n e s c u «coper»] În A. z a h r o n i t = it. «coprire»   s i - l' z i ț e] În ms. ă l' z i č e   ț å ț e] În ms. č å č e (de două ori)   a t e] În ms. a t ę (raportându-se la m å i̯ e, nu la ț å ț e)   La sera, verso le 9, la suocera li chiama al focolare, li fanno inginocchiarsi, li coprono sulla testa, da loro la benedizione e dice alla ragazza: tu lasci tuo padre e tua madre e vai [ad] amare altri, guardati, sii migliore a quella madre e padre che troverai di quello che fosti ai tuoi.

10. p a c] În ms. p a c t u n ț e   Allora vanno dal[lo] sposo suonando e cantando.

11. u s a - n c l' i s ę] În ms. u š a ă n c l' i s ę   l a s å] În ms. l å s ę   g r å n i ț ę «rămurică»] Din cr. *granica* (diminutivul lui *grana* «ramură»; și Croații zic fetei iubite *grano moja!*); cu o ramură înflorită e comparată mireasa   n e c a s e s m i l v e s c u «să se miluiască»] În ms. s m i l' v e s c u   Vengono, trovano la porta chiusa e dicono: Buona sera, se ci lascerete dormire, noi vi portiamo una bella fanciulla; essi di dentro rispondono che non hanno luogo ed essi di fuori di nuovo pregano, che non hanno dove dormire, che abbiano compassione di loro.

12. L i h a] l i h a «bucată de loc (în formă de strat)»] Din cr. *lieha;* Belulovici l-a tradus prin it. «aiuola» explicând: locul se împarte în două părți, dintre care fiecare parte e o l i h ę; ăntru do lihe ăi̯ rovu (= șanțul, brazda)   d i n U ț c a p i r a - n l å z e r «dela Učka-Gora (Monte-Maggiore) până în Lac (Lacul Cepici)»   (Rămas netradus).

13. p l å s t e n i ț ę] În ms. p l å s ć e n i ț a (și, mai departe, p l å s ć e n i ț e) mi-a fost definit de Belulovici prin «un brâu lat și subțire»] În A. p l a s ć e n i ț a; p l a š t e n i c a e tradus în nemțește prin «grosses Leinentuch», v. Listele lui Bartoli s. v. *brâu*   p o t e g n ę́ «trage»] În ms. p o t e g n a.   Poscia aprono ed entrano . . . .

14. b r a ć a mi-a fost tradus de Belulovici nemțește prin «Bruderschaft» < cr. *braća* (pluralul-colectiv al lui *brat* «frate»)   (Rămas netradus).

15—16. b r e n t ę cf. $^{22}/_{2}$*   ț é t r t ę] În ms. ț é t ă r t ę «cio(s)vârte»   d v o i̯ e « o păreche» < cr. *dvoje* «doi, păreche»   p o d v e z ń e «jartieră» < cr. *podvežnja*   Il giorno dopo, il compare dopo aver dato dei doni del valore di cor. 20, le va a mostrare la fontana, donde prenderà d'ora innanzi l'acqua per i bisogni casalini. Così finisce lo sponsalio.

41.

Unele dintre numele și poreclele din Susnievița mi-au fost explicate de Belulovici:

2. P i l' a r însemnează, după Belulovici, «cerşetor»; la origine e «mămular, boccegiu» < cr. *piljar*.
3. B e g o] Rostit b e γ o.
7. Lui P i l å t i se zice în batjocură: «Pil'ât cu supa de nâp, Pil'atiţu cu supa de napiţu».
6. k i k însemnează «năut».
8. k e b r u însemnează «cărăbuş».
9. c r å i̯ «margine» < cr. *kraj*.
11. Porecla S o t e se întâlneşte şi în Santa Domenica, sat la distanţă de ¾ de oră de Susnieviţa. Ar puteà fi o scurtare din cr. *soton*, *sotonjak* «satana»; cf. şi cr. *šotka* «raţă».
12. B a r u n u = baronul.
14. z ń i d a r = croitor, cf. $^{16}/_{3}$*. Purtătorul de acum al acestei porecle (Giuseppe Basici) nu se ocupă cu croitoria.
16. P i ţ ó n, cf. it. *piccione* «porumb».
17. Burada 19 cunoşteà un Anton Estenta [citeşte Stenta].
18. Familia fraţilor Belulovici.
20. După Belulovici, un derivat din cr. *dvoje* «doi, păreche».
23. c u m p å r = it. compare «nun».
25. c o l a r «rotar» < cr. *kolar*, cu acelaşi sens.
28. z i m e < cr. *zima* «iarnă, ger».
29. b i s c u p «episcop».
32. m a l e c < cr. *mal* «mic»; i se zice «Malecu cu roi̯sę bareta».
34. b o ţ ę «sticlă» < ven. *boza* (Byhan s. v. b o t s ę), cf. *Jean la douille*, de unde piem. *Gianduja* (Bartoli).
35. f å b r u < it. *fabbro* «faur».
37. B l a z i n ţ i sânt cei ce ţin de familia lui Blasius; tot astfel I u r k i n ţ i, B e ţ i, P i ţ o n ţ i, etc.
28. Burada 19 cunoşteà pe un Mihaiu Iurman.
39. Amintit şi de Burada 19.
40. C o r e n i ţ u < cr. *koren* «rădăcină». Iosif Carciulic e pomenit şi de Burada 19.
41. Cuvântul «bale» nu există la Istroromâni; pentru numirile derivate dela tulpina BAL - cf. II § 273.
42. S c u r o < it. *scuro* «obscur, întunecat»; Giovanni Scalir pomenit şi de Burada 18.
44. S ć a v i n a < it. *schiavina* «pătură groasă»; pe Bartolo Dianic îl cunoaşte şi Burada 18—19.
46. Despre Andrea Scrobe, cf. Burada 18.
51. Un Mihaiu Luxic e pomenit de Burada 19.
52. B a n a s e r a < it. *buona sera*.
54. c r u l' = chior.
56. Pe Bartolo Zvecic îl aminteşte Burada 19.

GLOSAR LA VOLUMUL I DIN «STUDII ISTROROMÂNE»

Glosarul ce urmează cuprinde cuvintele din textele publicate în vol. I şi câteva adaosuri din ,,Notele'' precedente, precum şi puţine cuvinte auzite dela Luigi Belulovici. Formele gramaticale fiind discutate în vol. II, nu se mai dau în acest Glosar, care urmăreşte numai scopuri lexicografice, căutând să precizeze înţelesurile, frazeologia şi împărecherile cele mai obicinuite de cuvinte. Nu s'au dat nici etimologii, cunoscute în cea mai mare parte din Byhan şi Bartoli P. sau din vol. II ori din ,,Notele'' premergătoare. În ordinea alfabetică, å se găseşte subt a (însă urmând după acesta când aveam două forme de altminteri egale); ă urmează după a (å); ć după c; ę după e; į după i; l' după l; η şi ń după n; š după s; ţ după t. Asteriscul după o fracţiune trimite la ,,Notele'' din acest volum.

A (å)

a interj. = a $^{5}/_{13}$; ~ įå = da $^{14}/_{4}$
a conj. = dar(ă) $^{5}/_{23}$ $^{16}/_{10}$
a prep. = a, la; a cåsę (s. v.); — (+ inf.) a II § 127; (înaintea dativului şi a pron. posesiv şi la dat. pron. pers.) al, a II §§ 124, 136 a, 140—141
åb, -ę adj. = alb $^{16}/_{51}$ $^{34}/_{1}$
åc sb. = ac $^{1}/_{2}$
(a)cåsę adv. = acasă $^{4}/_{20}$ $^{4}/_{30}$ $^{4}/_{51}$ $^{5}/_{1}$ $^{8}/_{27}$ $^{21}/_{24}$ $^{23}/_{14}$
(a)caţå vb. I = (trans.) a prinde $^{4}/_{74}$ $^{4}/_{77}$ $^{5}/_{31}$; (refl. + de) a se prinde, a se acăţà, a se apucà (de...) $^{8}/_{41}$ $^{14}/_{7}$ $^{39}/_{12}$;— (trans.) a apucà (pe cinevà cevà) $^{9}/_{1}$, a i se face (cuivà cevà) $^{19}/_{17}$; — (trans.) a căpătà $^{5}/_{22}$ $^{10}/_{33}$ $^{40}/_{16}$
(a)cmó adv. = acum $^{6}/_{19}$ $^{9}/_{16}$ $^{10}/_{36}$ $^{16}/_{71}$ $^{18}/_{48}$.‖Cf. acmoţe, ahmó, ahmoţe
(a)cmoţe adv. = acum $^{4}/_{14}$ $^{4}/_{21}$ $^{8}/_{11}$, (opus: måήce) $^{13}/_{36}$ $^{18}/_{50}$ $^{28}/_{9}$. ‖Cf. acmó, ahmó, ahmoţe
(a)durå vb. I = a duce cu sine, a conduce $^{9}/_{2}$ $^{23}/_{10}$ $^{23}/_{13}$. ‖Cf. (a)duţe
(a)duţe vb. III = a aduce $^{5}/_{13}$ $^{5}/_{19}$ $^{7}/_{12}$ $^{7}/_{34}$ $^{7}/_{35}$ $^{8}/_{12}$ $^{17}/_{35}$. ‖Cf. (a)durå
(a)fårę adv. = afară $^{4}/_{50}$ $^{4}/_{82}$ $^{13}/_{6}$ $^{17}/_{34}$
(a)flå vb. I = a aflà, a găsì $^{4}/_{35}$ $^{4}/_{53}$ $^{4}/_{60}$ $^{4}/_{61}$ $^{4}/_{69}$ $^{4}/_{70}$ $^{4}/_{72}$ $^{4}/_{74}$ $^{4}/_{90}$ $^{20}/_{15}$ $^{20}/_{20}$; (refl.) a se aflà, a se pomenì $^{6}/_{29}$
ah interj. = ah! $^{12}/_{37}$
aha interj. $^{20}/_{13}$
(a)hmó adv. = acum $^{12}/_{10}$ $^{16}/_{66}$ $^{18}/_{8}$ $^{28}/_{10}$.‖Cf. ahmoţe, acmó, acmoţe
(a)hmoţe adv. = acum $^{13}/_{10}$ $^{21}/_{23}$ $^{30}/_{26}$; atunci $^{18}/_{21}$. ‖Cf. ahmó, acmó, acmoţe
aį interj. $^{10}/_{21}$; ba (da) $^{1}/_{16}$
ala conj.= dar $^{9}/_{26}$, (+ ke) $^{39}/_{7}$.‖Cf. ali
ala interj. = hei! $^{1}/_{8}$ $^{2}/_{28}$ $^{16}/_{41}$; haida $^{28}/_{9}$, (repetat) $^{20}/_{14}$
ali conj. = sau $^{4}/_{25}$ $^{6}/_{7}$, ~ ~ = sau... sau $^{4}/_{72}$; — dar $^{29}/_{12}$. ‖Cf. ala^{2}
almeno adv. = cel puţin $^{7}/_{11}$ $^{7}/_{12}$
alora adv. conj. = atunci (se..., ~) $^{8a}/_{24}$ $^{32}/_{3}$. ‖Cf. sa, tunţe
(a)måήće adv. = mai nainte $^{4}/_{42}$ $^{7}/_{7}$, (opus: cmóţe) $^{13}/_{36}$; ~ nego —

înainte de a... 4/61 6/19 12/34 40/6; *mai amăńće* = mai întâiu 40/1
amindój, fem. *amindó* num. = amândoi, amândouă 6/32 17/37 31/14 36/2
ăn sb. = an 6/10 10/15 30/12
ăndit sb. = tindă, ambit (în Transilvania), antreu, sală (Mold.) 13/10
ănţ(a) adj. = aici 4/81 7/33 15/17 23/10 ||Cf. *jenţ(a)*, *aţija*, (opus) *colę́*, *coló*
antosńac sb. = Ianuarie 29/4
aηke = încă, şi 4/25* 39/9, tot 11/10. ||Cf. *iηkę*, *naηca*
ăńel sb. = înger 3/3 12/30 16/64
apară vb. I = (refl.) a (se) apără 24/3
ăpę sb. = apă 4/48 7/6 7/26 21/2
apój adv. = (la comparativ) *maj ~* = mai târziu, în urmă, la urma urmelor 1/25* 12/13 30/16. ||Cf. *rapój*, *ropój*, *pocle*
(a)*prope* adv. prep. = aproape (*mai ~*) 12/11 (*~de*) 18/47 20/17
ară vb. I = ară 5/16 22/5
(a)*rată* vb. I = arătă 2/45 13/43 17/18 22/4, 22/11, (refl.) *l'i s-a ratăt* 6/35
aratăj sb. = arător, plugar 5/13. ||Cf. *tezăk*
ărăt sb. = meşteşug, artă, măestrie 16/4 32/4 33/1. ||Cf. *ărtę*
ărde vb. III = arde 8/33 9/15 13/34 20/11 36/1. ||Cf. *palí*, *zgorí*
arét sb. = berbece (nebătut) 23/20
(a)*rmăr* sb. = dulap 5/8 5/9
armónikę sb. = armonică 16/29
ărtę sb. = meşteşug, artă, măestrie 33/1. ||Cf. *ărăt*
(a)*să* adv. conj. = aşà, atât de (tare) (+ adj.) 4/37 8a/19 (+ vb.) 6/16; — aşà, astfel, în felul acesta 4/48 4/49 5/1, *si ~ nreńće* = şi aşà mai departe 12/26, *jo-m facút ~ si ~* = am făcut aşà şi aşà... 18/13; — (concluziv, după propoziţii condiţionale) 20/20. ||Cf. *sa*, *asăv*
(a)*săv*, *-ę* adj. = aşà, asemenea, astfel, atât de 2/40* 4/77 5/34 6/10

(a)*scunde* vb. III = ascunde 4/31 5/4 5/8. ||Cf. *scundavę́j*
(a)*scută* vb. I = ascultă 4/4 8/16 9/3
asév sb. = proprietatea sa 18/7. ||Cf. *atev*
asęra adv. = într'o seară, seara 20/1
(a)*sęrę* adv. = aseară, în seara precedentă 4/8 12/28
ăsir sb. = măgar, asin 10/43 15/18 27/3
(a)*steptă* vb. I = aşteptă 5/26 8/25 9/30 22/35; (+ *ke*) a aşteptă să... 4/39
ăsteserę adv. = astăseară 20/4
ăstez(e) adv. = astăzi 20/5, în ziua de astăzi 10/45
ăt, *-ę*, *-o* pron. = alt, altă, (neutr.) alta, altceva 4/19 4/35 5/13 26/10, (*ur... ~*) 4/53. ||Cf. *ţesta ăt*, *ţela ăt*; — al doilea, a doua 8/8 13/7, următor 37/2. ||Cf. *dojle*, *ătę-zi*
atév sm. = proprietatea, averea ta 18/10. ||Cf. *asév*
ătę-zi adv. = a doua zi, ziua următoare 1/4* 5/7 12/1 (*o ătę zi* = o altă zi 1/4*)
(a)*tunţe* adv. = atunci, apoi 5/9. ||Cf. *alora*, *sa*
(a)*ţija* adv. = acì 5/10 23/7, acolo 4/79 8/7 21/17*. ||Cf. *ănţa*, *jenţa*
(a)*vę́* vb. II = a aveà 2/21 3/2 4/53 4/72 4/89; *când a vut za murí* 3/2 = când a trebuit să moară; *ări za lucră* 21/8 = ai (= trebue) să faci; *tu-l ări l'ă* 12/55 = tu ai să-l iai (= îl vei luà)
avlăt sb. = aluat 26/19
avzí vb. IV = auzì 4/4 4/70 4/74 12/21 30/24
(a)*zută* vb. I = ajută (cu acuzativul persoanei) 7/42 18/13 16/54, (cu dativul persoanei) 5/31

Ă

ă interj! = ăra! 1/18 11/8
(ă)*mnă* vb. I = a umblà, a merge 4/66 5/24 6/20 7/13 12/9 12/10 24/2, *~ sus* = a se urcà 4/74, *~ cătra...* = a umblà la (cinevà), a frecventà pe (cinevà)

6/28, ~bire = a umblà s. merge cuivà bine 17/47; — a plecà 29/4

(ă)mnavę′i̯ vb. IV = a umblà (mereu) 15/1 17/46

(ă)mnănda = pe jos, pedestru 4/66 4/73. ||Cf. męre, pasǎ, homo

(ă)mpói̯ adv. = înainte, începând 6/15

ămprevâle adv. = pe jos 20/16. ||Cf. zos, ănzdolu

(ă)mprinde vb. III = a aprinde, a da foc 10/43 22/28. ||Cf. zepalí

ămpríns, -ę adj. = aprins 24/4

(ă)mpunto adv. = exact 32/2 9/24*. ||Cf. in punto

(ă)n prep. = în, întru 4/28 4/29 4/33. ||Cf. ăntru

(ă)namurę′i̯ se = a se amorezà 4/16

ăncărcǎ vb. I = a urcà în câркă 29/11

ăncărcât, -ę adj. = urcat în câркă 29/11

(ă)ncl′ide vb. III = închide 24/8 26/4 37/2. ||Cf. rescl′ide, zecl′ide

(ă)ncrunı́ vb. IV = încununà 5/16 5/17. ||Cf. ocrunı́

ănfati adv. = de fapt, când colò 6/29 ||Cf. infati

(ă)ni̯urbǎ vb. I = a întâlnì (cu acuzativul persoanei) 4/69 7/15 19/12. ||Cf. imbatı́ se

(ă)nmestı́ vb. IV = a îmbrăcà (trans.) 27/8; (refl.+de) a se îmbrăcà 19/24, (+ ăn) a se îmbrăcà în cevà 16/67 ca cevà 10/25. ||Cf. respol′ǎ

(ă)nmestı́t, -ę adj. = îmbrăcat 6/3 13/17 39/27

(ă)nmestivę′i̯ vb. IV = a îmbrăcà 12/41

(ă)nmeţǎ vb. I = (trans.) a învăţà; ~ ăn crii̯ânţije = a da educaţie 1/17 1/25; (refl.) a se învăţà 20/12, (+ za) a învăţà meseria de... 16/3

(ă)nmeţavę′i̯ vb. I = (trans.) a învăţà; ~pǎminta = a creşte, a educà 4/53; (refl. + inf.) a se învăţà, a învăţà meseria de... 21/1

(ă)nmisǎ vb. I = a visà: l′i s-a nmisât de... 12/4

(ă)nreńće adv. = înainte 4/66 4/70. ~de... = pe dinainte 35/1, mai departe 12/26. ||Cf. reńće, ăntru

ăns, -ę pron. = însuşi 4/39 16/52 23/9, însumi 7/13; însuşi sau singur 18/54 20/15; singur 2/27 10/35 26/17; ăns cu sire = în sine(a lui) 7/13 9/16

(ă)nsurǎ vb. I = (trans.) a însurà, a mărità (pe cinevà) 16/57; (refl.+dupa s. scupa = împreună) a se însurà (despre bărbat s. despre bărbat şi nevastă împreună) 2/47 6/6 8/46 11/7, a luà de nevastă 18/54, a se mărità 6/4* 16/57. ||Cf. (ă)nsuravę′i̯

(ă)nsuravę′i̯ vb. IV 2/47*. ||Cf. (ă)nsurǎ

(ă)ntrebǎ vb. I = a întrebà (+acuzativul persoanei) 19/21 30/16, (+ ţe) 4/22, (+ i̯uvę) 4/66 4/69, (+ cum) 29/10, (+ keţe) 3/4 4/8 29/6, (+ acuzativul persoanei şi + se) 18/36; — a cere (+ dativul persoanei şi acuzativul obiectului) 3/4* 4/56, (+ acuzativul obiectului și al persoanei) 3/4* 16/34; a cere de nevastă (+ acuzativul persoanei) 28/1; a rugà cerând (+ za + inf.) 11/1 12/22; — a rugà (+ acuzativul persoanei) 11/15, (+ acuzativul persoanei + neca) 19/27 29/3, (+ neca) 39/2

(ă)ntrebavę′i̯ vb. IV = a întrebà (mereu) 4/83 9/25 19/22

(ă)ntru prep. = înainte 2/30* 4/90 7/26 8/38 16/62 16/65 18/45 20/5 27/13. ||Cf. (ăn)reńće

(ă)ntru prep. = în, întru 6/4 7/7 17/39 20/12 30/23 39/8; întrе 2/30* 27/13. ||Cf. ăn

ănţinze vb. III refl. = a se încinge 29/3 32/3*

(ă)nuntru adv. = în(ă)untru, înlăuntru 4/21 4/35 4/57 8/5 8/6 8/9 8/26 21/12 37/3. ||Cf. dinuntru

ănzdolu adv. cf. zdol

ărde vb. III refl. = a râde 5/13 35/10.

(cu dativul persoanei) a râde de cinevà $^{23}/_{14}$ $^{28}/_{8}$
ărpę sb. = piatră, stâncă $^{1}/_{11}$ $^{5}/_{28}$ $^{7}/_{33}$ $^{18}/_{17}$ $^{32}/_{1}$

B

bàbę sb. = babă $^{4}/_{58}$ $^{6}/_{20}$
bacalàį sb. pl. = batog $^{38}/_{1}$
baladúr sb. = pridvor $^{5}/_{9}$
bàndę sb. = parte $^{4}/_{66}$, **la o ∼** = la o parte $^{9}/_{18}$. ||Cf. **pàrte**
bàŋkę sb. = ladă de mireasă $^{40}/_{6}$ $^{40}/_{7}$. || Cf. **scrińe**
baretę sb. = beretă $^{41}/_{32}$*
bàrkę sb. = barcă, luntre $^{4}/_{34}$. ||Cf. **bàrkiţę**
bàrkiţę sb. = barcă mică, cin $^{14}/_{5}$. || Cf. **bàrkę**
barún sb. = baron $^{41}/_{12}$*
basę́rikę sb. = biserică $^{6}/_{17}$
basta adv. = ajunge! $^{10}/_{37}$; **∼ neca s. se** = numai să... $^{13}/_{27}$ $^{21}/_{13}$
bàte vb. III = a bate, a mânà (boii) $^{22}/_{5}$ $^{22}/_{12}$
bărhàn sb. = rochie $^{27}/_{8}$* $^{27}/_{14}$
bărsę sb. = pungă, traistă $^{29}/_{4}$. ||Cf **brsę**
băt sb. = bâtă, ciocan, maiu $^{3}/_{4}$ $^{13}/_{36}$ $^{24}/_{3}$ $^{31}/_{16}$
băţvę sb. = bute, butoiu $^{17}/_{13}$ $^{28}/_{11}$ $^{39}/_{11}$ $^{39}/_{12}$. ||Cf. **băţviţę**
bắţviţę sb. = butoiaş $^{39}/_{9}$. ||Cf. **băţvę**
bedast, -ę adj. = nebun, prost $^{5}/_{5}$ $^{9}/_{13}$ $^{28}/_{8}$
beń adv. = bine $^{17}/_{28}$, (mai ales ca exclamaţie:) bine! $^{1}/_{19}$* $^{8}/_{20}$ **∼, bire-į!** $^{4}/_{13}$, **va beń** (= ital. va bene) = (e) bine! $^{32}/_{20}$, nu face nimic! $^{22}/_{33}$, **∼, bire!** $^{10}/_{39}$. ||Cf. **bire**
berí vb. IV $^{4}/_{26}$*. ||Cf. **berivę́į, zberí**
berivę́į vb. IV $^{4}/_{26}$*. || Cf. **berí, zberí**
besędę sb. = vorbă, cuvânt $^{4}/_{74}$, **s-a dàt vęra si besęda** = şi-au făgăduit în mod solemn $^{27}/_{1}$
béstiįe sb. = animal $^{18}/_{50}$
betắr, -ę adj. = bătrân, vechiu $^{4}/_{7}$ $^{4}/_{34}$ $^{4}/_{53}$ $^{4}/_{56}$ $^{4}/_{60}$ $^{6}/_{10}$ $^{12}/_{9}$ (întrebuinţat numai ca adjectiv, în opoziţie cu **tirar** sau cu **no(v)**, cf. $^{1}/_{11}$*). ||Cf. **stàr**
bę vb. II = a bea $^{8}/_{12}$ $^{9}/_{29}$ $^{12}/_{14}$ $^{17}/_{11}$ $^{16}/_{41}$ $^{19}/_{33}$ $^{19}/_{34}$ $^{21}/_{6}$. ||Cf. **popí, nepí**
bicàr sb. = măcelar $^{22}/_{17}$
birariįe sb. = berărie $^{10}/_{22}$
bire adv. = bine $^{4}/_{13}$ $^{4}/_{38}$ $^{10}/_{38}$, (= liniştit) $^{10}/_{43}$, (= tare) $^{18}/_{30}$, (= recomandabil) $^{24}/_{2}$, **vrę ∼** = a iubì $^{4}/_{44}$. || Cf. **beń**
bire sb. = bine $^{30}/_{2}$
biscup sb. = episcop $^{41}/_{29}$*
biţ sb. = biciu $^{5}/_{1}$ $^{5}/_{7}$
biţvę = ciorap $^{10}/_{4}$ $^{40}/_{16}$
bivę́į vb. IV = a trăì, a locuì $^{1}/_{9}$* $^{10}/_{9}$
blàgę sf. = vite $^{6}/_{1}$ $^{15}/_{8}$ $^{21}/_{15}$
blagońa: blazi si ∼ de tire = ferice de tine! $^{8}/_{44}$
blàgoslov sb. = binecuvântare, blagoslovenie $^{18}/_{58}$
blàt(ă)n, -tnę, -tno = murdar, scârnav $^{6}/_{3}$ $^{30}/_{6}$ $^{30}/_{28}$; **pre blàtno** = pe murdărie $^{16}/_{46}$
blazi: ∼ (si blagońa) de tire = ferice de tine $^{2}/_{40}$ $^{8}/_{44}$
bo sb. = bou $^{5}/_{1}$ $^{5}/_{16}$ $^{9}/_{2}$ $^{15}/_{6}$ $^{22}/_{5}$
bob sb.: **un ∼ de** = o bucăţică de... $^{8}/_{45}$ $^{17}/_{30}$
bocún sb. = bucată $^{24}/_{3}$ $^{24}/_{4}$ $^{31}/_{16}$
bodl'azí sb. = ziua dinainte de Ajunul Crăciunului $^{38}/_{1}$
bog sb. = Dumnezeu (în anumite locuţiuni, încolo: Domn): **∼ daį sriču** $^{5}/_{18}$ (şi scurtat: **Bog** $^{10}/_{22}$) = noroc să dea Dumnezeu! rămas bun! **hvala bogu!** = laudă, mulţămită Domnului $^{8}/_{33}$, **∼ zna** = Dumnezeu ştie $^{10}/_{33}$. ||Cf. **boguţuvaį**
bogàt, -ę adj. = bogat $^{10}/_{14}$
bogatiįe sb. = bogăţie $^{10}/_{24}$

boguţuvaį = Doamne fereşte! $^{18}/_{30}$
boįzi, -ę adj. = dumnezeiesc $^{9}/_{5}$ $^{38}/_{1}$. || Cf. (opusul) vraįzi
bol(ă)n, -nę, -no adj. = bolnav $^{5}/_{20}$ $^{21}/_{2}$ $^{23}/_{14}$; (subst.) $^{7}/_{1}$. ||Cf. (opusul) săr
bome interj. = zău! iată $^{9}/_{6}$ $^{16}/_{44}$. || Cf. bora, na moįu dusu
bora interj. = într'adevăr, zău $^{5}/_{21}$. || Cf. bome, na moįu dusu
borbít adv. = poate $^{4}/_{95}$ $^{6}/_{23}$ $^{8a}/_{8}$. ||Cf. borke
borke adv. = poate, doară $^{23}/_{10}$. ||Cf. borbít
boskę sb. = pădure $^{4}/_{66}$ $^{6}/_{20}$
boţę sb. = sticlă, carafă $^{9}/_{13}$ $^{18}/_{22}$. || Cf. butil'e, boţiţę
bóţiţę sb. = sticluţă $^{21}/_{2}$. ||Cf. boţę
bråćę sb. = tovărăşie, societate $^{40}/_{14}$
bråįdę sb. = viţă de vie $^{18}/_{21}$
braįne moi = frăţiorul mieu $^{23}/_{13}$
bråv, -ę adj. = brav, viteaz $^{8a}/_{19}$
brăv sb. = brâu $^{29}/_{2}$*. ||Cf. cåniţę
brec sb. = câne $^{4}/_{42}$ $^{17}/_{19}$ $^{32}/_{4}$
brentę sb. = vas de lemn de cărat apă $^{40}/_{15}$
brig sb. = munte, deal $^{13}/_{33}$ $^{18}/_{17}$ $^{32}/_{1}$. || Cf. codru
brizăn, -znę, -zno adj. = întristat $^{22}/_{8}$
brsę sb. = pungă, traistă, sac $^{16}/_{60}$ $^{16}/_{69}$ $^{26}/_{13}$ $^{27}/_{15}$. ||Cf. bărsę
budile sb. plur. = maţe $^{22}/_{23}$
bulåz sb. = cale strâmtă, potecă $^{23}/_{4}$. ||Cf. clănă'ţ
bur, -ę, -o adj. = bun $^{5}/_{18}$ $^{5}/_{24}$ $^{8}/_{10}$ $^{10}/_{45}$, ~ a fost ur cu åt = s'au avut bine unul cu altul, s'au iubit $^{17}/_{47}$; ~ de (+inf.) = bun de cevà, vrednic, capabil de ... $^{2}/_{3}$. ||Cf. vridn, (opusul) poredăn
buskę'į vb. IV refl. = a se scărpinà $^{15}/_{18}$
busní vb. IV = a sărutà $^{6}/_{8}$ $^{6}/_{11}$ $^{6}/_{15}$, a aveà raport sensual cu... $^{17}/_{38}$
butil'ę sb. = sticlă, butelie $^{5}/_{22}$

C

ca conj. = (numai urmat de si) ca, ca şi, ca şi cum, ca şi când $^{4}/_{51}$ $^{4}/_{52}$ $^{6}/_{20}$ $^{12}/_{30}$ $^{13}/_{17}$ $^{24}/_{8}$ $^{30}/_{25}$ $^{30}/_{28}$; precum $^{8}/_{6}$, (ca si si) $^{18}/_{57}$
cå (art. cålu) sb. = cal $^{4}/_{61}$ $^{8}/_{12}$ $^{11}/_{9}$ $^{17}/_{18}$ $^{17}/_{20}$ $^{21}/_{8}$
cåd, -ę, -o adj. = cald $^{7}/_{6}$ $^{8}/_{8}$ $^{19}/_{18}$. ||Cf. (opusul) råţe
cadę' vb. II = a cădeà $^{2}/_{10}$ $^{2}/_{11}$ $^{2}/_{12}$ $^{2}/_{15}$ $^{12}/_{25}$ $^{31}/_{6}$; ~ dila måįa = a se naşte $^{16}/_{67}$
cadęre sb. = căldare $^{8}/_{5}$
cadine sb. pl. = lanţ (dela căldare) $^{19}/_{19}$. ||Cf. veruge
café sb. (art. cafelu) = cafeà $^{30}/_{22}$ $^{30}/_{29}$
caįę'į vb. IV refl. = a se căi, a-i păreà rău $^{18}/_{52}$
cåle sb. = cale, drum $^{4}/_{70}$ $^{16}/_{48}$ $^{21}/_{2}$. || Cf. cåliţę, ţestę
caligér sb. = ciobotar $^{16}/_{3}$
cåliţę sb. = potecă $^{27}/_{13}$. || Cf. cåle
calivę'į vb. IV = a spintecà, a crăpà (lemne) $^{10}/_{30}$
camal'erę sb. = cameriera $^{13}/_{21}$
cåmarę sb. = cameră, odaie $^{4}/_{6}$ $^{4}/_{50}$
campåńe sb. = câmp $^{1}/_{11}$. || Cf. pol'e
cåniţę sb. = brâu (femeiesc), cingătoare $^{29}/_{2}$. || Cf. brăv, plåsteniţę, plåsćeniţę
cantridę sb. = scaun $^{10}/_{19}$ $^{10}/_{20}$
cantún sb. = unghiu, colţ $^{13}/_{30}$
cåp sb. = cap $^{9}/_{17}$ $^{9}/_{18}$; bire-n cåp (= minte) ţirút-a $^{4}/_{78}$. || Cf. cåpo, glåvę
capelę sb. = capelă, bisericuţă $^{18}/_{44}$
cåpl'e sb. = picătură $^{16}/_{63}$
capl'í vb. IV = a picà, a picurà, a stropì $^{4}/_{48}$ $^{9}/_{5}$ $^{19}/_{17}$
cåpo adv. = (de) căpetenie $^{9}/_{17}$
captå vb. I = (trans.) a căutà (spre...) a privì (la...), a se uità (undevà) $^{8a}/_{6}$ $^{12}/_{25}$ $^{26}/_{13}$, a aveà căutătura... $^{23}/_{10}$, nu l-a

~t bire = nu-l vedeau cu ochi buni $^{6}/_{12}$; câptę bire = bagă de seamă să vezi numai! $^{16}/_{7}$; (+ ke se) a căutà (să...) $^{10}/_{25}$; (+ acuz.) a căutà (de cinevà), a aveà (de) grijă, a grijì, a păzì $^{21}/_{15}$, (+ ke) a grijì, a păzì (căci) $^{2}/_{33}$; — (refl.) a băgà de seamă, a se păzì $^{5}/_{24}$ $^{6}/_{8}$ $^{6}/_{31}$ $^{21}/_{15}$. ||Cf. cavtà

capúz sb. = varză $^{38}/_{1}$*. ||Cf. vęrzę

cârle, cârę pron. = care, cine II § 143

cârne sb. = carne $^{5}/_{24}$

caroţę sb. = căruţă $^{11}/_{9}$ $^{24}/_{8}$. ||Cf. voz

câs sb. = brânză, caş $^{7}/_{11}$ $^{7}/_{27}$

câsę adv. v. acâsę

câsę sb. = casă $^{4}/_{53}$ $^{6}/_{12}$. || Cf. câsiţę

câsę = casă, lădiţă $^{16}/_{22}$ $^{16}/_{23}$. || Cf. casetę, casún

casetę sb. = lădiţă $^{4}/_{33}$. || Cf. câsę³

câsiţę sb. = căsuţă $^{21}/_{4}$. || Cf. câsę²

castigę'i vb. IV = a pedepsì $^{6}/_{8}$ $^{6}/_{33}$. || Cf. gastigę'i

casún sb. = ladă $^{5}/_{9}$. || Cf. câsę³

caţà vb. I v. acaţà

câţkę sb. = şarpe $^{4}/_{80}$

cavtà vb. I = a se uità, a privì $^{4}/_{35}$ $^{8}/_{7}$ $^{11}/_{6}$; — a căutà, a se îngrijì (să...) $^{16}/_{68}$. || Cf. captà

căn(d) adv. = când $^{4}/_{31}$ $^{4}/_{45}$ $^{4}/_{51}$ $^{4}/_{71}$ $^{4}/_{74}$; dacă $^{4}/_{48}$ $^{7}/_{32}$ $^{18}/_{45}$ $^{28}/_{6}$ $^{31}/_{16}$ (~..., de) $^{18}/_{45}$ $^{31}/_{16}$; de ~ = după ce $^{5}/_{6}$ $^{31}/_{11}$ $^{37}/_{1}$ $^{37}/_{3}$

căntà vb. I = a cântà $^{4}/_{61}$ $^{4}/_{92}$ $^{38}/_{1}$. || Cf. zecănţę'i, căntavę'i

căntavę'i vb. IV = a cântà (mereu) $^{4}/_{87}$

căt, căte pron. = cât $^{7}/_{9}$ $^{15}/_{30}$ $^{16}/_{31}$ $^{17}/_{3}$ $^{38}/_{1}$, pomâlo ~ = abià ce, îndată ce $^{21}/_{16}$, ~-codăr = oricât $^{28}/_{11}$. || Cf. căta

căta pron. = cât $^{4}/_{73}$; câtva $^{4}/_{72}$; atât (de mult) $^{6}/_{10}$ $^{17}/_{6}$ $^{16}/_{36}$ $^{22}/_{34}$ $^{22}/_{35}$, căta ke... = atât (de mult), încât $^{12}/_{7}$, ni... ~ = nimic $^{4}/_{38}$, ~ţe = de mult ce $^{4}/_{44}$, tot căta = tot şi adică aşà mult $^{10}/_{14}$; ~... căt = atât... cât $^{4}/_{44}$*. || Cf. căt

cătra prep. = la $^{3}/_{4}$ $^{4}/_{6}$ $^{4}/_{79}$ $^{4}/_{82}$ $^{4}/_{88}$ $^{3}/_{2}$ $^{22}/_{8}$, (temporal) $^{22}/_{20}$

clâftar sb. = stânjen $^{23}/_{4}$

clănă'ţ sf. = cale strâmtă $^{23}/_{4}$*

clecní vb. IV = a îngenuchià (intrans.) $^{5}/_{32}$ $^{40}/_{9}$* (refl.) $^{16}/_{65}$

Clementinę n. pr.: svetę ~ $^{19}/_{24}$

cliţí vb. IV = a face strigările (în biserică, în vederea cununiei) $^{40}/_{1}$

cl'emà vb. I = (trans.) a chemà $^{4}/_{66}$ $^{4}/_{71}$ $^{4}/_{75}$; a strigà $^{22}/_{26}$; a cere $^{10}/_{25}$; (construit cu acuz. + ke se) a chemà pe cinevà, rugându-l să... $^{31}/_{8}$; (refl.) a se chemà, a se numì $^{10}/_{1}$

cl'uţ sb. = cheie $^{16}/_{23}$ $^{16}/_{28}$. || Cf. cl'uţâniţę

cl'uţâniţę sb. = gaura cheii $^{30}/_{8}$. || Cf. cl'uţ

cmet sb. = ţăran cu casă, gazdă $^{40}/_{2}$

cmo adv. v. acmó

cmoţę adv. v. acmoţę

cńigę sb. pl. = carte sfântă $^{37}/_{3}$. || Cf. lib(e)r

co $^{20}/_{5}$*

cocot sb. = cocoş $^{18}/_{48}$ $^{27}/_{13}$

-codă'r (-mi-ţe), în legătură cu pronume şi adverbe, serveşte spre a le preface în nehotărîte, de ex.: căt-~ $^{28}/_{11}$ docle-~ $^{29}/_{12}$ ţe-~ $^{20}/_{14}$ ţe-~-mi-ţe $^{30}/_{2}$ ţire-~-mi-ţe $^{26}/_{1}$

codę sb. = coadă $^{17}/_{38}$ $^{39}/_{12}$ $^{40}/_{16}$

codru sb. = munte $^{4}/_{66}$*. || Cf. brig

colâc sb. = covrig $^{1}/_{23}$ $^{40}/_{3}$

colar sb. = rotar $^{41}/_{33}$*

colă'ţ sb. = prăjină, par, arac (la viţă) $^{23}/_{13}$

colę' adv. = colea, colo, acolo $^{4}/_{29}$ $^{10}/_{17}$ $^{12}/_{26}$ $^{18}/_{14}$ ~si ~ $^{18}/_{4}$. || Cf. coló, (opus) ânţa, ięnţa, (a)ţija

colę sb. = roată $^{22}/_{26}$

coló adv. = acolo $^{4}/_{61}$ $^{4}/_{66}$. || Cf. colę', (opus) ânţa, ięnţa, (a)ţija

columbâr sb. = cerc $^{3}/_{4}$; horă $^{3}/_{4}$*

conoste vb. III = (trans.) a cunoaşte 4/91 6/19 21/11 21/22 21/23 (refl. + cu) 40/1
copâţ sb. = tufă 17/18*
copitę sb. = potcoavă 31/8*
copt, -ę adj. = fript 5/24. || Cf. coţe
coptór sb. = cuptor 12/2 17/2
corb sb. = corb 6/20 8/44
coritę sb. = covată 7/6
corn sb. = corn 5/16
coronę sb. = coroană (ban) 40/16
costâń sb. = castană 30/12
cotlenițę sb. = ţest (de copt pânea) 20/6
cotlóvinę sb. = aramă 2/40
cotró adv. = încotrò 8a/2 18/54
coţe vb. III = a coace 17/2, a frige 9/2 20/6 39/7. || Cf. copt
covâţ sb. = faur, covaciu 31/1
cozę sb. = piele 3/4 30/7 31/2
crâį sb. = margine 41/9 *
crâįţar sb. = creiţar 13/27
crâl' sb. = craiu, rege, împărat 4/82 9/14 16/13
crędе vb. III = a crede 4/38 4/44 19/27
cręste vb. III = a creşte 15/25. || Cf. goįí, nerastí, zrastí
crijânţiįe sb. = educaţie 1/5
cristiįân sb. = creştin, om. || Cf. crstiįân, crşćân
criz sb. = cruce 35/1
croįí vb. IV = a croì 22/4*
crov sb. = coperiş 15/36
crpí vb. IV = a cârpì 1/3
crstiįân sb. = creştin, om 4/34 30/13 35/1. || Cf. cristiįân, crşćân
crşćân sb. = creştin, om 15/2. || Cf. cristiįân, crstiįân
crug sb. = stâncă 18/13
crul', -ę adj. = chior 41/54*
crunę sb. = coroană 8/17 8a/19
cu prep. = cu 4/34, şi 10/15, de, prin 4/73
cucâ vb. I (refl.) = a se culcà 10/39 12/24 19/6
cućar sb. = vizitiu 11/9
cuhar sb. = bucătar 20/3 20/9
cuhéį vb. IV = a fierbe, a gătì 2/8* 6/20 6/22 6/25 31/12 38/1. || Cf. cuhivę'į, scuhę'į
cuhę'įt, -ę adj. = fiert 39/4
cúhińe sb. = bucătărie 2/9 26/19
cuhivę'į vb. IV 2/8*. || Cf. cuhę'į, scuhę'į
cuįí vb. IV = a făurì 31/1
cum adv., conj. = cum 4/26 4/39 22/10 cât de, ce 16/77 30/21
cum sb. = cumătru 5/26 10/23 37/2
cúmatru sb. = cumătru 5/20 10/32
cumpaniįe sb. = tovărăşie, tovarăşi societate 12/26 18/3
cumpańę'į vb. IV = a întovărăşì, a petrece (pe cinevà) 15/24 21/9
cumparâ vb. I = a cumpărà 10/8 17/2 17/31
cunfín sb. = hotar 3/5 37/1
cuntenât, -tentę adj. = mulţumit 2/46 4/73 6/10
cuntrât sb. = contract 18/10 18/54
cuntro adv. = împotrivă: mere ~ = a merge întru întâmpinare 4/35
cuńâdę sb. = cumnată 4/94 28/8
cup sb. = grămadă, porcoiu 7/38
cur sb. = cur 18/20
curât, -ę adj. = curat 21/2
curióz, -ę adj. = curios 8a/5
cus sb. = bucată 4/56 7/7 26/24. || Cf. bocún
cutezâ vb. I = a cutezà 23/15; (după negaţiune şi urmat de inf. are de obiceiu înţelesul unei ameninţări:) nu cumva să... 4/68 4/70 38/1 37/2
cuţít sb. = cuţit 8/44 22/23
cuvintâ vb. I = a vorbì, a cuvântà, a zice 12/5 12/13. || Cf. ziţe, spure, ganę'į
cuvintavę'į vb. IV 1/3*

C'

ć pron. (în ć-a, ć-e) cf. II § 137—138
ćâ adv. = de acolo (numai în legătură cu verbe ale mişcării, precum: duţe

~ 26/26, fuzí ~ 17/22, hití ~ 8a/7, lå ~ 4/33, męre ~ 4/5 = a plecà, paså ~ 13/31, poscapå ~ 13/29, purtå ~ 26/25, scapå ~ 4/77 9/17, tremęte ~ 10/45, zdrení ~ 13/22)

ćaculę'i vb. IV = a sta de vorbă, a tăinuì, a povestì 24/1 24/2

ćåćo (vocativul lui țåțe) = tată 8a/17

ćåro adv. = foarte, tare 4/38 5/26.|| Cf. jåco

D

d' v. de

då vb. I = a da 2/19 2/46 4/57 4/90 6/18 7/6 9/12 9/10 9/27 13/27 27/1, dåje o triskę = dă o palmă 26/24, dåt-a fuga lu cålu = a întețit calul la fugă 8a/14, nu se dåje zbudí = nu se lasă deșteptat 20/10*, dåt-a sti = a dat de știre 23/9.|| Cf. davę'i

daj în: bog ~ srićų = noroc să dea Dumnezeu! 5/18

damaręța adv. = dimineața 2/42 4/6 8/24.|| Cf. dumaręța

damaręțę = (sb.) dimineață 8/26; (adverb) dimineața, a doua zi 8/25 40/11.|| Cf. jutro

darvę'i vb. IV = a dăruì 16/8

davę'i vb. IV = a da, a obicinuì să dea 13/12 29/2 30/3 37/2 (= vinde?).|| Cf. då

dăn sb. = zi 21/8.|| Cf. zi

d(e) prep., conj. = de 1/11 2/6 2/25 3/1 20/7 23/12 27/10 30/13 30/30, de frikę, de milinę = de (= din cauza) frică, milă 2/6 4/67, muli de pinez = catâri de (= cu) bani 3/4, falit -av de cåsę = a lipsit de acasă (= dela casă) 4/30, nis de slåbo = nimica rău 4/18, de căn(d) = când 5/6 29/11 35/1 după ce 5/6 37/3, de nopte = noaptea (ital. di notte) 6/15, de (ke) = deoarece, fiindcă, căci 10/23 12/6 18/56, devet de jåle = nouă inse 6/26, doj de jel' = doi inși 29/6; din 1/23 4/35 4/66 4/81 29/12 30/8*; dela 16/23 20/15; cu 6/11 18/17; ca 19/24 (după comparative) decât 5/34 16/7 18/28; doar 5/33 8/38 16/61 22/28; iată 30/8*; atunci 18/45; de, dacă 18/65; (+ inf.) (de) a, să 2/33 6/16 16/61; formează genetivul 22/20 23/2 26/25 etc. cf. II § 123.||Cf. di, di a

debul, -ę adj. = debil, slăbuț 6/4

deblę sb. = copac 4/61 4/86 8/10.|| Cf. copåț

declę sb. = bucătăreasă, servitoare 5/20 6/31 7/15

dend(e) adv. = de unde 12/36 22/26

derí vb. IV = a jupuì, a belì 8/45

desăn, -snę, -sno adj. = drept (despre mână) 5/24

dețidę'i vb. IV = a decide, a hotarî 6/16.|| Cf. odlănțí

devet num. = nouă 4/80 6/26 9/24 37/1

devetdesét si devet num. = nouăzeci și nouă 14/11

devetsto num. = nouă sute 30/14

di prep. (în: di la, di su) = de

digní vb. IV = a ridicà 17/23 37/2.|| Cf. zdigní

dila prep. = dela 8a/8 12/36; de pe 31/11; din 40/1

dilí vb. IV = a împărțì, a da 36/1.|| Cf. podilí

dimńac sb. = horn, coș 16/40

din prep. = din 2/10 4/45; după 5/1 8a/21 16/35 26/8 27/4 29/2 40/6; pentru, din cauza 14/11, ~ țe = de ce 31/3; la 22/17; dela 20/11, ~ de lårgo = de departe 8a/14

dinreńće prep. = dinainte 32/1.|| Cf. reńće, (opus) dirapój

dinuntru adv. = dinăuntru 26/21.|| Cf. ănuntru

dirapój prep. = dinapoi 32/1.|| Cf. rapój, ropój, (opus) dinreńće

disperę'i vb. IV refl. = a desperà 4/37*

disperę'it, -ę adj. = desnădăjduit, desperat 4/20

dispre prep. = de pe 15/36 16/37 30/13 31/4

disu prep. = de subt $^{16}/_{37}$

diver sb. = cumnat $^{40}/_{6}$

divertí vb. IV refl. = a petrece, a se distrage, a se amuzà (cu...) $^{25}/_{1}$

divl' = sălbatec (în:) ~ **zeleńak** = un monstru în formă de pasăre $^{30}/_{8}$*

do num. v. **doi**

do prep. = până la $^{18}/_{21}$ $^{22}/_{5}$

dobar, dobrẹ, dobro adj. = bun (în:) **dobro jutro** = bună dimineaţa $^{16}/_{53}$, **dobar veţer** = bună seara $^{19}/_{25}$

dobăndí vb. IV = a dobândì, a căpătà $^{38}/_{1}$. || Cf. **dobndì**

dobẹ sb. = vreme, moment $^{24}/_{2}$

dobivẹ'i vb. IV = a învinge, a dobândí $^{8}/_{31}$

dobndí vb. IV = a dobândì, a câştigà $^{4}/_{59}$ $^{16}/_{83}$ $^{18}/_{28}$, a învinge $^{8}/_{33}$. || Cf. **dobăndí, dobivẹ'i**, (opus) **pl'ẹrde**

doboto adv. = aproape, mai; ~ **ke** = mai că $^{10}/_{10}$ $^{12}/_{29}$ $^{15}/_{22}$. || Cf. **scoro**

docle adv. = cât timp, până când $^{4}/_{35}$ $^{31}/_{6}$, cât, până unde $^{4}/_{66}$, în timpul până când... $^{8}/_{30}$; ~ **-codăr** = până când doar $^{29}/_{12}$

dogodí vb. IV refl. = a se întâmplà $^{12}/_{18}$ $^{23}/_{9}$

doi, do num. = doi, două $^{4}/_{27}$ $^{4}/_{72}$ $^{6}/_{25}$ $^{8}/_{11}$, **âte do** = alte două $^{23}/_{4}$; **un**... ~ = unu... doi, câţiva $^{13}/_{12}$

doile, dova num. = al doilea, a doua $^{2}/_{40}$ $^{8a}/_{5}$ $^{10}/_{28}$ $^{20}/_{15}$ $^{26}/_{8}$

domislí vb. IV refl. = a-şi aduce aminte (+ **de**) $^{1}/_{11}$ $^{6}/_{18}$ $^{8a}/_{21}$ $^{12}/_{42}$, a se gândì, a-i da cuiva prin gând $^{37}/_{2}$; (+ **ke**) a-şi da seama, a înţelege $^{26}/_{25}$ $^{27}/_{12}$. || Cf. **predomislí, mislí, zmislí, nemislí**, (opus) (**v**)**utà**

Domn sb. = Dumnezeu $^{4}/_{35}$ $^{6}/_{33}$. || Cf. **bog**

doŋke adv. = deci, aşa dară $^{6}/_{5}$. || Cf. **doŋki**

doŋki adv. = deci, aşa dară $^{16}/_{37}$. || Cf. **doŋke**

dosta adv. = destul $^{1}/_{18}$ $^{6}/_{23}$ $^{10}/_{12}$ $^{12}/_{7}$. || Cf. **dosti**

dosti adv. = destul, de ajuns $^{4}/_{3}$* $^{18}/_{33}$. || Cf. **dosta**

doteţí vb. IV = a ajunge (pe cinevà) din urmă $^{12}/_{10}$ $^{19}/_{20}$ $^{27}/_{13}$

dova num. v. **doile**

doznẹ'i vb. IV = a băgà de seamă, a observà $^{5}/_{24}$ $^{5}/_{34}$; a alfà, a şti, a auzì $^{9}/_{23}$ $^{16}/_{8}$ $^{28}/_{13}$

dozoví vb. IV = a chemà înapoi $^{37}/_{4}$

drac sb. = drac $^{3}/_{5}$ $^{5}/_{8}$ $^{8}/_{3}$ $^{8a}/_{20}$, **juvẹ ~ai fost?** = unde, dracu', ai fost? $^{19}/_{21}$ **ţ-ai dracu facút?** = ce dracu' ai făcut? $^{22}/_{23}$. || Cf. **húdobẹ, neţisni duh**

dràg, -ẹ, -o adj. = drag $^{20}/_{5}$, **mo dragi** = dragul mieu $^{14}/_{4}$, **draga moja** = draga mea $^{29}/_{12}$

duh sb. = duh; **neţisni** ~ = necuratul, dracul $^{18}/_{10}$ $^{26}/_{5}$

dumarẹţa adv. = dimineaţa $^{2}/_{41}$*. || Cf. **damarẹţa**

dumírekẹ sb. = duminecă $^{36}/_{2}$

dupa prep. = după $^{4}/_{43}$; la $^{4}/_{49}$ $^{11}/_{6}$ $^{18}/_{49}$

durà vb. I cf. **adurà**

durẹ' vb. II = a dureà; **te dore** $^{16}/_{22}$, **mire dore càpu** $^{31}/_{12}$, **ià-v durút ïírima dupa**... $^{10}/_{25}$

durmí vb. IV = a dormì $^{9}/_{21}$ $^{9}/_{29}$ $^{21}/_{11}$ $^{30}/_{22}$. || Cf. **zedurmí**

durmír sb. = soporifer, doftorie care adoarme $^{16}/_{16}$ $^{30}/_{23}$

durmivẹ'i vb. IV = a dormì (mereu, de obiceiu, etc.) $^{31}/_{1}$

dusẹ sf. = suflet (în:) **na moju dusu** = zău! $^{7}/_{41}$

dusiţẹ sb. = feştilă (de candelă) $^{10}/_{63}$

duţe vb. III v. **aduţe**

duţe vb. III = a duce $^{4}/_{51}$ $^{5}/_{21}$ $^{5}/_{25}$ $^{6}/_{3}$

duzn, -nẹ, -no adj. = dator $^{11}/_{11}$

dvaịset num. = douăzeci 12/3 23/4 40/16

dvanáịst num. = doisprezece, douăsprezece 4/82

dvisto num. = douăsute 18/6

dvoịe sb. = păreche 40/16

E (ẹ)

e conj. = şi, iar, dar 2/16 4/7 4/66 7/24 14/10

eco interj. = iacă, vezi! 1/25 12/43

ereditẹ'ị vb. IV = a moşteni 32/4

ẹ interj. = dar (de unde)! 13/25 33/1

F

falí vb. IV = (intrans.) a lipsi 4/30 4/73 15/23; (refl.) m falẹ' = îmi trebuie 1/15

famil'e, famílịịe sb. = familie, neam 4/35 21/25. || Cf. rod

fârẹ adv. v. afârẹ

farirẹ sb. = făină 39/1 39/3

fâţe vb. III = (trans.) a face 4/64 5/25 6/11, (refl.) a se face (că...) 15/23 17/32; ~ misa = a sluji (liturghia) 12/43; (urmat de inf.) le ~ cl'emâ = porunceşte să le cheme 4/6*, l-or ~ mẹre = au să-i ajute să meargă 6/29, am facut smel'í = am făcut să macine 22/36

faţó sb. (art. faţolu) = batistă 6/32 12/47 40/16

fazó sb. = fasole 38/1

făr adv. = frc

făr-de prep. = fără (de) 5/34 10/15

fărminânt sb. = chibrit 11/2

fermẹ'ị vb. IV refl. = a se opri, a sta locului 4/74 5/32 24/6

fet sb. = băieţel 4/42*, musât- ~ = Făt-frumos 4/12 || Cf. feţór

feţór sb. = fecior, băiat 4/42* 4/51. || Cf. fet

fẹtẹ sb. = fată 6/33 7/19

ẹtinẹ sb. = fată 24/1

fẹ'tiţẹ sb. = fetiţă 40/2

fi vb. IV = a fi, a se întâmplà 4/3 4/7 4/9 4/11 4/18, ć-e = (îţi e =) ai 2/40, când-a fost = când i-a venit rândul 4/90, fi câsẹ, fi = rămâi acasă 13/42

ficâţ sb. plur. = ficat (Belulovici)

fil' sb. = fiu 12/55

fil'e sb. = fiică 6/23 26/1 26/2

fin, -ẹ adj. = fin, subţire 18/21

finí vb. IV = a fini, a sfârşi, a isprăvi, a terminà 4/39* 7/37 18/30. || Cf. finít, finivẹ'ị

finít, -ẹ, -o adj. = sfârşit, isprăvit 4/90. || Cf. finí

finivẹ'ị vb. IV = a fini, a sfârşi 4/39*. || Cf. finí

fiumerẹ sb. = râu 4/33

fịurín sb. = fiorin 10/8

flâ vb. I v. aflâ

fl'er sb. = fier 30/9

foc sb. = foc 8/3 21/1 40/9

fole sb. pl. = foale, burduf (de vin) 19/32; foi (instrument muzical) 40/6

fol'e sb. = foaie, frunză 4/77 4/81

fome sb. = foame 9/3 30/20 (l'a fost ~)

forţẹ sb. = putere (în:) per forţa = cu tot dinadinsul 4/63

fozẹ sb. = fel, soiu 8/28, saca foza de... = tot felul de... 13/29

frâịar sb. = logodnic 19/36. || Cf. frâịariţẹ, ozeńa

frâịaritẹ sb. = logodnică 20/3 20/4 27/3. || Cf. frâịar

frâskẹ sb. = frasin (Belulovici)

frâte sb. = frate 4/66 4/69 8/7

frâz sb. = fragă (Belulovici)

frc adv. = îndată 31/4. || Cf. făr

frikẹ sb. = frică: am ~ 2/40* 3/4 4/7 19/3, de ~ 5/26

fruntẹ sb. = frunte 4/30*

fugẹ sb. = bătaie 8a/14*

funtânẹ sb. = fântână 8/35

furâ vb. I = a furà 1/2 16/12 39/7

furmigẹ sb. = furnică 25/1

fuzí vb. IV = a fugi 5/24 5/26 18/36,

~ćå = a fugì (de acolo), a se depărtà de undeva fugind $^{17}/_{22}$

G

galʹírę sb. = găină $^{39}/_{6}$

gambię'į vb. IV = a schimbà $^{4}/_{61}$

ganę'į vb. IV = a sta de vorbă, a vorbì $^{4}/_{4}$ $^{4}/_{71}$, (refl.) a se vorbì, a se înţelege (cu cineva) $^{22}/_{24}$. || Cf. ganivę'į, spure, ziţe, cuvintå.

ganivę'į vb. IV = a (tot) spune, a vorbì (mereu) $^{1}/_{16}$. || Cf. ganę'i

gastigę'į vb. IV = a pedepsì $^{14}/_{11}$. || Cf. castigę'i

glåvę sb. numai în expresia; ţ va męre (s.įi) za glåvu = te va costà capul $^{4}/_{11}$* $^{4}/_{16}$. || Cf. cap

glog sb. = mărăcine $^{35}/_{1}$

gl'edí? vb. IV refl. = a se păzí (în:) gl'edaį-te! $^{28}/_{21}$. || Cf. captå

gnoį sb. = gunoiu $^{22}/_{11}$ $^{30}/_{13}$

go, golę adj. = gol $^{16}/_{60}$ $^{25}/_{1}$ $^{28}/_{10}$. || Cf. pråzăn

goįí vb. IV = a creşte (pe cinevà) $^{4}/_{53}$. || Cf. cręste, zgoįí

go ub sb. = porumb (pasăre) $^{8}/_{44}$ $^{18}/_{48}$ $^{18}/_{54}$ $^{18}/_{53}$

goní vb. IV = a gonì, a mânà $^{16}/_{28}$ $^{29}/_{3}$

gospę sb. = gazdă (fem.), găzdoaie, doamnă $^{10}/_{14}$

gospodår sb. = stăpân, gazdă $^{5}/_{1}$ $^{9}/_{32}$ $^{21}/_{12}$ $^{22}/_{25}$ $^{26}/_{25}$

gospodariţę sb. = stăpână $^{5}/_{4}$ $^{5}/_{5}$ $^{5}/_{11}$, gospodariţa de cåsę = stăpâna casei $^{12}/_{44}$

gospodarvę'i vb. IV = a stăpânì, a domnì $^{8}/_{37}$

góspodę sb. = domni $^{13}/_{14}$ $^{13}/_{15}$, domniile voastre $^{29}/_{10}$

gospodín sb. = domn $^{8}/_{1}$ $^{9}/_{30}$ $^{10}/_{8}$

gråd sb. = oraş $^{8}/_{19}$

grâniţę sb. = rămurică $^{40}/_{11}$

grås, -ę, -o adj. = gras $^{13}/_{13}$ $^{15}/_{20}$ $^{31}/_{2}$. || Cf. (opus) mrsav

grăv sb. = grâu $^{5}/_{11}$ $^{18}/_{17}$ $^{36}/_{2}$

gredę sb. = bârnă $^{24}/_{10}$

grev, gręę, grelo = greu $^{26}/_{21}$

grisnic sb. = păcătos, om îndrăcit $^{20}/_{9}$ $^{24}/_{10}$

grob sb. = mormânt $^{15}/_{17}$ $^{27}/_{8}$ $^{27}/_{13}$. || Cf. gropę

grof sb. = boier (mare), conte $^{7}/_{4}$

gromåţę sb. = grămadă $^{7}/_{33}$. || Cf. cup

gropę sb. = groapă $^{37}/_{1}$*. || Cf. grob

gros, -ę, -o adj. = gros; ţa groso = treaba cea mare $^{9}/_{6}$

grumb, -ę, -o adj. = urît $^{4}/_{36}$ $^{23}/_{10}$, rău $^{6}/_{3}$, grumbo åru = stau rău, e urît la ei $^{4}/_{89}$

guånti sb. plur. = mănuşi $^{21}/_{8}$ $^{21}/_{11}$. || Cf. rúcaviţe

guárdiįe sb. = vardă; lucrå ~ = a sta la pândă, a face vardă $^{23}/_{10}$

gubę sb. = burete $^{30}/_{10}$ $^{30}/_{13}$

gumnę sb. = arie $^{5}/_{10}$

gut sb. = gât $^{15}/_{36}$ $^{30}/_{7}$

gutnì vb. IV = a înghiţì $^{20}/_{13}$

H

halopådę sb. = galopadă $^{31}/_{11}$

halopę'į vb. IV = a galopà $^{8a}/_{14}$

harambåsę sb. = căpitan (de hoţi) $^{1}/_{10}$ $^{9}/_{27}$

hårte sb. pl. = cărţi (de joc) $^{2}/_{26}$ $^{18}/_{33}$

hărbă't sb. = spate, spinare $^{18}/_{30}$ || Cf. hrbă't

hărhńí vb. = a sforăí $^{24}/_{8}$

heį interj. = hei! $^{19}/_{38}$

hip sb. = clipă $^{34}/_{1}$; la un ~ = îndată, momentan $^{4}/_{77}$ $^{6}/_{9}$

hití vb. IV = a aruncà $^{4}/_{33}$ $^{5}/_{9}$ $^{5}/_{24}$ $^{6}/_{12}$; ~ća $^{8a}/_{7}$ ~cu vrur $^{22}/_{26}$; ~(din pistole) = a împuşcà $^{16}/_{41}$* $^{40}/_{8}$. || Cf. pohití

hitít, -ă adj. = aruncat $^{4}/_{51}$

hlådăn, -dnę, -dno adj. = răcoare, răcoros $^{3a}/_{3}$. || Cf. råţe, (opus) cåd

hlamúnd, -ę adj. = flămând $^{30}/_{28}$
hlapă'ţ sb. = fecior, slugă $^{5}/_{5}$ $^{31}/_{9}$ $^{37}/_{3}$
hleb sb. = pâne $^{33}/_{1}$. || Cf. păre
hmo adv. v. ahmó
hmoţe adv. v. ahmoţe
homo interj. = să mergem! haide! $^{12}/_{11}$ ~ ćå $^{17}/_{41}$. || Cf. męre, paså, įi
hraní vb. = a hrănì $^{28}/_{6}$; a păstrà, a pune de o parte, a pune bine $^{22}/_{17}$
hråst sb. = stejar $^{13}/_{3}$ $^{13}/_{5}$; copac $^{1}/_{19}$*
hrbă't sb. = spate $^{17}/_{39}$. || Cf. hărbă't
húdobę sb. = un spirit rău (de sex femenin), naiba $^{23}/_{13}$
hunţut sb. = mişel, ticălos $^{12}/_{6}$ $^{16}/_{13}$
hvålę sb. = mulţumită (în:) hvala! = mulţumesc! $^{12}/_{33}$, $^{20}/_{21}$, hvala Bogu = mulţam lui Dumnezeu, Doamne ajută! $^{8}/_{33}$ slavă Domnului! $^{16}/_{44}$
hvalí vb. IV refl. = a se lăudà, a se fălì $^{10}/_{33}$ $^{16}/_{45}$. || Cf. zehvalí

I

igrę'į vb. IV (refl.) = a (se) jucà $^{2}/_{25}$ $^{2}/_{27}$ $^{18}/_{2}$ $^{18}/_{3}$. || Cf. igrivę'į, zeigrę'į
igrivę'į vb. IV = a jucà (mereu) $^{18}/_{2}$. || Cf. igrę'į
imbatí vb. IV refl. (+ pre) = a se întâlnì (cu...) $^{8}/_{1}$ $^{10}/_{3}$. || Cf. ăniųrbå
imen sb. = nume (în:) po ímenu = pe nume $^{37}/_{3}$
infati adv. = într'adevăr $^{5}/_{13}$. || Cf. ănfati
ingleski, -ę adj. = englezesc $^{10}/_{41}$
in punto adv. = exact $^{9}/_{24}$. || Cf. ămpunto
inveţe adv. = când colò, pe când $^{3}/_{6}$ $^{4}/_{42}$ $^{14}/_{11}$
iηkę adv. = încă şì $^{4}/_{23}$ $^{4}/_{2}$* $^{4}/_{77}$ $^{5}/_{11}$ $^{23}/_{9}$; (formează uneori superlativul cf. II § 222 c) $^{30}/_{24}$. || Cf. aηke
iscrę sb. = scânteie $^{19}/_{17}$

ístina adv. = adevărat $^{4}/_{17}$, nu-į nemiga ~ ($^{22}/_{31}$) s. nu-i ístina nis ($^{26}/_{26}$) = nici vorbă! greşit!
istu pron. serveşte spre a întărì ideea exprimată prin pron. ţela ($^{32}/_{2}$) şi ţesta ($^{2}/_{38}$*)
Ivåń n. pr. = (Sf.) Ioan $^{32}/_{2}$ $^{32}/_{3}$

Į

įå interj. = da, bine! $^{8}/_{14}$ $^{13}/_{26}$ $^{14}/_{4}$, ~ ~ = da, da! $^{8}/_{10}$
įå pron. v. įe
įåco adv. = foarte $^{8a}/_{12}$. || Cf. ćåro
įadí vb. IV refl. = a se necăjì, a se mânià, a se supărà, a se înfurià, a-şi ieşì din fire $^{4}/_{92}$ $^{22}/_{4}$. || Cf. rezįadí
įådn, -ę, -o adj. = mânios, necăjit $^{22}/_{6}$ $^{22}/_{13}$ $^{22}/_{18}$
įåpę sb. = iapă $^{22}/_{22}$
įårbę sb. = iarbă $^{15}/_{18}$
įardín sb. = grădină $^{8}/_{23}$ $^{8a}/_{10}$ $^{13}/_{13}$. || Cf. vrt
įardinér sb. = grădinar $^{4}/_{3}$. || Cf. ortolån, vrtulån
įårnę sb. = iarnă $^{29}/_{4}$
įåz sb. = iaz, canal la moară $^{22}/_{24}$
Iåzer sb. = Lacul Cepici $^{40}/_{12}$
įe, įå pron. = el, ea pasim; cel $^{12}/_{18}$; devet de įåle = nouă inse $^{6}/_{26}$
įedănáįst num. = unsprezece $^{12}/_{28}$ $^{21}/_{6}$
įedănáįstile num. = al unsprezecelea $^{9}/_{17}$
įedini, -a adj. = unic $^{1}/_{1}$
įesí vb. IV = a ieşì $^{27}/_{13}$
įeţmic sb. = orz $^{37}/_{2}$* $^{39}/_{1}$ $^{40}/_{4}$
įezdí vb. IV = a călărì: įezdinda = călare $^{17}/_{15}$. || Cf. rezįezdí, zeįezdí
įezumarįįa! exclamaţie de mirare s. surpriză (la catolici): vai de mine! $^{13}/_{22}$
ęnţ(a) adv. = aici $^{4}/_{81}$ $^{6}/_{2}$ $^{10}/_{5}$ $^{13}/_{3}$. || Cf. ånţa, aţiįa, (opus) coló, colę'

ji vb. IV defect. = a merge $^{4}/_{16}$ $^{12}/_{6}$; ~**nuntru** = a intrà $^{13}/_{17}$; **l'va ~ zaglåvu** = îl va costà capul $^{16}/_{12}$. || Cf. **męre, pasȧ, ămnȧ, homo**

įfrimę sb. = inimă $^{20}/_{6}$

jo pron. = eu $^{1}/_{25}$ etc.

johkę'i = a geme $^{29}/_{11}$

Ioze n. pr. = Iosif $^{23}/_{10}$

jur adv. = de bună seamă $^{5}/_{10}$

justo adv. = zău, dară $^{2}/_{36}$, sâc! $^{2}/_{39}$, chiar $^{2}/_{40}$; tocmai, numai $^{8}/_{20}$ $^{22}/_{34}$, cu orice preţ, totuş $^{22}/_{33}$

jutro sb. = dimineaţă (în:) **dobro ~** = bună dimineaţa $^{15}/_{33}$. || Cf. **damarętę**

juvę adv. = unde (stare şi mişcare) $^{2}/_{18}$ $^{4}/_{48}$ $^{22}/_{4}$ $^{25}/_{1}$ $^{28}/_{10}$ $^{29}/_{4}$; căci $^{30}/_{28}$; (+ prez. ind. are înţelesul unui gerundiu: **juvę pobirę'** = adunând $^{1}/_{11}$

juzinę sb. = prânz $^{18}/_{17}$*

K

ke (k-) conj. = că $^{4}/_{16}$ (**kese**) $^{4}/_{18}$ (**vęde ke plivę'** = vede că pluteşte = plutind) $^{4}/_{34}$, că, de $^{5}/_{17}$; căci $^{2}/_{6}$ $^{2}/_{32}$ $^{4}/_{22}$; fiindcă $^{8a}/_{14}$; (ca) să $^{4}/_{31}$ $^{4}/_{39}$ $^{17}/_{1}$ $^{22}/_{33}$ $^{29}/_{4}$, (+viit.) $^{4}/_{39}$ $^{5}/_{31}$ $^{12}/_{37}$ $^{15}/_{1}$ $^{15}/_{36}$ $^{30}/_{31}$; ~**neca** = să $^{4}/_{66}$ $^{5}/_{9}$, (pe) când $^{13}/_{19}$; încât $^{4}/_{66}$; doar $^{6}/_{20}$. || Cf. **co**

kebru sb. = cărăbuş $^{1}/_{8}$*

kik sb. = năut $^{41}/_{6}$*

kikiricu! = cucurigu $^{27}/_{13}$

L

la prep. = la $^{4}/_{6}$* $^{6}/_{12}$, la, lângă $^{18}/_{44}$, în $^{4}/_{48}$ $^{12}/_{24}$ $^{3}/_{1}$, în, pe $^{7}/_{1}$. || Cf. **cătra**

lȧ vb. I = a luà $^{2}/_{25}$ $^{4}/_{35}$ $^{4}/_{62}$ $^{4}/_{77}$ $^{5}/_{6}$ $^{7}/_{2}$ $^{8}/_{11}$ $^{8}/_{44}$ $^{10}/_{23}$ $^{10}/_{44}$ $^{12}/_{37}$ $^{15}/_{36}$, ~**ćȧ** = a luà şi a aduce cu sine $^{4}/_{33}$ $^{23}/_{4}$

lȧc sb. = lac $^{17}/_{29}$

lanţún sb. = cearşaf $^{16}/_{37}$ $^{22}/_{36}$

lȧpte sb. = lapte $^{34}/_{1}$ $^{36}/_{1}$

lȧrgo adv. = departe $^{6}/_{6}$

lasȧ vb. I = a lăsà $^{4}/_{53}$ $^{4}/_{61}$ $^{13}/_{23}$ $^{17}/_{41}$ $^{30}/_{22}$, a părăsì $^{40}/_{9}$, a da drumul $^{4}/$[illegible], **l'i s-a lasȧt caţȧ** = i s'a lăsat prins $^{4}/_{77}$

lăhc, lăhkę, lăhco adj. = uşor $^{8}/_{5}$ $^{16}/_{15}$. || Cf. (opus) **tesăc**

lărę sb. = lână $^{23}/_{12}$

led sb. = gheţuş $^{4}/_{70}$

legȧ vb. I = a legà $^{4}/_{73}$

let (pluralul genitiv al croatului **leto** „an", după numerale) = ani $^{15}/_{32}$. || Cf. **ȧn**

letȧjski, -ę adj. = din (satul) Letai $^{23}/_{7}$

lętę'j vb. = a zburà $^{18}/_{48}$*

lęmnę sb. = lemn $^{8}/_{5}$ $^{10}/_{30}$

lib(e)r sb. = carte $^{15}/_{32}$ $^{37}/_{3}$. || Cf. **cńige**

lihę sb. = (bucată de loc în formă de) strat $^{40}/_{12}$ *

linze vb. III = a linge $^{15}/_{18}$ $^{15}/_{20}$

lipi (în:) ~**moj** = frumosul mieu $^{20}/_{28}$

lirę sb. = liră: **lire ingleske** $^{10}/_{41}$

liskę sb. = alună $^{3}/_{4}$* $^{18}/_{30}$. || Cf. **lisńȧc**

lisńȧc sb. = alun $^{3}/_{4}$*. || Cf. **liskę**

list sb. = scrisoare $^{4}/_{44}$

litrȧt sb. = portret $^{11}/_{6}$

liţí vb. IV = a vindecà $^{7}/_{1}$

loc sb. = loc $^{4}/_{48}$

locȧndę = birt $^{30}/_{3}$. || Cf. **ostarije**

lopę sb. = grajd $^{39}/_{6}$

loví vb. IV = a vânà, a prinde (peşte) $^{4}/_{34}$*. || Cf. **poloví, neloví**

lozí vb. IV = a prinde, a aţâţà (focul) $^{8}/_{5}$ $^{29}/_{3}$. || Cf. **nelozí**

lucrȧ vb. I = a face $^{6}/_{2}$ $^{8}/_{14}$ $^{8}/_{15}$ $^{8}/_{35}$ $^{9}/_{15}$ $^{13}/_{29}$ $^{15}/_{2}$, $^{16}/_{72}$, a se ocupà (cu...) $^{16}/_{8}$. || Cf. **fȧţe, lucravę'j**

lucravę'j vb. IV = a lucrà, a face $^{4}/_{54}$ $^{22}/_{32}$. || Cf. **lucrȧ**

lucru sb. = lucru $^{8}/_{5}$. || Cf. **stvȧr**

lug sb. = livadă $^{6}/_{1}$

lume sb. = lume $^{1}/_{9}$ $^{4}/_{60}$

lume sb. = nume $^{15}/_{32}$

lumer sb. = număr $^{12}/_{26}$

lumpę'į vb. IV = a chefuí $^{31}/_{9}$

lup sb. = lup $^{34}/_{12}$

lustrę'į vb. IV = a curăți, a lustruì $^{16}/_{51}$

L'

l'epur sb. = iepure $^{17}/_{1}$ $^{17}/_{7}$

l'ubí vb. IV = a iubì $^{6}/_{53}$ $^{40}/_{9}$. || Cf. vrębire, pol'ubí

l'upę sb. = piele $^{3}/_{4}$*

M

m' conj. v. ma

-m vb. = am $^{4}/_{35}$

ma adv. = mai (spre formarea comparativului şi superlativului) $^{4}/_{26}$ $^{19}/_{19}$. || Cf. maį

ma conj. = dar $^{4}/_{35}$ $^{4}/_{63}$ $^{13}/_{31}$ $^{20}/_{13}$

macnivę'į vb. IV = a mişcà $^{1}/_{20}$*. || Cf. măcnì

magari conj. = măcar $^{4}/_{60}$

magazín sb. = prăvălie: ~ de sako = magazin universal $^{37}/_{2}$

maį adv. = mai (spre formarea comparativului şi superlativului) $^{4}/_{54}$ $^{7}/_{32}$; mai bine, mai de grabă, mai bucuros $^{7}/_{32}$. || Cf. ma¹

måįe sb. = mamă $^{4}/_{31}$ $^{4}/_{52}$ $^{12}/_{55}$ $^{21}/_{7}$. || Cf. måįkę, måmę, mater

måįkę sb. = mamă $^{30}/_{2}$. || Cf. måįe, måmę, mater

malo adv. (în:) po malo = încet, şoptind $^{16}/_{41}$, pomålo căt = abià ce, îndată ce $^{21}/_{16}$

måmę sb. = mamă $^{28}/_{1}$ $^{30}/_{4}$. || Cf. måįe, måįkę, mater

månę sb. = mană $^{9}/_{5}$ $^{9}/_{7}$

måŋ́će adv. v. amåŋ́će

måre adj. = mare $^{4}/_{38}$ $^{4}/_{66}$ $^{6}/_{20}$ $^{13}/_{18}$ $^{20}/_{2}$ $^{31}/_{16}$. || Cf. (opus) mik

måre sb. = mare $^{8}/_{3}$ (greşit $^{22}/_{24}$*)

marită vb. I (refl.) (+ dupa) a (se) mărità $^{4}/_{3}$ $^{11}/_{7}$

maritåtę adj. f. = măritată $^{4}/_{32}$

masí vb. IV = a slujì (în biserică), a face slujba $^{16}/_{62}$

masté sb. = tigaie? $^{6}/_{20}$ $^{6}/_{25}$

mater sb. (forma acuzativului serbocroat dela „mati") = mamă (în:) za moįu mater = pentru mama mea $^{18}/_{57}$. || Cf. måįe, måįkę, måmę

måț sb. = rând (de cărți) $^{2}/_{25}$, grămadă $^{39}/_{8}$

måțăc sb. = cotoiu $^{4}/_{47}$. || Cf. måțkę

måțehę sb. = (mamă) vitregă $^{8}/_{9}$ $^{8a}/_{5}$ $^{29}/_{1}$ $^{29}/_{10}$ $^{29}/_{12}$

mațiră vb. I = a măcinà $^{40}/_{4}$

måțkę sb. = pisică (?), cotoiu $^{4}/_{82}$*. || Cf. måțăc

mazilę sb. = coloare $^{32}/_{1}$

măcní vb. IV = a mişcà $^{1}/_{20}$* ~ cu sire = a se mişcà $^{36}/_{1}$. || Cf. macnivę'į, pomăcní, pomițę'į

măr sb. = mână $^{5}/_{24}$ $^{14}/_{6}$

măre adv. = mâne $^{5}/_{13}$ $^{16}/_{52}$

me pron. v. me(v)

medig sb. = medic, doctor $^{7}/_{15}$

méndulę sb. = migdală $^{30}/_{27}$

meno adv. (în:) nu de ~ = nu... altfel $^{27}/_{8}$. || Cf. almeno, odmăńe

merindå vb. I = a prânzì $^{12}/_{44}$

merindę sb. = prânz $^{5}/_{13}$ $^{5}/_{19}$ $^{12}/_{44}$ $^{18}/_{48}$ $^{40}/_{8}$. || Cf. obéd, podne

mesto (în:) na ~ de = în locul... $^{8a}/_{19}$, namesto = în loc (să...) $^{27}/_{8}$

mestru sb. = măiestru $^{13}/_{35}$. || Cf. mistru

mesurå vb. I = a măsurà $^{7}/_{38}$; a ținti (puşca) $^{17}/_{22}$*

metemtoga adv. = într'aceea $^{2}/_{30}$*

méturę sb. = mătură $^{5}/_{6}$

me(v), mę pron. = al mieu, a mea $^{4}/_{74}$ $^{5}/_{20}$

mę pron. v. me(v)

męre vb. III = a merge $^{4}/_{66}$ $^{4}/_{72}$ $^{4}/_{79}$ $^{5}/_{22}$ $^{13}/_{10}$ $^{30}/_{3}$ $^{40}/_{9}$, ~ ćå = a plecà $^{4}/_{5}$ $^{17}/_{27}$ $^{21}/_{8}$, ~ cuntro = a merge întru întâmpinare $^{4}/_{35}$, ~ zos = a coborî $^{13}/_{18}$, ~ fårę = a ieşì $^{27}/_{2}$, ~ nåzat

= a se întoarce $^{4}/_{79}$; ~ cu sănzele = se moşteneşte de-odată cu sângele $^{32}/_{4}$; ~ cu iå = a se culcà, a se împreunà (sexual) cu ea $^{9}/_{15}$ $^{9}/_{29}$; a na cuse mes = s'a făcut bucăţi $^{26}/_{24}$; l' mẹre = i se cuvine $^{31}/_{8}$; cum ăţ ~ ? = cum îţi merge $^{2}/_{43}$*; (+inf.) a vreà: mẹri muηcå vrei să mănânci? $^{2}/_{19}$ $^{2}/_{22}$, a se apucà (de) $^{35}/^{9}$. || Cf. i̯i, paså, homo

mic, mikẹ adj. = mic (de stat sau de ani) $^{1}/_{25}$ $^{6}/_{3}$ $^{6}/_{13}$ $^{15}/_{18}$ $^{25}/_{1}$, puţin $^{6}/_{6}$. || Cf. (opus) måre

milinẹ sb. = milă $^{4}/_{67}$

mil'ár sb. = mie $^{22}/_{33}$ $^{29}/_{12}$

mir sb. = pace (în:) na miru = în s. pe pace $^{2}/_{47}$ $^{15}/_{20}$, liniştit $^{21}/_{8}$

mirå vb. I = a mânà $^{18}/_{28}$ $^{18}/_{30}$ $^{27}/_{5}$

miseţ sb. = lună $^{10}/_{11}$ $^{29}/_{4}$

misẹ sb. = liturghie, slujbă $^{12}/_{33}$ $^{12}/_{43}$ $^{37}/_{2}$

misẹ'i̯ vb. IV = a amestecà $^{21}/_{3}$ $^{21}/_{15}$. || Cf. misì

misì vb. IV = a frământà (pânea) $^{17}/_{6}$, a umblà cu mânile prin..., a amestecà $^{16}/_{36}$*. || Cf. misẹ'i̯

mislẹ sb. = gând $^{21}/_{9}$

mislí vb. IV = a (se) gândì, a se răsgândì (absol.) $^{4}/_{50}$, (trans.) $^{4}/_{38}$ $^{4}/_{53}$ $^{4}/_{71}$ $^{10}/_{6}$ $^{22}/_{6}$, (+ de) a se gândi la... $^{10}/_{4}$; (+ dupa) $^{4}/_{49}$; (+ se...) a-şi bate capul dacă... $^{4}/_{49}$; (refl. + cum s. ke) $^{28}/_{18}$ $^{30}/_{29}$. || Cf. domislí, pomislí, nemislí, zmislí

mistru sb. = măiestru $^{14}/_{3}$. || Cf. mestru

mitẹ sb. = parte (din moştenire) $^{12}/_{54}$ leafă, simbrie $^{22}/_{30}$

mlåd, -ẹ, -o = (adj.) tânăr, mlådẹ misẹ $^{12}/_{38}$; (subst.) mlådi = june $^{15}/_{40}$ $^{20}/_{5}$, mlådẹ = fată tânără $^{8}/_{42}$ $^{10}/_{5}$ $^{29}/_{1}$. || Cf. mladíć

mladíć sb. = tânăr, flăcău, june $^{5}/_{1}$ $^{7}/_{5}$ $^{40}/_{1}$. || Cf. mlåd

mnå vb. I v. ămnå

mnavẹ'i̯ vb. IV v. ămnavẹ'i̯

mod sb. = fel $^{8}a/_{10}$

moi̯, moi̯a, pron. = al mieu, a mea $^{7}/_{41}$ $^{8}/_{8}$ $^{8a}/_{10}$ $^{12}/_{42}$ $^{14}/_{4}$, moi̯a = fiica mea $^{19}/_{38}$

molẹ sb. = buştean, trunchiu de copac $^{23}/_{8}$

molẹ'i̯ vb. IV = a tăià $^{30}/_{7}$*

morẹ sb. = moară $^{22}/_{21}$* $^{22}/_{34}$ $^{27}/_{3}$ $^{30}/_{1}$

morẹ'i̯ vb. IV = a trebuì $^{2}/_{38}$ $^{4}/_{10}$ $^{4}/_{15}$ $^{8}/_{16}$ $^{18}/_{34}$

mórinẹ sb. = un monstru 36

morivẹ'i̯ vb. IV = a trage de moarte $^{3}/_{2}$*

morski adj. = de mare $^{16}/_{63}$

mort, -ẹ adj. = mort $^{6}/_{7}$ $^{20}/_{20}$

morte sb. = moarte $^{20}/_{15}$

mosńe ($^{10}/_{39}$ $^{17}/_{19}$) şi mosńẹ ($^{5}/_{8}$ $^{6}/_{13}$ ($^{10}/_{39}$ $^{10}/_{41}$) sb. = pungă

movẹ'i̯ vb. IV refl. = a se mişcà $^{20}/_{14}$

mprinde vb. III v. ămprinde

mrsav, -ẹ adj. = slab $^{6}/_{3}$ $^{15}/_{18}$ $^{31}/_{2}$. || Cf. (opus) gr ås

mul sb. = catâr $^{3}/_{4}$*. || Cf. mulẹ

mulẹ'i̯ vb. IV = a sloboziì, a lăsà, a da drumul $^{16}/_{40}$ $^{22}/_{24}$ $^{22}/_{27}$

mul'ẹre sb. = nevastă, soţie $^{4}/_{35}$ $^{5}/_{23}$ $^{26}/_{25}$ (opus: fẹtẹ) $^{10}/_{6}$. || Cf. zenskẹ samiţẹ

mund adj. = (în:) mai̯ mund = mai mult $^{4}/_{23}$* $^{23}/_{15}$

muηcå vb. I = a mâncà $^{5}/_{20}$ $^{7}/_{23}$ $^{12}/_{44}$. || Cf. poi̯dí, muηcavẹ'i̯

muηcåt sb. = mâncare $^{6}/_{31}$ $^{17}/_{31}$ $^{18}/_{49}$ $^{22}/_{12}$

muηcavẹ'i̯ vb. IV = a mâncà $^{31}/_{1}$. || Cf. muηcå

muńít, -ẹ adj. = nebun, prost $^{5}/_{30}$

murí vb. IV = a murì $^{3}/_{2}$* $^{5}/_{54}$ $^{20}/_{20}$ $^{35}/_{1}$. || Cf. morivẹ'i̯

musåt, -ẹ adj., adv. = frumos $^{4}/_{32}$ $^{4}/_{53}$ $^{5}/_{17}$; cu ~u = cu frumosul $^{16}/_{67}$. || Cf. (opus) grumb

musę'i vb. refl. = a se da pe lângă (cineva), a se gudurà 30/6
muskę sb. = muscă 33/1
muski, -ę = (adj) bărbătesc 10/25; (subst.) bărbat 10/36 19/39. || Cf. muz, (opus) zenskę
mutast, -ę adj. = mut 24/10
mutăn, -nę, -no adj. = turbure 21/2
muțcà vb. I = a mușcà, a împunge 14/7 14/10
mutenic sb. = mucenic 38/1
muz sb. = bărbat 4/29*. || Cf. muski

N

n prep. conj. v. ăn 1/11; nu 1/17
na interj. = na! nați-l ~ 18/32 na-ț ~ 3/4 6/8 17/7
na prep. = la 4/88 19/2 19/7 21/6, ~ zădńin = la urmă 4/57; pe: ~ moiu dusu = zău! (verbal = pe sufletul mieu) 7/41; în 10/15 21/2, ~ miru = în pace 2/47, ~ cuse = în bucăți 26/24, ~ moi mod = în felul mieu 8a/10, ~ mesto = în loc 8a/18
namesto adv. v. mesto
na-miru adv. v. mir
namurę'i vb. IV v. ănamurę'i
naŋca adv. = și nici, nici chiar 10/7 10/13; ~ nu = nici un 16/31. || Cf. naŋke, aŋke
naŋke adv. = nici (nu) 2/33 37/2. || Cf. naŋca, aŋke
năp sb. = nap 41/7*
napulijón sb. = napoleon 10/32
náravsco adv. = (de) sigur, firește, bine înțeles (că)... 16/73
năs sb. = bot 18/30
nascút, -ę adj. = născut 4/51
năste vb. III = a naște (trans.) 4/36 4/37 (intrans.) 4/36*; (refl.) a se naște 4/36*. || Cf. rodí, cadę'
natento adv. = atent, cu băgare de seamă 17/40
na-ț interj. v. na

năzat adv. = iară 4/40, mai departe 4/44, 4/46, ~ de = pe din dărăt (opus: ănreńće) 35/1; (în legătură cu verbe) înapoi, din nou: obrní-se ~ = a se întoarce (înapoi) 4/74, ozivi ~ = a reînvià 4/79. || Cf. năzata, năzate
năzata adv. = înapoi 6/18, din nou 6/36. || Cf. năzat, năzate
năzate adv. = iară 8a/16 9/29, din nou 40/11, înapoi 12/20. || Cf. năzata, năzat
ncl'ide vb. III v. ăncl'ide
ncruní vb. IV v. ăncruní
ne adv. = nu 1/14* 4/11 4/84 6/5 12/9, ~ ~ = nu nu 8a/22. || Cf. nu
nebog(o) v. nebore
nebore, nebogo sb. (vocativ) = nenorocitule, nenorocito! 8a/7 18/14 26/11
nebrusí vb. IV = a ascuțì, a ciopli cu vârf 22/20
neca conj. = să 4/48 4/58, ke ~ = să 4/63 4/66. || Cf. se
negańę'i vb. IV refl. (= pasiv) = a se prigonì 15/20
nego conj. = (după comparativ) decât 31/8; (după negațiune) ci 4/44 4/47 8/12 31/6, ci numai 23/11, decât 4/19, decât, afară de... 7/21 10/30, nu... ~ = decât 4/77 18/38; măńće ~ = înainte de a..., până a (nu...) 4/61 6/19 40/6. || Cf. nogo
negru, nęgrę adj. = negru 2/18 6/20 18/45
neloví vb. IV 4/31*. || Cf. loví, poloví
nelozí vb. IV = a face (focul), a ațâță 2/9 8/5. || Cf. lozí, loziví
nemazę'i vb. IV (refl.) = a (se) unge, a se murdărì 32/1
némiga adv. (în:) nu-i ~ ístina = nici vorbă de așà ceva! 22/31
nemislí vb. IV (+ pre) = a se gândì (la...), a-și îndreptà gândul (la...) 4/90. || Cf. mislí, domislí pomislí, zmislí

nenavidn, -ę, -o adj. (+ **pre**) = invidios, pizmaş, $^{4}/_{32}$

nepí vb. IV = a bea (până la saturaţie), a-şi stinge setea $^{17}/_{10}$ $^{22}/_{17}$.|| Cf. **bę, popì**

nepisę'i vb. IV $^{4}/_{35}$*.|| Cf. **pisę'i, popisę'i, zepisę'i**

nepraví vb. IV = a drege $^{3}/_{25}$

nepri(i)ătel' sb. = duşman $^{8a}/_{15}$

nepuní vb. IV = a umpleà $^{21}/_{16}$, (+ **de...**) $^{29}/_{8}$

neputí vb. IV = (cu acuz. persoanei) a îndrumà, a sfătul, a da un sfat pentru drum $^{12}/_{8}$

nerastí vb. IV = a creşte $^{4}/_{86}$.|| Cf. **cręste, zrastí**

nesadí vb. IV = (+ **de**) a sădì tot $^{18}/_{21}$

nesí vb. IV = (+ **de...**) a semănà $^{18}/_{17}$.|| Cf. **semiră**

nespraví vb. IV = a adunà $^{38}/_{1}$.|| Cf. **spraví**

netegní vb. IV = a trage $^{3}/_{4}$* $^{22}/_{20}$.|| Cf. **trăze, potegní, netezę'i**

netezę'i vb. IV = (trans.) a trage la răspundere, a strânge cu uşa $^{11}/_{9}$; (refl.) a se ţineà strâns de..., a se trage de... $^{39}/_{12}$.|| Cf. **netegní**

neţisni, -ę, -o adj. = necurat: ~ **duh** = necuratul, dracul $^{18}/_{10}$

neverín sb. = vânt $^{30}/_{17}$

nevęstę sb. = mireasă, cumnată, noră $^{18}/_{49}$* $^{40}/_{8-9}$

nevrtí vb. IV = a da cep $^{17}/_{13}$

nezirí vb. IV refl. = a se uità, a privì $^{17}/_{5-6}$.|| Cf. **captă**

ni conj. = **nu...** ~ = nu... nici $^{4}/_{38}$ $^{21}/_{7}$, **nu ni** = nici nu, nu mai $^{4}/_{73}$, ~ nu... ~ = nici... nici $^{10}/_{6}$

nícacov, -ę = nici un fel de... $^{4}/_{89}$ $^{13}/_{37}$

nigdar adv. = niciodată $^{4}/_{50}$ $^{7}/_{21}$

nis adv. = nimic $^{4}/_{9}$ $^{4}/_{44}$, (+ **de**) $^{33}/_{1}$; **nis, nis** = nu există! nu poate fi vorba de... $^{15}/_{14}$; = **pe** ~ = pe nimic, de geaba $^{9}/_{13}$; **nu...** ~ = deloc $^{3}/_{4}$

niţúr, -ę pron. = (subst.) nimeni $^{1}/_{14}$ $^{10}/_{42}$ $^{12}/_{15}$ $^{13}/_{25}$ $^{21}/_{8}$ $^{25}/_{1}$ **nu** ~ = nimeni nu $^{22}/_{5}$; (adj.) nici un $^{13}/_{13}$ $^{29}/_{12}$

nįurbă vb. I v. **ănįurbă**

nmestí vb. IV v. **ănmestí**

nmestít, -ę adj. v. **ănmestít**

nmestivę'i vb. IV v. **ănmestivę'i**

nmeţă vb. IV v. **ănmeţă**

nmeţavę'i vb. IV v. **ănmeţavę'i**

nmisă vb. I v. **ănmisă**

no adj. v. **nov**

nogo conj. = (după negaţiune) ci $^{18}/_{37}$, (după comp.) decât $^{7}/_{7}$ $^{7}/_{19}$.|| Cf. **nego**

noį pron. = noi $^{2}/_{6}$ $^{3}/_{6}$ $^{4}/_{35}$

nopac adv. = pe dos $^{2}/_{19}$

nopte sb. = noapte $^{8}/_{23}$ $^{9}/_{1}$, **de** ~ = noaptea $^{6}/_{15}$ **zia si nopta** = ziua şi noaptea $^{6}/_{20}$, **nopta** = noaptea $^{8}/_{10}$, o ~ = într'o noapte $^{12}/_{4}$

nósiće adj. f. = însărcinată $^{9}/_{20}$

nov, -ę adj. nou $^{12}/_{9}$.|| Cf. (opus) **betă'r**

nreηće adv. **ănreηće**

nsură vb. I v. **ănsură**

ntrebă vb. I v. **ăntrebă**

ntru prep. v. **ăntru**

nu adv. = **nu** $^{1}/_{14}$* $^{4}/_{31}$, ~... **nego** = numai, nu... decât $^{4}/_{45}$.|| Cf. **ne**

nuc sb. = nuc $^{31}/_{5}$ $^{32}/_{3}$

nukę sb. = nucă $^{30}/_{24}$ $^{32}/_{3}$

nuntru adv. v. **ănuntru**

núscarle, núscarę pron. = (sb.) cineva $^{15}/_{7}$ oarecine $^{15}/_{28}$; (adj.) nişte $^{16}/_{36}$

nuscăt num. = câtva $^{4}/_{40}$ $^{4}/_{88}$

O

o conj. = sau: ~... ~ = sau... sau $^{16}/_{14}$.|| Cf. **ali**

o interj. = o! $^{6}/_{33}$

o prep. = la $^{38}/_{1}$

o pron. v. un

obabí vb. refl. = a naşte $^{9}/_{24}$.|| Cf. nåste, rodí, cadę'

obed sb. = prânz $^{4}/_{88}$ $^{12}/_{39}$.|| Cf. merindę

obeţí vb. IV = (cu dat. persoanei) a promite, a făgăduì $^{18}/_{48}$ $^{26}/_{12}$; — (refl.) a (se) făgăduì $^{8a}/_{5}$

obidí vb. IV = a se uità $^{9}/_{12}$ $^{9}/_{29}$

obisí vb. IV = a spânzurà $^{22}/_{20}$ $^{22}/_{36}$

oblac sb. = nour $^{18}/_{43}$

oblatí vb. IV refl. = a se murdărì $^{4}/_{91}$.|| Cf. pooblatí, nemazí

obolí vb. IV = a se îmbolnăvì $^{4}/_{53}$

obrní vb. IV = (trans.) a întoarce (+ cătra) $^{10}/_{25}$; (refl.) a se întoarce $^{4}/_{68}$ $^{5}/_{27}$ $^{10}/_{39}$ (+ nåzat) $^{13}/_{33}$.|| Cf. turnå

obrúţ sb. = cerc (de bute) $^{32}/_{2}$

obrvę sb. = sprânceană (Belulovici)

ocamení vb. IV = a se preface în stâncă, a împietrì $^{4}/_{66}$

ocameníṭ, -ę adj. = împietrit $^{4}/_{79}$

ocl'u sb. = ochiu $^{12}/_{37}$ $^{18}/_{45}$

ocnę sb. = fereastră $^{10}/_{18}$ $^{16}/_{29}$ $^{30}/_{7}$

ócoli (+ de) prep. = pe lângă $^{4}/_{63}$, pe la $^{5}/_{18}$, în jurul... $^{5}/_{16}$, împrejurul... $^{5}/_{24}$

ocruníṭ, -ę adj. = încununat $^{5}/_{15}$.|| Cf. ăncruní

ocrvaví vb. IV = a umpleà de sânge $^{23}/_{15}$

ocrvavít, -ę adj. = însângerat, plin de sânge $^{22}/_{8}$ $^{23}/_{14}$

oderí vb. IV = a belì, a jupuì, a trage pielea $^{3}/_{4}$• $^{8}/_{44}$ $^{22}/_{36}$ $^{30}/_{7}$.|| Cf. oderivę'i

oderivę'i vb. IV $^{3}/_{4}$•

odgovorí vb. IV = a răspunde $^{4}/_{61}$. || Cf. respondí, rispondí

odlănţí vb. IV refl. = a se hotărî, a se decide $^{6}/_{16}$•.|| Cf. deţidę̆i

odmăńe adv. nu... ~ = nu altceva decât $^{18}/_{24}$•.|| Cf. almeno

odoćę'i vb. IV = zărì? $^{18}/_{60}$

odovă'ţ sb. = văduv $^{10}/_{9}$

odoviţę sb. = văduvă $^{11}/_{1}$

ohl interj. = oh! $^{26}/_{11}$ $^{28}/_{5}$

ogrebí vb. IV refl. = a se zgârià $^{19}/_{20}$

ogrebít, -ę adj. = zgâriat $^{19}/_{21}$

ogńiste sb. = vatră $^{20}/_{3}$ $^{40}/_{9}$

oho, óholę, óholo adj. = fudul $^{13}/_{8,9}$

ohó interj. = oho! $^{11}/_{11}$

oholije sb. = fudulie $^{10}/_{21}$

oje sb. = oaie $^{9}/_{1}$ $^{9}/_{29}$ $^{15}/_{18}$ $^{22}/_{20}$.|| Cf. arét

ojeví vb. IV refl. = a da un semn de vieaţă $^{9}/_{3}$

oltår sb. = altar $^{16}/_{63}$

om sb. = om, bărbat $^{4}/_{29}$ $^{5}/_{19}$ $^{9}/_{21}$ $^{15}/_{18}$ $^{23}/_{8}$

ontrat adv. = atunci $^{4}/_{19}$

oprostí vb. IV (+ dat. persoanei) = a iertà $^{5}/_{32}$ $^{6}/_{33}$ $^{8}/_{43}$ $^{15}/_{14}$.|| Cf. otprostí

oputę sb. = nojiţă de opinci $^{22}/_{4}$•

ortolån sb. = grădinar $^{8a}/_{9}$.|| Cf. vrtulån, jardinér

os sb. = os $^{31}/_{2}$

oslobodí vb IV = a eliberà $^{4}/_{72}$

osn num. = opt $^{9}/_{14}$ $^{19}/_{7}$

osnazí vb. IV = a curăţì $^{1}/_{13}$• $^{22}/_{22}$ $^{22}/_{23}$.|| Cf. snazì

ostår sb. = birtaş, cârciumar $^{9}/_{28}$ $^{17}/_{8}$ $^{17}/_{9}$

ostarije sb. = birt $^{9}/_{26}$ $^{10}/_{22}$. || Cf. locåndę

otâjnę sb. = taină, secret $^{37}/_{2}$

otarí vb. IV refl. = a se curăţì, a se şterge $^{30}/_{6}$

otcupí vb. IV = a răscumpărà, a revenì asupra unei învoieli $^{18}/_{11}$

oteţ sb. = tată (în:) za moga oţa = pentru tatăl mieu $^{18}/_{57}$. || Cf. ţâţe

otopí vb. IV refl. = a se înecà $^{7}/_{33}$ $^{14}/_{6}$ $^{17}/_{60}$.|| Cf. potopí

otoţí vb. IV = a scurge $^{9}/_{5}$ $^{9}/_{12}$

otprostí vb. IV (+ dat. persoanei) = a iertà $^{16}/_{67}$.|| Cf. oprostí

oţ adv. = încoace $^{22}/_{3}$.|| Cf. oţa

oța adv. = încoace 16/14 22/7 || Cf. oț.
oța sb. v. **oteț**
ov sb. = ou 1/4 37/2
ovés sb. = ovăs 32/2
ozeńa sb. art. = mire 15/9 40/6. || Cf. **nevęstę frăjar**
oziví vb. IV = **~năzat** = a reînvià 4/79 7/5. || Cf. **zivi**

P

pac adv. conj. = după aceea, apoi, pe urmă 4/66 4/78, **~ pocle** 40/3; deci 8/14; şi 1/18* 26/12. || Cf. **pocle, potle, apoj**
pajsi = de Ailanthus (plantă) 25/1
palâț sb. = palat 6/12
palí vb. IV = a pălí, a arde 8a/14. || Cf. **ârde, ămprinde, zepalí**
pâmetăn, -tnę, -tno adj. = cuminte, înţelept 7/42 21/6
pâminte sb. = minte, pricepere, memorie (în:) **ănmețavę'j pâminta** = a creşte cu pricepere 4/53
pâr sb. = pereche 11/5 40/5
parí vb. IV = a se prinde (în rămăşag) 8/11
pârăt sb. parte 4/62*. || Cf. **pârte, bândę**
pârte sf. = (în expresia) **de ~** (+ gen.) de partea (cuiva) 40/8. || Cf. **bândę, pârăt**
pasâ vb. I def. (numai la imper.) = a merge 5/10, **~ ćâ** = a plecà 13/31 17/7
pasâde sf. plur. = tacâm 4/90
pascavę'j vb. IV = a paşte (boii, etc.) 9/29 28/10. || Cf. **pâste**
pâstărc sb. = fiu vitreg 10/13
pâstărkę sb. = fiică vitregă 29/1 29/12
pâste vb. III = a paşte (boii, etc.) 5/1 6/1
pastír sb. = păstor 9/1. || Cf. **țobân**
pât sb. = pat 5/4 6/31 21/20
patí vb. IV = a suferí 16/74
pâtru num. = patru 7/26

păra prep. = până 18/40. || Cf. **păr-la, pira**
păre sb. = pâne 4/56 5/24 7/11 7/27 17/2 17/3 37/2. || Cf. **hleb**
păr-la prep. = până la 7/29 18/41. || Cf. **păra, pira, pir-la**
părvi, -ę num. = întâiul, întâia 38/1. || Cf. **prvi**
pecât sb. = păcat 12/43 16/65
peclivę'j vb. IV = a cerşì 12/38
pecl'ar sb. = cerşetor 18/36
pehní vb. IV = a împunge 35/1
pekl'ivę'j v. **pecl'ivę'j**
pemint sb. = pământ 4/90 5/13 27/9
pena adv. conj. (în:) **~ căn** = abià (că) 4/51
per prep. (în:) **~ forța** = cu tot dinadinsul 4/63, **per ța țe** = pentrucă 8/10
per sb. = păr 4/73 10/25
perké conj. = căci 4/66 5/24
pet num. = cinci 38/1. || Cf. **țint**
Petru n. pr. = Petru 7/1 11/1
pezę'j vb. = a apăsà 31/13*
picún sb. = săpoiu 7/32 18/17
pijât sb. = farfurie, blid 2/19 4/90
pinez sb. = ban(i) 7/13 7/33 12/7 16/22 28/11
pir sb. = (ospăț de) nuntă 15/4
pira prep. = până 18/21 18/37; **~ la** = până la 7/26 12/26, **~ n** = până în 25/1. || Cf. **păra, păr-la, pir-la**
pir-la prep. = până la 15/24. || Cf. **păra, păr-la, pira**
pisâ vb. IV intr. = a se pişà 9/4
pisę'j vb. IV = a scrie 4/36 4/38 4/48. || Cf. **nepisę'j, popisę'j, zepisę'j**
pisę'jt, -ę, -o adj. = scris 9/14
pisivę'j vb. IV = a scrie 4/95 10/3. || Cf. **pisę'j**
pistolę sb. = pistol 28/13
pițór sb. = picior 8/31 8/37 8a/15
plâće sb. = plată, răsplată 7/9 12/6 20/21, **za plâću** = ca răsplată 36/2; bacşiş 5/22

plåsćeniţę sf. = plåsteniţe $^{40}/_{13}$* $^{40}/_{13}$.|| Cf. brăv, cåniţę

plåsteniţę sb. = brâu lat şi subţire $^{40}/_{13}$.|| Cf. brăv, cåniţę

platí vb. IV = a plătì $^{10}/_{32}$ $^{21}/_{20}$ $^{21}/_{22}$, (cu acuz. persoanei) $^{11}/_{9}$; a răsplătì $^{4}/_{35}$

platít, -ę adj. = plătit $^{2}/_{44}$

plănze vb. III (intr.) a plânge $^{4}/_{29}$ $^{4}/_{63}$ $^{4}/_{66}$ $^{4}/_{72}$ $^{4}/_{78}$ $^{17}/_{32}$ $^{30}/_{26}$, (refl.) a plânge $^{17}/_{33}$ $^{17}/_{43}$

plegní vb. IV refl. = a se plecà $^{32}/_{1}$

pletivę'i vb. IV = a împletì $^{10}/_{4}$

pliví vb. IV = a înotà la suprafaţă, a plutì $^{4}/_{34}$*

plug sb. = plug $^{5}/_{25}$

pl'erdavę'i vb. IV = a pierde (mereu) $^{8}/_{30}$

pl'ęrde vb. III = (trans.) a pierde $^{5}/_{34}$ $^{18}/_{5}$ $^{31}/_{8}$ (opus dobndí) $^{18}/_{28}$; (refl.) a se pierde $^{4}/_{63}$ $^{4}/_{69}$ $^{39}/_{10}$

pl'ir, -ę, -o adj. = plin $^{16}/_{64}$ $^{29}/_{11}$ (+ de) $^{21}/_{16}$

po prep. = câte $^{4}/_{44}$*; după: urę ~ urę una după alta $^{4}/_{6}$* $^{9}/_{16}$; pe: ~imenu pe nume $^{37}/_{3}$, (serveşte spre a formà adverbe) ~ siromåski = ca săracii, sărăceşte $^{4}/_{53}$, po malo = încet $^{16}/_{41}$

po sb. (+ de) = jumătate $^{10}/_{25}$ $^{12}/_{47}$ $^{26}/_{24}$ $^{37}/_{2}$ — po di „jumătate" (se poate împreunà cu pron. persoanei a treia:) pódije = jumătate (verbal: jumătate din el) $^{18}/_{56}$ $^{23}/_{3}$, pódija = mijloc $^{20}/_{18}$* (verbal: jumătatea ei).|| Cf. pode, poloviţę, podne

pobalí vb. IV = a rupe (de pe crăngi) $^{32}/_{3}$

poberí vb. IV $^{1}/_{11}$*

pobirę'i vb. IV = a adunà, a culege $^{1}/_{11}$ $^{5}/_{27}$ $^{40}/_{3}$

pocle adv. conj. = atunci $^{4}/_{25}$, după aceea $^{4}/_{66}$, apoi $^{4}/_{28}$, după ce $^{4}/_{54}$.|| Cf. potle, pac, apoi

pocorę sb. = pocăinţă $^{16}/_{74}$; fåte ~ = a ispăşì $^{29}/_{12}$

pode adv. = mijloc $^{31}/_{2}$.|| Cf. po

pódija cf. po

pódije cf. po

podne sb. = amiaz $^{5}/_{18}$ $^{18}/_{21}$ $^{22}/_{12}$ $^{38}/_{1}$

podilí vb. IV = a împărţì $^{38}/_{1}$

podvezńę sb. = jartieră $^{40}/_{16}$

pogåţe sb. = turtă $^{12}/_{7}$ $^{18}/_{20}$

pogl'edí vb. IV = a privì, a se uità $^{14}/_{1}$ $^{18}/_{57}$ $^{30}/_{8}$.|| Cf. captå

pogodí vb. IV refl. = a se tocmì, a se învoì, a se ajunge, a cădeà de acord $^{5}/_{1}$ $^{23}/_{3}$

pogodvę sb. = tocmeală, condiţie $^{18}/_{54}$

pogovarę'i vb. IV refl. = a povestì $^{4}/_{2}$* $^{4}/_{25}$.|| Cf. pogovorí

pogovorí vb. IV refl. = a se vorbì, a se înţelege $^{5}/_{13}$, a sta de vorbă $^{5}/_{22}$.|| Cf. pogovarę'i

pogubít, -ę adj. = pierdut $^{8}/_{44}$

pohití vb. IV = a aruncà $^{14}/_{8}$ $^{17}/_{31}$.|| Cf. hití

poidę'i vb. IV refl. = a se văicărà $^{4}/_{29}$* (+ dupa) $^{4}/_{63}$.|| Cf. poidí, poidivę'i

poidí vb. IV = a mâncà (de tot), a consumà $^{6}/_{31}$ $^{15}/_{20}$ $^{18}/_{50}$ $^{30}/_{20}$.|| Cf. muηcå, poidę'i, poidivę'i

poidiví vb. IV $^{4}/_{29}$*.|| Cf. poidí, poidę'i, muηcavę'i

poledít, -ę, -o adj. = îngheţat $^{4}/_{68}$*

polnoćniţe sb. = slujbă la miezul nopţii (în ziua de Crăciun) $^{38}/_{1}$

poloví vb. IV = a prinde (din apă), a pescuì $^{4}/_{51}$*.|| Cf. loví, neloví

poloviţę sb. (acuz. poloviţu II § 127) = jumătate, mijloc $^{10}/_{12}$ $^{22}/_{24}$ $^{31}/_{5}$.|| Cf. po

pol'e sb. = câmp(ie) $^{15}/_{19}$.|| Cf. campåńe

pol'ubí vb. IV = a se iubì, a se drăgostì: ţi se cu iå pol'ubire $^{15}/_{45}$.|| Cf. l'ubí

pomagańé = ajutor! $^{29}/_{11}$

pomålo v. målo

pomăcnì vb. IV = a mutà $^{3}/_{5}$*.||

Cf. măcnì, pomițẹ́i

pometí vb. IV = a mătură $^{5}/_{5}$

pomislí vb. IV = a se gândì $^{4}/_{79}$ $^{6}/_{5}$.|| Cf. mislí, domislí

pomițẹ́i vb. IV = a mută $^{3}/_{5}$*. || Cf. măcní, pomăcní

ponăț sb. = miezul nopții $^{32}/_{2}$ $^{40}/_{14}$

ponudí vb. IV = a îmbià cu..., a oferì $^{16}/_{16}$ $^{17}/_{2}$

pooblatí vb. IV = a murdărì $^{4}/_{90}$.|| Cf. oblatí

pope sb. (vocativ) = popo $^{16}/_{78}$.|| Cf. prevt

popadí vb. IV = a apucà, a înhățà $^{26}/_{20}$

popí vb. IV = a bea (tot), a golì bând $^{9}/_{13}$ $^{9}/_{14}$ $^{20}/_{12}$ $^{30}/_{28}$.|| Cf. bẹ, nepí

popisẹ́i vb. IV $^{4}/_{38}$*.|| Cf. pisẹ́i, nepisẹ́i, zepisẹ́i

popraví vb. IV = ? $^{36}/_{1}$

porc sb. = porc $^{10}/_{43}$ $^{15}/_{18}$ $^{17}/_{28}$ $^{17}/_{29}$ $^{20}/_{7}$ $^{30}/_{1}$

pored(ă)n, -dnẹ, -dno adj. = rău $^{6}/_{10}$ $^{11}/_{9}$ $^{37}/_{1}$.|| Cf. (opus) bur

porkẹ sb. = scroafă $^{10}/_{43}$

portavẹ́i vb. IV = a purtà $^{8a}/_{4}$

portẹ́i vb. IV = a importà: mii̯e nu portẹ́ = pe mine nu mă importă $^{22}/_{22}$

portún sb. = poartă: use de ~ $^{13}/_{17}$

poscapà vb. I = ~ ćà = a plecà (de tot) $^{13}/_{29}$.|| Cf. scapà

posețí vb. IV = a tăià $^{8}/_{23}$ $^{8a}/_{10}$

posluzí vb. IV = a slujì $^{4}/_{89}$

posmradí vb. IV = a-și face treaba, a se căcà $^{16}/_{42}$ $^{16}/_{46}$

posmradít, -ẹ adj. = căcat $^{16}/_{51}$

posndí vb. IV = a împrumutà (dela cineva) $^{8}/_{28}$

posńí vb. IV = a începe $^{4}/_{58}$ $^{4}/_{72}$ $^{4}/_{91}$ $^{4}/_{92}$ $^{8}/_{45}$

postén, -ẹ, -o = cum-se-cade, cinstit $^{10}/_{20}$ $^{28}/_{11}$

postolẹ sb. = gheată, încălțăminte $^{16}/_{9}$ $^{20}/_{9}$ $^{31}/_{7}$

potabakẹ́i vb. IV refl. = a fumà (tot) $^{16}/_{17}$.|| Cf. tabakẹ́i

potănzí vb. IV refl. = a se plânge $^{37}/_{3}$

pótcovẹ sb. = potcoavă $^{4}/_{61}$.|| Cf. copitẹ

potcui̯í vb. IV = a potcovì $^{31}/_{8}$ $^{31}/_{10}$

potcui̯ít, -ẹ adj. = potcovit $^{31}/_{9}$

potegní vb. IV = a trage $^{27}/_{11}$ $^{40}/_{13}$.|| Cf. netegní, trâze

potle adv. = după aceea $^{10}/_{9}$ $^{13}/_{37}$, de atunci $^{15}/_{32}$, de atunci înainte $^{7}/_{43}$.|| Cf. pocle, pac, apoi̯

potóc sb. = gârlă, vale $^{24}/_{8}$

potopí vb. IV refl. = a se înecà $^{17}/_{33}$

potribẹ sb. = necesitate: i̯e potriba = trebuie $^{4}/_{13}$; za potribu = de nevoie $^{10}/_{21}$

potuțí vb. IV-a = a omorî $^{1}/_{25}$*|| Cf. tuțí, stuțí

povadí vb. IV ~ fârẹ = a scoate (afară) $^{17}/_{34}$.|| Cf. zvadì

povețerkẹ sb. = cina a doua, mâncare după cină $^{20}/_{4}$

pozdraví vb. IV = a salutà $^{18}/_{47}$ $^{37}/_{3}$

prâg sb. = prag $^{39}/_{4}$

prâh sb. = praf $^{20}/_{12}$

prav, -ẹ adj. = adevărat $^{8}/_{12}$

pravo = (adv.) cu dreptate, după dreptate $^{8}/_{14}$ $^{26}/_{21}$; (subst.) adevăr $^{17}/_{23}$; ~-i̯ = fii bun bucuros $^{17}/_{23}$

prâzăn, -znẹ, -zno adj. = gol $^{9}/_{21}$ $^{21}/_{2}$.|| Cf. go

prăηga adv. = pe lângă $^{8}/_{38}$ $^{14}/_{1}$ $^{16}/_{72}$.|| Cf. priηga

pre prep. = pe $^{4}/_{30}$ $^{4}/_{48}$ $^{4}/_{70}$, prin $^{4}/_{60}$ $^{7}/_{1}$ $^{11}/_{1}$ $^{12}/_{25}$ $^{16}/_{72}$ $^{30}/_{10}$, în $^{1}/_{9}$ $^{8a}/_{1}$ $^{4}/_{42}$, la $^{10}/_{17}$ $^{15}/_{4}$ $^{16}/_{29}$, către $^{24}/_{8}$; drept $^{20}/_{21}$.|| Cf. pri

predomislí vb. IV refl. = a se răzgândì $^{12}/_{37}$.|| Cf. domislí

prende adv. = pe unde $^{4}/_{79}$ $^{8}/_{31}$ $^{18}/_{25}$ $^{23}/_{10}$

previse adv. = prea tare, foarte 4/66

prevt sb. = preot 5/2 13/36 12/32

pri prep. cf. pri su

prico adv. prin 32/1

pricopę́i vb. IV = a săpà (din nou) 8/23 18/17.|| Cf. scopę́i, rezcopę́i

pricopę́it, -ę adj. = săpat (din nou) 14/2

pricrizí vb. IV = (trans.) a face cruce asupra cuiva 37/1; (refl.) a-şi face cruce 35/1

pricrizít, -ę adj. = care şi-a făcut cruce 31/1

prijåtel' sb. = prieten 16/57 30/8.|| Cf. neprijåtel', prijåtel'iţę

prijåtel'iţę sb. = prietenă 20/4.|| Cf. prijåtel'

prikiní vb. IV = (trans.) a frânge 5/3; (intrans.) a se frânge 5/1

primí vb. IV = a primì 26/15

prin prep. = prin 4/58

printru prep. = prin, printre 5/12

priŋga adv. = pe lângă 8a/13 30/6, pe la 11/9 40/8.|| Cf. prăŋga

pripraví vb. IV = a pregătì 2/19* 4/62 26/12|| Cf. pripravl'ę́i

pripravl'ę́i vb. IV 2/19*

priste prep. = peste 8/4 8a/15 15/30 20/18; prin 30/8

pistrasí vb. IV refl. = a se sperià 4/94.|| Cf. strasí

prisu prep. = pe sub 5/6 18/67

privarí vb. IV = a înşelà, a păcălì 7/38 12/49 16/79

privolí vb. IV = a se învoì, a acceptà 7/3

probí vb. IV = a rupe lovind, a sparge 9/12 9/29

proclét sb. = blăstămat 37/2

prol'í vb. IV = a vărsà 30/26

prope adv. v. aprope

prospí vb. IV = a vărsà, a risipì, a răspândì 22/36

prosâţ sb. = peţitor 40/1

potocó sb. = protocol, catastif 15/25

provę́i vb. IV = a încercà, a probà 10/30

(prsort = prsút)

prsten sb. = inel 13/51 16/37 16/51

prsút sb. = şuncă 14/24 19/30

prvi, -ę num. = întâiul, întâia 2/40 4/8 4/51 8/7 10/26; (adv.) întâia oară 13/45.|| Cf. părvi

pucní vb. IV = a pocnì, a se sparge 37/2

pucsę sb. = puşcă 12/37 17/15

pulentę sb. = mămăligă, polenta 39/3 39/4

pul' sb. = puiu 1/6 39/6 40/5; pasăre 4/61 4/73 4/92 30/16

pumăn sb. = pumn 13/36

punto v. ămpunto, in punto

pure vb. III = a pune 4/33 4/46 5/9 7/7 8/14, (refl.) 4/50; m-ń-a-v-o pus! = mi-a făcut-o! 17/25 19/22

purtà vb. I = a purtà 5/18 8/12, (refl.) 17/28; a duce pe sus 16/74 16/73; portę muŋcà = duce de mâncare 22/5, ~ cà 26/25

pusí vb. IV = a suflà 24/8

pustińe sf. = pustie 6/20 13/54 30/10

putę' vb II = a puteà 1/17 4/15 4/54 4/35 4/66 4/77 9/23 10/43 24/8; io-m putút avzí ke... = am prins de veste că... 19/3

putnic sb. = drumeţ 31/8

puţ sb. = puţ 23/4

puz sb. = un fel de scoică (cr. puž „melc") 16/63*

R

rabí vb. IV = a trebuì, a fi de folos, necesar 1/3

råda adv. = bucuros 15/21; l-a vut råda = îl plăceà 6/15

råj sb. = raiu 8a/26

rakije sb. = rachiu 31/12

ramarę' vb. III = a rămâneà 7/8 8/22 15/16 20/3

ramniţę sb. = şes $^{31}/_{5}$
râno adv. = de dimineaţă, timpuriu $^{29}/_{4}$
rapój adv. = din nou $^{10}/_{28}$ $^{10}/_{29}$.|| Cf. apój, ropój
rastrzénâk sb. = zdrenţăros, sărântoc $^{10}/_{32}$.|| Cf. restrzę'jt
rată vb. I v. arată
râţe = (adj.) rece $^{9}/_{11}$ $^{8a}/_{7}$; (sb.) frig, ger $^{29}/_{4}$.|| Cf. hlădăn, (opus) cąd
râţę sb. = raţă $^{30}/_{19}$
raţún sb. = socoteală $^{9}/_{15}$
rebă'ţ sb. = vrăbete $^{18}/_{48}$ $^{18}/_{55}$ $^{18}/_{56}$
regâl sb. = dar, prezent $^{12}/_{6}$ $^{12}/_{7}$ $^{12}/_{54}$
reńće adv. = înainte $^{4}/_{66}$.|| Cf. ănreńće, ăntru
rescl'ide vb. III = a deschide $^{2}/_{31}$ $^{8a}/_{5}$ $^{13}/_{21}$
rescl'ís, -ę adj. = deschis $^{2}/_{40}$
rescopę'j vb. IV = a desgropà $^{3}/_{4}$
rescúţ, -ę adj. = desculţ, -ă $^{30}/_{28}$
reseţí vb. IV = a tăià, a despicà, $^{8}/_{31}$
resparti vb. IV = a împărţi, a despărţi $^{7}/_{39}$.|| Cf. rezdilí
respol'â vb. I refl. = a se desbrăcà $^{10}/_{43}$ $^{16}/_{70}$.|| Cf. (opus) (ă)nmestí
respondí vb. IV = a răspunde $^{4}/_{23}$.|| Cf. rispondí, odgovorí
restărgní vb. IV = a rupe, a sfâşià $^{4}/_{31}$ $^{32}/_{2}$
restegnít, -ę adj. = întins $^{20}/_{17}$
restrzę'jt, -ę adj. = zdrenţos $^{10}/_{15}$ $^{21}/_{18}$.|| Cf. rastrzeńâk
rezbí vb. IV = (trans.) a rupe, a stricà $^{18}/_{13}$, (refl.) a se sparge $^{39}/_{12}$
rezdilí vb. IV = refl. a se despărţi $^{31}/_{22}$.|| Cf. respartí
rez(d)roní vb. IV refl. = a se surpà, a se dărâmà, a se nărui $^{21}/_{3}$
rezikę'j vb. IV = a riscà, a nu se da în lături, a nu sta pe gânduri, a nu se codì $^{5}/_{24}$
reziadí vb. IV refl. (+ pe) = a se mânià $^{4}/_{47}$ $^{22}/_{15}$.|| Cf. jadí
reziezdí vb. IV = a descălecà $^{17}/_{20}$. Cf. jezdí, zejezdí
rezlegâ vb. I = a deslegà $^{4}/_{82}$ $^{16}/_{77}$ $^{26}/_{15}$
rezveselí vb. IV refl. = a se bucurà $^{4}/_{93}$.|| Cf. veselí
ribâr sb. = pescar $^{4}/_{51}$
ribę sb. = peşte $^{4}/_{34}$ $^{18}/_{26}$
ris sb. = râs (un monstru) 35
rispondí vb. IV = a răspunde $^{8a}/_{18}$.|| Cf. respondí, otgovorí
rmâr sb. v. armâr
robę sb. = haină $^{6}/_{29}$ $^{10}/_{25}$ $^{16}/_{9}$ $^{30}/_{20}$
rod sb. = neam $^{8}/_{44}$.|| Cf. familije
rodí vb. IV = a naşte $^{4}/_{30}$ $^{4}/_{42}$ $^{19}/_{31}$ (?).|| Cf. nâste
roditel' sb. plur. = părinţi $^{4}/_{53}$
rodvinę sb. = rubedenie $^{18}/_{45}$ $^{40}/_{5}$
roj sb. = roiu $^{14}/_{5}$
rojs, -ę adj. = roşu $^{35}/_{1}$
rompę'j vb. IV = a bate (la uşă) $^{15}/_{7}$ $^{21}/_{9}$.|| Cf. tuţí
ropój adv. = apoi $^{2}/_{16}$, înapoi $^{38}/_{1}$, din nou $^{38}/_{1}$.|| Cf. rapój, apój
rov sb. = şanţ, brazdă $^{40}/_{12}$*
rovinę'j vb. IV = a stricà, a ruinà $^{19}/_{39}$.|| Cf. sundrę'j
rozę sb. = floare $^{5}/_{15}$
rózițę sb. = floricică $^{5}/_{16}$ $^{8a}/_{11}$, trandafir $^{40}/_{3}$
rubidę sb. = mărăcine, rug $^{15}/_{25}$ $^{20}/_{17}$
rucavițę sb. plur. = mânuşi $^{21}/_{8}$*.|| Cf. guânti
rugâ sb. I = a rugà $^{4}/_{63}$ $^{5}/_{31}$ $^{10}/_{44}$ $^{12}/_{34}$, (+ke neca) $^{4}/_{66}$ (+neca) $^{4}/_{59}$
rukę'j vb. IV = a mormăì $^{15}/_{18}$ $^{37}/_{3}$
rusire sb. = ruşine: vut-a ~ $^{4}/_{7}$ l'-a fost ~ $^{4}/_{9}$ $^{4}/_{13}$|| Cf. srâmotę
ruţeńe = dejun $^{40}/_{8}$
ruţí vb. IV = a dejunà $^{31}/_{13}$ $^{40}/_{3}$

S

sa adv., conj. = atunci $^{3}/_{4}$, în astfel de împrejurări $^{10}/_{21}$; se nu... ~ $^{18}/_{13}$

(cf. **alora**, **atunțe**); dar, dară, doar $^{15}/_{28}$ $^{8}/_{38}$ $^{5}/_{21}$ $^{5}/_{33}$; **se** (+ cond.) ... ~ (cond. +) = dacă..., (atunci)... $^{1}/_{35}$; (introduce o întrebare) oare, dar, ei $^{22}/_{9}$ ~ **țe**? = cum, dar ce, oare? $^{1}/_{15}$* $^{5}/_{19}$ $^{17}/_{13}$ $^{17}/_{37}$ $^{21}/_{11}$ $^{18}/_{23}$ $^{22}/_{28}$. || Cf. **aså**

såbl'e sb. = sabie $^{8}/_{31}$ $^{20}/_{15}$ $^{20}/_{18}$

saki, -a, -o pron. = fiecare, tot $^{4}/_{79}$ $^{6}/_{14}$ $^{8}/_{5}$ $^{8}/_{45}$ $^{36}/_{2}$, oricare $^{24}/_{2}$; **de saco țe** = îndată ce, după ce $^{5}/_{20}$, **magazinu de saco** = magazin universal $^{37}/_{2}$

samițę sb. = femeie $^{10}/_{45}$

samo adv. = numai $^{4}/_{57}$ $^{6}/_{11}$ $^{6}/_{17}$ $^{9}/_{29}$ $^{30}/_{22}$ $^{31}/_{8}$, (+ restrictivul) $^{9}/_{26}$, (+ **neca**) $^{30}/_{22}$ $^{31}/_{8}$, (+ **se**) $^{36}/_{2}$

samoć adv. = numai $^{4}/_{90}$

såpę sb. = suflare $^{33}/_{1}$. || Cf. **suflet**

såpte num. = șapte $^{14}/_{10}$ $^{19}/_{2}$

såre sb. = sare $^{36}/_{1}$

såse num. = șase $^{6}/_{24}$ $^{10}/_{11}$

satú, satulę adj. = sătul $^{17}/_{4}$

saturå vb. I = a sătură $^{9}/_{10}$ $^{17}/_{3}$

såv, såvę v. **asåv**

sămă'ń sb. = târg, iarmaroc $^{9}/_{26}$ $^{17}/_{48}$

sănze sb. = sânge $^{4}/_{92}$ $^{8a}/_{17}$ $^{32}/_{4}$ $^{35}/_{1}$

săr, -ę adj. = sănătos $^{7}/_{8}$ $^{7}/_{19}$ $^{21}/_{2}$. || Cf. (opus) **boln**

scadå vb. I = a scăldà $^{23}/_{4}$

scalinę sb. = treaptă, scară $^{16}/_{72}$

scånd sb. = masă $^{4}/_{89}$ $^{4}/_{90}$

scapå vb. I = a fugì, a o tulì, a o șterge $^{8a}/_{8}$ $^{17}/_{33}$ $^{30}/_{26}$, ~ **ćå** = a se îndepărtà zburând repede $^{4}/_{76}$*, a o tulì $^{9}/_{17}$; (refl.) a fugì, a dispăreà $^{30}/_{28}$. || Cf. **poscapå**

scapulę'i vb. IV = a scăpà, a salvà, a eliberà $^{8a}/_{8}$ $^{20}/_{15}$, (refl.) a se salvà, a se eliberà $^{20}/_{15}$ $^{39}/_{13}$

scartåțę sb. = perie $^{16}/_{51}$

scodę = păcat, pagubă! $^{5}/_{34}$

scopę'i vb. IV = a săpà, a scoate săpând $^{7}/_{33}$. || Cf. **pricopę'i**, **rescopę'i**, **zekopę'i**

scorńę sb. = cizmă $^{17}/_{35}$

scoro adv. = aproape, mai $^{15}/_{56}$. || Cf. **doboto**

scoți vb. IV = a sărí $^{30}/_{7}$ $^{32}/_{1}$ $^{39}/_{4}$, ~ **zos** $^{4}/_{70}$ ~ **fårę** $^{6}/_{35}$ $^{13}/_{6}$

scrińe sb. = ladă, tron $^{20}/_{1}$. || Cf. **båŋkę**

scrob sb. = păpară, jumări $^{6}/_{20}$

scrozi de prep. = prin $^{7}/_{21}$ $^{20}/_{8}$

scudelę sb. = blid, strachină $^{29}/_{5}$

scuhę'i vb. IV $^{2}/_{6}$*. || Cf. **cuhę'i**, **cuhivę'i**

sculå vb. I refl. = a se sculà $^{7}/_{7}$ $^{7}/_{8}$ $^{7}/_{20}$ $^{9}/_{29}$ $^{40}/_{15}$

scul'e sb. = gaură, groapă $^{9}/_{16}$ $^{19}/_{5}$

scundavę'i vb. IV $^{4}/_{31}$*. || Cf. (a)**scunde**

scunde vb. III v. **ascunde**

scupa adv. = împreună, unul cu altul $^{4}/_{54}$ $^{6}/_{6}$

scur, -ę, -o adj. = întunecos $^{6}/_{20}$

scusę'i vb. IV = **se fåțe** ~ = se face că nu știe $^{17}/_{43}$

scutå vb. I v. **ascutå**

se conj. = să $^{4}/_{11}$ $^{4}/_{18}$ $^{8}/_{3}$ $^{20}/_{15}$ $^{22}/_{29}$ $^{23}/_{3}$; dacă $^{4}/_{11}$ $^{4}/_{16}$ $^{4}/_{35}$ $^{4}/_{49}$ $^{8}/_{19}$ $^{20}/_{16}$ $^{21}/_{7}$ $^{22}/_{3}$ $^{27}/_{33}$ $^{25}/_{1}$

se pron. v. **sev**

secårę sb. = secară $^{27}/_{13}$ $^{40}/_{4}$

securę sb. = secure, topor $^{5}/_{24}$ $^{5}/_{44}$ $^{13}/_{3}$

sedutę sb. = șezătoare, adunare $^{31}/_{7}$

segav, -ę, -o adj. = isteț $^{5}/_{22}$; (adv.) **ségavo** = cătinel $^{16}/_{43}$

segńí vb. IV = a putrezì $^{17}/_{41}$

séliste sb. = sat $^{7}/_{4}$ $^{12}/_{36}$ $^{15}/_{25}$

semidee sb. = pe jumătate zeiță $^{34}/_{1}$

senoți adv. = azi noapte, la noapte $^{12}/_{5}$ $^{28}/_{11}$

sesto num. = șase sute $^{30}/_{12}$

setę'i vb. IV refl. = a se plimbà $^{18}/_{30}$

sev, sę pron. = său, sa $^{4}/_{35}$ $^{4}/_{79}$ $^{4}/_{85}$; (la plur.) lor $^{4}/_{43}$

sęra adv. = într'o seară $^{4}/_{1}$, seara $^{4}/_{8}$* $^{11}/_{1}$ $^{19}/_{27}$

sęrę adv. v. asęrę

si conj., adv. = şi $^{10}/_{18}$; şì $^{4}/_{45}$ $^{4}/_{51}$ $^{26}/_{11}$

sigurno adv. = de sigur $^{16}/_{37}$. || Cf. síguro

síguro adv.: za ~ = de sigur $^{26}/_{10}$. || Cf. sigurno

sijún sb. = şucrat $^{18}/_{44}$

silę sb.: l'-a sila verít $^{19}/_{19}$*

símije sb. = maimuţă $^{4}/_{36}$ $^{4}/_{92}$

sinco = fiule! (vocativ) $^{5}/_{8}$ $^{16}/_{6}$

sinţi = fiilor! (vocativ) $^{12}/_{42}$

sire pron. = sine $^{4}/_{35}$

siromáh, -måskę adj. sb. = sărman, sărac $^{4}/_{1}$* $^{4}/_{35}$ $^{6}/_{4}$ $^{7}/_{42}$ $^{13}/_{1}$ $^{13}/_{4}$

siromåski, -ę, -o adj. sb. = sărman $^{4}/_{1}$ $^{4}/_{7}$ $^{26}/_{3}$; (adv.) (po) siromåski = ca săracii $^{4}/_{53}$ $^{4}/_{84}$

siromåstvę sb. = sărăcime, săraci $^{13}/_{37}$ (opus: góspodę)

sírotę sb. masc. şi fem. = orfan $^{12}/_{38}$, sărac, sărman $^{4}/_{81}$

slåbo adv. = rău, prost, slab $^{4}/_{18}$ $^{16}/_{6}$

slåmę sb. = paie $^{5}/_{10}$ $^{16}/_{40}$

slidí vb. IV = a trage cu urechea $^{35}/_{1}$

slóbodno adv. = se poate, e voie $^{11}/_{8}$ $^{12}/_{40}$

sluzbę sb. = slujbă $^{8}/_{1}$

sluzí vb. IV = (trans.) a slujì (la cinevà) $^{3}/_{1}$; (intrans.) a slujì, a se băgà slugă $^{5}/_{1}$ $^{8}/_{19}$. || Cf. sluzivę'i

sluzivę'i vb. IV $^{3}/_{1}$*. || Cf. sluzí

smel'í vb. IV = a măcinà $^{22}/_{24}$ $^{22}/_{36}$

smilví (smil'ví) vb. IV refl. = a se miluì $^{4}/_{81}$ (+ cătra) $^{40}/_{11}$ (+ vărde) $^{30}/_{28}$

smíroma adv. = mereu, totdeauna $^{12}/_{35}$*

smocvę sb. = smochină $^{31}/_{12}$; smochin $^{31}/_{12}$*

smradul'ę adj. fem. = scârnavă $^{16}/_{46}$

snazí vb. IV = a curăţì $^{1}/_{13}$*. || Cf. osnazí

snop sb. = snop $^{22}/_{28}$

socrę sb. = soacră $^{20}/_{18}$

socru sb. = socru $^{28}/_{7}$

sold sb. = ban $^{10}/_{15}$ $^{13}/_{22}$

soldåt sb. = soldat $^{27}/_{2}$

sopă'ţ sb. = cântăreţ (cu fluerul) $^{40}/_{15}$

sopęle sb. pl. = fluer $^{20}/_{2}$* $^{40}/_{6}$

sopí vb. IV = a cântà (dintr'un instrument de vânt) $^{19}/_{37}$ $^{20}/_{2}$

sor vb. = $^{4}/_{1}$ $^{4}/_{19}$ $^{4}/_{14}$ $^{4}/_{25}$ $^{4}/_{43}$ $^{4}/_{62}$

soreţ sb. = şoarece $^{33}/_{1}$

spelå vb. IV = a spălà $^{7}/_{7}$ $^{8}/_{35}$ $^{30}/_{6}$

spelavę'i vb. IV = a spălà $^{8a}/_{17}$

spensę'i vb. IV = l'i-se spensęia = îi veneà în minte, îi căşunà $^{29}/_{3}$

spię'i vb. IV = a pândì, a sta la pândă $^{9}/_{3}$

spotę'i vb. IV (+ cu...) = a-şi bate joc (de...) $^{26}/_{3}$

spovidí vb. IV = a spovedì $^{15}/_{34}$ $^{15}/_{35}$ $^{15}/_{38}$

spraví vb. IV = (trans.) a adunà $^{40}/_{4}$; (refl.) a se (pre)gătì $^{4}/_{69}$ $^{31}/_{5}$ $^{40}/_{3}$, a se adunà $^{31}/_{5}$ $^{32}/_{1}$. || Cf. nespraví

sprtę sb. = coşniţă $^{5}/_{18}$

sprzålę sb. = zadă (de pescari) $^{19}/_{10}$* $^{19}/_{17}$

spuravę'i vb. IV = a boscorodì $^{31}/_{5}$

spure vb. III = a spune $^{4}/_{10}$ $^{4}/_{53}$ $^{4}/_{59}$ $^{6}/_{24}$ $^{7}/_{32}$ $^{9}/_{26}$

spusí vb. IV = a stinge (suflând) $^{10}/_{39}$

sråmotę sb. = ruşine $^{18}/_{47}$ || Cf. rusire

sramotí vb. IV = a ruşinà, a-şi bate joc (de...) $^{31}/_{3}$

srebro sb. = argint $^{2}/_{40}$

sriću v. sriţe

sridăń, -dńę adj. = mijlociu $^{19}/_{7}$ $^{28}/_{5}$

sriţe sb. = noroc $^{10}/_{21}$ $^{82}/_{3}$; bog dai sriću = noroc să dea Dumnezeu! $^{5}/_{18}$

sriţn, -nę adj. = fericit $^{8a}/_{21}$ $^{8a}/_{26}$

stå vb. I = a sta $^{2}/_{18}$ $^{6}/_{7}$ $^{10}/_{17}$ $^{17}/_{40}$ $^{30}/_{19}$; a aşteptà $^{19}/_{11}$; a trăì $^{4}/_{28}$ $^{10}/_{11}$;

~ **bire** = a sta, a rămâneà bine 8/36
stâlę sb. = grajd 8/20 11/2
stàr sb. = găleată 36/2
stâri sb. = moş 1/12*
stârăţ sb. = (sing.) moş 4/65; (pl.) părinţi 6/5
starésinę sb. m. = capul nuntaşilor 15/15* 18/58
starí vb. IV = a frânge, a fărâmiţì, a zdrobì, a strivì 16/41 20/12 25/1 32/1
stăclę sb. = sticlă 18/17
stăcní vb. IV = a aţâţà 40/9
stărmorí vb. IV = a coborî, a tulì la vale? a face zgomot? 23/10
stę sb. = stea 4/30
steptà vb. I v. **asteptà**
stesí vb. IV = a scoate cioplind? 13/3
sti vb. IV = a şti 4/35 4/73 5/2 5/10 5/33 6/7 8/15 15/29 19/1 19/2
stinze vb. III = (trans.) a stinge 8/7, (refl.) a se stinge 24/4
Stipan n. pr. = (Sf.) Ştefan 38/1
stisní vb. IV = (refl.) a se strânge, a se ghemuì, a se pitulà 12/25 13/30
sto num. = o sută 10/8. || Cf. **stótinę**
stolę vb. = stolă (preoţească) 15/36
stótinę sb. = sută 17/26. || Cf. **sto**
strasí vb. IV refl. = a se sperià 4/77. || Cf. **pristrasí**
stresí vb. IV = a scuturà, a clătinà 1/19* 1/22 14/8 18/30 31/6. || Cf. **tresí**
strigę sb. = strigoaică 6/21 20/4 32/2
strigón sb. = strigoiu 33
strpí vb. IV refl. = a se înfrânà 4/44
strucl'i sb. pl. V = un fel de găluşti (it. gnocchi = germ. Nockerl) 38/1
stuc sb. = tavan 15/36
stud, -ę adj. = isteţ 18/28. || Cf. **segav**
stuf, -ę adj. (+ **de**) = sătul: **săm ~ de...** = mi se urăşte de..., mă plictisesc de... 26/26. || Cf. **satú**
stufę'i vb. IV refl. (+ **de**) = a se săturà, a se plictisì, a se urî 37/3
stumig sb. = stomac 7/29
stup sb. = stâlp 4/38*
stuţí vb. IV = a îmblătì 5/11. || Cf. **tuţí, potuţí**
stuţít, -ę adj. = bătut 12/17 23/14
stvàr sb. = lucru, treabă 4/39 4/57. || Cf. **lucru**
su prep. = subt 4/90 5/4 5/24 8/5 8/11 39/6; la 11/9 21/16. || Cf. **disu, prisu**
sufít sb. = pod(ul casei) 21/8
suflet sb. suflet 33/1*
sundrę'i vb. IV = a ruinà, a pierde 22/23 22/34. || Cf. **rovinę'i**
supę sb. = supă 41/2*
sus adv. = sus 4/74 10/17. || Cf. (opus) **zos, ănzdolu**
suséd sb. = vecin 6/13 12/37 18/48
susta sf.: **na susta** = de funie 12/25
susúr vb. = susur 23/11
suze vb. IV = a suge 35/1 36/1 (+ acuz. persoanei + **de**) 36/1
svâćę sb. = însoţitorii (la nuntă) 20/11*
svet(i), -ę adj. = sfânt 7/1 19/24 38/1
svetiţę sb. = sfântă 19/38
svilost sb. = lumină 12/34 22/27
svití vb. IV = a luminà 19/10
sviţę sb. = lumânare, lumină 9/15 10/39 24/3 24/4

T

tabàk sb. = tutun 16/4
tabakę'i vb. IV refl. = a fumà, a pipà 16/16. || Cf. **potabakę'i**
takę'i vb. IV = a prinde (caii), a înhămà 21/16
tal'à vb. I = a tăià 4/90 7/7 9/16 (a trage o bătaie) 22/13
tanto adv. = totuşi 8/33
târe adj. = tare, puternic 6/4 9/13
tât sb. = hoţ 9/2 9/9 16/3 21/3 22/18
taţà vb. II = a tăceà 2/16 5/12 26/23
tavâie sb. = faţă de masă 4/90

tărdo adv. = tare, ţeapăn, vârtos, greu $^{30}/_{23}$

tărlí vb. IV = fugì $^{27}/_{13}$. || Cf. **trlí**

tărpí vb. IV = a suferì $^{37}/_{3}$

te pron. v. **tev**

tecní vb. IV = ticnì $^{15}/_{20}$

telegrâf sb. = telegramă $^{4}/_{25}$*. || Cf. **telegrâm**

telegrâm sb. = telegramă $^{1}/_{23}$ $^{4}/_{41}$. || Cf. **telegrâf**

tepí vb. IV = a rătăcì $^{1}/_{25}$

tetę sb. = mătuşă $^{8}/_{12}$ $^{8a}/_{21}$

te(v), tę pron. = al tău, a ta $^{4}/_{66}$ $^{7}/_{36}$

tezâk sb. = muncitor $^{5}/_{20}$ $^{5}/_{25}$

tezăc, teskę, tesco adj., adv. = greu $^{4}/_{59}$ $^{16}/_{23}$ $^{18}/_{13}$ $^{18}/_{21}$ $^{18}/_{54}$. || Cf. (opus) **lăhc**

ticvę sb. = ticvă, scăfârlie $^{15}/_{1}$ $^{15}/_{2}$

tif-tof interj. = poc! $^{16}/_{72}$

tirar, -ę adj. = tânăr $^{12}/_{36}$ $^{20}/_{17}$ $^{24}/_{1}$

tiţ adv. = tocmai, exact $^{39}/_{5}$

to (în:) **za-to** = de aceea $^{4}/_{13}$

torno adv. = împrejur $^{23}/_{10}$. || Cf. **ócoli**

tot, -ę = tot $^{4}/_{60}$ $^{4}/_{66}$ $^{6}/_{19}$, întreg $^{4}/_{91}$, (acordat) de tot $^{6}/_{20}$ $^{12}/_{17}$; foarte, de tot $^{4}/_{57}$*; (întăreşte o afirmaţie; neacordat) de-abinelea, într'adevăr, iată, tocmai $^{8}/_{8}$ $^{8}/_{9}$ $^{13}/_{21}$ $^{15}/_{8}$ $^{20}/_{17}$ $^{20}/_{25}$; **cu ~ ţăsta** = cu toate acestea $^{4}/_{44}$; **tustrei** = tustrei $^{4}/_{51}$ $^{16}/_{4}$, **tuţtrei** $^{19}/_{21}$, **tute trei** $^{2}/_{40}$ $^{4}/_{27}$ $^{23}/_{15}$, **tuţ iedănáist** $^{12}/_{26}$

totúro adv. = totuş, cu toate acestea $^{22}/_{33}$; totuna, egal $^{10}/_{37}$; — (după negaţiune) tot $^{4}/_{44}$*

tovâr sb. = tovarăş, soţ $^{12}/_{49}$

trâze vb. III = a trage (a duce) $^{2}/_{34}$ (a târî) $^{16}/_{72}$; — a cără $^{22}/_{11}$; — a aduce $^{40}/_{11}$; — (refl.) a vâslì, a se da cu luntrea $^{14}/_{5}$. || Cf. **netegní, potegní**

trbúh sb. = burtă $^{31}/_{7}$

trebe (în:) **mięe (nu-)i ~ s. (n-)am ~** = mie (nu)-mi trebue $^{4}/_{77}$ $^{4}/_{90}$ $^{10}/_{20}$ $^{31}/_{13}$, **~ se fie** = trebue să fie $^{17}/_{45}$. || Cf. **morę'i**

trecavę'i vb. IV = a trece $^{8}/_{31}$

trei num. = trei $^{4}/_{27}$ $^{4}/_{61}$

treile, treia şi **treila** num. = al treilea, a treia $^{2}/_{40}$ $^{8}/_{5}$ $^{8a}/_{5}$

tremętc vb. III = a trimete $^{5}/_{6}$, **~ ćâ** = a alungà $^{10}/_{45}$

tremurâ vb. I = a tremurà $^{19}/_{17}$

tresí vb. IV = a clătinà, a scuturà $^{1}/_{19}$*. || Cf. **stresí**

tręţe vb. III = a trece $^{6}/_{29}$ $^{8}/_{38}$ $^{18}/_{25}$

trgovăţ sb. = negustor $^{17}/_{28}$ $^{37}/_{1}$ $^{37}/_{2}$

(**trhúh** v. **trbúh**)

trinaistile num. = al treisprezecelea $^{10}/_{15}$

triskę sb. = palmă (lovitură cu palma) $^{26}/_{24}$

tristo num. = trei sute $^{15}/_{32}$ $^{30}/_{12}$

trlí vb. IV = a fugì, a alergà $^{5}/_{26}$ $^{5}/_{31}$ $^{16}/_{65}$ $^{19}/_{15}$. || Cf. **tărlí**

trudăn, -dnę, -dno adj. = obosit, trudit $^{30}/_{18}$

trukińę sb. = porumb, păpuşoiu $^{37}/_{2}$*

trupí vb. IV = a bate, a lovì $^{4}/_{81}$ $^{4}/_{82}$ $^{7}/_{35}$ $^{8a}/_{15}$ $^{9}/_{29}$ $^{32}/_{1}$

tu pron. = tu $^{4}/_{20}$

tukę'i vb. IV = a se întâmplà $^{4}/_{70}$; a luà (bani), a incasà $^{17}/_{26}$; a fi rândul cuiva să..., a-i venì rândul să... $^{20}/_{4}$, a trebuì $^{30}/_{28}$

turnâ vb. I refl. = a se întoarce: **~ nâzate** $^{12}/_{20}$. || Cf. **obrní**

tustrei, tute trei, tuţ iedănáist v. **tot**

tuţí vb. IV = a îmblătì, a bate $^{5}/_{12}$; a omorî $^{1}/_{25}$*; a bate, a ciocănì (la uşă) $^{10}/_{26}$ $^{15}/_{8}$ $^{16}/_{73}$. || Cf. **stuţí, potuţí, rompę'i**

túzăn, -znę, -zno adj. = mizerabil, amărît $^{10}/_{5}$ $^{29}/_{5}$

Ţ

ţa pron v. **ţel**

ţâţe sb. = tată $^{4}/_{52}$. || Cf. **ćâćo**

ţăsta pron. v. ţesta

ţe pron. = (rel.) ce (care) $^{4}/_{35}$ $^{4}/_{44}$ $^{4}/_{79}$ $^{4}/_{81}$ $^{10}/_{17}$ $^{10}/_{30}$, după ce $^{12}/_{1}$, că, când $^{15}/_{6}$ $^{16}/_{45}$; pe cât, după cât $^{15}/_{29}$; (întreb.) ce? $^{4}/_{61}$ $^{5}/_{5}$ $^{21}/_{22}$, de ce? $^{18}/_{56}$, cum (să fi...)? $^{18}/_{38}$; (după superlativ) $^{4}/_{54}$; ţe-codăr = orice $^{20}/_{15}$

ţekín sb. = ţechin (o monedă de aur) $^{12}/_{7}$

ţela, ţa pron. = acel(a), acea (aceea) $^{4}/_{8}$ $^{4}/_{39}$ $^{4}/_{79}$ $^{4}/_{56}$ $^{4}/_{60}$; ţela ât = celălalt $^{4}/_{26}$ $^{4}/_{27}$; ţela si ţela = cutare, acel şi acel $^{4}/_{66}$

ţéliţę sb. = albină $^{14}/_{5}$

ţel'âd sb. = copil $^{26}/_{19}$

ţep sb. = cep, dop $^{8}/_{5}$

er sb. = cer $^{15}/_{36}$

ţersít v. ţęre

ţesâr sb. = împărat $^{4}/_{3}$ $^{4}/_{4}$ $^{4}/_{53}$

ţesariţę sb. = împărăteasă $^{4}/_{36}$

ţesí vb. IV = a ţeselà $^{16}/_{21}$, (refl.) a se scărpinà? $^{19}/_{18}$

ţesta, ţăsta pron. = acest(a), această $^{4}/_{31}$ $^{4}/_{51}$ $^{4}/_{62}$; ţesta ât = cestalalt $^{4}/_{81}$; ţăsta ista $^{2}/_{33}$ $^{18}/_{28}$

ţestę sb. = drum $^{5}/_{24}$ $^{16}/_{72}$

ţetrtę sb. = cio(s)vârtă $^{40}/_{16}$

ţev, ţelę, ţelo adj. = întreg

ţevâ pron. = ceva $^{4}/_{62}$; — (în propoz. întrebătoare) oare, cumva $^{22}/_{15}$

Ţézare n. pr. = Cezar $^{10}/_{1}$

ţępę sb. = ţeapă $^{22}/_{20}$ $^{35}/_{1}$

ţęre vb. III = a căutà $^{4}/_{60}$ $^{4}/_{69}$ $^{6}/_{31}$ $^{7}/_{16}$ $^{8}/_{1}$ $^{15}/_{32}$ $^{29}/_{6}$; part. ţersít $^{19}/_{28}$ $^{23}/_{8}$

ija adv. v. aţija

ţimiter sb. = cimitir $^{3}/_{1}$ $^{14}/_{1}$

ţinţ num. = cinci $^{8}/_{5}$ $^{23}/_{7}$

ţip sb. = băţ (îmblăciu?) $^{5}/_{12}$

ţirâ vb. I = a cinà $^{9}/_{29}$ $^{12}/_{10}$ $^{21}/_{19}$

irca adv. = aproximativ, cam, vreo $^{40}/_{16}$

ţire pron. = (rel.) cine $^{1}/_{14}$ $^{12}/_{13}$; (inter.) $^{5}/_{33}$ $^{6}/_{22}$ cine? $^{37}/_{2}$; ~-codăr-mi-ţe = oricine $^{26}/_{1}$

ţirevâ pron. cineva $^{3}/_{21}$*

ţirę sb. = cină $^{12}/_{13}$ $^{13}/_{15}$ $^{20}/_{2}$ $^{28}/_{7}$

ţirę' vb. II = a ţineà $^{4}/_{35}$ $^{4}/_{76}$ $^{6}/_{16}$ $^{17}/_{20}$ $^{23}/_{3}$ $^{27}/_{6}$

ţiţę sb. = ţâţă $^{38}/_{1}$

ţobân sb. = cioban $^{28}/_{1}$

ţot sb. = şchiop $^{18}/_{6}$

ţucl'ę'i vb. IV = a bate (la uşă) $^{12}/_{27}$ $^{17}/_{12}$ $^{17}/_{13}$ $^{20}/_{5}$

ţudę adv. = mult $^{4}/_{23}$* $^{4}/_{30}$ $^{4}/_{34}$; mare lucru $^{14}/_{3}$ $^{14}/_{11}$; ~l'-e = îi e destul, are de ajuns $^{7}/_{31}$.|| Cf. (maj) mund

ţup sb. = smoc, mănunchiu $^{23}/_{12}$

ţuţní vb. IV refl. = a se pune jos, a şedeà jos, a se aşezà $^{9}/_{27}$ $^{10}/_{19}$ $^{18}/_{19}$

U

ucríz sb. = răscruce, răspântie $^{21}/_{2}$

úcodlac sb. = vârcolac $^{27}/_{2}$ 37

uime (în:) ~-de-ţa ke = fiindcă, din cauză că... $^{4}/_{50}$

ul'e sb. = uleu $^{16}/_{43}$ $^{39}/_{3}$

umer sb. = umăr $^{17}/_{15}$ $^{26}/_{20}$

un, o pron. = un, o $^{4}/_{47}$ $^{4}/_{88}$, un doi = câţiva $^{13}/_{12}$.|| Cf. ur

ur, -ę num. = unul, una $^{4}/_{73}$; ur cu ât = unul cu altul $^{4}/_{3}$ $^{4}/_{53}$, ur po ur = unul după altul $^{4}/_{6}$ $^{9}/_{16}$, uri trei zile = vreo trei zile $^{6}/_{32}$ $^{17}/_{31}$

urdin sb. = poruncă, ordin $^{5}/_{9}$

urdinę'i vb. IV = a poruncì, comandà $^{8}/_{5}$ $^{13}/_{16}$

urę sb. = ceas, vreme $^{2}/_{34}$ $^{4}/_{8}$ $^{19}/_{2}$ $^{19}/_{7}$ $^{19}/_{12}$ $^{22}/_{16}$ $^{22}/_{10}$ $^{24}/_{1}$

uscâ vb. I refl. = a se uscà $^{6}/_{29}$

use sb. = uşă $^{12}/_{25}$ $^{12}/_{27}$ $^{16}/_{21}$; poartă $^{10}/_{18}$

utâ vb. I v. vutâ

Uţca = Učka Gora, Monte Maggiore $^{40}/_{12}$

uţide vb. III = (trans.) a ucide, a omorî $^{4}/_{29}$ $^{5}/_{28}$ $^{8}/_{44}$ $^{16}/_{41}$ $^{16}/_{47}$; (refl.) a se ucide, a se omorî $^{28}/_{13}$, a murì $^{30}/_{31}$ $^{38}/_{31}$

uví vb. IV = a îndoì $^{1}/_{23}$.|| Cf. uvię'i

u v i ę' į vb. IV refl. = a se încolăcì, a se zvârcolì $^{5}/_{12}$. ‖ Cf. u v í
u z d ę sb. = frâu $^{14}/_{30}$ $^{27}/$.

V

v a (în:) ~ b e ń $^{8}/_{20}$ sau ~ b i r e $^{8}/_{18}$ = (e) bine!
v å k ę sb. = vacă $^{24}/_{7}$
v a į m e b o į z e adv. = (de) pomană $^{13}/_{2}$ $^{18}/_{36}$
v å l e sb. v. ă m p r e v å l e
v å l' e adv. = îndată, acuş, numai decât $^{4}/_{66}$ $^{4}/_{79}$ $^{8}/_{10}$, chiar $^{29}/_{5}$
v a l' ę' į vb. IV = a face, a se cuvenì $^{20}/_{15}$
v a r d i į å n sb. = păzitor $^{13}/_{13}$ $^{16}/_{13}$
v å r d i į e sb. = vardă $^{16}/_{39}$ $^{16}/_{4}$
v å v i c adv. = mereu, tot, într'una $^{4}/_{15}$ $^{4}/_{16}$. ‖ Cf. v å v i c a
v å v i c a adv. = mereu $^{2}/_{2}$ $^{8a}/_{12}$. ‖ Cf. v å v i c
v ă r d e prep. = deasupra $^{12}/_{25}$. ‖ Cf. v r d e
v ă r ţ sb. = ulcior $^{36}/_{2}$. ‖ Cf. v r ţ
v e ć adv. = mai $^{4}/_{70}$, mai (departe) $^{5}/_{32}$, mai (mult) $^{19}/_{20}$ $^{22}/_{30}$ $^{37}/_{3}$; dejà $^{15}/_{32}$ $^{17}/_{4}$
v e ć e = v e ć $^{37}/_{3}$*
v e d ę' vb. II = a vedeà $^{4}/_{31}$ $^{4}/_{35}$ $^{10}/_{33}$ $^{13}/_{21}$ $^{14}/_{3}$, ~ d u p a... = a vedeà după (cinevà) $^{8a}/_{13}$; ţ i s e v ę d e = ţi se pare $^{4}/_{46}$ $^{11}/_{6}$ $^{18}/_{45}$; s - a f a c u t ~ = i s'a arătat $^{6}/_{17}$. ‖ Cf. z e g l' e d í
v e g l' å vb. I = a veghià $^{3}/_{2}$ $^{16}/_{13}$
v e r í vb. IV = a venì $^{4}/_{50}$ $^{9}/_{9}$ $^{15}/_{16}$ $^{21}/_{6}$ $^{24}/_{6}$; a sosì $^{4}/_{61}$ $^{7}/_{22}$ $^{12}/_{12}$ $^{12}/_{33}$ $^{15}/_{17}$ $^{29}/_{9}$; a se înapoià $^{21}/_{9}$; ~ f å r e = a ieşì $^{4}/_{82}$ $^{7}/_{35}$ $^{13}/_{26}$; (+ adj.) a devenì, a se face, a ajunge $^{1}/_{9}$ $^{1}/_{10}$ $^{5}/_{30}$ $^{6}/_{4}$ $^{6}/_{10}$ $^{6}/_{12}$; a se întâmplà $^{34}/_{1}$; (+ part.) exprimă pasivul: a v i r í t h i t í t = au fost aruncaţi $^{4}/_{51}$; (+ inf.) v e r í t-a d o z n ę' į = a băgat tocmai de seamă $^{5}/_{24}$, v e r í t - a s t i = a aflat $^{10}/_{25}$
v e r u g e sb. plur. = lanţ $^{19}/_{13}$
v e s e l í vb. IV refl. = a se veselì, a se bucurà $^{4}/_{92}$ $^{16}/_{11}$; (trans.) a petrece cu veselie $^{38}/_{1}$. ‖ Cf. r e z v e s e l í
v e s e l' e sb. = veselie, bucurie $^{16}/_{11}$
v e ţ e r sb. = seară $^{19}/_{25}$ $^{21}/_{6}$. ‖ Cf. s ę r ę, v e ţ e r ę
v e ţ e r ę sb. = cină $^{21}/_{6}$ $^{37}/_{2}$. ‖ Cf. ţ i r ę, v e ţ e r, v e ţ e r ń e
v e ţ e r ń e sb. = vecernie $^{38}/_{1}$
v ę vb. II v. a v e à
v ę r ę sb. = credinţă: s - a d å t v ę r a s i b e s ę d a = şi-au făgăduit în mod solemn $^{27}/_{1}$
v ę r g ę sb. = vargă $^{13}/_{30}$
v ę r z ę sb. = (un fel de) varză $^{18}/_{40}$ $^{38}/_{1}$*. ‖ Cf. c a p ú z
v i į (u), v i į e adj. = viu $^{4}/_{45}$ $^{4}/_{96}$ $^{6}/_{7}$ $^{12}/_{43}$ $^{4}/_{48}$*
v i k ę' į vb. IV = a strigà, a ţipà $^{4}/_{91}$ $^{17}/_{43}$ $^{19}/_{96}$ $^{30}/_{20}$; a cântà (despre cocoş) $^{27}/_{13}$
v i l e sb. pl. = furcă: v í l e l e d e g n o į = furca de gunoiu $^{30}/_{13}$
v i l ę sb. = o zână răuvoitoare $^{6}/_{2}$ 34
v i l ę sb. = vilă, palat $^{10}/_{17}$
v i l i į a sb. ~ b o į z a = ajunul Crăciunului $^{38}/_{1}$
v i n d a v ę' į vb. IV = a vinde (de obiceiu) $^{17}/_{25}$
v i n d e vb. III = a vinde $^{16}/_{29}$ $^{17}/_{26}$ $^{22}/_{17}$ $^{30}/_{22}$. ‖ Cf. (opus) c u m p a r å
v i n t sb. = vânt $^{6}/_{29}$
v i p t sb. = bucate $^{37}/_{2}$
v i r sb. = vin $^{4}/_{90}$ $^{10}/_{25}$ $^{17}/_{16}$
v i r a v ę' į vb. IV = a venì (mereu), a obicinuì să vie $^{4}/_{44}$ $^{5}/_{2}$ $^{13}/_{14}$ $^{37}/_{3}$
v i r í vb. IV v. v e r í
v i s í vb. IV = a atârnà, a spânzurà $^{12}/_{25}$ $^{30}/_{30}$
v o pron. „o" (II §§ 54 e, 138), „vouă" (II § 136 a)
v o į s k ę sb. = războiu $^{4}/_{28}$ $^{4}/_{39}$ $^{8}/_{27}$
v o į s k i v ę' į vb. IV = a purtà războiu, a se războì $^{8a}/_{19}$
v o l' e sb. = voie $^{40}/_{14}$
v o l í vb. IV = a voì: m a į v o l í

otopí-se = mai bine vrea să se înece 7/32. || Cf. vrę
vostru, vostrę pron. = al vostru 4/57
votę sb. = dată 4/39
voz sb. = căruță 21/18 23/6
vrajzi, -ę adj. = drăcesc, diavolesc 9/7
vrde prep. = de asupra 19/10. || Cf. vărde
vreda adv. = iute, fuga 7/34 16/64
vrę vb. II = a vreà, a voì 4/9 4/11 4/15 4/83 4/84 6/11 6/31 7/9 7/10 8/10 8/20 8/28 8a/6 13/18 16/57 17/3 25/1; bire ~ (+ dat. persoanei) = a iubì 4/44*; cu ţ-am vrut ziví = cu ce să fi trăit 10/21. || Cf. volí
vręme sb. = vreme 4/28 4/40; termin 11/8
vrh = vârf 9/17 18/21 31/4; ăn ~ de = în vârful... 8/5 22/20 (cf. vărde, vrde)
vridn, -nę adj. (+ inf.) = vrednic 18/12; nu sm ~ = nu pot 17/19
vrt sb. = grădină 4/53 4/54. || Cf. jardín
vrţ sb. = ulcior 10/25. || Cf. vărţ
vrtulån sb. = grădinar 8/21. || Cf. ortolån, jardinér
vrun pron. = vreun 13/12. || Cf. vrur
vrur pron. = vreunul, vreuna 4/83 37/2; cinevà 6/8 9/23 18/37; câte unul 25/1. || Cf. vrun
(vu 19/24*)
(v)utå vb. I = a uità 4/67 4/74 6/8 6/15 7/42 8/40 8/41 (+ de) 12/2 13/10. || Cf. (opus) domislí

Z

za interj. = or 4/72*, deoarece 21/1 17/7
za adv. prep. conj. = de: za glavu 4/11*, za mul'ęre = de nevastă 6/16, za veteru = de cină 29/2, zå-to = de aceea 4/13; (în comparaţiuni) ca, cât 9/13; ca, drept 12/7; pentrucă, deoarece, căci 12/1 17/7; pentru 12/16 17/30 18/57; za ńih = a lor 12/38; (+ inf.) = de a, (ca) să 4/28 4/39 4/59 4/62 4/77 5/1 8a/21 30/6; te-ţ fure trebe za pre scånd = ce-ţi va trebuì pe masă 4/90; din zå ţ(e) = pentru-că 6/33, (în întrebări) pentru ce? 13/35 18/3. || Cf. zåsto
zacón sb. = cununie 8/40 13/47 20/11* 40/8
zaconí vb. refl. = a se cununà 6/17
zådńin (în:) na ~ = la urmă 4/57
zadovol'ăn, -l'nę, -l'no adj. = mulţumit 8a/12
zåjeno adv. = îndată 28/4 29/11. || Cf. zåjino
zåjino adv. = îndată 4/82. || Cf. zåjeno
zålic adv. = puţin, cevà 1/22* 2/13 4/28 4/77 7/4. || Cf. zålica
zålica adv. = puţin, cevà, cam 1/22 13/41 31/4. || Cf. zålic
zålost sb. = supărare, jale 4/38
zålost(ă)n, -tnę, -tno adj. = trist 4/49 8a/14 18/6 22/17
zåsto conj. = pentrucă, fiindcă, căci 8a/7 20/19; — ~ke = deoarece 5/25 24/2 31/8
zåţ conj. v. za
zaţå vb. II = a zăceà 9/21 17/21
zåţ(e) conj. v. za
zåzet sb. = deget 16/37
zberí vb. IV = a alege 4/26. || Cf. berí, berivę'i
zbudí vb. IV = (trans.) a deşteptà, a trezì 9/21 20/10; (refl.) a se deşteptà 20/13
zdhní vb. IV = a suflà 7/19
zdigní vb. IV = a ridicà 14/6 17/40 30/13 37/2. || Cf. digní, zvadí
zdol (în:) ăn zdolu adv. = la vale, în jos 4/66 16/40 21/8
zdravamarija = ave Maria 16/64 23/10

zdrâvl'e sb. = sănătate $^{12}/_{43}$

zdrení vb. IV = a alungà $^{18}/_{28}$, ~ ćâ $^{13}/_{22}$

zdrh sb. = fior: zdrhu m-a caţât = m'au prins fiorii (Beluovici)

zdrobí vb. IV = a zdrobì $^{31}/_{7}$

zdrocní vb. IV = a lovì $^{15}/_{1}$

zdroţę'i vb. IV = a împinge, a izbì $^{5}/_{6}$ $^{31}/_{7}$*

zebelí vb. IV = a preparà $^{39}/_{3}$

zebelít, -ę adj. = preparat $^{39}/_{4}$

zecănţę'i vb. IV trans. = a cântà cuiva cântece bisericeşti $^{37}/_{4}$ $^{38}/_{4}$

zeclenít, -ę = blestemat $^{30}/_{1}$

zecl'ide vb. III = a închide $^{2}/_{31}$. ‖ Cf. ăncl'ide, (opus) rescl'ide

zecol'í vb. IV = junghià, a omorî $^{30}/_{2}$ $^{35}/_{1}$

zecopę'i vb. IV = a îngropà, a astrucà $^{3}/_{2}$* $^{9}/_{23}$. ‖ Cf. zecopivę'i; (opus) rescopę'i

zecopivę'i vb. IV $^{3}/_{2}$*. ‖ Cf. zecopę'i

zedurmí vb. IV = a adormì $^{16}/_{17}$ $^{22}/_{24}$ $^{22}/_{25}$

zegl'edí vb. IV = a privì $^{3}/_{4}$*, a zărì $^{6}/_{18}$ $^{8}/_{35}$. ‖ Cf. captâ, vedę'

zegrní vb. IV = (+ dativul persoanei) a acoperì $^{40}/_{6}$, (refl.) a se acoperì $^{5}/_{10}$

zegubí vb. IV refl. = a se pierde $^{28}/_{11}$

zehvalí vb. IV = (cu acuzativul persoanei) a mulţumì (cuivà) $^{4}/_{57}$ $^{27}/_{14}$. ‖ Cf. hvalí

zeiezdí vb. IV = a încălecà $^{8}/_{17}$ $^{8}/_{18}$ $^{17}/_{22}$. ‖ Cf. iezdí, reziezdí

zeigrę'i vb. IV = a pierde în joc $^{18}/_{6}$ $^{18}/_{7}$

zeleńâk sb. (în:) divl' ~ = ghionoaie verde (?) $^{30}/_{8}$*

zelí vb. IV = a dorì $^{4}/_{2}$*. ‖ Cf. zezelí

zenskę sb. = femeie $^{6}/_{31}$ $^{10}/_{36}$. ‖ Cf. mul'ęre, samiţę, (opus) muski

zep sb. = traistă, buzunar $^{8}/_{32}$

zepalí vb. IV = a aprinde $^{22}/_{28}$. ‖ Cf. ămprinde

zepisę'i vb. IV $^{4}/_{38}$*. ‖ Cf pisę'i, nepisę'i, popisę'i, zepisę'it

zepisę'it, -ę, -o adj. = scris $^{9}/_{13}$. ‖ Cf. zepisę'i

zerení vb. IV refl. = a se repezì, a se năpustì (asupra cuivà) $^{23}/_{12}$

zeruŋcl'u sb. = genuche $^{7}/_{26}$

zeseţí vb. IV = a retezà $^{9}/_{17}$

zesluzí vb. IV = a câştigà slujind $^{12}/_{1}$ $^{12}/_{6}$

zetarí vb. IV = a pierde (pe cinevà), a face (cuivà) felul $^{18}/_{35}$ $^{18}/_{38}$

zetulí vb. IV = a mugì, răcnì $^{37}/_{2}$

zęţe = zece $^{9}/_{17}$ $^{20}/_{11}$

zezelí vb. IV $^{4}/_{2}$*. ‖ Cf. zelí

zgodí vb. IV refl. = a se întâmplà: mi se va ~ $^{1}/_{25}$*. ‖ Cf. zgodivę'i

zgodivę'i vb. IV refl. = a se întâmplà: mi se zgodivę' $^{1}/_{25}$*

zgorí vb. IV = a arde $^{4}/_{98}$ ‖ Cf. årde, palí

zgrebí vb. IV = a zgârià $^{5}/_{6}$

zgrizí vb. IV = a sfâşià cu dinţii $^{27}/_{12}$

zi sb. = zi $^{2}/_{3}$ $^{4}/_{72}$; o zi = într'o zi $^{4}/_{56}$ $^{4}/_{88}$; zia si nopta = ziua şi noaptea $^{6}/_{20}$

zid sb. = zid $^{7}/_{21}$ $^{9}/_{12}$

zir sb. = fruct $^{4}/_{90}$ $^{4}/_{91}$

ziţe vb. III = a zice $^{4}/_{9}$ $^{4}/_{35}$ $^{4}/_{70}$ $^{4}/_{94}$; a spune $^{4}/_{9}$ $^{4}/_{70}$ $^{6}/_{28}$; a comandà, a poruncì $^{21}/_{19}$* $^{21}/_{20}$; (+ se) a întrebà $^{30}/_{22}$; cănd l'i se ziţe = când îi vorbeşti, i te adresezi $^{35}/_{1}$

ziví vb. IV = a trăì $^{4}/_{35}$ $^{6}/_{5}$ $^{15}/_{20}$. ‖ Cf. oziví

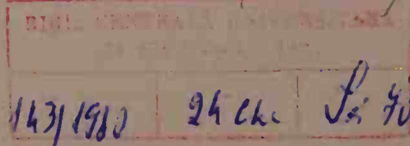
zivinę sb. = jivină, animal, dobitoc $^{30}/_{16}$

zivl'eńe sb. = viaţă $^{3}/_{1}$; pâne, hrană, mijloc de traiu, existenţă $^{12}/_{1}$ $^{21}/_{5}$ $^{37}/_{2}$

zivot sb. = trunchiu $^{9}/_{18}$

zlâtę sb. = aur $^{2}/_{20}$ $^{12}/_{7}$ $^{29}/_{8}$
zlâtn, -tnę, -tno adj. = de aur $^{4}/_{30}$
zlib sb. = jilip, scoc la moară (şi apa ce curge pe scoc) $^{22}/_{24}$
zlomí vb. IV = a frânge, a rupe $^{20}/_{19}$
zmislí vb. IV refl. = a-şi trage pe seamă $^{11}/_{12}$, a se răsgândì, a concepe gândul $^{16}/_{62}$.|| Cf. mislí, domislí, nemislí, pomislí
zna (pers. 3 sing. ind. prez. a verbului croat znati „a şti", în:) Bog ~ ţe = Dumnezeu ştie ce $^{10}/_{33}$
zńidar sb. = croitor $^{16}/_{3}$
zńidariţę sb. = croitoreasă $^{4}/_{1}$
zos adv. = jos $^{4}/_{70}$ $^{9}/_{9}$ $^{13}/_{17}$.|| Cf. zdolu, ămprevâle
zrastí vb. IV = a creşte $^{4}/_{77}$.|| Cf. nerastí, cręste
zrnę sb. = grăunte $^{5}/_{11}$
zrnţí vb. IV = a predà $^{4}/_{35}$
zucà vb. I = a jucà $^{23}/_{5}$ $^{26}/_{10}$ $^{32}/_{1}$
zucât sb. = joc $^{40}/_{8}$
zupân sb. = primar $^{23}/_{9}$
zupâńe sb. = primăreasă $^{36}/_{2}$
zurà vb. I = a jurà $^{6}/_{34}$
zutà vb. I v. azutà
zvadí vb. IV = a scoate $^{16}/_{41}$ $^{20}/_{6}$, ~ fârę $^{22}/_{27}$.|| Cf. povadí; zdigní
zvonâr sb. = cârstnic $^{13}/_{61}$
zvoní sb. IV. = a sunà $^{13}/_{20}$; a cântà $^{15}/_{29}$; a trage clopotele $^{16}/_{61}$

TABLA DE MATERII

143/1980
24 ch.

ACADEMIA ROMÂNĂ

STUDII ŞI CERCETĂRI

		Lei
I.	N. IORGA, Istoria poporului francez. 1919	50
II.	N. IORGA, Scurtă Istorie a Slavilor răsăriteni: Rusia şi Polonia. Simple linii de orientare. 1919	25
III.	DR. GR. ANTIPA, Problemele evoluţiei poporului român. 1919	50
IV.	N. IORGA, Istoria literaturilor romanice în desvoltarea şi legăturile lor. 3 vol. 1920 (Epuizat)	
V.	P. PONI, Statistica Răzeşilor. 1921 . . .	25
VI.	DR. GR. ANTIPA, Dunărea şi problemele ei ştiinţifice, economice şi politice. 1921	24
VII.	TH. CAPIDAN, Meglenoromânii. I, Istoria şi graiul lor. 1925	100
	II. Literatura populară la Meglenoromâni 1928	130
VIII.	G. BOGDAN-DUICĂ, Viaţa şi ideile lui Simeon Bărnuţiu. 1924	65
IX.	DR. N. LEON, Entomologia medicală. .	100
X.	T. SAUCIUC-SĂVEANU, Cultura cerealelor în Grecia antică şi politica cerealistă a Atenienilor. 1925	75
XI.	SEXTIL PUŞCARIU, Studii Istroromâne, II, Introducere, gramatică, caracterizarea dialectului istroromân. 1927.	200
XII.	Dr. I. LEPŞI, Studii faunistice, morfologice şi fiziologice asupra Infusoriilor din România. 1927	90
XIII.	O. ANASTASIU, Industriile săteşti în raport cu localizarea marei industrii. 1928.	120
XIV.	R. V. BOSSY, Politica externă a României între anii 1873—1880, privită dela Agenţia diplomatică din Roma	120
XV.	VICTORIA D. VOINOV, Excreţia prin intermediul cromatocitelor la nevertebrate .	150
XVI.	SEXTIL PUŞCARIU, Studii Istroromâne III, Bibliografie Critică, Listele lui Bartoli, Texte Inedite, Note, Glosare. . . .	210